

SIMÁNDI IRÉN

Politika, társadalom, gazdaság a
MAGYAR RÁDIÓBAN
1949–1952

Simándi Irén
**Politika, társadalom, gazdaság a
MAGYAR RÁDIÓBAN
1949–1952**

Simándi Irén

**Politika, társadalom, gazdaság a
MAGYAR RÁDIÓBAN
1949–1952**

Gondolat Kiadó
Budapest, 2014

A kötet alapjául szolgáló kutatást támogatta a Nemzeti Kulturális Alap,
az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportja
és a Kodolányi János Főiskola.

A kötet megjelenését a Magyar Rádió Nonprofit Zrt. támogatta.

A borító elején látható fotó:

A békési művelődési ház élete. Békés, 1950. március.

A Magyar Távirati Iroda Fotóarchívumának tulajdona.

© Simándi Irén, 2014

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

www.gondolatkiado.hu

gondolatkiado.blog.hu

facebook.com/gondolatkiado

twitter.com/gondolatkiado

A kiadásért felel Bácskai István

Szöveggondozó Gál Mihály

Tördelő Lipót Éva

ISBN 978 963 693 574 0

Tartalom

AJÁNLÁS	7
ELŐSZÓ	9
I. FEJEZET • „A RÁDIÓ IS DOLGOZÓ NÉPÜNKÉ” 1949	
Változások a Magyar Központi Híradó Részvénytársaságnál	11
Technikai fejlesztések a rádióban	55
A rádió államosítása	58
Magyar Központi Híradó Részvénytársaság átszervezése és a Rádió Hivatal megalakulása	62
Eredmények az iparban – a versenymozgalom	65
Az ötéves terv propagandája a rádióban	74
A tervkölcsonjegyzés propagandája a rádióban	79
A termelőszövetkezetek megalakulásának propagandája és a mezőgazdaság a rádióban	82
A Mindszenty-per a rádióban	98
Az 1949-es választási propaganda a rádióban	104
A Rajk-per a rádióban	109
„Alkotmánytan” a Magyar Rádióban. Az 1949. évi alkotmány	116
Sztálin 70 éves – születésnap kiadvány a Magyar Rádióban	125
II. FEJEZET • A PÁRT IRÁNYÍTÁSA ALATT 1950	
Az átalakítás folytatódik	136
Új adó Diósdon, beruházási és fejlesztési tervek a Rádió Hivatalnál	175
Munkaverseny a rádióban	181
A népgazdasági terv első éve az iparban	186
Az első ötéves terv eredményei a mezőgazdaságban	199
A rádió propagandája a „jobboldali szociáldemokraták” ellen	214

A koreai háború a rádió néhány dokumentumában	219
A békekölcsönjegyzés propagandája a rádióban	227
Az első tanácsválasztás, az új tanácsstagok	232

III. FEJEZET • AZ ELLENŐRZÉSEK ÉVE 1951

A takarékoság jegyében	238
Kötött munkaidő, kötetlen munkaidő	247
A rádió énekkara	250
Az ifjúság és a rádió	252
A rádió új műsorszerkezete, költségek, a munkaverseny és az ellenőrzés	254
Az Agitációs és Propaganda Osztály megalakulása	261
A munkaverseny vállalásai	271
Műsorok, vállalások a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusára – a rádió további feladatai	274
Jutalmazás, büntetés, letiltás a rádióban	279
A „feszített tervév” feladatai az iparban	287
A felemelt ötéves terv propagandája	296
Fokozottabb begyűjtés és beszolgáltatás a mezőgazdaságban	300
Harc az imperializmus ellen	322
Harc a klerikális reakció ellen, a Grósz-per	328
„Jó reggelt gyerekek!”	336

IV. FEJEZET • A MEGFELELÉS ÉVE 1952

A pártirányítás „eredményei”	341
A rádiónak jól működő Archívumra van szüksége	347
Tervek, célok, műsorok, káderhelyzet – a kongresszus szellemében	349
Lektorálás vagy cenzúra?	353
Költségvetés, évbúcsúztatás, a vezérigazgató számadása	355
A munkaverseny folytatódik	364
Adótornyok – rádiózavarás – rádióegyezmény – rádió-előfizetők: tanácskozás Budapesten	366
Az ipar újabb „eredményei”	373
A jegyrendszer megszűnt, a begyűjtés maradt	381
A személyi kultusz csúcán – Rákosi Mátyás 60 éves	398

NÉVMUTATÓ	409
-----------	-----

Ajánlás

Az utókor szívesen látja egyszerűbbnek a múltat, mint akik azt átélték. Így van ez akkor is, ha a Magyar Rádió történetéről olvas tényeket. Simándi Irén első kötete, amelyet szintén a Gondolat Kiadó jelentetett meg, az 1945–1948 közötti koalíciós időszak körülményeit vizsgálta.

Második monográfiájában a rádiónak legalább két „arcát” láthatjuk – a történetet az 1940-es évek végétől az 50-es évek elejéig.

A rádió egyik arca a lelkes pártpropagandistáé, aki azzal büszkélkedik 1949-ben, hogy a tervgazdálkodás támogatására *Pilis „mintaközség” parasztsága március 3-án „versenygyűlést” hívott össze, és határozatot fogadott el a verseny céljairól.* Ugyanez a hang ismétli százszor, hogy *újabb pörölycsapást mérnek a béke ellenségeire.* És hozzátartozik ehhez az arcélhez az is, ahogy az 1949-ben *alkotmánytani* előadássorozatban bizonygatják, hogy *dolgozó népünk az alkotmány tervezetét, azért fogadta soha nem látott lelkesedéssel, mert a sajátjának érzi azt, amit népünk nagy vezére, Rákosi Mátyás adott a magyar népnek.*

Létezik az akkori Rádiónak egy másik arca – egy másik hangja, amely azonban árnyékban dolgozik a Bródy Sándor utca falain belül. Ezt a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztálya formálja. Ebben a belső rejtett világban például az Irodalmi Osztály vezetője 1950 áprilisában egy értekezleten azért aggódik, hogy *az osztály nélkülözi a szakmailag és ideológiailag szilárd kádereket.* Megoldásra váró kérdés a műsorokban az *építő humor kifejlesztésének problémája is.* A Rádió kívülről nem látható arcának része az is, ahogy rendet próbálnak tartani belül: a Műsorigazgatóság büntetéseket szabott ki, pénzbüntetéseket, szóbeli és írásbeli intéseket és megrovásokat, fegyelmi eljárást indított: a szerkesztő a híryanagban szereplő *Ausztrália* helyett *Ausztriát* és *16 óras országos sztrájk* helyett *16 országos sztrájkot*

olvasott. A büntetés: 30 forint volt, amit a szakszervezet jóléti alapjára kellett befizetni.

Az utókor gyakran szigorúbban ítéli meg a múltat, mint akik átélték azt. Ebben a könyvben dokumentumok, jegyzőkönyvek, irattári anyagok, leírt műsorrészek is olvashatók. Éppen elegendő segítséget adnak ahhoz, hogy 2014-ből visszatekintve felismerhessük az akkori Magyar Rádió két arcát. A láthatót és a rejtettet.

Jónás István

vezérigazgató

Magyar Rádió Nonprofit Zrt.

Előszó

A Magyar Rádió Hivatal történetének különleges időszaka volt 1949–1952. A rádióban alapvető változások történtek, amelyek közül a legfontosabb esemény a rádió államosítása volt. Ez egyet jelentett azzal, hogy az irányítást a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztálya vette át. A Népművelési Minisztérium valójában másodlagos szerepre kényszerült. A rádió vezetőtestületeit Szirmai István, a rádió vezérigazgatója, egyben az MDP Központi Vezetőségének póttagja, a média egyik legbefolyásosabb személyisége a párt felépítésének mintájára szervezte át.

A rádió vezetése követte a párt célkitűzéseit, műsoraiban jelentős propagandát fejtett ki azok megvalósításának érdekében. Így az adásokban erőteljes szerepet kapott az imperializmus elleni küzdelem, a klerikális reakció elleni harc, a kulákság ellenséggképének ébrentartása, a békeharc erősítése, a sztahanovista mozgalom, az egyéni munkaversenyek, a szövetkezetesítés, a békekölcsönök, a népnevelők világának propagandája. A rádió munkatársai közül sokan nem feleltek meg az új elvárásoknak, nekik zömében politikai beállítottságuk, származásuk miatt kellett elhagyniuk a rádiót. Helyükre megbízható munkáskáderek felvételét ajánlották, akiknek jó része azonban alkalmatlannak bizonyult a feladatok megoldására, s ezeknek is hamarosan távozniuk kellett. Így a koalíciós időszakhoz hasonlóan folytatódott a munkatársak cseréje, a folyamat azonban itt felgyorsult.

A kutatás során el kellett dönteni, hogy a Magyar Rádió Hivatal történetében a koalíciós időszak után hol lehet a korszakhatár. A források alapján az állapítható meg, hogy a Rákosi-korszak első, totális diktatúrába nyúló szakasza 1952 végén tulajdonképpen lezárult. A köztörténetben általában 1953 márciusát, a Sztálin halálát követő időszakot tekintik határnak, Magyarországon a Nagy Imre-kormány júliusi megalakulását.

A rádióban azonban a változást előidéző események korábban kezdődtek, bár kétségtelenül a Rákosi-időszak végét jelentő eseményekhez kötődtek. A fordulat: 1953. január 28-án letartóztatták Szirmai Istvánt. Az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) vezetője, Péter Gábor és társai letartóztatása idején vették őrizetbe. Azonban Szirmai befolyását, tekintélyét és szerencsáját jelzi, hogy „bűncselekmény hiányában” felmentették, és 1953 novemberében szabadon engedték.

A rádiót 1953 elejétől a Nagy Imre-kormányt támogató Hartai László és Benke Valéria vezette.

A kutatómunkához – az előző évekhez hasonlóan – a Magyar Rádió Nonprofit Zrt. vezérigazgatójától, Jónás Istvántól kaptam segítséget. Munkámhoz nem nélkülözhető támogatást kaptam az MTVA Archivumainak vezetőitől és munkatársaiktól, Németh Hajnalkától, Sávoly Tamástól, Magyar Zoltántól, valamint Csízi Mónikától, a Duna World Rádió műsortitkárától. Mellettük megköszönöm a Magyar Nemzeti Levéltár és a Budapest Főváros Levéltára munkatársaiknak segítségét.

A szerző

I. FEJEZET

„A rádió is dolgozó népünké” 1949

VÁLTOZÁSOK A MAGYAR KÖZPONTI HÍRADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL

Az 1949-es év fordulópont volt a Magyar Központi Híradó Részvénytársaság életében. A változást jelezni kívánták már az adóállomások nevének a megváltoztatásával is: február 1-jén, kedden fél 6 órakor jelentkezett először az éterben az eddigi Budapest II. adó új nevén: „Itt a Petőfi-rádió, Budapest!” És 30 perccel később megszólalt a Budapest I. is: „Itt a Kossuth-rádió, Budapest!” Minderről a hallgatókat a *Rádió Újság* 1949. február 4-én megjelent számában is tájékoztatták. A rádió műsora párhuzamosan szólalt meg, a „magyar köztársaság kikiáltásának ünnepén”. A névváltoztatás tükrözte a végbement belpolitikai fordulat propagandáját – az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 100. évfordulóján született új köztársaság nagy forradalmár elődeire hivatkozott, és – hangsúlyozva nemzeti jellegét – az egész ország hallgatóságához kívánt szólni.

A lap állította: új lehetőség nyílt a rádiósok és a hallgatók számára egyaránt. A hallgatók élhetnek a választás lehetőségével. A műsorszerkezet az „adott lehetőségek figyelembevételével” úgy készülhet, hogy a zenés és a prózai műsorok váltakozzanak, párhuzamosan legyenek hallhatók a két adón. Vagyis a hallgatóknak lehetőségük van arra, hogy a számukra érdekesebb adásokat hallgassák meg. Ezért a zenei adások esetében az egyik adón komolyzene, a másikon könnyűzene lesz hallható. Az adások folyamatosak, a hallgatók a kora hajnali óráktól éjfél után 40 percig megszakítás nélkül hallgathatják a rádió műsorait. A tervek szerint a zenei és a prózai műsorok aránya úgy alakul, hogy a Kossuth rádió műsorában 51,3%-a zene és 48,7% a próza, a Petőfi rádióban 65,4% a zene és 34,6% a prózai műsor.

A rádió vezetése csak abban az esetben tudja kihasználni a „megnövekedett lehetőségeket”, ha a műsorokban „mindenkor szorosan” bemutatja a „szocializmust építő népi demokrácia” problémáit is. A két

műsorban a rádió vezetése egybe kívánja kapcsolni a nevelést, a tanítást és a szórakoztatást – írták.

A tervek szerint a sokak által hallgatott, jól bevált műsorokat megtartották, sőt bővítették. Ezért, mint olvasható volt, a „Hangos Újság” februárban naponta 1 órás műsoridővel jelenik meg, több műsoridőt kap a „Rádióiskola” és a „Falurádió” is. Tervezett új műsorok a „Marxista–leninista negyedóra”, amelyben a „legkiválóbb előadókat” szólaltatják meg a „marxista–leninista elmélet, a világgazdaság és a világpolitika, a népi demokráciák kérdéseiről”.

A szórakoztató műsorokban a rádió vezetése kiküszöböli a „romboló nyugati ideológia »műveit« irodalmi és zenei téren egyaránt”. Több műsorban, nagyobb adásidőben mutatják be a Szovjetunió és a „baráti népi demokráciák életét és munkáját”.

A rádió vezetésének főbb irányvonalait a „szocializmust építő magyar demokrácia eredményeinek ismertetése, politikájának megvilágítása, hatalmas felvilágosító munka és harc a reakció minden frontján, küzdelem az imperializmus ellen, a békétábor élén haladó Szovjetunió és a népi demokráciák megismertetése” határozza meg.

A rádió dolgozói tisztában vannak azzal, hogy a két nagy műsor indulásával többet kell dolgozniuk, azt is tudják, hogy a hallgatók elvárásainak „maradéktalanul” eleget kell tenniük.¹

A rádió további terveit a Központi Titkárság tíz hónapos munkatervéből ismerhetjük meg, amely 1949. február 24-én készült el. A titkárság vezetője a munkaterv bevezetőjében leírta, hogy a 10 hónapos terv feladatait nem lehet „teljes mértékben konkretizálni”, mert az osztály feladataitól és a „hetenként, illetve havonként megtartandó vállalati inté-

¹ Kossuth-rádió Budapest I. Petőfi-rádió Budapest II. *Rádió Újság*, 1949. február 4. 5.

A Magyar Dolgozók Pártja Agitációs és Propaganda Bizottsága 1948. november 2-án tartotta alakuló ülését. (A testület a dokumentumokban gyakran osztályként szerepel.) A tagjai: Révai József, Horváth Márton, Orbán László, Bíró Zoltán, Kállai Gyula, Berei Andor, Andics Erzsébet. Az MDP Agitációs és Propaganda Bizottság megalakulása 1948. november 2. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL.) 276. fond. 86. csomó. 1. őe.

Magyar Dolgozók Pártja Agitációs és Propaganda Bizottsága 1949. február 3-i ülésén „jóváhagyta” a Rádióbizottság jelentését, amelyet Vásárhelyi Miklós készített. A dokumentum elsősorban a kettős műsor indulásáról szólt. A bizottság megállapította, hogy „komoly javulás mutatkozik a Rádió összmunkájában”. Az MDP Agitációs és Propaganda Bizottság 1949. február 3-i ülése. MNL. 276. fond. 86. csomó. 10. őe.

zöbízottsági és igazgatósági ülések tárgysorozatától, valamint az egész vállalatot érintő egyéb adminisztratív teendőkől függ”.

A munkatervben hangsúlyozták, hogy az alábbiak „csak részlegek”, és az „időközben felmerülő” új tervekről a rádió – 1948 végén alakult – Tervbizottsága fog tájékoztatást nyújtani.

A munkaterv első pontja az önköltség csökkentéséről szól: a terv szerint a 10 hónapos munkaverseny során 25%-kal kívánják csökkenteni a papír- és írószer-felhasználást. Az egész vállalatra szerették volna kiterjeszteni a „boríték nélküli levelezést”. A megvalósítás úgy lehetséges, hogy cégjelzéses levélpapír helyettesítene a borítékot – írták. A terv megvalósulása esetén a vállalatnál naponta kb. 200 db borítékot lehet megtakarítani. Egy hónapban – 25 munkanapot számítva – 5000 db-ot, egy év alatt pedig 60 000 db borítékot jelent. Ezzel nemcsak anyagmegtakarítás érhető el, hanem a borítékok címezésére fordított munkaidővel is takarékoskodni lehet. A gépíró nő a levélpapírra írja a címzett nevét, így levelenként „kb. egy perc munkaidőt lehet megtakarítani, ez egy hónapban 83, egy év alatt 996 munkaóra megtakarítást” jelent. „A jelenleg használatban lévő céges levélpapírokat minimális nyomdai költséggel, vagy esetleg anélkül is, át lehetne alakítani olyan alakú levélpapírrá, amely a boríték használatát feleslegessé teszi.”

A tervezetben röviden említést tettek a villanyárammal, a fűtéssel, a külső telefonbeszélgetések csökkentésével való takarékoságról is.

A munkaterv második pontja a munkafegyelem megszilárdításával foglalkozott. A 10 hónapos munkaverseny alatt „100 százalékos munkafegyelemi eredményt” kívánnak elérni. Ez azt jelenti, hogy „egyetlenegy alkalommal sem” lehet elkésni a munkából, valamint azt, hogy „minden egyes bejövetelnél és távozásnál le kellene” bélyegezni „munkaidő ellenőrzési” kartonokat.

A dokumentum harmadik pontja a munkateljesítmény növelésére vonatkozó feladatokat jelöli meg. A munkateljesítmény egyik lehetséges növelése az önképzéssel valósítható meg. A Központi Titkárság saját munkateljesítményének növelését úgy kívánja megvalósítani, hogy az egyébként is szoros munkakapcsolatban lévő Személyzeti Osztály munkájába kíván besegíteni, azok esetleges túlterheltsége esetén. A munkafolyamatok megismerése után a túlórák kiszámításával kapcsolatos teendők elvégzésében, illetve a benyújtott túlórajegyzékek ellenőrzésében kívánnak részt venni.

A titkárság a Tervbizottság részére havi bontásban készítette el az egyes főosztályok és osztályok dolgozóinak illetményösszesítését, túlóradíját és a honoráriumok kifizetését. A titkárság azt is vállalta, hogy

elkészíti a főosztályok és osztályok részletes papír- és írószerigényét, amit a Házgondnokságnak továbbít. A kért ellátmány értékét is kiszámították, így a kimutatások elkészítésével kívánták segíteni a Tervosztály munkáját.

A Központi Titkárság vállalta továbbá, hogy a vállalathoz munkára jelentkezők kérvényét „szakmák szerint és ezen belül alfabetikus sorrendben” csoportosítja. Ha pl. „egy gépírónőre, vagy forgatóra lenne szükség, akkor [a] több száz kérvény közül a keresett foglalkozási ágra vonatkozó összes kérvényt” ki lehet emelni, ez meggyorsítaná a megfelelő munkaerő megtalálását.

További feladatként jelölték meg az „okmánytárban elhelyezett fontosabb okmányokról, szerződésekről, megállapodásokról” készítendő „alfabetikus tárgymutatót”, valamint egy olyan listát is, hogy az adott irat hányas számú dossziében található.

Azt is vállalták, hogy az idegen nyelvű, még le nem fordított szerződéseket, megállapodásokat a Külügyi Osztály munkatársaival lefordíttatják. „Minden egyes fontosabb szerződésről és megállapodásról négy példányban másolatot” készítenek, és azokból egy-egy példányt a vállalat vezetésének és az Üzemi Bizottságnak átadnak. A Központi Titkárság úgy vélte, hogy ez a munka „hosszabb időt fog igénybe venni, mert nemcsak okmánytári anyagot kell lemásolni, hanem az okmányok részére borítót, illetve fedőlapot és tárgymutatókat is kell” készíteni.

Feladatuknak tekintették azt is, hogy a „határidős okmánytári szerződések és megállapodások lejáratí időpontjáról minden esetben kellő időben” értesítsék a vállalt ügyészét és a vezetőséget.

A felsorolt feladatok maradéktalan elvégzése érdekében az osztály két munkatársa könyvelői és magasabb fokú gyors- és gépíró tanfolyamra jelentkezett. Ezzel azt szeretnék elérni, hogy munkatársaik „ne csak egyoldalú tisztségviselők legyenek, hanem az adminisztráció összes munkafázisaiban megfelelő gyakorlatra tegyenek szert, és ezáltal munkaképességük a mindenkori munkakövetelményeknek megfelelően felhasználható legyen”.

A tervezet negyedik pontja a munkaminőség javításáról szól. „Az elkövetkezendő hónapok során arra fogunk törekedni”, hogy a vállalat vezetőtestületeinek jegyzőkönyveiben, valamint az „osztályunkra bízott általános jellegű adminisztratív teendőkben a lehető legkevesebb alaki, formai és tárgyi hibát kövessünk el”. „Minden hónapban meg fogjuk állapítani az előforduló hibák számát és alkalmanként jelenteni foguk a hibák csökkenését, vagy emelkedését.”

A vállalatához naponta beérkező nagyszámú postai küldemény továbbítása is a titkárság feladata volt. Mint írták: törekedni fognak arra, hogy a leveleket „azonnal az illetékes ügyintéző kezeihez” továbbítsák, meggyorsítva ezzel az ügymenetet. Figyelnek arra is, hogy a „lehetséges elkallódási lehetőséget” elkerüljék. „A tévesen kiszígnált levelek számát havonként” közlik a Tervbizottsággal.

A tervezet ötödik pontja, a selejt csökkentését irányozta elő. A Központi Titkárság úgy igyekszik csökkenteni a selejtszámot, hogy az általuk „elrontott levelek, borítékok és jegyzőkönyvek számát esetenként” feljegyzik, és a selejt „emelkedését vagy csökkenését minden hónapban jelenteni” fogják.²

A Műsormegállapító Bizottság 1949. március 1-jén tartott ülésén egyebek mellett foglalkoztak a *Magyar Rádió* hetilap eddigi munkájával és a jövőbeni tervekkel. Gyöngyösi Nándor³, a lap felelős szerkesztője, beszámolójában elmondta, hogy a lap szerkesztésének átvétele óta két fő szempontot tartott szem előtt: az egyik a lap anyagi helyzetének konszolidálása, a másik a tartalom javítása volt. Fontosnak vélte „A címlap hollywoodi kultuszát és a belső pin-up (címlap) oldal fürdőtrikós görljeinek fokozatos” leépítését. „Miután meggyőződött arról, hogy az újság csak nevében volt a Magyar Rádió, de tartalmilag a rádióval egyáltalán nem foglalkozott: arra törekedett, hogy minél több a rádióval foglalkozó cikket adjon.” Elmondta, hogy az utóbbi célkitűzést nagyrészt sikerült megvalósítania, mert az utóbbi számokban már 15 rádióval kapcsolatos cikk jelent meg a lapban, és csak kettő olyan, amely másról szólt. Elmondta, hogy az eltelt rövid idő miatt még nem állapítható meg, miként fog a megváltozott tartalomra az olvasóközönség reagálni. Erről teljes képet csak 5-6 hét eltelte után lehet kapni – állította. Gyöngyösi eredményként ismertette, hogy az eltelt egy hónap alatt sikerült elérni a tematika megváltoztatását: a lap cikkeiben „teljes mértékben a vállalatot érintő témákkal foglalkozzék, a rádiókritikai rovaton belül beiktattak egy könnyebb műfajú kritikát, egy rádiócsevegészerű állandó

² A Központi Titkárság tízhónapos munkaterve. 1949. március 1-től – 1949. december 31-ig. 1949. február 24. Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap Központi Irattára (a továbbiakban MTVA KI) TD-226/8. 29. doboz.

³ Gyöngyösi Nándor (1891–1967) újságíró, közgazdász. 1945–1947, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) főtitkára. 1946. június 1-jétől szerkesztette a Magyar Országos Tudósítót. 1949. június 30-án ment el a rádiótól. 1950–1955 között, a Közgazdasági Dokumentációs Központ vezetője volt. Emellett az Újságíró Iskolában tanított. MTVA KI. Személyi dossziék.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC04834/05624.htm> (2013. május 26.)

számot, ami azonban nem ért el, olyan könnyedséget, amelynek alapján szélesebb körökhöz szólhat”. Ennek megvalósítását tartotta a legfontosabbnak. A lapban bemutatták a „rádióbrigádok” és a Műszaki Osztály munkáját, rendszeresen foglalkoztak a szintársulat, a zenekar, a házi-együttés tevékenységével. Cikkeket jelentettek meg a rádió „elméleti és gyakorlati” problémáiról, szoros együttműködést alakítottak ki a műsor osztályokkal, bemutatták a „kultúrpolitikai fordulat” eredményeit. A beszámoló végén megemlítette a lap kottamellékletét. Elmondta, hogy a „slágerek és az álnépdalok fokozatos kiszorításával [...] a mozgalmi indulók közlésére” helyezik a hangsúlyt. Persze azért maradt a régiből is: „A jelen helyzetben, a rádió műsorában 50-50%-ban szerepelnek mozgalmi indulók és egyéb dalok.”

A bizottsági ülés további részében hozzászólások hangzottak el a beszámolóhoz. Elsőként Justus Pál⁴, igazgatósági tag kért szót. Elmondta, hogy a műsorújság 90-91 000 példányban fogy el, ami mintegy 300 000 olvasót jelent. Ebből megállapítható, hogy az olvasók jelentős része egyben rádió-előfizető is volt. Mint mondta: logikus tehát, hogy a lapban megjelenő cikkek nagy része a műsorhoz kapcsolódik. Ez azt is jelenti, hogy a lap beszámol a legjelentősebb kultúrpolitikai és egyéb művészeti eseményekről. Fontos, hogy ezekben a cikkekben is a rádió szempontjai érvényesüljenek. Hozzászólásában arra kérte a lap szerkesztőségét, hogy tartson szoros kapcsolatot a műsorosztályokkal, és azok nyújtsanak segítséget abban, hogy a közönség minél érdekesebb cikkeket olvashasson.

Szalai Sándor⁵, a rádió tudományos tanácsadója hozzászólásában felhívta a figyelmet arra, hogy a részletes műsorokban sok a szöveges rész, s az „túlságosan sűrített és így nem alkalmas arra, hogy munkások és parasztok számára egyszerűen áttekinthető legyen”. Javaslatában elmondta, ha megoldható, akkor a lapban jelenjen meg egy rövid összeállítás külön azokról a műsorokról, amelyek a munkásoknak, a parasztoknak, az értelmiségieknek szólnak, és egyben azokat a rádió is fontosnak tart-

⁴ Justus Pál (1905–1965) politikus, műfordító. 1946-ban az MSZDP delegáltja a Magyar Központi Híradó Rt. Igazgatóságában. 1948-tól 1949. június 18-ig, letartóztatásáig a Magyar Rádió alelnöke volt. MTVA KI. Személyi dossziék. Lásd erről még: Jemnitz János – Székely Gábor: *Justus Pál*. Magyar Lajos Alapítvány, Budapest. 2008.

⁵ Szalai Sándor (1912–1983) szociológus, filozófus. 1948. december 15-től a rádió Oktatási Osztályának tanácsadója. 1949. június 30-án felmondással távozott a rádióból. MTVA KI. Személyi dossziék.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC14240/14428.htm> (2013. május 25.)

ja. Úgy vélte, hogy a külföldi műsorok közlése a lapban „teljesen felesleges”, azok elhagyása helyet biztosítana a fent említett műsorismertetőknek. Fontosnak tartotta elmondani azt is, hogy új műsor indítása esetén egy-két héttel korábban az újságban hívják fel a közönség figyelmét, és azt is jelezzék, hogy a műsor sorozatként szerepel a rádióban.

Enyedi György⁶, a bizottság tagja nem értett egyet a külföldi műsorok ismertetésének elhagyásával, azt javasolta, hogy rövidebb kivonatok kerüljenek be ezekről a műsorokról az újságba, de azok pontosabbak legyenek, kiemelve a fontos zenei eseményeket. A rádió „Ezt hallottuk” című rovatáról kifejtette, hogy „stílusa túl gúnyos, túl frivol”. Attól tart, hogy „ezzel a gúnyos hanggal a közönségben nem az őszinte önkritika megbecsülését” erősíti a rádió, hanem elveszi a hallgatók kedvét a műsortól. Enyedi tényként közölte, hogy a lapban sok az „elcsúszott tördelésű sor és a sajtóhiba”. Ugyancsak probléma, hogy nem válnak el egymástól jól az egyes műsorok. Ennek érdekében azt javasolta, hogy különböző betűtípusok használatával próbálják ezt megoldani.

Surányi Péter⁷ bizottsági tag elmondta, hogy a lapnak a „Falurádióhoz” hasonlóan a „faluvallás” kapcsolatban más irányt kell venni”. A falvakban „az a helyzet – mondta –, hogy a kulákoknak van ugyan rádiójuk, de a dolgozó parasztságnak, akihez műsorunk szól, és akiknek nevelését tűztük ki célul, nincs”. Hangsúlyozta, „meg kell valósítani, hogy a Magyar Rádió közvetlen összekötő szerv legyen. A jövőben utat mutató, és cselekvést irányító adásokat igyekszünk adni s így elsősorban az a célunk, hogy a falusi tömegszervezeteket hangosan beszélővel lássuk el.” Meg kell állapítani, hogy a dolgozó parasztságnak „nincs pénze a rádióújságra”. Megoldásként javasolta: lehetne készíteni egy a lapból kiemelhető mellékletet, amelyek kitéhetők lennének a falvakban található hirdetőhelyekre, főleg azokkal a műsorokkal, amelyek a parasztság számára érdekesek. Lehetne a lapban külön rovatot is indítani a parasztság számára, amelyben a rádió „támogatást” is tudna adni nekik. A lapban helyet kellene biztosítani a parasztság köréből érkező érdekesebb tartalmú levelek közlésére.

Balassa Erik, aki szintén a bizottság tagja volt, csatlakozott Surányi Péter javaslatához, majd elmondta, hogy ő is számtalan levelet tud a lap

⁶ Enyedi György (1905–1969) zeneszerző, zenetörténész. 1948-tól rádió Zenei Osztályának vezetője, 1950 és 1953 között művészeti igazgatója volt.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03609/03784.htm> (2013. május. 25.)

⁷ Surányi Péter (1918–1981) A rádió Agitációs és Propaganda Osztályának munkatársa. MTVA KI. Személyi dossziék.

szerkesztőségének rendelkezésére bocsátani, amelyekben a hallgatók a rádió műsoraihoz írtak javaslatokat, kritikákat, észrevételeket. Közvetítette a hallgatóknak azt a kérését, hogy rádióújságban a műsorokat ne egymás után, hanem egymással párhuzamosan közöljék, a könnyebb áttekinthetőség érdekében.

Káldor György,⁸ a Külügyi Osztály vezetője felvetette, hogy a remitenda megmaradt példányait szét lehetne osztani a falusi hallgatóknak. Surányi Péter nem tartotta megvalósíthatónak Káldor javaslatát, mivel a megmaradt példányok így csak 1-2 hetes késéssel jutnának el vidékre. A korábbi felvetés helyett azt a javaslatot tette, hogy az olvasókörök megszervezése után indítsanak versenyt, és a legjobbak jutalomként kapják meg az újság új számait.

Pollner György⁹ bizottsági tag azon véleményen volt, hogy az újságban a „Marxista–leninista negyedórához” kapcsolódó „ideológiai” cikkeket is kell közölni.

Grandpierre Emil¹⁰ műsorigazgató megköszönte Gyöngyösi Nándor szerkesztői munkáját. Az elhangzottak közül egyetértett Szalai Sándor javaslatával. Az „Ezt hallottuk” című rovattal kapcsolatban azt kérte, hogy az valóban „csevegés” és „ne kritika” legyen. Grandpierre fontos feladatként jelölte meg, hogy a műsorok mellett közölt fényképek „terén is tervszerű kultúrpolitikát” vezessenek be. „A legszigorúbb ellenőrzést kéri mind az osztályok, mind a lap szerkesztősége részéről a tekintetben, hogy kinek a fényképeit közli. Hol színészt, hol művészt vagy esetleg tudóst kell kiemelni, de mindenképpen egy arra érdemest. Aktívabb műsropolitika érvényesüljön ezen a vonalon is. A megjelölt műsorszámok pedig valóban olyan műsorok legyenek, amiknek kiemelése az egész rádió érdeke, és ami propagálásra tényleg érdemes.”

⁸ Káldor György (1900–1958) újságíró. 1945 után a rádió Külügyi Osztályának vezetője, majd az MTI szerkesztője.

<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/ABC07165/07237.htm> (2013. május 25.)

⁹ Pollner György (1915–?) orvos. 1949. február 21-től a rádió Oktatási Osztályának vezetője. 1951. május 1-jén áthelyezéssel az Állami Elme- és Ideggyógyintézetbe került, később annak főigazgató-helyettese lett. MTVA KI. Személyi dossziék.

¹⁰ Kolozsvári Grandpierre Emil (1907–1992) író, műfordító. 1946–1949 között a Magyar Rádió Irodalmi Osztályát vezette, majd helyettes műsorigazgató lett. 1949-ben elbocsátották. Egy ideig a Hungária, majd a Szépirodalmi Kiadó lektora, 1951-től írásából élt. Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas. Dávid Gyula főszerk. Romániai magyar irodalmi lexikon: Szépirodalom, közirás, tudományos irodalom, művelődés III. (Kh–M). Bukarest, Kriterion. 1994.

Gyöngyösi Nándor is köszönetet mondott az elhangzott javaslatokért. Elmondta, hogy a külföldi műsorok közlésének terjedelme „nem csökkenthető, tekintettel arra, hogy a népi demokráciák műsorait adjuk és így az egyetlen fontos kultúrpolitikai szempont is”. Az „Ezt hallottuk” című műsorral kapcsolatos véleményekre válaszolva elmondta, hogy a műsor „még csak gyermekcipőben jár, és remélhető, hogy a legrövidebb időn belül ennek hangja is megfelelő lesz”. A sajtóhibákkal foglalkozó megjegyzésre válaszolva kifejtette, hogy a hibák „nehéz problémát jelentenek, de megnyugtatóra szolgál, hogy minden lapban szép számmal fordulnak elő”. Elmondta azt is, hogy a nyomdászokkal már elkezdődtek a tárgyalások, amelyek reményeik szerint eredményre vezetnek. A fontosabb műsorok kiemelésére javasolt külön betűtípus nem oldható meg, mert „nagy megterhelést jelentene”. A jövőben úgy próbálják a kiemeléseket feltüntetni, hogy az oldalak margóján hullámvonallal vagy felkiáltójellel hívják fel a figyelmet az egyes műsorokra. Surányi Péternek válaszolva elmondta, hogy azért kevés a lapban a parasztságnak szóló cikk, mert „nincsenek parasztolvasói” az újságnak, ha a hallgatókörök megalakulnak, akkor több olyan írást jelentetnek meg a lapban, amely a parasztság problémáival foglalkozik. Gyöngyösi mindehhez hozzátette, hogy a falunak szóló műsorokat korábban is népszerűsítették a lapban azért is, mert a felmérésekből kiderült, hogy a városi munkások is érdeklődéssel hallgatják a vidéknek szóló adásokat. A hallgatókörök példányokkal történő jutalmazását támogatja. A rádióba érkező hallgatói levelekről elmondta, hogy „használható” tartalommal „nem igen érkeznek”. A műsorok párhuzamos közlése nem megoldható – mondta a felelős szerkesztő –, mert „nagy anyagpazarlással járna”. Az ideológia megjelentetése a lapban kivitelezhető, de „nem vezethet sikerre”. „Száz ideológiát adni nem szabad.” A fényképek megjelentetésével kapcsolatban elmondta, hogy nem a lap szerkesztőségén múlik a megjelenetés, hanem az egyes osztályokon, hiszen a sorozatos kérések ellenére is „egy-két kivételtől eltekintve” nem kapnak fotókat. Így a rendelkezésre álló „elég szegényes képtárból” lehet a képeket közölni, amelyek között előfordul olyan is, amely nem megfelelő. Ez a hiányosság azonban könnyen kiküszöbölhető, amennyiben a műsorosztályok közölhető képekkel látják el a lap szerkesztőségét. Gyöngyösi Nándor végül arra kérte a jelenlévőket, hogy „teljesítsék” a támogatott kéréseit.¹¹

¹¹ Jegyzőkönyv. 1949. március 1. MTVA KI TD-277/5. 1. doboz.

A *Rádió Újság* 1949. március 4-én megjelent számában olvashatunk a „Falurádió” elmúlt egy évének értékeléséről és a műsorban tervezett változásokról. Megtudhattuk, hogy a „Falurádió” adásainak hallgatottsága jelentősen emelkedett, az adásokat nemcsak a rádiókészülékkel rendelkező parasztság, hanem a munkások, a kerttel rendelkező városiak és az értelmiségi réteg is hallgatja. A műsor adásaiban segítséget nyújtott a „földművelés mindennapi feladataiban; szövetkezeti adásai utat mutatnak az általános földműves-szövetkezetek és a közösen termelő szövetkezeti csoportok építésében; politikai műsorszámai pedig segítik a dolgozó parasztság osztályharcát a falusi kizsákmányolókkal szemben, [...] segítik a Nemzeti Függetlenségi Népfront¹² és a DÉFOSZ (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége) kialakulását, megerősödését minden faluban”. A rádió műsora az „egyik legjobb eszköz a mezőgazdasági munkaversenyeknek, a traktorállomások, a munkások és dolgozó parasztok összefogásának, a falusi nép művelődés utáni vágyának népszerűsítésére”.

A jövőben, a stúdióban színészekkel felvett műsorok helyett valószínűs riportokat és helyszíni közvetítéseket terveznek. A parasztság igényeinek csak akkor tud eleget tenni a műsor, ha a mindennapi történeteknél jelen van a stáb mikrofonjával. „A falusi ember és asszony pedig ma már el tudja mondani a magáét, helyes tehát, ha maga is mondja el...”

A „Falurádió” műsorának minden munkatársa az „új szocialista munkaversenyben, a megállapított munkanormákkal” kell, hogy vállalt feladatát végrehajtsa. Ennek érdekében alakítottak „szellemi brigádot, ezért csatlakoznak lelkesen az ipari munkások által megindított szocialista munkaversenyhez”.

A rádió vezetésének legfontosabb feladata az, hogy a rádió műsora a hallgatókkal való rendszeres kapcsolattartással és az „így szerzett tapasztalatok felhasználás[al]” készüljön. Ugyancsak fontos, hogy a műsor tudjon segítséget nyújtani a parasztság mindennapjaiban. A következő 10 hónapban e két feladat megvalósításának érdekében teendő legfontosabb feladata első lépése a „rádióhallgató-körök” megszervezése. Ezek megalakulása lehetővé teszi – tervek szerint – a műsorok csoportos hallgatását, a hallottak értékelését, megvitatását és a „falusi dolgozó nép széles tömegei között való felhasználását”. A rádiókörök

¹² A szervezet Magyar Függetlenségi Népfront néven alakult meg 1949. február 1-jén. Lásd erről: Gergely Jenő – Izsák Lajos: *A huszadik század története*. Pannonica Kiadó. Budapest. 2000. 313–321. o.

„felébresztik és fokozzák a falusi nép közösségében a tudás, a művelődés utáni vágyat”. Továbbá azért is fontos a rádiókörök megszervezése, mert vidéken kevés a rádiókészülékek száma, az „igények pedig nagyok”.

A cikkben röviden beszámoltak az országban eddig megalakult olvasókörök számáról, működésükről, valamint jelezték, hogy ezek „egymással munkaversenyben állnak majd”.

A rádió vezetése és a műsor készítői azt remélték, hogy „közösségszervezésnek ez a szocialista módja nyilvánvalóan tovább fogja növelni” az adás „politikai és művelődési súlyát”.¹³

„Elsőrendű feladatunk, hogy a formalista és csak ínyenceknek érthető avantgardista irodalmat kiszorítsuk a műsorból” – mondta a *Rádió Újság* 1949. március 18-án megjelent interjújában Grandpierre Emil műsorigazgató, az Irodalmi Osztály vezetője. Az új műsorpolitika eredményei már „komoly mértékben” jelen vannak a különböző műsorokban – állította. „A burzsoá ideológia elleni harcban főképpen a satíra gyorsan ölő fegyveréhez szeretnénk nyúlni. Bolond Istók házi kabarénk nem egy műsorában jeleníti meg ezt a szándékunkat.” A módszer folytatását jelenti a „Magyar Parnasszus” című élő folyóirat huszadik – egyben jubileumi – száma, amelyben az „elavult irodalmi szemlélet értékítéletét szembeállítottuk a korszerű irodalmi szemlélet értékítéletével”. A műsor eredményességét a rádióba érkező hallgatói levelek „garmadája” bizonyítja.

A műsorigazgató ezt követően az irodalmi alkotások hőseinek „megváltozásáról” beszélt. „Lomtárba helyezzük – mondta – a jellegzetesen polgári hóstípusokat. A gépirólány álromantikát, hihetetlen álkarriereket felszámoljuk. Helyette a valóságos élet reális megnyilatkozásával foglalkozunk. És ennek a valóságos életnek a hőseit elevenítjük meg a realista irodalom eszközeivel. Így kap helyet irodalmi életünkben az öntudatos dolgozó munkás, paraszt, új katonatípus, építő forradalmár.” Ehhez kapcsolódó feladat a „munkás és parasztírók felfedezése, támogatása”. Ezen a téren is jelentős eredményeket ért el az Irodalmi Osztály, hiszen a műsoraiban említett marxista–leninista cikkeket, azok „új irodalmi ideológia vonatkozásait” tárták fel, szemelőt tartva ezek esetében is a közérthetőséget.

¹³ A Falurádió a kettős nagyműsor szolgálatában. *Rádió Újság*, 1949. március 4. 2.

Az Irodalmi Osztály műsorainak „gerincét” adja a Szovjetunió irodalmi élete mint „követendő példa”. Ezzel párhuzamosan emelni kívánja az osztály azoknak a műsoroknak a számát, amelyek a szomszédos országok irodalmát mutatják be.

Az osztály az „antiimperialista harcból” is „kiveszi részét” a „progresszív nyugati írók” műveinek bemutatásával: pl. Steinbeck *Razzia* című drámájával vagy Wright *A meghajszolt vad* című művével, amely az amerikai négerüldözéseket állítja a középpontba.

A tervek szerint a műsorban gyakran szerepelnek humoros, szórakoztató adások, a „Vidám rádiószínház” a „Nép rádiószínháza” és a „Nagy világszínház”. A vidám darabok mellett természetesen klasszikus művek bemutatását is tervezik, így Shakespeare több darabját tűzik műsorra.

Grandpierre Emil az interjúban hangsúlyozta, hogy a fordulat évében a műsorstruktúra megváltozott. „A rádió most már elvitathatatlanul, elszakíthatatlanul a szocializmus építő népe lett.” Ezért azokat a műsorokat, amelyek a legnagyobb érdeklődésre tarthatnak számot, azokban az órákban sugározzák, amikor a legtöbben hallgatják a rádiót. A tervek között szerepel még – mondta – az Irodalmi Osztályon a versenydíjazási rendszer bevezetése, amelynek keretében egy szakértőkből (művészek, írók, kultúrpolitikusok stb.) álló zsűri fogja eldönteni a legjobb drámai, irodalmi produkciókat. A kidolgozás alatt álló rendszer egyaránt lehetőséget ad az alkotásra a rádióban dolgozó és a külsős művészeknek.¹⁴

„Rádiót a dolgozóknak!” címmel jelent meg a *Rádió Újság* 1949. március 25-ei számában Gellért Endre¹⁵ cikke. A rádió vezetése március 28. és június 30-a között három hónapon keresztül rádiónépszerűsítési kampányt szervez. Az akció a rádió műsorában április 1-jén 20:35 perckor a Kossuth adón indul. A műsorban a Magyar Központi Híradó elnöke, Barcs Sándor¹⁶ üdvözlí majd a hallgatókat, ezt követően pedig a Rádiózenekar ünnepi hangversenye következik.

A „Rádiót a dolgozóknak!” kampány célja elsősorban „egy közvetlen szoros kapcsolat megteremtése” a hallgatókkal, másrészt pedig a rádió-

¹⁴ Az Irodalmi osztály szerepe a kettős nagyműsorban. *Rádió Újság*, 1949. március 18. 2.

¹⁵ Gellért Endre (1914–1960) rendező. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC04834/05109.htm> (2013. május 25.)

¹⁶ Barcs Sándor (1912–2010) újságíró. 1945–1946-ban az MTI felelős szerkesztője. 1943–1949-ig az FKGP tagja. 1947 és 1990 között országgyűlési képviselő. 1946-tól 1948-ig a Magyar Központi Híradó ügyvezető elnöke, 1948–1950 között a rádió elnöke. 1950–1980 az MTI vezérigazgatója. *Ki kicsoda?* 2009. Budapest. 2008. 73. o.

óban folyó munka megismertetése a dolgozókkal és az új előfizetőkkel – írta a cikkben Gellért.

Ismertette, hogy a rádió előfizetőinek száma hamarosan eléri az 500 000-et, ezzel jelentősen túlhaladta a háború előttit. A cél azonban az előfizetők táborának további bővítése. A rádió vezetése tisztában van azzal, hogy az előfizetők számának növelése „számtalan körülménytől függ”. „De a szocialista építés mai stádiumában, a nemzetközi politika mai helyzetében elengedhetetlenül szükséges az, hogy a dolgozó magyar nép tájékoztatva legyen úgy minden elvi kérdésről, mint minden aktuális eseményről, országon belül és kívül egyaránt. Ezt a lehetőséget pedig a kultúra minden területén megadja a magyar rádió.”

Gellért Endre a cikk további részében azokkal a tervekkel ismertette meg az olvasókat, amelyek a rádióhallgatók táborának gyarapítását szolgálják. A három hónap programjában külön műsor keretében, 30 perces adásokban, a magyar dolgozókhöz szól a rádió, az adásokon kívül pedig nyilvános közvetítéseket is szerveznek, amelyeket követően a hallgatók elmondhatják véleményüket.

A kampány részeként a rádió munkatársai ellátogattak üzemekbe, gyárakba, iskolákba, hogy „a hallgatóknak minél több információt adjanak a mindennapi életéről, és kikérhessék a dolgozók véleményét, tanácsait”.¹⁷

A „Rádiót a dolgozóknak!” kampánnyal természetesen a Műsormegállapító Bizottság is foglalkozott, az 1949. március 29-én tartott ülésén. A bizottsági ülésen Gellért Andor beszámolt a program indulásáról. Beszélt a hivatalos megnyitóról, amelyet Ortutay Gyula¹⁸ tartott. Ezt

¹⁷ Rádiót a dolgozóknak! *Rádió Újság*, 1949. március 25. 2. A Magyar Dolgozók Pártja Agitációs és Propaganda Bizottsága 1949. február 3-i ülésén arra kérte a rádió vezetését, hogy sürgősen tárgyaljon a „rádiósításra vonatkozólag a néprádió és a vezetékes rádió” gyártásáról és terjesztésének lehetőségéről. Ugyanis „ez az előfeltétele a rádióhallgatók szociális összetétele megváltoztatásának és a falunak a rádiózásba történő tömeges bekapcsolásának”. A bizottság a Rádióbizottságot bízta meg azzal a feladattal, hogy dolgozzon ki közös tervet a „falusi hallgatók tömeges szervezésére vonatkozólag”, egyeztetve a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban az Iskolarádióért felelős munkatárssal. A Magyar Dolgozók Pártja Agitációs és Propaganda Bizottság 1949. február 3-i ülése. MNL. 276. fond. 86. csomó. 10. őe.

¹⁸ Ortutay Gyula (1910–1978) politikus, néprajzkutató. 1935–1944 között a Magyar Rádió irodalmi osztályvezető helyettese. 1943-ban az FKGP polgári tagozatának alapítója. 1945–1947-ben a Magyar Központi Híradó Rt. elnöke. Az MKP-val való feltétlen együttműködés híve. 1945–1953, majd 1958-tól haláláig országgyűlési képviselő. 1947-től 1950-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter,

követően a bizottság részletes műsortervet hagyott jóvá, amely a rádió népszerűsítését szolgálta. A Mafilm erre az alkalomra vállalta, hogy egy 15 perces rövidfilmet készít a rádióról. A rendőrség engedélyezte, hogy hangszórós kocsi segítségével is népszerűsíthessék a rádiót. A program újságban és plakátokon történő hirdetése azonban anyagi okok miatt elmaradt, viszont a Magyar Postának elküldött kérésekre pozitív válasz érkezett. (Hogy mik voltak ezek a kérések, arra nem derül fény a cikkből, de nyilván a propagandaműsorok sugárzásáról volt szó.)

Gellért Endre beszámolt a testületnek az Orion gyárral folytatott tárgyalásokról. Elmondta, hogy az Orion is hajlandó egy rövidfilmet készíteni a kampánnyal kapcsolatban, és ezt össze lehetne kötni az Orion rádiókészülék népszerűsítésével. Az Orion azonban a kampányt nem akarja a régi Orion készülékek reklámjával összekötni, csak az új készülékek bemutatását kérte. Jelezte, hogy az Orion a rádiótól semmiféle anyagi támogatást nem vár a film elkészítéséhez. A műsorülés úgy döntött, hogy „az Orion Rádiógyár ajánljon fel készülékeket jutalomképpen a leendő készüléktulajdonosoknak”. Ha a gyár ezt elfogadja, és a „filmben nem élezik ki saját propagandájukat”, az elkészítéshez a testület hozzájárul.

A Műsormegállapító Bizottság, amint az ülésen vezetett jegyzőkönyvből kitűnik, ismét foglalkozott a „Falurádió” adásaival. Gyöngyö-

1957–1963-ban az ELTE rektora. Néprajzkutatóként fő kutatási területe a folklór volt. *Magyar Nagylexikon* (a továbbiakban *MN.*) 11. kötet. Magyar Nagylexikon Kiadó. Budapest. 2002. 271. o. (Ortutay Gyula az 1949-es évről semmit sem jegyez fel naplójában: az 1948. november 21-i bejegyzés után 1950. március 10-e következik. Ortutay Gyula: *Napló* 1. kötet. 1938–1954. Alexandra, 2009.)

(A *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1945–1948* című 2012-ben megjelent kötetben szerepelt Ortutay Gyula és Kozma Miklós kapcsolata, Kozma szobrának eltávolítása kapcsán. [128. o.] Az azóta történt kutatások alapján előkerült az eltűntnek hitt szobor. Kozma Miklós mellszobrát Kisfaludi Stróbl Zsigmond készítette. 1952. november 22-én a Magyar Távirati Iroda Rt. (Bródy Sándor utca 5–7.) értesítette a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját (Bródy Sándor utca 16.), hogy raktárában 4 bronzszobor található. Kérték a szobrok szakértését, majd a 13/1949. sz. tvr. alapján kezdeményezték mielőbbi átadását és közgyűjteménybe. Kozma Miklós mellszobrát, Zala György alkotását, Andrassy Gyulát és Deák Ferencet megmintázó szobrait és egy MA monogramú magyar szobrász „Faun” című mellszobrát a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának szakértői szemléje után 1952. december 2-án a Szépművészeti Múzeumnak (Dózsa György út 41.) az MTI átadta. Innen került Kozma Miklós szobra 1959-ben a Magyar Nemzeti Galériába, és kapta az 59.100-N leltári számot. Sávoly Tamás kutatásai alapján 2013.)

si Nándor a műsorral kapcsolatban elmondta, hogy az általa hallgatott néhány adás a „falu mindennapi életéből vett élőképből állott”. A korábbi adásokhoz képest „rendkívül komoly fejlődés tapasztalható” a műsorban. „Ténylegesen a falunak, a falusi hallgatókhoz szól.” Gyöngyösi azonban úgy véli, hogy „még mindig van [...] hiba is”, vannak olyan szereplők a műsorban, akik akkor is szerepelnek az adásban, ha „nincs mondanivalójuk”. Vannak olyan riportok, amelyeknél az „embernek szinte az az érzése, hogy a riporter nem tud elszakadni a témától, nem tudja [a] közvetítést” befejezni. Dicsérőleg szólt arról, hogy „Politikailag nagyon szerencsés és egészséges a kulák-kérdés központba állítása”. Majd kritikát fogalmazott meg a műsor összekötőzenéjét illetően, amely – szerinte – „felerészben túlkomplikált, helyenként kakofonikus (rossz hangzású) a szignál, amely feltétlenül távol esik a falusi ember zenei képzettségétől”.

Vajna János¹⁹ hozzászólásában szintén elismerte, hogy javultak a „Falurádió” adásai. Úgy vélte ez annak köszönhető, hogy a „megírott papírizú formáról a montázs-jellegű riportokra” tértek át. Vajna véleménye az, hogy nem szerencsés a műsorban szétválasztani a „szövetkezeti problémával és a kulákság elleni harccal” foglalkozó anyagokat. A két téma között „vitathatatlanul politikai kapcsolat is van”. A riportoknak pedig az a legnagyobb hibájuk – mondta –, hogy a „vágásuk és az összeállításuk nem megfelelő”. A műsor olyan, mintha az egészet egy ember készítette volna. Ezeken kellene javítani. A műsor összekötő szövegeiről elmondta, hogy azok tömörebbek is lehetnének, így azt is el lehetne mondani, ami a riportból kimaradt.

Surányi Péter rovatvezető megköszönte a javaslatokat és a kritikákat. Elmondta, hogy a szövetkezeti adások pénteki rendjén nem lehet változtatni, mert ez a műsor csak a Kossuth adón megy, mert „csak ezt tudják az egész ország területén hallgatni”.

¹⁹ Vajna János (1921–1995) újságíró, 1945 júniusában került a Magyar Telefontávirányító és Rádió Részvénytársasághoz. Tudósítóként részt vett a párizsi békekonferencián. Már korábban Örkény István és Karinthy Gábor költő köréhez tartozott. A rádió Agitációs és propaganda osztályához került, innen 1950-ben elbocsátották. Az ellenzékhez csatlakozott, 1956 után kizárták az Újságíró Szövetségből. 1980-as években a *Heti Világgazdaság* munkatársa lett, publikált a *Beszélő*-ben. Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban BFL) XVII. 789. A Budapesti 399/a számú Igazoló Bizottság iratai. 6. doboz. (Az Igazoló Bizottság dokumentumait Sávolgy Tamás, a Magyar Rádió levéltárosa dolgozta fel. Budapest. 2005. június 22.)

A Műsormegállapító Bizottság ülésén, egy másik pontjában Barcs Sándor hívta fel Vajna János figyelmét, az „izraelita vallásos félóra anyagának gondosabb átvizsgálására, mivel annak politikai beállítása erősen vitatható”.²⁰ Hogy ezen mit értett, az nem derül ki a jegyzőkönyvből – a tematika azonban itt jelenik meg először.

A *Rádió Újság* 1949. április 1-jén megjelent száma a rádió „Marxista–leninista negyedóra” című műsorának eddigi eredményeiről számolt be. Mint írták: a rádió a műsorban a marxizmus–leninizmus „elméletének oktatását” tűzte ki célul. A témáról Pollner György, az Oktatási Osztály vezetője írt hosszabb cikket.

A bevezetőben ismertette, hogy a Kossuth adón hetenként négy alkalommal jelentkező műsorban az „ország élvonalbeli ideológusai által szerkesztett” műsorból okulhatnak a hallgatók. „Ezek az adások rövid idő alatt nagy népszerűsége tettek szert. Természetesen ez nem véletlen” – hangsúlyozta Pollner, majd kitért a részletekre: „A magyar nép nagy tömegei helyesen értékelték ki a demokrácia erőinek hatalmas megszilárdulását. Felismerték, hogy a Magyar Dolgozók Pártja nemcsak azért lett vezető ereje az országnak, mert a legkövetkezetesebben, a legnagyobb áldozatkészséggel harcolt a munkásosztály és az egész nép érdekeiért, hanem a sikernek döntő feltétele volt a leghaladottabb elméletnek, a proletariátus világnézetének, a marxizmus–leninizmusnak ismerete és alkalmazása.”

A rádió vezetésének célja, hogy a műsor segítségével eleget tegyen az „egyre fokozódó tanulási igénynek”. A „Marxista–leninista negyedóra” adásaiban „nem általában” foglalkozik az „elmélet kérdéseivel, hanem a hét azonos napjain ismétlődő, összefüggő tárgyú” előadások szerepelnek műsoron. A cikkben, a továbbiakban, a műsorban hallható adások témáit sorolták. Majd arra is felhívták a figyelmet, hogy egy-egy előadás önmagában is egy kerek egészet alkot, de egy témakör „alapos elsajátítására csak egész sorozat rendszeres meghallgatása ad alapot”.

A rádióműsorokból történő tanulást nagymértékben segíti, ha a hallgatók az adáshoz kötődő „marxista irodalom áttanulmányozásával” kötik össze a hallottakat, az anyagból „rendszeres jegyzeteket” készítenek. A tanulást segíti, hogy a rádió műsorában minden második szerdán „elméleti tanácsadással” válaszol a hallgatók beküldött kérdéseire.

A tanulás eredményes módja, ha az adásokat rádiókörök szervezésében hallgatják. Akiknek nincs rádiójuk, azok „megfelelő szeminárium-

²⁰ Jegyzőkönyv. 1949. március 29. MTVA KI. TD-277/5. 1. doboz.

vezető esetén” az adás után együtt megbeszélhetik a hallott ismeretekhez kapcsolódó kérdéseket, problémákat.

A rádió vezetése a dolgozók kérésének tesz eleget azzal, hogy az adás időpontját április 18-tól megváltoztatja. „Az üzemekben és a hivatalokban a csoportos meghallgatás megszervezésében a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy a 18:15-ös adás jóval a munkaidő befejezése után hangzott el. Ezért most a közvetítés idejét 18:15-ről 16:40-re” helyezik át.

Ugyancsak a dolgozók kérésének tesz eleget a rádió vezetése azzal, hogy az adás napját keddről hétfőre teszi át, hogy a kedden tartandó „pártnappal” ne ütközzön – írta cikkének végén Pollner.²¹

A Külügyi Osztály tevékenységéről, céljairól, feladatairól írt cikket ifj. Barta Lajos²² a *Rádió Újság* 1949. április 8-án megjelent számában. Az osztály fontos része a rádiónak, annál is inkább, mivel nem csupán összeállít, szerkeszt adásokat, hanem ez az osztály tartja a kapcsolatot a világ többi rádiójával. Feladata így kettős, „ad és kap”. Az adáscserékkel lehetővé válik, hogy gazdagabb és színesebb legyen a rádió műsora. Az osztály vezetője beszámolt arról, hogy a megnövekedett műsoridő lehetővé tette a külföldi zenei műsorok közvetítését a Szovjetunió és a „népi demokráciák” költészetének, irodalmának bemutatását. Tájékoztatót arról is, hogy jól kiépített kapcsolataik vannak Európa majdnem minden rádiójával, ezzel lehetővé válik az is, hogy a magyar kultúrát megismertessék a külföldi hallgatókkal. Csere keretében egyre több hanglemez érkezik a magyar rádióba, így a magyar hallgatók megismerhetik a szovjet, az angol, a lengyel, a francia, a csehszlovák vagy a belga zeneszerzők műveit, az ezeket előadó legnagyobb zenekarokat, művészeket.

A műsorlehetőség bővülésével egy időben kapott új technikai berendezést – két modern magnetofont vágógéppel – a rádió, ennek segítségével a jövőben nemcsak lemezre, hanem magnetofonszalagra is rögzíthet adásokat. A Külügyi Osztály pedig ezeket a felvételeket küldheti el külföldre.

A korlátozott anyagi lehetőségekre utaló mondattal is találkozhatunk: magnetofonra történő rögzítés lehetőséget ad arra is, hogy a felvett anyagot használat után töröljék, és mást vegyenek a helyére.

²¹ A Rádió a Marxista-leninista negyedóráról. *Rádió Újság*, 1949. április 1. 2.

²² Ifj. Barta Lajos (1907–?) újságíró. 1948. január 9-én került a rádió Külügyi Osztályára lektorként, majd szeptember 1-jétől osztályvezető. 1949. június 15-én lemondott megbízatásáról, és megvált a rádiótól. MTVA KI. Személyi dossziék.

A cikkből megtudhatjuk azt is, hogy a rádió eddig három ország, Lengyelország, Franciaország és Bulgária rádióival kötött műsorcsere-egyezményt. Külügyi Osztály vezetője cikkében már bejelentette, hogy hamarosan hasonló megállapodás születik a szovjet, a csehszlovák és a román rádióval is.

Barta cikkének végén szólt az osztály előtt álló feladatokról, amelyek közül a legfontosabbnak az információs anyagok, a hangjátékok, a novellák, a könnyű- és komolyzenék cseréjét ítélte, valamint azt, hogy a külföldi műsorok minél szélesebb hallgatósághoz jussanak el Magyarországon.²³

A rádió műsorpolitikájáról írt cikket Justus Pál alelnök, amelyet a *Rádió Újság* 1949. április 15-én megjelent száma közölt. Justus felvázolta azokat a szempontokat, amelyeket a rádió műsorpolitikájának meghatározásánál figyelembe kell venni. Ehhez szükség van arra, hogy a rádió vezetése birtokában legyen a legfontosabb információknak, így arról – írta –, hogy ki és mikor hallgatja a rádiót. Ismerni kell a dolgozó parasztság rádióhallgatási szokásait. A műsorok összeállításban figyelni kell arra, hogy a „rádiónak egyformán kötelessége a hírszolgálat, a szórakoztatás, az ismeretterjesztés és a nevelés – ez utóbbi irodalmi és zenei vonatkozásban is”.

A rádió műsorpolitikájának célja tehát – foglalta össze cikke végén Justus Pál –, hogy szórakoztasson és neveljen, hogy a „dolgozó tömegeknek” a „legjobbat és legszebbet” adja. Jelezte: ezen a téren még sok a tennivaló. Justus arra kérte a hallgatókat, hogy bírálaikkal, véleményükkel, javaslataikkal, ötleteikkel segítsék a kitűzött célok megvalósulását. A „rádiót a dolgozóknak” kampány is azt a célt szolgálja, hogy minél szorosabb kapcsolat alakuljon ki a rádió és a hallgatók között. „A rádió az ország legnagyobb hangversenyerterme és színháza, ugyanakkor irodalmi folyóirat és politikai újság. Iskola és szórakozás is. Használják, hallgassák, szeressék és terjesszék a magyar dolgozók, az övék.”²⁴

A *Rádió Újság* 1949. április 22-én megjelent száma négy rádióhallgató véleményét közölte cikkében, akik arról beszéltek, mit jelent nekik a rádió. Az első megszólaló, Németh Antal liftkezelő, idős ember a város szélén él „szerény” viszonyok között. „Én már nem tudnék megenni nélküle, nekem fontosabb, mint az újság vagy a könyv” – mondta. Munka után otthon csak a rádió tájékoztat minden eseményről. „Hallgattam

²³ A Külügyi osztály és a kettős műsor. *Rádió Újság*, 1949. április 8. 2.

²⁴ A magyar rádió műsorpolitikája. *Rádió Újság*, 1949. április 15. 2.

Gerő elvtárs előadását az ötéves tervről. Hát a rádió nélkül nem tudtam volna olyan helyesen megérteni, mint így, hogy a saját szavát is hallottam és a hangjából mindent megéreztem” – támasztotta alá a rádió fontosságát Németh Antal. Megemlítette még a népszerű „Hangos Újság” esti adását, amelyben elnyerte tetszését, hogy már este hallhatta a műsorban azokat a fontos politikai eseményeket, amelyek másnap reggel a *Szabad Nép*ben jelentek meg.

Varga Júlia, elárúsítónő egy állami áruházban, elmondta, hogy még nem volt annyi pénze, hogy rádiót tudjon vásárolni. A családból rajta kívül csak az édesapja dolgozik, aki épületlakatos. A fizetéséből arra gyűjt, hogy ha férjhez megy, legyen „egy kis holmija”. A rádió nagyon hiányzik a családnak, az édesapja a szomszédban, Júlia nővéréénél szokott rádiózni. A család elhatározta, hogy részletre Néprádiót vásárol.

Érszegi József²⁵, a rádió kazánfűtője elmondta, hogy ő a régi rádiótulajdonosok közé tartozik, mintegy 25 éve van készüléke. Reggeltől estig szól a rádió otthon, és ha rövid szabadideje engedi a munkahelyén, akkor ott is hallgatja.

Beitner Károly lakatossegéd három kislány édesapja, szobakonyhás lakásban él családjával. A háború előtt volt rádiójuk, de a bombázások alatt tönkrement. A lányok a szomszédba járnak rádiót hallgatni, különösen a „Gyermekrádió” adásai tetszenek nekik. Az adás után „napokig erről beszélnek”, és kérdezik, mikor lesz már nekik is rádiójuk? Beitner Károly elhatározta, hogy részletre vásárol készüléket, havonta 15 forintot kell fizetni majd, és így egy év alatt kifizeti a rádiót.²⁶

1949 tavaszán vizsgálat indult a rádióban folyó munka ellenőrzésére. Az erről készült jelentés május 31-én elkészült el. A dokumentum egyik első megállapításában olvasható, hogy „A Rádió központi problémája a vezetés”. Az elnök, Barcs Sándor, nem irányítja a munkát, és nincs is pontosan meghatározott munkaköre. „Elsősorban politikus, azután a Rádió elnöke.” Az alelnökök, Justus Pál és Halász Kálmán²⁷ ügyvezető igazgató „feladatköre sem tisztázott, egy-egy ügyet elintézés végett

²⁵ Érszegi (Cservenák) József (1895–?) gépész, szerelő. 1924. április 24-én lépett be a Magyar Telefontávirányító és Rádió Rt.-hez. BFL XVII. 789. A Budapesti 399/a számú Igazoló Bizottság iratai. 2. doboz.

²⁶ 4 egyszerű ember arról, hogy mit jelent nekik a rádió. *Rádió Újság*, 1949. április 22. 4.

²⁷ Halász Kálmán (1903–?) újságíró. 1948 szeptemberétől 1949 decemberéig dolgozott a Magyar Központi Híradó Részvénytársaságnál. MTVA KI. Személyi dossziék.

rendszerint mindkettőjüknek bemutatnak, vagy egyéni szimpátia alapján az egyiknek”. A rádiót a „Rádióbizottság” irányítja Vásárhelyi Miklós²⁸ vezetésével. „Ez a bizottság nem csupán elvi irányítást ad, hanem részletekbe menőt is.” A bizottság intézkedéseit az „üzemi négyyszög”²⁹ jóváhagyásával hozza. A rádióvezetéshez tartoznak még az osztályvezetők és az intézőbizottság tagjai is, az utóbbiak feladatköre megegyezik az üzemi négyyszögével.

„Ez a felépítés nehezíti a munkát, túl sok a felelős. A mai politikai helyzetben már nem indokolt a vezetésnek ez a módja, ami nehezíti az egyéni felelősség teljes bevezetését” – hangsúlyozta a jelentés.

A rádió „káderhelyzetét” vizsgálva a dokumentum rámutatott, hogy „zömében a régi rádió embereivel dolgoznak ma is. A vezető káderek – a párttagok is – elsősorban szakemberek és csak azután kommunisták. – Úgyhogy a Rádiónál nem tudott kialakulni egy olyan légkör, ami elősegítené a káderek helyes fejlődését. A vezető elvtársakban is csak a főnököt látják, mint pl. Vajna magatartásával nagyban elősegít.”

A vizsgálat eredményeként az is megállapítást nyert, hogy a rádióból „hiányzik egy káderes, aki mint Személyzeti osztályvezető eljut mindenkihez, aki a felvételt, elbocsátást intézi, aki tervszerű munkával megerősítené új káderekkel az apparátust. A személyzeti o. jelenlegi vezetője Szabó László³⁰, aki csak adminisztratív munkát végez, többre nem is alkalmas.”

A műsorok szerkesztéséhez egy „kommunista műsorszerkesztőre” van szükség, „aki a Rádióbizottság irányítása alapján felelős a műsorért”. A rádió műsorigazgatói munkáját helyettesként Grandpierre Emil végzi, a „politikai vonalat Vajna. (Egy-egy hibánál nehéz megállapítani a felelőst.)”

A jelentés készítője a rádió különböző osztályvezetőinek cseréjét is javasolta. Így például a Műsor-lebonyolítás akkori vezetője, Fessler Antal³¹ helyére, aki „Horthysta katonatiszt, kizárták a Pártból. Reakciós, apolitikus”. Az ő munkakörére „munkáskádert” javasoltak.

²⁸ Vásárhelyi Miklós (1917–2001) újságíró, politikus. <http://1956.mti.hu/Pages/WiW.aspx?id=462> (2013. június 2.)

²⁹ Az üzemi négyyszög az állami vállalatok vezetőttestülete volt 1945 és 1948 között. Tagjai: a vállalat vezetője, a párttitkár, a személyzeti és a szakszervezeti vezető. SI.

³⁰ Szabó László (1911–?) A rádió Személyzeti Osztályának vezetője 1949-ben. MTVA KI. Személyi dossziék.

³¹ Fessler (Fesslei) Antal (1889–?) katonatiszt. 1924-ben nyugdíjazták. Bécsi zenei konzervatóriumba járt. 1936-ban a rádió Hanglemez Osztályán kapott állást,

A Központi Titkárság Személyzeti osztályvezetői helyén is változást kezdeményeztek. „Ez az a pont, ahová jó kommunista, politikailag fejlett megbízható káder kell. Itt bonyolódik le a Rádió levelezése, és innen végzik a tervszerű, Pártból irányított kádermunkát. Így irányt lehetne venni a meglévő beosztott káderek nevelésére, vagy kicserélésére, mert ezen a területen eddig alig történt valami.”

A dokumentum első, általános részében végül azt a következtetést vonják le, hogy a rádió „felépítésében és kádereiben közelről sem tükrözi azt a változást, ami a felszabadulás óta a politikai életben történt”.

A jelentés részletes kimutatást tartalmaz a rádió vezetőinek, a vezető testületek tagjairól: párttagság, származás, születési hely, fizetés, politikai képzettség, mozgalmi múlt, katonai szolgálat, rendfokozat, kitüntetések és iskolai végzettség.

A párttagságra vonatkozó felmérésből kiderül, hogy a felülvizsgált 68 főből 52 az MKP; 15 fő pedig a Szociáldemokrata Párt tagja volt. A pártegyesítés után az MDP tagja maradt 46 fő, 67%; kizártak 14 főt, 20%; tagjelölt lett 8 fő, 13%.

A jelentés kitért a rádió pártvezetésének politikai értékelésére: „1. Pártszervezet vezetősége és Rádió hivatali vezetői azonosak. Az elvtársak pártmunkája kimerül a hivatali munkájukban. A Pártszervezet igen gyenge, műszakiak, nincsenek a vezetőségben.

2. A vezetők zöme már régen a Rádiónál van, sok a Horthysta, akiket erőszakkal léptettek be a Pártba.

3. Hiányzik az osztályéberség. A vezető elvtársak között liberális, családias viszony van.

4. MTI külföldi adásának 80%-án régi emberek dolgoznak, akik a Párt csendes ellenségei.”

A származás és életmód tekintetében a jelentés szerint a vizsgáltak 3%-a munkás és parasztszármazású, 13% értelmiségi, 71% kispolgár, „osztályidegen (kulák, nagytőkés)”.

A születési hely szerinti felmérés alapján a vizsgáltak 71%-a városban, 16%-a falun, 13%-a külföldön született.

A jövedelem szerinti kimutatás alapján a vizsgált munkatársak 12%-a 1000 forintig, 49%-a 2000 forintig, 28%-a 3000 forintig, 8%-a 4000

mint műsorszerkesztő. 1937-ben a Zenei Osztály vezetője lett. 1943. május 1-jén elbocsátották a rádióból. 1945 decemberében újra munkára jelentkezett a MKH Rt.-nél. 1947. január 24-től a Műsorleboncoló Osztályon műsorfelügyelő, majd ez év őszétől az osztály vezetésével bízták meg. 1950. július 1-jéig dolgozott a rádióban. MTVA KI. Személyi dossziék.

forintig, 3%-a 6000 forintig kapott fizetést. A munkatársak 52%-a részesült egyéb rendszeres jövedelemben ennek összege 400 és 1500 forint között volt. A származás „nem ad teljesen tiszta képet az osztályhelyzetről – olvasható a jelentésben –, mert mint a fizetések mutatják az életmódot inkább a nagypolgári jólét jellemzi. [...] A magas fizetésűek nagy része már a felszabadulás előtt is hasonló beosztásban dolgozott, tehát jólétüket nem a demokrácia vívmányának tartják. A házastársak 50%-a háztartásbeli, foglalkozásuk nincs.”

A politikai végzettség tekintetében a vizsgáltak 14%-a vett részt 4 hetes, 1%-a 3 hetes pártiskolai oktatásban, 17% pedig „egyéni” tanulás keretében szerzett ismeretet.

A sajtó előfizetés megoszlása a vizsgáltak körében 93% *Szabad Nép*, 14% *Társadalmi Szemle*.

Mozgalmi múlttal 1939 előtt 21%, 1945 előtt 11% rendelkezett. Fegyveres ellenállásban senki sem vett részt, baloldali tevékenységért 9% volt büntetve, jobboldali párttagság 3%, „politikai emigráns” 13%.

Katonai múlt vizsgálatának eredménye szerint 26% teljesített katonai szolgálatot, 26% munkaszolgálatos volt, „idegen hadseregben” szolgált 3%. A beosztás szerint 6% volt közlegény, 12% szolgált hadnagyi rang alatt, 2% hadnagyi rang fölött. A vizsgált személyek közül 8%-nak volt „jobboldali” és 25%-nak „demokratikus” kitüntetése.

A részletes vizsgálat összegzéseként leírták, hogy „szervezett párt- oktatásban igen kevesen vesznek részt – ez mutatja egyrészt a Párt- szervezet gyengeségét, de mutatja azt is, hogy a párttagok lebecsülik az oktatást, lebecsülik a Pártot”. A sajtó-előfizetők százalékából a jelentés készítője azt a következtetést vonta le, hogy a vizsgáltak politikai felkészültsége alacsony. „Ezt bizonyítja még, hogy a házastársak 65%-a nem párttag.” A mozgalmi múlttal kapcsolatban azt olvashatjuk, hogy a vizsgáltak nem kapcsolódtak be olyan „aktívan a pártéletbe”, mint ahogyan az elvárható lenne tőlük.

A jelentés utolsó részében vizsgálták a vezetők szakmai színvonalát, iskolai végzettségét. Négy polgári alatti végzettséggel, 2,6%, négy polgárral 10%, érettségivel 39%, egyetemi végzettséggel 49% rendelkezett. Az iskolai végzettséggel kapcsolatban a jelentés készítője megjegyezte, hogy mivel a „rádióról van szó, ahol a polgári műveltség is fontos, nem rossz. Szakmai szempontból nagyjából megfelelnek e feladatoknak, ezt bizonyítja, hogy leváltásra mindössze 7%-ot” javasoltak. „Szakmai munkájuk színvonalát azonban politikai műveletlenségük nagyban lerontja.”

A jelentés egy négy pontból álló feladatsor leírásával zárul: „1. A vezetőség átszervezése, műszakiak bevonása. 2. Új munkáskaderek be-

vitele gyakornokként a különböző osztályokra. 3. Néhány vezető leváltása, pl. személyzeti osztály vezetője. 4. MTI megerősítése politikailag fejlett elvtársakkal.”³²

Justus Pál, a rádió alelnökének cikkét közölte a *Rádió Újság* 1949. június 17-én megjelent száma. Justus arról tájékoztatta a hallgatókat, hogy a rádió rövidhullámú adásainak megindulását követően is lesznek idegen nyelvű híradások a középhullámon. A rádió vezetése számít a hallgatók „politikai öntudatára és megértésére; legöntudatosabb hallgatóinktól, elvtársainktól pedig nem csak azt várjuk el, hogy ők maguk megértik és megbocsátják az idegen nyelvű hírek sugárzását, de azt is hogy megmagyarázzák ezek szükségességét a kevésbé felvilágosult rádióhallgatóknak”. Példaként említette a háború éveit alatt működő moszkvai rádiót, amely magyar nyelvű híreivel segítette a valós helyzet megismerését. Az idegen nyelvű hírek ma azért is fontosak, mert az ország nyugati és határánál „ott van az imperialista ellenség; nyugaton az amerikai nagytőkét szemérmetlenül kiszolgáló osztrák kormány, délen pedig az árulásának leplezésére egyre kevésbé képes Tito-klikk rémuralma”.

A rádió feladata az osztrák és a jugoszláv nép felé háromszoros: „először nem tűrhetjük, hogy a magyar népi demokráciáról hazugságokat terjesszenek népellenes kormányaik, segítenünk kell tehát e népeknek, hogy megtudják az igazat Magyarországról; másodszor meg kell mondanunk nekik az igazat saját elnyomóikról és félrevezetőikről; harmadszor segítenünk kell az ottani dolgozókat a felszabadításukért vívott harcukban”. A rádió feladatának tekinti ezeket, a „nemzetközi szolidaritás” és a béke védelmének érdekében.³³

A *Rádió Újság* 1949. július 1-jén megjelent számában a rádió-előfizetők foglalkozás szerinti megoszlásáról tájékoztatták az olvasókat. A statisztikai adatok az 1948. december 31-ei állapotot tükrözték. Akkor a rádiónak 475 848 előfizetője volt, 1949 folyamán számuk 507 984-re emelkedett. A rádió-előfizetők foglalkozás szerinti megoszlását az emelkedés nem befolyásolta. Az előfizetők számának alakulásából a cikk írója arra kereste a választ, hogy megfigyelhető-e változás a hallgatóság szociális összetételében, és kell-e valamit tenni a hallgatók számának további emelkedése esetén.

³² Jelentés a Rádióról. 1949. május 31. MTVA KI. TD-280/34. 87. doboz.

³³ Miért van szükség idegen nyelvű hírekre? *Rádió Újság*, 1949. június 17. 2.

A statisztikai adatok a rádió-előfizetők foglalkozás szerinti összetételénél az ipari foglalkozásúak arányát jelezte a legmagasabbnak. Ez 33,3% volt, amiből az ipari munkások aránya 15,3%-ot, az önálló iparosoké 13%-ot, az iparban dolgozó tisztviselőké 4%-ot tett ki. Az 1948. június 30-án történt felmérés szerint a rádió-előfizetők száma az ipari dolgozók körében 1,3%-kal nőtt. Ha a 33,3%-hoz hozzáadjuk a bányászatban és a kohászatban dolgozó rádió-előfizetők számát, a 2,7%-ot is, akkor az ipari munkások aránya 36%-a a rádió-előfizetők körének.

A parasztság köréből az őstermelők közül került ki a legtöbb rádió-előfizető, százalékos arányuk azonban elmarad az ipari munkásokétól. A 10 katasztrális holdnál nagyobb birtokot művelő birtokosok és bérlők, vagyis a nagy- és középgazdák az előfizetők 2,5%-át tették ki. A 10 holdon aluliak 3,3%-a, a mezőgazdasági munkások és napszámosok 0,7%-a, az egyéb őstermelők 0,9%-a, a mezőgazdasági tisztségviselők 0,2%-a volt rádió-előfizető. A statisztikai adatokból kiderült, hogy az ipari munkások 36%-ával szemben a mezőgazdaságban dolgozóknak csak a 7,6%-a rendelkezett rádió-előfizetéssel. Az előző, az 1948-as adatokhoz képest a felsorolt foglalkozási csoportokban 0,5%-os emelkedés volt megfigyelhető. Az új rádiókészülékkel azonban kevesen rendelkeztek ez utóbbi körben: a 10 hold alatt gazdálkodók 0,3%-a, és a mezőgazdasági munkások 0,2%-a. „Ez a statisztikai adat elsősorban a szegényparasztság fokozódó politikai öntudatára is mutat” – olvashatjuk a cikkben.

A cikkben említés történik a telepes rádiókészülékekről, amelyekre azért volt szükség, mert sok helyiségbe még nem vezették be a villanyt. Ez a probléma azonban megoldódik a települések villanyárammal történő ellátásával, amely folyamatban van.

Az országban 1869 vezetékről működő rádiókészülék van, ez az összes készüléknek a 0,4%-át teszi ki. A rádió-előfizetők számának emeléséhez – állapította meg a szerző – „mindenki felvilágosító munkája, szakadatlan propagandája kell”.

A „haladászellelműség” abban is megmutatkozik, hogy a statisztikai adatokban „külön meg nem nevezett napszámosok és a házi alkalmazottak 3,1%-kal szerepelnek” az előfizetők között.

A további statisztikai adatokból az is kiderül, hogy a közlekedési dolgozók (postások, vasutasok, gépkocsivezetők, hajón dolgozó munkások) körében ugyanannyi az előfizető (7,6%), mint az őstermelők között.

A közszolgálatban dolgozó közalkalmazottaknak 9,2%-a rendelkeztek rádióval. Az 1948-as adatokhoz képest körükben az előfizetők száma 0,9%-kal csökkent. Az idetartozó tisztségviselők 6,6%-ot, a többi dol-

gozó 2,6%-ot tettek ki. A szabadfoglalkozásúaknak 9%-a rendelkezett előfizetéssel.

A kereskedelemben és a bankban dolgozók 11,8%-a volt rádió-előfizető. Számuk a korábbiakhoz képest 0,6%-kal csökkent. Idetartoztak az önálló kereskedők 6,5%-kal, a tisztviselők 1,7%-kal, az egyéb kereskedelmi dolgozók 3,6%-kal. Az önálló kereskedő előfizetők száma fél év alatt 0,8%-kal, a tisztviselőké 0,6%-kal visszaesett, az egyéb kereskedelmi dolgozóké 0,8%-kal emelkedett.

A statisztikai adatokban szereplő értelmiségre, kereskedőkre, tisztviselőkre, vagyis a középosztályra vonatkozó előfizetői arány csökkenését az idézte elő, hogy mind nagyobb számban vettek készüléket más rétegekből, s lettek rádió-előfizetők.

A „véderő tagjai” 2,4%-ban rendelkeznek előfizetéssel. A nyugdíjasok aránya 5,4%.

A statisztikai adatokból megtudhatjuk azt is, hogy 652 iskolában, 255 kórházban volt rádiókészülék. Az iskolákban az 1948-as adatokhoz képest 211-el emelkedett a készülékszám, a kórházakban pedig 12-vel csökkent.

Közfunkciót ellátó helyiségek közül 469-ben volt rádiókészülék, ezeknek a száma fél év alatt 160-nal emelkedett.³⁴

Az üzemi négyeszőg 1949. augusztus 8-án megtartott ülésén, napirend előtti hozzászólásában Szirmai István,³⁵ a vállalati sokszög jövőbeni mű-

³⁴ Egy kis rádió-statisztika. *Rádió Újság*, 1949. július 1. 4.

³⁵ Szirmai István (1906–1969) újságíró, politikus. A párizsi egyetemen, majd a kolozsvári tudományegyetemen jogi tanulmányokat folytatott. Magántisztviselőként helyezkedett el. 1929-ben belépett a Román Kommunista Pártba (RKP). 1930–1931-ben az RKP erdélyi tartományi vezetőségében különböző pártmegbízásokat töltött be. 1941-ben az észak-erdélyi kommunista mozgalom és a KMP összekötőjeként Budapesten élt, a sorozatos letartóztatások miatt szigorú illegálitásban. 1942 őszétől a KMP Központi Bizottsága, majd a Békepárt titkárságának tagja volt. 1943 decemberében letartóztatták. 1944. február 28-án „hütlenség” vádjával 15 évi fegyházra ítélték, Sárospatakra vitték, 1944 októberében megszökött, és Kolozsvárra ment. 1945 után Szegeden részt vett az MKP szervezésében, a dél-magyarországi titkárság vezető-helyettese, majd vezetője, decembertől a szegedi *Délmagyarország* című lap szerkesztője, 1945. márciustól felelős szerkesztője, júliustól főszerkesztője lett. 1946–1947-ben az MKP Központi Vezetősége tömegszervezeti osztályát vezette, 1947–1949-ben az MKP, majd az MDP Országos Szervező Bizottságának

ködésére tett javaslatot. Javasolta, hogy az üzemekhez hasonlóan, a rádióban is üzemi háromszög³⁶ alakuljon. Tagjai: Halász Kálmán vezérigazga-

titkára volt. 1949–1953-ban a Magyar Rádió vezetője, a párt központi vezetőségének póttagja. 1953. január 28-án tartóztatták le. A Péter Gábor és társai ügyének vizsgálata folyamán került őrizetbe. Azzal gyanúsították, hogy 1945 előtt rendőr provokátor, a háború után kém- és „kártévő tevékenységet” fejtett ki. 1953. november 14-én hoztak határozatot a szabadlábra helyezéséről, november 18-án szabadult. (Szabadlábra helyezési határozat. Budapest, 1953. november 14. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Vizsgálati dosszié [a továbbiakban ÁBTL V] V 150321.) A Belügyminisztérium Vizsgálati Főosztálya jelentése 1953. november 19-én: „Amikor közöltük vele szabadlábra helyezését, kijelentette, hogy mindig bízott a párt erejében és abban, hogy ügye tisztázódni fog. Ennek ellenére meglepetéssel veszi tudomásul szabadlábra helyezését. Mint szabad ember, minden erejével arra fog törekedni, hogy munkájával bizonyítsa be hűségét a Népköztársasághoz.” Szabadon bocsátásakor elmondta még, hogy legszívesebben újságíróként vagy sportvonalon dolgozna, és ehhez a párttól kér majd segítséget. (ÁBTL V 150332.) 1955-ben rehabilitálták. Szabadulása után a Bizományi Áruházban majd a Begyűjtési Minisztériumban dolgozott. 1956 júniusától a Budapesti Pártbizottság lapjának, az *Esti Budapest*nek a főszerkesztője lett. 1956 novemberében jelentkezett pártmunkára az MSZMP központjába. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának, majd az első központi bizottságnak tagja, országgyűlési képviselő, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának, 1957-től az MSZMP Agitációs és Propaganda Osztályának vezetője, 1959-től az MSZMP Politikai Bizottságának póttagja, 1962-ben tagja lett. 1959-től 1966-ig a Központi Bizottság titkára, később az Agitációs és Propaganda Bizottságnak vezetője, a parlament külügyi, ezt követően kulturális bizottságának elnöki tisztét töltötte be.

Szirmai István rádióban kerülésének pontos dátuma ismeretlen. A rádió államosításánál és átszervezésénél meghatározó szerepe volt. 1949. augusztus 20-tól volt a rádió vezérigazgatója. Az államosítás befejeződése és az egykori vállalatok teljes szétválását követően 1950-ben egy minisztertanácsi határozat döntött Szirmai István vezérigazgatói kinevezéséről a Magyar Rádió Hivatal élére, és Barcs Sándornak a Magyar Távirati Iroda vezérigazgatójává történő kinevezéséről. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 328 jegyzőkönyv 25. pont. 1950. március 3. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei. 1950. február 25 – 1952. augusztus 14. Szerkesztette: G. Vass István. Magyar Országos Levéltár. Budapest, 2006. 16. o.

³⁶ Az üzemi háromszög a gyárak vezetésének 1948 után módosult formája. Tagjai az üzem vezetője, a párttitkár és a szakszervezeti titkár. A testület feladata, hogy a termeléssel, az üzem kollektívájával kapcsolatos fontos kérdésekben állást foglaljon. Az üzemek vezetőjének egyszemélyi felelősségét az üzemi háromszög másik két tagja nem érintette, nekik csak tanácskozási joguk volt. A testület az 1950-es évek közepén szűnt meg. *Magyar Munkásmozgalmi Lexikon*. Második, javított és bővített kiadás. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 1976. 677. o.

tó, Hajdú Pál³⁷ párttitkár és Kozák Tibor³⁸ szakszervezeti titkár legyenek. A javaslatot a jelenlévők elfogadták.³⁹

A rádió Műsormegállapító Bizottsága 1949. augusztusi 9-ei ülésén Szirmai István fontos kérdések megoldásában kérte a bizottság tagjainak véleményét, és ezekben határozatot is hoztak.

A műsorülés napirendjének tárgyalása előtt Szirmai „kifogásolta a hozzá befutott műsorstatisztikai jelentést”. Állította, hogy az elkészült kimutatás nem nyújt kellő segítséget a munkához, hiszen „kizárólag időbeli és mechanikus összehasonlítást nyújt, de sem a munka javítására, sem a munkaminőség megállapítására nem használható, holott a legnagyobb szükség éppen ezekre lenne”. A műsorstatisztikai részleget arra utasította, hogy a statisztikát a „jövőben részletesen állítsa össze (pl. szovjet-zene, cigányzene, tánc-zene, stb.)”. A statisztika „mindenegyest hétről készüljön el, és a műsorülés valamennyi résztvevője kapjon példányt belőle”.

A másik probléma – folytatta Szirmai –, hogy a statisztika „csak utólagos összehasonlítást ad, holott a kritikának igen nagy segítséget nyújtaná, ha már a megbírálandó műsorról is rendelkezésre állna egy ilyen részletes” kimutatás. „Ezt tehát a statisztikai részleg készítse el, és juttassa el a műsorülés minden résztvevőjének hétfőn délig.”

Sárai Tibor⁴⁰, a Zenei Osztály vezetője hozzászólásában elmondta, hogy „helyesli Szirmai István javaslatát”, és megjegyezte, hogy az ő

³⁷ Hajdú Pál (1922–?) 1949. január 1-jén került a rádióhoz. 1949. augusztus 1-jéig a rádió és az MTI párttitkára volt. 1949 és 1950 a pártfőiskola hallgatója. 1950–1954 között a rádió Agitációs és Propaganda Osztály vezetője volt. 1954 szeptemberétől 1956 februárjáig kétéves képzésen vett részt a Lenin Intézetben. 1956 februárjától augusztus 31-ig az *Irodalmi Újság* szerkesztőbizottságának tagja volt. 1956. szeptember 1-jétől 1972. október 31. a Belügyminisztériumban dolgozott különböző beosztásban. 1972. október 31-én kérte nyugállományba helyezését a minisztériumból. 1973. április 1-től a visszament dolgozni a Magyar Rádióba, és a Külföldi Adások Főszerkesztőségének rovatvezetője lett. 1983. december 31-én ment nyugdíjba. MTVA KI. Személyi lapok 1945–1956 között.

Lásd még: https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:5:2791453938133100::N O::P5_PRS_ID:907758 (2014. április 5.)

³⁸ Kozák (Klein) Tibor (1913–?) 1948. augusztus 9-től a rádió személyzeti főosztályvezetője volt. 1955. január 31-én áthelyezték az Építőanyagfuvarozási Részlethez. MTVA KI. személyi lapok 1945–1956 között.

³⁹ Jegyzőkönyv. 1949. augusztus 8. MTVA KI. TD-386/65.

⁴⁰ Sárai Tibor (1919–1995) zeneszerző, egyetemi tanár. 1949. április 20-tól, a rádió Zenei Osztályának helyettes vezetője, szeptemberben a Népművelési Minisztérium Főosztályán, a Zenei Osztály vezetője. 1950. szeptember 1-jétől visszakerül

osztálya már eddig is készített kimutatást „belső használatra”, de az a tapasztalat, hogy a „kapott kép úgy sem lesz teljesen reális, mert a műsorból nem mindenütt válik nyilvánvalóvá a műsor összetétele” pl. az összetett műsorszámok esetében.

Lévai Béla⁴¹, a Statisztikai Osztály vezetője megjegyezte, hogy az osztály a létszámának bővítésére van szükség a megnövekedett feladatok ellátása érdekében.

Pollner György, az Oktatási Osztály vezetője javasolta, hogy a belső statisztikával párhuzamosan meg kellene szerezni a „szomszédos baráti államok hasonló statisztikáit is, ezek igen jó összehasonlításra adnak alkalmat”. A kérdésben hozott határozat értelmében a Műsormegállapító Bizottság „felszólítja a külügyi osztályt, hogy a legsürgősebben kérje meg a szomszédos baráti államoktól a nyilvánosság számára kiadható elemző műsorstatisztikákat”. Szirmai István hozzátette, ha a kérés teljesítése valamilyen akadályba ütközik, akkor a Statisztikai Osztály „dolgozza fel a moszkvai és még néhány szomszéd állam elemző statisztikáját a rendelkezésre álló adatokból”.

A műsorülésen tárgyalt műsorok közül Szirmai „kifogásolta” a Vöröskereszt és a „Mit üzen a rádió” című adásokat. „Megítélése szerint a »Mit üzen« igen alkalmas rejtjeles és egyéb kétes megbízhatóságú üzenetek továbbítására. Legutóbbi műsorának végén éppen a VIT-tel foglalkozott, eléggé el nem ítéltető beállításban. Általában az egész műsornak kifejezetten ellenforradalmi agitációs jellege van.”

„A Vöröskereszt végezze munkáját levelezés útján. A jelenlegi formában való kutatás nem a mi feladatunk. Elsőrendű kötelességünk nevelni és szórakoztatni, nem pedig még egyre visszatérően régi, háborús, fájdalmas sebeekben vágkálni.” A műsorülés határozatának értelmében a „Mit üzen” és a Vöröskereszt adásait „azonnali hatállyal leveszi a műsorról”. A felszabadult műsoridőben „ha nincs másra szükség”, akkor a rádió sugározzon könnyűzenét.

Szirmai a továbbiakban „komoly politikai” hibára hívta fel a műsorülés tagjainak figyelmét. Elmondta, hogy a műsorokban a rádió nem foglalkozik eleget „a termelés és üzemi agitációs kérdésekkel”. Ismételten rámutatott „arra az aránytalanságra, ami a falunak és az ipari munkásságnak sugárzott műsorok között fennáll, a munkásság kárára”.

a rádióhoz, a Műsorigazgatóság zenei vezetője lesz. 1953. február 28-ig maradt a rádiónál. MTVA KI. Személyi dossziék.

⁴¹ Lévai Béla (1914–1991) újságíró, szerkesztő. 1949-től 1980-ig – nyugdíjazásáig – a *Rádió és Televízió Újság* főszerkesztője. MTVA KI. Személyi dossziék.

A testület ezzel kapcsolatban a következő határozatot hozta: „a termelési szempontokat tehát feltétlenül előtérbe kell helyezni. Következétesen és rendszeresen kell a termelés problémáival foglalkozni. Ezen a téren bizonyos nehézségek mutatkoznak, tehát a rádióknak is segíteni kell a tervgazdálkodás akadozó pontjait. A műsor összeállításánál főszempont legyen, hogy növelje az agitációt az üzemek felé. Emellett azonban nem elhanyagolható, ezeknek a termelési műsoroknak a minősége sem. Könnyed, színes műsoroknak kell lenniök, közvetett agitációnak – a közvetlen üzemi agitációtól eltérően – ami megfogja az embereket.”

Szirmai ezt követően folytatta a műsorkritikát. „Sajnálattal állapítja meg, hogy [...] kevés az orosz zene, és ami van az is rossz időben került műsorra. Bennünket nem ismerő politikus, kritikus könnyen vádolhatna e műsorok alapján rosszindulattal.”

„Megállapítja, hogy a »Marxista negyedórát« 16:40-kor adjuk. Kérdés, kinek adjuk tulajdonképpen ezt a műsorszámot. Egészen biztosan nem a városi polgárságnak, hanem a munkásságnak. Meg kell tehát vizsgálni, hogy a műsor olyan időben legyen, amikor a munkások a legnagyobb számban hallgathatják.”

Ugyancsak komoly hibaként jelezte Szirmai a tánczene délutáni adását, amelyet 17 órakor sugározott a rádió. Ismételten feltette a kérdést, hogy ki tudja hallgatni a műsort. „Ez még a régi »ötörai tea« sajnálatosan itt maradt csökevénye.” A műsorral kapcsolatban megállapította, hogy az „nagyon komoly tónusú, szürke, amin feltétlenül változtatni kell”. Az időponttal kapcsolatban Szirmai azt javasolta, hogy a tánczenei műsor időpontját „hetenként legalább négyszer esti időpontra kell áttenni”.

Politikai szempontból aktuális feladat az alkotmány – mondta Szirmai. „A műsorokból ez nem látszik. Augusztus 15-re körülbelül a nemzetgyűlés már meg is szavazta az alkotmányt, egész belpolitikai életünk középpontjában tehát ez a kérdés fog állni. Tekintsük tehát ezt a magunk ügyének is és az osztályok – még a zenei osztály is – igyekezzék ezt műsorából kihozni.”

A zenei műsorokkal kapcsolatban, a továbbiakban újabb hiányosságot és kritikát fogalmazott meg a rádió igazgatója. A műsorokból elsősorban az orosz zenekultúrát hiányolta. A műsorrendben „megfelelő helyet kell biztosítani a szovjet operettnak és operának”. A jelenlegi műsorban, „ha van is szovjet zene az általában a kora délelőtti órákban, a legnagyobb munkaidőben kerül műsorra, holott ezt akkor kellene adni, mikor sokan tudják hallgatni, és alkalmuk nyílik a szovjet zene megszerettetésére. Némi rosszindulattal a jelenlegi teljesen hibás zenei beosztást szándékosnak lehetne minősíteni.”

„Ugyancsak erősen kifogásolható Karádi Katalin és Nagykovácsi Ilo-na sűrű szerepeltetése. Nem feladatunk Karádi népszerűsítése, hiszen valójában egyikük sem képviseli a magyar dalkultúrát.”

Szobotka Tibor⁴², a rádió műsorfőitkára javasolta, hogy hetenként kétszer egy-egy negyedórát hagyjanak az aktuális műsorok számára, és a műsorülés döntse el, hogy melyek legyenek azok az aktuális kérdések, amelyek műsorra kerülnek. A jelenlévők a javaslatot elfogadták.

Sárai Tibor Szirmai-nak válaszolva kifejtette: „egyetért bírálatával”, és hozzátette, hogy „Karádi és Nagykovácsi valóban nem képviselik a magyar dalkultúrát, de a tömegek szeretik”, a Tolnai Hanglemezgyártó Vállalat pedig „főleg az ő lemezeit propagálja”. Szirmai javasolta: a „fejlődés folyamán el kell jutni odáig, hogy a hanglemezgyártás is a rádió Zenei osztályának felügyelete alá kerüljön”. Az természetes – mondta –, hogy Karádi és Nagykovácsi „lemezei nem küszöbölhetők ki egyik napról a másikra, de feltétlenül tervszerű csökkentésükre kell törekednünk”.

Sárai Tibor ehhez hozzátette, hogy valóban kevés a szovjet zene, igyekeznek „minél több számot beállítani a népi demokráciák zenéjéből”. Szirmai szerint ezt is figyelembe kell venni a zenei műsorok összeállításánál, de „mint mindenben, ebben is a Szovjetunió-nak kell a vezető helyen állnia”.

A műsorok íróasztal mellett készülnek, „élő kritika nélkül [...] tökéletes nem lehet” – mondta Szirmai a bizottsági ülésen. A rádió nem tartja a kapcsolatot az emberekkel, „ami vitathatatlanul hibás és elkerülendő út”. Ennek megelőzésére azt javasolta, hogy „egyes kiválasztott, valóban jó műsorokat a rádió címezzen kitüntetett nagy vállalatok dolgozóihoz”, és ezt a nyomtatott műsorban is jelenjen meg. Felkérte Hajdú Pált, hogy a nagy-budapesti pártbizottságtól kérje el azoknak a vállalatoknak a névsorát, amelyek az említett szempontnak megfelelnek, a műsorülés javaslatai alapján pedig készüljenek műsorok a dolgozók számára. A Műsormegállapító Bizottság a javaslatot elfogadta.

Szirmai a „Falurádió” szerkesztőségét arra kérte, műsoraiban foglalkozzon többet a szövetkezeti mozgalommal, a szövetkezetek aktuális kérdéseivel.

⁴² Szobotka Tibor (1913–1982) író, műfordító, irodalomtörténész. 1945. július 1-től, a rádió Irodalmi Osztályának lektora, majd osztályvezető. 1948. június 7-től, az intézmény műsorfőitkára. 1950-ben elbocsátották a rádiótól. MTVA KI. Személyi dossziék.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC14240/15195.htm> (2013. június 2.)

A műsorülésen Sára Tibor beszámolt az indexen levő (betiltott) lemezek jegyzékéről. Több „elvi” kérdést is felvetett, például a régi katonadalok felhasználásának lehetőségét „– természetesen a szövegek lektorizálása után – az előadók és a vezénylő karnagyok megnevezése nélkül”. További kérdésként felvetette azt is, hogy a korábbi utasításnak megfelelően „lemezek indexre kerülnek pusztán, mert német, vagy angol szövegűek”. Eldöntendő kérdés az is, hogy „kitűnő magyar népdalok indexre” kerüljenek-e az „előadóművész letiltása miatt”. Ugyanez vonatkozik az olyan külföldi előadókra is, mint „Paul Hörbigerre, Erna Sackra, Rosita Serranóra⁴³ stb.” A letiltottak lemezek között nagy számban szerepelnek ruszin népdalok, amelyekre „igen nagy” szükség volna. A Zenei Osztály vezetője javasolta, hogy hozzanak létre egy bizottságot, amely a „kérdéses lemezeket lehallgatná és felhasználásukról, a döntést meghozná”.

Szobotka Tibor a felvetésekre megjegyezte: „nem tartja helyesnek, hogy politikailag nem megfelelő művészek lemezeit” – még ha neveiket nem is hangzanak el – adásba menjenek, mert a „hallgatók ezeket a közismert hangokat megismerik és nem kívánatos következtetéseket vonnak le”.

Szirmai István csatlakozott a Szobotka által elmondottakhoz, és hangsúlyozta, hogy a „kifejezetten fasiszta művészek műsorra tűzése még név nélkül sem kívánatos”. Az sem megoldás, hogy „minden szám indexre kerüljön pusztán azért, mert német, vagy angol nyelvű”. Ha a lemezek között „akad valóban komoly művészi értékű lemez, az előadók megvizsgálása után ezeket” ki lehet emelni. A népdalokkal kapcsolatban elmondta, hogy azokat a Zenei Osztály „válogassa ki”, és azokat, amelyeket javasolja, „de az énekes politikailag nem megfelelő, úgy a dalt énekeltesse lemezre mai magyar nóta énekessel”. A ruszin népdalok „szövegeinek erős ellenőrzése után feltétlenül kiemelendők, természetesen nem ruszin, hanem ukrán népdalok megnevezéssel”. Az elhangzottakkal kapcsolatban született határozat értelmében a műsor-

⁴³ Paul Hörbiger (1894–1981) közkezdvelt osztrák filmszínész, az anchluss támogatója, később szembefordult a nácikkal, zsidókat mentett. Michael Horowitz: *Paul Hörbiger: Lebensbilder. Jugend und Volk*, Wien 1993.

Erna Sack (1898–1972) világhírű német koloratúr szoprán, fellépett Hitler alatt. http://en.wikipedia.org/wiki/Erna_Sack (2013. augusztus 12.)

Rosita Serrani (1914–1997) chilei származású, de a náci Németországban karriert befutó énekesnő, akit, miután svéd koncertúttján adományozott a menekült zsidók számára, kémkedés vádjával a nácik letartóztattak.

http://de.wikipedia.org/wiki/Rosita_Serrano (2013. augusztus 12.)

ülés megbízta a Zenei Osztályt azzal a feladattal, hogy hozzon létre egy bizottságot az indexen lévő lemezek átvizsgálására. A bizottság legkésőbb szeptember 1-jén kezdje meg a munkát, és mielőbb tegye meg javaslatait a műsorülésnek.⁴⁴

A rádió 1949. augusztus 22-ére összehívott műsormegállapító bizottsági ülésén a műsorok tartalmának aktualizálására és a munkafegyelem javítására hangzottak el javaslatok és születtek határozatok.

Az ülés egyik fontos pontjaként Szirmai István vezérigazgató kiemelten foglalkozott a „Termelési Híradóval”. Hangsúlyozta, hogy a VIT (Világifjúsági Találkozó) és a DIVSZ (Demokratikus Ifjúsági Világszövetség) ifjúsági kongresszusa után a politikai élet központjába „ismét az ipar és a termelési kérdések kerülnek”. Javaslataira a műsorülés úgy határozott, hogy szeptember elejétől hetenként 5 termelési híradó kerül műsorra, 15-15 perc időtartamban. Az adások keretében foglalkoznak az „élmunkásokkal és rajtuk keresztül az agitáció súlypontjával – a termelés zavartalan folyamatának biztosításával – az egyéni verseny” kerül előtérbe.

A mezőgazdasági műsorokkal kapcsolatban Szirmai bejelentette, hogy ősszel „előtérbe kerül a kulákok elleni harc, valamint az állami szövetkezeti gazdaságok, egyszóval a szocialista termelési szektor növelése”. A „Falurádió” elsődleges feladataként határozta meg a termelőszövetkezeti csoportok „élő műsorokkal” történő népszerűsítését. Az ipari üzemekben hamarosan „külön verseny indul a 3 éves tervnek a kitűzött időnél még egy hónappal rövidebb idő alatt történő megvalósítása érdekében”. A szeptemberi műsorokban tehát a „falu és város számára egyaránt a termelési kérdéseket kell” előtérbe állítani. Az elhangzottakról a műsorülés határozatot fogadott el. A testület felkérte az Aktuális Osztályt, a Falurádiót, a Külső Közvetítések Ügyosztályát, az Irodalmi Osztályt, hogy minden műsorülésre készítsék el a műsorok „politikai irányvonalának rövid tervezetét”. A tervezetet az ülés időpontja előtt 24 órával a műsorülés minden résztvevőjéhez juttassák el.

A vezérigazgató a termelési „agitációval” kapcsolatban kiemelte, hogy a hároméves terv kezdetekor is nagyon jelentős volt a bányászok fontosságának hangsúlyozása a termelésben „ugyan ez a szerep most az 5 éves terv kezdetekor még jelentősebbé vált”. A műsorokban „tehát többet kell” foglalkozni a bányászokkal. A műsorülés úgy döntött, hogy visszaállítja a „Bányászok vasárnapja” című adást, amelynek szerkesz-

⁴⁴ Jegyzőkönyv. 1949. augusztus 9. MNL. K 613. 93. csomó. 65. tétel. 417-428.

tése az Aktuális Osztály feladata. A műsor keretében a bányászok munkáját lehetőség szerint riportokon keresztül mutassák be.

Szirmai István a műsorülésen javasolta „az egyik legfontosabb fegyelmi probléma” megtárgyalását, amelyet a rádió biztonsága érdekében tartott fontosnak. Elmondta, hogy a rádió területén tartott ellenőrzések alkalmával „többször tapasztalta, hogy a stúdiók tárva-nyitva álltak anélkül, hogy arra szükség lett volna. A munkatársak szobáikat, íróasztalaikat nyitva hagyják, holott gyakran bizalmas jellegű aktákat őriztek.” Mindezek alapján „fel kell, tehát hívni legelőször a munkatársak figyelmét az éberségre és gondosságra ezen a téren és közölni kell velük azt, hogy az óvatosság és éberség elmulasztása a legszigorúbb megtorlást vonja maga után”.

A rádió területén tartózkodás szabályainak megszigorítása is fontos feladat – folytatta Szirmai. Meg kell szigorítani a „házba való belépést”, és ellenőrizni kell, hogy a „belépők valóban jogosultak-e a házban való tartózkodásra, valamint hogy valóban csak oda menjenek, ahová belépési cédulájukat kérték, és ne legyen alkalmuk őrizetlenül órák hosszat az épület bármely részében járkálni”. Az épületben tartózkodás ellenőrzésére háromszínű „belépési cédulát” vezetnek be, a rádióba, az MTI-be és a stúdiókba. Azokat, akik a stúdiókba kaptak belépési engedélyt, belépés előtt még egyszer ellenőrizni kell.

Biztonsági okokból a „könnyen hamisítható vállalati igazolványok kicserélésére is” szükség van. „A legrövidebb időn belül mélynyomásos igazolványokat fognak a munkatársak kapni.” Meg fog szünni az a rendszer, hogy a rádió belső munkatársai ok nélkül bármeddig a stúdiókba tartózkodhatnak, akkor is, ha azt a munkájuk nem teszi szükségessé.

A rádió munkatársai „kétfajta színű igazolványokat fognak kapni”. Pirosat azok, akiknek a munkakörük feltétlenül szükségessé teszi a stúdiókban való munkát. Más színűt azok, akik munkájukat nem a stúdiókban végzik. Vagyis azok a munkatársak, akik nem piros igazolvánnyal rendelkeznek, a stúdiókba „nem léphetnek be”.

Változni fog a rádióba belépő „felkérőlevéllel” érkező színészek „ellenőrzése is”. A felkérőlevél mellett számukra is ki kell állítani a „szabályos belépési cédulát”, ha „névre szóló arképes hatósági igazolvánnyal is igazolják magukat”. Az egyes osztályoknak pedig minden reggel le kell adni az aznapra behívott színészek névsorát, pontosan meghatározva, hogy milyen időintervallumban tartózkodnak a stúdióban. A rádióból való távozás időpontját már a belépéskor a „kapuellenőrzés írja rá a belépési cédulára és senki ezen az időn túl a stúdiók területén nem tartózkodhatik”.

Az a gyakorlat is megszűnik – mondta Szirmai –, hogy az egyes osztályok minden munkatársa engedélyt adhat a kapuellenőrzésnek látogatók beengedésére. Az osztályvezetőket arra kérte, hogy 24 órán belül „jelentsék annak az osztályonként maximálisan 3 személynek (osztályvezető, helyettese és még egy személy) a nevét, akik osztályaikon ügyfelek számára a belépést engedélyezhetik”.

Az osztályok részére kiadott állandó belépési engedélyek szeptember 1-jén járnak le. Ezt követően az ilyen belépők számát a lehető legkevessebbre kell csökkenteni. Az osztályvezetőknek azt is jelenteni kell 24 órán belül, hogy kiknek adtak állandó belépési engedélyt, és azt, hogy kiknek kívánnak továbbra is adni. Szirmai István „nyomatékosan” felhívta az osztályvezetők figyelmét arra, hogy az állandó belépési engedélyek kérésénél „elsősorban politikai szempontból bírálják felül a kérelmezők személyét és megbízhatóságát, és csak azután vegyék figyelembe a művészi és egyéb szempontokat. Ezért az osztályvezetők a felelősek”.

A vállalatvezetőség döntése értelmében a Sándor utcai épületben csak a műsorral, a műsorkészítéssel kapcsolatos osztályok maradnak. Minden más, például a büfé, gépkocsipark kikerül az épületből.

Szirmai arra kérte az osztályvezetőket, hogy minél előbb jelezzék azokat a helyiségeket, amelyekben „komoly értéket őriznek. Ezeken az ajtókat vas- vagy tölgyfaajtókra fogják kicserélni speciális zárakkal. Ezen kívül dokumentációs szobát fognak létesíteni, ahol pótolhatatlan értékű iratokat, szerződéseket stb. fognak őrizni.”

A vezérigazgató változtatni kívánt a vállalat tűzrendészetén is. Megállapítható – mondta –, hogy „hirtelen tűz esetén megfelelő oltóberendezések és erre kiképzett személyzet nem áll rendelkezésre”. Az osztályvezetők készítsenek jelentést arról, hogy mennyi „működő tűzoltó berendezésre van szükségük, és hogy van-e az osztályon olyan munkatárs, aki ezeket kezelni tudja”.

Arra is kérte az osztályok vezetőit, hogy a reggeli takarítás idejére szervezzék meg az ügyeletet. Ezt az egy folyosón lévő osztályok együttesen is megoldhatják.

A bizalmas iratok védelmében arra is kérte az osztályvezetőket, hogy „ahol jónak látják, az íróasztalokra Wertheim-zárat szereltesse fel”. Azt is jelezzék, hogy hány „speciális személtárára van szükségük, melyben esetleg bizalmas iratok hulladékát gyűjtenék”.

Végezetül „nyomatékosan figyelmezteti az osztályvezetőket [...], hogy bárkiről is legyen szó, személyre való tekintet nélkül, azonnali elbocsátással jár az, hogyha valaki a fenti határozatokat megsérti”. Az osztályvezetőket Szirmai arra kérte, hogy a rendelkezéseket „ne te-

kintsék felesleges akadékoskodásnak, hanem olyan szükségességnek, amely elől kitérni nem lehet és nem szabad”. Az osztályok munkatársaival „egyelőre csak a legszükségesebbeket közölgék és azt is oly formában, nehogy a vállalaton belül pánikhangulat támadjon. Figyelmeztessék azonban munkatársaikat, hogy fegyelmezetlenség és a rendeletek be nem tartása milyen szankciókat von maga után”. Hibák keletkeznek a munka során, azokat a „lehető legrövidebb időn belül ki kell küszöbölni. Nem szabad a rádió biztonságát liberálisan kezelni”.⁴⁵

Szirmai 1949. augusztus 29-én levelében tájékoztatta Révai Józsefet a rádióban szerzett tapasztalatokról. Bevezetőben beszámolt arról, hogy megvizsgálták, tulajdonképpen kiknek sugároz műsort a rádió, kiknek van készülékük. A rendelkezésére álló, de nem ellenőrzött adatok szerint 520 000 rádió-előfizetőt tartanak nyilván. Az előfizetők foglalkozás szerinti megosztása 120 000 munkás, közülük 73 000 előfizető, vagyis 15,5%, az iparban dolgozik. A statisztikák alapján 20 000 előfizető dolgozott a mezőgazdaságban, az összes előfizetők 4%-a a dolgozó parasztság köréből került ki. Mindebből arra a következtetésre jutott, hogy a rádió-előfizetők nagy számát még mindig a „polgári és kispolgári” rétegek teszik ki: háztulajdonosok, szabad foglalkozásúak, kereskedők, tisztviselők, nyugdíjasok és hasonlóak.

Szirmai levelében javasolta, meg kellene vizsgálni meggyorsítható-e az „ügynevezett rádiósítási terv üteme”, amelyet mintegy háromnegyed évvel ezelőtt fogadott el a program lebonyolítására létrehozott Szervező Bizottság. A terv 200 000 rádió gyors gyártását és forgalomba hozatalát tartalmazta, „ennek végrehajtása hónapokon keresztül állt”. Majd a következő módosítással indult: a Gazdasági Főtanács megrendelt 40 000 néprádiót, meghatározta a gyártó és forgalomba hozó cégeket is, a határidő pedig 1949. december 1-je volt. A rendelkezésre álló információk szerint – írta a vezérigazgató – „összesen 2000 rádió lesz készen, a többi december, január és február hónapokban gyártják csak le”. Ez azt jelenti, hogy a „néprádió vásárlási kampányt” karácsonykor nem lehet megkezdeni, csak 1950 tavaszán indulhat.

Szirmai arról is beszámolt Révainak, hogy tudomása szerint Bebrits Lajos, közlekedés- és postaügyi miniszter tovább folytatja a vezetékes rádiók bevezetését. Tervei szerint 1950-ben a villanyvilágítással ellátott településeket vezetékes rádiókészülékekkel látnák el.

⁴⁵ Műsormegállapító Bizottság jegyzőkönyve. 1949. augusztus 22. MNL K 613. 92. csomó. 65. tétel. 449–460.

Továbbá úgy vélte, hogy az előfizetők számát az előfizetési díjak csökkentésével lehetne növelni, Szirmai szorgalmazta ezt, hivatkozva arra, hogy, információi szerint, a „kormányzat nem zárkózik el elvben” a díj csökkentésétől.

A rádió vezérigazgatója tájékoztató levelében azt a kérdést is vizsgálta, hogy kik és milyen feltételek között készítik a műsorokat. „A műsort szerkesztő munkacsoportok (osztályok) szociális összetétele nagyon rossz. Egyetlen osztályon sem tudtam felfedezni munkáselemet. Ennek és az eddigi vezetésnek tulajdonítható, hogy a rádió teljesen el van szakadva a rádió hallgatóitól, úgyszólván semmi kapcsolata nincs az üzemek dolgozóival és a dolgozó parasztokkal. A munkásosztály a rádiót nem érzi magáénak.” A rádió egyes osztályai műsorait a „Párttól elszakadva szerkesztik”. Az osztályoknak „Párthoz való kapcsolatai rendkívül lazák, maximálisan annyit jelentenek, hogy egy-egy kampány idején információkat kapnak”.

További problémaként jelezte a rádió és a Magyar Posta közötti rendezetlen kapcsolatot. A posta műszaki részlege a rádióban nem a „rádióvezetőség fegyelme alá tartozik”. Így nagyon nehéz megteremteni a „jó műsoradáshoz szükséges szellemi és fegyelmi egység kialakítását”.

Rendezendő kérdésnek tartotta a rádió és a Magyar Távirati Iroda kapcsolatát is. „Időszakonként felmerül a kettéválasztás kérdése”, és az MTI vezető munkatársai is szorgalmazzák az önállósodást.

A rádió biztonsági helyzetéről azt írta, hogy eddig a legkevésbé sem mutatkozott a „legminimálisabb gondosság sem. Ez az oka az ellenőrzetlen hatalmas félforgalomnak, [ügyfélforgalomnak] a tervszerűtlen munkának, kapkodásnak is.”

A levél további részében Szirmai a rádió egyes osztályainak helyzetével, az ott tapasztalt problémákkal foglalkozott. Az Oktatási Osztály „nem rendelkezik megfelelő káderekkel”. Az osztály őszi munkatervében szerepel, hogy a párt Agitációs és Propaganda Osztálya⁴⁶ „szervesen hasznosítsa feladatai megoldására” az osztály műsoridejét. Az osztály „eddigi munkáját a párt illetékes szervei nem ellenőrizték kielégítő módon. Ennek megfelelően oktatási munkánk pártszerűsége, a marxizmus-leninizmus tisztasága nem volt biztosított. A párt oktatási osztálya nem veszi tudomásul, hogy a rádió adásait másfél millió ember is hallgathat-

⁴⁶ A Magyar Dolgozók Pártja Agitációs és Propaganda Bizottsága, lásd erről 1. lábjegyzet.

ja megfelelő szervezés esetén és ezért nem hajlandó megfelelő kádereket adni.”

Az Irodalmi Osztály munkájában „nem fedezhető fel a célirányos vezetés. Műsora kapkodó, adásainak formája még kiforratlan, művészi színvonala alacsony. Nem harcol az ellenséges ideológiai beütések, maradványok ellen.”

A Zenei Osztály műsorpolitikáját hasonlóan kialakulatlannak és kapkodónak jellemezte.

A Hírszolgálat munkája „nem önálló [...], hanem egyszerűen másolata a napi sajtónak”.

A műsorokkal kapcsolatban az aránytalanságokat emelte ki. Tapasztalatai szerint az adásokban „igen sok a napi politikai anyag, a direkt agitáció, és mindez aránytalanul sok a szórakoztató műsorral szemben”. Ez az aránytalanság azzal is magyarázható, hogy az idegen nyelvű adásokat is a középhullámon sugározta a rádió.

A vidék felé „szóló agitációk aránytalanul több időt vesznek igénybe, mint az ipar felé szóló termelési” propaganda. Ennek az is az oka, hogy a rádió műsoraiban keveset foglalkozik az iparban történő eseményekkel.

A műsorokból „hiányzik a derű, optimizmus. Nem tükrözi vissza a magyar proletariátus harcos, építő szellemiségét. Üzemi kultúrcsoportok alig, vagy egyáltalán nem kerülnek mikrofon elé. Nem adunk direkt az üzemi munkásoknak műsort.”

„Nem tekintettük eddig feladatunknak, hogy műsorainkkal emeljük zenében, irodalomban, stb. hallgatóink kulturális színvonalát. Nem neveltünk. Nem folytattunk harcot tartalmában szocialista kultúra alakításáért.”

A műsorok összeállításáért felelős műsorülés „nem dolgozta fel eddig a műsor elvi szempontjait. Ennek megfelelően a heti műsoraink nagy részben összedobottak. A műsort nem központilag megállapított szempontok alapján állították össze, hanem egyes munkacsoportok (osztályok) a maguk kénye kedve [szerint], igen sokszor kényelmi szempontoknak megfelelően.”

A külügyi hírszolgálat helyzetét értékelve leírta, hogy a rövidhullámú adások műszaki problémáit a posta ígérete szerint október 1-jére megoldja. A működéshez „megfelelő nyelvtudással, és íráskészséggel rendelkező káderekkel” kell feltölteni a hírszolgálatot. Kérdés még az osztályvezető és idegen nyelvet jól beszélő munkatársak személye. Az osztály gyakran „kényes politikai anyagokat sugároz. Jelentős nemzetközi politikai kérdésekben kell állást foglalnia. Ehhez elengedhetetlen a

pártszerű vezetés, az illetékes részről történő rendszeres tájékoztatás és megfelelő ellenőrzés. Ezek eddig még megoldatlanok.”

A rádió gazdasági vezetését költségesnek, túlméretezettnek és működésében elavultnak tartja.

A *Magyar Rádió* című hetilapot – véleménye szerint – „kispolgároknak szerkesztik, ennek megfelelően előfizetőinek és olvasóinak 95%-a kispolgár”. A havonta négy forintba kerülő újságot drágának tartja.

A levél második része Szirmai javaslatait tartalmazza a korábban jelzett problémákra, hiányosságokra. Kérte, hogy a Minisztertanács rendelettel hasson oda, hogy a rádiósterve végrehajtása megvalósuljon. Vagyis szállítsák le a rádió előfizetési díjak összegét, és szorgalmazzák a hálózati rádiókészülékek bevezetését.

A Minisztertanács rendelettel szabályozza, hogy a posta műszaki személyzete a Magyar Központi Híradóhoz kerüljön.

Meg kell növelni az „ipari termelési agitációkra szánt műsoridőket”, és javítani kell a módszereket. Javasolta, hogy a Közlekedésügyi Minisztérium szereltesse fel rádiót a munkásvonatokra.

A javaslatok több pontja foglalkozott a rádió káderproblémáinak megoldásával. Kérte, hogy az MDP Titkársága és a Politikai Bizottság is tárgyalja a kérdést, mert úgy vélte, hogy csak akkor lehet megoldani azokat, ha a párt ilyen magas rangú plénuma áll az ügy mögé.

Javasolta az MDP Rádióbizottságának teljes megszüntetését, majd Révai József vezetésével történő újjászervezést.

A rádió és az MTI szervezeti szétválását nem, de területi kettéválasztását támogatta; a rádión belül belső átszervezést kell végrehajtani, a központi irányítás hatékony működése érdekében. Szakemberek bevonásával korszerűsíteni kell az adminisztrációt, ezzel ezen a területen komoly költségcsökkentést lehet elérni. Emelni kell a Külügyi, a Zenei Osztály és a Falurádió munkatársainak létszámát.

A *Rádió Újság* árát felére, két forintra javasolta leszállítani. Kíváncsún tartotta továbbá a lap minőségi átalakítását, a szerkesztőség átszervezését, mert talán akkor „a munkás és paraszt” hallgatók is szívesebben olvassák.

Levele végén Szirmai arra kérte Révai Józsefet, hogy mielőbb adjon lehetőséget arra, hogy javaslatait szóban is kiegészítse.⁴⁷

A rádió vezető testületeinek átszervezése az 1949. szeptember 23-ára összehívott vállalatvezetőségi ülésen történt meg. Az új testület tag-

⁴⁷ Révai József elvtársnak. 1949. augusztus 29. MTVA KI. TD-322/3.

ja lett Szirmai István, Barcs Sándor, Halász Kálmán, Kozák Tibor és Varga Sándor.⁴⁸ A testület üléseit hetenként kétszer, hétfőn és csütörtökön tartották. Az ülések napirendi pontjainak összeállítása Kozák Tibor feladata lett. A Vállalatvezetőség feladata a rádió politikai, gazdasági ügyeinek irányítása volt.

Az ülésen, már az új testület hozott határozatot arról is, hogy „miután a Párt Rádióbizottságát⁴⁹ felosztatja, megalakítja a Rádió Kollégiumát”. A Rádió Kollégiumának tagja lett a rádió, az MTI vezetése, a rádió Műszaki Osztályának és a műsorszerkesztés vezetője, valamint a „rádió politikai osztályainak” egy-egy képviselője.

A Vállalatvezetőség elhatározza, hogy az osztályvezetői értekezleteket kéthetenként hívja össze, azzal a céllal, hogy „részben politikailag, részben pedig a vállalat belső ügyeiről, feladatairól” adjon információt.

A Vállalati Intézőbizottság megszűnik. Halász Kálmán feladat a jövőben, hogy hetenként kétszer, szükség szerint összehívja a gazdasági és adminisztratív osztályok vezetőit, az ún. Gazdasági Bizottságot, és velük megbeszéli a szükséges kérdéseket. Ezeknek az értekezleteknek állandó résztvevője a szakszervezeti titkár és a Központi Titkárság gazdasági referense.

A Központi Titkárságon belül hoznak létre egy Kádertanácsot, amelynek az a feladata, hogy minden személyzeti kérdésben (felvétel, elbocsátás, áthelyezés, funkcióváltás) javaslatokat tegyen, és határozatokat hozzon. A testület vezetésével a vállalatvezetőség Kozák Tibort bízta meg, tagjai a párt és a szakszervezet „káderesei”, Varga Sándor és Szendrő Ferencné mint referensek. A Kádertanács hatáskörébe tartozik az adminisztrátorok, (osztálytitkárnő kivételével), a hivatalsegédék, a takarítónők, a gépkocsivezetők, műszaki beosztottak, egyéb technikai

⁴⁸ Varga Sándor (1920–?). 1949. szeptember 5-én került a rádióhoz, a Központi Titkárság helyettes vezetője lett. 1950. január 1-től, a rádió Személyzeti Osztályának vezetője. 1950. október 31-én felmentették állásából. MTVA KI. Személyi dossziék.

⁴⁹ Az MDP Rádióbizottsága a párt megalakulásakor vette át az MKP rádióbizottságának feladatait. Egyik első ülésén a néprádió készülékekről döntöttek, azok korlátozott vevőképességét ajánlva. Az ülésről Losonczy Géza számolt be az MDP KV szervezőbizottságának. Az MDP Rádióbizottsága 1949 szeptemberében szűnt meg, a létrejött Rádió Kollégium felügyeletét továbbra is Révai József, az MDP Központi Vezetőségének tagjaként és 1949 júniusától népművelési miniszterként látta el.

http://archivnet.hu/politika/a_nepradio_es_a_vezetekes_radio_az_otvenes_evekben.html?oldal=3

(2013. augusztus 11.)

dolgozók személyzeti kérdései. Az itt született határozatokat a vállalat felsőbb fórumai elé nem kell vinni. A Kádertanácsnak javaslattevési joga van az összes politikai munkatárs, lektorok, rendezők, újságírók stb., a műsor és stúdió felügyelők, a portások személyzeti kérdésében. A javaslatokról végül a Vállalatvezetőség hoz döntést.⁵⁰

A rádió műsorainak bővülése lehetővé tette az önálló Gyermekek és Ifjúsági Osztályok szervezését – erről számol be egy 1949. december 1-jén született javaslat. A gyermek- és ifjúsági műsorok addig az Oktatási Osztályhoz tartoztak. Ez azt jelentette, hogy csak csekély mértékben „valósulhatott meg e műsorszámok speciális szempontjainak kiemelése”. A meglévő szervezeti formában a műsorok nem segítették a gyermekek és fiatalok nevelését, szellemi életük, „öntudatuk, ízlésük” alakítását. A rádióknak pedig az egyik legfontosabb feladata a gyermekek nevelésének, oktatásának segítése. Ezért szükséges szétválasztani a gyermek- és ifjúsági műsorokat az Oktatási Osztály műsoraitól. Az új osztály feladata, hogy „élenjárjon abban a munkában, hogy gyermekeinkből hazafias, a Párthoz hű, a háborús uszítókat gyűlölő, a békétábor vezetőiért elsősorban Sztálinért, Rákosiért lelkesedő ifjakat neveljen, olyan embereket, akik szeretik a munkát, ismerik az életet, hűek a munkásosztályhoz, felismerik, hogy az osztályharc különböző szakaszaiban, melyek a feladataik, olyan embereket, akik életvidámak, műveltek, bátrak, egyszóval: szocialisták”.

A tervszerűség szerint az osztály három szerkesztőséget foglalna magában. Első az óvodás- és gyermekrádió. A 4–6 és 6–10 éveseknek sugározná a műsort, amelyek szórakoztató, nevelő és ismeretterjesztő tartalmúak lennének. A második a „Rádióiskola” szerkesztősége, ahol a 10 és 14 éves korosztálynak készülne a műsorok. Itt a szórakoztatáson, az ismeretterjesztésen túl foglalkoznának az úttörőmozgalom kérdéseivel, programjaival. A „Rádióiskola” műsoraihoz képest nem elsősorban az iskolai tantárgyakat dolgozná fel, hanem szórakoztató műsorokat, az ifjúságot érdeklő témákat mutatna be. A harmadik szerkesztőség az „Ifjúság Hangja” műsort készítené, amely a 14–15 éves korosztályhoz szólna. Az adások elsősorban az ifjúság „politikai nevelését célozná, tehát szerkesztősége döntően a MINSZ-re (Magyar Ifjúság Népi Szövetsége)

⁵⁰ Jegyzőkönyv a Vállalatvezetőség 1949. szeptember 23-i üléséről. MTVA KI. TD-306/8.

támaszkodna”. A tervezet elfogadását követően 1950 januárjától valósulna meg.⁵¹

A Rádió Vezető Pártkollégiumának⁵² tagjaira tett javaslatot Szirmai István egy 1949. december 2-án keletkezett dokumentumban. Javaslatát mint a testület vezetője tette. A Pártkollégium tagjai lettek: Barcs Sándor a rádió elnöke (a megnevezés még megmaradt, mert a rádió és az MTI szétválása folyamatban volt), Újhelyi Szilárd⁵³ az Irodalmi Osztály vezetője, Vajna János, az Aktuális Osztály vezetője, Fenyő Béla⁵⁴ a Rövidhullámú Osztály vezetője, Pollner György műsorigazgató, a propagandafelelőse, Balczyk Emil⁵⁵ a szovjet műsorok felelőse, Kozák Tibor

⁵¹ Javaslat önálló gyermek és ifjúsági osztály szervezésére. 1949. december 1. MTVA KI. 53. doboz.

⁵² A kutatás során kiderült, hogy a „Rádió Vezető Pártkollégiuma” és a Rádió Kollégiuma ugyanaz a testület.

⁵³ Újhelyi Szilárd (1915–1996) politikus, szerkesztő. A debreceni tudományegyetemen 1937-ben szerzett jogi diplomát. 1937-ben a Márciusi Front egyik kezdeményezője. A *Tovább* című lap szerkesztője. 1940-től tagja volt a Magyar Kommunista Pártnak. Részt vett az ellenállási mozgalomban. Kétszer tartóztatták le, és három évig tartották rendőri megfigyelés alatt. 1945-től a Népjóléti Minisztérium államtitkára. 1948-tól a Kulturális Kapcsolatok Intézetének főtitkára volt. 1950-ben a Magyar Rádió műsorigazgatójává nevezték ki. 1951. március 5-én letartóztatták, és koncepcióis perben nyolc év börtönbüntetésre ítélték. 1954. július 23-án rehabilitálták, majd filmfőigazgatóvá nevezték ki. 1955-től a Nagy Imre körül kialakult pártellenzék tagja. 1956. október 23-án részt vett a Nagy Imre lakásán folytatott megbeszélésen. A forradalom napjaiban Nagy Imre tanácsadói köréhez tartozott. November 4-én a jugoszláv követségre menekült. November 23-án Nagy Imrével együtt Romániába hurcolták. 1958 őszén engedték vissza Magyarországra. Hazatérése után az MTA Történettudományi Intézetének munkatársa lett. 1962-től a filmszakmában dolgozott. 1967 és 1968 között a Művelődési Minisztérium Kiadói Főigazgatóságának, majd a Filmművészeti Főosztálynak a vezetője. 1976-ban nyugdíjba vonult. 1977-ben Magyarország UNESCO-nagykövetévé nevezték ki. 1983-ban hívták vissza állomáshelyéről. 1988-ban az Új Márciusi Front alapító tagja, később elnöke és a Történelmi Igazságtétel Bizottsága egyik alapítója, valamint a Károlyi Mihály Társaság alelnöke. 1991-től a Magyar Mozgóképi Alapítvány elnöke, 1992-től tiszteletbeli elnöke. <http://www.rev.hu/sulinet56/online/szerviz/kislex/biograf/ujhelyi.htm> (2013. augusztus 11.)

⁵⁴ Fenyő Béla (1918–1995) újságíró. 1948–1953-ig a rádió Rövidhullámú Osztályának helyettese vezetője, majd osztályvezetője. MTVA KI. Személyi dossziék.

⁵⁵ Balczyk Emil (1919–1981) nyelvész, szlávista. 1945 és 1949 között a rádió Külügyi Osztályának munkatársa, majd 1949-től vezetője. Később egyetemi tanár, az ELTE ósláv nyelvtörténeti tanszékének vezetője. MTVA KI. Személyi dossziék.

a Központi Titkárság vezetője, Dr. Enyedi György a Műsorigazgatóság zenei referense, Kinicsék József⁵⁶ a pártszervezet titkára, és még egy személy, a pártközpont delegáltja.

A javaslatban szerepel, hogy a Rádió Kollégium ülésein vegyen részt Losonczy Géza⁵⁷ államtitkár. Szirmai ezt azért tartja fontosnak, mert Losonczy jelenléte a testület ülésein „biztosítja a Minisztérium elvi, politikai irányítását”, és egyben a munka „ellenőrzését is” végzi.

Szintén Szirmai javaslatára „Operatív Bizottság” alakulna, mintegy második vezető, a rádió működését irányító testületként, azzal a lényeges különbséggel, hogy annak vezetője Barcs Sándor, a rádió elnöke lenne, és Szirmai csak tagként venne részt a munkában. A további tagok: Újhelyi Szilárd, Kozák Tibor, Kinicsék József, Baló László⁵⁸ az MTI felelős szerkesztője, Mispál Lajos⁵⁹ az adminisztratív és gazdasági ügyek felelőse, és Szirmai István.⁶⁰

Egy 1949. december 5-én kelt dokumentumban Szirmai a rádió hírszolgálatával foglalkozott: A hírszolgálat „egyik hibáját abban látom, hogy sokszor túlesett a lovon és belpolitikai hírszolgálatunk terhére sokat és nem a legmegfelelőbb formában dolgozott fel a külpolitikai hírszolgálatot. Külpolitikai hírszolgálatunk elvi szempontjai helyesek voltak ugyan, de a nemzetközi politika legdöntőbb vonásai nem domborodtak ki elég tervszerűen.” Az elnök levelében megjelölte a külpolitikai rovat

⁵⁶ Kinicsék József (1921–?) 1949. szeptember 15-től a rádió Központi titkárságán vezető előadó. 1950. július 31-én elment a rádiótól. MTVA. Személyi dossziék.

⁵⁷ Losonczy Géza (1917–1957) újságíró, politikus, 1949-ben az MDP KV tagja. 1949-től államtitkár. 1951-ben koholt vádak alapján letartóztatták, 1954-ben rehabilitálták. 1956-ban a *Magyar Nemzet* főszerkesztője, október 28-tól a Nagy Imre kormány államminisztere. 1957-ben letartóztatták, a börtönben halt meg 1957. december 21-én. 1989. június 16-án ünnepélyesen újrateremtették, júliusban rehabilitálták. *MN*. 2001. 243–244. o.

⁵⁸ Baló László (1908–1987) újságíró. 1948–1950-ben a Magyar Távirati Iroda (MTI) felelős szerkesztője. A Rajk-per során több beosztottját letartóztatták, ő is gyanús lett, távoznia kellett.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00523/00796.htm> (2014. április 5.).

⁵⁹ Mispál Lajos (1902–?) 1925-ben került a Magyar Távirati Irodához. 1934–1943-ig a Telefónhírmondónál mint pénztáros, majd főpénztáros dolgozott. 1945-ben újra jelentkezett munkára. 1948-ban a pénztári csoport vezetője lett. Ugyanebben az évben cégvezető-helyettes, majd 1950 áprilisától a rádió vezérigazgató-helyettese. 1953 februárjában azonnali hatállyal elbocsátották a rádióból. MTVA KI. Személyi dossziék.

⁶⁰ Javaslat a Rádió Vezető Pártkollégiumának összetételére. 1949. december 2. MTVA KI. TD-284/14. 87. doboz.

feladatait: „1. [A] Szovjetunió vezette béketábor erejének szüntelen növekedése – az imperialisták növekvő válságával szemben. 2. A Szovjet külpolitika népszerűsítése, a békéért folyó harca, különösen kidomborítva azt a segítő, baráti viszonyt, ami a Szovjetunió magatartását jellemzi a népi demokráciákkal szemben. 3. Éles harc az imperialisták és ügynökeik politikája ellen háborús uszításaik leleplezése. 4. Még élesebb harc Tito kémbandája ellen.”

Az elnök úgy vélte, hogy a rádió akkor teljesíti jól feladatait, ha „Rákosi elvtárs útmutatásai szerint [...] a nemzetközi politikai kérdéseknek nem csak napi eseményeit” közli a hírekben, hanem „egyszerű stílusban megírt ismertető cikket” is közöl. „A rádiónak feladata az is, hogy nevelje a tömegeket, nyújtson nemzetközi politikai távlatot és keltse fel a tömegek érdeklődését a nemzetközi politika iránt.” Ezért a rádió vezetése úgy határozott, hogy növeli a lapszemle műsorainak számát, többször ismertetik a *Szabad Nép* nemzetközi helyezett foglalkozó cikkeit, és saját műsor keretében is készítenek a nemzetközi politikához kapcsolódó elemzéseket. „Igyekszünk az imperialisták támadásaira gyorsan és offenzív módon reagálni. Ezt néhány hete folytatjuk és már vannak eredményeink.”

A rádió hírszolgálatát is kedvezőtlenül befolyásolják mindazok a tényezők, amelyek a sajtónál is megfigyelhetők. Kiemelte az MTI késedelmes hírtovábbítását, illetve a szovjet távirati iroda, a TASZSZ „hírszolgálatára várakozást”. Szirmai bejelentette, hogy ezeket a hiányosságokat január 1-től kiküszöbölik. Ebben várhatóan nagy segítséget nyújt a Szovjetunió Össz-szövetségi Rádióbizottságának vállalása, miszerint a reggeli órákban rövidhullámon, magyar nyelven közli a „moszkvai lapok szemláját”. Ez meggyorsítja és növeli a rádió külpolitikai hírműsorainak megbízhatóságát – írta.

Szirmai levelében felhívta a figyelmet, mint legfontosabb problémára, arra, hogy még mindig hiányoznak „megfelelő káderek”. Ha a rádió vezetése nem kap segítséget ebben, akkor a hírszolgálat „pontossága, megbízhatósága érdekében kénytelen” lesz a műsoridőt csökkenteni.⁶¹

Az 1949. december 8-án hozott határozatok között olvashatjuk, hogy a Vállalatvezetőség elfogadta és támogatta a Zenei Osztály javaslatát a Rádiókórus megszervezéséről. A kórus tagjainak teljes fizetését a rádió

⁶¹ Kedves Pajzs [István] elvtárs! (A Népművelési Minisztérium tisztviselője. S. I.) 1949. december 5. MTVA KI. TD-257/1.

folyósítja. Vezetésére 1950 márciusáig Erdélyi Miklós⁶² kap megbízást, a művészeti vezető Székely Endre⁶³, helyettese Erdélyi Miklós lesz, aki a korrepetitori feladatokat is ellátja.

A Vállalatvezetőség határozatot hozott arról is, hogy a „Rádió osztályai a sajtónak, a nyilvánosság részére közleményeket csak az osztályvezetők aláírásával adhatnak ki. Fontosabb politikai eseményekről szóló kommunikéket a Rádió politikai vezetőjének mutassanak be”. A rádió Sajtóosztálya minden hirdetést, a nyilvánosságnak szánt információt „csak írásban és az illető osztályvezető kézjeggyével ellátva fogadhat el”.⁶⁴

„Eredményekben, győzelemben gazdag esztendőt zártunk. Felkészültünk az újra és úgy készültünk fel, hogy az még több eredményt, újabb győzelmeket hozzon. A rádió is erre készül. Arra, hogy a magyar népet még az eddiginél is jobban segítse építő munkájában, harcaiban. Erre készülünk fel technikailag és ez műsorpolitikánk feladata” – olvashatjuk az óév értékeléséről és az újév terveiről szóló cikket a *Rádió Újság* 1949. december 30-i számában.

„1950-ben hat új stúdióval gazdagodik népünk rádiója.” Tavasszal két új 100 kW-os adóállomást helyeznek üzembe. A tervek szerint legalább „százezer olcsó néprádiót” juttatnak el a dolgozókhoz. Új közvetítők és adóberendezések átadásával javulnak a vételi lehetőségek. Ezek a műszaki eredmények „segítenek abban, hogy a rádió még közelebb jusson a néphez és több segítséget tudjon nyújtani”.

Az újév első heteiben mutatkozik be a rádió első vegyes kórusa, a Gyermek- és Ifjúsági Rádió és a rádió állandó cigányzenekara.

A rádió műsorpolitikája a jövőben sem változik. „A rádió nem folytat önálló politikát. Programja a nép programja, politikája a magyar munkásosztály politikája, amelyet nagy pártunk, a Magyar Dolgozók Pártja vezet.”

„Január elsején lát hozzá dolgozó népünk ötéves tervünk megvalósításához. Lehet-e szebb, nagyobb feladata a rádiónak, mint az ötéves terv megvalósításának elősegítése?” „A rádió ott lesz a munkapadoknál és a

⁶² Erdélyi Miklós (1928–1993) karmester. 1950 és 1951 között a rádió énekkarának helyettes vezetője.

<http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz06/127.html> (2013. június 4.)

⁶³ Székely Endre (1912–1989) zeneszerző, karnagy. 1950 és 1952 között a rádió kórusának vezetője.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC14240/14716.htm> (2013. június 4.)

⁶⁴ Jegyzőkönyv. 1949. december 8. MTVA KI. TD-306/8.

földeken, hogy az építés, a termelés minden fázisát ismertesse, hogy a legjobb tapasztalatokat, a legértékesebb újításokat azonnal közkincsé tegye. Mikrofonunk ott lesz a sztahanovisták között, rendelkezésükre áll, hogy népszerűsítse eredményeiket.”

A rádió zenei, irodalmi és művészi műsorai visszatükrözik „dolgozó népünk bizalmát, lendületét, optimizmusát. Megmutatja, hogyan dolgozik önmagának, önmagáért, boldog jövőnkért Magyarország szabad népe”. A szórakoztató és oktató műsorok hozzá járulnak a dolgozók „szocialista öntudatra” emeléséhez, az „új szocialista magyar dolgozók” kiműveléséhez.

A rádió „tolmácsolni fogja nagy barátunknak, a Szovjetunió népeinek építő munkánkhoz és békénk megvédéséhez nyújtott mérhetetlen segítséget”. A rádió műsoraiban bemutatja, hogyan élnek a Szovjetunió népei és azt, hogy a különböző munkaterületeken hogyan tudja a magyar nép hasznosítani „tanításaikat”.

„Részesei leszünk a – Pártunk és szeretett vezérünk, Rákosi elvtárs által vezetett – békéért folyó harcnak. Részt vállalunk az imperialisták gyűlöletes háborús terveinek, kémszervezeteinek leleplezésében. Pártunk kezében a rádió is éber őre lesz népünk nyugalmanak, biztonságának.”

„A rádió dolgozói is tudják, amit ennek az országnak minden becsületes dolgozója tud: ha hűséggel követjük Pártunkat, az 1950-es esztendő boldog esztendő lesz. Az új esztendő újabb eredmények, győzelmek éve lesz.”⁶⁵

TECHNIKAI FEJLESZTÉSEK A RÁDIÓBAN

1949 elejétől jelentős fejlesztések történtek a rádiónál. Az egyik legfontosabb a kettős műsorok indítása volt. A két adó sok azonos, vagyis kettős műsorral indult, ez elsősorban a stúdió hiánya miatt történt – számolt be erről és az építési tervekről is Gellért Endre a *Rádió Újság* az 1949. március 4-én megjelent számában. Arról is írt, hogy a rádió épületében már három új próbaterem, valamint a XI-es jelölést kapott nagy hangjátékstúdió építése folyik, az utóbbi előreláthatólag áprilisban készül el.

⁶⁵ A mi újévünk. *Rádió Újság*, 1949. december 30. 2. (Az újságban megjelent szöveg megtalálható Szirmai István magánlevelezéseiben. MTVA. TD-324/4.)

Az Országos Tervhivatal támogatásával hamarosan megkezdődik az új stúdiók építése is, amelyek lehetővé teszik a hallgatóság „fokozottabb kiszolgálását”. Ígérték, hogy az öt éves terv keretén belül pedig egy új rádiópalota felépítésére kerül sor.

Az új stúdiók elhelyezése csak az épület bővítésével volt lehetséges. Ezért a Bródy Sándor utcai központi épületre egy újabb emeletet húztak. Itt kap majd helyet a zenei, a prózai és egy kis prózai stúdió a szükséges kiegészítő helyiségekkel – bemondói, rendezői, előerősítő szobák és a lemeztár. A tervezett új, modern stúdiók a jelenleg épülőknél jóval nagyobbak lesznek: a zenei 1260, a prózai 800 és a kis prózai 440 köbméter légterű lesz. Összehasonlításképpen képen közölték, a XI-es nagyjátékstúdió légtere 700 köbméter lesz.

Az új stúdiók és a hozzájuk kapcsolódó helyiségek technikai felszerelése minden tekintetben meg fog felelni a modern rádiózás követelményeinek. Az építkezés fázisairól tájékoztatni fogják a hallgatókat – írta cikkében Gellért Endre, a rádió rendezője.⁶⁶

A *Rádió Újság* 1949. május 13-án megjelent száma a Diósdon épülő rövidhullámú adó munkálatairól számolt be az olvasóknak. A technikai munkák már szinte teljesen befejeződtek, a próbaadásokat naponta két alkalommal sugározzák. A rádió vezetése úgy tervezi, hogy az állandó adások néhány hét múlva elindulhatnak. Ezt követően öt világrész magyarjai hallhatják majd a rádió budapesti adásait.

A cikk beszámol a továbbiakban az adóállomás építésének történetéről. A munkák a hároméves terv keretében 1948 tavaszán kezdődtek. Az elkészült adó antennatornyai 36 katasztrális holdon helyezkednek el, a tornyok között kifeszített függőantennák vannak, és két körantenna, amelyeket a 8. és 9. torony tart. A beszerzett adóberendezések modernnek.⁶⁷

Az adásokat júliustól a 2 kilowattos antennával működő adó fogja sugározni, ezt azonban csak ideiglenes megoldásként tervezték a szakemberek, mert a tervek szerint egy év múlva készül el két 100 kilowattos

⁶⁶ Új stúdiók épülnek a rádióban. *Rádió Újság*, 1949. március 4. 4.

⁶⁷ Az adások 1949. június 1-jén indultak, két kistelepítőműnyű, 0,4 kW, majd 2 kW adóval, később 100 kW lett az adó teljesítménye, amellyel 6 irányított antenna és két körsugárzó antennarendszer sugárzott. Ezek közül 3 Észak-Amerika, illetve irányváltással Szaúd-Arábia felé, 3 Dél-Amerika, illetve irányváltással a Szovjetunió felé sugárzott, a két körsugárzó antennarendszeren sugárzott adások 900–2500 kilométeres körgyűrűbe eső európai területeken voltak foghatók. http://www.hiradatechnika.hu/data/upload/file/1976/01/1976_01_06.PDF (2013. augusztus 7.)

adó, amelyek a rádió rövidhullámú műsorát a nap minden órájában, teljes hangerővel fogja sugározni.⁶⁸

Újabb technikai beruházásról tudósított a *Rádió Újság* 1949. június 3-án megjelent száma. A cikk a Szolnokon épülő 135 kilowattos nagyadó építési munkáiról számolt be, amely a tervek szerint a Petőfi rádió adásait sugározza az ország területén. Az építkezések 1948 szeptemberében kezdődtek, a várostól két kilométerre, déli irányba, az országút mellett. Az akkor még kopár területre nem egészen egy év alatt egy 150 méter magas új típusú antennatornyot, az adóállomáson dolgozó munkatársak számára modern, kényelmes lakásokat, parkot építettek. A nagyadó a „kitűzött határidő előtt készül el és kerül felavatásra” – olvasható a cikkben.

A folytatásban azokat a vállalatokat, gyárakat sorolják fel, amelyek az építési, műszaki munkálatokat végezték: a Lakásépítő Nemzeti Vállalat, a Standard gyár, a MÁVAG munkásait. A cikk kiemelte a MÁVAG hídépítő szakembereinek teljesítményét, akik az első 44 méter magas toronyrészt egy darabban emelték a helyére, majd ezt követően hat-nyolc méteres szerkezetekkel emelték tovább az antennatornyot. Június elején az építők már a 70 méternél tartanak.

Az építkezés folyamán a Magyar Posta szakemberei Budapesttől Szolnokig 100 kilométer hosszú kábelt fektetnek le a nagyadóig, amely a hangot továbbítja majd. Az embert próbáló munkával hamarosan végeznek – tudósít a cikk.

A tudósító Szentgyörgyi Elvira arról is beszámolt, hogy a nagyadó „minden porcikája, szege, csavarja és alkatrésze – a kondenzátor és a hangoló tekercs kivételével – a szocialista magyar ipar terméke”. A hároméves terv keretében készült, a szabványoknak megfelelően.

Ösztől az adó üzembe helyezését követően 135 kilowatt teljesítménnyel sugározza az adó a Petőfi rádió műsorát. „Ismét erősebb lesz a hangunk, ismét messzebb hallható! S hangunk megnövekedett erejét, magabiztos nyugalmit és öntudatos szilárdságát annak a munkának köszönhetjük, amelynek Szolnokon is szemtanúi voltunk...” – fejezte be cikkét a tudósító.⁶⁹

⁶⁸ Halló itt Budapest, a 31 és 48 méteres hullámhosszon! *Rádió Újság*, 1949. május 13. 2.

⁶⁹ Start előtt a szolnoki adó! *Rádió Újság*, 1949. június 3. 6–7. (A Petőfi rádió adásainak sugárzását 1949. augusztus 27-én kezdte meg a szolnoki nagyadó.)

(„2007-ben Such György elnöksége alatt Lovász Attila irányításával újjahangolták a vidéki struktúrát, amelynek nyomán megszületett a műsorkészítés Nyir-

A *Rádió Újság* 1949. október 28-án megjelent cikkében Barcs Sándor arról számolt be, hogy elindulnak a rövidhullámú adások. Október 31-én szólal meg először a két, egyenként 2 kilowattos rövidhullámú adó – írta cikke bevezetőjében Barcs. Ez azt jelenti, hogy a két 135 kilowattos nagyadó (Csepel, Szolnok) és a közvetítő állomások megépítése után újabb területeken, Franciaországban, Angliában, Kanadában, Észak- és Dél-Amerikában lesz hallható a rádió. „A magyar rádió tehát felsorakozik az éterben azok mellé, akik igazságot, az igazi emberséget és a békét hirdetik.”

A tervek között szerepel a technikai berendezések további fejlesztése és tökéletesítése, ennek keretében 1950 közepétől már két 100 kilowattos nagyteljesítményű rövidhullámú adó továbbíthatja a rádió adásait Leningrádba, Londonba, New Yorkba és Buenos Airesbe.

Cikkének befejező részében annak a reményének adott hangot, hogy a rádió rövidhullámú adása „új fénycsóva lesz az éterben”. Ezáltal is erősödni fog a „népi demokráciák hangja, s új területeket hódít meg magának a világosság, a haladó szellem”.⁷⁰

A RÁDIÓ ÁLLAMOSÍTÁSA

A Magyar Központi Híradónál az 1949-ben elkezdődő átszervezés az év végére, 1950 elejére a rádió jogi helyzetének alapvető megváltozását eredményezte. Szirmai István 1949. augusztus 17-én „A rádió is dolgozó népünké” című írásában a rádió államosítását jelezte. „Népköztársaságunk új alkotmányának 6.-ik paragrafus a rádiót is az egész nép vagyonaként az állam tulajdonába veszi. Ezzel dolgozó népünk olyan

egyházán és Szolnokon is. A bezárt stúdiók frekvenciáin ekkortól a debreceni stúdió műsora szólt MR6 néven. A 2007-es átszervezés természetesen munkahelyek megszűnésével is járt, Szolnokon és Nyíregyházán két illetve három műsorkészítő maradt tudósítóként. Később, 2011-ben a szolnoki stúdió frekvenciáját, és így a két szolnoki stúdiót is átadták Szegednek, ahol sokszor a hat órás adásidő kitöltése is komoly kihívást jelentett.”

<http://expressisverbiskozugy.blogspot.hu/2012/12/off-air-egy-het-mulva-megszunik.html>. OFF AIR – megszűnik a debreceni és a miskolci Régió Rádió. [2013. augusztus 12.]

⁷⁰ Rövidhullámon is jelentkezünk. *Rádió Újság*, 1949. október 28. 2.

központi kultúrpolitikai intézményt kap birtokába, amelynek segíteni kell abban, hogy mielőbb behozzuk lemaradásunkat a kultúrfronton.” Rákosi Mátyás májusi központi vezetőségi ülésen elmondott beszédét idézte. „A kultúrfronton olyan rések tátonganak, amelyeken keresztül a régi reakció és a nyugati imperializmus kényelmesen érvényesítheti befolyását.” A májusi választási eredmények után „sor kell, hogy kerüljön [...] a kultúrfront megerősítésére”. Az új alkotmányban „egy nagy előrelépés” a rádióra vonatkozó rendelkezés. „Alaptörvényünknek ebben, a rendelkezésében a hangsúly ezért nem elsősorban azon van, hogy kié a rádió, mint vállalat, kit illet az esetleges vállalati jövedelem, – hanem azon, hogy a jövőben a rádió vezetésében is érvényesül dolgozó népünk ereje, államhatalma.”

Az új alkotmány a rádió munkatársainak is „utat mutat” – írta Szirmai. „Segítenünk kell dolgozó népünk munkáját, további harcait a tájékoztatás, a szórakoztatás, a kultúra nevelő és tanító eszközeivel. Ott kell lennünk az üzemekben, a szocialista versenyben termelő munkások között, hogy közvetítsük számukra a segítséget jelentő példákat, tapasztalatokat, szakmai tanácsot, hogy hírül vigyük élmunkásaink, brigádjainak győzelmét, közvetítsük kultúr csoportjaik dalos, vidám játékát és sugározzuk országunk vezető erejének, a magyar munkásosztálynak optimista, derűs, harcos, építő szellemét; a marxizmus–leninizmus világképét.” Ezeket a gondolatokat kell tolmácsolnia a rádiónak a „dolgozó parasztságunk sorai közé, hogy segíthessük a gabonabegyűjtést, a mezőgazdaság őszi nagy feladatainak megoldásában”.

„Haza kell kísérnünk minden munkában kifáradt dolgozót, hogy ott-hon vidám zenével, szórakoztató műsorral, tájékoztató hírek beolvasásával tegyük kellemessé megérdemelt pihenését.”

A rádió feladata – folytatta a vezérigazgató –, hogy „gyomlálnia, irtania kell, kulturális életünkbe beütő reakciók, imperialista, kispolgári ideológiai befolyásokat. Részt kell vállalnunk a Pártnak a sovinizmus, a nacionalizmus, a kozmopolitizmus, a pacifizmus ellen vezetett harcában, a Trockista nép és hazaárulók leleplezésében és az új, tiszta, burkolatlan vagy nyíltan ellenséges befolyásoktól mentes magyar, tartalmában szocialista kultúra megteremtésében.”

A rádió munkatársait az új államforma, az alkotmány és címer arra figyelmezteti, hogy „ezt a harcot a magunk műsorainak megjavításával kell” kezdeni. „A mi műsorainkból kell elsősorban kigyomlálnunk minden szemetet. A mi rádiónknak kell elsősorban minden ellenséges befolyástól mentes műsort sugároznia, – nekünk kell kifejleszteni egy magasabb, tisztább zenei, irodalmi ízlést”.

A rádió jó eszköz a „kultúrfront harcaihoz [...]”, de csak akkor, ha összeforr a munkásosztállyal, a dolgozó néppel. Ettől elszakadva csorba fegyver. Műsorunk csak akkor lehet jó, ha minden nap eljutnak hozzánk hallgatóink kritikái, tanácsai, kívánságai; – a munkásosztály, az ország vezetőereje, mint sajátját kezel bennünket.”

„A rádió, dolgozó népünk vagyona. A nép kormánya vette tulajdonába – így rendelkezik új alkotmányunk. Jöjjenek hát dolgozók és gazdálkodjanak birtokuk új területén, hogy a magyar rádió mielőbb maradéktalanul betöltse hivatását. Új alkotmányunk szellemében; vigyük el a kultúra, a tudomány tiszta fényeit a városok és falvak minden zugába, – valósítsuk meg a kultúra frontján is a magyar munkásosztály, a Párt nagyszerű célkitűzéseit – segítsük a magunk eszközeivel is a szocializmus építésében.”⁷¹

Az új helyzethez alkalmazkodva, a lehetőségeket mérlegelve a változást a rádió vezetése kezdeményezte. Erről egy 1949. október 10-én kelt feljegyzésből értesülhetünk. „Alkotmányunk deklarálása óta egyre nyilvánvalóbb, hogy vállalatunk jelenlegi Részvény Társasági formája nem töltheti be tovább feladatát, de nem tartható fenn tovább az a látszat sem, amit eddig fenn akartunk tartani.”

„Ha vállalatunk jogi helyzetét akarjuk meghatározni, és körül nézünk a népi demokráciák jogrendszerében látjuk, hogy a kérdés mindenhol mozgásban és forrásban van, most van rendezés alatt.”

A jelenlegi vállalati formák szabályait, formáit sem lehet „változtatás nélkül, de még lényeges változtatásokkal sem ráhúzni” a Magyar Központi Híradó Részvénytársaságra. Nyilvánvaló, hogy az intézmény „jogi helyzete egész különleges szabályozásra szorul, melynek alapelveit – figyelembe véve a népi demokráciában létre jött rendelkezéseket is, amelyek a Szovjetunió gyakorlatából indultak ki”.

A feljegyzésben a vállalat neve: Magyar Központi Híradó (Közfeladatú intézmény). A vállalat szervezeti felépítése a tervezet szerint úgy alakulna, hogy a vezetést egy hétagú „Rádió Bizottság” venné át, amelynek elnökét és alelnökét a népművelési miniszter előterjesztése alapján a Minisztertanács nevezné ki. A Rádió Bizottság tagjait az elnök javaslatára szintén a népművelési miniszter nevezné ki. A bizottság feladata az intézmény politikai, kulturális és gazdasági vezetése.

⁷¹ Szirmai István: A rádió a dolgozó népünké. 1949. augusztus 17. MTVA KI. TD-403/7. Lásd még: *Rádió Újság*, 1949. augusztus 19. 2.

A bizottságot az elnök vezeti, de a tagok „egyetemlegesen” vállalják a felelősséget az „intézmény ügyeinek viteléért”. „A gyakorlati ügyvitel az ügyvezető alelnök feladata.” A feljegyzésben szereplő tervezet „tehát megszüntetné [az] eddigi Részvénytársasági formát, egyben átmenetet jelentene az új forma, a Közfeladatú Intézmény felé”. A vállalat belső szervezetének kialakítása az új Rádió Bizottság feladata lenne.

Az új intézmény „önálló jogi személyként működne, mint önálló gazdasági egység, mely jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, és önálló perképességgel rendelkezik”. Ebből következően gazdasági önállóságot kapna, gazdálkodást „évi költségvetés és negyedéves üzemeltetés szerint látja el”. Ha az elszámolási év végén „maradvány mutatkozik azt az állami támogatást nyújtó közigazgatási szervnek visszaadni köteles”. A beruházásokra kapott összegeket azok tényleges megvalósítására vagy vagyona gyarapítására használhatja, vagy költségként is elszámolhatja.

Az elnök és alelnök, valamint az intézmény alkalmazottai „az intézménnyel magánjogi szolgálati viszonyban állnak és reájuk a mindenkori kollektív szerződések rendelkezései vonatkoznak”.

A feljegyzésben leírtakat törvényi szabályozás keretében lehet megvalósítani, az új vállalati forma részletes kidolgozása a jóváhagyás után valósulhat meg.⁷²

A rádió Vállalatvezetősége 1949. október 12-i ülésén tárgyalta a vállalat jogi helyzetének szabályozását, és a korábbi feljegyzés kiegészítéseként a következő határozatot hozta: a javaslatot át kell dolgozni úgy, hogy a Minisztertanács elé kerülő dokumentumban rövid indoklás legyen a tervezetben foglaltak szükségességéről.

A Minisztertanácsnak írt rendelet tervezetében szerepelniük kell a következőknek: „a) A rendelet érvénybelépésének napján a közlekedésügyi miniszter, illetve a posta összes eddigi jogai a rádió felett átszállnak a népművelési miniszterre. A népművelési miniszter nevezi ki az elnököt, a műszaki, a műsor adminisztratív igazgatót és a hétagú vezetőséget. b) A rendelet életbelépésének napján a rádió tulajdonába kerülnek át a rádiózás összes belső és külső eszközei. A magyarországi rádiózás terén a rádiónak monopol helyzete lesz. A rádió kapja ezután az elő-

⁷² Feljegyzés vállaltunk jogi helyzetének szabályozásáról. 1949. október 10. MTVA KI. 53. doboz.

fizetési díjakat is teljes egészében, a posta az inkasszóért 6%-ot kapjon. A vállalat előirányzatos folyószámla rendszerrel dolgozzon.” A rádió jogait és kötelezettségeit még pontosan ki kell dolgozni.⁷³

MAGYAR KÖZPONTI HÍRADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG ÁTSZERVEZÉSE ÉS A RÁDIÓ HIVATAL MEGALAKULÁSA

A rádió önálló intézménnyé válásához vezető folyamat következő állomását jelezte az 1949. október 19-én keletkezett dokumentum a Magyar Központi Híradó Rt. átszervezéséről és jogi helyzetének szabályozásáról.

A dokumentum I. része az általános rendelkezéseket tartalmazza, a II. rész a technikai berendezésekre vonatkozik. Az irat III. része a rádió szervezeti felépítését mutatja be. A 3. § 1-es pontja kimondja, hogy az új intézményt héttagú bizottság vezeti, tagjait a népművelési miniszter nevezi ki, és közülük az elnököt, az ügyvezető igazgatót, a műszaki, a műsor- és adminisztratív igazgatót jelöli ki. A 2. pont a vezetőség feladatát határozza meg, valamint azt, hogy mindezek felügyelete a népművelési miniszter felügyelete alá tartozik. A 4. § az intézmény önállóságáról rendelkezik, miszerint az új intézmény önállóan szerezhet jogokat, vállalhat kötelezettségeket, „állhat perben”. Az 5. § 1-es pontja kimondja, hogy az új intézmény önálló vagyonkezeléssel rendelkezik, és a közigazgatási költségvetési rend vonatkozik rá, „azaz Előirányzatos Folyószámlarend szerint elkészített évi költségvetés és negyedévi ütemezés szerint gazdálkodik”. A 6. § értelmében az alkalmazottak „magánjogi viszonyban állnak”, és a mindenkori kollektív szerződés vonatkozik rájuk.

A IV. rész az intézmény feladatát határozza meg. A 7. § 1-es pontja a rádiózás technikai fejlesztéséről határoz: a műszaki berendezések, az új adóállomások és erősítőállomások építéséről, valamint a meglévők fenntartásáról és fejlesztéséről. A 2. pont a meglévő és létesítendő állomások „politikai és kulturális szempontból megfelelő műsor” közvetítéséről határozott. A 3. pont az olcsó rádiókészülékek gyártásának elősegítését írta le. A 4. pont a televíziós kísérletek és adások megszervezéséről döntött. Az 5. pont „A Népművelési Miniszter által megkívánt közérdekű közlések” közvetítéséről határozott.

⁷³ Jegyzőkönyv a Vállalatvezetőség 1949. október 12-i üléséről. MTVA KI. TD-306/8. 53. doboz.

Az V. rész a Magyar Központi Híradó „kizárólagos” helyzetéről intézkedett. A 8. § 1. pontja „a jelen rendelettel létesített intézmény kizárólagos jogát képezi Magyarországon műsorszóró berendezések létesítése és üzemben tartása és ezen berendezéseken keresztül műsor közvetítése. Senki másnak hasonló célokra engedély nem adható.” A 2. pont kimondta, hogy az „adóállomások hullámhosszát a nemzetközi megállapodások figyelembevételével kell megállapítani”.

A VI. rész a Magyar Központi Híradó Részvénytársaság megszűnését dokumentálta. A 9. § 1. pontja kimondja, hogy „a jelen rendelet érvénybelépésével a Magyar Központi Híradó Rt. megszűnik és minden vagyona – térítés nélkül – az új intézmény tulajdonába megy át”. A 2. pont értelmében „az új intézmény tulajdonába mennek át a 6770/1945. M. E. sz. r. értelmében a Központi Híradónak használatra átengedett vagyontárgyak”.⁷⁴ A 3. pont törli a Magyar Központi Híradó Részvénytársaságot a Népművelési Minisztérium „cégjegyzékéből”.

A VII. rész 10. §-a a rendelet hatálybalépéséről rendelkezik, amely a kihirdetéstől érvényes, „végrehajtása a Népművelési Miniszter feladata”. A 2. pont pedig a korábban kibocsátott engedélyokiratok rendelkezéseinek határozatvesztését mondta ki.

A Magyar Rádió Hivatal létesítéséről és Magyar Távirati Iroda átszervezésről az 1950. március 7-én kelt 70/1950. számú Minisztertanácsi Rendelet határozott. A rendelet 1. §-a értelmében: „A szocializmus építése, dolgozó népünk politikai és kulturális színvonalának emelése és a szocialista kultúra terjesztése terén a magyar rádióra háruló fokozott feladatok ellátására »Magyar Rádió Hivatal«-t (továbbiakban: Rádió Hivatal) kell létesíteni.”

A 2. § a Rádió Hivatal feladatát határozza meg. A legfontosabb, hogy „ellátja a közhasználatú műsorszóró rádió és televízió berendezéseket közlésekkel (műsorral)”. A műsorszóráshoz biztosítja a szükséges műszaki berendezéseket, „üzemben tartja az adóállomáshoz vezető összeköttetések kezdő pontjáig”. A műszaki kérdésekben, a döntések meghozatala előtt ki kell kérni a közlekedés- és postaügyi miniszter véleményét. További feladata a „telefonhírmondó rendszerű közhasználatú” berendezéseknek műsorral történő ellátása. A paragrafus utolsó mondata megerősíti, hogy a felsorolt feladatok „ellátása kizárólag a Rádió hivatal hatáskörébe tartozik”.

⁷⁴ Lásd erről Simándi Irén: *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1945–1948*. Gondolat Kiadó, 2012. 26–37. o.

A 3. § azokat a műszaki fejlesztéseket sorolta fel, amelyek végrehajtásánál a rádió vezetésének véleményét ki kellett kérni. A „műsorszóró és televízióállomások valamint központi vevőberendezések” létesítése, üzemben tartása esetében, továbbá [a] rádió és televízió készülékek „nagybani” előállítására esetében, valamint a hanglezárással kapcsolatos kérdésekben.

A 4. § kimondja, hogy a Rádió Hivatal „önálló jogi személy”. Vezérigazgatóját a népművelési miniszter előterjesztése alapján a minisztertanács, a két vezérigazgató-helyettest, a főosztályvezetőket és az osztályvezetőket a népművelési miniszter nevezi ki. A rádió egyéb „személyzetét” a vezérigazgató alkalmazza. „A vezérigazgató a Rádió Hivatal felelős vezetője.” A két helyettes közül az egyik a rádió műsorpolitikájáért felel, a másik a gazdasági és az adminisztratív ügyeket irányítja. A rádió alkalmazottait „büntetőjogi és fegyelmi felelősség szempontjából közhivatalnokoknak kell tekinteni”.

Az 5. § a Magyar Központi Híradó Részvénytársaság keretén belül működő Magyar Távirati Iroda „független, önálló jogi személlyé” történő átszervezését mondja ki.

A 6. § az MTI feladatait határozza meg, vagyis a „hivatalos és félhivatalos” bel- és külpolitikai híryananyag, sajtó továbbítását a Rádió Hivatal felé. Ugyancsak továbbítja a „szocializmus építésével kapcsolatos termelési, kulturális és egyéb híryananyagot”, valamint a „külföldről érkező” információkat a rádió felé. Feladata a pontos tájékoztatás érdekében a vidéki hírszolgálat kiépítése és terjesztése is.

A 7. § szabályozza a „külföldi hírszolgálati ügynökségekkel” történő bármilyen egyezmény megkötését, amely csak a népművelési miniszter beleegyezésével jöhet létre.

A 8. § az MTI vezérigazgatójának, két helyettesének, a főosztályvezetők, az osztályvezetők és az alkalmazottak kinevezésére vonatkozik, amely ugyanúgy történik, mint a rádió esetében, vagyis a népművelési miniszter előterjesztése alapján a minisztertanács, a népművelési miniszter és az MTI vezérigazgatója hatáskörébe. Az MTI felelős vezetője a vezérigazgató, a két helyettes közül az egyik a szerkesztésért, a másik a gazdasági és adminisztratív ügyekért felel. Az alkalmazottak a rádiósokhoz hasonlóan „büntetőjogi és fegyelmi felelősség szempontjából közhivatalnokoknak tekintendők”.

A 9. § és a 10. § a Rádió Hivatal és az MTI felügyeletéről és költségvetéséről rendelkezik. Mind a két intézmény a „népművelési miniszter felügyelete alatt áll; szervezetüket a népművelési miniszter állapítja meg”. Ugyancsak mindkét intézmény „személyi és dologi költségeinek”

fedezetét a Népművelési Minisztérium „költségvetésben külön-külön alcím keretében kell” biztosítani.

A Magyar Központi Híradó Részvénytársaság megszűnését követően a vagyontárgyak felosztásáról a 11. és a 12. § rendelkezik, amelynek értelmében azokat „rendeltetésük szerint, a népművelési miniszter vagy a Rádió Hivatalnak vagy az MTI-nek adja át”. Az MKH Rt. „kötelezettségeiért a Rádió Hivatal vagy az MTI aszerint felel, hogy melyikük vagyonát gyarapította a kötelezettség ellenértéke”. Esetleges vitás kérdésekben a népművelési miniszter dönt. Az MKH Rt. által üzemeltetett „telefonhírmondó rendszerű közhasznú berendezések és közhasználatú villamos óraszabályozó és villamos időjelző berendezések üzemben tartásáról a közlekedés- és postaügyi miniszter gondoskodik”.

A 13.§ értelmében a korábbi rendeletek (6770/1945. VIII. 22. ME. és a 225.000/1949. VIII. 23. KPM.) jelen rendelet hatálybalépésével érvényüket veszítik. A 14. § pedig az új rendelet végrehajtását, a közlekedés- és postaügyi, valamint a népművelési miniszter hatáskörében helyezi.⁷⁵

EREDMÉNYEK AZ IPARBAN – A VERSENYMOZGALOM

Az iparban elért eredményekről, munkaversenyekről a rádióban a „Termelési híradó” és a „Hírek” „Termelési hírek” és „Munkaverseny” című rovataiban számoltak be a hallgatóknak. A „Termelési híradó” 1949-től helyszíni közvetítések keretében adott információt a hároméves terv eredményeiről, a munkaverseny-felhívásokról és az eredményekről, gyakran megszólaltatva az iparban kimagasló teljesítményt elért munkásokat is. Az adások írott változata elenyésző számban maradt meg az MTVA Archívumában.

1949. január 3-án a „Termelési Híradó” munkatársai Csepelre, a Weiss Manfréd gyártelepére látogattak el. A gyár dolgozói hirdették meg az új munkaversenyt. A gyár bemutatásánál elmondták, hogy a műhelyek 520 000 négyzetkilométeren épültek. A vasút hossza a területen mintegy 34 km. A gyár csatornahálózata 72 000 méter. A gépek mennyiségét az

⁷⁵ 70/1950. (III.7.) M.T. számú rendelet a Magyar Rádió Hivatal létesítése és a Magyar Távirati Iroda átszervezése tárgyában. 1950. március 7. A vállalat jogi helyzetét vizsgáló dokumentumok. 1950-61. MTVA KI 15. dosszié. Lásd erről: Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 328 jegyzőkönyv 24. pont. 1950. március 3. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei. 1950. február 25–1952. augusztus 14. Szerkesztette: G. Vass István. Magyar Országos Levéltár. Budapest. 2006. 16. o.

jelzi, hogy elszállításuk esetén 100 teherautó 6 hétig hordaná azokat. „100 és 100 üzem és műhely; csaknem 100 kémény kormozza az ég alját. Csupa vas, csupa szén, csupa acél. Valóságos külön város.” Csepel az ország legnagyobb üzeme.

„Reggel 7-kor megszólalnak a gyárszирénák. Végig búgnak üzemről-üzemre. 7 óra. Már mindenki munkahelyén áll. Molnár József élmunkás sebes, ügyes mozdulatokkal egyengeti a csőgyár gépein végigkigyóző, vörösen izzó cső útját. Simon Endre hengerész élmunkás fölígazítja az acélhengerdében az első izzó vastömböt, a gyorsan forgó, óriási hengerekre. Tóth Antal kése belevág az esztergapadjaiba foglalt munkadarabba és fényes, sima meneteket hasít belé. Ambrus Teréz kezében megpördül az első fekete kerékpárabroncs a kerékpár-üzemben. 2074 brigádista nekifog a munkának. 24 000 WM. Dolgozó nekifog a munkának. A sivalgó transzformátorok áramot szívznak a dinamóba.”

A tervek szerint a gyáróriás 1949-ben 700 új gépet (esztergapadot, fűrőgépet, vágóollót, maró- és köszörűgépet) állít elő. A gazdaságosabb működés érdekében a műhelyt úgy szervezték át, hogy az egymás után következő műveleteket végző gépek sorrendben egymás után helyezkedjenek el. A gépek előállításánál utókalkulációt végeznek, megnézik az egyes alkatrészek árát, és amelyik magasnak bizonyul, ott „új gyártási módszereket kísérleteznek ki”, hogy a termelést olcsóbbá tegyék.

A gyár egyik jelentős üzeme kerékpárokat gyárt, nemcsak az ország szükségletét elégíti ki, hanem exportra is termel. A műhely modernizálása keretében tervezik a „szalaggyártást”. A tervek szerint márciusra már megvalósul az új gyártási technológia.

Az anyagihiány elkerülése érdekében bővítették a nyers- és segédanyagraktárakat. A selejt csökkentése érdekében a régi, elavult gépsorokat új, automatizált gépsorokra cserélték. A korszerű tervezés és gyártás „évi 100 millió forint megtakarítást jelent a magyar nemzetgazdaságnak”.

„Uszályokon, vagonokban ömlik a szén, a vas, az érc, távvezetéseken ömlik az áram. Csepel az a bázis, amelyre gépgyártásunk, mezőgazdasági gépíparunk és könnyűiparunk termelése [...] bizonyosan számít és számíthat is.”

„A gyár – e hatalmas tüdő – táguló erekkel lélegzik, s fehér lélegzete Budafok és Erzsébet fölött párasítja a levegőt.” A gyár termékeit vasúton, hajón szállítják „szerteszt”. „A gyár, e hatalmas szív, óriásokat dobbanva lüktet” – fejezte be tudósítását a rádió munkatársa 1949 első munkanapján.

A tudósítás második részében a Hofherr Traktorgyár évkezdését mutatták be a hallgatóknak. A tervévben a gyár 2500 traktor előállítását

tervezte. 1949 végére napi 10 traktor előállítását irányozták elő. A célszerűség érdekében az egyes munkadarabok útját megrovidították.

A tudósító a gyár szerelőcsarnokát mutatta be a hallgatóknak, „a csarnok homlokzatán óra mutatja a haladó időt. Magasra nyúló traverzek tartják a műhelytetőt. [...] Az államosítás előtt 60-80 traktor készült havonta az államosítás utáni hónapokban 140-150. Napjainkban már havi 180 körül tartank.”

A másik szerelőműhelyben a cséplőgépek készülnek, a „tetőfény” elegendő fényt ad a munkadarab szereléséhez. „Sorozatban állnak a cséplőgépek is. Alkatrész, alkatrész után kerül rájuk. A nyáron ezek a gépek már részt vesznek a kenyércsatában.”⁷⁶

A „Hírek” 1949. január 11-ei reggeli adásában a hároméves terv keretében folytatódó építkezésekről számoltak be. A harmadik tervévből, mintegy 70 millió forint értékben valósulnak meg különböző beruházások a fővárosban és vidéken egyaránt. Debrecenben kétmillió forintból négy napközi otthon helyreállítását tervezik. Salgótarjánban új óvoda épül napközi otthonnal, és a bölcsőde helyreállítása is a tervek között szerepel. Közel kétmillió forintból új otthonokat építenek több községben a hadirokkantak számára. Több mint hárommillió forintot fordítanak iskolák helyreállítására Miskolcon, Székesfehérváron, Várpalotán. A szakemberképzés növelése érdekében mintegy 30 millió forint értékben tanonciskolák és otthonok építését, felszerelését tervezik. Például Kispesten a Hofherr–Schrantz gyárakban, Ózdon, Diósgyőrben, Újpesten, Vácott, Hatvanban, Kiskunfélegyházán és Veszprémben.

A műegyetem, tanító és tanárképző főiskolák, népi kollégiumok újjáépítésére mintegy 30 millió forint szerepel a tervek között.⁷⁷

Ugyancsak a január 11-én elhangzott délutáni híresszefoglaló az új kollektív szerződések fontosságát hangsúlyozta. „A népi demokrácia államaiban gyökeresen megváltozik a kollektív szerződés jellege és jelentősége. Ez a szerződés nem a kizsákmányoltak robotját, hanem a felszabaduló új munkaviszonyát szabályozza. Olyan jogokat biztosít ez a szerződés a munkásság számára, amilyenek a régi rendben szóba se jöhettek.” A szerződés meghatározza a dolgozók kötelességeit, a munkavégzés során és a „dolgozók közösségével szemben” elvárt magatartást is.

⁷⁶ Termelési híradó. 1949. január 3. MTVA Archívuma (a továbbiakban Archivum). Adásba ment: 1949. január 3. 13:00–13:15.

⁷⁷ Hírek. 1949. január 11. MTVA KI. Adásba ment: 1949. január 11. 7. óra.

A munkateljesítményt két fontos tényező határozza meg, az egyik a munkagép teljesítménye, a vele végzendő munkafolyamat. A másik a munkás teljesítménye a meglévő műszaki feltételek mellett. A munkateljesítményt növeli a nagyobb szakmai hozzáértés, a szorgalom, az egyéni munka megtervezése.

A norma tehát nem más, mint az az átlagos munkateljesítmény, amit egy adott technikai felszereltség mellett, átlagos szorgalommal és ügyességgel, meghatározott idő alatt végeznek el. Akinek ennél nagyobb a teljesítménye, az teljesíti túl a normát. A technikai feltételek és a munkafolyamatok „fejlődésével” növekszik a norma is, mert csak így érvényesülhet az „egyéni munkateljesítmény”.

A hároméves tervben vállalt feladatok teljesítésének egyik alapvető feltétele a pontosan meghatározott norma megállapítása. Ettől függ a termékek versenyképessége a külföldi piacokon, az előállított termékek árainak leszállítása, az életszínvonal javulása. A norma „nemcsak a teljesítményt növeli [...], hanem több bért biztosít a jobb munkáért. Megvalósítja a szocialista igazságot a bérrendezés terén, egyben lényegesen megjavítja a szocializmus építésének előfeltételeit.”⁷⁸

A „Hírek” 1949. január 18-án délután elhangzott „Munkaverseny” rovata beszámolt az első „norma-brigád” megalakulásáról, a Philips gyárban. A gyár dolgozói „fejlesztették a munka termelékenységét, főleg a technikai berendezések korszerűsítésével, új munkamódszerekkel”. A dolgozók felismerték az új norma bevezetésének szükségességét, mert a régi „meglazult normák” veszélyeztették a „szocialista termelést”. „A normalizálás megakadályozására Kevély Endre és Vasadi Gáspár hét tagú »norma brigádot« alakított.” Brigádnaplójukban „máris szép eredmények sorakoznak”. Az egyik eredmény a gyár asztalosműhelyében született. Az új „Népszuper” rádiók dobozainak előállítását 13 órában határozták meg. Ez a norma csak a kísérleti darabok előállítására volt érvényes. A normát „8 és fél órára” szállították le, majd amikor „ésszerűbb termelési módszer alakult ki, még alacsonyabbra kellett változtatni”. Ennek eredményeképpen „valamivel több, mint 2 órás normával dolgoznak és ezzel is száz százalékon felül teljesítenek”.⁷⁹

A „Hírek” 1949. január 26-án délután elhangzott „Munkaverseny” rovatában néhány bánya termelési eredményéről számoltak be. A hároméves terv utolsó évében és az „új öt éves terv előkészítésének ide-

⁷⁸ Hírek. 1949. január 11. MTVA KI. Adásba ment: 1949. január 11. 17. óra.

⁷⁹ Hírek. 1949. január 18. MTVA KI. Adásba ment: 1949. január 18. 17. óra.

jében különösen fontos, hogy a bányászok az egész ipar alapját jelentő széntermelésben kiemelkedő eredményeket érjenek el”. Az új munkaszervezés a „brigádmunka” jelentős eredményeket hozott.

A Tatabányához tartozó oroszlányi bánya nyolcas aknájának bányászai elhatározták, hogy bevezetik a „meleg csákányváltás” rendszerét. Ez azt jelenti, hogy a bányászok a bányában veszik át egymástól a szerszámot, vagyis a „csákány nyele nem hűl ki két szakmány között”. A bányászok abban is megállapodtak, hogy a műszakváltásnál a lent dolgozók addig nem jönnek fel, amíg a másik csapat le nem ér. Az így elért időnyereség „növeli a termelést”, a lent történő műszakváltás pedig növeli a biztonságot.

A tatabányai 11-es akna bányászai, Guranics János vájár brigádja újtásként bevezette a két csille egyszerre történő megrakását, „ezzel lényegesebben többet termelnek”. Kérték a norma „felülvizsgálását, hiszen a régi [...] az újítás nélkül is elavult már”. Ezt követően a bányászok „valamennyien kérték normájuk felülvizsgálását”.

Tokodaltáron (Komárom-Esztergom megye) 1948 végén napi 47 vagon szenet hoztak a felszínre. A megalakult öt brigád „kiváló teljesítménye és a bányászok versenyszellemének növekedése lehetővé tette, hogy ezt az előirányzatot több mint 27 százalékkal túlhaladják. A napi termelést 60 vagonra emelték”, az önköltség csökkenése mellett.⁸⁰

Az öt hónapos munkaversenyben kiváló eredményeket elért bányászok jutalmazásáról számolt be a „Hírek” 1949. február 14-én, délutáni összefoglalójában. Tatbányán a „bányász népházban” került sor a jutalmak átadására. Az ünnepségen Zgyenka János, a bányászszakszervezet főtítkárának beszéde után Osztrovszki György, a MÁSZ (Magyar Állami Szénbányák RT.) központi vezérigazgatója méltatta a bányászok teljesítményét. Majd a jutalmak kiosztása következett. Összesen 238 kiváló munkás kapott pénzjutalmat. Közülük 33-an 1000 forintot és kérekpárt, 30-an 1000 forintot, 78-an 500 forintot, a többiek 300 forintot kaptak. A Munkaérdemrend ezüst fokozatát Bornár Imre, a 10-es akna élmunkása kapta, és hozzá még 3000 forint jutalmat és egy rádiót. Az érdemrend bronz fokozatával Komár Andrást, Angyal Mihályt és Nánási Jánost, a 8-as akna bányászait tüntették ki. Pénzjutalomként 1500 forintot, és egy-egy rádiót kaptak. Balla Sándor a 14-es akna bányásza ugyancsak ilyen elismerésben részesült. A kitüntetettek a „felszabadulás óta élen járnak a termelésben, a munkaszervezésben, a szocializmus épí-

⁸⁰ Hírek. 1949. január 26. MTVA KI. Adásba ment: 1949. január 26. 17. óra.

tésében”. A „Hírek” további részében a Pécs környéki bányászok hasonló eredményeiről és kitüntetéseiről számoltak be.⁸¹

A termelésben elért kiváló eredményeik elismeréseképpen 48 csepeli munkáscsalád kapott új lakást a csepeli Béke téren épült társasházakban – számolt be a „Hírek” 1949. február 16-án délután elhangzott „Termelési” rovatában. „Az új házak mindegyike egy-egy vívmánya a szocializmus építésének” – hangsúlyozta Köből József, a fővárosi törvényhatósági bizottság elnöke. „Feladatunk, hogy tovább haladjunk előre a megkezdett úton. Ehhez szükséges, hogy a munkások és a dolgozó parasztok tántoríthatatlanul kövessék a magyar dogozók pártját és annak vezetőjét, Rákosi Mátyást.” Az átadott munkáslakások korszerűek, fürdőszobával, tágas szobával, jól felszerelt konyhával biztosítják az egészséges otthont.⁸²

Az „ipari munkásság” 1949. március 1-jén elindított munkaverseny felhívásáról számolt be „Hírek” március 4-én délutáni adásában. A munkaverseny célja a mezőgazdaság gépekkel, vegyipari termékekkel történő segítése. „Így ez a munkaverseny a munkásság és a parasztság közös ügyévé válik.” Az egymás kölcsönös támogatása jegyében rövidesen munkaversenyt hirdetett a parasztság is. Pilis „mintaközség” parasztsága március 3-án „versenygyűlést” hívott össze, és határozatot fogadott el a verseny céljairól. Az iparhoz hasonlóan a mezőgazdaságban is megvalósul a tervgazdálkodás. A tavaszi versenytervüket dülönként készítik el, a termelési terv maradéktalan teljesítésére, a termelés fokozására, a minőség javítására és a termelési költségek csökkentésére törekszenek. Versenyt hirdetnek a talajerő minőségének megőrzésére, a takarmánynövények vetésterületének növelésére, növények ápolására, a sertésstenyésztésre és a hizlálásra. Határozatba foglalták a „kulákok” szabotálásának megakadályozását és munkára kényszerítését is. „Összefogunk és szövetkezünk – írták –, mert tudjuk, hogy ezen az úton szabadulunk meg a kulákok kizsákmányolásától. Mi, pilisiek, kik az elmúlt évben is élenjártunk a versenyben, termelési versenyre és kulák elleni harcra hívjuk Pest vármegye többi községét minden egyes, becsületes, hazáját szerető demokratikus gondolkodású dolgozó parasztját.”⁸³

Az alig egy hete elindult munkaverseny meghirdetőihez, a diósgyőri dolgozókhoz látogattak el a „Hírek” szerkesztőségének munkatársai. Az eredményekről az 1949. március 9-i híradásban számoltak be. A Mar-

⁸¹ Hírek. 1949. február 14. MTVA KI. Adásba ment: 1949. február 14. 17. óra.

⁸² Hírek. 1949. február 16. MTVA KI. Adásba ment: 1949. február 16. 17. óra.

⁸³ Hírek. 1949. március 4. MTVA KI. Adásba ment: 1949. március 4. 17. óra.

tin kemencénél dolgozó Béres-brigád jó munkaszervezéssel a nyolcórás műszak alatt, a megtakarított időben a vagonok kirakásával négy másik ember munkáját tették felhasználhatóvá más munkaterületen. Ezzel 15-17 000 forintot takarítottak meg.

A diósgyőriek munkaverseny felhívása a vasutasok körében is „hatalmas visszhangra talált” – olvasható a híryanagban. A Nyugati pályaudvar dolgozói 47 brigáddal és három versenycsoporttal jelentkeztek a felhívásra. „A Gerő-brigád tagjai elhatározták, hogy az árusérüléseket 50 százalékkal csökkentik, ezzel évi 150 ezer forint megtakarítást érnek el.” A pályaudvar forgalomirányító személyzete vállalta, hogy 25%-kal „csökkenti az érkező vonatok mozdonyainak a pályaudvaron [való] tartózkodási idejét”. A megtakarítás egy év alatt 13 400 forint. „A tolatási költségek csökkentésével” évi 3000 forint takarítható meg. A tehervonatok gyors továbbításával az önköltség mintegy 24 000 forinttal kevesebb lehet.⁸⁴

A Tanácsköztársaság 30. évfordulója alkalmából átadott kitüntetésekről számolt be a „Hírek” 1949. március 22-ei délutáni adásában. Az összefoglaló szerint több mint 3300 dolgozó kapott „élmunkás”, „kiváló munkás” kitüntetést. A hírszerkesztőség munkatársa az eredmények tükrében úgy vélte, hogy „egyre több azoknak az öntudatos dolgozóknak a tábora, akik a munkaversenyben példaadóan állják meg helyüket, mert felismerték, hogy a munkaversennyel a szocializmust építik. Egyre többen vannak, akik megértik mit jelent az »Tiéd az ország, magadnak építed«”. A kitüntetés „buzdítás is”, további „erőfeszítésre, [...] jó munkára”. Példa azok számára, akik nem kaptak kitüntetést, mert látják „érdemes jól dolgozni, érdemes a munkában élenjárni, [...] ezzel nemcsak maguknak, családjuknak építjük a szebb holnapot, de kiérdemeljük vele a dolgozók társadalmának szeretetét és megbecsülését is”.

Az egyéni versenykezdeményezésekről is beszámolt a híradás. A salgótarjáni acélgyár dolgozói egyéni versenyre hívták egymást. Darázs Sándor kapakovács a gyár valamennyi kapakovácsát versenyre hívta. Munkatársai elfogadták felhívását. Feltételként szabták, hogy az eredményt a „hátralévő 10 hónap összteljesítménye alapján állapítsák meg”. A gyároriásban sorra alakultak meg a brigádok, – a hírósszefoglaló szerint – 66 brigád 542 fővel vesz részt a munkaversenyben.⁸⁵

⁸⁴ Hírek. 1949. március 9. MTVA KI. Adásba ment: 1949. március 9. 17. óra.

⁸⁵ Hírek. 1949. március 22. MTVA KI. Adásba ment: 1949. március 22. 17. óra.

A „Hírek” március 29-ei délutáni információi között egyebek mellett szerepel a Húsipari és Konzervipari Központ vezérigazgatójának nyilatkozata, amelyben elmondta, hogy a tervek szerint 1949-ben az előállított termékek „95 százalékát már államosított üzemek készítik”. Bejelentette egy újfajta konzerv, az ún. „villásreggeli” előállítását, amelynek összetevői: marhahús, szalonna és rizsliszt. Az új készítményből már 100 vagonra exportigény is érkezett. A szakember azt is elmondta, hogy a növekvő termelési igényekhez igazodva egyre több jól képzett szakemberre lesz szükség, ennek érdekében a konzerviparban dolgozókat egy 18 hónapos tanfolyam keretében képezik szakmunkásokká. A vidéki konzervgyárak munkásainak számára is biztosítják a szakképzést „vándortanfolyamok” keretében.

Szerepelt a híryanagban a Dreher Sörgyár „Kádár”-brigádjának alakulása. A brigád új munkamódszert is kialakított: a hordókat a jövőben „szalagrendszerűen” készítik. A gyár kazánműhelyében alakult brigád pedig elvállalta a kazánok javítását, amelyet eddig külső vállalatok végeztek. Ezzel mintegy 55 000 forintot takarítanak meg.⁸⁶

A munkaverseny-mozgalom a nyár első hónapjában sem hagyott alább, az 1949. június 1-jei hírösszefoglaló egyebek mellett arról számolt be, hogy hamarosan versenyszereződést ír alá az ország két legnagyobb gyógyszergyára, a Richter és a Chinoin. A két gyógyszergyártó cég vállalta az „önköltség további csökkentését és a termelékenység előirányzaton felüli emelését”. A verseny mellett nagy hangsúly kívánnak fektetni az „újítómezgalom” kiszélesítésére. A vegyipari üzemek közül 34 áll versenyben egymással.

A híryanagban arról is tudósítottak, hogy az országban megkezdődik a „rugós fémceruza” tömeggyártása. A ceruza két és fél vagy három forintba kerül, annyiba, mint két hagyományos ceruza. A megtakarítás, a fa, a ragasztóanyag, a festék, a lakk és a megmunkálásra fordított idő. Ez egy évben több mint hárommillió forint évi megtakarítást jelent.⁸⁷

„A hegyoldalból éjjel-nappal, forrásként zúdul a szén sötét zuhata-ga. A mázsaház előtt vonatszerelvények kígyóznak, fekete gyémánt a terhük s a vagonok oldalán krétával: Alberttelep. A váltás most indul le a kétezer méteres folyosón, sziszegő karbidlámpával, gumicsizmában, könyök alá szorított harapnivalóval. Az aknán szembefúj a szél, néhol

⁸⁶ Hírek. 1949. március 29. MTVA KI. Adásba ment: 1949. március 29. 17. óra.

⁸⁷ Hírek. 1949. június 1. MTVA KI. Adásba ment: 1949. június 1. 17. óra.

víz csepeg, másutt a meleg izzasztja a földet, hogy megdagad, s görnyedve kell tovább jutnunk” – kezdte a bánya bemutatásával interjút Ember Győző, a *Rádió Újság* 1949. november 25-én megjelent számában.

A bányászok 85 méter hosszú szénfal fejtésén dolgoznak. A faácso-
lat néhol alacsony, így nagyon kényelmetlen testhelyzetben végzik az
emberpróbáló munkát. A csákányok „sújtására” ömlik a szén a futó-
szalagra. Három brigád áll egymás mellett kétméteres távolságokban,
vezetőik az „ország első sztahanovista” bányászai: Loy Árpád, André
György és Tauschek János. A riporter kérdésére, hogy miként érték el az
alberttelepiek a legjobb teljesítményt, az egyik bányász Kummer Ferenc
elmondta, hogy a Szovjetunióban szerzett tapasztalatai alapján 25 évig
élt sztahanovista bányászok között. „Odakint csak a mesében él már az a
fejtési mód, ami itt jó néhány évszázad óta divatozik.” A szovjet bányá-
szok technikai módszerét kell átvenni, vagyis át kell térni a „pilléres”
bányászatról a „frontfejtésre”.

A régi fejtési módszerrel egy nyolcórás műszak 14 mázsa szenet tu-
dott termelni. A bányászok között nagyon kevesen voltak, aki 1-2%-kal
többet tudtak termelni. A frontfejtés bevezetését követően, a normát 31
mázsaiban állapították meg. Három csoport rövid időn belül túlteljesítet-
te a normát. Bostelle Ernő 591, Tímár József 619 és Nagy József 786%-
ot teljesített. Vavrik István az új munkamódszerrel egy munkanap alatt
292 mázsa szenet termelt, 908%-ot. Székely András ezt az eredményt is
felülmúlta egy műszak alatt 308 mázsát termelt, 956%-ot teljesítve. So-
melán Tibor elmondta, hogy az elért eredményeket Sztálin 70. születés-
napjára ajánlják fel.

A beszélgetésbe bekapcsolódott a bányauzem párttitkára, Kisbárnai
András is, aki elmondta, hogy a bánya dolgozói „mindig élén jártak a
pártmunkában” s most a termelésben is bizonyítják, hogy a „kettő együtt
jár”. Hangsúlyozta, hogy, ami Alberttelepen történik az „kommunista
munka”. Loy Árpád a rádiósoktól elkészönve elmondta, hogy hama-
rosan túlteljesítik az 1000%-ot, és akkor újra tudósíthatnak Alberttelep
eredményeiről.⁸⁸

⁸⁸ 1062 %!... *Rádió Újság*, 1949. november 25. 2.

A „Falurádió” 1949. március 18-án reggeli adásában ismertette a hallgatókkal Rákosi Mátyás beszédét, amelyet a Függetlenségi Népfront Országos Tanácsának megalakulása alkalmából mondott. „Népünk nagy vezetője [...] beszédében ismertette az öt éves terv néhány előzetes számadatát. Ez a terv a virágzó Magyarország felépítésének terve.” Az ötéves terv az „elmaradt mezőgazdasági országból fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari országgá változtatja” az országot. A terv megvalósulásával mindazok a problémák megoldódnak, amelyek „ma még fennállnak nemzetgazdaságunk területén”. Ehhez azonban az „építő erők szoros összefogása és mozgósítása” kell. „Ez a feladat vár a munkásosztály vezette Népfrontra. Ehhez csak az szükséges, hogy minden erőforrásunkat felkutassuk és tervszerűen beállítsuk a dolgozó nép szolgálatába.” Fontos feladat mindazoknak az erőknek a felszámolása, amelyek a terv végrehajtását akadályozzák. Az építőmunkához meg kell teremteni az ország biztonságát a „külső ellenséggel, az imperializmussal, a háborús uszítókkal szemben”. A célok megvalósításához „olyan erős, fejlett, korszerű néphadsereget építsünk ki, amely méltó nagy szövetségeséhez, a legyőzhetetlen Szovjet Hadsereghez, és amely szilárdan helyt áll a békefront magyarországi szakaszán. El kell vennünk az imperialista háborús gyűjtogatók kedvét attól, hogy népünk érdekei ellen törhessenek. El kell vennünk a szabotázstól a kedvét külső ellenségünk minden belső szövetségesének is.”

A politikus elmondta, hogy az országban nem lesz egyetlenegy olyan személy sem, akit ne érintene az ötéves terv. Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésére 35 milliárd forintot tervezett a kormány. Az összeg jelentős részét építkezésre kívánják fordítani, folytatódik a vidék villamosítása, a mezőgazdaság gépesítése. Az ötéves terv során olyan kulturális beruházások is megvalósulnak, amelyek „tetemesen lecsökkentik a színvonalbeli különbséget, a falu és a város között”.⁸⁹

A rádió „Közérdekű Hírszolgálat” című műsora 1949. április 9-ei adásában arról tájékoztatta a hallgatókat, hogy a MDP Központi Vezetősége megtárgyalta a „népgazdaság 5 éves tervét”. A Központi Vezetőség úgy döntött, hogy a Népfrontba „tömörült politikai és társadalmi szervezeteken keresztül az egész nemzet nyilvánossága elé terjeszti széleskörű megvitatásra”. A pártvezetés határozatban állapította meg a hároméves

⁸⁹ Falurádió. Kommentár. 1949. március 18. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. március 18. 6:00–6:30.

terv sikeres megvalósítását, az államosítás, az újjáépítés, az ipar, a mezőgazdaság területén.

Az új öt éves terv az elért eredmények, továbbfejlesztését célozza. A terv megvalósítása a „népi demokrácia útja, a jómódú, erős, művelt, független szocialista Magyarországhoz”. Az ipar fejlesztése fokozatosan megszünteti a vidék elmaradottságát, könnyebbé teszi az ott élő emberek életét. A mezőgazdaság ágazatainak gépesítése biztosítja a hatékonyabb növénytermesztést, az állatállomány növekedését. A villany bevezetése mellett a telefonhálózat kiépítése, bekötőutak és a kisvasúthálózat kiépítése is megvalósul. A terv megvalósulása során a „dolgozó parasztokból több mint 40 000 traktorvezető kerül ki, 80 000 mezőgazdasági szakember” képzésére kerül sor. „A dolgozó parasztság fiataljaiból 10 000-vel lesznek tanárok, tanítók, honvédek és rendőrtisztek.”

Végül a közlemény rámutatott, hogy a terv megvalósulásához szigorú takarékosagra van szükség és arra, hogy a „dolgozók felsorakozzanak” a nép „boldogabb jövőjét építő 5 éves terv végrehajtására, a Függetlenségi Népfront zászlaja alá, melynek vezetője a Magyar Dolgozók Pártja...”⁹⁰

Az öt éves terv céljának, programjának megismertetése a rádió „Szabadegyetem” című műsorában is helyet kapott. Az 1949. április 19-én elhangzott adásban Markos György, az Országos Tervhivatal Tájékoztató Szolgálatának vezetője beszélt a hároméves terv eredményeiről és az öt éves terv beruházásairól. Elsőként a mezőgazdaságban történt változásokat sorolta, és hangsúlyozta, hogy a hároméves tervben 2 milliárd forint jutott az ágazatnak. Ez azt jelenti, hogy „minden egyes magyar gazda 2000 forintot kapott volna ajándékba az államtól. Azaz csak akkor jelentene fejenként 2000 forintot, ha az erők, és összegek összesítése hatásában nem lenne sokszorososa az elaprózott segítségeknek. Ugyan melyik parasztgazda tudott volna 2000 forintjával traktort szerezni, öntözési munkákat elvégezni, állatokat vásárolni, stb. De így az erők összesítése és a helyes, tervszerű felhasználás révén a 2 milliárd forint sokkal többet jelentett, mintha minden dolgozó paraszt egyenként kapott volna 2000 forintot.”

Az öt éves tervben 10 milliárd forintot irányzott elő a kormány a mezőgazdaság további fejlesztésére. Ebben az esetben számszerűsítve fejenként 10 000 forint jutna a vidék parasztságának. Az „erők össz-

⁹⁰ Itt a közérdekű Hírszolgálat. 1949. április 9. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. április 9. 11:00-tól.

pontosításával, tervszerűséggel” sokkal nagyobb eredmények érhetők el ebben az esetben is. Az ötéves terv végére „minden hatodik falura jut egy gépállomás”. Megvalósul a falvak villanyárammal történő ellátása, minden faluban lesz rádió, telefon, és minden településhez szilárdburkolatú út vezet majd. A gépesített mezőgazdaság a modern növénytermesztés az eddiginek a sokszorosát termeli meg – mondta a szakember.

A mezőgazdasághoz hasonlóan az ipar beruházásait, eredményeit is ismertette a hallgatókkal. Az ipar 2 700 millió forintos fejlesztését a munkásság számával elosztva 7100 forint jutott volna fejenként. Ez azonban csak egy összegben érte el a kívánt célt, az ország újjáépítésétől a legnagyobb ipari beruházásokig.

Az ötéves tervben az ipar, a bányászat további fejlesztésére – a hároméves tervhez képest – több mint hatszor annyit fordít a kormány ezekre az ágazatokra. A tervek szerint 1954-ben „közel kétszer annyi embert foglalkoztat a magyar bányászat, kohászat és gyáripar, mint most”. Öt év alatt minden „ipari munkás további 24 000 forint értékű új termelőeszközhöz jut, azaz ilyen arányban fejleszti tovább munkájának termelékenységét”.⁹¹

Az ötéves tervben szerepelt a rádió további fejlesztési terve is. Erről írt Barcs Sándor a rádió elnöke, a *Rádió Újság* 1949. december 16-i számában. Az ötéves terv a „rádiózás terén is megoldja a problémákat”. Az ötéves tervben az szerepel, hogy „1954-re minden falunak rendelkeznie kell rádióval. S ez természetesen csak úgy valósítható meg, hogy 1954-re, [...] minden községben égni fog a villany s ez a tény döntő módon kihat a rádiózás elterjesztésére”. Ennek megvalósulásához rádiókészülékek gyártására is szükség van.

Az ötéves terv a Petőfi rádió „hallhatási viszonyainak” javítását is tartalmazza. Helyi adók létesítésével a Petőfi vételi lehetőségei is országszerte javulnak. A tervben két új nagy teljesítményű rádióadó üzembe helyezése is szerepel. A műsorkészítéshez szükséges stúdiók számát az ötéves tervben kétszeresére kívánják emelni. A tervek szerint erre 59 millió forintot ruháznak be. A rádió számára ezt a fejlesztési lehetőséget a „Magyar Dolgozók Pártja iránymutatása és a Szovjetunió, Sztálin ba-

⁹¹ Markos György egyetemi tanár, Országos Tervhivatal Tájékoztató Szolgálatának vezetője, I. előadás. „Az ötéves terv méretei és távlatai. Szabadegyetem. 1949. április 19. Archivum. Adásba ment: 1949. április 19. 21:30–21:45.

ráti támogatása tette csak lehetővé”, ez olyan jelentős előrelépés a hazai rádiózásban, amelyre korábban „még csak gondolni sem lehetett”.⁹²

A „Termelési Híradó” 1949. december 22-én elhangzott adásában az elfogadott ötéves tervről hallhattak előadást a rádió hallgatói. „Ma, amikor csak néhány nap választ el bennünket az ötéves terv megindulásától, dolgozó népünk még nagyobb figyelemmel kíséri, még nagyobb lelkesedéssel tárgyalja az ötéves terv azon célkitűzéseit, amelyek a dolgozó népünk anyagi és kulturális jólétének emelésével kapcsolatosak”. A műsor készítői a továbbiakban Gerő Ernő májusban elmondott beszédéből idéztek. Ebben a politikus kijelentette, hogy „Magyarország jelenleg Európának élelmiszerben és iparcikkben egyik legjobban ellátott országa, amelyre irigykedve és sóvárogva tekintenek a tőkés országok”. A műsor szerkesztői Gerő gondolatait azzal egészítették ki, hogy három évvel ezelőtt talán senki sem gondolta volna, hogy az országban ilyen alapvető változások mennek végbe.

Majd újra Gerőt idézték a hallgatóknak. A politikus nyolc hónappal korábban tett megállapításai helytállóak voltak. Azóta folytatódott az életszínvonal emelkedése, az anyagi és kulturális javak gyarapodása. 1949 májusában megszűnt a kenyérjegy, olcsóbb lett a hús és az alapélelmiszerek, a textiláruk és más közszükségleti cikkek.

A híradó munkatársai a továbbiakban az ötéves terv számaival ismertették meg a hallgatókat. A terv az életszínvonal olyan arányú emelkedését írja elő, amelyről a „tőkés országokban nemcsak most, a kibontakozó gazdasági válság, és az eszeveszett háborús fegyverkezési verseny idején, de még az úgynevezett »régi jó időkben« sem lehetett soha szó”. Az élelmiszer fogyasztás 35%-kal nő. A textíliák előállításában, a pamutszövet 40%-kal, a gyapjúszövet 51%-kal emelkedik a tervén végére. Ebből az látszik, hogy már nem az alapvető élelmiszerek megtermelésén lesz a hangsúly.

A terv során 180 000 új lakást kíván a kormány a dolgozó családok „százazeirei” számára bocsátani. A bölcsődékben a férőhelyek számát a jelenlegi 5000-rel szemben 11 000-re emelik. Az 1949-es évi termeléshez képest 1954-ben 75 000-rel több rádiókészüléket, 1,5 millió darab-

⁹² Barcs Sándor: A rádiózás elterjesztése az ötéves terv tükrében. *Rádió Újság*, 1949. december 19. 2. (Az országgyűlés elfogadta az 1949: XXV. törvényt az első ötéves tervről. 1950. január 1-től 1954. december 31-ig. *Magyarország történeti kronológiája*: Főszerkesztő: Benda Kálmán. IV. kötet. 1944–1970. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1982. 1052. o.)

bal több rádiócsövet, 13 millió darabbal több izzólámpát állítanak elő majd.

A tervben 119 millió forintos beruházás szerepel, a ruházati ipar fejlesztésére. A meglévő gyárak mellett 12 új üzem „fogja ontani az ötéves terv során a ruhákat, fehérneműt, stb. 865 000 tucattal több pamutharisnyát, 196 000 tucattal több selyemharisnyát” állítanak elő évente 1954-ben, mint ma.

A papír és nyomdaipari terméke előállítását 1949-hez képest 56%-kal emelik 1954-re. A cél, hogy minél több könyv olcsóbban jusson el a dolgozóknak, hogy „ezen keresztül is élvezzék életszínvonaluk emelkedését, kulturális fejlődésüket”.

Az ötéves terv sikeres végrehajtásának egyik alapfeltétele az egészség megóvása, ezért a kormány 1 080 millió forint értékű beruházást tervezett az egészség védelmét szolgáló intézmények létrehozására és fejlesztésére. Emelni kívánják a szülőotthonok számát 98-ról 155-re, a falvakban 300 új orvosi rendelő létrehozását tervezik. 20 új tüdőbeteg-gondozó és 71 népfürdő létesítése is szerepel a tervekben. A sűrűn lakott munkáskerületekben és a mezőgazdasággal foglalkozó területeken új korszerű rendelőintézeteket hoznak létre (Kispest, Mohács, Szentest, Komló, Salgótarján, Szolnok, Szombathely, Gyula, Budapest III.; XIII.; XIV. kerületében. A gyógyüdülésben részt vevők számát 200 000-re kívánják emelni a terv szerint.

Az ötéves terv keretében a kormány biztosítja a „dolgozók felemelkedését, a munkás, dolgozó parasztok és értelmiségiek gyermekeinek” iskoláztatását. A tervben 322 millió forint szerepel a tantermek, iskolák, tanítói lakások létesítésére. Az ipari városokban (pl. Diósgyőr, Ózd, Pécs stb.) 30 új gimnázium létesítését tervezik. Egyetemi várossá fejlesztik Miskolcot, műegyetemet létesítenek Veszprémben. Az egyetemi hallgatók létszámát 5 év alatt 8000-rel növelik. A kollégiumi férőhelyek számának bővítésére 136 millió forintot fordít a kormány.

A mezőgazdasági szakiskolákban tanulók számát 114 000-rel növelik. Öt év alatt 160 000-re nő a különböző szakképzettséggel rendelkező mezőgazdasági szakemberek száma. A tudományos intézmények létrehozására szánt összeg 200 millió forint. Az ötéves terv időszakában minden lakosra „évente 3-3 könyv” jut. „Minden faluban, gépállomáson lesz könyvtár, filmvetítógép, rádió, telefon.” A vidék parasztsága „kulturális szükségleteinek kielégítésére 1 millió forintot” fordít a kormány. Jelentős összeget terveztek a filmgyártás költségeire is.

A tervidőszak alatt a sportberuházások is bővülnek. 1952-re elkészül a 70 000 néző befogadására alkalmas Népstadion. Az országban „min-

denült új sportpályák, uszodák, tornacsarnok épülnek”, ezek számát a tervben összesen 500-ban határozták meg.

A hírműsor befejezéseként a szerkesztők újra Gerő Ernőt idézték: „Államunk a munkásság és a dolgozó parasztság államává, népköztársasággá lett. A hatalmat hazánkban a dolgozó parasztsággal szövetségben a munkásosztály gyakorolja.” Ez tette lehetővé az ötéves terv kidolgozását, és ez a „biztosítéka”, a terv végrehajtásának is. „Országunk nem egyedül építi a szocializmust. A szocialista építésében bizton számíthatunk a megvalósult szocializmus országának, a nagy Szovjetuniónak baráti támogatására, a Szovjetunió és a népi demokrácia országainak gazdaságával való szoros együttműködésre.”⁹³

A TERVKÖLCSÖNJEGYZÉS PROPAGANDÁJA A RÁDIÓBAN⁹⁴

A rádió „Közérdekű Hírszolgálat” című 1949. október 1-jén elhangzott adásában a magyar kormány felhívással fordult a „dolgozó néphez az ötéves tervkölcsonjegyzésre”. A hároméves terv megvalósítása után az ötéves terv sikeres végrehajtása a cél.

„A tervkölcsonnel dolgozó népünk fokozottan kiveszi részt ország-építő ötéves tervünk végrehajtásából. Ezzel magyarázható az a hatalmas lelkesedés, mellyel üzemekben és a falvakban a dolgozók százezrei versenybe lendültek a tervkölcsonjegyzésére.” A magyar dolgozók a saját életükön és családjuk helyzetén érezték a hároméves terv eredményeit. „Nincs, és nem lehet olyan dolgozó, aki ne tudná, milyen hatalmas előrehaladást fog jelenteni az ötéves terv.” Az iparban gyors fejlődést, a mezőgazdaságban az elmaradások felszámolását, a munkanélküliség teljes és végleges megszüntetését, a város és falu közötti jelentős különbség eltüntetését eredményezi az ötéves terv.

A célokat mindenki ismeri, tervkölcsonnel hozzájárul „saját maga, családja a népi demokratikus Magyarország további felvirágoztatásá-

⁹³ Termelési Híradó. 1949. december 22. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 22. 17:50–18:05.

⁹⁴ Az állam a vásárlóerő csökkenését és a beruházások növelését terv- és békekölcsönök jegyzésével kívánta elérni. 1949–1956 között 6 alkalommal összesen 6,7 milliárd forint értékben bocsátott ki kötvényeket. Honvári János: Magyarország gazdasági fejlődése a II. világháború után (1945–1958). In *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig*. Szerkesztette: Honvári János. Budapest. 1997. 491. o.

hoz. Minden dolgozó ember tisztán látja, hogy tervkölcsonnt jegyezni hazafias kötelesség”, ezzel megmutathatja a hűségét, a hazaszeretetét az ország iránt.

A tervkölcsonnjegyzéssel a dolgozók „anyagi előnyhöz” is jutnak – tájékoztatott a továbbiakban a hírszolgálat. A kölcsönt jegyzők „szabadon választhatnak nyereménykötvény, vagy öt százalékkal kamatozó kötvény között. Mind a nyeremény, mind pedig a kamatozó kötvényekre befizetett pénzét öt év alatt teljes egészében mindenki visszakapja.” A nyereménykötvényekre a félévenkénti sorsolásnál 300 forinttól 100 000 forintig terjedő nyereményeket sorsolnak ki. Minden negyedik kötvény nyer, a főnyeremény, a félévenkénti húzásnál 100 000 forint.

A műsor munkatársai példát is állítanak a hallgatók elé. „Minden téren, a tervkölcsonnjegyzésben is követendő példaként áll előttünk a Szovjetunió.” Az országban 1949 tavaszán 20 milliárd rubel értékben bocsátottak ki kötvényeket. „A szovjet dolgozók a kölcsönt egyetlen nap leforgása alatt több mint egymillió rubellel túljegyezték.” A szovjet munkások már a „negyedik ötéves tervet valósítják meg hatalmas sikerrel, [...] nem csalódtak a tervkölcsonnban. A jegyzett összegek ezerszeresen térültek vissza. A Szovjetunió egyre hatalmasabb népeinek jóléte állandóan növekszik.”

A magyar dolgozók körében is megindult a „nemes versengés már a kölcsön meghirdetésének első óráiban. Izzóan lelkes hangulatban jegyezték a munkások erejükhöz mérten a legnagyobb összegeket. Az üzemekben mikrofonon keresztül mondták be a jegyzés eredményeit. A munkások örömmel éljeneztek azt a műhelyt, melynek összes dolgozói [dolgozója] elsőnek jegyezték tervkölcsonnt. Vidáman, lelkesen, munkásindulókat dalolva ünnepelték gyárainkban azt a napot, amikor hozzájárulhattak jegyzésükkel hazánk erősödéséhez, ötéves tervünk sikeréhez.”

A városi munkásokhoz hasonlóan a falvak parasztsága is „nagy lelkesedéssel veszi ki részét a kölcsönjegyzésből. Falvak falvakkal, utcák utcákkal, egyes dolgozó parasztnok egymással versenyeznek: ki jegyez többet, gyorsabban a haza megerősítéséért, az ötéves terv sikeréért.”

Minden magyar dolgozó tudja, a tervkölcsonn sikerével a „béketábor” is erősödik, ez újabb lépést jelent a „béke biztosítására”. A tervkölcsonnnal „dolgozó népünk messze hangzó igent mond békepolitikánkra. De válaszol ezzel a Rajk-banda gyalázatos terveire is. Így felel az imperialisták bérenceinek, akik tőkéseket és földesurakat akarnak újból a nyakunkra ültetni, akik a háborús uszítókat szolgálták”. A dolgozók tudják, hogy „újabb pörölycsapást mérnek a béke ellenségeire. Újra bebizonyít-

ják ország-világ előtt lángoló hazaszeretetüket, kemény kiállásukat népi demokráciánk, a béke erősítése mellett” – fejezte be közleményét a hírszolgálat.⁹⁵

Gellért Endre a *Rádió Újság* 1949. október 7-én megjelent számában Rákosi Mátyás néhány nappal korábban elhangzott beszédéből idézett, és a politikusnak azt az elemzését írta meg röviden az olvasóknak, hogy mi a különbség az ötéves tervkölsön és a „kapitalista államkölsön között”. A nyugati országok „belső kölcsönei minden esetben [...] a pénztőke mágnsait gazdagítják, és az egyre magasabb adók olyan terheit rakják a dolgozók vállaira, amely teher a kapitalista államok fő bevételi forrásait alkotja”. Példaként az USA-t említette, ahol az „adók a költségvetés bevételeinek 98 százalékát teszik ki és az adókat többek között azért is emelik állandóan, hogy az utolsó 20 esztendőben tizenötszörösére felduzzadt államadósságot törleszthessék”.

Mindennek az a magyarázata – folytatta Gellért –, hogy az egész gazdaság alapja a „termelőeszközök magántulajdona, ahol az állam nem más, mint az elnyomó osztályok kegyetlen fegyvere a dolgozók egyre fokozódó kizsákmányolására, más államok kirablására és leigázására, ott az államkölsönök sosem a dolgozók érdekeit szolgálják”. Ezeknek az országoknak a „válságokkal küzdő gazdasági életén semmiféle belső kölsön sem segíthet – még pillanatokra sem”.

Egy másik szempont, amelyet egy kölcsönjegyző fogalmazott meg – ezt beszédében Rákosi hangsúlyozta –, a következő volt: „Nem kell nekünk Marsall-kölsön⁹⁶, segítünk mi magunkon!” Ez pontosan kifejezi, mit jelent a magyar dolgozók számára az amerikai kölsön. „Nem mást [...], mint a kölsönt igénybe vevő országok teljes politikai és gazdasági leigázását és kirablását, gazdasági életük módszeres szétrombolását és ezzel természetesen a dolgozó néptömegek egyre fokozódó nyomorát.”

⁹⁵ Itt a Közérdekű Hírszolgálat. 1949. október 1. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. október 1. 11:00-tól.

⁹⁶ A második világháború után a szovjet–amerikai viszony kiéleződését követően, 1946. március 5-én Churchill fultoni beszédében adott helyzetértékelést a kialakult politikai viszonyokról. Ebben hangzott el a vasfüggöny leereszkedésének jóslata Európában. 1947. márciusában Truman elnök meghirdette a feltartóztatás (containment) politikáját. Kongresszusi beszédében kijelentette, hogy az USA „minden olyan nemzetnek hatékony támogatást fog nyújtani, amelyet külső agresszor fenyeget”. Ennek a politikának a gazdasági hátterét szolgálta az 1947. június 5-én bejelentett Marsall-terv, amely eredetileg Európa gazdasági újjáépítését szolgálta volna. Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó. Budapest. 2005. 293. o.

A nyugati országok kölcsönei „népellenes jellegének ellentéte a mi, ötéves tervkölcsönünk produktív, építő és valóban népi jellege” – hangsúlyozta Gellért. Magyarországon „teljes az összhang a kölcsönt kibocsátó állam érdeke és a kölcsönt jegyző lakosság érdeke között”. A tervkölcsön minden egyes forintja a „nép érdekeit, a dolgozók széles tömegeinek érdekét szolgálja”. A dolgozók „milliói jutnak jelentős jövedelemhez az állam részéről folyósított nyeremények formájában”. A politikai vezetés az államadósság visszafizetésével nem az ország lakosságát terheli, hanem a „befektetett kölcsönök maguk termelik meg a visszafizetés alapjait és új hatalmas munkalehetőségeket, ezzel kereseti lehetőségeket, egyre emelkedő életszínvonalat biztosítanak minden egyes magyar dolgozónak”.⁹⁷

A TERMELŐSZÖVETKEZETEK MEGALKULÁSÁNAK PROPAGANDÁJA ÉS A MEZŐGAZDASÁG A RÁDIÓBAN

1948. december 18-án jelent meg a 14 000/1948. számú kormányrendelet a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szervezéséről és működésük szabályozásáról.⁹⁸ A kutatásokból mára már egyértelműen kiderült, hogy az 1945-ben végrehajtott földosztás 1948-ra fiaskót eredményezett. A kiosztott földeket (parcellákat) tőkehiány miatt nem lehetett eredményesen megművelni, így nem tudtak piacra termelni, sőt a családok ellátása sem volt megoldott sok gazdaság esetében. A paraszttársadalmat megosztotta az eredménytelen küzdelem. A helyzet kezelésére jó recept lehetett volna a termelőszövetkezetek megszervezése, de a politika, az ideológiai harc újabb gátat emelt a megvalósítás elé.

⁹⁷ Részt vesz benne hazánk minden hű fia. *Rádió Újság*, 1949. október 7. 2.

⁹⁸ A kormányrendelet nemzetközi háttérében a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája 1948. június 27-én hozott határozata állt. Ebben elítélték a Jugoszláv Kommunista Pártot és annak vezetőjét, Titot. A határozat „narodnyik-kulákpártnak” bélyegezte meg a jugoszláv pártot. Elítélte, hogy Jugoszláviában túlsúlyban van az egyéni gazdaság, amely – Lenin megfogalmazását idézve – „óráról órára, elemi erővel és tömegmérétekben termeli újra a kapitalizmust és a burzsoáziát”. Szakács Sándor: *Az ötvenes évek agrárpolitikája – különös tekintettel a kulákkérdésre. 1956 és a magyar agrártársadalom*. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. Budapest. 2006. 43–44. o. (A határozat tehát a kollektivizálást sürgette, sietette a kulákság felszámolását, és hangoztatta, hogy nincs külön nemzeti út a szocializmus építésében.)

A rádió műsoraiban azonban követte, segítette, bemutatta a szövetkezetek megalakulását. Az egyik legnépszerűbb műsor, a „Szövetkezeti negyedóra” 1949. január 15-i adásában, arról adott információkat a hallgatóknak, hogy miért fontos a falvakban közgyűléseket szervezni, mit jelent a falusi szövetkezetek „fűzőja”, és mindez milyen előnyökkel jár. A kormány rendeletben szabályozta azt, hogy a falusi szövetkezetek vezetőségében „csak dolgozó, a maguk munkájából élő emberek vehetnek részt, sőt azt is előírta a rendelet, hogy minden 5 igazgatósági, vagy felügyelőbizottsági tagból négynek dolgozó parasztnak (aláhúzás a dokumentumban) kell, lennie, s legfeljebb egy lehet más foglalkozású, de az sem olyan, aki mások kizsákmányolásából él”. Ez azt jelentette, hogy a téli hónapokban a „régí vezetők közül ki kell hagyni mindenkit, aki [...] nem oda való”.

A műsor készítői a rendelet helyességét hangsúlyozták. Az indoklásukban pedig az szerepelt, hogy „ezrével” van még olyan szövetkezet, amelyik „nem a tagság javát szolgálja, hanem csak azt a pár vezetőt hiszlalja, aki ott van a húsos-fazék körül. Elsősorban, a Hangyák⁹⁹ ilyenek. Ott még ott találjuk a vezetőségben a 40-50 holdas cseléd tartó nagygazdát, a volt Futurásokat (terménykereskedő, begyűjtő), kupeceket, malmosokat, traktortulajdonosokat és bércséplőket, s a dolgozó parasztság minden rendű és rangú ellenségét és nem utolsósorban a néptől elfordult, a hazaáruló Mindszenty szekerét toló, papokat.”

A földműves-szövetkezetek¹⁰⁰ a „dolgozó parasztságot segítik a Hangyák pedig [...] a dolgozó parasztság ellenségeit támogatták, a legtöbb községben nagy volt az ellentét a két szövetkezet között”.

⁹⁹ A Hangya szövetkezet a két világháború között a mezőgazdasági termékek forgalmazására létrehozott szövetkezési forma volt. Az ország valamennyi településén létezett: székházzal, kereskedelmi átvévo-hellyel, hitelszövetkezettel és azzal a szellemiséggel, hogy az összefogás, a szövetkezés az egyetlen út arra, hogy a termelők megfelelő pozíciót érjenek el a piacon, hogy a gazdasági élet piaci érdekei érvényesüljenek. 1945 után az államosítást követően az összes Hangya-vagyon kártalanítás nélküli lefoglalásra került. A vidéki Hangya boltokat és telephelyeket főként a földműves-szövetkezetek, majd később az AFÉSZ néven alakított szövetkezeti jellegű társaságok tulajdonába adta az állam. <http://www.hangyaszov.hu/hangya> (2014. március 16.)

¹⁰⁰ 1945. március 15-én jelent meg a földosztásról szóló 600/1945. sz. miniszterelnöki rendelet, amely egyebek mellett rendelkezett a közép- és nagybirtokok felparcellázásával egyidejűleg az ezeken a birtokokon létesített nagyüzemek esz-közállományának jelentős részéről. Ez, mintegy 160 ezer kisebb talajművelő esz-közt (eke, borona, vetőgép) és 250 ezer kisépét (szecskavágó, daráló, morzsoló stb.) jelentett. Ugyancsak idetartoztak a nagybirtokokon található malmok, darálok,

A műsor készítői szerint volt olyan település, ahol a közgyűlés rendben zajlott. Volt azonban olyan is, ahol a „volt vezetők, kulákok, kúpecok és társaik úgy tettek, mint aki belátta, hogy másutt a helye, és visszavonultak a vezetőségből. Úgy számítottak – és nem is rosszul –, hogy a rendelet ellen nem jó hadakozni, különösen akkor, ha nincs is rá szükség. És eleinte úgy látszott nekik [sic!], hogy nem fenyegeti veszély a hatalmukat. Benn maradtak tagként a szövetkezetben, az igazgatóságba pedig beküldtek néhány olyan szegényebb parasztot, akik ott úgy táncoltak, ahogy a volt vezetőség fűtyült. És így a kulákék számára rendben is lett volna minden. A földműves-szövetkezetek és a termelőszövetkezetek egybeolvadása ellen már korábban is tiltakoztak. Az utóbbi időben azonban megváltozott a „magatartásuk”. A változás oka a földműves – szövetkezetek új alapszabályában keresendő, amely kimondta, hogy „kizsákmányoló nemcsak a vezetőségnek nem lehet tagja, de ki kell tenni még a tagság közül is”. Így a „szelíd és békés kulákok egyszerre megértették”, ha „a két szövetkezet egyesül, akkor nekik befellegzett”.

A műsor készítői a továbbiakban a közgyűlések fontosságát és a vezetőtestületekben a dolgozó parasztasszonyok részvételét emelték ki. Azokon a településeken, ahol jól szervezik a szövetkezeteket, ott „meg is indul az asszonyok és az eddig magukat távol tartó középparasztok belépése”. Tompán például az új vezetőség megválasztását követően „három hét alatt a régi 82 tag mellett 150 új tag lépett be”. Volt olyan település is, ahol már a parasztság, a közgyűlésen jelezte belépési szándékát.¹⁰¹

A „Hírek” 1949. január 25-én reggel elhangzott összefoglalójában egyebek mellett beszámolt Rácz Gyulának, a DÉFOSZ főtítkárnak közleményéről, amely szerint 54 vidéki helységben alakult meg a dolgozó parasztságot összefogó új szervezet. Az alakuló gyűléseken a „földmunkások, a dolgozó kis és középparasztok tömegei nagy lelkesedéssel mondták ki” a szervezet megalakulását. A szövetségbe belépők tudják, hogy a „helyes úton” haladnak a „boldogulás felé” ezt az is bizonyítja,

szeszgyárak stb. A földosztáskor ezek az eszközöket nem lehetett igazságosan elosztani ezért ezeknek a működtetésére alakultak az ún. földműves-szövetkezetek. Ezeket minden olyan településen megszervezték, ahol legalább 300 holdat szétosztottak. Romsics Ignác: *Magyarország története...* i. m. 285. o.

¹⁰¹ Szövetkezeti negyedóra. Hogyan alakul meg az egységes általános falusi szövetkezet? 1949. január 15. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. január 15. 19:45–20:00.

hogy a „kulákság fogcsikorgatva nézi” a szervezetek megalakulását a „középparasztság és a kisparasztság felvilágosultságát”.

A DÉFOSZ szervezetinek feladata, hogy segítséget nyújtson az általános falusi szövetkezetek megszervezésében. „Mindez hatalmas lendületet ad a dolgozó parasztság elmaradottságának megszüntetésében”, az újfajta termelési módszerek alkalmazása segít eltüntetni a város és a falu közötti különbséget. A szövetség helyi szervezetei abban is segítenek, hogy a „földművelési kormányzat útmutatása szerint” készüljön fel a vidék parasztsága a tavaszi munkákra. A vidék parasztsága is csatlakozzék az „ipari munkásság munkaverseny mozgalmához, több, jobb és olcsóbb termelésre készül fel dolgozó népünk jóléte, demokráciánk megerősítése érdekében”. A DÉFOSZ szervezetek feladata, hogy „vegyék kezükbe a dolgozó parasztság valamennyi termelési kérdésének irányítását, a gépállomások dolgozóinak, a mezőgazdasági munkásságának, munkabér és munkaszabadság védelmét, a kuláksággal szemben, a falu szociálpolitikájának kiterjesztését és erősítését, hogy a falu dolgozó parasztjai a gyakorlatban lássák” a szövetség „széles, az egész parasztságot átfogó munkájának megkezdését” – írta a főtítkár.¹⁰²

A rádió 1949. február 15-én reggel elhangzott „Kommentár” című műsorában azzal a kormányrendelettel foglalkozott, amelynek értelmében az az újgazda vagy telepes, aki a „juttatott földdel belép valamelyik termelőszövetkezeti csoportba, annak teljes egészében elengedik a földmegváltási ár fizetését. Ebből is megértheti a földhözjuttatott dolgozó parasztság: a demokrácia nem csak földet adott, de biztosítani akarja, hogy a juttatott földeken a termelés szervezettsége, a jó művelés elősegítése, a modern technika előnyeinek bevezetése révén virágozzék a gazdálkodás.” A rendelet ezt kívánta segíteni, azon túl, hogy anyagilag kedvezett a földosztáskor földet kapott családoknak.

A műsor készítői a rendelet részletes magyarázatával segíteni akarták a parasztságot annak a döntésnek a meghozatalában, hogy belépjenek a termelőszövetkezetekbe. Amint már fentebb említettük, annak a gazdának, aki földjét beviszi a szövetkezetbe, nem kell földmegváltási illetéket fizetni mindaddig, amíg a szövetkezet tagja marad. Ha valaki a földjének csak egy részét viszi a szövetkezetbe, a fennmaradó föld után fizetni kell a földmegváltási összeget.

¹⁰² Hírek. 1949. január 25. MTVA KI. Adásba ment: 1949. január 25. 7: 00.

A kommentár készítője arra figyelmeztette a falvak közigazgatási szerveit, hogy tegyék lehetővé a rendelet széles körű megismertetését, mert ahol ez megtörténik, ott a parasztság élni fog ezzel a segítséggel.¹⁰³

A „Falurádió” 1949. február 15-én este elhangzott adása a parasztság aktuális kérdéseivel, vagyis a szövetkezetesítéssel foglalkozott. A műsor készítői beszámoltak arról, hogy a kormányrendelet tavaly decemberi kihirdetése óta mintegy másfél ezer községben és faluban szervezték meg az egyesítő közgyűléseket és teremtették meg a szövetkezet létesítésének feltételeit. A szövetkezetek leendő vezetői lelkes munkával eredményes munkát végeztek. Ennek egyik bizonyítéka, hogy sok helyen a kérdést sikerült az „egész falu közügyévé tenni”, volt olyan település, ahol „két-három ezer dolgozó paraszt is” megjelent a gyűlésen. Az is jelentős eredménynek mondható, hogy „sikerült az asszonyok érdeklődését is felébreszteni a szövetkezeti kérdések iránt”. A közgyűlések résztvevőinek „negyedrésze” nő. Az aktív részvételüket az is bizonyítja, hogy feladatokat vállaltak a szövetkezetek vezetőségébe, igazgatóságába és felügyelőbizottságába. A vezetőtestületek 24-25%-a nő. Az sem elhanyagolható „jelenség az országban, hogy dolgozó parasztasszony vezeti a falu új egységes, általános földműves-szövetkezetét”.

Jelentős fordulat következett be a középparasztság körében, nagyszámban érdeklődnek a szövetkezet iránt, vesznek részt a közgyűléseken, érdekli őket a jövő, mert „kezdik mind világosabban felismerni, hogy a szövetkezetek megerősödése az ő jövőjüket is jelenti [aláhúzás a dokumentumban] s érdemes belépniük”. A szövetkezetbe belépők közül szintén nagy számban – országos átlagot nézve 15-20%-ban – vesznek rész a vezetőségek munkájában.

A műsorban arra is felhívták a figyelmet, hogy milyen hibákat kell kiküszöbölni a közgyűlések szervezésénél, lebonyolításánál. Az egyik általános hiba az, hogy a szövetkezet vezetői „sokszor lélektelenül, a paragrafusok üres hajtogatásával folytatják le a közgyűléseket, és úgy zárják ki kulák, kupec spekuláns Hangya-vezetőket, anélkül, hogy fejükre olvasnák nyilvánosan a falu ellen elkövetett temérdek bűneiket. Ilyen helyen azután vérszemet kap a kulák. Ahol azt látja, hogy nincs ellenállás, ő támad.” Erre a műsor készítői példaként a Sőjtör községben történeteket mondták el a hallgatóknak. A szövetkezet alakuló közgyűlésén a vezetőség „elmulasztotta a cselédnyúzó, robottal dolgoztató,

¹⁰³ Kommentár. 1949. február 15. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. február 15. 6:00.

kizsákmányoló kulákok nyilvános, bátor leleplezését. Mire a kulákság indult ellentámadásba s a közgyűlésen elérte, hogy a 350 főnyi részben öntudatlan s kellően fel nem világosított hallgatóságot maga mellé tudta állítani olyannyira, hogy félrevezetett tömeg – saját jó érdeke ellenére – tiltakozott az egységesítés ellen”, és a közgyűlés is elmaradt. Több hasonló esetről nem kapott értesítést a „Falurádió” szerkesztősége. A példából tanulni kell, vagyis az „ellenség két vállra fektetése, a szövetkezeti mozgalom sáncain kívülre szorítása nem megy harc nélkül” – figyelmeztették a hallgatókat a műsorban.

A továbbiakban minden szövetkezeti vezetőnek és az egész dolgozó tagságnak is arra kell törekednie, hogy a következő közgyűléseket demokratikus szellemben bonyolítsák le. „Szövetkezet kulák nélkül! – ez a feladat”, ezt kell elérni a következő időszakban és megteremteni az „új magyar szövetkezeti mozgalom egészséges fejlődésének legfontosabb politikai alapját”.

A műsor készítői végül azokat az érveket sorolták a hallgatóknak, amelyek a szövetkezetbe való belépés mellett szóltak. Így például a falunak nyújtandó állami támogatásokat, amelyeket „megkap minden dolgozó paraszt, aki belép a szövetkezetbe”. Aki kívül marad, „nem tud boldogulni, magára hagyatva, kellő támogatás híján csak bukácsol, tengődik, és nem fogja bírni a szövetkezetbe tömörült, megerősödött paraszti gazdaságok versenyét és előbb-utóbb elpusztul”. A támogatást természetesen „nem kaphatja a meg [...] a kulák és más falusi kapitalista elem, aki nem lehet tagja a szövetkezetnek”. Meg kell tehát magyarázni a parasztságnak, hogy érdemes a szövetkezetet választani.¹⁰⁴

„Néhány nap óta szigorú ellenőrző csoportok járják az országot. Betérnek a kulákok, a kupecsek, a falu vérszopóinak kamráiba. A látvány mindenütt ugyanaz: hatalmas oldalszalonnák, dézsaszámra felhalmozott zsír. Tucatjával lógónak a sonkák, és megszámlálhatatlan tekervény kolbász borítja a kamra mennyezetét. Ugyanakkor a városi dolgozók asztalán újabban ritka vendég a sertéshús, és alig tudjuk valahogy biztosítani a városok zsírellátását” – kezdte 1949. február 16-án reggeli műsorát a „Falurádió”. Majd így folytatta: „a kulák – ha egész esztendőben falná is – nem tudná megenni a felét sem annak, amit felhalmozott a fekete-vágások során. A bányászok, az üzemi munkások gyerekei pedig csak

¹⁰⁴ Falurádió. A dolgozó parasztság időszerű kérdései. 1949. február 15. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. február 15. 19:30–20:00.

kívánságból ismerik a kolbászt, sonkát és effélét ezen a télen. Miért vág hát akkor hat-nyolc, és még ennél is több disznót feketén a kulák?”

A kormány a beszolgáltatási rendeletben „mindössze néhány” kilogramm zsírt határozott meg. A sertéstartóknak pedig nem határozta meg azt, hogy hány malacot vághat le. „Aki nem kupeckedésre [...] nem mások kizsákmányolásának céljaira vágott sertést”, hanem saját családja szükségleteire, így „nem is használta ki a rendelet adta lehetőségeket”, kevesebb sertést vágott le. „Egy szó sem igaz tehát abból, hogy a demokrácia valakit is rászorított a feketezésre. De a hiénákat nem kell semmire rászorítani. Ők a kulákok mindig jól értették: hogyan lehet mások éhsége, koplalása, szegénysége árán gazdagodni. A kulák mindig ki tudta számítani, hogy miként spekuláljon a terménnyel, jószággal, és miként vonja el a falatot a dolgozók szája elől, csak azért, hogy további vagyont harácsoljon.” A kommentár folytatásban, a műsor készítője elmondta a hallgatóknak, hogy a „kulákok” az új politikai vezetéssel találták szembe magukat, és attól semmiféle megértést nem várhatnak.

Majd arra hívták fel a hallgatók figyelmét, hogy mindez miért következhetett be. Minderre az a magyarázat, hogy a „népi szervek, a dolgozó parasztság öntudatos, harcos szervezetei alig tanúsítottak éberséget. Akadt még olyan falusi vezető is, aki cinkosul szegődött a kulákokhoz és maga is feketén vágott. Akadt, aki sajnálta az őt segítő és érte is dolgozó ipari munkástól azt a három-négy kilónyi zsírt a disznója után.” Van azonban arra is példa, hogy szigorúan ellenőrzi a falu vezetése a beszolgáltatási kötelezettség teljesítését a „kulákok” esetében is.

„A demokrácia [...] nagyon keveset kér, sokkal kevesebbet, mint amennyit ad a falunak. De most szükség van a zsírra és, aki azt nem érti meg, azzal keményen meg kell értetni. Nem szabad kibúvót engedni a dolgozó nép tolvajainak.”

„A zsírért folyó csatát pedig meg kell nyerni, és meg is fogjuk nyerni. Nehezebb dolga is volt már a demokráciának, amit mégis sikerre vitt. Aki pedig még nem szolgáltatta be a köteles zsírmennyiséget, azonnal szolgáltatassa be” – szólította fel a hallgatókat a műsor végén a „Falurádió” szerkesztősege.¹⁰⁵

Hogyan segíti a kormányzat a szövetkezeket? – ezzel a témával foglalkozott Pál József, a Földművelésügyi Minisztérium termelőszövetkezeti főosztály helyettes vezetője a „Falurádió” 1949. március 12-én este

¹⁰⁵ Falurádió. Kommentár. 1949. február 16. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. február 16. 6:00–6:30.

elhangzott adásában. „A dolgozó parasztság önkéntes elhatározásából” már 1948 őszén sorra alakultak az országban a termelőszövetkezeti csoportok. „Ahhoz, hogy mintaszövetkezetté váljanak, hogy [az] egyénileg gazdálkodó, dolgozó parasztságunknak példát mutassanak, alapos szervezeti és gazdasági segítségre volt szükség.”

A termelőszövetkezetek működésének „felülvizsgálatára” a Földművelésügyi Minisztérium Rákosi Mátyás „javaslatára” bizottságokat küldött vidékre. Ezek feladata volt, hogy „erősítsék” a csoportokat, „biztosítsanak számukra minden helyben megszerezhető segítséget”, és tegyenek javaslatot a kormánynak arra vonatkozóan, hogy a szövetkezeteknek milyen támogatásra van szükségük. A bizottság tagjai „nem régi úri tisztviselők” voltak, hanem „munkások, dolgozó parasztok szálltak ki a szövetkezetekhez, akik saját ügyüknek érezték a csoportok minden gondját-baját”. A szövetkezeti tagokkal való találkozások alkalmával megbeszélték, hogy ki a legalkalmasabb a csoport vezetésére, gondoskodtak arról is, hogy a csoport „jól megszervezett, valóban eredményesen működő szervezetté váljon”.

A bizottság tagjai felügyelték azt is, hogy a termelőszövetkezeti csoportok megkapják az őket megillető „vagyonhányagot”. „A kulákok és a velük egy húron pendülő nagybérlők, mindent elkövettek, hogy a csoport ne kaphasson használható felszerelést. Loptak, pusztítottak, csak-hogy hátráltassák munkájukban a szövetkezetet.” A bizottságok itt is segítettek. Megbízatásukhoz hozzátartozott a csoportok „vezetéstervének” elkészítése, a tagság bevonásával. A közös értekezleteken részletesen megbeszélték a „vetéstervet”, kiegészítve az „országos terv ismertetésével”. Ugyancsak tervet készítettek az „állattartás” irányaira, a helyes talajművelésre, és a tagság munkaerejének „leggazdaságosabb és legcélszerűbb” kihasználására.

A bizottságok munkájuk befejeztével jelentést készítettek a minisztérium részére, ezek a szükségesek ahhoz, hogy a hatóság működési engedélyt adjon a szövetkezeteknek. Az engedélyezési folyamat „nem egyszerű hivatali munka”. A jelentések alapján „el kell bírálni, hogy helyesen történt-e a csoportok megszervezése. Előfordult például, hogy némelyik helyen kulák maradt a csoportban.” A minisztérium munkatársainak ilyen esetekben gondoskodnia kellett arról, hogy szövetkezeti csoport „ne válhasson a kulákok eszközévé, s az engedélyt csak akkor adja meg a csoportnak, ha kiveti magából a fertőző elemeket”. A jelentés alapján megvizsgálták a csoport és a falu vezetésének kapcsolatát, valamint a járási hatóságokkal való együttműködést is. Külön vizsgálat tárgyává tették a szakemberek helyi, járási pártszervezettekkel és DÉ-

FOSZ szervezeteivel kialakított párbeszédet. Az MDP pártszervezeteivel való kapcsolatot különösen fontosnak tartották, mert a „kulákok ellen folytatott céltudatos és eredményes harc csak így biztosítható”.

A termelőszövetkezetek működési okiratát a minisztérium állította ki, amelyben a „Magyar Köztársaság kormányának engedélyét adja a csoport működéséhez”. „Díszes formájával is azt a nagy jelentőséget fejezi ki, amelyet népi demokráciánk a dolgozó parasztság önkéntes szövetkezésének tulajdonít”. Az engedély tartalmazta mindazokat a kedvezményeket, amelyekben a „népi demokrácia részesíti a termelőcsoportokat”.

Ezt követően előadásában a szakember a minisztérium legfontosabb feladatait sorolta: a megfelelő mennyiségű és jó minőségű vetőmag biztosítását, a Magyar Országos Szövetkezeti Központtal egyetértésben a megyei „termelési” felelősök kinevezését. Az ő, feladataik közé tartozott, a szerződések megkötése a szövetkezeti csoportok és a terményfelvásárlók között, a vetéstervek figyelembevételével.

A minisztérium feladata az állattenyésztés szakszerű segítése, a megfelelő állatállomány beszerzése, az állatok megfelelő helyen történő tartásának anyagi segítése (új épületek felhúzása, helyreállítása), a tenyésztéshez, gondozáshoz megfelelő szakemberek képzése. „Mindezt a támogatást olyan fizetési feltételekkel adja az állam, hogy [a] csoportok tagjai ne legyenek túlságosan megterhelve. Ügyel arra, hogy a visszafizetés feltételei kedvezők legyenek.”

A szakember végül elmondta, hogy szoros kapcsolatot tartanak fenn a Gépállomások Országos Központjával. A termelőszövetkezeteket segíti a korszerű növényvédelem elsajátításában, az öntözéses gazdálkodás megvalósításában, a villamosítási programban, a mezőgazdasági szakoktatásban.¹⁰⁶

A „Falurádió” 1949. március 25-én elhangzott „Rendeletek” című műsorában informálták a hallgatóknak a mezőgazdaságot érintő legfontosabb rendeletekről. Először az ország nyugati részén pusztító sertésbénulásról adtak tájékoztatást. A rendelet értelmében az érintett területeket (Vas és Zala megye egyes járásai) zárt területté nyilvánították. Ezekről a területekről az állatokat csak a hatósági állatorvos engedélyével lehet elszállítani. Az említett térségekből levágásra csak vasúton lehetett szállítani, és csak a Közvágóhíd fogadhatta az állatokat.

¹⁰⁶ Pál József: Hogyan segíti kormányzatunk a szövetkezeti termelőcsoportokat? Falurádió. 1949. március 12. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. március 12. 19:30–20:00.

A Gazdasági Főtanács rendeletben szabályozta a tej új árát. Azokon a településeken, ahol a tejgyűjtők a tejet ipari feldolgozás vagy a helyi fogyasztás céljára vásárolják fel, ott a termelői ár literenként 70 fillér. Azokon a területeken, ahonnan a tejet Budapestre és a környékére vagy más helyre szállítják, a termelői ár 80 fillér literenként. Budapesten és a környékén 1 forint a tej termelői ára.

Ha a termelő a községekben közvetlenül a lakosságnak adja el a tejet, annak ára 80 fillér literenként. Más községben és önellátó városba történő eladás esetén 90 fillér. Nem önellátó városban a tej ára 1 forint. Budapesten és környékén 1 forint 30 fillért kérhetnek a termelők, ha a tejet közvetlenül a fogyasztóknak adják el.

A kormány fontos rendeletet adott ki a termelőszövetkezeti csoportok, azok tagjai és vagyonuk fokozott büntetőjogi védelméről. Ennek értelmében az, aki nehezíti, vagy megakadályozza a csoport létrehozását, a megalakult csoport működését akadályozza, fennmaradását veszélyezteti, „büntettet követ el és ezért 2 évtől 10 évig terjedő börtönnel és mellékbüntetésekkel büntethető”. Büntettet követ el az is, aki szövetkezet intézménye „ellen izgat, arra rágalmazó vagy becsmérlő kijelentést tesz. [...] valamely termelőcsoport tagját, vagy annak háza népét a csoport-hoz tartozásuk miatt becsmérli, gúnyolja, vagy bántalmazza”. Továbbá az is büntetendő, aki a csoportban vagy a csoport érdekében tevékenykedő személyt akadályoz vagy „akadályozni igyekszik”.

„Életfogytig tartó fegyházzal, de legkevesebb 10 évig terjedhető fegyházzal büntetik” azokat, aki a szövetkezet tulajdonát képező vagyontárgyat eltulajdonít, vagy „rablást, zsarolást, sikkasztást, hűtlen kezelést, orgazdaságot, vagyonrongálást, gyújtogatást követ el, vagy ezek elkövetésére felbujt”.

A rendelet 3 évig terjedő fogházbüntetéssel sújtja azt, aki a szövetkezet földjére állatait beengedi, a termést károsítja és általában minden olyan cselekményt, amely „mezőrendőri kihágásnak minősül”. A rendelet két hónapi börtönbüntetéssel sújtja azt a szövetkezeti tagot, aki a kezelésére bízott vagy munkájához használt „vagyontárgyat megron-gálja”.¹⁰⁷

A rádió 1949. május 27-én elhangzott „Mi az a kolhoz?” című műsorában, a Szovjetunióban működő kolhozokat és a nagyüzemi termelést mutatták be a hallgatónak. Az előadás első részében a hallgatók meg-

¹⁰⁷ Falurádió. Rendeletek. 1949. március 25. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. március 25. 6:00–6:30.

ismerkedhetnek a szovjet mezőgazdaság eredményeivel, a parasztság helyzetével. Az előadásban kiemelték, hogy minden „szakértő elismeri azt aényt, hogy a szovjet mezőgazdaság a világ legfejlettebb, legmodernebb nagyüzemi mezőgazdasági termelési rendszere, amelynek, kiváló teljesítményeit szerte a világon ismerik és próbálják elsajátítani. A szovjet kolhozparasztság a világ legműveltebb, leggazdagabb és legboldogabb parasztsága... A szovjet kolhozparasztság útja nemcsak komoly tanulmány tárgy kell, hogy legyen számunkra, hanem követendő példaként álljon előttünk a magyar mezőgazdaság felvirágoztatása és a parasztságunk felemelkedése tekintetében.”

Az előadásban további példaként azt mondták el, hogy miként szerveződött a szövetkezeti mozgalom a Szovjetunióban, a „lenini–sztálini” tanítások milyen eredményekhez vezettek. A műsor szerkesztője Sztálinnak a „Válasz a kolhozparaszt elvtársnak” című cikkéből idézett. Sztálin egyebek mellett arról írt, hogy a „parasztoakat az önkéntesség elve alapján kell a kollektív gazdaság vágányára átvezetni meggyőzve őket arról, hogy a kollektív, társadalmi gazdaság előnyösebb az egyéni gazdaságnál”. Majd Sztálin és Lenin „tanításával” folytatta cikkét: a „parasztoakat a kollektív gazdaság előnyeiről meggyőzni csak úgy lehet, ha megmutatjuk és a valóságban, tapasztalatilag bebizonyítjuk nekik, hogy a kolhoz jobb az egyéni gazdálkodásnál [...], hogy a kolhoz az ínségből és nyomorból kivezető utat jelenti a szegény- és középparaszt számára. A leninizmus arra tanít, hogy minden olyan kísérlet, mely a kolhozra akarja erőszakolni a parasztra, minden olyan kísérlet, mely a kolhozokat kényszer útján akarja megteremteni, csak hibás eredményekre vezet, csak elriasztja a parasztoakat a kolhozmozgalomtól. Sztálin elvtársnak ezek a szavai bizonyítják – hallhatták a folytatásban –, hogy az orosz parasztoakat nem kényszerítették be a kolhozokba, hanem azok látva a kollektív-gazdálkodásban dolgozó parasztoak jobb életét, önszántukból, a saját érdekükből csatlakoztak a kolhozmozgalomhoz. A kollektivizálás eredményeként 25 millió parasztgazdaság helyett félmillió kolhoz keletkezett.”

Az előadásban elmondták, hogy miként szabályozta a szovjet kormány a kolhoz létrejöttét, a tagság által bevitt értékeket, és kilépve a kolhozból mit kaphatott a volt tag. Továbbá pontosan meghatározták a mezőgazdasági brigádok munkamegosztását, a gépállomások gépeivel végzett munkákat. A kolhozok szervezeti felépítését ismertette elhangzott, hogy azok tevékenységét önkormányzat végzi. Az alapszabályuk szerint a „kollektív gazdaság igazgatásának legfőbb szerve a tagok közgyűlése”. Ez választotta meg a vezetőséget, az elnököt és az ellenőrző

bizottságot, határozott a legfontosabb kérdésekről, a tervekről, a gép-állomásokkal kötendő szerződésekről, a költségvetésről, a beruházásokról, a munkabékekről. A közgyűlés „nyílt szavazással s egyszerű szótöbbséggel” döntött a különböző kérdésekben. „Így tehát a kolhoz az önkéntesség és a demokrácia elve alapján működik.”

Az előadásban ismertették, miként szervezték meg a munkát kolhozokban. A kolhoztagokat „munkacsoportokra” vagy brigádokra osztották. Voltak földművelő, traktoros, állattenyésztő, kertészeti csoportok. Ezek létszáma 20-30 vagy annál is több volt. A csoport a csoportvezető irányítása alatt végezte a munkát, minden csoport egy meghatározott munkát végzett. „Ehhez megkapják a szükséges felszerelést.” A munkacsoport minden tagja rendelkezett munkakönyvvel, ebbe a vezető mindennap beírta a tag napi munkavégzését. „A kolhoz könyvelője pedig a már megállapított normák szerint kiszámítja, hogy hány munkaegységet, illetőleg munkanapot kell felszámítani az elvégzett munkáért.” A felelősségteljesebb, nehéz fizikai munkáért több, a könnyebbet kevesebb munkabért kaptak.

A kolhozok megalakulása és „fejlődése” megváltoztatta a falvak képét a Szovjetunióban. A műsor szerkesztője néhány példa bemutatásával érzékeltette a változásokat. „A falvakban új iskolákat, kórházakat, laboratóriumokat, klubokat, azaz kultúrházakat, mozikat és könyvtárakat építettek.” A középiskolások száma „43 szorosára emelkedett, a képzett mezőgazdászok száma pedig elérte a 250 ezret. A kollektivizálás első nyolc éve alatt két és félmillió traktorvezetőt, félmillió kombinált arató-cséplőgép vezetőt és segédvezetőt, 200 ezer gépkocsivezetőt, 200 ezer cséplőgép kezelőt, 60 ezer gépészt és sok százezer más mezőgazdasági szakembert képeztek ki a parasztokból a mezőgazdasági főiskolákon és más tanfolyamokon.”

„A kolhozparasztságnak van rádiója, házikönyvtára, újságot olvas, és rendszeresen műveli magát. Így lett a kolhozparasztság a világ legműveltebb parasztsága...”

Műsorban a szovjet minta bemutatását követően azt a kérdést tette fel a műsor készítője, hogy Magyarországon lehetne-e kolhozokat szervezni. A válasz határozott „nem” volt. Mindezt azzal indokolta, hogy „nincsenek meg a kolhozalakításhoz szükséges legfontosabb előfeltételek. [...] A hatalmas mezőgazdasági gépipari és műtrágyagyárak megtermelése, nagyszámú magas képzettségű mezőgazdasági szakembernek a kiképzése, ami a legfontosabb, a mi parasztságunk nem ismeri a kolhoz-termelést, s így ha még szeretné is, akkor sem tudná megtermelni a szövetkezeti kollektív-termelésnek ezt a magas formáját.” A szovjet

eredmények csak „hosszú, küzdelmes fejlődésnek lehet az eredménye, amihez csak fokozatosan lehet eljutni, ha maga a parasztságunk is a munkásosztály vezetésével helyesnek tartja ezt az utat”. A szovjet kolhozrendszer az „egész világ dolgozó parasztsága számára megmutatta az utat a felemelkedéshez, a jóléthez, a szabadsághoz és kultúrához, a szocializmushoz” – fejezte be a szovjet kolhozok létrejöttének és működésének történetét a műsor készítője.¹⁰⁸

A rádió 1949. június 13-án elhangzott külön adásában Petőházi Sándor, az Országos Közellátási Hivatal csoport vezetője ismertette a május 29-én megjelent új terménybegyűjtési rendeletet. A 25 holdon aluli földterületen gazdálkodók esetében a kormány „megszüntette a mezőgazdaság-fejlesztési járulék fizetésének kötelezettségét”. Azoknak a gazdálkodóknak, akiknek a földterülete a 25 katasztrális holdat eléri vagy annál kisebb, de „összterületük kataszteri tisztajövedelme a 350 aranykoronát eléri, vagy meghaladja a beszolgáltatási kötelezettségük a múlt évvel szemben progresszívabbá” vált. Vagyis, akinek több földje van „annak arányosabban többet kell beadnia”.

Az I. típusú¹⁰⁹ termelőszövetkezeti csoportoknál a közös művelés alatt álló területre eső kötelezettségnek 10%-kal csökkennek. A II. típusú szövetkezetek esetében 15%-kal csökken a beadási kötelezettség azokkal szemben, aki ugyanolyan földterületen „egyéniileg” gazdálkodnak. A közösen termelő III. típusú szövetkezeti csoportoknál a terménybeszolgáltatásnak „nem a csoport tagjai külön-külön, hanem maga a csoport” köteles eleget tenni.

Az új begyűjtési rendelet „külön szemestakarmány” beadási kötelezettséget írt elő. A szemestakarmány beadási kötelezettség a kenyérga-

¹⁰⁸ Mi a kolhoz? 1949. május 27. Archivum. Adásba ment: 1949. május 27. 16:40–16:55. A kolhozok a Szovjetunióban az 1929-ben indított kollektivizálási program nyomán alakultak. Állami tulajdonú földterületeken működő termelőszövetkezetek voltak, amit a kinevezett elnök és az állami tulajdonú gépállomás biztosított. A kolhozokat 1990–1991-ben szüntették meg. *MN*. 9. kötet. 2000. 188. o.

¹⁰⁹ Az 1948. december 18-án megjelent kormányrendelet a termelőszövetkezeti csoportok három „fejlettség” szerinti kategóriáját különböztette meg. Az I. és a II. típus átmenetet jelentett az egyéni és a közös gazdálkodás között. A III., a „legfejlettebb” kategóriába – az ún. háztáji földek kivételével – már minden munkát közösen végeztek, az elvégzett munka értékét munkaegységekben mérték, és a „megtermelt tiszta feleslegből a tagok munkaarányosan részesültek”. A „téészek” szervezése nehézkesen indult, a parasztság nagy többsége a termelési feltételek nehézségei ellenére is nehezen vált meg a tulajdonától. Romsics Ignác: *Magyarország története...* i. m. 313. o.

bona beadási kötelezettségnek 15%-a, amelyet 5% árpával, 10% kukoricával kell teljesíteni. Ha a gazdálkodó az árpát vagy a kukoricát „termés hiányában teljesíteni nem tudja, úgy az illetékes közellátási felügyelőség engedélyével az árpát és a kukoricát egymással helyettesítheti vagy szükség szerint árpa és kukorica helyett a kenyérgabona beadási kötelezettség teljesítésének sorrendjében más, beadásra alkalmas terményt adhat”. A szemestakarmány beadási kötelezettsége alól mentesítést kapott az a gazdálkodó, aki „nemzeti vállalattal vagy szövetkezeten keresztül” sertéstenyésztésre vagy -hízalásra kötött szerződést. Ebben az esetben a szemestakarmány beszállítási kötelezettség alól az Országos Közellátási Hivatal adhat felmentést.

A rendelet értelmében a gazdálkodóknak a kenyérgabona-beadási kötelezettséget a „terméseredmény” arányában búzával, rozssal és kétszeres köles beadásával kellett teljesíteni. A kenyérgabona-beadási kötelezettség sorrendje a következő volt: búza, rozs, kétszeres árpa, zab, napraforgó, kukorica, rizs, bab, lencse. Saját és gazdasági szükségletre „levonhatja kenyérgabonáját” A megmaradót pedig köteles volt beszolgáltatni. Ha a kenyérgabona- beadási kötelezettségnek már eleget tett, és még maradt „beadási kötelezettsége, akkor a hiányt másodsorban árpával kell pótolnia”. Ha még ezt követően is maradt beadási kötelezettség, akkor az zab, napraforgó, kukorica, rizs, bab, lencse beadásával teljesíthette.

A rendelet a beadási kötelezettség csökkentését tette lehetővé abban az esetben, ha a gazdálkodó termelési szerződést kötött, vagy a szántóterületének 25%-ánál nagyobb részben beadásra nem alkalmas növényeket termeszt, pl. paprika, hagyma, paradicsom, káposzta stb. Ennek megfelelően arányosan kevesebbet kell beadnia. Kedvezményeket kapott az a gazdálkodó is, akinek a földterületén nagy részben erdő, legelő vagy szőlő van. A kedvezményt a gazdálkodó abban az esetben kapta meg, ha a földterülete 25 katasztrális hold vagy annál nagyobb, vagy a tisztajövedelme a 350 aranykoronát elérte vagy meghaladta, ha az egyéb „művelési ághoz tartozó terület a szántóterület 40%-án” felül volt. Ha a gazdálkodó 25% katasztrális holdnál kisebb területen gazdálkodott, a föld tisztajövedelme nem érte el a 350 aranykoronát, a kedvezményt akkor is megkapta, ha a „művelési ághoz tartozó szántóterület 30%-át” elérte.

A rendelet „gazdálkodónak azt tekinti és így a terménybeadási kötelezettséget, arra a személyre rója ki, aki bármilyen címen ténylegesen gazdálkodik”. A rendelet azért kellett ismernie minden gazdálkodónak, mert ha „változás” állt be akár a földterület nagyságát illetően, akár a

gazdálkodó személyében azt jelentenie kellett a községi előljáráson. A változásoknak megfelelően számították ki a beadási kötelezettséget.

A rendelet megjelenését követően a községi előljáráásokon folyamatosan elkészítették az új „gazdajstromot”, amelyet három napra, közszemlére kifüggesztettek, hogy gazdálkodók tudják az adatok helyességét ellenőrizni, és az esetleges elírásokat jelezní.

Az előadó az adás végén annak a reményének adott hangot, hogy a nemsokára kezdődő aratásra a parasztság és a gépek is egyaránt felkészültek. „Minden jel arra mutat, hogy a dolgozó parasztság az idén az elmúlt évinél is gyorsabb ütemben kíván eleget tenni kötelezettségének, hogy ezzel az 5 éves terv megvalósítását hathatósan elősegítse.” A vidéki parasztság tudja, hogy az „5 éves terv több mezőgazdasági gépet és így jobb és könnyebb munkafeltételeket, több ruhát, cipőt, csizmát, a falunak villanyt, egészségügyi intézményeket és kultúrát jelen”. A parasztság már az aratás megkezdése előtt jelezte, hogy a terménybegyűjtést versenymozgalom keretében kívánja megvalósítani. Versenyre hívja az „egyént az egyénnel, falut a faluval, vármegyét a vármegyével, hogy ki fogja teljesíteni kötelezettségét azon túlmenően is, hogy ezzel is biztosítsa, az 5 éves terv sikeres megindulását és simábbá tegye a szocializmus felé vezető utunkat”.¹¹⁰

„Hírek” 1949. augusztus 3-án reggel elhangzott adásában egyebek mellett részletes beszámolót adott az országban folyó begyűjtési versenyről. A versenymozgalom jelszavai például így hangoztak: „Tervszerű munkával biztosítjuk a több és jobb kenyeret! Meggyorsítjuk a cséplési munkát! Túlteljesítjük begyűjtési kötelezettségünket!” A vállalatokat a vidék parasztjai „valóra is váltják” – hallhatták a híradásból.

Az ország megyéiben készített tudósítások alapján számoltak be a begyűjtési verseny eredményeiről. Csongrád megyében több település határában „már a napokban végeznek” a csépléssel. „Szinte ontják a szövetkezetek raktárába a kitűnő gabonát dolgozó parasztjaink”. Csongrádon az elmúlt hét végére „tízszer annyi gabonát gyűjtöttek be, mint az elmúlt év hasonló időszakában”. A hírekben az egyéni teljesítményekről is tudósítottak. Csongrád megyében, a megyei versenyben első helyen Tóth Lajos 6 holdas csongrádi gazda végzett, aki 410 százalékkal teljesítette terménybeszolgáltatási kötelezettségét. Somogyi Sándor szeg-

¹¹⁰ Rádió előadás. Az állami terménybegyűjtés új szabályozása. 1949. június 13. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. június 13. 17:35–17:50.

vári gazda 374, Gajda Imréné 322 százalékos teljesítménnyel „halad az élen”.

Jászberény dolgozó parasztsága a vasárnapi Petőfi-ünnepség keretében versenyre hívta Mezőtúr gazdáit. A „kihívást” a DÉFOSZ jászberényi szervezetének elnöke olvasta fel.

Somogy megye Öreglak községében befejeződött az aratás, megkezdődött a cséplés és a tarlóhántás. A község a terménybegyűjtés terén is jó eredményeket ért el. Androsits István 400, Ottusek István 250%-ra teljesítette a terménybeadást. A falvak parasztsága Somogy megyében is versenyre hívta egymást. Tóth József sajtoskáli gazdálkodó 900%-ban teljesítette túl a begyűjtési kötelezettségét.

A begyűjtési versenyben asszonyok sem maradnak le a férfiak mögött, az MNDSZ (Magyar Nők Demokratikus Szövetsége) felhívása óta verseny indult az MNDSZ vidéki csoportjai között a terménybegyűjtés „sikeres teljesítéséért és túlteljesítéséért”. A Sopron megyei Babót községben sok asszony áll egyéni versenyben egymással és férfiakkal is. Pest megyében Pereg községben Horák Mihályné 6 holdas úgazda, felesége indította el a begyűjtési versenyt, 331 kg helyett 731 kg búzát szállított a szövetkezetbe.

A hírósszefoglalóban arról is tájékoztatták a hallgatókat, hogy a „kulákok felháborító arcátlanossággal próbálkoznak szabotázs-kísérletekkel. Minden eszközt igénybe vesznek, hogy akadályozzák a cséplési és terménybegyűjtési munkákat. Hajdúszoboszlón Szabó János és Vida József kulákok az árpát félérett állapotban vágják le, és mint takarmányt, állataikkal etették fel. Csongrádon bíróság elé állították Dózsa Lajos 40 holdas kulákot, mert szabotálta az aratást és 17 hold kalászosát nem vágatta le idejében”. Baranya megyében a mezőgazdasági munkavállalók arról panaszkodtak, hogy „sok kulák nem fizeti meg a szerződésben előírt béreket”. A munkaügyi bizottságok kötelezték a „kulákokat az elmaradt bérek 8 napon belüli kifizetésére”. Példaként elmondták, hogy „Nagyharsány községben Szabó István kulákot mintegy kétezer forint elmaradt munkabér kifizetésére kötelezték. Fehérvári Kálmánné több mint „12 ezer forinttal tartozott” két mezőgazdasági alkalmazottjának.¹¹¹

¹¹¹ Hírek. 1949. augusztus 3. MTVA KI. Adásba ment: 1949. augusztus 3. 8:00.

Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek ellen folytatott koncepció per egykori rádiós bemutatására már kevesen emlékezhetnek. A rádió a kirakatper szerkesztett részleteit közvetítette. A teljes hanganyag megtalálható az MTVA Archívumában.¹¹² A párt Agitációs és Propaganda Bizottsága meghatározta a rádió feladatát a Mindszenty-per idején, vagyis azt, hogy miként kommentálják, és a politikai propaganda eszközeivel hogyan próbálják hihetővé tenni a perben elhangzottakat.

A vádiratot még a népbírószági tárgyalás előtt mint bizonyító vádanyagot egy ún. „Sárga Könyvben”¹¹³ hozták nyilvánosságra. A rádió 1949. január 19-én, a könyv megjelenése előtt egy nappal ismertette annak tartalmát. A „Sárga Könyv” szerint – hangzott el – Mindszenty kémkedéssel, nyilas kapcsolatokkal, valutaüzletekkel, külföldi imperialista körökkel szőtt összeesküvéssel vádolható. A rendszer megdöntésére, a királyság visszaállítására törekedett, ezért tartott szoros kapcsolatot Habsburg Ottóval, akivel 1945-ben Amerikában találkozott. „Mindszenty, Ottóval részletesen megbeszélte – állították – a magyarországi illegális legitimista szervezkedést. Megállapodtak abban, hogy a népel lenes összeesküvésben összekötőül az Egyesült Államok budapesti követét használják fel.” A legitimista erőket a meglévő pártokban kell elhelyezni, és lehetőleg fontos, bizalmi állásokat kell szerezni számukra. Mindszenty ennek megfelelően szervezte a legitimista összeesküvést. Az 1947-es választásokon – ahol ma már köztudottan a kommunisták az ún. kékcédulás csalással szereztek voksokat – Mindszenty a jobboldali Pfeiffer pártját támogatta. Terve szerint – akár világháború árán is – az amerikaiak őt tennék meg átmenetileg a legfőbb hatalom birtokosának, amit később átadna Habsburg Ottónak.¹¹⁴

A „Sárga Könyv” vádjaihoz a rádió a bírósági tárgyalások közvetítésével kívánt hangulatot teremteni. 1949. február 3-án pedig azzal jelentkezett, hogy a „Budapesti népbírószág külön tanácsa ma reggel kezdte

¹¹² A Mindszenty-per 1949. február 3-5. <http://lexikon.katolikus.hu/M/Mindszenty-per.html> (2014. február 23.)

A Mindszenty-per írott dokumentumai az MTVA KI található. Politikai perek 1948–1951. A hangfelvétel a Hangarchívumban. (A per dokumentumai megjelentek könyvben is. Mindszenty József a Népbírószág előtt. Állami Lapkiadó. Budapest. 1949. Fekete Könyv.)

¹¹³ A „Sárga Könyv” 1949. január 20-án jelent meg. „Mindszenty bűnügy okmányai” címmel, Mindszenty József elleni vádak tartalmazta.

¹¹⁴ Hírek. 1949. január 19. MTVA KI. Adásba ment: 1949. január 19. 20 óra.

meg Mindszenty József és bűntársai tárgyalását”. Már itt a rövid hírekben fontosnak tartották említeni Mindszenty „beismerő levelét”, és azt, hogy az összeesküvők eltörölték volna a földreformot és az államosítást.¹¹⁵

1949. február 5-én az esti 20 órás hírösszefoglalóban a külföldi lapokból kiragadott mondatokkal kívánta a rádió a per hitelességét bizonyítani. Az angol sajtóból a *Times* tudósítását említették, mely szerint „Mindszenty visszavonta levelét, amelyben letartóztatása előtt előre hatálytalanította leendő vallomását”. Arról nem szólt a rádió, hogy a „viszszavonás” a letartóztatás után történt, tehát a „hatálytalanítás” erre is vonatkozott.

A *Daily Worker* is részletesen ismertette a tárgyalás anyagát, majd feltette a kérdést: „Vajjon miért vallottak be Mindszenty és társai ilyen sok mindent? A választ megadta bíróság előtt felmutatott fémdoboz, amelyet Mindszenty pincéjéből ástak ki, és amely a bíboros politikai levelezését tartalmazta. Előkerültek az összes bizonyítékok.”

A francia sajtóból többek között ismertette a rádió a *France Soir* tudósítását, mely szerint „Mindszenty viselkedése csalódást okozott. Akik azt várták, hogy öntudatos lesz, és ostromozni fogja a tárgyalás folyamán a jelenlegi rendszert, csalódtak. Ha vegyszerek hatása alatt vallott volna – írja a tudósító –, ezt észre lehetett volna venni. Mindenki, aki ott volt a tárgyaláson, egyetért abban, hogy a bíboros teljesen magánál van.”

A *L’Humanité* cikke szerint: „A vádlottak és tanúk vallomása igazolja a hazaárulás vádját.” A tudósításban azt is megjegyezték, miszerint „Mindszenty beismeri, hogy jó bánásmódban részesült letartóztatása óta”.¹¹⁶

A külföldi véleményeket a „Külügyi Negyedóra” című műsorban közvetítette a rádió. 1949. február 6-án szóltak arról, hogy a Mindszenty-per lezárult, már csak az ítélethirdetés van hátra. A magyar közvéleményben – állították – a morális ítélet, a mélyen elítélő állásfoglalás már kialakult. Az imperialisták azonban igyekeznek mártírként feltüntetni a hercegprímást. A per ezzel szemben megmutatta – hangzott el a rádióban –, hogy Mindszenty „nem szent, hanem politikus. Nem aszkéta, hanem taktikus. Csak rossz politikus, és rossz taktikus. Primitív, korlátolt, ravaszkodó, számítgató, aki egész diplomáciai és taktikai kártyavárát a harmadik világháború közvetlen bekövetkezésére építette.” Mindszenty azt vallotta,

¹¹⁵ Hírek. 1949. február 3. MTVA KI. Adásba ment: 1949. február 3. 20 óra.

¹¹⁶ Hírek. 1949. február 5. MTVA KI. Adásba ment: 1949. február 5. 20 óra.

hogy „nem akarta a háborút, csak számolt vele”. A per folyamán azonban kiderült, hogy „úgy számolt vele, mint vágyálommal, mint utolsó lehetőséggel, hogy azokat a reakciós társadalmi erőket, amelyeket képviselt: a magyar feudálkapitalizmus megteremtése”.

A műsor szerkesztője más lapok írásainak elemzése mellett a *Times* egyik cikkét emelte ki, amelyben a per kezdetén azt állította, hogy az „a nagy ellentét, amely a római katolikus egyház és a kommunizmus között mutatkozott”. Ez azonban „teljességgel hamis és tarthatatlan” – hangzott el az adásban. Mert a per „nem a katolicizmus és a kommunizmus dogmatikus összecsapásának pöre volt. A pör nem ideológiák, hanem rendszerek pöre volt. A pör az antiimperialista, szocialista népi demokrácia pöre volt a feudálkapitalista múlt hazajáró kísértetei ellen, akik reakciós kétségbeesésükben, világi hatalmuk megmentésére és restaurálására eladták magukat a jelenleg legerősebb és legaktívabb reakciós világhatalomnak, az Egyesült Államok politikai terjeszkedésének szolgálatára.”¹¹⁷

A *Rádió Újság* 1949. február 11-i számában szólt arról, hogy „A 28 órás tárgyalás anyaga, amelyet teljes egészében megörökített a rádió technikai berendezése, bizonyosága annak, ma és későbbi korokra, hogy magyar népnek a szocializmus felé vezető viszonylag békés átmenet folyamán milyen haladásellenes erőkkel kellett megküzdenie...”

„A tárgyalás – írták –, amely a rádióban, a nagyszerű szerkesztés megoldásával, a legfontosabb, legkiemelkedőbb és legjellemzőbb részek bemutatásával a maga teljes egészében, globális mivoltában volt hallható...” A „nagyszerű szerkesztést” – ami aktuális politikai célokat szolgált – részletezi is a *Rádió Újság*. „A rádió aktuális osztályának szerkesztői, munkatársai műszaki és újságíró dolgozói derekas munkát végeztek.” A közvetítések és a leadások „kiválóan sikerültek”. „Benn a stúdióban a rögzítés színhelyén, három-négy ember villám skicceket készített az anyagból, abból a célból, hogy a kiválogatáshoz ne kelljen soká keresgetni a tárgyalás kiemelkedő fontos perceit... [...] A munkatársak azon fáradoztak, hogy a napi kilencórás anyagból kiválogassák a legizgalmasabb, legjellemzőbb másfélórát. Ehhez az anyaghoz készült később a délutáni órákban az összekötő szöveg”. A kommentárokat az Aktuális Osztály munkatársai készítették, és ennek megfelelően ők vág-

¹¹⁷ Külügyi Negyedóra. 1949. február 6. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. február 6. 10:45.

ták és szerkesztették a műsorok szövegét is. „Adás előtt még gyors főpróbát tartottak az anyagból.”¹¹⁸

A „Külügyi Negyedóra” című műsor 1949. február 13-i adásában a rádió folytatta a Mindszentyvel kapcsolatos tudósítások bemutatását. Az adásban arról beszéltek, hogy a Mindszenty-ügy alkalmat adott az imperialista hatalmaknak a hidegháborús propaganda kiélezésére. Az USA és a Szovjetunió kapcsolatai tovább romlottak, a „béke helyett a hidegháború új szakaszába lépett”. A nyugati propaganda – mondták – szeretné a Mindszenty-féle összeesküvőket „egyszerre keresztes lovagokká ütni, akiknek mindent szabad a sátáni állam ellen”. A háborús uszítók „először telekürtölték a világot azzal, hogy Mindszenty ártatlan, mint a ma született bárány, sohasem követte el a terhére rótt bűnöket. Mikor aztán Mindszenty vallott, lúdbőrző rémmesékkal verték fel a világ lelkiismeretét, hogy a kardinálist megmérgezték, falhoz állították, elbódították, meghipnotizálták, és amit beismert, abból egy szó sem igaz. Végül, amikor a világsajtó igazolta, hogy Mindszenty nyugodtan, megfontoltan, sőt diplomatikus köntőrfalazással vallott, milliméterre kiszámítva, mit ismerjen be és mit ne, – akkor dördült el a nagy ágyú: a pör a kereszténység harca volt a sátán ellen. És a sátán ellen, az állam ellen mindent szabad, – összeesküdni, kémkedni, valutát csempészni. Így válik a politizáló kardinálisok szájában a bűn erénnyé és a keresztes háborús uszítás az Ige hirdetésévé.”¹¹⁹

A közvetlen propaganda újabb írásai tanulmányok, elemzések is elhangzottak a rádióban az erkölcsiségről, a vallásszabadságról, a „klerikális reakció” ténykedéséről. A „Marxista–Leninista Negyedóra” 1949. február 24-én elhangzott műsorának címe „Az igazi erkölcsiségről”. Az írás szerzője Mód Aladár¹²⁰ történész volt. Munkájához az apropót

¹¹⁸ Mindszenty-tárgyalás a rádióban. *Rádió Újság*, 1949. február 11. 2–3. (A per 28 órás anyagát a rádió új, szalagos magnetofonjára rögzítették. Az adásokat az emberek több helyen, az utcán is hallgathatták. Lévai Béla: *A rádió és a televízió krónikája 1945–1978*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Budapest. 1980. 70. o.)

¹¹⁹ Külügyi Negyedóra. 1949. február 13. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. február 13. 10:45–11:00.

¹²⁰ Mód Aladár (1908–1973) politikus, történész. 1932-től a Magyar Kommunista Párt tagja. Illegális tevékenységéért többször letartóztatták. 1943-ban jelent meg a *400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért* című könyve. 1945 után a *Szabad Nép* munkatársa, majd az MDP Propaganda Osztályán dolgozott. 1954–1961 között a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság főtítkára. 1954-től haláláig az ELTE BTK egyetemi tanára, a Tudományos Szocializmus Tanszék vezetője. *MN*. 13. kötet. 2001. 203. o.

a Mindszenty-per adta. Bevezetőjében ellentmondást nem tűrően állapította meg: „Mindszentyt, a klerikális reakció fő képviselőjét elérte méltó sorsa.” A per bebizonyította, hogy a „klerikális reakció” erkölcsé a nagybirtokosoknak, a nagyitőkéseknek felel meg, de a „legsúlyosabb népellenes bűn, a legsötétebb erkölcstelenség a dolgozó nép millióinak szempontjából”. Kiderült ebből – Mód szerint – az „erkölcsiség kétfélesége és osztályjellege”. A reakció erkölcsiségével szemben áll a „proletáriátus új, magasabbrendű erkölcsisége”. Ezt követően a szerző a „magasabbrendű erkölcsiség” tartalmáról mond néhány általános kitételt, majd a lényegét a munkában, a kizsákmányolástól mentes munkában találja meg. Kijelentette, hogy „A munka az egyén önmagához és embertársaihoz való viszonyának, az egyén erkölcsiségének és a társadalom erkölcsi rendjének legfontosabb és alapvető tényezője.”¹²¹

A rádió „Marxista–Leninista Negyedóra” című műsorában 1949. március 10-én volt hallható Haraszi Sándornak¹²² a vallásszabadságról tartott előadását, amelyet egy Sztálin idézettel kezdte: „az emberek bármely csoportjának joga van bármely vallást követni”. Majd a szerző Rákosi Mátyást idézte, aki szerint a „magyar demokrácia [...] a magyar protestáns egyházakkal, vallásfelekezetekkel olyan kölcsönös megegyezésen és engedményeken alapuló szerződéseket kötött, amely messze felülmúlja a vallásszabadság terén mindazt, amit Anglia, Amerika, vagy a többi polgári állam nyújt”.

A továbbiakban az előadó Rákosinak a Mindszenty-perről elmondott véleményét osztotta meg a hallgatókkal. A „Mindszenty ügyel kapcsolatban a nyugati imperialisták tovább folytatják rágalomhadjáratukat, népi köztársaságunk ellen. Azt hazudják, hogy nálunk üldözik a vallást, megsértik a lelkiismereti szabadságot.” Ezzel szemben „Mindszentyék, a klerikális reakció soha nem tartotta tiszteletben a felekezeti szabadságot, ellenkezőleg: mindig és mindenkor küzdött és harcolt ellene. A val-

¹²¹ Mód Aladár: Az igazi erkölcsiség. 1949. február 24. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. február 24. 18:15–18:30.

¹²² Haraszi Sándor (1897–1982) újságíró, politikus. A Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadseregben harcolt. 1921-ben emigrált. 1929-ben tért vissza. 1945–1948 között a *Szabadság* című napilap szerkesztője, az MDP KB Agitációs és Propaganda Osztályának helyettes vezetője. 1950-ben letartóztatták, koholt vádak alapján először halálra, majd életfogytiglani börtönre ítélték. 1954-ben rehabilitálták. A Nagy Imre körüli pártellenzék egyik vezetője lett. 1958-ban 6 évi börtönre ítélték. 1960-ban amnesztiával szabadult. 1980-ig az Akadémiai Kiadónál dolgozott. 1981-ben a *Beszélő* egyik szerkesztője volt. *MN.* 9. kötet. 1999. 216.o.

lás és felekezeti szabadság elvét vele szemben mi képviseljük, mi védelmezzük.”¹²³

A rádió 1949. március 17-én elhangzott az „Egyház és demokrácia: A klerikalizmus, mint az imperializmus szövetségese” című adásában ismét az egyházzal foglalkozott. Kijelentették, hogy az amerikaiak „ötödik hadoszlopa”, a rendszer beépített ellensége az egyházi reakció. „A legjobb példa erre – hangzott el – a Mindszenty-ügy. Mindszenty, a magyar katolikusok feje, egyszemélyben volt a magyarországi reakció vezére és az amerikai imperialisták magyarországi főmegbízottja. Leleplezése és elítélése éppen ezért súlyos csapást jelentett nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi reakció számára is.” A magyar népi demokrácia az egyházakkal megegyezésre törekedett mindig. Ez a katolikus egyházzal nem sikerült eddig. Ebben jelentős szerepet játszott Mindszenty ellenállása, mely még mindig hatást gyakorolhat. Ezért a klerikális reakció elleni harcot folytatni kell, mert az „szerves része az imperializmus elleni harcnak, a béke védelmének”.¹²⁴

A Kállay Gyula a rádióban 1949. március 24-én elhangzott előadásában azt a kérdést boncolgatta, hogy „Miért nem akart az egyházi reakció megegyezni a magyar demokráciával?” Szerinte a magyar demokrácia vezetői baráti „kényszerítésre nyújtották ki jobbjukat”, de a katolikus egyház élesen visszautasította ezt. Ennek – Kállay szerint – az 1945-ös földreform az oka, ami az egyházi nagybirtokot is a földnélküli szegények kezére juttatta. Az egyház azóta revansra készült, és ennek élére Mindszenty bíboros állt. „Körlevelei és felhívásai, a szószéken elhangzott uszításai egymást követték.” Ennek nyomán a vasárnapi misék, a körmenetek politikai tüntetésekké váltak, „amelyek mögött ott látjuk a régi, letűnt úri Magyarország minden rothadt képviselőjét és elemét: a nagytőkéseket, nagybirtokosokat, kulákokat, spekulánsokat, hazaárulókat, mindazokat, akik csak Mindszenty kalózbogója alatt egy új világháború kirobbantásában látták az egyedüli lehetőségét régi népnyúzó és népelnymó rendszerük visszaállítására”.

Kállay előadásában ezt követően a Vatikánt és az amerikai imperialistákat is okolta a katolikus egyházzal való kibékülés megakadályozásáért. De említésre került Nagy Ferenc, Sulyok Dezső, Pfeiffer Zoltán és

¹²³ Haraszti Sándor: A vallásszabadság. 1949. március 10. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. március 10. 18:15–18:30.

¹²⁴ Egyház és demokrácia: A klerikalizmus, mint az imperializmus szövetségese. 1949. március 17. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. március 17. 18:15–18:30.

Peyer Károly is, akik szintén Mindszentyt támogatták az ellenállásban. „Így lett Mindszenty – állította Kállay – a reakció, a hazaárulás, a kémkedés legfőbb szervezője és vezetője...”, az állammal kötendő megállapodás ellenzője. A megállapodás Mindszenty letartóztatása után sem jött létre, de az kiderült, hogy a demokrácia erői nem hajlandók tűrni „semmilyen támadást, összeesküvést vagy kémkedést”. Az erőt mutató államhatalom esélyei a katolikus egyházzal való kiegyezésre megnövekedtek, és ezt erősítette a protestáns egyházakkal történt megegyezés is. További pozitív fejlemény – állította a szerző –, hogy a Mindszenty-per a dolgozók millióit világosította fel a klerikális reakció szándékairól, és még „nagyon sok katolikus papnak is kinyílt a szeme...” Ezek a fejlemények reményt adhatnak „a római katolikus egyházzal való kedvező viszony kialakításához”.¹²⁵

AZ 1949-ES VÁLASZTÁSI PROPAGANDA A RÁDIÓBAN

A Rákosi-rendszerben a Magyar Függetlenségi Népfront létrehozása a többpártrendszer teljes felszámolását és a parlamentarizmus leépítését szolgálta. Az 1949. február 1-jén megalakult Népfront magába olvasztotta a megmaradt pártokat és szervezeteket. Első kongresszusán – 1949. március 15-én – a Népfront elnöke Rákosi Mátyás lett, főtárgya pedig Rajk László. A vezetést nem zavarta, hogy alelnöki funkcióba került az MDP-hez teljesen lojális Dobi István kisgazda és Erdei Ferenc parasztpárti politikus. A Népfrontba feloldódott pártok is elfogadták, hogy az új országgyűlési választásokon, amit 1949. április 12-én írt ki a köztársasági elnök (Szakasits Árpád) közös listán szerepeljenek. Így csak a Népfrontra, annak jelöltjeire lehetett voksolni.

Az országgyűlési választásokat az MDP jól előkészített propagandával szervezte meg. Ebben természetesen a Magyar Rádió is jelentős feladatokat kapott. Ez tükröződik az 1949. májustól a választásokig elkészített munkatervükben is. A rádiónak szánt egyik legfontosabb feladat a közhangulat javítása lett. Az eredeti műsortervet megváltoztatták, szórakoztató, optimista, népszerű műsorokat állítottak össze. A „nehéz műsorok helyett – írták – operett, cigány-, katonazenekar, sport, stb.” került adásba. 3-4 perces interjúk is szerepeltek. Élmunkások, vállalatvezetők,

¹²⁵ Kállay Gyula: Miért nem akart az egyházi reakció megegyezni a magyar demokráciával? 1949. március 24. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. március 24. 18:15–18:30.

népi kollégisták üzentek a választási részvételre buzdítva. A „Szív küldi” műsorokban lehetőség szerint „választási indulókat” kellett játszani. „A választás utolsó hetében – mondták – műsorunk ünnepi jellegű lesz... és a szavazásra fognak agitálni.”

A választási agitációban hangsúlyozták, hogy „Rákosi elvtárs a Népfront elnöke, az összes dolgozók vezére”. Az összes párt támogatja a Népfrontot. „Kidomborítjuk – írták – a Népfront nemzeti jellegét, azt, hogy a Népfront hazafias hagyományaink örök őre, függetlenségünk őre. Minden hazafi a Népfront mögött áll.”

A műsorokban – ígérték – külön foglalkoznak a munkásokkal, a parasztsággal és a nőkkel is. Kiemelik, mit adott számukra a Magyar Dolgozók Pártja, és milyen eredményekkel vesznek részt az ötéves terv megvalósításában.

A rádió fontosnak tartja – olvasható a munkatervben –, hogy „a kampány során nagyszámban szólaltasson meg papokat, a Népfront, a terv, és a választásokon való részvétel mellett”. „Az istentiszteleteket összhangba hozzuk választási szempontjainkkal.” (!?)

„Megmutatjuk – állították – hogyan készül város és falu, gyárak, üzemek, tanyaközpontok, a pártok, minden dolgozó a választásra. Megmagyarázzuk, hogy soha ilyen demokratikus választás nem volt, hogy soha ennyi szavazónak választójoga nem volt. Széleskörűen propagáljuk a szavazás seregszemle és népünnepély jellegét. Megmutatjuk a régi magyar választási rendnek és a nyugati választásoknak igazságtalan, népellenes jellegét.”¹²⁶

A „Népfront népszerűsítésének propagandaterve a Rádióban” 1949 tavaszáról megmaradt dokumentumból kitűnik, hogy milyen kérdéseket tartanak problematikusnak, amelyekre a propagandának választ kell adni. Így a Népfront demokratikus színekben történő feltüntetését tartották fontosnak. Kijelentették, hogy „a dolgozó magyar nép összefogása a Népfront”. Itt hangsúlyozták a parasztság szemléletének átalakítását, a nekik szóló propaganda kitüntetett szerepét. Ezekén kívül természetesen továbbra is szerepelt a párt és a munkásosztály összefogásának hangoztatása.¹²⁷

A nőknek külön műsortervet készítettek, amely szintén 1949 tavaszán készült. A „Hangos Újság” adásaiban hetente négy alkalommal

¹²⁶ A Rádió munkaterve. 1949 májusától a választásokig. MNL. 276. fond. 108. csomó. 9. öe. 262–268. o.

¹²⁷ A Népfront népszerűsítésének propagandaterve a Rádióban. 1949. tavasz. MNL. 276. fond. 108. csomó. 9. öe. 260–261. o.

hangzott el nőknek szóló műsor, ezenfelül valamennyi riportban nőket is megszólaltattak. Az Oktatási Osztály is több nővel foglalkozó riportot készített. A „Falurádió” az eddigi hetenként jelentkező egyszerű „asszonyrovat helyett négyszer fog női riportokat hozni. Az utolsó héten – a választás előtt – naponta.”¹²⁸

A választási kampány egyik fontos állomása Celldömölk volt, az ott elhangzott Rákosi beszédet a rádió is közvetítette, annak összefoglalója megjelent a *Rádió Újság* 1949. május 13-i számában. A cikkben a választási ígéretek mellett a rádió szerepéről is írtak. „A hang, melyet a rádió továbbít, nemcsak az értelmet, de az érzelmet is megragadja...” Csak a rádió képes arra, hogy a „holt betűt elevenre serkentse”. A felvilágosítás, a meggyőzés páratlan „eszköze”.¹²⁹

A rádió „Közérdekű Hírszolgálat” című műsora egy nappal a választás előtt 1949. május 14-én még egyszer felhívta a figyelmet a választás fontosságára: „A választás napján minden magyar dolgozó tegyen eleget választópolgári kötelességének. Önmagának, családjának, egész népének ellensége az, aki ezen a napon elmulasztja hazafias kötelességét”.

A szavazás gyakorlásáról is adott tájékoztatást a rádió: „A Népfontra úgy kell szavazni, hogy a szavazó a szavazólapra semmilyen jelet nem tesz, hanem beteszi a borítékba, leragasztja és bedobja a szavazatszedő bizottság előtt elhelyezett urnába. Legyen a választás napja ünnep, amelyen minden becsületes hazafi jókedvvel, bizakodva adja le szavazatát a Népfontra.”¹³⁰

A választás napján, 1949. május 15-e délutánján, a „Hírek” „Vásárnap-i Krónika” című választási összefoglalójában Betlen Oszkár¹³¹ már a győzelemről beszélt. „Igen, küzdelem volt ez is, noha csak egy lista futott, nem léptek fel vetélytársak. Küzdelem volt minden választó megnyeréséért, felvilágosításáért, küzdelem azért, hogy mindenki megértse: ebben az országban ma, május 15-én az urnák előtt csakúgy, mint az év minden napján a műhelyben, szántóföldön, hivatalokban, szervezeteinkben és mindenütt – minden dolgozó ember részt vehet az ország ügyeinek intézésében, sorsunk alakításában.”

¹²⁸ Az MNDSZ Országos Propaganda Osztály választási munkaterve. 1949. tavasz. MNL. 276. fond. 108. csomó. 12. öe. 186–190. o.

¹²⁹ Celldömölk és a Rádió. *Rádió Újság*. 1949. május 13. 2.

¹³⁰ Közérdekű Hírszolgálat. 1949. május 14. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. május 14. 11:00.

¹³¹ Betlen Oszkár (1909–1969) újságíró, történész. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00523/01742.htm> (2014. február 23.)

Betlen elmondta a hallgatóknak, mi a különbség a régi és az új választás között. Az embereket a városokban, falvakban, tanyákon a „választási küzdelem sorkatonája: a népnevelő” kereste fel. Ők viselték „ennek a választásnak a legtöbb terhét. Hiszen ezúttal nem árasztotta el az utcákat röplapok zápora, mint a múlt választásain. A falragaszok is ritkábbak lettek.”

További különbség „az, hogy a nép, hogy tízezrek vitték a választási programot, a választási célok ismertetését a szavazók százezereihez. A nép – és nem egyes fizetett kortesek. Ne felejtjük: a régi választásokon a legfőbb törvény volt, hogy a népnek nem szabad beszélnie...”

Ezen a választáson – folytatta Betlen – mindenki részt vett. A dolgozók közül kerültek ki a képviselőjelöltek, „magukra szavazhattak a dolgozók, a maguk ügyére, a maguk jövőjére, boldogulására. Ami elképzelhetetlen és tilos volt a múltban, – természetes lett ma: maga a nép korteskedett, maga a nép agitált a választások mellett”.

Az összefoglalóban a szó esett a külföldi újságírók tapasztalatairól is. Egy újságíró már kora reggel végigjárt néhány szavazóhelyiséget. „...csodálkozva kért magyarázatot: mi az oka annak, hogy ilyen nagy tömegek mentek szavazni, ilyen lelkes hangulatba.” Azt azonban hozzátette, hogy nem hiszi, hogy mindez csak az ötéves tervért történik, vagy a lelkesítő jelszavak motiválják őket. A megkérdezettek a saját és családjuk sorsának jobbrafordulásával magyarázták az aktív részvételt. Az egyik szavazó például elmondta, hogy nyolc általánost végzett, a „tanoncotthonba sem akarták felvenni. Ma a fia a Kossuth akadémiaára került.”

Betlen végezetül elmondta, hogy „nem kell megvárunk az urnák felnyitását, a szavazatok megszámlálását, hogy ezt kijelentsük. [...] Tudja az ország: végre maga a nép vehette kezébe sorsa irányítását. Tudja az ország: végre lehetővé vált, hogy összefogjon, egy táborba sorakozzon mindenki, aki hazáját szereti, aki népe békéjét, szabadságát, jövőjét biztosítva akarja látni.”¹³²

A választás „eredményéről” és az azt követő feladatokról Rákosi Mátyás adott tájékoztatást az MDP Központi Vezetőségének május 31-i ülésén, amelyet a Magyar Rádió részletesen ismertetett másnap, 1949. június 1-jén. „A májusi választás – hangoztatta Rákosi – a magyar demokrácia és benne pártunk egyik legfényesebb győzelme volt, amelyet

¹³² Hírek. Vasárnapi Krónika. 1949. május 15. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. május 15. 15:45–16:00.

felszabadulásunk óta vívtunk.” A külpolitikai háttérrel a Szovjetunió biztosította. A belső körülmények élén a párt és a munkásosztály vezető szerepét és a munkás-paraszt szövetséget emelte ki. Majd a nők és az ifjúság pozitív szerepéről beszélt. Szólt arról, hogy szerinte az alsó-papság nyomására a püspökök is a választási részvételre szólítottak fel. A „győzelemhez – mondta – a gazdasági és politikai eredményeken kívül hozzájárult a népnevelők jó munkája”, és a honvédség is jó szerepelt a választásokon. Hibaként említette, hogy a szakszervezetek választási munkája „nem volt annyira látható”.

Rákosi Mátyás ismertette az országgyűlés összetételét: 402 képviselő közül „176 munkás, 115 paraszt, a többi értelmiségi, kisiparos, kiskereskedő és egyéb”. 71 női képviselő van, és az országgyűlés fele 20 és 40 év közötti. Összefoglalóan megállapította, hogy „az országgyűlés számszerűen is visszatükrözi a munkások és parasztok szövetségét és a munkások vezető szerepét”.¹³³ A választások utáni feladatokról szólva Rákosi beszélt az „ingadozó középparasztok” megnyerésének szükségességéről, a „kultúrfront” megerősítéséről és arról, hogy „fokozni kell az éberséget”, különösen a párton belül, mert a vesztesre álló ellenség még elvetemültebben támad. Az új országgyűlésnek új alkotmányt kell megalkotnia a Szovjetunió mintájára, és létre kell hozni az elnöki tanácsot.

A feladatok között Rákosi sorolta a hároméves terv befejezését, az öt-éves terv kidolgozását, a beszolgáltatási rendszer „fejlesztését”.¹³⁴

1949. június 3-án a rádió reggeli hírósszefoglalójában, a Rákosi-beszédből kiemelve külön foglalkozott a középparasztág kérdésével. „Az elmúlt két esztendő alatt – hangzott el a rádióban – élen a munkásosztállyal valamennyi dolgozó osztály öntudata emelkedett, valamennyi dolgozó politikai tisztánlátása megnőtt. De a választás számai ezt a változást talán egyetlen rétegnél sem mutatják olyan feltűnően, mint a középparasztságnál.” Két évvel ezelőtt – hangzott el – ez a réteg még a demokrácia ellenségeinek szövetségese volt. „Két évvel később, május

¹³³ Az 1949. május 15-i országgyűlési választásokon a választásra jogosultak 96,04%-a szavazott, ebből 96,27% a Népfront jelöltjeire. *Magyarország történeti kronológiája. IV. 1944–1970.* Főszerkesztő: Benda Kálmán. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1983. 1049. o.

A képviselők 71%-a az MDP tagja volt. *Magyarország története 1918–1990.* Szerkesztők: Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos. Korona Kiadó. Budapest. 1995. 208. o.

¹³⁴ Hírek. Rákosi beszéd. 1949. június 1. MTVA KI. Adásba ment: 1949. június 1. 7:00.

15-én pedig dolgozó népünkkel összefogva demokráciánk tudatos támogatója lett.” Rákosira hivatkozva azonban szólt arról is a rádió, hogy a középparaszt még mindig ingadozik, és ez különösen előkerül a szövetkezés gondolatánál, megvalósításánál. Meg kell nyerni őket. El kell hitetni velük, hogy a „kommunisták nemcsak hirdetik, hanem meg is valósítják a szövetkezés önkéntességének elvét”.¹³⁵

A rádió híradásaiban 1949. június 8-án egyebek mellett az új országgyűlés megnyitó ülésével foglalkozott. Kijelentették, hogy „ez az országgyűlés a nép országgyűlése”, amit az is bizonyít, hogy „a képviselők párttagságra való tekintet nélkül foglalnak helyet a parlamentben”. Az első ülésen az Országgyűlés elnökévé Olt Károlyt választották.

Ezt követően felolvasták Szakasits Árpád köztársasági elnök levelét: „a május 15-i választásokon a magyar dolgozók milliói imponáló egyhangúsággal a Függetlenségi Népfront programja mellett döntöttek... Helyeslik a változásokat, a nagybirtokosok, nagytőkések és az imperialista ügynökök kiszorítását a politikából.” A függetlenség, az ötéves terv, a békepolitika mellett döntöttek a választók és természetesen „nagy felszabadítónk” a Szovjetunió mellett. A köztársasági elnök levelében kérte, hogy „az országgyűlés mielőbb foglalja törvénybe, hogy köztársaságunk alkotmányjogilag is népköztársaság legyen”. Végül az elnöki levélben, hangsúlyozta, hogy a „választásokon megmutatkozott dolgozó népünk mélységesen ösztönözte bizalma a Magyar Dolgozók Pártja és annak vezetője, a Népfront elnöke, Rákosi Mátyás iránt”.¹³⁶

A RAJK-PER A RÁDIÓBAN

A Rákosi-időszak törvénysértései között a legnagyobb megdöbbenést a Rajk-per keltette. A Rajk-per során a hamis vádak kémkedésről, a hatalom megdöntése, a kommunista vezetők meggyilkolásának tervéről, a Tito-féle Jugoszláviával való együttműködésről és ezzel a Szovjetunió és a népi demokráciák elleni összeesküvésről szóltak. Rajk Lászlóval együtt perbe fogtak közel százötven embert, minisztériumi vezetőket, magas rangú katonatiszteket, többségükben párttagokat. A vádakat szovjet mintára és Rákosi Mátyás közvetlen részvételével állították össze. Rajk László és mások is a testi és lelki kínzásoktól megtörve,

¹³⁵ Hírek. 1949. június 3. MTVA KI. Adásba ment: 1949. június 3. 8:00.

¹³⁶ Hírek. 1949. június 8. MNL. K 615. 282. csomó.

hamis ígéreteket elfogadva vállalták, lényegében „betanulták” a számukra előre elkészített „tanúvallomásokat”. A nagy nyilvánosság előtt lezajlott koncepciós perben Rajk Lászlót halálra ítélték és kivégezték. Hasonló sorsra – vagy súlyos börtönbüntetésre – jutottak a Rajk-per többi szereplői is. A per nyilvánosságát a Magyar Rádió is biztosította helyszíni közvetítésekkel.¹³⁷

A Rajk-per előkészületei már javában folytak, amikor a rádióban 1949. augusztus 3-án elhangzott „Harc az imperializmus ügynökei ellen” című műsor feltette a kérdést: „mivel érdemli ki ez az összeesküvő csoport a nép legveszedelmesebb ellenségei elnevezést”? A válasz a következő volt: „Legveszedelmesebb ez a banda azért, mert rajtuk keresztül az imperialisták a munkásosztály szívét, Pártunkat vették célba. Legveszedelmesebb azért, mert beférköztek soraink közé, és belülről fejtették ki bomlasztó tevékenységüket.” Ezek az emberek a nemzetközi trockizmus elméletét és gyakorlatát vallják és valószínűsítik meg. „A mai trockizmus – állította a rádió Sztálin meghatározására hivatkozva – nem a munkásosztályon belüli politikai áramlat, hanem kártevő diverzánso, ellenséges felderítők, kémek, gyilkosok elvtelen, minden eszmei tartalmat nélkülöző bandája.” Gyakorlati módszerük szerint beépülnek a párt- és állami vezetésbe, a tömegszervezetekbe, és arra törekednek, hogy „bomlasztó tevékenységgel lazítsák meg a Párt egységét, szembállítsák a Párt tömegeit, a Párt politikai irányvonalával, a központi Vezetőséggel, kiszakítsák országukat az imperialista ellenes, haladó népek táborából, elszakítsa azokat a kapcsokat, amelyek felszabadítónkhoz a hatalmas Szovjetunióhoz fűznek”. E meghatározással azt a sztálini tétele hangsúlyozták, mely szerint elsősorban a párton belül kell keresni az ellenséget. Ennek érdekében „fokozni kell az éberséget. Fel kell figyelni a legcsekélyebb pártserűtlenségre, népszerűség-hajhászásra, öntömjenezésre, személyi kultuszra, a törtetőkre. Az eddiginél szigorúbb mértékben kell ellenőrizni minden téren a Párt és az állam funkcionáriusait. Fokozni kell az egyéni felelősséget és meg kell torolni minden hanyagságot, felületességet és hiszékenységet, amely az új és régi káderek elbírálásánál mutatkozik.” Erre azért is szükség van, mert a „Rajk-féle kémcsoport felszámolásával még nem szüntettük meg az ellenség behatolási lehetőségeit. Amíg kapitalista környezet van, mindig fennáll, –

¹³⁷ Rajk László és társainak pere a Népbíróság előtt, Rajk László kihallgatása. Eredeti hangrögzítés 1949.09.16-án. MTVA Hangarchívuma. (Kék Könyv. Rajk László és társai a Népbíróság előtt. Szikra, 1949. A könyv a teljes tárgyalás anyagát tartalmazza a vádirattól az ítéletig.)

ahogy haladunk a szocializmus felé mindig erősödik – az imperialisták behatolási kísérlete.”¹³⁸

Az MDP Agitációs és Propaganda Bizottsága 1949. szeptember 6-án tartott ülésén határozta meg a Rajk-per legfontosabb propagandaszempontjait, amelyek figyelembevételével kellett készíteni a műsorokat. A bizottság tagjai megállapították, hogy a per „rendkívül nagy jelentőségű magyar és világügy is... Ki kell találni a módját, hogy a magyar nép számára bebizonyítsuk, amit Rajkék, Tito és a többiek az amerikai imperialisták parancsára csinálnak, a lényegében a régi rendszer visszaállítását célozva. [...] Rá kell világítani arra, hogy a kísérlet, melyet a párt és vezetői ellen irányítottak, az egész magyar nép ellen irányult. Tehát megbüntetésük nemzeti ügy, a nép ügye.”

A külföldi sajtó tájékoztatásával kapcsolatban megállapodtak abban, hogy „népi demokratikus sajtónak konkrét tárgyalási anyagot kell adni, a kapitalista ügynökségek képviselőinek a nyugati sajtó felé pedig meg kell szabni a határt, melyen lapok, ügynökségei képviselői jöhetnek és milyen számban”.¹³⁹

A párt Agitációs és Propaganda Bizottsága határozatának megfelelően a rádió Műsormegállapító Bizottsága meghozta a megkívánt döntést a műsorokról. Az 1949. szeptember 12-ére összehívott bizottság tárgysorozatának tárgyalása előtt a rádió osztályvezetői, lektorai, riporterek, újságírók előtt Vajna János, az Aktuális Osztály vezetője felolvasta a „Rajk-vádirat anyagát és az ezzel kapcsolatos rádiós teendőket”. Szirmai István pedig bejelentette, hogy a „Rajk-per [szeptember] 16-i megkezdésével párhuzamosan műsorunkat 19–20 és 21–23 óráig át kell adni a per céljaira. Nem volna természetesen helyes, ha ezt úgy végeznénk, hogy az ez időre kitűzött számokat egyszerűen levennénk a műsorról.” A vezérigazgató ezért felkérte Szobotka Tibort, hogy a rádió osztályvezetőivel egyeztessen a műsorok tekintetében, úgy hogy a szükséges műsoridő szabaddá váljék, de a „jó műsorokat lehetőleg átcsoportosítással” műsorra lehessen tűzni.¹⁴⁰

¹³⁸ Harc az imperializmus ügynökei ellen. A Rajk-féle trockista kémcsoport, a nép legveszélyesebb ellenségeinek leleplezése. 1949. augusztus 3. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. augusztus 3. 16:40–16:55.

¹³⁹ Agitációs és Propaganda Párt Kollégiumi ülés 1949. szeptember 6. MNL. 276. fond. 86. csomó. 31. öe.

¹⁴⁰ Jegyzőkönyv, felvétel a Magyar Rádió műsormegállapító bizottsága 1949. szeptember 12-én tartott műsorülésén. MTVA KI. TD-277/5. 1. doboz. (A műsormegállapító bizottsági ülésen elhangzottaknak megfelelően módosult az adás. A *Rádió Újságban* megjelent műsor szerint a Rajk-perrel helyszíni közvetítést adott a rádió

A Szovjetunió és Tito vezette Jugoszlávia között kirobbant ellentétek nyomán 1948. június 27-én a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztatói Irodája elítélte a Jugoszláv Kommunista Pártot, és kizárták a KOMINFORM tagjai közül. Ezt követően a Szovjetunió érdekszférájába tartozó országokban, így Magyarországon is jelentős propaganda indult meg Titoék ellen. Példaként említhető a *Rádió Újság* 1949. augusztus 26-i száma, ahol kijelentették, hogy „Titoék fasiszta terroruralmat létesítettek”, és az imperialistákkal szövetkeztek a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen.¹⁴¹ Rajk Lászlóék ellen indult koncepciós vádaskodásba beleszótték Titoékkal történt titkos szövetkezést is. Ennek egyik „regényes” eleme volt Rajk László belügyminiszter és Rankovics jugoszláv belügyminiszter Paks határában levő csőszházban történt találkozásának rémtörténete is. A *Rádió Újság* 1949. szeptember 16-án így írt erről: „Itt találkoztak tehát... Itt beszéltek meg a magyar nép vezetőinek fizikai megsemmisítését, itt rajongtak Tito »lángeszű« terveiért, amelynek célja a magyar dolgozók eredményeinek, sikereinek megsemmisítése és a magyar függetlenség idegen hatalmaknak való odadobása volt.”¹⁴²

Még ezen a napon a rádió MNDSZ műsorában hangzott el két asszony (Kovácsné, Horváthné) kitalált beszélgetése, amelyben szóltak arról, hogy „Rajkot és bandáját” Titoék és az amerikaiak támogatták. Rajkéék – hangzott el – Titoékhoz hasonlóan „Visszaadták volna a gyárat, a földeket, a bányákat, ami már mind a mi tulajdonunk és mondhatom jogos tulajdonunk, mert mi dolgozunk érte”. A két kitalált asszony egymásra licitálva sorolta: Horváthné: „És ami a legrettenetesebb a mi legféltettebb és legszeretettebb vezetőnket Rákosi elvtársat meg akarták ölni”; Kovácsné: „És Gerő Ernőt, akinek olyan sokat köszönhetünk az újjáépítésben, és Farkas Mihályt, aki olyan sokat tesz hazánk védelméért szintén meg akarták ölni.” Még szerencse – állították az asszonyok –, hogy „Rákosi Mátyás az imperialisták ügyesen beépített ügynökeit, bölcsességével, éleslátásával leleplezte”.¹⁴³

Ezen a napon (szeptember 16.) kezdődött a Rajk-per, amelynek propagandáját, mint az a korábbiakból jól látható, alaposan előkészítették. Már a bírósági tárgyalás kezdetén úgy sorolták a rádióban is a vádpont-

1949. szeptember 19-én, 20-án, 22-én, 23-án, 24-én, 26-án, 27-én, 28-án, 29-én, 30-án és október 1-jén, a tervezett időben 19 órától 20 óráig és 21 órától 23 óráig.)

¹⁴¹ Végleg lehullt az álarc... *Rádió Újság*, 1949. augusztus 26. 11.

¹⁴² A paksi csőszház. *Rádió Újság*, 1949. szeptember 16. 3.

¹⁴³ Hallgassuk meg két MNDSZ asszony beszélgetését. 1949. szeptember 16. MRA. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. szeptember 16. 6:35–6:45.

tokat, mint bizonyított tényeket. 1949. szeptember 17-én a „Közérdekű Hírszolgálat” sorolta Rajkék bűnlajstromát. „Dolgozó népünk legelvetemültebb ellenségei állanak most a nép bírósága előtt. Kémek és gonosztevők ezek, akik eddig eltitkolták igazi arcukat. Az amerikai imperialisták és a gyűlöletes Tito bérencei voltak.” Meg akarták dönteni a népi demokráciát és visszaállítani a gyárosok és földesurak uralmát. Elvették volna a földet a paraszttól, vissza kívánták hozni a csendőröket. Magyarországot a Szovjetunió elleni háborús felvonulási területté tették volna. Háborút akartak. „Eddig őket fizették az imperialisták most ők fizetnek bűneikért.” Rajk László Rákosiék által kitervelt és kikényszerített vallomásából is idézett: „Rajk bevallotta, hogy Titótól kapta utasításait.[...] Rajk bevallotta, hogy Rankovics neki azt mondta: »Tito feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy Rákosit, Gerőt, Farkast le kell gyilkolni« – ennek a tervnek a végrehajtását elvállaltam. Rajk még azt is bevallotta, hogy Tito fegyveres segítséget ígért neki. Bevallotta, hogy Tito katonáit magyar egyenruhába öltöztetve akarta Magyarországra küldeni, Tito már előkészítette a Nyugatra szökött csendőrök és fasiszták bevonulását.”¹⁴⁴

„Két napja már, hogy órák óta folyik az árulók szájából a szó. Szinte megállás nélkül, fél napokat képesek beszélni. Gondosan megválogatják a jelzőket. Vigyáznak a stílusra. Részletes, aprólékos, közönyös cinizmussal elmondott hosszú vallomások hangzanak el. Tények, adatok, aprólékos részletek mindenre kiterjedő tömegével vannak zsúfolva ezek a vallomások” – ezekkel a gondolatokkal kezdődött a perről szóló beszámoló a rádió „Vasárnapi Krónika” 1949. szeptember 18-án elhangzott műsorában. Az adatok mértani pontossággal fonódtak össze. Mindezt a vallomások hitelessége, a bűnösség beismerése gyanánt adták elő a műsor készítői.

A per folyamán újból előkerült a paksi csőszház története, a magyar kormány megdöntésének és Rákosi, Gerő, Farkas meggyilkolásának terve, a magyar gazdaság Tito kezére játszása, aki amerikai kém, mint ahogy legközelebbi munkatársai is azok. Újból elhangzott, hogy a legfontosabb cél a Szovjetunió gyengítése, a népi demokráciák elszakítása. Így került elő a Titónak tulajdonított szovjetellenes „balkáni szövetség”, ami „valójában angolszász imperialista terv” volt.

¹⁴⁴ Belügyminiszteri közérdekű közlemények. Közérdekű Hírszolgálat. 1949. szeptember 17. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 11:00–11:30.

A „Vasárnapi Krónika” megnyugtatta hallgatóit: „A férgek már sarkunk alatt vannak.” A „Rajk-férgek” bűnpere „nemcsak a mi győzelmünk...”, hanem „az összes népi demokráciák, az egész békétábor győzelme”.¹⁴⁵

A Magyar Rádió 1949. szeptember 20-án a Rajk-per világsajtó visszhangját ismertette, elemezte. A *Pravda* Tito és a jugoszlávok szerepét emelte ki a Rajk-féle „összeesküvésben”. Lazar Brankov¹⁴⁶ felelősségét hangsúlyozták. „Akárhogy hazudik – írta a *Pravda* – és köntörfalaz, teljesen világossá válik, hogy ő volt a kiküldött, akinek segítségével a belgrádi kamarilla megmozdította az összeesküvés egész gépezetét a szabadságszerető magyar nép ellen.” Tito bűneit a szovjet pártlap Hitleréhez hasonlította: „A hitleristák szörnyű bűneit a titoisták nemcsak folytatták, hanem még tökéletesítették is.” Tito kommunistának nevezte magát, és hűséget hirdetett a Szovjetunió iránt. Így beférkőzve bomlasztott és árulóvá lett – állapította meg a *Pravda*.

A moszkvai *Krasznaja Zvezda* is kiemelte Titoék felelősségét. „Az imperialista főkolomposok és jugoszláv bérenceik – írta a lap – Magyarországon és a népi demokrácia többi országában is vissza akarták állítani a burzsoázia hatalmát.”

A prágai *Rudé Právo* különtudósítója Brankovot nevezte „az egész kémbanda lelkének és mozgató erejének”.

A varsói *Polska Zbrojna* is a jugoszláv szerepet emelte ki: „Titoék – írták – feszülten figyelték a jobboldali és nacionalista elhajlások jeleit Lengyelországban, Bulgáriában és más népi demokráciákban, és ezekre építették terveiket.” „A leleplezett kémbanda és főnökeik összeesküvése valamennyi népi demokratikus ország és végső fokon a felszabadító Szovjetunió ellen is irányult.”

E cikkből kiderült, hogy a Rajk-pert nemzetközi jelentőségűvé akarták szélesíteni. Tito Jugoszláviája elleni támadásnak használták fel. A Szovjetuniót és a népi demokráciákat fenyegető veszélyről szóltak. Az éleződő hidegháború részévé vált így a magyarországi per.

¹⁴⁵ Vasárnapi Krónika. Három tanulság. 1949. szeptember 18. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. szeptember 18. 15:45-től.

¹⁴⁶ Brankov Lazar (1912–2011) jugoszláv (szerb) diplomata. 1945-től az ideiglenes magyar kormány mellé rendelt jugoszláv katonai misszió vezetője, majd a budapesti nagykövetség ügyvivője. A KOMINFORM nyilatkozata után 1948-ban megbefordult a jugoszláv vezetéssel. Ettől kezdve menedékjogot kapott, és a Tito-ellenes emigráns bizottság megszervezésével bízták meg. 1949-ben letartóztatták, és a Rajk-per másodrendű vádlottjaként életfogytiglani fegyházra ítélték. 1956. áprilisban szabadult, novemberben Párizsba menekült. *MN.* 4. kötet. 1995. 495. o.

A nyugati országok kommunista sajtójából a párizsi *L'Humanité* emelte ki a rádiós sajtószemle. A francia lap a trockizmus támadását látta a Rajk-féle összeesküvésben. „Tény az – mondták –, hogy a trockizmus a kezdet kezdetén politikai irányzat volt. Akkor azonban, amikor Rajk, Brankov és a többiek csatlakoztak az összeesküvéshez, a trockizmus már réges régen gengszter szervezetté vált, amelynek célja [...] elfűjni mindazt, ami a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom érdekeit szolgálhatja.” [...] „Miért vall Rajk?” – tette fel a kérdést a Pierre Courtade, a lap újságírója. A válasz nagyon leegyszerűsíthető volt: „mert tudja, hogy leleplezték, elveszett és vége van”.

A továbbiakban a rádió – mint mondták – a nyugati ellenséges sajtóról beszélt, amelyben hitetlenül fogadták a vádiratot, az „önvallomások” hitelességét. A „kényszer alatt tett vallomásokról” szóló „badarságok” azonban hamarosan lelepleződtek, és a tényeken megtörttek – állította a Magyar Rádió. Végül kijelentették: „a népi demokráciák igazságának ismét sikerült áttörni az imperialista sajtó blokádját”.¹⁴⁷

A „Közérdekű Hírszolgálat” az ítélethozatal napján, 1949. szeptember 24-én hangsúlyozta, hogy a „Népi demokráciánk újabb nagy győzelmet aratott. Leleplezte és felszámolta az imperialisták és Tito magyarországi ügynökeit, Rajkot és kémbandáját. A népbíróság egész népünk nevében sújtott le a galád összeesküvőkre. Rajk és cinkostársait nem közönséges összeesküvők, akik befurakodtak az ország szívébe: a Magyar Dolgozók Pártjába. Akik éveken keresztül leplezték magukat. Álnokul becsapták a dolgozó népet”. Az MDP KV és „Rákosi Mátyás éberségének köszönheti dolgozó népünk, hogy ezt az ellenséget is szétzúzta és ezzel népi demokráciánkat még jobban megerősítette”.

„A tárgyalás nemcsak a Rajk-bandát leplezte le, hanem gazdáikat is a galád Titot, az imperialistákat, az amerikai ágyúgyárosokat. Napfényre kerül Tito egész aljas haditerve. Vissza akarta hozni a földbirtokosokat, a bankárokat, a csendőröket. Gyarmattá akarta tenni szabad hazánkat. Mindezt úgy akarta a gyűlöletes Tito elérni, hogy legyilkolja népünk legjobb vezetőit, Rákosi, Farkas és Gerő elvtársakat.”¹⁴⁸

Ismeretes, hogy a Népbíróság szeptember 24-én a koholt vádak alapján halálra ítélte Rajk Lászlót, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást. Élet-

¹⁴⁷ Az elmúlt hét eseménye. Sajtószemle. 1949. szeptember 20. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. szeptember 20. 16:40–16:55.

¹⁴⁸ Belügyminiszeri közérdekű közlemények. Közérdekű Hírszolgálat. 1949. szeptember 24. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. szeptember 24. 11:00-tól.

fogytiglani börtönbüntetést kapott Brankov Lázár és Justus Pál. Pálffy Györgyöt a katonai bíróság ítélte halálra. A halálra ítéleteket 1949. október 15-én kivégezték. Rajk Lászlót és társait 1955-ben rehabilitálták. Az ünnepélyes újratemetés 1956. október 6-án történt.¹⁴⁹

„ALKOTMÁNYTAN” A MAGYAR RÁDIÓBAN. AZ 1949. ÉVI ALKOTMÁNY

Az 1949. május 15-én történt választás legitimálta a Rákosi vezette Magyar Dolgozók Pártja hatalmát. Az országban továbbra is működött a parlament és a felelős kormány is, amely az államigazgatást irányította. Mindez azonban csak látszat volt: a hatalom az egyetlen párt, az MDP kezében összpontosult. Az ország törvényes rendjét az 1949-es új alkotmány biztosította, amely kimondta, hogy a Magyar Népköztársaság legfőbb államhatalmi szerve az Országgyűlés. Szerepe azonban 1949-től formálissá vált. Az Országgyűlés törvényalkotó munkáját az Elnöki Tanács által kibocsátott törvényerejű rendeletek pótolták. Ezeket rendszerint utólag hagyatták jóvá az országgyűléssel, amelyet évente kétszer-háromszor egy-két napra hívtak össze. Az államigazgatás legfőbb szerve formálisan a kormány volt, amelyet az 1949-es alkotmány szerint Minisztertanácsnak neveztek, élén a kormányfő állt. A tényleges hatalmat azonban az MDP élén álló trojka gyakorolta: Rákosi Mátyás, Gerő Ernő és Farkas Mihály.

Mindezt Rákosi Mátyás az 1936-os, úgynevezett sztálini alkotmány átvételében és elfogadtatásában látta. Megvalósításához a politikai vezetés a rádió propagandáját is igénybe vette.

1946. január 17-én – bizonyára célzatosan – egy 17 perces adásban számolt be a Magyar Rádió a „sztálini alkotmányról”. Baltovich László földbirtok-rendezési osztályvezető neve alatt elhangzott méltatás már a bevezetőben arról szólt, hogy „Szovjet-Oroszország államrendjét, szervezetét és a szociális gazdálkodás elveit [...] az orosz alkotmány határozza meg [...]”, amelynek eszméit „Sztálin kodifikálta Marx, Engels és Lenin tanainak szellemében és a rendszerezés hatalmas munkája is az ő nevéhez fűződik.” (Az ekkor már nyolc éve kivégzett Buharin nevét

¹⁴⁹ Lásd erről Sipos Péter: Gyászszertartás Budapesten 1956. október 6. *História*, 1989/3. sz.

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/89-03/ch11.html> (2014. március 15.) Lásd még Pető Andrea: *Rajk Júlia*. Balassi Kiadó. Budapest. 2001.

természetesen nem említette meg, viszont kijelentette, hogy ez az alkotmány „kizárja a diktatúrát és a személyi kultuszt.”)

A rádióban elhangzott előadás a szovjet alkotmány ismertetésével a várható jövőbe mutatott. Amiről beszélt, annak szellemisége az 1949-es magyar alaptörvénybe kerül majd be. Egyrészt kiderült belőle, hogy Moszkva magyar követői az 1946. évi I. törvényt csak előkészítő lépésnek tekintették. A kötelező példa számukra a „sztálini alkotmány” volt, amely – mint az idézett rádió-előadásból is kiderült – „a szocializmus alapján állt, osztályuralmat vezetett be, a magántulajdont megszüntette, szigorú tervgazdálkodást” valósított meg. Az előadó részletezte a Szovjetunió felépítését, bemutatta a 16 tagköztársaságot, ezeken belül az autonóm köztársaságokat. Idilli képet festve idézte a szerző, hogy a szovjet alkotmány teljes autonómiát biztosít minden nemzetiségnek, népfajnak, törzsnek, hogy érvényesíthessék nyelvi, társadalmi kultúrájukat.

Az előadásban összefoglalóan szó esett a szovjet állampolgári jogokról is. Az elmondottakból jól követhetőek a részek, amelyek majd az 1949-es alkotmányban több helyen szó szerinti fordítás, hiszen még a sorrendiség is szinte teljesen megegyező: így a jog a munkához, a pihenéshez, üdüléshez, a gyógykezeléshez, a művelődéshez, a nők egyenjogúságának biztosítása, szabad vallásgyakorlás, az egyház és az állam elválasztása.

Állampolgári jogként tünteti fel mindkét alkotmány a szólás-, a sajtó-, a gyülekezési szabadságot és az egyesülési jogot. Az állampolgári kötelességek között kiemelten szerepel a szovjet változatban, hogy „a haza védelme a legszentebb kötelessége minden állampolgárnak”. Ez a „magyar fordításban” így szerepel: „A haza védelme a Magyar Népköztársaságban minden polgárnak szent kötelessége.”

A sztálini alkotmány bemutatása előrevetítette az iskolák államosítását. Az előadásban erről így tájékoztatták a hallgatókat: a Szovjetunióban a „vallás magánügy tehát a közoktatás érdekében az állam kivette a tanítást az egyházak kezéből”.

A szebb jövőt jósoló „alkotmánytani” előadás Sztálin szavait idévettekre szólított fel, hiszen: „A szovjet alkotmány – mondta Sztálin – nem ígéret, hanem cselekedet.”¹⁵⁰

Már a két munkáspárt, az MSZDP és az MKP egyesüléséből (1948. június 12–14.) létrejött Magyar Dolgozók Pártja programnyilatkozatában hangsúlyosan szerepelt: „A párt szükségesnek tartja a népi demok-

¹⁵⁰ Sztálin alkotmánya. MNL. K 615. fond. 341. csomó. 1946. I. 17. 1-5.

rácia alaptörvényeinek megalkotását, hogy az állampolgárok jogait és kötelességeit az állami, gazdasági és társadalmi rend alapvető változásait, a Magyar Köztársaság népi jellegét a törvény erejével, alkotmányban szentesítsük.”¹⁵¹

A rádióban több műsort is szenteltek az alkotmány mellett felsorakozott Magyar Függetlenségi Népfrontnak, amely az 1949. február 1-jén elfogadott programjának célkitűzései közé sorolták az „Új népköztársasági alkotmány megteremtését, mely a magyar nép nagy politikai és társadalmi vívmányait a népi demokrácia alaptörvényévé emeli”.¹⁵²

A Népfront az 1949-es választásokon egyértelműen az egypártrendszer felé mutató szervezetté vált. Listáin kívül másra nem lehetett szavazni, így a parlamenti mandátumok 96,2%-át kapta.¹⁵³ Ezt követően az abszolút többség birtokában nem volt nehéz feladat elfogadtatni a Magyar Népköztársaság Alkotmányát.

A Magyar Rádió „Közérdekű Hírszolgálat” 1949. augusztus 6-án közölte: „Rákosi Mátyás javaslatára a Minisztertanács elfogadta a Népköztársaság alkotmányáról szóló törvényjavaslatot.” Ehhez még hozzátették: ez az alkotmány is bizonyítja, „hogy a népi demokratikus rendszer – melyet a Szovjetunió segítségével tudtunk létrehozni – szilárd, állandó és megdönthetetlen”.¹⁵⁴

A következő adásban – 1949. augusztus 13-án – a „Közérdekű Hírszolgálat” arról adott tájékoztatást, hogy az Országgyűlés rövidesen tárgyalja és törvényerőre emeli népi demokrácia alkotmányát, amelyet „népünk nagy vezére Rákosi Mátyás adott a magyar népnek”. Összefoglaló ismertetést is tartalmaz a közlemény: az új alkotmány szerint hazánk népköztársaság, „a munkások és parasztok állama, ahol minden hatalom a dolgozó népé”. Tehát megszűnt az urak országa, a gyárosok, a bankárok, a földesurak hatalma. Az alkotmány biztosítja a dolgozó parasztság földhöz való jogát, de elősegíti a termelészövetkezetek megalakulását. Jogot biztosít a munkához, a művelődéshez, a pihenéshez, az üdüléshez a lelkiismereti szabadsághoz. Biztosítja a nők egyenjogúsá-

¹⁵¹ *Magyar történeti dokumentumok 1944–2000.* A Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozata (1948. június 12–14.). Szerkesztő: Izsák Lajos, Nagy József. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004. 124. o.

¹⁵² A Magyar Függetlenségi Népfront programja (1949. február 1.) *Magyar történeti dokumentumok*... i. m. 134. o.

¹⁵³ Romsics Ignác: *Magyarország története*... i. m. 338. o.

¹⁵⁴ Közérdekű Hírszolgálat. 1949. augusztus 6. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. augusztus 6. 11:00-tól.

gát. Kötelességeket is megfogalmaz az alkotmány: országunk erősítése, az életszínvonal emelése, a műveltség gyarapítása, a haza védelme. Ezt követi a kommentár: „Dolgozó népünk az alkotmány tervezetét azért fogadta soha nem látott lelkesedéssel, mert a sajátjának érzi azt.”¹⁵⁵

Az alkotmányt tárgyaló országgyűlés kétnapos ülésszakát Rákosi Mátyás előadói beszéde nyitotta meg. A szónokot hosszasan tartó taps és éljenezés fogadta. Rákosi a Magyar Népköztársaság Alkotmányának előzményeiről, tartalmáról és az előzetes javaslatokról is szólt. Nem felejtette el háláját kifejezni a felszabadító Szovjetunióknak és a „nagyvezérnek”, Sztálinnak a maga és a magyar nép nevében. Hangsúlyozta, hogy a magyar népnek eddig nem volt alkotmánya. Amit annak neveztek, „az különböző jogszabályok és jogalkotások gyűjteménye volt”. Kifejtette, hogy a gazdasági, társadalmi és politikai változások a sztálini útmutatás alapján egy új, egységes, írott alkotmány megalkotását teszik lehetővé. Sorra vette az államosítás eredményeit, a mezőgazdaság kezdeti szocialista átalakulását, az értelmiség megindult átállását.¹⁵⁶

Az új alkotmány fontos sajátosságaként említette a „törvényhozó és végrehajtó hatalom egységét”. Ennek egyik fő bizonyítéka – mint mondta – az, hogy a minisztertanácsot „az országgyűlés vagy az országgyűlés jogait gyakorló Elnöki Tanács válassza” [sic!]. A bírók és az ügyész esetében is a választás érvényesül. Ezt követően Rákosi Mátyás sorolta az alkotmány fontos tételeit: a „Magyar Népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama”, védi a munkával szerzett tulajdont, javasolja az állam és az egyház különválasztását. Állította – az iskolák államosítása, a Mindszenty-per után –, hogy „a magyar demokráciában soha senkit vallásos meggyőződése, vagy vallásának gyakorlása miatt nem üldöztek”. Említette, hogy Magyarországon élő minden nemzetiiség számára biztosítják az anyanyelvi oktatást, és természetesen hangsúlyozta az általános védkötelezettség követelményét.¹⁵⁷

Rákosi az alkotmánytervezet visszhangjáról szólva a magyar dolgozó nép határtalan örömről és lelkesedéséről beszélt. Külön kiemelte a nők és az ifjúság helyeslését. A magyar dolgozó nép egésze – Rákosi szerint – örömmel fogadta, hogy rögzítették a „munkásosztály élcsapatának”, a Magyar Dolgozók Pártjának vezető szerepét az államon belül. A bur-

¹⁵⁵ Közérdekű Hírszolgálat. 1949. augusztus 13. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. augusztus 13. 11:00-tól.

¹⁵⁶ *Országgyűlési Napló*. 1949–1953. I. kötet. Az országgyűlés 10. ülése 1949. augusztus 17-én. 165–180. o.

¹⁵⁷ Uo. 171. o.

zsoá kritikusok – mondta – ezt bírálták leginkább, de éppen ez mutatja ennek fontosságát.¹⁵⁸

Az alkotmányról szóló társadalmi vita komolyságát Rákosi azzal is próbálta bizonyítani, hogy ebből elfogadták azt a javaslatot, hogy a „közérdek” szó helyett inkább a „dolgozó nép érdekei” meghatározást írják le az alkotmányban. Azt a felvetést viszont nem fogadták el – mondta politikusán –, hogy a papokat kizárják a választójogból.

Az alkotmányban szereplő szovjet mintájú címerrel kijelentette: „A Magyar Népköztársaság, a dolgozó nép állama helyesen teszi, ha címerében egyszerűen, világosan és félreérthetetlenül kifejezésre juttatja azt, ami az öntudatos szocialista munkás és a dolgozó paraszt jelképe: a kalapácsot, a vörös csillagot, a búzakoszorút és aranyos búzakalászt a piros-fehér-zöld nemzeti színekkel.” Rákosi Mátyás beszédét a „böcs” Sztálin, és a Szovjetunió éltetésével fejezte be, amit hosszantartó taps követett. Az éljenzésből, a mintát követve, számára is megfelelő rész jutott.¹⁵⁹ Az előadó beszédének gondolatisága, szövege a rádió és az újságok számára is irányadó volt. Az országgyűlés többi hozzászólója is hasonló tónusban adta elő mondanóját.

A hozzászólások listáját és tartalmát vizsgálva kitűnik, hogy azok egy pontosan kidolgozott koreográfia szerint hangzottak el. A jellegében megváltozott Népfrentba olvadó pártok képviselői, valamint „a munkásság, a parasztság, az értelmiség, a nők, az ifjúság, az egyházak, a néphadsereg reprezentánsai” kaptak szót. Beszédükből kigyújthatók a mindenütt szereplő kulcsszavak: Sztálin, a Szovjetunió, Rákosi éltetése, a szocializmus igénye, a dolgozó nép hatalmának hangsúlyozása, a munkásosztály, illetve élcsapatának, az MDP-nek a vezető szerepe. Mindez a lelkesedés hangján nyert megfogalmazást.

Az első hozzászóló, Losonczy Géza is leírta a kötelező tiszteletköroket. Az MDP-t és a sajtót képviselve jelentette ki, hogy „Az esemény kivételes jelentőségét és ünnepélyességét juttatja kifejezésre azt a tény, hogy az alkotmányról szóló törvényjavaslat előadója népünk szeretett vezetője és tanítója Rákosi Mátyás elvtárs.” A sajtószabadságot részletesen elemezte, állítva, hogy az országban a sajtó „a dolgozók tulajdona”, így biztosított a teljes sajtószabadság, szemben a nyugati tőkés államokkal.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Uo. 175. o.

¹⁵⁹ Uo. 178–180. o.

¹⁶⁰ Uo. 180–186. o.

Mihályfi Ernő¹⁶¹ a Független Kisgazdapárt nevében szólalt fel. Állította, hogy soha ilyen egységes nem volt az ország népe, mint most, az alkotmány fogadásakor. Az alkotmánytervezetet tárgyaló gyűléseken rendre elhangzott: „Minden betűje igaz”; „Minden része élő valóság”. Így ő is üdvözölte az alkotmányt, ami szerinte azt a „derűt, azt a nyugalmat” sugározza, ami a Szovjetunó népére jellemző.

Az alkotmányban meghatározott címerről szólva kijelentette, hogy a „régí címernek semmi kapcsolata nincs a valósággal, új címerünk, pedig íme, csupa valóság”. „Kék színe az ég kékje, keretező aranyló búzako-szorúi országunk boldog bőségét jelentik. A magyar paraszt munkájának gyümölcsét ábrázoló kalász mellett a kalapács a magyar munkás eszkö-ze, piros, fehér és zöld nemzeti színeink fogják össze, és fölötte ragyog az ötágú vörös csillag, a szocializmust építő társadalmunk világító és irányító csillaga.” Nem csoda – folytatta felszólalását –, hogy „a néhány nap alatt, amióta ismerjük, már úgy megszerették és annyira magukénak érzik népünk dolgozó tömegei”.¹⁶²

Nánási László¹⁶³ a Parasztpárt és a Függetlenségi Népfront nevében üdvözölte az 1949-es alkotmányt. Mondandóját talán egyetlen idézetben lehet összefoglalni: „Ez az alkotmány azt jelenti, hogy a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály vezetése alatt haladunk előre a nagy Szovjetunió példája nyomán a szocializmus felé, amelynek alap-jait már leraktuk.”¹⁶⁴

Balogh István¹⁶⁵ pap politikusként üdvözölte az új alkotmányt. Szerinte, aki az igazság és az erkölcs alapján áll, szívesen fogadja ezt a

¹⁶¹ Mihályfi Ernő (1898–1972) politikus, újságíró. 1943-tól az FKGP tagja, 1948-tól társelnöke. 1947-től haláláig parlamenti képviselő. Az Országgyűlés alelnöke 1948. november–1949. április. A *Magyar Nemzet* főszerkesztője 1949–1951, 1958–1972-ig. MN. 2001. 118. o.

¹⁶² *Országgyűlési Napló*. 1949–1953. I. kötet. Az országgyűlés 10. ülése 1949. augusztus 17-én. 185–192. o.

¹⁶³ Nánási László (1906–1985) politikus. 1945-ig földműves. 1939-ben részt vett a Nemzeti Parasztpárt megalapításában. 1947-ben főtitkár. 1949-től az Elnöki Tanács tagja.

<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html> (2011. november 13.)

¹⁶⁴ *Országgyűlési Napló*. 1949–1953. I. kötet. Az országgyűlés 10. ülése 1949. augusztus 17-én. 192–197. o.

¹⁶⁵ Balogh István (1894–1976) katolikus pap, politikus. 1944-ben a FKGP szegedi szervezetének alapítója. 1945. január 20-án a moszkvai fegyverszüneti egyezmény aláírója. 1947-ben – kilépve a kisgazdaktól – megalapította a Független Magyar Demokrata Néppártot. 1949-ben az Elnöki Tanács tagja lett. A papi békemozgalom kezdeményezője. MN. 1994. 135. o.

törvényjavaslatot, „mely minden ember számára egyenlőséget hirdet”. Helyzeténél fogva hangsúlyozottan szólt a vallásgyakorlásról. Kiemelte, hogy az „állam nemcsak nem emel gátat az egyháznak hivatása teljesítésében, hanem azt a maga részéről elősegíti, sőt támogatja”. Ezt erősíti – mondta – az alkotmány tervezete is, amely elfogadásával az egyház még „jobb, biztonságosabb helyzetbe kerül, melyben hivatását az eddiginél nyugodtabban, szabadabban tudja betölteni”.¹⁶⁶

A továbbiakban Kókai Jánosné a dolgozó parasztasszonyok nevében üdvözölte az alkotmányt, amely teljes egyenjogúsítást biztosít a nők számára. „Mi dolgozó asszonyok – mondta – élünk és élni is fogunk egyenjogúságunkkal, bele fogunk szólni az ország ügyeinek vitelébe.” Felszólalása további részében azokat a politikai eseményeket sorolta, amelyekben a kommunista párt vezetésével az ipari munkások mellett, a dolgozó parasztság asszonyai is részt vettek. Az új alkotmány a továbbiakban is arra „serkenti és lelkesíti” a dolgozó asszonyokat, hogy a „megkezdett úton” menjenek tovább. „Ígérjük, hogy mindenütt ott leszünk, ahol erősíteni és védeni kell a népi demokráciát, ahol a szocializmust építik.” A munkásnők nevében megfogadta, hogy „még nagyobb számban fognak részt venni a munkaversenyeken, még több lesz közöttük az élmunkás meg a kiváló munkás”. A parasztasszonyok részt vesznek a begyűjtési versenyben, dolgoznak a falvak „felvirágoztatásáért”, a „szövetkezeti mozgalom erősítésért”, és nem engednek a kulákok mesterkedésének. Felszólalása végén a szovjet asszonyok példamutató helytállását hangsúlyozta, és azt, hogy a magyar asszonyok őket fogják követni a termelésben, az ellenség elleni harcban, a haza és a család szeretetében. „Így leszünk méltóak az Alkotmányunkban lefektetett egyenjogúságra és ezzel fogjuk leróni hálánkat mindazokért, amiket kaptunk, a nagy Szovjetuniónak, Sztálin elvtársnak, Pártunknak és nagy tanítómesterünknek, Rákosi elvtársnak.”¹⁶⁷

Rusznayk István orvos, egyetemi tanár az MTA későbbi elnöke (1949–1970) az értelmiség lelkes egyetértését tolmácsolta.¹⁶⁸

¹⁶⁶ *Országgyűlési Napló*. 1949–1953. I. kötet. Az országgyűlés 10. ülése 1949. augusztus 17-én. 197–204. o.

¹⁶⁷ Uo. 215–217. o.

¹⁶⁸ Uo. 220–225. o.

Szalai Béla¹⁶⁹ az ifjúság nevében mondott köszönetet a „boldog jövő perspektíváját” jelentő alkotmányért.¹⁷⁰

Ellenvélemény vagy bírálat egyetlen hozzászólásban sem hangzott el. Az 1949-es alkotmányt az Országgyűlés egyhangú szavazással fogadta el. A lelkes hangvételt a sajtó és a rádió is átvette.

1949. augusztus 19-én a rádió „Közérdekű Hírszolgálat” közölte: „Augusztus 18-án törvénybe iktatta az Országgyűlés a Magyar Népköztársaság Alkotmányát. Az alkotmánytervezetet maga Rákosi Mátyás terjesztette az országgyűlés elé, aki kezdeményezője és kidolgozója volt. [A kidolgozással valójában Beér Jánost és Szabó Imrét bízták meg – S. I.] Neki köszönhetjük, hogy dolgozó népünknek alkotmánya van”. Ezért – szölte a rádió – „egész dolgozó népünk büszke örömmel s hálás szeretettel fordul a Magyar Dolgozók Pártja felé és Rákosi Mátyás felé, mert ez az alkotmány valóban a dolgozó nép alkotmánya”.¹⁷¹

A rádió „Közérdekű Hírszolgálat” 1949. augusztus 27-i adásában szükségesnek találta, hogy az alkotmányban szereplő Elnöki Tanács-csal külön is foglalkozzon. Tájékoztatót arról, hogy augusztus 23-án „az Országgyűlés megválasztotta a Népköztársaság Elnöki Tanácsát”. Külön hangsúlyt helyeztek arra, hogy kiemeljék: „soha eddig Magyarországon ilyen intézmény nem volt”. Ami igaz is volt. A magyar közjog, alkotmányjog nem ismerte ezt a szervezeti megoldást, ezt is szovjet alkotmányból emelték át. Az Elnöki Tanács 21 tagú testület volt, tagjait a képviselők közül az Országgyűlés választotta. Együttesen államfői jogokat gyakorolt, s helyettesítette az Országgyűlést, amikor az nem ülésezett. Ez önmagában is jelentős szerepet adott a számára. A rádió 1949. augusztus 27-i adása mégis mintha csökkenteni kívánta volna jelentőségét. Talán azért, mert érezték, hogy a magyar közjogi gondolkodás nehezen fogadja be ezt a különös megoldást. A rádióban a következő magyarázat hangzott el: „Az Elnöki Tanács az országgyűlés szerve. Megkönnyíti és meggyorsítja az országgyűlés munkáját, mert az apróbb feladatokat mind elvégzi helyette és a képviselők, akik munkások és

¹⁶⁹ Szalai Béla (1922–2008) diákvezető, Györffy-kollégista, részt vett az ellenállási mozgalomban. 1945-ben tagja lett az MKP-nak. 1948-tól parlamenti képviselő, ifjúsági vezető, 1949-ben a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége főtitkára. Később külkereskedelmi miniszterhelyettes (1963–1975), diplomata.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Szalai_B%C3%A9la (2011. november 15)

¹⁷⁰ *Országgyűlési Napló*. 1949–1953. I. kötet. Az országgyűlés 10. ülése 1949. augusztus 17-én. 225–226. o.

¹⁷¹ *Közérdekű Hírszolgálat*, 1949. augusztus 19. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. augusztus 19. 11:00-tól.

dolgozó parasztok, ez alatt hasznos munkát végezhetnek a termelésben és csak a legfontosabb törvényhozásokra gyűlnek össze.”¹⁷² Ez a szöveg lefokozta az Országgyűlés szerepét, de az Elnöki Tanács ügykörébe is csak az „apróbb feladatokat” sorolta. Ez persze nem fedte a valóságot. Az Elnöki Tanács hatásköre valójában rendkívül széles volt: mint jelezték, gyakorolhatta az Országgyűlés jogkörét, törvényerejű rendeleteket hozhatott (amelyeket csak be kellett mutatnia az Országgyűlésnek), kiűzte az országgyűlési választásokat, nemzetközi szerződéseket kötött, fontos volt a kinevezési jogköre, gyakorolta a kegyelmezési jogot, összehívhatta az Országgyűlést, törvényeket kezdeményezhetett.

Az 1949. szeptember 19-i adásban Világhy Miklós egyetemi tanár „alkotmánytani” előadásában szólt arról, hogy az államigazgatás legfelső szervét, a „Magyar Népköztársaság első minisztertanácsát is a Népköztársaság Elnöki Tanácsa választotta meg, mert az Országgyűlés ebben az időben nem volt együtt”. Az „apróbb feladatok” így jelentkeztek az új közjogi helyzetben.

Ezt követően Világhy beszélt a minisztertanács szervezetről, hatásköréről, működéséről, a minisztériumok alkotmányjogi helyzetéről, a minisztertanács elnökének és tagjainak jogállásáról. Fejtegetései nem agitációs vagy propaganda jellegűek voltak, inkább egyetemi előadás formáját mutatták. A rádióhallgató alkotmánytani érdeklődését mindenestre felkelthették, ismereteit bővíthették.¹⁷³

A Magyar Rádió Oktatási Osztályának szerkesztésében 1949. október 4-én ismeretterjesztő előadás hangzott el „Az Alkotmány Népköztársaságunk alaptörvénye” címmel. Az összefoglalót érzékelhetően a moszkvai *Pravdá*ban a magyar alkotmányról megjelent cikk inspirálta, amit jelez, hogy már az első mondatában a szovjet *Pravdából* idézett: „Történelmi napokat élt át a magyar nép”, amikor a Népköztársaság alkotmányát elfogadta. A *Pravda* szerint az új alkotmány a háború utáni küzdelmes időszak befejezését, a népi demokratikus rend létrehozását jelenti.

A következő idézet Rákosi Máttyás beszédéből vették át: „Az urak országából a nép hazája lett.” Ezt kellett tükröznie a jogalkotásnak is. Ezért volt szükség az alaptörvény, az alkotmány kidolgozására és elfogadására.

¹⁷² Közérdekű Hírszolgálat, 1949. augusztus 27. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. augusztus 27. 11:00-tól

¹⁷³ Az államigazgatás legfelsőbb szerve. Marxista-leninista negyedóra. 1949. szeptember 19. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. szeptember 19. 16:40–16:55.

Az előadásban kiemelték, hogy az alkotmány rögzíti azokat az eredményeket, amelyeket „dolgozóink a Szovjetunió segítségével a felszabadulás óta értek”. „A győzelmes harcot, a dolgozók hatalmát és a győzelmes építés eredményét, a romba dőlt ország újjáépítését.”

Ezután kitértek az alkotmány szerkezetére: „Alkotmányunk meghatározza államunk jellegét, funkcióit, társadalmi és gazdasági rendjét, államhatalmunk és államigazgatásunk szerveit, a bírói szervezetet, az ügyészséget, népi demokráciánk állampolgárainak jogait és kötelességeit, a választások kérdéseit és a felségjelvényeket.” Ez az alkotmány chartális alaptörvény, szemben azzal, amit az úri Magyarországon alkotmánynak hívtak, s ami valójában töredékes törvények halmaza volt. „Ezeket a törvényeket az uralkodó osztály tetszése szerint magyarázhatta és a dolgozó nép elnyomására használta fel”, míg az új alaptörvény éppen a dolgozók védelmét szolgálja. „A mi alkotmányunk fegyver a proletárdiktatúrát építő, a szocializmus alapjait lerakó magyar dolgozók kezében.” „Az imperialisták berzenkedése és barátaink öröme megerősíti hitünket, hogy jó úton járunk. Büszkék vagyunk arra – utalt vissza az előadás a *Pravdára* –, hogy a Szovjetunió elismeri alkotmányunk értékeit.”¹⁷⁴

1949. augusztus 20-án, Szent István napján hirdették ki az 1949. évi XX. törvényként jegyzett alaptörvényt, az alkotmányt. A következő évben már ezen a napon ünnepelte az ország alkotmányt, egyben az új kenyér ünnepét. Az ünnep munkaszüneti nap lett, kitüntetések átadásával, beszédekkel – felvonulások, sör és virsli nélkül. (Ezeket május 1-jére tartálékolták az ínséges időkben.) A fogadtatás ennek ellenére kedvező volt. A Magyar Rádió sem maradt ki az alkotmány prezentálásából, bár részvételét a sajtóhoz képest a visszafogottság jellemezte, s ennek megfelelően az adások visszhangja sem volt figyelmet keltő. Mindenestre Szent István napja fél évszázadra elhomályosult.

SZTÁLIN 70 ÉVES – SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTÉS A MAGYAR RÁDIÓBAN

Az ünnepi megemlékezések sora már hónapokkal korábban megkezdődött. Ezek között szerepeltek munkafelajánlások, munkaversenyek és a „Sztálini-műszakok” is. Erről tudósított a rádió „Az elmúlt hét ese-

¹⁷⁴ Az Alkotmány Népköztársaságunk alaptörvénye. 1949. október 4. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. október 4. 18:10–18:25.

ményei” című 1949. november 8-án elhangzott adásában. A Ganz Vilamossági Gyár dolgozói „munkafelajánlási versenyre” hívták ki az ország minden dolgozóját. Szóltak ebben arról, hogy „Sztálin elvtárs születésnapjára a szocialista munka kiváló teljesítményével” kívánnak felkészülni, mert ez lehet a legszebb ajándék annak, aki szívén viseli „a magyar dolgozó nép boldogulását, szabadságát, függetlenségét”. Az adásban elhangzott, hogy „üzemeink, vállalataink hosszú sorában vált már hatalmas, lelkes tömegmozgalommá a munkafelajánlási verseny, amellyel dolgozó népünk készül megünnepelni a nagy Sztálin 70. születésnapját”. Valamint, hogy „az üzemi dolgozók – munkások és értelmiségiek – mellé felsorakoztak a szocialista versenyben a dolgozó parasztok is”. Példaként Jánoshida dolgozó parasztságát említették, akik Rákosi Mátyásnak küldött levelükben beszélnek arról, hogy munka-felajánlásaikat azért teszik, mert Sztálinnak köszönhetik „szabad, boldog életüket”.

A műsorban beszámoltak arról is, hogy a „Vörös Csepel dolgozóit érte az elmúlt hét szerdáján az a kitüntetés, hogy az országban elsőként kapták kézhez a nagy szeretettel és érdeklődéssel várt könyvet, Sztálin elvtárs művei első kötetének magyar kiadását. A műhelyekben már nagyon várták az elvtársak az ebédidőt azon a napon, mikor kis ünnepség keretében megkapták a barna díszkötésű, aranybetűs kötetet [...]. A rövid ünnepség után a VM dolgozói újra munkahelyükre mentek, nagyobb teljesítményekre készülve – és nézegetve Sztálin könyvét, lapozgatva, ismerkedve vele.”¹⁷⁵

A rádió „Közérdekű Hírszolgálat” 1949. december 17-én elhangzott adása is azzal kezdte műsorát, hogy felhívta a figyelmet arra, hogy „Az egész világ dolgozói december 21-én ünneplik vezérük és tanítómestereink, Sztálin 70. születésnapját. Az egész haladó emberiség fordul szeretett Sztálin, a szocializmus építője, az elnyomottak felszabadítója, a békétábor vezére felé”. Majd azzal folytatta, hogy „Sztálin a magyar nép nagy barátja. Neki köszönhetjük felszabadulásunkat a fasiszta iga alól, a munkások neki köszönhetik felszabadulásukat a gyárosok kizsákmányoló uralma alól, a földnélküli parasztok a volt summások, cselédek, béresek néki köszönhetik, hogy felszabadultak a földesúri rabságból és ma már a magukénak dolgoznak. Munkás, szabad, boldog életük, egyre fokozódó jólétünk Sztálin és a szovjetnép baráti segítségével, támoga-

¹⁷⁵ Az elmúlt hét eseménye. 1949. november 8. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. november 8. 16:40–17:00.

tásával és tanításával valósult meg és épül tovább”. Mindezzel tisztában van a magyar nép, „ezért Sztálin 70-ik születésnapjának megünneplésében, a munkásosztállyal az élen részt vesz az egész magyar dolgozó nép. A magyar munkások is, mint a világ felszabadult dolgozói, több és jobb munkával ünnepelnek.” A születésnapon az „eddigi felajánlásokon túl, sztálini műszakot végeznek, termelésüket új munkamódszerek alkalmazásával, munkaidejük jó kihasználásával a lehető legmagasabbra emelik”. Példaként említette a műsor az Egyesült Izzó egyik munkását, Lucz János ifjúmunkás esztergályost, aki azt vállalta, hogy a „szovjet sztahanovisták módszerének átvételével a sztálini műszakban olyan jól fog dolgozni, hogy egymaga 30 ember munkáját végzi el, teljesítményét hárromezer százalékra emeli”. A felajánlások hangsúlyozták a műsorban a „több és a jobb munka igazi örömet szerez Sztálinnak. Sztálin akkor boldog, ha a mi népünk is boldog, erős és virágzó, mert ezáltal erősíti az elnyomottak felszabadításáért, a béke megőrzéséért küzdők hatalmas táborát, melynek élén Sztálin és a Szovjetunió áll”.¹⁷⁶

A „Termelési Híradó” 1949. december 17-én sugárzott műsora is a „nagyjelentőségű” születésnappal foglalkozott. Arról számolt be, hogy a dolgozók a munkafelajánlásaik „túlteljesítését és a sztálini műszakot”, sikereink, eredményeként adják „születésnap ajándékul annak, akinek vezetése alatt a szovjet hadsereg a legnagyobb ajándékot adta népünknek: a szabadságot, a szocializmus építésének lehetőségét.”¹⁷⁷

„Az elmúlt hét eseményei” 1949. december 19-i adásában a születésnap alkalmából a sztálini külpolitika néhány mozzanatát mutatta be a rádió. „A sztálini külpolitika birtokában tartja azt a hatalmas fegyvert, amellyel ellenségeink nem rendelkeznek, de nem is rendelkezhetnek. Ez a fegyver abban a lehetőségben rejlik, hogy a történelmi előrelátás határait szigorú tudományos elemzés segítségével messze kiterjesztjük.” Az elemzés „csak a társadalom fejlődésének marxi–lenini elmélete, Lenin–Sztálin pártja legértékesebb vívmánya segítségével lehetséges”. A mélyreható „elemzés szüli a szilárd meggyőződést, hogy a szocializmus hatalmas mértékben felöbrendű a kapitalizmusnál, hogy a szocialista rend végül feltétlen diadalt arat”.

Majd később így folytatták: „Ma a világ közvéleménye Sztálint, a béke leghatalmasabb harcosának tartja. A sztálini diplomácia a békéért,

¹⁷⁶ Közérdekű Hírszolgálat. 1949. december 17. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 17. 11:00-tól.

¹⁷⁷ Termelési Híradó. 1949. december 17. Műsorboríték. Archivum. Adásba ment: 1949. december 17. 17:50–18:00.

a háborús uszítók ellen vívott kemény, következetes és sikeres, bár nehéz harc volt és marad is.”

Példaként a műsorban a *Szabad Nép* „Igazságos ítélet” című cikkére hívták fel a hallgatók figyelmét, amely a Kosztov-perrel¹⁷⁸ foglalkozott. Az ügyben a Bolgár Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága „hűtlenségért, kémkedésért és a szabotázsért” halálos ítéletet hozott. „Az ítélet nem lephetett meg senkit. A tárgyalások fényt derítettek a kém szervezet tevékenységének minden részletére és bebizonyították a vádirat minden egyes pontját. A bolgár nép gyűlölettel és megvetéssel hallgatta a leleplező tanúvallomásokat, amelyek elvetemült ellenségeit állították ítélő színe elé. Feszült figyelemmel követték a pert a Szovjetunió és a baráti népi demokráciák is és mindazok, akik a béke megvédésének érdekében a Szovjetunió vezette tábor oldalán állanak. A pör minden mozzanat új oldalról világította meg a békétábor fenyegető veszélyt: az imperialisták Kosztovot arra akarták felhasználni, hogy Tito vezetése alá hajtsa Bulgáriát, hogy titoista, nacionalista »Balkán-szövetséget« teremtsen, amely a Szovjetunióval szembe fordul és átáll a háborús imperialista táborba.”

¹⁷⁸ Kosztov, Trajco Dzsunev (1897–1949) politikus. 1920-ban Dimitrovval együtt a Bolgár Kommunista Párt egyik alapítója volt. Hivatásos forradalmárként részt vett az 1923. szeptemberi felkelés előkészítésében. 1924-ben letartóztatták. 1929-ben amnesztiával szabadult, s rögtön a Szovjetunióba távozott, ahol a Kommunista Internacionálé végrehajtó bizottságának tagja lett. A Kommunista Párt Központi Bizottsága Külföldi Irodájának megbízásából többször járt illegálisan Bulgáriában. 1931-ben KB-tag lett, majd 1937-ben beválasztották a Politikai Bizottságba. 1938–1942 között a Központi Bizottság titkára, amellet a *Munkásügy* című lap szerkesztője. 1942 áprilisában fegyveres ellenállás szervezéséért letartóztatták, őt társát kivégezték, őt pedig életfogytiglani börtönre ítélték. 1944. szeptember 9-én partizánok szabadították ki börtönéből. 1944 őszétől Dimitrov 1946. évi visszatéréséig a Központi Bizottság titkáráként ő volt a bolgár párt tényleges vezetője. 1946–1949 között a minisztertanács elnökhelyetteseként a gazdasági élet legfőbb irányítója, gyakorlatilag az ország második embere, Dimitrov lehetséges utódának tekintették. A szovjet állambiztonsági szervek bolgár részről őt szemelték ki a Tito-ellenes kelet-európai koncepciós persorozat fő vádlottjának; 1949. márciusban leváltották miniszterelnök-helyettesi tisztségéből, felmentették PB-tagsága alól, és önkritikára kényszerítették, majd 1949. június 10-én koholt vádak alapján letartóztatták, megkínozták, és nagyszabású kirakatper során (1949. december 7–14.) kötél általi halálra ítélték, és Szófiában kivégezték. A Kosztov-perben összesen mintegy 200 embert tartóztattak le. Tizenegy vádlott-társa közül a per során egyedül ő tért el előzetesen kicsikart vallomásától, s állította magáról, hogy ártatlan. 1956-ban rehabilitálták.

<http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/kosztov.htm> (2014. március 15.)

A műsor szerkesztői néhány nyugati lap véleményét is bemutatták, mint írták az „imperializmus újra elvesztett egy csatát. Nem csoda tehát, hogy sajtója tehetetlen dühében csak újabb, a szokottnál is ostobább rágalmakat szór a népi demokráciákra. A *New York Times* szerint a Kosztov per és ítélet »az értelmiség megsértése«”. A *Manchester Guardian* szerint a per a „független gondolkodás ellen irányul”. A *Le Monde* „azon »csodálkozik«, hogy azt ítélték halálra, aki tagadott és azok kaptak enyhébb büntetést, akik vallottak”.

A Bulgár *Izgrev* (Napkelte) című lap összefoglalójában azt írta, hogy „Maniu¹⁷⁹ Romániában, Petkov¹⁸⁰ és Kosztov Bulgáriában [...] Mindszenty¹⁸¹, Rajk¹⁸² Magyarországon lelepleződtek, megsemmisültek”. „A Tito klikknek is látnia kell, hogy nem álmodozhatnak már semmiféle balkáni vagy dunai birodalomról, amelyben az angol-amerikai imperialisták rendőrének szerepe juthatna.”

A lap cikkét tovább ismertetve a hallgatókkal a műsor készítői kiemelték, hogy a „Kosztov-banda leleplezésével a bolgár népi demokrácia teljesíti azt a feladatot, amelyet Lenin jelölt ki a proletárdiktatúra számára, amikor arra figyelmeztetett, hogy a dolgozók ellenségeivel, a szabotálókcal, kémekkel és ellenforradalmárokkal, könyörtelenül le kell számolni. A Bolgár Kommunista Párt teljesíti azt a Tájékoztató Iroda¹⁸³

¹⁷⁹ Maniu, Iuliu (1873–1953) román jogász, politikus. 1919 augusztusától a Román Nemzeti Párt vezetője volt. Pártja volt a legerősebb politikai erő a román képviselőházban. 1919 és 1938 között megszakítás nélkül aktívan politizált és töltött be különböző tisztségeket. Három alkalommal volt Románia miniszterelnöke. A Román Nemzeti Párt 1926-ban fúzióra lépett a Paraszt Párttal, és új párt alakult Nemzeti Parasztpárt néven. Elnöke Maniu lett. Pártja mint ellenzék 1945 után a legnagyobb akadályt jelentette a kommunista szovjet típusú egypártrendszer kiépítésében. 1947 nyarán pártját törvényen kívül helyezték, a vezetőket letartóztatták. Maniut 1947 őszén koncepciós perben életfogytig tartó kényszermunkára ítélték, majd azt börtönbüntetésre változtatták.

Bárdi Nándor – Wéber Péter: Kisebbségben és többségben: Iuliu Maniu nézőpontjai. Életrajzi vázlat.

<http://adatbank.transindex.ro/regio/kutatooldalok/htmlk/pdf372.pdf> (2014. március 15.)

¹⁸⁰ Petkov, Nikola (1893–1947) román politikus. A bolgár ellenzék egyik politikusa. Koncepciós perben 1947. augusztus 6-án halálra ítélték és kivégezték. http://en.wikipedia.org/wiki/Nikola_Petkov (2014. március 15.)

¹⁸¹ Lásd erről: Mindszenty-per.

¹⁸² Lásd erről: Rajk-per.

¹⁸³ Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája (Kominform). 1947 és 1949 között működött, tagjai a keleti blokk országai voltak. Azzal a céllal szerveződött, hogy biztosítsa a részt vevő pártok kölcsönös tájékoztatását, kapcsolatainak

által legfontosabbnak megjelölt feladatot, amely a forradalmi éberség fokozásában, a burzsoá nacionalista elemek és imperialista ügynökök leleplezésében és kipusztulásában áll, bármilyen cégér mögé bújjanak is azok.”¹⁸⁴ Az ünnepi adás különlegessége, hogy Sztálin külpolitikájának ismertetése kapcsán az adásban – az akkorra már Magyarországon lezajlott nagyobb koncepciók pereken kívül – a Bulgáriában és Romániában is hasonló módon történt eseményekre és azok elsőszámú felelősére világítottak rá.

A „Falurádió” 1949. december 19-i adásában azt mutatta be, hogy „A dolgozó parasztok százezrei a városokban és a falvakban, a termelőcsoportokban és az állami gazdaságokban a nagy Sztálin tiszteletére vállalták el és végezték el az őszi mélyszántás munkálatait. 25 vármegyénk közül Békés vármegye dolgozott legjobban: Békés vármegye dolgozó parasztjai használták ki legjobban azt a segítséget, amit a munkásosztály hozott meg számukra. Ők szántottak legtöbben a gépállomások traktoraival.”¹⁸⁵

A születésnapot felhasználva a rádió az 1949. december 19-én elhangzott „Falurádió” „Egy falu egy nóta” című műsorában a munkás-paraszt szövetséget erősítette. Az adásban egyebek mellett beszámoltak arról is, hogy „A miskolci földműves szövetkezet tagjai sztálini munkafelajánlasként vállalták, hogy 218 új tagot toboroznak. Felajánlásukat már túl is teljesítették.” A miskolci földműves szövetkezet tagjainak, egy nótát küldve, további sikereket kívántak a győri vagongyár munkásai, akik „sztálini munkafelajánlásukat december 15-ig 105%-ra teljesítették.”¹⁸⁶

A rádió ünnepi műsorában ízelítőt adott arról, hogy a magyar írók és költők miként köszöntötték a kultúrát, művészetet „teremtő” és „pártoló” Sztálint. Az 1949. december 19-én elhangzott adásban így írtak: „A féktelen háborús uszítás és fegyvercsörtetés disszonáns zenebonájából, mint valami tiszta, harmonikus melódia tör elő az a mélységes tisztelet és szeretet, amellyel az emberiség jobbik része a nagy Sztálin születésnapját ünnepli. Csak 70 év? Hét évszázadnyi tett. Százmilliók

és tevékenységének összehangolását. Lapja a „Tartós békéért, népi demokráciáért”, 1956-ig jelent meg. *Politikai Kiszótár*. Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 1986. 218–219. o.

¹⁸⁴ Az elmúlt hét eseményeiből. 1949. december 19. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 19. 15:45–16:00.

¹⁸⁵ Falurádió. A Falurádió negyedórása. 1949. december 19. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 19. 19:00–19:15.

¹⁸⁶ Falurádió. Egy falu – egy nóta. 1949. december 19. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 19. 19:40–20:00.

nagy, tiszta fénye vagy.” A folytatásban pedig kiemelték, hogy „A sztálini tettekből, amelyek évszázadokkal vitték előre az emberiséget, a sztálini fényből, mely bevilágított a kapitalista embertelenség sötétségébe, százmillióknak jutott. Jutott elsősorban a szovjet munkásosztálynak, [...] karöltve a parasztsággal és az értelmiséggel, immár a kommunista társadalmat építi. Jutott a kapitalista és gyarmati országok elnyomottjainak és kizsákmányoltjainak, akik erőt, támaszt és útmutatást is kapnak Sztálin politikai és elméleti zsenijétől, nagy művétől, a szocialista Szovjetuniótól. A sztálini tettből és fényből jutott a világ haladó értelmiségének, a művészeknek, akik kiutat keresve tapogatóznak egy új, a dolgozó tömegek egészséges élettalajából táplálkozó művészet felé.” A sztálini művészet – hangsúlyozták – „nem a kapitalista világ rettenetét, torzságát, hanem a szocializmusért harcoló ember bátor optimizmusának kifejezője. Sztálin, aki a marxizmus–leninizmus elméletet a kultúra kérdéseiben is gazdagította, továbbfejlesztette, gyakorlatilag mutatta meg a világnak, milyen hatalmas szerepe van a művészetnek egy egészséges, kizsákmányolástól mentes szocialista társadalomban, ahol a művészet a legszélesebb tömegek mindennapi kenyeré lett, ahol a legtöbbet követelik a művésztől, de a legjobban meg is becsülik a művészetet.” Hangsúlyozták, hogy a művészetek, az irodalomtól a zenéig, a Sztálin által kijelölt utat követik. A magyar zenészek „művészetük nyelvén küldik úgyis, mint magyarok, de úgyis, mint a szocializmus felé haladó országunk művészi hódolatukat Sztálinnak, korunk legnagyobb emberének. Ezzel egyben egész népünk forró szeretetét tolmácsolják, annak a férfiúnak, akinek a legtöbbet köszönhetjük: szabadságunkat és függetlenségünket.”¹⁸⁷

1949. december 20-án, az „ünnap” előestéjén megszorodtak a Sztálint köszöntő műsorok. A „Szovjet napok – szovjet emberek” című adásban hangzott el, hogy „Az egész világ dolgozó népe felkészült, hogy méltóképpen ünnepelje Joszif Visszarionovics Sztálin hetvenedik születésnapját. Ünnepi díszet öltenek a felszabadult országok falvai és városai, és lélekben ünnepelnek a még elnyomásban szenvedő dolgozók milliói szerte a világon.” Ezt követően a rádióműsor dicsőítő szavakkal vázolta Sztálin „hatalmas munkáját”, amit a Szovjetunió érdekében végzett. „A Szovjetunió dolgozói világtörténelmi jelentőségű diadalaikat Sztálin elvtárs vezetésével érték el.” Végezetül biztosított minden hallgatót a rá-

¹⁸⁷ Kossuth díjas magyar művészek ünneplik Sztálint. 1949. december 19. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 19. 21:00–22:00.

dió arról, hogy „A szovjet nép Sztálin bölcs vezetésével halad továbbra is előre nagy célja a kommunizmus felé”.¹⁸⁸

November 20-án ismertette a rádió Sztálin összegyűjtött művei magyar kiadásának második kötetét, számolt be erről a „Könyvszemle” 1949. december 20-án elhangzott adásában. A kötet Sztálin 1907 és 1913 közötti írásait tartalmazta. A könyvismertető szerint az itt szereplő munkák Sztálin elméleti felkészültségéről tanúskodtak. Így például, ebben a munkájában határozta meg a mensevizmusnak mint kispolgári politikai áramlatnak osztálytermészetét. De forradalmi gyakorlati tapasztalatok is szerepeltek a kötetben, amikor a bakui és pétervári munkásmozgalmi tapasztalatokról írt a szerző, amiben ő maga vezető szerepet játszott. Különös jelentőséggel bír a könyvben „A marxizmus és a nemzeti kérdés” című rész, amit már Lenin is kimagasló alkotásnak minősített. Sztálin ebben élesen szembeállította a proletár nemzetköziséget a burzsoá nacionalizmussal. A könyvismertető szerint a munkának aktuális jelentősége kiemelkedő. Ennek megfelelően a kötetet minden pártmunkás, munkás, paraszt és értelmiségi figyelmébe ajánlotta a rádió.¹⁸⁹

A születésnaphoz közeledve egyre szubjektívebb hangvételű műsor következett, ilyen volt például a „Téged köszönt az ének” című összeállítás a rádió 1949. december 20-i esti műsorában. A műsorban elhangzott, hogy „Szerte a világon, mindenütt, ahol gyárkémények magasodnak, ahol emberek dolgoznak bányák mélyén, kohók tüzes torka mellett, földeken és hivatalokban, – egy ember felé fordul most a munkások és parasztok százmillióinak tekintete. [...] Feléje tekintenek az asszonyok, mert tudják, ő óvja gyermekeiket; feléje tekintenek a jövő dolgozói, a fiatalok is, mert tudják, az Ő nevével épül a [...] holnap társadalma. [...] Feléje tekint minden szabadságszerető ember. [...] A történelem nem ismert olyan államfőt, aki az egész világon ennyire tisztelt, ennyire szeretett lett volna. [...] Sztálin élete, Sztálin munkája a világtörténelem legjelentősebb korszakát jelenti. [...] A nagy sztálini korszak nemcsak gazdasági, társadalmi és katonai diadalok sorozata, hanem időszaka az új kultúra kivirágzásának is. [...] Sztálint ünneplik. Sztálin tiszteletére

¹⁸⁸ Szovjet napok – szovjet emberek. 1949. december 20. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 20. 17:40–17:50.

¹⁸⁹ Joszif Visszarionovics Sztálin műveinek második kötete. 1949. december 20. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 20. 18:15–18:30.

dolgoznak, Sztálinról énekelnek a dolgozók minden országban.”¹⁹⁰ A rádió ezt követően Sztálinról szóló énekeket, verseket sugárzott.

Az „ünnap” reggelén 1949. december 21-én a „Falurádió” adásában azzal ébresztette hallgatóit, hogy ma a „Szovjetunió 200 milliós népe és vele a szabadságszerető, békére vágyó emberek százmilliói lelkes szeretettel ünneplik december 21-ét, a korunk legnagyobb emberének, Sztálinnak születésnapját. Sztálin neve a dolgozó emberek százmillióinak tudatában eggyé forrt mindazzal, ami szép, ami jó, ami üdvös, – a béke vágyával, az anyagi és kulturális felemelkedéssel, a népek szabadságával, a nemzetek függetlenségével.”

Beszámoltak arról is, hogy Moszkvában, a Forradalmi Múzeumban állították ki a Sztálinnak küldött születésnapi ajándékokat, amelyeket a szovjet emberek és a világ dolgozói készítettek elismerésük, szeretetük és hálájuk jeléül.

Befejezésül elmondták, hogy levelek milliói érkeztek Moszkvába, amelyekben az ünnepet köszöntötték, például így: „Sztálin! Ez a név a legdrágább és legközelebb álló a szovjet emberek, a kommunizmus építőinek milliói számára. Sztálin! A legtisztább és legbecsületesebb név a fasiszta iga alól felszabadított népi demokráciák dolgozói számára.”¹⁹¹

1949. december 21-én a Magyar Rádió ünnepi Sztálin-műsort sugárzott hallgatói számára, „Boldog az ember, ki Róla dalol...” címmel. A dicsőítésnek, a hálának, a szeretetnyilvánításnak se szeri se száma nem volt. Prózában, versben, dalokban mondták el, énekelték el a Sztálin nagyságáról szóló megemlékezéseket.¹⁹²

A *Rádió Újság* is a jelentős évfordulóra – 1949. december 21-re – időzítette megjelenését. Mondandója azonos volt a rádióban elhangzottakkal. Ennek igazolásául érdemes idézni Boldizsár Iván cikkét, amely „A mi Sztálinunk” címmel jelent meg. Írásában egyebek mellett a következők olvashatók: „Sztálinnak, a világ minden dolgozója vezérének, békénk és függetlenségünk őrének, nagy tanítónknak ünneplése a magyar dolgozók szívében nem fejeződik ki a sztálini műszak csúcsered-

¹⁹⁰ Téged köszöntsön az ének... 1949. december 20. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 20. 21:00–22:00.

¹⁹¹ Falurádió. Gazdakaletendárium. 1949. december 21. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 21. 6:00–6:30.

¹⁹² Boldog az ember, ki Rólad dalol... 1949. december 21. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1949. december 21. 17:10-től.

ményeivel. Az ötéves terv minden napján jó munkánkkal és növekvő eredményeinkkel a mi Sztálinunkat ünnepeljük.”¹⁹³ Végül teljes egészében idézünk az ünnepre megjelent versek sokaságából egyet.

Keszthelyi Zoltán

ÜDVÖZLET SZTÁLINNAK

E hazában, s hol ember él a földön,
Sztálin, téged dicsérnek mind a népek,
Szabad Kínában, Indonéziában,
Örök művedre néznek.

Te adtad: gazdag, termő terveinket,
Hogy dolgozhassunk méltón, szabadon,
Hogy szemet küldhet bőséggel a bányá
És verseimet büszkén mondhatom.

Hazámban, ahol földesúr és csendőr
És tőkés, gyáros többé már nem úr,
Versenybe indul izmos lendülettel
A dolgozó – s tanul.

Sztálin! szavadra hallgatnak a népek,
A célt, utat szilárdan mutatod:
Fegyvert ragadnak mind az elnyomottak
S a gyarmati rabok.

E hazából hálás üdvözlétünk száll
Feléd, ki békét adsz nekünk,
Népek vezére, tanítója. Téged
Dicsér az énekünk.

¹⁹³ Boldizsár Iván: A mi Sztálinunk. *Rádió Újság*, 1949. december 21. 1.

Dicsérjenek az iskolák, a könyvek:
Új házak, fényes vonatok.
Dicsérjenek, ki őrized a békét,
A zengő gépek, zengő traktorok.

A te neveddel indulunk a harcba,
Munkások, költők s védjük, ami szép.
Szocialista jövőnk Éltetője,
Sztálin! Dicsér a nép.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Keszthelyi Zoltán: Üdvözet Sztálinnak. *Rádió Újság*, 1949. december 21. 2.
Keszthelyi Zoltán (1909–1974) költő. <http://www.mek.oszk.hu/01100/01149/html/keszthel.htm> (2014. március 18.)

II. FEJEZET

A párt irányítása alatt 1950

AZ ÁTALAKÍTÁS FOLYTATÓDIK

Az 1950-es év a rádió önállóvá válásának első esztendeje. A Magyar Távirati Iroda is önálló lett. Az így létrehozott Magyar Rádió Hivatal belső átalakítása azonban tovább folytatódott. Erről tanúskodik a Népművelési Minisztérium Kollégiumának 1950. január 3-ra összehívott üléséről készült jegyzőkönyv, amely szerint az ott megjelentek egyebek mellett a rádió új vezetőtestületének létrehozásáról és annak feladatairól tárgyaltak. A dokumentum a) pontjában a Népművelési Minisztérium Kollégiuma a rádió vezetőtestületének átszervezését a következő „megjegyzésekkel” fogadta el: „1. A kollégium javaslatai alapján a rádió konstrukciójáról és reformjáról a titkárság elé javaslatot készít Szirmai elvtárs. 2. A rádió új központi szerve a Rádióhivatal legyen. 3. Az új szerv a népművelési minisztérium alá tartozzon. 4. A Rádióhivatal hozzájárulása nélkül egyetlenegy minisztérium vagy szervezet sem intézkedhetik vagy szólhat bele a rádió kérdéseibe. A Rádióhivatal javaslatot tehet valamennyi érdekelt minisztérium és szerv felé, azonban mindenről előzőleg a népművelési minisztériumot értesítenie kell. 5. A Népgazdasági Tanáccsal meg kell tárgyalni, hogy a rádiónak jelenleg a posta alá tartozó technikai kérdéseibe a Rádióhivatal milyen módon szóljon bele. [...] 6. A népművelési minisztériumhoz a Rádióhivatal a népművelési minisztérium rádió osztályán, ill. az azt felügyelő tájékoztatási főosztályvezetőn, ill. államtitkáron keresztül kapcsolódik.” A Népművelési Minisztérium Rádió Osztályának vezetője „vegyen részt a rádió műsorértekezletein és osztályértekezletein”. Az osztály munkatársai pedig „vegyenek részt a rádió egyes osztályainak ülésein. Mindez azonban ne sértse a rádió vezetőjének, Szirmai elvtársnak és a rádió osztályvezetőinek teljes felelősségét.” Ha a Rádió Osztály munkatársai és a rádió vezetője, osztályvezetői között „véleménykülönbségek adódnak, azt döntés végett Losonczy [Géza] elvtárs elé kell vinni”. A Rádió Osztály mun-

katársai „ne avatkozzanak közvetlenül a rádió operatív munkájába”, a rádió vezetője és osztályvezetői „megkerülésével nem fordulhatnak közvetlenül a rádió egyes munkatársaihoz”. A jegyzőkönyv 7. pontja a rádió személyzeti kérdéseinek rendezésére vonatkozott. A 8. pont az MTI leválásáról, a technikai és személyi feltételek biztosításáról készítenő javaslatról szólt. A 9. pont a Tonalit NV¹⁹⁵ művészeti irányításának átvételéről és ellenőrzéséről szólt. A 10. pontban a „rádiókihágások ellenőrzését” a Rádióhivatal hatásköréiként határozták meg, függetlenül attól, hogy a technikai kérdések a postához vagy a rádióhoz tartoztak. A 11. pontban az szerepelt, hogy a Központi Titkárság elé kerülő javaslat „konkrétabban vesse fel az új rádiókonstrukció problémáit (Néprádiók gyártása, adótornyok építése stb.)”. A jegyzőkönyv végén az olvasható, hogy a Népművelési Minisztérium Kollégiuma a „rádió vezető kollégiumára vonatkozó javaslatot [...] nem fogadja el”. Az új javaslatot két hét múlva kell benyújtaniuk, amelyben szűkebb bizottság szerepel, olyan amely „biztosítja a rádió vállalatvezetőjének egyéni felelősségét”.¹⁹⁶

A rádió új Stúdióosztályának megalakulását egy 1950. január 4-én kiadott körlevélből tudhatjuk meg. Az osztály feladata minden „prózai műsor művészi lebonyolítása”, valamint hozzá tartozik a stúdiók, a próbatermek és a hangfelvételek készítése „fölközi rendelkezés”. Az Aktuális Osztály műsorai nem tartoznak a Stúdióosztály hatáskörébe. A Stúdióosztály koordinálja a rendezők munkáját, a Falurádió, az Ifjúsági, az Irodalmi és Oktatási Osztályok minden műsorának lebonyolítását, valamint az ügyelők, az éves szerződéssel a rádióban dolgozó és alkalmanként megbízást kapott színészek, a hangfelvételeket készítő csoport és a teremelosztást végző munkatársak feladatait.

A Stúdióosztály vezetőjének feladata a felvételek anyagának, helyének és idejének megállapítása, és az ehhez szükséges technikai berendezések használatának engedélyezése.

A hangfelvételek ismétlésére a prózai műsorok esetében a lektor tett javaslatot a „lektor cédulán”, a rendelést az osztály vezetője hagyta jóvá. A Zenei Osztály esetében a hangfelvételek ismétlésének célját és indoklását külön rovatban kellett feltüntetni.

¹⁹⁵ 1949/3223/16. számú határozat alapján létrehozott Tonalit Rádiótechnika és Lemezjátszó Nemzeti Vállalatról van szó. www.mee.hu/files/ET/2008/ET_2008_12.pdf (2013. június 30.)

¹⁹⁶ Jegyzőkönyv a Népművelési Minisztérium kollégiumának 1950. január 3-i üléséről. MNL. XIX-J-3-n. 1. doboz.

„Minden prózai és zenei rendező fegyelmileg és anyagilag felelős a felvétel pontos befejezésért.” Ha a felvétel megkezdése, a rendező vagy az erősítő hibájából elhúzódott úgy, hogy a megrendelt időt „öt perccel” túllépte, az osztály vezetője vagy helyettese elrendelhetette a felvétel letiltását, ha a „rákövetkező felvétel pontos befejezését” akadályozta. A felmerülő károkért az anyagi felelősség a rendezőt vagy az erősítő munkatársát terhelte.

A stúdiófelügyelők „kötelesek rendszeresen ellenőrizni a felvételek és próbák kezdetét és végpontját”, és minden eltérést a naplóba bejegyezni. „A naplót minden reggel fel kell küldeni a Stúdióosztály vezetőjének, vagy helyettesének, aki azt naponta láttamozza.” A műsornaplót a Műsortitkárság „láttamozás” után naponta visszaküldte a Stúdióosztálynak.¹⁹⁷

1950. január 14-én megalakult a rádió Műsorigazgatósága, a korábbi Műsormegállapító Bizottság utódja, tudhatjuk meg egy körözhelyről. A Műsorigazgatóság elnöke Újhelyi Szilárd, a rádió vezérigazgató-helyettese, titkára Szobotka Tibor, állandó tagok: Baleczky Emil, Pollner György. Meghívott tagok: Enyedi György, Vajna János.

„A Műsorigazgatóság a rádió műsorosztályainak irányítója. Nem tartoznak rendelkezése alá az aktuális és rövidhullám osztályok, amelyek a vállalat igazgatójának közvetlen ellenőrzése alatt állanak. A műsorosztályok a vállalat vezetőségétől, illetve a Párt és az állami szerveitől megadott mindennemű, a műsorral kapcsolatos irányító elvi szempontot a Műsorigazgatóságon keresztül kapnak meg.” A Műsorigazgatóság irányítása alá tartozik a Stúdióosztály és a Lebonyolítási csoport is. A Műsorigazgatóság tagjai közül Baleczky Emil, a szovjet műsorok, Pollner György, az általános propaganda, Enyedi György, a zenei, Vajna János pedig az agitációs műsorok felelőse. A Központi Titkárság az Igazgatóság „segédszerve, különös súllyal a lebonyolítás felé és magába foglalja a műsorstatisztikai részleget”.

A Műsorigazgatóság feladatai között szerepelt, hogy hosszabb időre (4-6 hónapra) kidolgozta azokat a „súlypontokat és irányelveket”, amelyeknek alapján a műsorosztályok részletesen elkészítették a terveiket. A vállalat igazgatóságához beadott részletes terveket ellenőrizte, felülbírált, jóváhagyta, illetve módosításokat ajánlott. Az elfogadott részletes tervek alapján a meghatározott műsorszámok szerzőinek felkérő leveleit ellenőrizte és ellenjegyezte, „különös tekintettel a rádió belső

¹⁹⁷ Körlevél. 1950. január 4. MNL. K 615. fond. 353. csomó.

munkatársainak szerepeltetésére”. A műsorszámokat ellenőrizte, a kijelölt műsorokat végigkísérte a kéziratától az adásig. A műsorok kritikáit (külső, belső, sajtó, Népművelési Minisztérium stb.) kiértékelte, és eljuttatta az illetékesekhez. Segítette a rádió kulturális kapcsolatainak elmélyítését, és ezek céljából klubnapokat szervezett. Negyedévente előkészítette és megszervezte a rádió Nívódíjainak kiosztását, valamint javaslatokat tett a jutalmazandók személyére a vállalatvezetőség felé. A Műsorigazgatóság a felsorolt feladatok megvalósítására szigorú időbeosztást is készített. A műsorülések 1950. február 1-jétől havonta egy alkalommal vitatták meg a „műsorpolitika elvi szempontjait”.¹⁹⁸

A Műsorigazgatóság az egyes osztályok számára 1950 januárjában elkészítette a hosszú távú irányelveket, 1950. február 1-től július 31-ig. Az irányelvek bevezetőjében úgy fogalmaztak, hogy a rádió műsorai-ban előforduló hibák elsősorban, abból adódtak, hogy nem alkalmazták „elégé határozottan és következetesen [...] a művészetek pártszerűségére vonatkozó marxí-lenini tanítást. A pártszerűség a rádió műsorára vonatkoztatva azt jelenti, hogy egyetlen műsorszám sem lehet véletlen, minden adásnak az a célja, hogy a magyar népet nevelje, oktassa, műveltte tegye és mozgósítsa a döntő feladatokra.”

A rádió további célja „pártosságából következik” az eddigieknél határozottabban a „munkássághoz és parasztsághoz szóljon, és hogy a nép egyre inkább magáénak érezze a Rádiót”. A pártszerűség megvalósításának konkrét feladatai a következők voltak: a párt „központi kérdése a szocializmus építése, a béke megvédése”. A rádió feladata ezzel összhangban a „tömegek mozgósítása a szocializmus építéséért, a béke megvédéséért folyó harcban”. A következő fontos feladat az öt éves terv megvalósulása, a szocializmus építése, amelyhez a rádió propagandája kiemelten csatlakozott. A műsorokban hangsúlyozni kell az életszínvonal emelkedését, a nehézipar fejlesztését, mert ezáltal Magyarország „fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari ország lesz”, valamint hangsúlyozni kell a falu és a város közötti különbségek folyamatos csökkenését. A propagandában konkrét eseményekről számolnak be a műsorokban pl. az „új magyar sztahanovista mozgalom népszerűsítéséről”.

A béke megvédése érdekében kifejtett tevékenység bemutatásánál ki kell emelni a párt „vezető erejét” és a béke érdekében végzett munkát. Az egész magyar nép „tömörítése a munkásosztály Rákosi Mátyás által

¹⁹⁸ Körösvény. 1950. január. 14. MTVA KI. Elnökség tematikus gyűjteménye 1954–1956 között. TD-382.

vezetett szilárd egységű pártja köré”. A tömegszerveztek propagandájában elsősorban a nők és az ifjúság egységének fontosságát kell hangsúlyozni. A propaganda segítségével le kell leplezni az „egységbontókat”. „Az egész nép ideológiai színvonalát emelni kell, hogy helyesen ismerje föl helyét az osztályharcban. A népet a reakcióval szembeni éberségre és a népi demokrácia melletti aktív fellépésre kell nevelni.”

Az oktató jellegű adások emelése mellett azok tartalmi súlyára is hangsúlyt kívántak fektetni. Idetartozott az orosznyelv-tanulás népszerűsítése is, amit egyrészt „általános agitációval” (hogyan tanulnak az egyes rétegek stb.), másrészt a rádióban az orosz nyelvtanfolyamok javításával akartak megvalósítani.

Az irányelvek a „klerikális reakció elleni harc” módjára is adtak iránymutatást. „Úgy kell vívni ezt a harcot, hogy ne zavarja azt a célkitűzést, hogy a demokratikus és becsületes katolikus hívő tömegeket szorosan a békétáborhoz kapcsoljuk.” Ez csak úgy valósulhat meg, „ha nap, mint nap leleplezzük előttük a hazai klerikális reakció és a Vatikán amerikai kapcsolatait és háborús uszító jellegét”. Figyelmet kell fordítani a hallgatók vallásos érzékenységére, vagyis a „vallási kérdések provokatív felvetése helyett az idealista és babonás gondolkodás ellen a természettudományos világkép terjesztésének” propagandájára kell helyezni a hangsúlyt.

„A falusi osztályharc” vonatkozásában, a tavaszi hónapokban a már megalakult szövetkezetek munkájának megismertetése a cél a műsorokban. A legfontosabb feladat a „márciusi vetési kampány propagandája”. Ezt „össze kell kötni a kulák korlátozásának propagandájával, és tudatosítani kell, hogy a vetés szervezése része a békéért folyó harcnak, az ötéves terv megvalósításának”.

A terv sikeres végrehajtása mellett a szocializmus építésének „elengedhetetlen feltétele: a Szovjetunióval való szoros” barátság és a „békétábor” egyre növekvő ereje. Az irányelv ezzel kapcsolatban a „Sztálin vezette Szovjetunió, a bolsevik párt” bemutatását írta elő. A műsorokban hangsúlyozni kell, hogy a Szovjetunió „hazánk felszabadítója, függetlenségünk biztosítója [...] segítségével nélkül nem valósíthatjuk meg az ötéves tervet, nem építhetjük a szocializmust”. A hallgatóknak be kell mutatni az „élenjáró” szovjet kultúrát, amely „döntő fegyver az ellenséges maradványok elleni harcban”.

A békétábor propagandájában be kell mutatni a világpolitikában bekövetkezett fordulatokat, a Szovjetunió „vezetésével”. Hangsúlyozni kell a „békétábor erőfölényét [...]” mellette nem szabad elhallgatni, hogy a háborús uszítók provokációi növekvő fenyegetést jelentenek a béké-

re”. Fokozottan foglalkozni kell a műsorokban az „új Kínával, új probléma a demokratikus Német Köztársaság”. Be kell mutatni a „német nép forradalmi” harcát, „haladó hagyományait”. Növelni kell azoknak a műsoroknak a számát, amelyek a „népi demokráciákkal” foglalkoznak (Románia, Csehszlovákia).

„Az imperialista országokkal kapcsolatban le kell leplezni az imperialistákat, mint a faszizmus örököseit, saját népük és a többi kapitalista ország népeinek kizsákmányolóit, akik megtagadják az emberiség haladó hagyományait, szétzüllesztik a kultúrát, és új háborút akarnak kirobbantani.” A műsorokban ugyanakkor be kell mutatni a kapitalista országokban meglévő „demokratikus és háborúellenes tábor növekedését”, és ezekben az országokban a munkásosztály „harcát”.

A rádió Zenei Osztályára vonatkozóan az irányelvben megfogalmazták könnyűzenei és komolyzenei műsorok új feladatait. A könnyűzenei műsorokban hangsúlyozni kell a kórusmozgalom” népszerűsítését. Erősíteni kell a „tömegdal mozgalmat”. „A burzsoá ideológiák befolyása nagymértékben uralkodik még mindig” a tánczenék „előadási stílusában”. A dalok „szövege még mindig a kispolgár lelkivilágát szólaltatja meg, nem pedig az ötéves tervet teljesítő dolgozóit”.

A rádió komolyzenei műsorai „nem teljes tervszerűséggel állottak a dolgozó népzenei ízlése nevelésének szolgálatában”. Ezen úgy kell változtatni, hogy segítse a „konkrét politikai célkitűzéseket szolgáló komoly zenei műfajnak, a kantátának a fejlődését”. Ehhez példát a Szovjetunió „tapasztalatai” már adtak.

A népzene területén a cigányzenei műsorokban azokat a hanglemezeket játsszák, amelyek a „gentry-világ szellemét” idézik. A munkaterv irányvonala az „ötéves terv megvalósítására és a béke megvédésére irányuló harc érdekében elsősorban a tömegdal és kórus-műsorok fejlesztését” teszi szükségessé.

Az operett műfajánál az irányelveknek megfelelően a műsorok készítői gondoskodjanak arról, hogy „új politikai és művészi szempontból egyaránt haladószellemű operettek bemutatásáról, ezenfelül, a régi klasszikus operettek átdolgozott formában való műsorra tűzéséről, valamint a Szovjetunióból kapott operettek előadásairól”.

Az Irodalmi Osztály számára megfogalmazott irányelvek között a legfontosabb, hogy a műsorokat „olyan fegyverré alakítsuk, amely az irodalom pártszerűségéről szóló lenini elméletnek megfelelően hozzásegít ahhoz, hogy a széles tömegek tudatát valóságos társadalmi helyzetük szintjére emeljük és a szocializmus építésének, a béke megvédésének döntő feladataira mozgósítsunk”. Ennek megvalósításához nem direkt

eszközökre, hanem a „valóság megismertetésének művészi-, képszerű- ábrázolására” van szükség. A műsorokban a legfontosabb a „jelen” problémáinak felvetése. „Az új társadalmi viszonyokat termelő, ezzel önmagát is átalakító új ember problémáit [...], a munkához, családjához, hazájához, stb. való új viszonyát” bemutató irodalmi alkotások készítése szükséges. Az új műsorokban kifejezésre kell juttatni a dolgozó tömegek önmagukról, „saját küzdelmeikről, boldogabb jövőjükéről” szóló képeket az irodalom eszközeinek felhasználásával. Be kell bemutatni a Szovjetunió „több mint 30 éves történelmét”, amelyet a „realista írói ábrázolás legmagasabb fokán tükröződő művészet nemcsak irodalmi” példaképként jeleníti meg a dolgozó nép múltját, hanem a jövő kérdéseire is választ ad a „legtisztább és legmagasabb irodalmi eszközök” felhasználásával.

A munkaterv irányvonala meghatározta azt is, hogy az irodalmi műsorokban a „magyar történelem nagy haladó korszakainak klasszikusaihoz” is „bátrabban kell hozzányúlni”. Olyan műveket kell bemutatni, amelyek megismertetnek a magyar nép történelmével – mindezt „megfelelő kritikai keretben elhelyezve” –, segítenek a jelen problémáinak és feladatainak tudatosításában. „Ugyanez a szempont az irányadó a világ-irodalom klasszikusainak felhasználására.” Fel kell használni „különösen az imperializmus leleplezésére a haladó nyugati irodalom megfelelő anyagát is”.¹⁹⁹

Amint arról a Népművelési Minisztérium vezető Pártkollégiuma²⁰⁰ 1950. január 31-i üléséről készített jegyzőkönyve tanúskodik, Szirmai István előterjesztésében tárgyalták a rádió munkatervét. A vitában részt vett Révai József, aki kritikusan állapította meg a munkatervvel kapcsolatban, hogy erről „bár a tárgyalások közel 3 órája” folynak, „abból túl sok nem jött ki”. Szerinte ez az eredménytelenség az előterjesztés „jellegéből” adódott. „A kollégiumnak részben le- és részben túlbecsülése, hogy az elvtársak csak a munkaterv »irányelveit« hozták ide”. Az egész előterjesztésben sok az ismétlés. „A pozitív részben 60%-ban megismét-

¹⁹⁹ Javaslat a Műsorigazgatóság részéről a műsorosztályoknak kiadandó irányelvekre. 1950. február 1-től – július 31-ig. MNL. K 613- 67. fond.

²⁰⁰ A kutatás során a dokumentumok vizsgálata bizonyossá tette, hogy a „Népművelési Minisztérium vezető Pártkollégium” elnevezést változtatták a dokumentumokon, ez megegyezik a „Népművelési Minisztérium Kollégiuma” testületével. A „vezető Pártkollégium” azért kerülhetett a megnevezésbe, mert mások mellett Révai József, miniszterként, a Központi Vezetőség tagjaként irányította a kollégium munkáját.

lik azt, amit a kritikai részben már elmondtak. Ennél [a] sokkal kevesebb, sokkal több lehetett volna. [A] nagy terjedelem ellenére sok igen fontos dolog kimaradt. Teljesen megmagyarázhatatlan, hogy tekintettel a rádió jellegére – éppen a bel-és külföldi hírosztály kérdései egyáltalán nem szerepelnek. Meg kell mondanom, hogy az előterjesztés olvasása közben nehezen tudtam szabadulni attól a gondolattól, hogy azért hoztak ide ilyen tervezetet, hogy azután, azzal mehessenek haza: hogy nem kaptak semmit. Egyszóval [a] beterjesztett dokumentum abból a szempontból, hogy a minisztérium utasításokat adhasson, nem sokat ért.”

Révai ezt követően az egyes műsorokhoz adott instrukciókat. A rádió „Hangos Újság” című műsora „túlnyomóan zenei műsorral, inkább az indirekt agitáció és nevelés eszközeivel hat. Tág teret kell adjon annak, amit úgy hívunk: pihenés, szórakozás, felszabadulás. De vannak olyan adásai is a rádiónak, ahol [a] tények segítségével agitál, kerülőút nélkül. Ne vigyük túlzásba a kerülő úton való, szórakoztató módon történő »pártszerű« nevelést”. Révai úgy vélte, hogy ezek a megállapítások a zenei műsorokra és a „Hangos Újság” adásaira érvényesek, „de nem minden vonatkozásban”. Arra kell „vigyázni”, hogy a „direkt agitáció sem lehet frázisszerű ismételtetés”.

A pártszerűség kérdésében Révai kifejtette, hogy az „nem jelenti Beethoven és Bach kitiltását. Tőlük természetesen másképp várjuk a pártszerűséget, mint Kadosától²⁰¹. A szocialista realizmus megkövetelése nem zárja ki a klasszikus zenét.”

Az operettel kapcsolatban elmondta, hogy az az „aktuális politikai tematikának bedolgozása [az] operett műsorába, kisebb veszély, mint az ellenkezője”. Az operett műfajából következően könnyű műfaj, „tematikája felszínesebb”, alkalmas arra, hogy „tág teret nyisson a politikai humornak. A jó operett olyan, hogy korszakonként meg tud változni, (a Gerolsteini nagyhercegnő: nagyon helyesen, bátran beledolgozták a régi operettbe a Marshall-tervet, Atlanti paktumot, stb.). Aktuális politikai szatírával tudatosan spékelt operett az pozitívum. Az operett zenés politikai kabaré.”

A rádió magyar jellegére vonatkozóan Révai elmondta, hogy „nálunk a kozmopolitizmus kérdése úgy vetődött fel, hogy, aki túlnyomóan nyugati tematikát ad, aki túlértékeli a nyugati kultúrát, az kozmopolita, aki lebecsüli a Szovjet kultúrát az kozmopolita”. Felhívta a kollégium fi-

²⁰¹ Kadosa Pál (1903–1983) zeneszerző, zongoraművész, egyetemi tanár.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC07165/07215.htm> (2014. április 5.)

gyelmét arra, hogy a „propagandát úgy kell vinni, hogy a magyar nép önbizalma erősödjék. A szovjet propaganda olyan nem kívánatos mellékhatása van – miután mindent döntően a Szovjetuniónak köszönhetünk – kialakult egy olyan hangulat, hogy majd megsegit ezután is. Ez demobilizálja a tömegeket.” A politikus itt hangsúlyozta még a Szovjetunió 1945 utáni segítségét, de kiemelte a Magyar Kommunista Párt később a Magyar Dolgozók Pártja szerepét a nép, a munkásság és a parasztság eredményeit. „Ha olyan szovjet propagandát csinálunk, ami ezt háttérbe szorítja, az ellenséges.”

A Nyugatnak a rádió műsoraiban történő megjelenítéséről elmondta Révai, hogy „ne dobják ki” semmilyen vonatkozásban. A műsorokba be kell építeni azt, ami „haladó” a „megfelelő arány szem előtt tartásával”. „Ez vonatkozik nemcsak a munkásosztály harcaira a jelenben, hanem a múlt minden haladást képviselő alakjára is.”

Révai felszólalása végén a rádió összes osztályának fogalmazta meg javaslatait. A minisztérium részére heti és nem napi beszámolót kell készíteni. Ezzel a minisztérium beavatkozása a rádió munkájába „nem lesz állandó operatív”, „hanem elvibb lesz”. Így javul a két intézmény kapcsolata is.

A rádió káderekérdésénél kiemelte a tökéletes munkafegyelmet. „A levegővel nem lehet tréfálni. Hallgatják, felhasználják. Műsor fegyelem legyen. Ha valamit műsorra tűzünk és az benne van az újságban, úgy azt csak kivételes esetben lehet megváltoztatni.”

A rádióban készítendő munkatervvel kapcsolatban azt javasolta, hogy kétféle munkatervre van szükség. Egy három hónapot átfedő, a fő irányelveket, súlypontokat tartalmazó és egy rövidebb, egy hónapot áttekintő munkatervre, ez utóbbit konkrét műsorokkal. Az egy hónapos tervet heti és napi tervre szükséges bontani. „Sok a rádiónál a megbízhatatlan ember. A mérvadó közvélemény azt állítja, hogy a rádiónál két réteg van: régi, jó fasiszták és ütődött kommunisták. A fasisztáktól meg szabadulni, szakember ide- vagy oda, nem bízhatjuk rá az egész technikai apparátust megbízhatatlan emberekre. Tisztogatni kell a rádióban. El fogunk követni mindent, hogy a rádió kapjon új kádereket.” Azt kérte, hogy állítsák össze hol, milyen szakemberekre van szüksége a rádiónak, a „kulcspozíciókat” is beleértve, mert „nem szabad, hogy megbízhatatlan ember legyen. Azt sem szabad engedni, hogy az legyen a hiedelem: a kommunisták azért kerültek oda, mert valahol nem feleltek meg”.

A Népművelési Minisztérium Kollégiuma azzal is megbízta a rádió vezetését, hogy készítsenek egy jelentést arra vonatkozóan, hogy az

ország területén miként lehet hallani a Kossuth és a Petőfi rádió adásait. „Hogyan lehetne a villamosítás előtt ellátni a falvakat rádióval?”²⁰²

A Rádió Vezető Pártkollégiuma²⁰³ 1950. február 9-én tartott ülésén Szirmai István ismertette Révai József utasításait, amelyeket a rádió hat hónapos munkaterve megbeszélése kapcsán tett. Bejelentette azt is, hogy rádió „napirendre fogja tűzni a hibáink feletti polémiákat, s az országos értelemben vett kritikát és önkritikát”. Meg kell birkóznia a rádiónak a bürokrácia kérdésével is. A testület elhatározta azt is, hogy szintén Révai „iránymutatása” alapján bevezetésre kerül az „értékes, kiemelendő, vagy döntő fontosságú” adások többszöri ismétlése.

Barcs Sándor beterjesztette a Magyar Rádió Hivatal és a Magyar Távirati Iroda különválásával kapcsolatos pénzügyi kérdésekről készített feljegyzését, közölte azt is, hogy a szétválás apróbb szervezési munkái két héten belül befejeződnek. A kollégium tagjainak jelezte az is, hogy komoly gondot jelent a „megfelelő adminisztratív vezető hiánya”. Szirmai azt javasolta, hogy szét kell választani a Magyar Központi Híradóból kivált MTI-t és az 1950-es új MTI létesítésével kapcsolatos beruházási terveket. A legsürgősebb feladatként jelölte meg az MTI elhelyezésének és a vagyon kettéosztásának problémáját. A Rádió Kollégium Szirmai bejelentését követően megerősítette tisztségükben a Magyar Távirati Iroda Kollégiumának tagjait: Barcs Sándort, Baló Lászlót, Kozák Tibort, Mispál Lajost.

Kozák Tibor bejelentette, hogy a kivált MTI adminisztrációját a rádió épületén belül megfelelő átcsoportosítással meg lehet oldani, külön helyiségre nincs szükség. A vagyon elosztásáról még folynak a tárgyalások, a legfontosabb szempont az, hogy a használatban lévő tárgyak továbbra is az MTI tulajdonában maradjanak. A közös használatú létesítmények – mint például a Vadaskerti sporttelep – a szétválás után is közös használatban maradnak.

Újhelyi Szilárd javaslatot tett az Aktuális Osztály „egyes” műsorainak műsorborítékba történő elhelyezésére. Szirmai ezzel kapcsolatban rámutatott az ellenőrzés fontosságára. Minden osztály minden műsorát

²⁰² Jegyzőkönyv. A Népművelési Minisztérium vezető Pártkollégiuma 1950. január 31-én megtartott üléséről. MNL. XIX-J-3-n 1. doboz.

²⁰³ A Rádió Vezető Pártkollégiuma és a Rádió Kollégium ugyanaz a testület. A résztvevők köre szinte azonos.

a továbbiakban műsorborítékban kell tárolni, ez alól csak a „Hangos Újság”-szerű híradások a kivételek.²⁰⁴

A rádió átszervezése a személyi állomány átalakítását, új munkatársak felvételét is jelentette. A Személyzeti Osztály egy 1950-ben készült jelentése alapján 1949. augusztus 1-je és 1950. március 15-e között 279 munkatárs felvételére került sor. A rádió állományába került még 59 fő, akik a Magyar Posta státuszában dolgoztak. A 279 főbe nincs benne az a 32 személy, akiket a megjelölt időszakban felvettek a rádióhoz, de közben el is bocsátották őket, vagy kiléptek.

A felvett 279 munkatárs megoszlása a következő volt: „Politikailag fontos munkakört betöltők”: lektor, rendező, újságíró, riporter, bemondó és az ők „gyakornokai”. Forgató, műsorellenőr, fordító, referens, biztonsági szempontból fontos személy, 97 fő. Az adminisztrációs munkakörbe dolgozók (gyors- és gépíró, statisztikus, könyvelő) száma 39 fő. Színész 22; zenész, zenekari tag 70; műszaki-technikai munkatárs 4; házgondnoksági-technikai munkatárs, takarítónő, hivatalsegéd, gépkocsivezető stb. 47 fő.

A politikailag fontos munkakört betöltött 97 munkatárs esetében a származásról is kimutatást készítettek:

a) munkás származású	42	személy	44%
b) paraszt	13	„	13%
c) értelmiségi	27	„	27%
d) egyéb	15	„	16%
összesen:	97	„	100%

Eredeti foglalkozás szerinti kimutatás:

a) munkás	41	személy	42%
b) paraszt	1	„	1%
c) értelmiségi	20	„	20%
d) egyetemi hallgató	10	„	10%
e) tisztviselő	18	„	19%
f) egyéb	7	„	9%
összesen:	97	„	100% [101%]

²⁰⁴ Jegyzőkönyv a Rádió Vezető Pártkollégiumának 1950. február 9-én tartott üléséről. MTVA KI. TD-359/1. 1. doboz.

Párttagság szerint:

a) párttag vagy tagjelölt	74	személy	76%
b) pártonkívüli vagy más pártbeli	20	„	21%
c) <u>MDP-ből kizárva</u>	3	„	3%
összesen:	97	„	100%

Az adminisztrációs munkakörbe alkalmazott személyekről készített kimutatás a következő volt:

a) munkás	származású	23	személy	58%
b) paraszt	„	4	„	10%
c) értelmiségi	„	7	„	18%
d) <u>polgári és egyéb</u>	„	5	„	14%
összesen:		39	„	100%

Eredeti foglalkozás szerint:

a) munkás	5	személy	13%
b) értelmiségi	6	„	15%
c) egyetemi hallgató	2	„	6%
d) tisztviselő	23	„	58%
e) <u>egyéb</u>	3	„	8%
összesen:	39	„	100%

Párttagság szerint:

a) párttag vagy tagjelölt	16	személy	41%
b) pártonkívüli vagy más pártbeli	23	„	59%
c) <u>kizárt MDP-tag</u>	–	–	–
összesen:	39	„	100% ²⁰⁵

A Rádió Kollégium 1950. március 16-i ülésén elsőként Fenyő Béla tett javaslatot a műsorbírálok munkájának javítása érdekében. Nem tartotta helyesnek, hogy az egyes műsorok „bírálatával” megbízott munkatársak személyét „ne” tartsák titokban, – véleménye szerint – inkább napi kapcsolatot tartson a Műsorosztállyal. Szirmai István egyetértett a

²⁰⁵ Jelentés az 1949. VIII. 1. – 1950. III. 15-ig végzett személyzeti munkáról. MTVA KI. TD-280/39. 87. doboz.

javaslattal, mint mondta, ő is hiányolta, hogy a Műsorigazgatóság a bírálatok esetében nem közölte a bírálók nevét.

Szirmai a Műsorigazgatóság munkáját eredményesnek ítélte. Javaslatot tett a Zenei Osztály munkájának javítására. A vállalatvezetőség kezdeményezi a Zenei Osztály kollégiumának létrehozását. A kollégium feladata lenne az „osztály adminisztratív és politikai vezetése”. Enyedi György feladata a zenei műsorok művészi ellenőrzése és irányítása lesz. A Műsorigazgatóság pedig kérjen rendszeresen jelentést a munkájáról!

A műsorokban a hanglemezek felhasználása „egészségtelenül magas” – állapította meg Szirmai. A reggeli műsorokban „kizárólagosan uralkodnak a hanglemezek, s ez helytelen. Ez annyit jelent, hogy a Rádió-nak a reggeli órákban nincs mondanivalója. A jövőben több élő zenét, vagy magnetofon-felvételt kell” adni a reggeli órákban. A Rádió Kollégium Szirmai István javaslatait elfogadta.

A műsorellenőrök munkájának hatékonyabbá tétele érdekében Szirmai azt a javaslatot tette, hogy a Műsorigazgatóság részéről Újhelyi Szilárd hetenként egyszer hívja össze a műsorellenőröket, és mondja el nekik a műsorszerkesztés legfontosabb szempontjait, irányvonalát, a kiemelkedő műsorokat. A Műsorigazgatóság az egyes osztályokra elküldi a műsor-kritikákat, azzal a céllal, hogy osztályértekezleteken vitassák meg azokat.

A Népművelési Minisztérium műsorkritikájával kapcsolatban Szirmai megjegyezte, hogy a „minisztériumi kritika gyakran a valóságtól szinte elszakadva, túl magas követelményeket állít fel, ugyanakkor nem elég szoros a kapcsolat és [az] együttműködés a rádió és a minisztérium között. A rádió munkájában gyakran magára marad, nem kap információkat a minisztériumtól, stb.”

A kollégium a műsorok színvonalának emelése érdekében a jövőben csak olyan anyagokat fogad el a lektoroktól, amelyekhez „komoly kritikát fűztek”.

A kollégium fontos napirendi pontja az Ifjúsági és Gyermekek Osztály munkatervének tárgyalása, amelyet Devecseri Gáborné²⁰⁶ terjesztett elő. Kiniczek József hiányolta „Makarenko²⁰⁷ kellő arányú szerepét”.

²⁰⁶ Devecseri Gáborné (született: Huszár Klára), (1919–2010) zeneszerző, karmester. 1948. szeptember 1-jétől dolgozott a rádió Oktatási Osztályán, zenei rendező gyakornokként. Majd az Ifjúsági Osztály vezetője lett, és a Zenei Osztályon műsorokat szerkesztett. 1951. augusztus 28-án hozzájárulással kilépett a Magyar Rádiótól. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 7. doboz.

²⁰⁷ Makarenko, Anton Szemjonovics (1888–1939) Szovjet pedagógus, író. *Pedagógiai Lexikon*. III. kötet. Akadémiai Kiadó. 1978. 98–99. o.

Pollner György a munkatervhez szólva kifejtette, hogy „nem vetődnek fel a tervben elég élesen az elvi szempontok: különösen a gyermekműsorok túlzottan elszakadnak a többi korosztályok számára készült műsoroktól, s ez a túlzott szétválasztás, [az] elhatárolás veszélyét rejt magában”. Pollner fontosnak tartotta a hazafiságra nevelést és a „Szovjetunió szeretete – mint nevelési cél – nehéz problémákat hord magában”. A tervezetben – annak ellenére, hogy már történt változás – még mindig kevésnek tartotta a szórakoztató jellegű műsorokat. Nem tartotta helyesnek a „történelmi tananyag csökkentését”, kiemelte a „történelmi hősök” példájának nevelő hatását, példaképként Alekszej Tolsztojt, Nagy Pétert javasolta.

A meseműsorokkal kapcsolatban Pollner megjegyezte, hogy a magyar mesék háttérbe szorultak. Kiemelte a moszkvai rádiótól kapott „anyagok tanulmányozásának fontosságát”, helyesnek tartaná, ha színesek, rendezők stb. is megismernék az orosz hangjátékokat.

Vajna János hozzászólásában a hazaszeretetre való nevelés fontosságát hangsúlyozta a munkatervben. Helyesnek tartaná, ha a fiatal magyar költők „hazafias verseket” írnának a Gyermekrádió számára, „természetesen szocialista tartalommal”. „Kifogásolta, hogy az osztály külső munkatársai között, tehetségtelen, más osztályoknál már levitézlett személyek szerepelnek.”

Fenyő Béla a munkaterv „komolyságát és részletességét” emelte ki, hiányolta viszont a mindennapi élettel kapcsolatos dolgokat, a mindennapi hősök „elsősorban Rákosi elvtárs élete és munkássága, melyet feltétlenül, részletesen ismertetnünk kell a fiatalsággal és a gyermekekkel”. Hiányolta még a munkatervből a sport-adásokat is.

Sárai Tibor a „szocialista ifjúsági zene hiányára” hívta fel a figyelmet. Újhelyi Szilárd pedig azt hangsúlyozta, hogy „irodalmi téren az élvonalbeli szerzőkhöz kell fordulni műsorokért”, példaként Illés Bélát említette. Sárai Tibor mindehhez hozzátette, hogy a zene területén is ezt kellene követni.

A vitában Szirmai István elmondta, hogy „sok haladást, fejlődést lát” a Gyermek- és Ifjúsági Osztály munkájában, de „kiemelkedő eredményekkel” még nem büszkélkedhet az osztály. A munka további javításának feltétele – mondta – az „osztály belső szellemének további jó kialakítása. Az osztály vezetőin és munkatársain nagy a felelősség.” A műsoraikat az ország legnagyobb számú hallgatósága számára készítik, tehát ez „kötelezi az osztályt, hogy összeforrott, leninista munkaközösséggé váljék. Ezen a téren még sok a tennivaló. Az osztály tagjainak nevelődniük, tanulniuk kell.” Rendszeresen figyelni kell a munkára, a fegyelemre, az építő kritikára.

A munkaterv megvitatását követően a kollégium összefoglalta azokat a feladatokat, amelyeket a Gyermek- és Ifjúsági Osztálynak meg kell valósítania. Az osztály „belső szellemének kialakítása”, a munkatársak folyamatos képzése, az „élvonalbeli szerzők” munkáinak felhasználása, az ifjúsági irodalom megismertetése, a hírszolgálat bevezetése, a sportadások, a zenei és zenepedagógiai műsorok számának emelése, a műsorokban a mindennapi „magyar élet” bemutatása és a „Szovjetunió kérdéseit ismertető” adások „felfrissítése”, az új magyar és szovjet költők műveinek bemutatása, a „népi demokratikus Kína állandó népszerűsítése”, a „Szovjetunió tudományos eredményeinek, végtelen tudományos perspektívájának ismertetése” a hallgatókkal.²⁰⁸

A *Rádió Újság* 1950. április 14-én megjelent számába rövid tudósításban számolt be a magyar–szovjet rádióegyezmény megkötéséről. Az egyezményt Külügyminisztériumba írta alá A. Puzin, a Szovjetunió Rádióbizottságának elnöke és Szirmai István a Magyar Rádió Hivatal vezérigazgatója.²⁰⁹

A Rádió Kollégium 1950. április 27-i ülésén az aktuális feladatok és bejelentések között egyebek mellett szerepelt a rádió-előfizetők számának alakulása, amelyről Mispál Lajos számolt be a kollégium tagjainak. Az előfizetők száma márciusban elérte az 565 000-et. Februárhoz képest 12 000-es emelkedést jelent.

A kollégiumi ülés fő napirendi pontja az Irodalmi Osztály munkájának megvitatása volt. A jelentést Antal Jánosné²¹⁰, az osztály vezetője terjesztette elő. Az osztályvezető a jelenlévőknek kiegészítésként elmondta, hogy a jelentés nem teljes. Az osztály munkavégzésében megmutatkozó hibákat abban látta, hogy az „osztály nélkülözi a szakmailag és ideológiailag szilárd kádereket. Rossz a munkához való viszony, a lektori, szerkesztői munkát igénytelenség, hanyagság jellemzi. Nem fej-

²⁰⁸ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1950. március 16-i üléséről. MTVA KI. TD-359/3.

²⁰⁹ Megkötötték a magyar–szovjet rádióegyezményt. *Rádió Újság*, 1950. április 14. 2. (Az egyezmény megkötését követően a Magyar Rádió Hivatal azzal a kéréssel fordult Katona Antalhoz, a Magyar Posta vezérigazgatójához, hogy a posta illetékes szerveinek adjon utasítást kimutatás készítésére, amely arra vonatkozik, hogy Magyar Népköztársaság területén milyen arányban hallgatják a szovjet rádióállomások adásait. A jelentéseket havonta kell elküldeni a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Rádió Tájékoztatási Bizottságnak. 1950. április 21. MTVA KI. TD-288/13.)

²¹⁰ Antal Jánosné (született: Sporn Helén) (1908–?) 1950. március 1-jétől a dolgozott a rádióban. Először az Irodalmi Osztály helyettes vezetője, majd osztályvezető volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

lődött ki egészséges kritikai szellem”. A jelentés nem tartalmazta az osztály alapvető problémáját, az „irodalmi műsorok aktualitásának” kérdését sem. Ugyancsak megoldásra váró kérdés a műsorokban az „építő humor kifejlesztésének problémája is”. Az osztálynak a hallgatókkal való kapcsolata is építésre vár – egészítette ki a jelentést az osztály vezetője.

A jelentéshez elsőként Pollner György szólt hozzá, hiányolta, a „szovjet irodalommal való foglalkozás elvi kérdéseit”. Véleménye szerint a jelentés „nem helyesen veti fel [...] a belső munkatársak kérdését sem”. A Műsorigazgatásának „nem az az állásfoglalása, hogy a „rádió komoly írói tehetségű munkatársait kirekessze a műsorok írásából”. A hangsúlyt azonban a „külső munkatársi hálózat kialakítására kell helyezni”.

Gazdag Ervin a jelentésből „hiányolja a komoly önkritikát”, amit az osztályvezető szóban elmondott. A lektorok munkájával kapcsolatban kiemelte, „valóban nagyfokú felelőtlenséggel találkozunk ezen a téren”. Elmondta, hogy a szovjet rádiónál a „felelősség kérdést nemcsak az elhangzott, de a műsorra tűzésre javasolt anyagoknál is felvetik”. Az Irodalmi Osztály létszámáról elmondta, hogy szerinte megfelelő „számú káderrel rendelkezik, sőt még talán túl sokkal is”. Az osztály rádióban betöltött szerepéhez megjegyezte, hogy ezen a téren „vigyázni kell, nehogy az avantgardizmus hibájába” essen a rádió. Az írókkal való munka szorosabbra fűzésével kapcsolatban az a javaslatot tette, hogy az Írószövetség egy alkalommal tárgyalja meg a rádió és a szövetség viszonyát.

Szirmai István az Irodalmi Osztály munkájáról elmondta, hogy „igen nagy nehézségekkel kell megküzdeni. Éppen ezért adott a Párt komoly kádert az osztály élére.” A Rádió Kollégiumnak még több segítséget kell adni az osztálynak. A munkát akadályozó „objektív” akadályokat meg kell oldani és „új, jó kádereket kell” keresni a „meglévők neveléséért” mindent meg kell tenni. „Emellett a szellem is rossz” az osztályon. Ez érződik a műsorokon is. „Ilyen atmoszférában szocialista irodalmi igényű műsorokat készíteni nem lehet.” Az osztály vezetőinek meg kell állapítani, hogy „kik a hordozói és terjesztői ennek a szellemnek, akiktől meg kell tisztítani az osztályt. Ebben a pártszerveknek kell segítséget nyújtania.” Az osztály munkája az egyik legfontosabb a rádió szempontjából, ezért az osztályon dolgozóknak „állandóan tanulniuk, fejlődniük kell, egy pillanatra sem szabad elszakadniuk a Párttól”.

Komoly problémát jelent, hogy az osztálytól sokféle feladat ellátását várják el. Ezért meg kell határozni ezek közül a legfontosabbat. Szirmai leszögezte, hogy a legelsődlegesebb „irodalmat adni”. Az aktualitás

igényének elvárását Horváth Márton²¹¹ fogalmazta meg, amely szerint az irodalomnak a „máról kell szólnia”. Ez természetesen nem arról szól – tette hozzá Szirmai –, hogy „külön eseményjátékokat iratunk egyes aktuális részlet feladatokról”. Az osztály másik feladata, hogy a „régí irodalom értékeit bátran aktualizálja és bemutatassa”.

A rádió irodalmi műsorainak „tükrözniük kell a kultúrforradalom eseményeit, problémáit. Fel kell vetni ezeket, a problémákat tanulmányok, cikkek keretében.” Az osztály készítsen 3-4 hónapra „tervet irodalmi problémáink feldolgozásának ütemezéséről”. Segítséget kapnak mindehhez „Révai és Horváth elvtársak cikkeiben. Ezek a cikkek azonban magukban csak kiinduló alapot adnak. A bennük felvetett problémákat állandóan napirenden kell tartani; számos olyan kérdés van, mely körül anarchia, tudatlanság, elhajlások, szélsőségek mutatkoznak.” Az osztály feladata, hogy a műsorokon keresztül hozzájáruljon a kérdések tisztázásához. Horváth Márton és Révai József „irodalompolitikai cikkei a Párt álláspontját jutatták kifejezésre. Ezt az álláspontot elméleti és gyakorlati síkon egyaránt rendszeresen ki kell fejteni az Irodalmi osztálynak. [...] a kultúrforradalmunk kérdéseiben pártszerű kritikai hangot és állásfoglalást kell adnia” az osztálynak.

Szirmai általános követelményként fogalmazta meg az osztály felé, hogy a „műsorok legnagyobb része vidám és optimista legyen, ez természetesen nem jelenti, hogy száműzzük műsorainkból a tragédiát, a komoly elemet”.

Az osztály aktuális műsorai, az ünnepekre készített adások, pl. április 4. december 21. „általában rosszak”, „ugyanazok a versek körülbelül ugyanazzal az összekötő szöveggel szerepeltek”. Az osztálynak „ilyen alkalmakkor a saját hangját kellene hallatni”. Képes Gézának pl. tanulmányban kellene feldolgoznia több ünnepi műsorral kapcsolatos témát – mondta Szirmai.

Szintén hibaként vetette fel az osztály által üzemekben előadott műsorait. „Feltétlenül meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy üzemi dolgozóink elé be nem tanult, olvasva előadott műsorral” lépjen az osztály.

A komoly hangjátékokat „nem szabadna két-három próbával előadni. A szovjet rádió példáján fokozatosan be kell vezetnünk az akár 15 próbával előkészített, és éppen ezért kifogástalan műsorokat”. A műsorok minőségéért az osztály a felelős. A lektorok „semmiképpen sem fölé-

²¹¹ Horváth Márton (1906–1987) újságíró, a korban befolyásos politikus, szerkesztő, az MDP központi lapjának, a *Szabad Nép*nek a felelős szerkesztője.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06573.htm> (2014. április 5.)

rendeltjei a rendezőknek, joguk és kötelességük, hogy a műsorok megvalósításának munkáját segítsék, ellenőrizzék”.

A rádió és az írók viszonyáról Szirmai kifejtette, hogy az Irodalmi Osztálynak „tekintélyt kell szereznie” az írók körében, hogy „fontos hivatásuknak tekintsék, hogy a Rádión keresztül száz- és százezer dolgozóhoz szóljanak”. Ha ennek nem tesznek eleget, az írók „nívótlan, vagy hevenyészett” műveket adnak, akkor nem kapnak lehetőséget a rádióban. A rádió feladata pedig az írókkal szemben, hogy „komoly értékű műveket nem szabad gyenge, hibás előadásban színre vinni”. A rádió műsorainak kritikai fontosak a minőségi munka tekintetében, ezért a jövőben a „*Szabad Nép* általános elemzést fog adni” a műsorokról.

Az operettekkel kapcsolatban Szirmai hangsúlyozta, hogy azok fontosak és szükségesek. „Ezen a téren az új, realista, szocialista tartalmú operettek létrehozása a feladat.” A lektoroknak különösképpen nagy a felelősségük, nem szabad komoly pénzeket kiadni olyan darabokért, amelyek soha nem kerülnek műorra.

Az Irodalmi Osztályt Szirmai arra is figyelmeztette, hogy nem szabad elhanyagolni a vidék közönségét, a „túlzott dramatizálás helyett könyvismertetéseket, novellákat, felolvasásokat kell adnunk. A Szovjetunióban a Rádió már a könyv megjelenése előtt hírt ad egy-egy készülő műről.”

Antal Jánosné osztályvezető az „új káderekkel való foglalkozás szükségességét” hangoztatta, és kérte a rádió vezetésének segítségét. Bejelentette, hogy az osztály már megkezdte az új irodalmi művek feldolgozását, a „készülő könyvek már kefelevonat korukban megérkeztek”. A vidék hallgatósága számára felvetette a „Kincses kalendárium”-szerű műsor ötletét.²¹²

A rádió központi feladatokat ellátó egysége a Műsorigazgatás, ezért munkájának értékelése, további javítása mindenkit érint. A Rádió Kollégium 1950. május 11-i ülésén tűzte napirendre a Műsorigazgatás munkájáról készített beszámoló vitáját. Újhelyi Szilárd a Műsorigazgatás vezetője írásban elkészített beszámolójához a jelenlévőknek annyit fűzött hozzá, hogy az egység létrehozása, munkájának megszervezése mellett az „elmúlt hónapokban nem fordított elég időt az osztályok elvi irányítására, a műsor ellenőrzésre, sem önképzésre”. Az adminisztratív és technikai feladatok nagy részét a Műsorigazgatóság végzi, ennek

²¹² Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1950. április 27-i üléséről. MTVA KI. TD-360/2. 2. doboz.

eredményessége nagyban az osztályvezetők „együtműködésétől”, „valamint a helyes személyzeti politikától” függ.

Antal Jánosné hozzászólásban elmondta, hogy a Műsorigazgatóság „nagyon sok pozitívumot mutat felszámolta a spontaneitást, bevezette a tervszerűséget”. Az adminisztratív munka helyett a jövőben „politikai munkát kell” végeznie. A beszámolóból hiányolta a tömegkapcsolat kérdését, a művészekkel, írókkal, különböző szövetségekkel létesítendő együtműködés tervét.

Soós András²¹³ a Műsorigazgatóság fő hiányosságának azt tartotta, hogy nagyon laza az egyes osztályokkal tartott kapcsolata. A Műsorigazgatóság tagjai nem vesznek részt az egyes osztályok értekezletein, munkájukban, még megfigyelőként sem. A Népművelési Minisztérium Rádió Csoportjának „értékelései is csak esetlegesen jutnak el” az egyes osztályokhoz. Soós azt is hiányolta, hogy a Műsorigazgatóság nem dolgozik eléggé előre, így az osztályok nem tudnak 10 hétre előre tervet készíteni a műsorokról. Ebből adódnak a műsorváltozások. A hozzászóló felvetette azt a kérdést, hogy köteles-e az osztályvezető minden egyes anyagot elolvasni.

Vajna János elismerően szólt a Műsorigazgatóság munkájáról. Hiányosságot az „elvi politikai irányítás terén látja”. Szeretné, ha jobb lenne az együtműködés az egyes osztályokkal.

Szepesi György²¹⁴ elmondta, hogy a Műsorigazgatóság „harcát a munka megszerzéséért, a munkafegyelemért a Rádió pártszervezet teljes erejével támogatja”. Arra kérte a Műsorigazgatóságot, hogy „támaszkodjék a pártszervezet bizalmi, népnevelő apparátusára”. Kérte a lektorokat, hogy véleményüket mindenképpen közöljék az osztályokkal.

Pollner György hangsúlyozta, hogy valóban van hiányosság az osztályvezetők „elvi irányítása terén”. Az osztályvezetők felelősségét tekintve kijelentette, „akár olvasta [...] az anyagot, akár nem, felel érte”. Szepesi György felszólalására reagálva megállapította, hogy „a Párt segítségének szükségessége magától értetődő”. Ez a segítség hiányzott a múltban. „Le kellett küzdeni a Rádióban uralkodó anarchista, kispolgári szellemet, s ehhez felülről és alulról jövő segítségre van szükség.”

²¹³ Soós András (1921–1985) dramaturg, humorista. 1949-től 1950-ig a rádió Oktatási Osztályán dolgozott, elbocsátották, 1960-ban újra a rádió munkatársa, az Irodalmi Osztály szerkesztője volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 119. doboz.

²¹⁴ Szepesi György (1922–) sportriporter. 1945–1947 között a rádió külső munkatársa. 1947-től 1991-ig munkaviszonyban dolgozott. 1992–2005 külső munkatársa a rádióknak. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 37. doboz.

Szirmai István a Műsorigazgatóság beszámolója alapján megállapította, hogy feladata elsősorban „ellenőrző, nevelő, segítő jellegű”. A Műsorigazgatóság szerepének legfontosabb eredménye az osztályok felelősségtudatának emelése. Helytelenítette, hogy a kollégium résztvevői és az osztályvezetők „csak kritizálták” a Műsorigazgatóságot, de önkritikát nem gyakoroltak. A Műsorigazgatóságnak felrótt hibák az osztályokon is megtalálhatók. A feladat – mondta – „megteremteni az egyéni felelősség rendszerét, jól megszervezni a munkát az osztályokon is”. Azt javasolta, hogy a Műsorigazgatóság vezesse be a „stúdió – naposi rendszert”. Ez azt jelentené, hogy „minden nap egy-egy osztályvezető mentesítve lenne osztálya munkájától, s köteles lenne a műsorokat hallgatni”, majd beszámolna tapasztalatairól a Műsorigazgatóságnak.

Szirmai a Műsorigazgatóság munkája kapcsán megállapította, hogy a megszervezéskor kitűzött irányelvek megvalósultak, de „sok tekintetben az idő túlhaladta ezeket”. Javasolta, hogy a Műsorigazgatóság készítsen egy három-négy hónapra szóló nyári tervet.²¹⁵

A rádió vezetése nagy hangsúlyt fektetett a mezőgazdasággal foglalkozó adásokban az egyéni gazdák és a „szocialista” termelőszövetkezetek bemutatására. Egy 1950. június 26-án Szirmai Istvánnak készített jelentés részletesen bemutatta, hogyan alakult a kétfajta műsor aránya az elmúlt két hétben. A „Hangos Újság” és a „Falurádió negyedórájában” az egyénileg dolgozókról 42%-ban, a termelőszövetkezetekről 38%-ban, mind a kétféle gazdálkodás módról 16%-a szólt az adásoknak. Az egyébekben 4% szerepelt.

A hírekben az egyénileg gazdálkodók 40%-ban, a szövetkezetekről 60%-ban hallhattak információkat a hallgatók. Ezt a „rossz” arányt a hírekben azzal magyarázták, hogy az „MTI túlnyomórészt a szocialista szektorra vonatkozó híreket adott csak ki”. A mezőgazdasági műsorok szerkesztősége részéről ezért már bírálatot is kapott az MTI.

A vidéknek szóló legjelentősebb adásban a „Falurádióban” az egyéni gazdálkodók 59%-ban, a szövetkezetek 41% százalékban szerepeltek.²¹⁶ (A százalékokból látható, hogy az egyénileg gazdálkodók még mindig jobb termelési eredményekkel rendelkeztek, mint az 1948 végén meghirdetett szövetkezetesítési politika következményeként megalakult termelőszövetkezetek. Ezt bizonyította a vidéken készült riportok jelentős része is.)

²¹⁵ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1950. május 11-i üléséről. MTVA KI. TD-360/5. 2. doboz.

²¹⁶ Jelentés. 1950. június 26. MTVA KI. TD-257/1.

A rádió egyik elsődleges szerepe a hírek szerkesztése és továbbítása a hallgatók felé. A Hírszerkesztőség elvi kérdéseiről, az elvégzett munkáról és a további feladatokról Hayn Kornél²¹⁷, a szerkesztőség vezetője készített egy részletes feljegyzést a rádió vezetősége számára 1950. szeptember 15-én. Bevezetőjében a hírszolgálat szerepét, helyét határozta meg a rádió szervezetén belül. A hírszolgálatnak „be kell töltenie mind az imperialisták uszításával szemben, mind saját erőnk és terveink bemutatása [sic!] bemutatását, a munkára való mozgósítás és a közvetlen agitáció vonalán”. A hírszolgálat „politikai súlyát” egy-egy adás hallgatottsága jelenti. Átlagosan 300 ezer hallgatója van a híradásoknak, az esti adások hallgatottsága sokkal nagyobb. Ezért „rendkívül nagy felelősséget jelent s a lehető legjobb munkát kívánja meg” a hírszerkesztőtől ez a munka. A hírszerkesztőség „politikai munkája és felelőssége is nagyobb”, mint más osztályoké, a Rövidhullámú szerkesztőség kivételével, hiszen munkájuk hasonló a hírszolgálatéhoz. „Mindezt a hírszolgálatnak közvetlenül kell kapcsolódnia a vállalat politikai vezetéséhez – írta Hayn –, hogy a legfrissebb információk birtokában a mindenkor helyes állásfoglalásra képes legyen s állandó irányítást, és permanens kritikát kapjon”, és munkáját „mindenkor teljes politikai felelősségének tudatába” végezze.

Az osztály vezetője ezt követően a hírszolgálat kettős feladatáról írt, hangsúlyozta, hogy a legfontosabb a bel- és külpolitikai eseményekről történő tájékoztatás, valamint a „politikai agitáció”. Úgy vélte, hogy ez csakis „egy időben párhuzamosan” lehetséges. „Ez határozza meg egyúttal a hírszolgálat módszereit, bizonyos időpontokra való beállítást, bizonyos híradástípusok megalkotását.”

A sajtótól eltérően teljesen más a rádió hatása a hallgatókra, ezért nagyon fontos a hírszolgálat módszere. Vagyis nem elégséges a sajtó vagy az MTI híreinek másolása, hanem „igenis szükséges az egyes hírek jól kiegyensúlyozott, alapos átgondolt és rádiószerűsített megírása”.

Szorosan a munkamódszerhez tartozik a hírek szerkesztése és javítása. A jelenlegi helyzetben egy szerkesztő végzi a két feladatot, egy hírblokk esetében, ezért fordulhat elő, hogy „nem tud megfelelő módon elmélyülni az anyagban”. Azt javasolta, hogy egy-egy híradást „több

²¹⁷ Hayn Kornél (1927–?) 1945. szeptember 1-jétől dolgozott a rádiónál, újságíró gyakornok. 1947. március 1-től a Rádiófigyelő szolgálatnál volt, majd 1951. május 1-jén áthelyezték az MTI-be. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 14. doboz.

szerkesztő készítsen el, akik a lehető legjobban értenek a nekik kiadott kérdésekhez, így sokkal alaposabban, [...] és a felesleges sallangoktól megszabadítva tudják feldolgozni az adott nyersanyagot”.

Hayn Kornél javaslatot tett a hírszolgálat jövőbeni működésére:

A vállalat politikai vezetése
Osztályvezető
A hírszolgálat vezetője és helyettese

Turnusvezetők

Külpolitika	Belpolitika	Adminisztráció
a) külpolitikuskok	a) napi események	a) titkár
b) közgazdászok	b) ipari termelés	b) gyorsítók
c) külföldi levelezők	c) mezőgazdaság	c) levelezés
d) külpolitikai kommentárok	d) belföldi levelezők	d) archívum
	e) belpolitikai kommentárok	

Ezzel a szerkezeti átalakítással lehetővé válik, hogy minden híradás híreit olyan szerkesztő szerkessze, aki az adott terület „politikai” specialistája. Kiküszöbölhető lenne az „elhivatalnokiasodás, a sokat kifogásolt kincstári nyelv kiküszöbölhető lenne, a munkatársak kiszabadulnának az MTI rossz nyelvezetének büvköréből, napi anyagának rabságából s emellett el tudnának mélyülni az egyes politikai kérdések alapos tanulmányozásában”.

A hírszolgálat szervezeti átalakítása mellett nagyon fontos lenne a belföldi és külföldi kapcsolatok kiépítése – írta a Hayn. A belföldi tudósítói hálózat kiépítése azért lenne nagyon fontos, hogy a munkatársak a rádió vezetése által megadott szempontok szerint tudósíthassanak a mindennapi élet eseményeiről. A külföldi hírszolgálat esetében ki lehetne építeni kapcsolatokat újságírókkal, akik az adott országban történő politikai eseményekről adnának hiteles beszámolót, kommentárt.

A Hírszerkesztőség vezetője a továbbiakban a pillanatnyi helyzetről számolt be. A szerkesztőség munkatársairól elmondta, hogy „csaknem valamennyi [...] fiatal, bár fejlődőképes, de még tanoncidejét töltő újságíró, akiknek nehézséget okoz az MTI anyagának áttekintése is”. A fiatal újságírók még nem látják a nemzetközi politikai események összefüggésének mélységét és a beérkező híranyag súlyozását sem.

Az osztályon ezért „minden egyes adást, sőt azon belül minden egyes hírt részletesen” megbeszélnek, segítve ezzel a munkatársak munkáját. A szerkesztőségben végzett munkával kapcsolatban, a gyakorlatban az a helyzet, hogy „lényegében reggel fél 9-től éjjel 12 óráig egyetlen ember felel a hírszolgálat egész munkájáért. Majdnem lehetetlen az, hogy ilyen körülmények között kisebb-nagyobb hibák [...] be ne csússzanak.” Hayn Kornél azt javasolta, hogy a szerkesztőség vezetőjének kellene egy állandó helyettes és ketten meg tudnák osztani a munkát úgy, hogy az egyik reggeltől kora délutánig, a másik délutántól a munka végéig, hajnali 2 óráig felügyelné az adásokat.

Hayn javaslatot tett az egyes adások idejének bővítésére és egyes műsorok ismétlésére is. A legfontosabbnak azt tartaná, ha a reggeli 6 óra 45 perckor elhangzó 15 perces híradás műsoridejét bővítenék. Ebben a híradásban kellene megismételni az 5 óra 20 perckor elhangzó *Szabad Nép* lapszemlét. A reggel 8 óra 10 perckor ismertetett lapszemlét „komolyabb hallgatottságú időbe kellene elhelyezni”, például a 15 perces déli 12 órás híradáshoz csatlakoztatva. A Petőfi rádióban délelőtt 10 órakor elhangzó 10 perces híradásban közérdekű közlemények hallhatók. Javaslatá szerint „ide komoly politikai híradást” kellene betenni. A Kossuth adón pedig a 14 órás adást kellene átalakítani úgy, hogy a 2 percből álló hírblokkot kivenni és csak a 8 perces időjárás- és vízállásjelentés maradjon. A 17 órás termelési híradást 5 perccel meghosszabbítva, 15 percbe kellene sugározni. A 20 órás külpolitikai adás megfelelő, ebben 4-5 perc főbb belpolitikai esemény van. A 22 órás adásnál a belpolitikai események a meghatározók, kevés külpolitikával tarkítva. Hayn azt javasolta, hogy mind a két híradáshoz kül- és belpolitikai kommentárt kellene írni. „A hírekben ugyanis módszer szempontjából egyre inkább arra törekszünk, hogy a tényeket, az eseményeket mondjuk el, és a sorrendbe állítással agítáljunk, ezért most nagyobb szükség lesz az állandó hírmagyarázatokra.” Az utolsó 24 órás híradást a legfontosabbnak tartja, a kül- és belpolitikai események miatt, ezért a 10 perces műsoridőt 15 percre javasolta emelni.

A Hírszolgálat tervei között szerepelt egyebek mellett a „kádervizsgák” javítása, amellyel lehetővé válna, hogy a munkatársak a rádióban töltött idő alatt a „legalaposabban fel tudjanak készülni az egyes híradások elkészítésére”. Sok időre van szükség a sajtó és az MTI anyagainak áttekintésére. A Hírszolgálaton dolgozó munkatársaknak sok segítséget adna az is, ha pontosan tudhatnák a munkájuk célját, és azt, hogy azt milyen módszerekkel lehet megvalósítani. Ez lehetőséget ad arra, hogy határozott tervek kidolgozásával fokozatosan fel lehessen építeni a Hírszerkesztőség struktúráját, amely „szükséges lesz ahhoz, hogy épü-

lő szocialista hazánk rádió hírszolgálatának egyre növekvő feladatait el tudjuk látni”.²¹⁸

A Magyar Rádió Hivatal 1950. szeptember 25-ére elkészítette hat hónapos munkatervét. A dokumentumból a legfontosabb irányelveket, célkitűzéseket és az egyes műsorokra vonatkozó új koncepciókat emeljük ki. A munkatervben a rádió vezetése a műsorokban a „pártszerűség” elvének fokozott érvényesülését fogalmazta meg. Erre a „feszült nemzetközi helyzet, az osztályharc kiélesedése” okán került sor. A rádió feladata a „béke megvédése és a szocializmus építése érdekében, az ötéves terv teljesítéséért, az államot vezető munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségén alapuló nemzeti egység megszilárdításáért, a belső ellenség felszámolásáért, néphadseregünk fejlesztéséért küzdő Pártunknak segítséget nyújtunk olyan műsor sugárzásával, amely alkalmas arra, hogy fejlessze népünkben a bátorságnak, a haza védelmére irányuló kemény elhatározottságának, a nehézségekkel való bátor szembeszállásának a szellemét, amely segít ránevelni népünket a nehézségek és megpróbáltatások leküzdésére és megpróbáltatások leküzdésére és elviselésére”. Olyan műsorokat kell sugározni, amelyek tudatosítják az „igazi hazaszeretetet és nemzetközi szolidaritást [...] elmélyíti népünkben a Szovjetunió iránti szeretetet és fokozza az imperialisták elleni gyűlöletet”.

Ennek érdekében a minden műsort a „jelenleginél harcosabbá kell tenni”, az adásokat „élesebbre kell” hangolni. A műsorok hangja „meggyőzőbb” legyen, de ugyanakkor a műsorok „politikusabbá tétele egy-szersmind a szórakoztató jelleg fokozását is jelentse”. Ezen célkitűzések megvalósulása érdekében, a következőkön kell változtatni:

1. Fokozni kell a műsorszerkesztés tervszerűségét, és emelni kell a szerkesztői munka színvonalát.
2. Emelni kell a műsoranyagok színvonalát. Ennek érdekében meg kell szervezni az osztályok munkatársainak szakmai továbbképzését. A Külügyi Osztály segítségével meg kell ismertetni a munkatársakat a „baráti rádiók, elsősorban a szovjet rádió” anyagaival. Fel kell állítani a „Rádió központi archívumát”.
3. Meg kell szervezni a műsorok fokozott ellenőrzését. Az eddigi „meglehetősen laza” műsorellenőrzés mellett december közepéig meg kell szervezni az új Lehallgatási Csoportot, amely korábban a Népművelési Minisztériumban működött.

²¹⁸ Feljegyzés a Rádió Hírszerkesztőség munkájáról, feladatairól s az ezzel kapcsolatos elvi kérdésekről. 1950. szeptember 15. MTVA KI. TD-284/4.

Az egyes osztályokhoz tartozó műsorokban a következő legfontosabb változtatások szükségesek: a belpolitikai csoportnál javítani kell a „Hírszerkesztőség”, a „Termelési rovat” és a „Külpolitikai rovat” munkáját.

Az elkövetkezendő hat hónapban ki kell dolgozni a „Párt és pártépítés” és a „Kulturális rovat” tematikáját. A „Párt és pártépítés” műsoraiban elsősorban a népművelők munkájának segítésére kell törekedni.

Az agitáció eddig a riportműsorokban mutatkozott meg, ezek megtartása mellett a jövőben alkalmazni kell „egy-egy kérdés megvilágítására az ún. kiselőadások (max. 10 perc) műfaját”. A riportok színvonalának emelése érdekében pedig szakosítani kell a riporttereket. A riportokban az eredmények mellett be kell mutatni a problémákat is, mert csak akkor lehet mozgósítani azok legyőzésére.

A „Hírszerkesztőség” esetében át kell alakítani a „Lapszemle” rovatokat, hogy azok valóban a lapok tartalmáról, legfontosabb cikkeiről adjanak tájékoztatást. „Hírszerkesztőségben” meg kell valósítani, hogy „friss, jól megfogalmazott, frázismentes tény-híreket” közöljenek a hallgatókkal. A tervszerűség érdekében a hírek kommentárjainak tematikáját egy héttel előre ki kell dolgozni és azokat szétszortani a témában megfelelő felkészültséggel rendelkező munkatársak között. A belpolitikai anyagokban mutatkozó hiányok kiküszöbölése érdekében a belföldi tudósítói hálózatot kell bővíteni. A meglévő 60 főről 200-ra, az „üzemek, falvak, tszcs-k, állami gazdaságok dolgozóiból”. A tudósítások szempontjait hetenként kapják meg, és alkalmanként értekezleteken is kapnak segítséget munkájukhoz.

A korábbiaknál „sokkal nagyobb mértékben” használja a rádió a hírekben, kommentárokból a „szovjet sajtó értékelését, különösen a Pravda cikkeit”. A különböző kampányok idején is figyelni kell arra, hogy a tulajdonképpeni hír ne kerüljön háttérbe. A műsorok minőségjavítása mellett nagy hangsúlyt kell fektetni a bemondók „politikai” nevelésére. Tájékoztatni kell őket az egyes hír súlyáról, a hangsúlyozási módokról.

A „Termelési rovat”, az ipar híreit juttatja el a hallgatókhoz. A rovat munkatársai a versenyek eredményeit – a sajtótól eltérően – például, a munkafolyamat részletes ismertetésével mutatják be, ezzel együtt a munkamódszer átadását is elvégzik. A rovat munkájának javítása érdekében a munkaterületeket általános termelési kérdésekre, nehéziparra és könnyűiparra osztják fel. A nagyüzemeket felosztják a munkatársak között, ezekkel a kapcsolatépítést követően, egy-egy termelési híradóban bemutatják, majd ankét keretében is foglalkoznak a témával.

A „Külpolitikai rovat” feladata, hogy „átfogó informatív képet adjon a nemzetközi helyzetről, növelje” a hallgatók tájékozottságát, „ennek

alapján harcra mozgósítson a béke védelmében, az imperialisták elleni gyűlöletre, küzdelemre és mindenekfelett elmélyítse a Szovjetunió iránti szeretetet, az igazi hazafiság és a proletár-internacionalizmus szellemét”. A „népi demokratikus országok” megismertetése a hallgatókkal. Ennek megvalósítására előadás-sorozatot terveztek. Amelyek témái a következők voltak: a Szovjetunió és a szocialista országok, „a földkerekség egy hatodán” (útleírások a Szovjetunióról), „szovjet napok – szovjet emberek”, „Külpolitikai negyedóra” nemzetközi szemle az elmúlt hét eseményeiről. A szocialista országok, nemzetközi béke-mozgalom eseményei, a gyarmati népek harca, „Harc a Tito-fasiszták, a jobboldali szociáldemokraták, a Vatikán és a klerikális reakció ellen”.

A „Hangos Újság” című rovat jellegénél fogva újság, ennek megfelelően riportokban, kommentárokból számol be a legfontosabb politikai, termelési, kulturális eseményekről. A délben elhangzó kiadásában elsősorban politikai kulturális témájú beszámolóit hallhatók. Az esti adásban pedig főleg a kulturális eseményekről ad összefoglalót.

A „Falurovat” egyesíti az Aktuális Osztály falusi rovatát, a „Mezőgazdasági szakrovatot”. Az eddig elhangzó „Falunegyedóra” a kis „Hangos Újság” volt. A hetente hallható három negyedórás műsor egyikében „munkamódszer-átadást”, a másikon felváltva egy-egy szocialista üzem és egy-egy falut, a harmadikban pedig színes érdekességeket a falvak mindennapi életéből.

A napi politikai műsorokat az Aktuális és a Rövidhullámú osztályok munkatársai szerkesztik. A két osztály feladata a rádió „külföld felé irányuló agitációja és a hazai agitáció túlnyomó része, valamint a propagandamunka egy része”.

A Gyermekek- és Ifjúsági rádió eddigi munkájáról elismerően szóltak a munkatervben. Sikeres volt a rádió tevékenysége a DISZ Kongresszus előkészítésében (Dolgozó Ifjúság Szövetsége, alakuló kongresszus 1950. július 16–18.) a termelési eredmények népszerűsítésében. Hiányzott azonban a műsorokból a hazaszeretetre nevelés, a fiatalok „boldog életének hangoztatása mellett kevés szó esett a nehézségek legyűréséről, áldozatkészségről”. A szerkesztőség munkatársai a műsorokban keveset foglalkoztak a sporttal, „főleg a katonai jellegű sportokkal. A hibák egyik legfőbb oka a tömegekkel való laza kapcsolatban rejlett.”

A jövőben a műsorkészítés legfontosabb szempontja kell, hogy legyen a fiatalok mozgósítása az „ellenség elleni harcra, [...] a nehézségek legyűrésére, éberségre és keménységre”. A szerkesztőségnek „szorosabb kapcsolatot” kell kiépítenie a DISZ-szel, és fejlesztenie kell az ifjúsági tudósító hálózatát is.

Az Iskolarádió is jelentős eredményeket ért el az elmúlt időszakban – olvasható a munkaterv értékelésében. Különösen a természettudományok megismertetésében, az orosz nyelv tanításában, a különböző irodalmi és történelmi témájú adásaiban.

A további feladat az úttörőmozgalommal való szoros kapcsolat kialakítása, az iskolai nevelés segítése. A műsorok összeállításánál fő alapelv a „politikai” nevelés szempontjainak érvényesülése.

Az Óvodások rádiója műsorában a meseműsorok mellett új játékos adások indítása szükséges. Ezekkel az óvodai foglalkozások segítése a cél. A régi magyar játékok bemutatása mellett „szovjet” óvodásjátékok is szerepelnek a műsorokban.

A rádió zenei műsoraiban az elmúlt időszak eredményei mellett a hiányosságok pótlása a cél. Így a műsorok „politikussabbá” tétele, „tudatos káderpolitikával” meg kell ismertetni a szerzőkkel és előadóművészekkel a „Rádiónak a Párt által meghatározott kultúrpolitikai feladatait”. Emelni kell az adások művészi színvonalát, figyelembe kell venni a „széles tömegek előtt legnépszerűbb zenei műfajok (népzene, tánczene, operett stb.) erős fejlesztésre”. Szorosabbra kell fűzni a kapcsolatot a „tömegekkel” rádiós ankétok, viták, üzemi műsorok bővítésével.

Az irodalmi műsorok színvonalas adásai, eredményei mellett a további feladatokat a munkaterv a következőkben határozta meg. Pótolni kell az osztály munkatársainak szakmai képzését, szélesíteni kell az „író-munkatársak körét”, fejleszteni kell a „tömegekkel” való kapcsolatot, ki kell dolgozni a „rádiódramaturgia elvi és művészi kérdéseit”, az előadásokban meg kell jeleníteni a humort, be kell mutatni a „mai haladó nyugati irodalmat”²¹⁹

A rádió munkatervei között található az Aktuális Osztály dokumentuma, amelyet Szepesi György 1950. november 4-én készített. A feljegyzés az egyházi adások újbóli szabályozásáról szól. „Az elmúlt hónapok során a rádiós Istentiszteletek és a stúdióból közvetített vallásos félórák a klerikális reakciónak több provokációs kísérletére nyújtottak lehetőséget. Számos prédikáció témája, megfogalmazása igyekezett pesszimizmust, a lemondás hangulatát kelteni, több esetben pedig burkolt reakciós gondolatokat a mikrofon elé csempészni. Előfordult például, hogy a terménybegyűjtés idején a prédikáció arról szólt, hogy ne szedjük fel a mezőkön elhullajtott kalászokat, mert az táplálja az ég madarait, más

²¹⁹ A Magyar Rádióhivatal hathónapos munkaterve. (1950. október 1-től – 1951. április 1.) 1950. szeptember 25. MNL. XIX-J-3-n, 2. doboz.

alkalommal a prédikáció az elnyomás sötét erői elleni küzdelemről szóló a hit védelmében. Ugyanakkor előfordult, hogy az egész országot, így a hívőket is a legközvetlenebbül érintő kérdésekről, mint például a békekölcsönjegyzésről, a tanácsválasztásokról egyes lelkészek egyáltalában nem vettek tudomást és – mint a Népművelési Minisztérium egyik legutóbbi bírálata az október 22-i műsorral kapcsolatban megjegyezte – burkoltan igyekezett ellenérzést keltetni.” Példaként a dokumentum Dombi pápai evangélikus lelkész igehirdetését említette. „A haladó szellemű prédikációk ritkák, mint a fehér holló.” A minisztérium észrevételei alapján ilyen volt Bereczky Albert és Fekete Sándor által szerkesztett az *Út* című lapban megjelent „egy-két pozitív jellegű” prédikációjuk.

A Rádió Kollégium mindezek alapján határozatában javasolta az istentiszteletek és vallásos adások „csökkentését. Ezáltal lehetővé válik a vallásos műsorok minőségének javítása is.” A javaslatban szerepelt még, a református egyház számára „havonta egy vasárnap délelőtt” 40 percben, a Petőfi rádióban, az evangélikus és unitárius egyház számára „egy-egy hétköznap” 30 perc műsoridő szintén a Petőfi adón.²²⁰

A Népművelési Minisztérium Ellenőrzési Osztálya 1950. október 28-a és november 24-e között vizsgálta a Magyar Rádió Hivatal szervezeti felépítését, működését, személyzeti kérdéseit, gazdasági ügyeit és adminisztratív tevékenységét.

A minden részletre kiterjedő vizsgálatból átfogó képet kaphatunk az osztályok működéséről. A dokumentumból megismerhetjük a vizsgálati eredményeket, valamint a bizottság néhány javaslatát a működésre és a hibák javítására vonatkozóan. A rádiótörténet szempontjából nagyon jelentős dokumentumból azokat az osztályokat emeltük ki, amelyek a rádió működése szempontjából meghatározóak.

A jelentés általános részében a Rádió Hivatal vezetésénél tapasztalatról számolt be. A jelentés leszögezte, hogy a rádió életében döntő fontosságú volt az a folyamat, amelynek eredményeként az MTI önállóvá vált. A teljes szétválás folyamata 1950. augusztus 31-én ért véget. Az ezt követő szervezeti átalakítást eredményesnek ítélte az Ellenőrzési Osztály. „A vezetés biztos kézzel fogja össze a szerveket; a Párt által megadott irányelvek gyakorlati keresztülvitelét sikeresen oldja meg.” Megjegyezték azonban, hogy a munka még sikeresebb lenne, ha az 1949. december 30-án, az Állami Ellenőrző Központ jelentésében fel-

²²⁰ Feljegyzés a rádiós istentiszteletek és vallásos félórak számának új megállapításáról. 1950. november 4. MTVA KI. TD-286/4.

soroltakat maradéktalanul megoldották volna. A jelenlegi állapotban a vállalatnak nincs „részletesen kidolgozott ügyrendje, az anyag- és rak-tárkönyvelésük hanglemmez- és kotta terén még mindig kifogásolható, és ami a legfontosabb, [...] még mindig nem működik tervszerűen, fo-lyamatosan [...] az ellenőrzés. Az is megállapítást nyert, hogy az eltelt időszak „nívóbeli javulást hozott.”

Az ellenőrzést végző bizottság úgy látta, hogy a rádióban végzett munkát a „rendkívüli helyszűke” akadályozza a leginkább. Például egy osztály az épület három különböző részén működik. Az épületben van-nak olyan helyiségek, ahol nincs semmi természetes fény, tehát egész nap ég a villany és a szellőztetés ventilátorral oldják meg. A zsúfoltság a munka minőségét rontja.

A rádióban uralkodott „ideológiai anarchiát” a vállalatvezetésnek si-került felszámolni – olvashatjuk a jelentésben. A dolgozók „egy töre-déke, ha burkoltan és kis mértékben is ellenáll”. A Rádió Kollégium határozatainak végrehajtását „diktatórikus módon” látják megvalósulni. Ezért a munkatársak a kollégiumot „Istenek-tanácsának” nevezték el. Úgy látják, hogy a rádió vezetése elszakadt a tőlük. Az egyes osztá-lyok vezetői „nem vállalják a dolgozók előtt a kollégiumi határozatok súlyát, nem mutatnak rá azok lényegére, nem azonosítják magukat ve-lük, – vagyis nem képeznek a vezetés és a dolgozók között összekötő láncszemet”.

A rádiónál gyakoriak a pénzbüntetések, ez is oka lehet a vezetőséggel szembeni ellenállásnak. A büntetések nem hozzák meg a kívánt ered-ményt, mert a dolgozók számolnak azzal. A bizottság javaslatában a na-gyobb összegű pénzbüntetés rendszerének bevezetése szerepelt.

A rádió pártvezetőségéről jó vélemény alakult ki, a rádió vezetését támogatják, és jó a kapcsolat a munkatársakkal is. Egyes osztályo-kon a pártszervezet biztatása adott erőt a dolgozóknak, és „fokozta önbizalmukat”. A pártszervezet működésének hiányossága a szakszer-vezet támogatásában mérhető le. Ez abban látszik, hogy a vállalatra kiterjedő „szervezett munkaverseny nincs. Ugyancsak nincs termelési felelős sem.”

A jegyzőkönyvben a továbbiakban az egyes osztályokon tapasztalta-kat rögzítették. Az Igazgatási Osztály személyzeti ügyeire vonatkozóan az új munkatársak felvételét emelték ki. Az 1951. évi keret 120 új dolgo-zó (46 politikai munkatárs, 30 műszaki, 20 énekkari, 10 zenekari és 14 adminisztratív) felvételét jelentette. „A leváltandó 32 politikai munka-társ helyére újakat, összesen 76 új politikai munkatársat kell beállítani” a vezetőségnak. Nagyrészt főiskolásokból válogatják őket.

Az osztályon a „leggyengébb” az Ellenőrzési Csoport, az ellenőrzésnél is kiderült, hogy „csak alkalomszerűen dolgozik”. Munkatervük 1950 nyara óta nem készült el. A csoport tagjai folyamatosan más munkakörbe kerülnek át. Az ellenőrző bizottság javaslata, alapján „egy szakmailag, politikailag képzett, erőskezű vezető” megbízására lenne szükség. Az osztályt szervezetileg is újra kell építeni, az osztályvezetőn kívül kell egy politikai munkatárs, egy gazdasági és technikai kérdésekben „jártas” ellenőr.

Az osztályhoz tartozik szervezetileg a Szakszervezeti Bizottság. A bizottság vezetője gyakran változik – olvasható a jegyzőkönyvben. A leváltás elsősorban a „rossz” munkavégzés miatt történik. A szakszervezet képviselőit a vállalat vezetése „sem szakmai megbeszélésekre, sem Kollégiumi ülésekre nem hívja meg”. A kollégiumi ülésekről a jegyzőkönyveket utólag sem juttatják el hozzájuk, a bérezési, felvételi vagy elbocsátási kérdésekben „semmi tájékoztatást” nem kapnak. A szakszervezet „jóváhagyása nélkül sorolnak be. Átminősítéseknél ugyanez a helyzet”.

A rádióban „szervezett munkaverseny nincs”, mégis októberben a rádiónak 190 „egyéni versenyzője” és 24 munkabrigádja versenyzett, összesen 162 dolgozó. A jegyzőkönyvből az is kiderült, hogy az egyes osztályokon működő hármass bizottság, amely az osztályvezetőből, a pártbizalmiból és a szakszervezeti bizalmiból áll, csak „papírformának mondható”, az osztályt a rádió vezetése felé az osztályvezető képviseli, és a döntésekből is ki van zárva a bizottság másik két tagja. A rádióban működő szakszervezet eredményének mondható a napközi otthon működtetése, nyáron a gyermekek nyaraltatása és sportrendezvények szervezése.

A műsorszerkesztéshez tartozik a Műsorigazgatás, az Aktuális Osztály és a Hírszerkesztőség, az Irodalmi, a Zenei Osztály, a Zenei Stúdió, az Oktatási Osztály, az Ifjúsági és Gyermekrádió, a Külügyi, a Rövidhullámú, a Stúdió, a Lebonyolítási Osztály és a *Magyar Rádió Hetilap* szerkesztősége.

A Műsorigazgatás munkája a műsorok szervezése, a gazdasági, a technikai, az adminisztrációs és személyi ügyek felügyelet. A műsorokért Újhelyi Szilárd, a műsorpolitikáért Vásárhelyi Miklós a felelős.

Újhelyi Szilárd az ellenőrzést végző bizottságnak elmondta, hogy nagyon sokrétű a Műsorigazgatás feladata, a munkájuk felelősségteljes, a feladatok szerteágazóak (a kollégiumi üléseken való részvétel, a szuperlektorálás, a rádió ügyviteli feladatainak megoldása, személyi ügyek). Nem jut idő a tömegkapcsolat építésére vagy például arra, hogy egy „fontosabb politikai” műsor felvétele előtt azt a vezetőség lehallgassa.

Műsorigazgatás szoros munkabeosztás alatt tárgyalja és hagyja jóvá a tized-, ötöd-, másod- és elsőhetes munkaterveket. Ezek mellett figyelembe kell venni a műsorfegyelmi jelentéseket, a mulasztások, retorziók, lehallgató csoportok jelentéseit, a sajtókritikákat. A feladatok ellátása hetente háromszori ülésezést jelent.

A Műsorigazgatóság az osztályvezetőkön keresztül tartja a kapcsolatot a rádió munkatársaival, és rajtuk keresztül „adja meg az elvi irányítást”. Az osztályvezetők egy-egy népszerűtlen intézkedés esetében az „igazgatóságra” hárítja a „teljes felelősséget és abban részt nem vállalnak”. Ilyen esetek a pénzbüntetések kiszabása, ahol az osztályvezetők terjesztik elő a „büntetendő esetek listáját, a megbüntetett dolgozók előtt nem képviselik az igazgatóságot”. Az ellenőrzést végző bizottság azt a javaslatot tette a büntetések kiszabásával kapcsolatban, hogy az 50 forintig terjedő pénzbüntetést maga az osztály vezetője is kiszabhatja, és csak utólag terjessze elő a Műsorigazgatósághoz.

A Műsortitkárság a Műsorigazgatóság adminisztratív szerve, a műsorral kapcsolatos javaslatok ide érkeznek. Vezetője: Kardos Györgyné²²¹. A rádió kétfajta műsorkonstrukciót használ; egy télit és egy nyárit. A műsorokat 10 hétre előre dolgozzák ki. A tizedhetes műsoranyagot az osztályok eljuttatják a Műsortitkársághoz. A 8 példányban gépelt anyag a Műsorigazgatóság tagjaihoz kerül. Az anyagot a minden pénteken tartott ülésen tárgyalják, majd a nyilvántartás miatt a Műsortitkárságra küldik. Az anyaggal a továbbiakban már csak öt hét múlva foglalkozik újra a Műsortitkárság, ekkor kéri el az anyagot az osztályoktól, és adja át javításra, véleményezésre a szuperlektoroknak. Az osztályok az anyagokat műsorborítékokban, átdókönyvvvel adják át a Műsortitkárságnak. Lektorálás után ugyancsak átadási könyvvvel érkezik vissza a titkárságra, majd újabb átadási bejegyzés után a Stúdióosztályra kerül. A műsoranyagot másod-, illetve elsőhetes korában újratárgyalja a Műsorigazgatóság, ha az anyagok miatt műsorváltás történik, értesítik az osztályokat, a Hangfelvétel csoportot. Azokról a változásokról, amelyek a részletes tárgyalás után történtek, az osztályok értesítik a Műsortitkárságot. Az adásba került műsort a műsorellenőrök lehallgatják, és az észrevételeiket pedig megkapja a Műsortitkárság, az Igazgatóság, a Népművelési Minisztérium és az érdekelt osztályok.

²²¹ Kardos Györgyné (született: Rayman Katalin) (1912–2011) 1949. július 1-jétől 1952. január 31-ig dolgozott a rádióban, majd kilépett. A Műsortitkárság vezetője volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 17. doboz.

Az Aktuális és Hírszerkesztési Osztály vezetője Hajdú Pál. Bel- és külpolitikai kérdésekkel foglalkoznak fontossági sorrendben, és termelési riportokat készítenek. Az osztály vezetője állandó kapcsolatban van a *Szabad Nép* szerkesztőségével és Vásárhelyi Miklóssal, akivel a naponta egyeztetnek a műsorpolitikáról. Nagy gondot fordítanak az osztályon a munkatársak szakmai képzésére.

Az osztályon szervezeten ellenőrzik a munkát. A magnószalagra rögzített anyagot először a riport készítője ellenőrzi, majd a rovatvezető hallgatja meg, és végül a műsorszerkesztő bírálja felül, ha szükséges.

Az Irodalmi Osztály vezetője Antal Helén. Hetente 17-18 órás műsort készítenek. A legnagyobb gond az osztályon az, hogy a lektoroknak „nincs idejük arra, hogy önképzéssel foglalkozzanak”. A lektorok státusza 12, ebből 11 betöltött, de csak 3 van közülük, akik már gyakorlattal rendelkeznek.

Idő hiányában nem tudnak jó kapcsolatot kiépíteni a hallgatókkal, ezért kevés használható visszajelzést, kritikát kapnak. A műsorok igényessége nem egyenletes, a „lektorok általában a könnyebb fajsúlyú irodalmat szeretik és helyezik előtérbe”. A szakértelem hiánya abban is megmutatkozik, hogy az írókat „nem tájékoztatják mindig megfelelően”. Ezért gyakran újra át kell dolgozni, vagy újra kell írni a műveket, ha van még idő, ha már nincs, gyakran „túlterheltségükre való hivatkozással lemondják, és így a műsor elesik”. Ez munkafegyelmi problémákat is vonhat maga után.

A jegyzőkönyvben kifogásolták, hogy az egyes műsorokról nem vezetnek „munkakönyvet”. Ezt a hiányt javasolják pótolni, a munkakönyvnek tartalmaznia kell, hogy a kéziratot mikor, kitől vették át, és mikor, kinek, milyen munkára adták tovább.

A Zenei Osztály három részből áll: komoly-, könnyűzenei és vegyes műsorszerkesztőségekből, illetve hozzájuk tartozik a Zenei Stúdió is. Az egyes műsorszerkesztőségek munkáját a Műsorigazgatóság zenei felelőse, Sári Tibor koordinálja. A Komolyzenei Osztályt Lehel György²²² vezeti. A zenei műsorok kétharmada komolyzene, hetenként mintegy 5000 műsorperc. A műsorok szimfonikus zenéből, operából, kamara-

²²² Lehel György (1926–1989) karmester. 1947. január 1-jétől a rádió zenei rendezője, osztályvezető. A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát vezényelte, melynek 1956-tól karnagya, 1962-től a zenekar igazgatója és vezető karnagya volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 78. doboz.

Lásd még: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09338.htm> (2014. április 5.)

zenéből, szóló- és népzeneből tevődik össze. Az osztályvezető egyebek mellett elmondta, hogy munkájukhoz „elmélyült politikai elvi iránymutatást nem kaptak. De nem kaptak tájékoztatást kellő időben fontos műsortechnikai kérdésekről sem.” Ez okozza a gyakori műsorváltást és a „túlterheltségüket is”.

A vegyes műsorszerkesztés vezetője Tamássy Zdenkó²²³ volt. Az általa szerkesztett műsorokban főleg tánczene és operett szerepelt. A könnyűzene az egész zenei műsornak a 35%-át tette ki. Ez a szerkesztőség készítette a politikai kabarét és a rádió összes üzemi műsorát is. Egy hónapban két alkalommal mentek ki egy-egy üzembe: teljes zenekarral és énekkarral. Többször léptek fel vidéken is.

A vizsgálat dokumentumában külön kiemelendő az osztály szakképzettségére vonatkozó rész. Az ott dolgozó 13 főből ketten képzett zenészek. „Nincs egyetlen tánczenészük sem.” Ezért „szakmailag és [...] politikailag erősen rászorulnak a továbbképzésre”. A munkájuk nem könnyű a „tánczenéből ki kell küszöbölni a dzsessz-zenét, és helyébe népi hagyományokon alapuló könnyűzene stílusát kell meghonosítani. Minthogy úgy a komponisták, mint az interpretáló muzsikusok legnagyobb része ezen a téren ellenállást fejt ki, az átalakítás folyamata lassú.” A nehézségek ellenére vannak eredmények, a külső munkatársak bevonásával tartott megbeszélésen egy jó szellemű vita alakult ki, amely elősegíti a rádió célkitűzéseinek megvalósulását – olvashatjuk a dokumentumban.

A Zenei Stúdió vezetője Bojti Pál²²⁴. Az osztályon futnak össze a komoly, a könnyű és a vegyes műsorszerkesztés adminisztratív munkái. A műsortervek megszerkesztését követően a stúdió bonyolítja le a színészek, az énekesek, a zenészek kiértékelését, szervezi a próbákat, leírják a műsoranyagokat, és borítóval látják el. Egyeztetik az időpontokat a Stúdióosztállyal, és ők végzik a műsorutalványozást is.

A rádió szervezeti egységében van Zenei Stúdiószerkesztőség, Enyedi György művészeti vezető irányítása alatt. Hozzá tartozik a Hangfelvé-

²²³ Tamássy Zdenkó (1921–1987) zeneszerző. 1946. augusztus 13-tól a rádió munkatársa. 1951–1953 között a Zenei Osztály vezetője. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 129. doboz.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC15363/15445.htm> (2014. április 5.)

²²⁴ Bojti Pál (1915–1976) zenei szerkesztő. 1949-től haláláig a Magyar Rádió munkatársa volt, előbb a Zenei Osztály helyettes vezetője, majd a zenei stúdió szerkesztőségének vezetője, később a Népművelési rovat szerkesztője lett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 15. doboz.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00523/02004.htm> (2014. április 5.)

teli Csoport, a Zenekari Iroda, a Kottatár és a Hanglemeztár. A jelentés kitért arra, hogy az egyes csoportok különböző épületekben dolgoznak, ez nehezíti a munkafolyamatok zökkenőmentes teljesítését.

Az osztályvezető véleménye szerint a szervezési nehézségek ellenére az utóbbi időszakban a zenei rendezés teljesítménye „művészi nívóra” emelkedett. A munkatársak politikai és szakmai képzése feltétlenül szükséges lenne, ehhez azonban több szabadidőre volna szükség. Gyakran előfordul, hogy az adminisztratív teendők sokasága miatt az adminisztratív munkatársak végzik a kézbesítést is, mert az osztályon hivatalsegéd nincs. A vizsgálóbizottság javaslatként az egy épületbe költöztetést, hivatalsegéd felvételét és az osztály tűzvédelmi szempontból történő átvizsgálását javasolta.

Az Oktatási Osztály vezetője Pollner György. Az osztályhoz szervezetileg három csoport tartozik: Pártoktatási, Természettudományos, Kulturális (népművelési). „A Pártközpont irányítja a pártoktatási csoport munkáját. A Párt által magadott tematika alapján lektorizálják a megfelelő anyagot, esetenként bevonják a Pártfőiskolán is tanító elvtársakat a munkába. A Pártközpont recenziója nélkül nem kerülhet ki anyag.” A csoport az „alapfokú szeminárium” adások mellett „tömegoktatási” előadás-sorozatot is indít. Az adásidejük hetente 120 perc, ehhez még 15 percben könyvszemlét is adnak. A jövőben terveik között „munkáslevelezés” című műsor indítása is szerepel.

A Természettudományi Csoport irányítása a Természettudományi Társulat által megadott szempontok alapján történik. A heti adásidejük 140-150 perc. Az osztályon a vizsgálat napjaig két lektor dolgozott, ekkor vettek fel egy harmadik szakembert, aki „munkáskáder”. Az előadások túlnyomó többségét külső munkatársak írják. „Ezek főleg stílisz szempontból átdolgozandók.” A külső munkatársak késéseiből adódóan a lektorok a „műsorfegyelmet nem tudják mindig betartani”.

A Kulturális csoportindítás a Népművelési Minisztériumtól függ. A csoport munkájához szükséges tematikát a „Párt még nem hagyta jóvá”. Szirmai István szerint a tervek között szerepel egy sorozat „ápolni kell a haladó hagyományokat” címmel. Az adások tervezett időtartama hetente 35 perc.

Ifjúsági és Gyermekrádió Osztály, vezetője Sándor György²²⁵. Az osztály ifjúsági, iskolások, és óvodások rádiójára oszlik. A műsoridejük

²²⁵ Sándor György (1924–2012) 1950. január 1-től dogozott a rádióban. Az ifjúsági mozgalom szervezője 1946 és 1950 között. A rádió Ifjúsági és Gyermekosztálya, helyettes osztályvezetője, majd osztályvezetője 1950-től 1955-ig. A rádió

hetente 900 perc. Az Ifjúsági rádió a riportjaiban a fiatalok mindennapjaival foglalkozik. A szerkesztőség munkáját külső munkatársakból álló tudósítóhálózat segíti. Állandó tudósítók számolnak be hetente egy alkalommal a DISZ legfontosabb eseményeiről is. Szirmai Ottó, a csoport vezetője úgy vélte, hogy „közleményeik meglehetősen humortalanok”. A műsorok színesebbé tételére a gyermekek leveleiből meríthetnének ötleteket.

Az Ifjúsági Osztály csak néhány hónapos múltra tekint vissza. A munkatársak nagy része „munkáskáder”, a szakmai munkában nehézségeik vannak. Elsősorban az „általános műveltség hiánya” okoz gondot. Az osztályon dolgozók közül öten egyetemre járnak, csak délután 4 óráig lehet rájuk számítani, gyakran éjszaka végzik a szerkesztőségi munkájukat.

Az Iskolarádió legismertebb műsora a vasárnap hallható „Miska bácsi levelesládája” című adás. Az osztály aktuális feladata, hogy „Dunapenteléről meséljenek” a gyerekeknek. Az iskolai tanulást a szerkesztőség az orosz nyelvoktatással, a „mai magyar ifjúsági irodalommal” és a természettudomány érdekes kérdéseivel igyekszik segíteni. Az Iskolarádió bemutatja az úttörőmozgalom legfontosabb eseményeit is.

A rádió Műsorigazgatósága részéről Pollner György felügyeli az osztály munkáját. Sándor György elmondta, hogy a rádió vezetése részéről nem megfelelő a kapcsolat, „elvi irányítást nem kapnak”. Nem kapnak segítséget arra vonatkozóan sem, hogy a „politikai szempontból fontos mondanivalókat hogyan ültessék át a gyermekek nyelvére”.

A Stúdióosztály a munkafegyelem szempontjából bírálta az Ifjúsági Osztály munkatársainak munkáját, mert a leadott műsorok nem megfelelően kidolgozottak, időben késnek a leadással, a műsoranyagot gyakran visszaküldik átdolgozásra.

A bizottság tagjai azt a javaslatot tették, hogy a szerkesztőségbe fel kellene venni két „jól képzett pedagógus munkáskádert”, valamint hogy a Műsorigazgatóságnak jobban kellene segítenie az osztály munkáját.

Műsorszerkesztőségének vezetője 1955–1956. Az Ifjúsági Osztály vezetője 1957–1958. Ezt követően a Magyar Televízióban dolgozott 1985-ig, majd a Televideó Kiadó vetője volt 1985–1995 között. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. Valamint <http://www.mtva.hu/hu/sajtoszoba-main/gyorshir/bucsuzunk/1708-bucsuzunk-sandor-gyoergytol-az-mtv-volt-musorigazgatojatol>.

A Külügyi Osztály vezetője Háty Lászlóné²²⁶. Az osztály feladata a műsorcserekek lebonyolítása és a rádióba érkező külföldi vendégek fogadása és kalauzolása. Az osztály munkatervének jóváhagyása a rádió vezetőjének és a Népművelési Minisztérium hatáskörébe tartozik.

Műsorcsereket a Szovjetunióval és a „népi demokráciák rádióival bonyolítanak le”, hangszalagokat, lemezeket, kottákat, riportanyagokat, könyveket, szépirodalmi folyóiratokat cserélnek. A munkafolyamatokról kartotékokat vezetnek, feltüntetik, hogy az elküldött műsort mikor, milyen hullámhosszon és hol adták le. A kapott műsorokat szintén regisztrálják. Az osztály munkatársai fordítanak oroszra, franciára és németre. A jegyzőkönyv szerint hiányosságként elmondták, hogy kevés fordító áll rendelkezésre, és különösen az orosz nyelvterületen van kevés szakember. Valamint az osztály munkatársai végzik sok esetben a postai küldemények feladását, ezért hivatalsegéd felvételére lenne szükség.

A Műsorigazgatóság az osztállyal a kapcsolatot Balczyk Emilén keresztül tartja. Hátyné elmondta, hogy Balczyk „nemcsak hogy nem támogatja őt munkájában, hanem gáncsolja is. Utasításait többnyire az osztály dolgozói keresztül juttatja el hozzá.” Ez a munkakapcsolat gátolja a folyamatos munkavégzést, ezért az osztályvezető kérte, helyezték el az osztály éléről.

A Rövidhullámú Osztály vezetője Fenyő Béla, távollétében pedig Vásárhelyi Miklós. Az osztály munkája rendkívül sokszínű, annyi részlege van, ahány adást készít. Ezek között a legfontosabbak a magyar adás, a Szovjetunió és Magyarország hírei, a nemzetközi események híryanag. Adásidejük a zenei részekkel együtt napi nyolc óra. Műsort sugároznak Amerikába, a nyugat-európai országokba, Finnországba, Görögországba.

Levelezőszolgálatuk szinte az egész világra kiterjedt. A beérkező levelek regisztrálása után a nyelvterület szakemberei megválaszolják azokat. Hibaként említették meg, hogy a válaszok tartalmát illetően nincs ellenőrzés.

További problémát jelent, hogy az osztályon dolgozó magyar munkatársak túlnyomó többségben „polgári származásúak, nehéz [a] munkások között idegen nyelven jól beszélőt találni”. Az osztályra felvett két „munkásokat” a riporterek mellé osztották be, gyakorlatszerzés

²²⁶ Háty Lászlóné (született: Grün Adél) (1895–?) 1950. augusztus 1-jétől dolgozott a rádióban, a Külügyi Osztály helyettes vezetője. 1951. május 16-tól áthelyezték a Kohó- és Gépipari Minisztériumba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 14. dosszié.

céljából. Az osztályon megszervezik a mindennapos nyelvoktatást is a munkatársak számára. A napi munkát a mindennapos értekezleteken beszélük meg. A külföldről ékezt munkatársaknak a „Pártközponttal való egyeztetés alapján adnak középfokú politikai oktatást”. Ugyancsak megfelelő oktatásban részesítik a részlegek vezetőit is.

Az ellenőrzést a lehallgató szolgálat végzi, dolgozik a részlegnél két hírelleőr is. Minden leadott anyag „ötszörös kontrollon megy keresztül”. Az osztályvezető szerint az lenne a legoptimálisabb megoldás, ha a híreket magnószalagokra vennék, és a megfelelő ellenőrzést követően kerülnének adásba. Ez csak az amerikai adások esetében van így. „Mivel a magnószalagok beszerzése igen nehéz, ez nem terjeszthető ki a többi nyelvterületre.” Az ellenőrzést az is nehezíti, hogy „egyes nyelvterületeken a hírányagot először németre fordítják le és csak németről át az illető nyelvre, majd fordítva, így az eredeti szöveg elveszíti hitelességét”.

A jegyzőkönyvben javaslatként megfogalmazták a külföldről érkező levelek megválaszolásának megoldási lehetőségét, vagyis „olyan politikailag megbízható, több nyelven beszélő magyar” munkatárs felvételét, „akire rá lehet bízni a válaszok megszerkesztését, illetve ellenőrzését”.

A Stúdióosztály vezetője Cserés Miklós²²⁷, helyettese Szőke Lea²²⁸. Az osztály feladata a megszerkesztett prózai műsorok „megvalósítása”. A negyedhetes anyagokat rendezőknek és a szereplőknek adják ki. Szervezik és vezetik a próbákat egészen az adásig. Kimutatásokat készítenek a színészek szereplésének számáról és a műsorszámok adatairól.

Az osztályon jelenleg két „munkáskáder” dolgozik. Terveikben szerepel, hogy a munkatársak létszámát a Színművészeti Főiskola végzett hallgatóiból töltsék fel, s ezzel „küszöböljék ki azt a polgári szellemet, ami a múlt csökevényeként ma is megmutatkozik” – olvashatjuk a jegyzőkönyvben.

Cserés Miklós elmondta, hogy gondot okoz a pontatlan műsorok nagy száma, amelyeket vissza kell adni az osztályoknak. Szőke Lea mindezt

²²⁷ Cserés Miklós (1914–1981) rádiórendező. 1942-től dolgozott a Magyar Rádiónál rendezőként, közben 1956–58-ban fődramaturg volt a Magyar Televíziónál. 1969-től 1974-ig a Tömegkommunikációs Kutatóközpont főszerkesztője volt. 1979. november 30-án ment nyugdíjba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 22. dosszié.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC02469/02737.htm> (2014. április 5.)

²²⁸ Szőke Györgyné (született: Galambos Lea) (1929–?) 1949. július 15-től dolgozott a Magyar Rádióban. A Lebonyolítási Osztály műsorfelügyelője volt. 1950. július 1-től a Stúdióosztály helyettes vezetője. 1951. április 9-én áthelyezték a Vasöntöde és Gépgyárba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 38. doboz.

azzal egészítette ki, hogy a rádió vezetésétől nem kapnak „elvi irányítást [...] sem bírálatban, sem dicséretben nem részesítik őket. Úgy érzik, el vannak szakadva a vezetésről.”

A Lebonyolítási Osztály vezetője Veress Klára²²⁹. Az osztály feladata a műsorok technikai leadása. A lebonyolítást három turnusban végzik. Az osztályhoz tartoznak a bemondók, a zenei forgatók, a műsorellenőrök egy része és a tájékoztató csoport.

Az osztályvezető – aki két hónapja kapott megbízást – elmondta, hogy legfontosabb feladata a „kádermunka”. Hangsúlyozta, hogy az osztályon végzett munkáját „nemcsak a vezetőség, hanem maguk a dolgozók is lebecsülik”. A munkatársak között 14 bemondó van, többen közülük már 1942 óta az osztályon dolgoznak. „Káderszempontból erősen kifogásolhatók, így a velük való foglalkozás fokozottan szükséges.”

A rádió vezetősége a közelmúltban meghallgatta a bemondókat, és „erős bírálattal illette őket”. A bírálat eredményes volt, „azért, hogy tördnek velük, önbizalmat kaptak”. Arra kell törekedni – mondta az osztályvezető –, hogy a „munkáskáder” bemondók számát növelni kell, és törekedni kell arra, hogy minél előbb „szakmai oktatásban részesüljenek”. Majd hozzátette, hogy a rádióban „szakmai oktatás [...] jelenleg nincs”. Az osztály munkatársainak jobb anyagi megbecsülését is szorgalmazta.

A tájékoztató munkatárs feladata az elhangzott műsor szereplőinek kifizesse a tiszteletdíjat, a főpénztárhoz eljuttatott névsor alapján. Átlagban napi 20 kifizetést, mintegy 20 000 forintot jelent. Annak ellenére, hogy „felelősséggel, állandóan és rendszeresen kezel pénzt, mankópénzben nem részesül”.

A tájékoztató csoport vezetőjének feladata a Műsorborítékok előkészítése az adáshoz és adás után történő visszajuttatása a rendeltetési helyére. Lebélyegzi azoknak a kilépőcéduláit, akik kimennek az épületből. Turcsányi László²³⁰, a tájékoztató egyik munkatársa arra hívta fel a figyelmet, hogy nem végzi pontosan munkáját az, aki annak is lepecsételi a kilépőcédulájukat, akiknek nem szerepel rajta az az időpont, amikor a műsorszámot befejezte, és az a megjegyzés, hogy melyik osztályról jött

²²⁹ Veress Klára (1907–?) 1950. október 9-étől dolgozott a rádióban. A Stúdióosztály helyettes vezetője. 1953. február 28-án kilépett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 43. dosszié.

²³⁰ Turcsányi László (1923–?) 1949 óta dolgozott a rádióban. 1950-től turnusvezető a Külföldi Adók Főszerkesztősn. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 134. dosszié.

ki. Előfordulhat, hogy „akár óráig is tartózkodhatik a Rádió épületében adása után”.

A vizsgálatot készítőik javaslatában szerepelt a bemondóknak és a többi dolgozónak szakszerű oktatása, a kézipénytár kezelője kapjon munkópényt, és a belépőcédulák pontos kitöltésnek fontossága.

A *Magyar Rádió* hetilap szerkesztőségét is meglátogatta a minisztérium ellenőrző bizottsága. A lap főszerkesztője Lévai Béla. A hetilap legfontosabb feladata a műsorok közlése. Ennek terjedelme 16 oldal a 40 oldalból, a többi oldalon szöveg és kép jelenik meg. A rádióra vonatkozó cikkeken kívül riportok olvashatók a színház, a művészet és a társadalmi élet aktualitásiból. A lap kritikákat is tartalmaz, amelyek megírásában az Irodalmi Osztály munkatársai is részt vesznek.

A lap szerkesztési költsége hetente 2300 forint, ezt az összeget sikerült csökkenteni 1300 forintra. Ezt a külső szerzők foglalkoztatásának leépítésével érték el, a szerkesztőséghez ugyanakkor felvettek egy új munkatársat. A heti szerkesztőségi keret 2400 forint, nincs kihasználva. A szerkesztőség gondozza a „Szív küldi szívnek” című műsor adminisztrációját, amellyel két munkatárs foglalkozik. A főszerkesztő elmondta, az osztály dolgozói „szakmai és politikai oktatásban vesznek részt”.²³¹

A *Rádió Újság* 1950. december 29-én megjelent számában közölt cikket az év eredményeiről és az 1951-es év terveiről. 1950-ben 15%-kal nőtt a rádió-előfizetők száma. Ez a dolgozók „életszínvonalának emelkedésére is mutat”. Az ötéves terv alapján fokozatosan kiépített villamos hálózat kiépítésével párhuzamosan a rádiózás lehetőségei bővülnek.

A rádió épületében is jelentős beruházások valósultak meg. A műsoridő növekedése a stúdiók építését is jelentette. Az év folyamán hat új stúdió épült. Nőtt a műsoridő is, a napi két és fél órás műszaki szünetről eltekintve a hajnaltól éjfélig hallható a Kossuth és Petőfi adó.

Az új stúdiók jobb munkafeltételeket biztosítanak, amelynek eredménye az adások minőségének javulása. A hangrögzítő-készülékek számának növelése lehetővé tette a szalagos hangrögzítésre való fokozatos áttérést, amely jobb minőségű, mint a lemez, és a műsoranyagot is biztonságosan őrzi. A műsorokból jobban kiszűrhető a technikai zavar és a műszaki hiba.

A műsoridő bővülésével változások következtek be a műsorpolitikában is. Az év folyamán alakult meg a rádió énekkara. Ugyancsak 1950-ben készültek el az első rádió által készített hanglemezek, amelyeken

²³¹ Jelentés a Magyar Rádió Hivatal vizsgálatáról. 1950. november 24. MNL. XIX-J-3-r. 7. doboz.

Bartók Béla művei hallhatók. Több lett a rádió által sugárzott az idegen nyelvű adás.

Sokat változott a rádió és a hallgatók kapcsolat is, a különböző osztályokra százezerszámmra érkeznek a kritikákat, véleményeket tartalmazó levelek. „Így népünk ellenőrzése a rádió munkája fölött megjavult.” A hallgatók az üzemi és a falusi adások alkalmával is lehetőséget kaptak arra, hogy elmondják véleményüket.

Az új évre készen vannak a tervek, amelyek az ötéves terv második évére ütemezett feladatok elvégzését tartalmazzák. A rádió műszaki fejlesztésének terve között újabb hangrögzítő berendezés vásárlása, nyilvános zenekari és két prózai stúdió építése szerepel. Ezek további lehetőséget biztosítanak a jobb műsorok készítéséhez.

A tervek között szerepel 1951-ben a legnagyobb vidéki városok havonkénti egy műsorának országos közvetítése is. 1950-ben Szegedről, Pécsről, Debrecenből közvetítettek műsort. Az új évben elsőként Miskolc szerepel a tervek között.

A rádióhallgatók számának mintegy 30%-kal történő emelése is a tervek között szerepel, ezzel párhuzamosan növelni kell az adóállomások sugárzóerejét is. A hallgatóság számának emelkedése egyre nagyobb felelősséget ró a rádió dolgozóira. Növekszik a rádió „politikai nevelő, agitatív, szórakoztató” szerepe.

„1951-ben is a béketábor harcos rádiója leszünk. Minden adóállomásunk folytatja harcát a békéért, a tömegek cselekvő békeharcának növeléséért, a béke ellenségeinek kíméletlen leleplezéséért. Minden rádiótornyunk jelképe lesz a mély és elszakíthatatlan barátságnak, amelyet népünk a nagy Szovjetunió iránt érez. Jelképe a béketábor népei és a világ harcos százmilliói összefogásának” – olvasható a cikk befejező gondolatában.²³²

ÚJ ADÓ DIÓSDON, BERUHÁZÁSI ÉS FEJLESZTÉSI TERVEK A RÁDIÓ HIVATALNÁL

Diósdon új rövidhullámú adó üzembe helyezéséről számolt be a *Rádió Újság* 1950. április 14-én megjelent száma. 1949-ben 400 watt erősséggel szólt meg először a rádió rövidhullámú adása. A teljesítményt fél évvel ezelőtt 2 kilowatt növelték, így már a tengerentúlon is hallható volt, a

²³² Mérleg és terv. *Rádió Újság*, 1950. december 29. 3.

rádió különböző nyelveken sugárzott műsora. A vétel azonban nem volt tökéletes ezért a kormány két 100 kilowattos adó építését határozta el. Az építésre két ajánlat érkezett az angliai Marconi cég 24 hónapos határidővel, míg a budapesti Standard gyár 14 hónapos határidőre vállalta az egyik 100 kilowattos adó üzembe helyezést. A másik 100 kilowattos adót pedig két hónappal későbbre ígérték.

A cikk írója hangsúlyozta, hogy mióta a Standard gyárban az „imperialista kémek leleplezése”²³³ megtörtént „minden akadály elhárult és a gyár fizikai és szellemi dolgozói teljes erejükkel és tudásukkal fogtak hozzá a megrendelés határidőre való teljesítéséhez”. Az adó elkészítéshez sok olyan műszert kellett gyártani, amelyeket Magyarországon még soha nem készítettek. „A Szovjetunió sztahanovistáinak nyomában járó magyar élmunkások és a szovjet szakkönyveken fejlődő mérnökök azonban megvalósították mindazt, amit nálunk eddig kivihetetlennek tartottak.” Mindennek eredményeképpen az első 100 kilowattos rövidhullámú adó jóval a határidő előtt elkészült, és április 1-jén megkezdheték a próbaadásokat. Ezzel az adóval lehető vált, hogy a „világ minden táján” hallható a magyar rádió adása. A második adó üzembe helyezésével, a kedvezőtlen időjárás ellenére is „számottevően 85%-os valószínűséggel” hallhatók a kifogástalan minőségben még a középteljesítményű készülékeken is.

A hallgatók azt is megtudhatták a cikkből, hogy a rövidhullámú adó Budapest legtöbb pontján hallható lesz a 30.3-es rövidhullámhosszon. Ez a jelenség a rövidhullám sajátossága, vagyis az adó egy szűk környezetében jól hallható, de 400 kilométer távolságig alig, 400 kilométeren túl azonban már kifogástalan az adás. A rádió hangja a második rövidhullámú adóval még erősebb lesz, „abból a táborból, amelynek a mi országunk szilárd bástyája”²³⁴

A rádió vezérigazgatója 1950. augusztus 4-ére elkészítette a Rádió Hivatal ötéves tervének beruházási és fejlesztési tervét, amelyet részletes számadatokkal támasztott alá. „Az ötéves tervről szóló törvény 14.

²³³ Az ipari vállalatok államosítását követően a rendeletben kártalanítás szerepelt. Erre azonban nem került sor. „A részben külföldi tulajdonban lévő vállalatok esetében ezt azzal igyekeztek palástolni, hogy vezetőik ellen szabotázs és kémkedés címén koncepciós pereket indítottak.” Így került sor az angol érdekeltségű Standard Villamossági Rt. vezetőinek letartóztatására 1949 végén. A koncepciós perben Geiger Imre vezérigazgatót és Radó Zoltán főmérnököt halálra ítélték és kivégezték. Romcsics Ignác: *Magyarország története...* i. m. 311.o.

²³⁴ Ismét erősebb lett a hangunk! *Rádió Újság*, 1950. április 14. 4.

§-ának 1. pontja, 38. §-ának 3. pontja, 47. §-a és 50. §-ának 4. pontja intézkedik a magyar rádiózás fejlesztéséről. Ez a fejlődés az ötéves terv szabta keretek között négy egymástól el nem választható és egymással párhuzamosan futó irányban halad majd.” A lakosság rádiókészülékekkel történő ellátásában az „olcsó és jó minőségű rádiókészülékek gyártása” szerepelt, valamint a vétel szempontjából fontos „adóállomások számának és energiájának növelése és a stúdiók számának szaporítása, illetve fejlesztése. A dokumentumban ezek a legfontosabb feladatok szerepeltek, mert – mint írta – ezektől „függ az egész magyar rádiózás jövője”. A terv szerint az 1949-es évhez viszonyítva „1954-ben 75 000-rel több rádiókészülék és másfélmillió darabbal több rádiócső, több mint 500 kilowatt teljesítményű rádióállomások és a stúdiók számának megkétszerezése: ez a magyar rádiózás fejlődése” határozták meg röviden a feladatokat Szirmai István.

A tervezet tartalmazta a fejlesztésekre szánt összegeket és a keret-számokat is. Az ötéves tervben a „magyar rádiózás fejlesztésére szánt 59 millió, illetve az MTI-nek átadott 3 millió forint levonásával 56 millió forintos kereten belül mozognak”. A dokumentum a minisztériumban az 1950. március 20-án elfogadott javaslatot és ütemezést is tartalmazta.

A fejlesztési terv a rádió-előfizetők számának emelkedését mutatta:

év:	1949	1950	1951	1952	1953	1954
szám:	536 000	585 000	675 000	780 000	890 000	1 000 000
százalék:	91,6%	100%	115,4%	133,3%	152,1%	170,9%

Ugyancsak adatsor mutatta be a rádió-előfizetők számának emelkedését és az összlakosság tervezett növekedésének alakulását:

év:	1949	1950	1951	1952	1953	1954
lélekszám:	9 290 000	9 380 000	9 470 000	9 560 000	9 650 000	9 740 000
rádió-előfizetők:	536 000	585 000	675 000	780 000	890 000	1 000 000
százalékos arány:	5,8%	6,2%	7,1%	8,2%	9,2%	10,3%
százalék:	93,5%	100%	114,3%	133,3%	152,1%	170,9%

A tervezet elkészítésekor a KSH csak két év adatait adta meg a lélekszám növekedését tekintve, így ezt vette alapul a rádió vezetése. A KSH „évenként 90 000 főre becsülte az évi természetes szaporodást”, ezért az ötéves terv többi tervében ennek alapján szerepelt a lakosság növekedése. „Ezek szerint tehát az ötéves terv végére minden tizedik lakosra jut egy rádiókészülék, ami azt jelenti, hogy az ötéves terv

végére a Magyar Rádió adásait rendszeresen 3-4 millió ember hallgatja Magyarországon.”

A dokumentum részletesen évenkénti bontásban tartalmazta a közép- és rövidhullámú sugárzási időt és azok 1954 várható növekedését. Szirmai leírta a műsoridő műfajok szerinti megoszlását is. A vezérigazgató a tapasztalatok alapján azt írta, hogy a Magyarországra és külföldre – „elsősorban a Szovjetunió és a népi demokráciák” – számára sugárzott „műsor összeállításokból leszűrt tanulságok alapján a Magyar Rádió közép- és rövidhullámú adásaiban igyekszik a zenei és prózai műsor-számok arányát a 60 és 40 körül kialakítani. Ezt az arányt 1950-ben már sikerült megvalósítani és az öt éves terv további éveiben is általában a zenei műsorok 60%, a prózaiak pedig 40%-át foglalják el az egész napi műsornak.”

A tervezetben a technikai fejlesztés egyik legfontosabb feladata új stúdiók építése. A dokumentum szerint ezek a következőképpen alakulnak: 1949-ben 11; 1950-ben 17; 1951-ben 20; 1952-ben 20; 1953-ban 20; 1954-ben 30 stúdióban folyhat majd munka. Az 1951-ben „üzembehelyezendő Szentkirályi utcai 9 decentralizált új stúdió és a Bródy Sándor utcai 11 stúdió – ha nem is könnyen – de el tudja látni a mennyiségben megnövekedett és minőségben kicsiszolt közép- és rövidhullámú műsorok lebonyolítását. Természetesen még így is távol állunk a nemzetközi gyakorlatban elfogadott stúdió-normától, amely szerint minden kisugárzott két műsoróra egy decentralizált erősítőrendszerrel rendelkező stúdió esik.” A tervezetben két vidéki stúdióház megépítése is szerepelt, ezek előreláthatólag Pécsen és Miskolcon épülnek 5-5 stúdióhelyiséggel.

A rádió öt éves tervében szerepelt 15 fővárosi és 10 vidéki „nagyüzemben megfelelő átalakítással és akusztikai kiképzéssel, decentralizált erősítőrendszerrel, háromtányéros forgatóval és magnetofonnal felszerelt” stúdiók építése. Egy stúdió kialakításának a „hozzávetőleges költsége 70 000 Ft, s decentralizált erősítőrendszer elkészítése és felszerelése 100 000 Ft, egy készlet magnetofon 80 000 Ft, egy háromtányéros lemezjátszó 50 000 Ft. Egy stúdió üzembe helyezése tehát 300 000 Ft-ba kerül”. A nagyüzemekben kialakítandó stúdiók költsége mintegy 7,5 millió forint. Ez a tervekben korábban nem szerepelt. Így azonban ezzel az összeggel „kénytelenek vagyunk növelni a Magyar Rádióhivatal 56 millió forintos beruházási hitelkeretét” – írta Szirmai.

A műsorok technikai színvonalának emeléséhez nagymértékben hozzájárultak a jó minőségű magnetofonok. Ezekből 1949-ben 2; 1950-ben 7 darab volt, 1951-ben 20; 1952-ben 24; 1953-ban 28, 1954-ben pedig

36 segíti majd a műsorkészítést. A tervezet szerint a riportermagnetofonok száma is egyértelmű növekedést mutatott. Míg 1949-ben 3 darab volt, addig 1950-ben 6; 1951-ben 10; 1951-ben 12; 1953-ban 14; 1954-ben 16 magnó áll majd rendelkezésre.

A fejlesztési tervben szerepelt a gépkocsi száma, valamint a közvetítő- és riporter-kocsi adatai is. A gépkocsi számába a rádió minden típusú járműve beletartozott, így 1949-ben 11; 1950-ben 15 darab volt, a továbbiakban, 1951-ben 18; 1952-ben 22; 1953-ban 24; 1954-ben 26 beszerzését tervezték. A gépjárműparkból a közvetítő-kocsi száma a következőképpen alakult: 1949-ben 5; 1950-ben 7 darab volt, 1951-ben 8; 1952-ben 10; 1953-ban 11; 1954-ben 13 szerepelt a tervben. A riporter-kocsi pedig 1949-ben 3; 1950-ben 4 darab volt, 1951-ben 6; 1952-ben 7; 1953-ban 8; 1954-ben 8 kocsi beszerzését tervezték.

Érdekes a Magyar Rádió Hivatalban dolgozók létszámára vonatkozó adatsor és a tervezett létszámbővítés is.

év:	1949	1950	1951	1952	1953	1954
létszám:	796 fő	892 fő	986 fő	1076 fő	1176 fő	1315 fő
százalék:	89,2 %	100%	110,5%	120,6%	131,8%	147,4%

A dolgozókra vonatkozóan Szirmai kifejtette, hogy a rádióra „váró minőségi és mennyiségi szempontból egyre nagyobb mértékben növekvő politikai és kultúrpolitikai feladatok jó és megbízható elvégzése nem oldható meg a létszám fokozatos emelése nélkül. Az előirányzott létszámemelkedés a megoldásra váró feladatokhoz viszonyítva egyáltalán nem mondható túlzottnak, sőt a legkorszerűbb munkavégzésre és egyszerűsítésre lesz szükség a rendkívül nagymértékben növekvő feladatok elvégzéséhez.” A létszámváltozása nagyrészt minden évben a Műszaki Osztályra és a Rövidhullámú részlegre esik. Az 1954-re tervezett növekedést pedig a vidéki stúdiók indulása indokolta.

A fejlesztési terv végezetül tartalmazta az 1949-es év és az ötéves terv éveinek költségvetését, a bevételi és kiadási összegeket.

év:	1949	1950	1951	1952	1953	1954
bevétel Mft.:	35 616	39 807	44 000	48 000	52 000	56 000
kiadás: Mft.:	37 907	39 560	44 000	48 000	52 000	56 000
Állami támogatás Mft.:	4 291	—	—	—	—	—

A költségvetéssel kapcsolatban a vezérigazgató utalt arra, hogy 1949 még egészen 1950 márciusáig, a rádió és az MTI különválásáig a költségvetés közös volt. „Így tehát 1949-ben a Magyar Központi Híradónak nyújtott 4,291 000 forintos állami támogatás nemcsak a Magyar Rádióhivatal, hanem a Magyar Távirati Iroda költségvetési deficitjét is fedezte.” A rádió költségvetésében a bevételi és a kiadási oldal a tervszerint 1950-től „évenként 4-4 millióval emelkedik és egyensúlyban lesz”. A jövőre vonatkozóan Szirmai leírta, hogy a rádióra háruló „szaporodó” feladatok „lehetetlenné teszik azt, hogy a Rádió komolyabb nyereségrészesedést tudjon visszafizetni, de ugyanakkor fejlettebb munkaszervezési módszerekkel, komoly önköltségcsökkentéssel és észszerűsítéssel tartósan meg lehet valósítani azt, hogy a Magyar Rádióhivatal ne szoruljon állami támogatásra”. Valószínűnek tartotta, hogy az állami támogatásra „annak ellenére nem lesz szükség, hogy a rádióelőfizetők számának növekedésével nem nőnek majd egyenes arányban a Rádió bevételei, tekintettel arra, hogy a vezetékes rádió előfizetési díja nem lehet ugyanolyan magas, mint a készülékes rádióelőfizetői díj”.²³⁵

A rádió Tervosztályának vezetője, Haraszthy Elemér²³⁶ 1950. szeptember 19-én Szirmai Istvánnak írt feljegyzésében arról tájékoztatta őt, hogy a Népművelési Minisztérium Tervosztálya „ideiglenes jóváhagyta” a rádió 1951 évi „10 millió Ft-os beruházási tervét”. Ez alapján a rádiónak november 20-ig „meg kell kötnie mindazokat a szerződéseket, amelyek az 1951 évi beruházásokkal kapcsolatos építkezésekre, illetve szállításokra vonatkoznak”. Az építési „előterveket” a kivitelezőknek már október 10-re el kell készíteni. Az 1951-es beruházási tervbe a már korábban említett öt nagyüzem stúdióinak megtervezése, kialakítása, „akusztikai kiképzése és elektronikus felszerelése” szerepelt. A feljegyzés mindennek a részletes költségvetését is tartalmazta.

Haraszthy a terv megvalósításához felsorolta a legfontosabb feladatokat is. Így azoknak a nagyüzemeknek a kiválasztása, amelyek önálló stúdiót kapnak. Meg kell határozni, hogy milyen műsorok készüljenek, és ennek megfelelően kell megtervezni a stúdiókat. Az építési

²³⁵ A Magyar Rádió Hivatal öt éves terve. Beruházási és fejlesztési tervek 1950–1951. 1950. augusztus 4. MTVA KI. TD-266/17.

²³⁶ Haraszthy Elemér (1911–1998) 1930 augusztusától dolgozott a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Részvénytársaságnál. 1945 után a Hírszerkesztőség munkatársa volt. BFL XVII. 789. A Budapesti 399/a számú Igazoló Bizottság iratai. 2. doboz.

munkálatokkal párhuzamosan el kell kezdeni az erősítő berendezések kiépítését is.²³⁷

A rádióban született új tervek megvalósításának alapvető feltétele a munkaeszközök, a nyersanyag biztosítása. Az adások rögzítésére használt hangszalagok nélkül a rádió működése kerül veszélybe. Szirmai István levelezésében található egy irat, amelyet 1950. október 3-án írt Révai Józsefnek. A levélben előzményként olvasható, hogy Szirmai a népművelési minisztertől kért segítséget 4000 darab magnetofonszalag Berlinből történő vásárlásához. Révai berlini látogatása során megállapodott a német féllel a vásárlásról.

A Népművelési Minisztérium Tervosztályáról Szirmai olyan információt kapott, hogy nem áll rendelkezésre megfelelő devizakeret a szalagok teljes mennyiségének megvásárlásához. Ez ellen a rádió vezetője tiltakozott, és hangsúlyozta a szalagok fontosságát. A minisztérium munkatársa a Tervhivatalhoz irányította Szirmait.

A Tervhivatalnál Vas Zoltán távollétében helyettesével sikerült beszélni, akitől kérte, hogy „ne támasszon deviza nehézségeket” a vásárláshoz. A megígért segítség elmaradt. Az ügy nem intéződött el, a Tervhivatalból kapott információ szerint a Népművelési Minisztériumban az évre 200 000 forint devizakeret áll rendelkezésre, a szalagokat csak abban az esetben kapná meg a rádió, ha a minisztérium egész keretét erre fordítanák.

Szirmai Révainak írt levelében azt kérte, hogy „tekintettel a fontos célra”, emeljék fel a devizakeretet, hogy a szalagok ellenértékét biztosítani lehessen.²³⁸

MUNKEVERSENY A RÁDIÓBAN

A rádió pártvezetősége által kiküldött bizottság megvizsgálta a vállalatnál folyó munkaversenyt, és a tapasztalatokat határozatlanban rögzítették egy 1950. április 20-án készült dokumentum alapján. A bizottság az „eddig folyó munkaverseny, illetve falajánlás [a] mozgalom hibái[nak] és eredménytelenségének kiküszöbölésére a most meginduló munkaversenynek az alábbi irányt szabta meg”. A munkaversenyek célja a „Rádió munkájának minőségi és szervezeti megjavítása, az osztályok tervei alapján azoknak hibátlan teljesítése, illetve túlteljesítése érdekében az

²³⁷ Feljegyzés Szirmai Elvtárs számára. 1950. szeptember 19. MTVA KI. TD-266/17.

²³⁸ Révai József elvtársnak. 1950. október 3. MTVA KI. TD-322/3.

osztályok, csoportok és ezen belül egyének indítsanak versenyt, felajánlásokat. A verseny, illetve felajánlás mérhető, illetve ellenőrizhető legyen a napi munkán keresztül. A szervezést a szakszervezeti bizalmi hálózaton keresztül, az ellenőrzést a szakszervezeti bizalmikon túl az osztályvezetők és más hivatali vezetők bevonásával a vállalat központi szerve (műsortitkárság) látná el. Ezen túl az egész versenymozgalom a szakszervezeti bizottsághoz, illetve annak versenyfelelőséhez tartozik.”

A munkaverseny beindítását a pontos feladatok meghatározásával indították. A munkaverseny résztvevői az Erősítő, a Lebonyolítás és a Stúdió-osztály volt. Ők versenyt hirdettek az adások hibáinak kiküszöböléséért. „A konkrét versenypontok (hibalehetőségek) és azok versenyszerű megszabásáért felelősek: Szécsi Ferenc²³⁹ stúdió, Vajnovics Vilmos²⁴⁰ erősítő, Kertész Károly²⁴¹ lebonyolítás.” A munkaverseny ellenőrzésére a turnusvezetői naplót, a műsorellenőrök jelentéseit és az erősítő naplót használták. Az ellenőrzést és a statisztikai kiértékeléseket a Műsortitkárság készítette. Ennek felelősei Vészics Ferenc²⁴² és Salamon József²⁴³ voltak. A verseny népszerűsítését és eredményeit a rádió épületében több helyen, hirdetőtáblákon helyezték el. Az eredményekről grafikont készítettek, a szakszervezeti napokon tájékoztattak a rádió munkatársait az eredményekről. Az induló „Rádió-villám” című műsorban tették közre. A munkaversenyből kimaradókat vagy a tervek rosszul teljesítőit pénzbírsággal büntették. A legjobban dolgozókat ebből az összegből jutalmazták.

A munkaverseny beindításához pontos ütemtervet készítettek, napi bontásban, konkrét felelősökkel, április 21-től április 27-ig. Április 21-én, Sipos Edit²⁴⁴ feladata volt, hogy a három osztály felelősével beszélje

²³⁹ Szécsi Ferenc (1913–?) rendező. 1949. február 24-től dolgozott a rádiónál. A Stúdióosztály rendezője, 1954-től osztályvezető, főrendező. 1957. február 15-én kilépett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

²⁴⁰ Vajnovics Vilmos (1907–?) 1949 novemberétől 1968. április 30-ig a rádióban műszaki kezelőként dolgozott. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

²⁴¹ Kertész Károly (1911–?) 1948. június 1-től a rádió munkatársa, turnusvezető. 1971. december 1-jén vonult nyugállományba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 64. doboz.

²⁴² Vészics Ferenc (1925–?) 1946. szeptember 1-jétől dolgozott a rádiónál. 1947. január 1-jén véglegesítették. Dolgozott a Műsortitkárságon, a Zenei Osztályon és a Műsorlebonyolításon. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 142. doboz.

²⁴³ Salamon József (1912–?) 1949 végén került a rádióhoz, Műsortitkárságon dolgozott. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 119. doboz.

²⁴⁴ Sipos Jánosné (született: Lakatos Edit) (1924–?) újságíró. 1948. szeptember 15-én került a rádióba. Rovatvezető, szerkesztőségvezető. 1983. december 31-én vonult nyugállományba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 117. doboz.

meg az általuk kidolgozott konkrét javaslatokat, irányelveket. Április 22-én Pollner Györgynek kellett egyeztetni a Műsortitkársággal a verseny ellenőrzésének teendőiről. Április 23-án, Szintén Sipos Edit kapta az egyeztetés feladatát, az összevont pártbizalmi és népnevelő értekezleten, ahol a verseny „elvi és fő gyakorlati szempontjait” kellett ismertetnie. „Április 24-én reggelig a versenytervezet konkrét pontjait kidolgozzák Szécsi, Vajnovics és Kertész elvtársak. Bemutatják és átbeszélük Sipos Edittel”. Április 24–25-én, az Erősítő, Stúdió és Lebonyolító Osztály pártcsoportjai „konkrétan megbeszélük a versenytervezetet”. Április 26–27-én, „a verseny beindítása a Stúdió osztály röpgyűlésén. A kihívást elfogadják a Lebonyolítás és az Erősítő röpgyűlései.” A verseny „nyilvánosságát”, május 1-jéig, a faliújságokon, a „Hangos Híradóban”, a „Rádió-villám”-on keresztül biztosítja a szakszervezet.

Május 1-je után a műsorosztályok indíthatnak versenyt, a rossz műsorok visszadobásával, gyenge vagy hibás műsorok visszaadásában átdolgozásra, műsorváltztatásban, május-június legjobb „béke-műsorainak” szerezésében. A vállalásokat a Műsortitkárság ellenőrzi, grafikoron ábrázolva. A békeműsorokat minden osztály havonta rögzíti magnószalagra, és „azt a zsűri lehallgatja”.

A versenyt május 2–6-ig terjedően, hasonló feladatok vállalásával az Ifjúsági Osztály indítaná, és csatlakozna, a Zenei, az Aktuális, az Irodalmi, az Oktatási és egyes pontjaihoz a Rövidhullámú Osztály. A verseny indításáról minden osztály a pártcsoportja értekezleten előzi meg. Minden osztályon a szervezésért egy-egy szakszervezeti bizalmi lesz a felelős.

Május 10-ig a versenyfelelős ellenőrzi, hogy a rádió kórusának és a különböző zenekaroknak van-e munkaterve. Ezt követően a már meglévő vagy elkészítendő tervek alapján „versenyt indítunk a kórus és a zenekarok között a betanulások és felvételek, valamint az adásokra való felkészülés terén”. A terv végrehajtásáért Sipos Edit lesz a felelős. A versenybizottság tagjai: Szőke Lea, Pollner György, Szepesi György, Gajzágó Imre²⁴⁵ és Sipos Edit.²⁴⁶

A rádióban 1950. május 31-én termelési értekezletet tartottak, itt az induló újabb munkaversenyt is meghírdették az osztályok között. Erről a június 28-án készült jegyzőkönyv számolt be. Az értekezleten az

²⁴⁵ Gajzágó Imre (1917–?) 1949. április 26.–1959 között gépjárművezető volt a rádiónál. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

²⁴⁶ A Pártvezetők által kiküldött bizottság április 20-án összeült és az alábbiakat határozta. MTVA KI. 1950. április 20. TD-280/8. 87. doboz.

elmúlt egy hónap tapasztalatait és hibáit is kiemelték. A rádióban folyó munkaverseny mint „politikai üzem versenye jóllehet formájában, módszereiben különbözik a termelő üzemek versenyétől, azonban lényegében, tartalmában és végső célkitűzéseiben azonosítható. Pártunk Központi Vezetőségének határozata népgazdaságunk hiányosságairól a mi üzemünkre is csaknem kivétel nélkül vonatkozik.” Az induló munkaverseny célkitűzéseit Gerő Ernő egyik fontos megállapítása alapján fogalmazták meg, amelyben azt mondta, hogy a rádió a „legszélesebb tömegeket átfogó propaganda eszköz”, feladata a „politikai nevelő, felvilágosító” munka. A rádióra mindezeknek akkor tud eleget tenni, ha a műsorok tartalmát és technikai minőségét javítja. További célok: a „tervfigyelem” megteremtése, a termelékenység növelése (azoknál a tevékenységeknél, ahol lehetséges a normák megállapítása), önköltség csökkentése (műsor-perc árak leszorítása, 8 millió deficit csökkentése), a belső munkanélküliség, belső honoráriumok felszámolása.

Az új munkaverseny meghirdetése előtt az előző április 4-e és május 1-je közötti versenyt értékelték. Hiba volt, hogy a nagy versenykedv hevében a résztvevők hirtelen jött kezdeményezésekbe mentek bele, majd az „indulást követően nem sokára formálissá” vált az egész. Az egyes osztályok közötti versenyek nem hoztak eredményeket. A munkaverseny másik hibája volt, hogy a „Pártvezetőséggel, vállalatvezetőséggel” a verseny szervezői nem alakítottak ki „egy egységes, határozott álláspontot a munkaversenynek, a Rádióra alkalmazható formájára nézve”. Elsősorban a szervezéssel és nem a „felvilágosító munkával” foglalkoztak, nem alakítottak ki egységes szempontrendszert a versenyben részt vevő munkatársakkal. További hiányosság, hogy nem sikerült létrehozni egy bizottságot a verseny szervezésére és ellenőrzésére. A „Szakszervezeti Bizottság mai összetételében [...] kevésnek és alkalmatlannak bizonyult” a feladat megoldására. „A bizalmi hálózat rosszul működik”. Ezt egy példán keresztül bizonyította a jelentés készítője. „... az Oktatási osztály bizalmija, azért késik az – egyébként kidolgozott – verseny beindításával, mert nincs, aki a versenytáblát »szakszerűen« megcsinálja. Az osztályvezető pedig a versenytervbe vett elindulás napján ment el szabadságra.”

Az elért eredmények között sorolták a versenykedv erősödését, a jó „versenyszellem” és az „erősebb kritikai hang, kedvező” kialakulását. Pozitív példa a Lebonyolítási Osztály, ahol az osztály tagjai egymást hívták versenyre és értek el eredményeket.

Az új munkaversenyben az Ifjúsági, Oktatási és Irodalmi Osztály vesz részt. A versenyt az Ifjúsági Osztály indítja el a résztvevők „osztályo-

kon belül” versenyeznek. „Ennek lényege abban áll, hogy a műsorszerkesztők közül – műsoridejük és egyéb adottságaik figyelembevételével – melyik készíti a legjobb műsorokat. A minősítéseket az osztályvezetők és helyettesek végzik, a lektorálás alkalmával és felülbírálja a Műsorigazgatóság a szuperlektorálásnál. Az osztályvezető és a helyettese is versenyben állnak egymással, abban, hogy minősítésük melyiküknek volt helytállóbb. A verseny állását fali tábla mutatja, amin a különbözőképpen minősített műsorok, különféle színekkel vannak jelezve és így gyorsan áttekinthető, egyszerű.” Az Ifjúsági Osztályon a „verseny ezen kezdeti formája bevált”, ennek szellemébe folytatódik a munkaverseny.

A Lebonyolítás és Erősítő Osztályokon a munkatársak szintén egymást hívják ki versenyre. Az „elkövetett hibákat mérik és százalékolják egy előre megállapított skála szerint. 100%-nak egy dolgozó 8 órai, minden hiba nélkül elvégzett munkája számít. Hiba esetén a skála szerinti mínusz százalékot, különösebben jó, kiugró teljesítményért pedig esetenként megállapítandó plusz százalékot kap. Az elbírálást az osztályvezetők, turnusvezetők és bizalmik végzik. Minősítéseiket versenynaplóban rögzítik, és grafikonon mutatják ki.” A Lebonyolítási Osztályon a „turnusok között, valamint a legjobb bemondó, forgató stb. címért, míg [az] Erősítőben ugyancsak turnusok között, valamint a legjobb üzemes, magnós, külsős stb. címért folyik a verseny”.

A Lebonyolítás és Erősítő osztályokon a versenytervet a „Pártvezetőség határozata értelmében nem fogadtuk el hivatalosan, annak mechanikus jellege miatt”. Ezeken az osztályokon egy hónapig „próba-versenyek futnak”, azok tapasztalataiból majd „egy jobb versenyformát” fognak kialakítani.

Az adminisztratív osztályok versenykezdeményezéseit szintén nem fogadta el a rádió pártvezetése, mert azok „minden versenyalapot nélkülöztek”. Ezeken az osztályokon a munkafegyelem javítása, a „bér-csalások” kiküszöbölése, a késések csökkentése és a munkamódszerek javítása a cél.

A jelentés készítője nem találta „megnyugtatónak” a verseny mérését és ellenőrzését. A Lebonyolítási Osztályon például a „százalékolás a turnus és csoportvezetők kénye-kedvére van bízva és már [az] eddigi esetek is bizonyítják, hogy hajlamosak azt liberálisan és sovíniszta módon kezelni”. A Műsorosztályokon a műsorok minőségének megállapításánál vannak problémák, a szubjektív elbírálás miatt gyakran nagyon eltérő vélemények születnek. Feltétlenül meg kell találni a teljesítmények reális értékelésének módját, a „minőségen kívül a mennyiségi mérésnek, normák megállapításának” lehetőségét.

A verseny propagálására, népszerűsítésére a rádió pártszervezetének agitációs bizottsága tervet készített. Ez tartalmazza a verseny „agitációs, elvi szempontjait, részben pedig a versenyt szemléltető propagandáját”. A versenyben „élenjárók népszerűsítésére és további ösztönzésre [...] a vándor- zászlók” vagy egyéb jutalmazási formák kialakítására van szükség.

A jelentésben a további feladatokat is meghatározták, ezek között szerepelt a korábbi hibák kiküszöbölése, az alaposabb felkészültség és felvilágosító munka, a tapasztalatok felhasználásával a „fejlettebb versenyformák megteremtése, a „versenyapparátus” létrehozása, a verseny „mérésének és ellenőrzésének biztosabb alapokra való helyezése, az elért eredmények „megszilárdítása”, „versenyszellem fokozása, harc a kampányszerűség ellen, a versenyek figyelemmel kísérése, eredményeinek nyilvánosságra hozása. A versenymozgalom kiszélesítése keretében a további részt vevő osztályok munkatársai versenyeznek egymással, így a Rövidhullámú, a Zenei, a Stúdió, az Aktuális Osztály.²⁴⁷

A NÉPGAZDASÁGI TERV ELSŐ ÉVE AZ IPARBAN

Az ötéves terv népszerűsítése s az ennek szolgálatába állított propaganda a rádió egyik legfontosabb feladata lett 1950 elejétől. Különböző műsoraiban folyamatosan tájékoztatta a hallgatóságot a terv várható sikereiről. A rádió Oktatási Osztálya 1950. január 23-án elhangzott „Rádiószeminárium” című műsorában ismertette az ötéves terv alapfeladatait. A műsor készítői kiemelték a terv legfontosabb célját, az ország agrárországból ipari országgá történő fejlesztését. Ehhez legfontosabb feladat az iparosítás meggyorsítása, ezen belül a gépipar fejlesztése. Második feladat a korszerű, gépesített mezőgazdaság megvalósítása, amely megszünteti a falu és a város közötti különbséget. A harmadik az ipar és a mezőgazdaság eredményeit felhasználva az életszínvonal további emelése.

A műsorban a hallgatók ezt követően a kapitalista és a szocialista társadalom közötti különbséggel ismerkedhettek meg az életszínvonal tekintetében. A műsor készítői úgy vélték, hogy a „kapitalista társadalomban a dolgozók életszínvonala állandóan csökken”, mert a „gépesí-

²⁴⁷ Jelentés a Rádió munkaversenyéről. 1950. június 28. MTVA KI. TD-316/4. 3. doboz.

tés ezeket tesz munkanélkülivé, [...] a cél nem az, hogy többet termeljenek a tömegek szükségleteinek kielégítésére, hanem, hogy olcsóbban termeljenek a tőkés hasznának növelésére”. A gépesítés következtében „feleslegessé vált munkás a tőkés ország egész termelésében feleslegessé válik, az utcára kerül”.

A további feladat a „dolgozók kultúrszínvonalának” emelése. Mindennek a megvalósításához meg kell teremteni a „nemzeti” függetlenséget, amelynek alapja az „erős, korszerűen felszerelt népi” hadsereg.

A műsor folytatásában arra a kérdésre keresték a választ, hogyan függnek össze az ötéves terv feladatai a nehézipar gyorsütemű fejlesztésével. Mindenek előtt „új gépekre van szükség”, a korszerű gépek munkába állítása a munkások életét teszik könnyebbé, mert az egészségre ártalmas munkafolyamatokat elvégzik. Példaként a már több nagyüzemben működő szovjet gépeket említették. Amelyek a termelékenységet is növelték.

A terv feladatai között említették a közlekedés jelentős javulását Budapesten és vidéken egyaránt. Kiemelt feladat a vasúti kocsik, a trolibuszok gyártása, a földalatti építése, vasútvonalak bővítése, bekötőutak és hidak építése.

Fontos része a tervnek a lakásépítés. Ennek keretében 21 milliárd forint értékben tervezték egészséges, korszerűen felszerelt lakások építését. Ezeket elsősorban az új ipari központok köré tervezték, a csaknem „félmilliónyi új munkás részére”. Mindennek a megvalósítására új építőipari gépekre, az egész építőipar modernizálására van szükség.

Ezek mind az életszínvonal emelkedéséhez vezetnek. Vagyis a gépesített mezőgazdaság eredménye a több termés, az iparé a több iparcikk előállítás, amely a fogyasztás növekedéséhez vezet. A könnyűipar fejlesztése szintén az életszínvonal emelését eredményezi, új ruházati üzem, cipőgyár építésével – hangsúlyozták a műsor készítői a terv megvalósulásának egyik legfontosabb eredményét.²⁴⁸

A rádió Oktatási Osztályának munkatársai a Goldberger-gyár²⁴⁹ központjába látogattak, ahol riportot készítettek Végh Józsefné vezérigazgató-nővel, a műsor 1950. január 27-én hangzott el. A rádió munkatársai

²⁴⁸ Népgazdaságunk ötéves terve. 1950. január 23. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. január 23. 16:30–17:00.

²⁴⁹ A Goldberger-gyár elődjét, egy kis kékfestő műhelyt, Goldberg Ferenc (1755–1834) alapította 1784-ben Óbudán, a házban ma Textilmúzeum található.

http://osaarchivum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=134&lang=hu (2014. április 5.)

azt kívánták bemutatni a hallgatóknak, hogy a dolgozó asszonyok miként vesznek részt a termelésben, az ötéves terv teljesítésében. Végh Józsefné rövid bemutatkozás után beszélt a gyárban töltött éveiről. A munkásnők helyzete 1945 után gyökeresen megváltozott. Ő 1949 nyarán került a gyár élére.

A gyár sikeresen teljesítette a hároméves tervet – mutatta büszkén Rákosi Mátyás saját kezű dicsérő sorait, ennek elismeréséről. A termelés, azóta sem csökkent, a gyárban az asszonyok termelnek a legtöbben – mondta. A riport készítői beszélgetni szerettek volna az asszonyokkal, erre a gyár vezetője engedélyt adott.

A gyáróriás Budafoki úti üzemében az MNDSZ ügyvezetője, Reményi Ferencné vezette végig a gépsorok között a riport készítőit. A zajtól egyetlen szót sem tudtak váltani. A látvány magáért beszélt. Úgy tűnt, mintha a gépek maguktól dolgoztak volna. Később „elszörtan itt is, ott is felbukkan egy nő, vagy egy férfi, aki ezeket a masinákat kezeli”. Egy csendesebb, félreeső részen a riporter megkérdezte az ügyvezetőt a munkásnők teljesítményéről. Jó munkájukat az is bizonyítja – mondta –, hogy a nyereségrészesedés szétosztásakor a „jutalmazottak többsége asszony volt”. A gyárban vannak nő újítkók és sztahanovista munkásnők is. Hosszasan sorolta a dicsőségtáblára felírt neveket és a 265; 281; 292%-os teljesítményeket is. „Egyszóval, asszonyaink minden igyekezetükkel azon vannak, hogy az ötéves tervet még sikeresebben fejezzék be, mint a hároméves tervet.”

A műsor készítői a munkásnőket is megkérdezték munkájukról, eredményeikről. Vinczné elmondta, hogy „milyen boldog, mert ő is kapott 1000 forint nyereségrészesedést. Vett magának ruhát, cipőt, táskát, férjének ingeket vesz.” A munkájában továbbra sem marad le, korábban hat gép mellett dolgozott, most 12 gépet kezel „egyedül”. Majd hozzátette, hogy sietnie kell vissza, nehogy elszakadjon a fonal.

A következő beszélgetőpartner Demmel Ferencné volt, aki elmondta, hogy 22 évesen lett élmunkás. A Sztálin-műszak alatt 195%-ot teljesített, és ő is kapott 1000 forint jutalmat, „amin a gyerekeknek csizmát, magának kabátot vett. A hulladékfonóban dolgozik, ahol egy gépen eddig négyen dolgoztak.” Ezt a munkát most ketten végzik. Majd „csillogó szemmel” mondta, hogy szaktanfolyamra jár, szeretné képezni magát, mert példát akar venni a „szovjet asszonyokról”, hogy „egyre nagyobb és nagyobb teljesítményt” érjen el.

Reményi Ferencné bemutatta még Benedek Mártát, aki 20 éve tagja a pártnak, termelésfelelős, 900 forint nyereségrészesedést kapott, és élmunkás lett. „Életem legjobb érzése volt, amikor az élmunkásjelvényt

megkaptam, örülök, hogy én is építhetem a Szocializmust” – mondta Benedek Márta.

A következő munkásnő, akit Reményiné bemutatott Bakonyi István-né volt, ő 1948-ban került pártiskolára, most szakszervezeti műhelytitkárként dolgozik. Először hat, most nyolc szövölgépen dolgozik, de hamarosan 24 gépet fog kezelni egy kisegítővel. „Ez azt jelenti, hogy egy kopszra (orsó) kétszer annyi anyagot lehet feltenni, mint eddig. Ez az újítás a sztálini műszak alatt jött létre és az egész magyar szövőiparra igen nagy kihatással lesz” – mondta.

Bakonyiné is a mikrofonhoz ment, és elmondta, hogy a „szocialista munkából” ő is ki akarja venni a részét. A szovjet munkásnőkről olvasott cikket, „akik közt egyre több a sztahanovista. [...] Most azon töröm a fejem – mondta –, hogy a mi üzemeinkben a mi asszonyaink között is minél több legyen a sztahanovista.”

A rádió munkatársai megjegyezték Reményinének, hogy az elmondottak alapján biztosak abban, a gyár munkásasszonyai el fogják érni céljaikat, majd „még egy utolsó pillantást vetve a zakatoló gépekre”, elhagyták a gyárat.²⁵⁰

„Üdülés, szórakozás boldog hetei várnak az élmunkásokra és sztahanovistákra a Galyatetőn. Udvarias pincérek a szálloda gyönyörűen terített, virággal díszített éttermében éppen az ebédet szolgálják fel, amikor a rádió kíváncsi mikrofonja megérkezik” – olvashatjuk a *Rádió Újság* 1950. május 5-i tudósításában.

Domokos Gyula, a Péti Ásványolajipari Nemzeti Vállalat műszaki igazgatója elmondta, hogy 1950. január 3-án, a hároméves terv és a sztálini műszak alatt elért teljesítményéért lett kiváló munkás. Folytatni szeretné a munkát és teljesíteni az ötéves terv ráeső feladatait.

Koczur Istvánné a Magyar Pamutiparnál dolgozik, a hallgatóknak elmondta, hogy 1948-ban lett élmunkás. 1949-ben 1000 forint jutalmat és egy kerékpárt kapott, most pedig a Galyatetőn pihenhet. Legjobb kapcsolódás számára a rádió. Ez azért nagy élmény, mert otthon még nincs készülék. A megtakarított pénzből ruhákat vettek, „de most már rádióra is jut majd...”.

A 18 éves Varga László Somoskőújfalun a bazaltbányában dolgozik. A havi fizetése 1200 forint. Azokat a kőkockákat hegyezi, amelyekből a járda készül – mondta a riporternak. A sztálini műszak alatt 269%-ot

²⁵⁰ Élenjáró MNDSZ asszonyok a termelésben. 1950. január 27. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. január 27. 6:05–6:15.

teljesített, ezért 1950. február 3-án élmunkás lett. Munkája során a szovjet emberekről vesz példát. Otthon családfenntartó édesanyját és öccsét látja el. A fizetéséből „telik is mindenre”. Kedvenc időtöltése a rádió-hallgatás.

Ullman Ernő Tatabányán vágja. 200%-ot teljesített a sztálini műszakban, ezért 1950. január 17-én élmunkás kitüntetést kapott. Mint mondta, szerzői kapcsolatban is van a rádióval „Élmunkás” című verse nemrég volt hallgató. Reméli, hogy a csodálatos környezet még sok vers megírásra ad ihletet.

A rádió munkatársai végül György Péter sztahanovistát szólaltatták meg. Ő kövágóként dolgozik a bazaltbányában, élmunkás és Munka-érdemrenddel kitüntetett bányász. A kimagasló teljesítményéért és a hároméves terv határidő előtti befejezéséért kapta a kitüntetéseket. Ő is nagyon szeret rádiót hallgatni, „felbecsülhetetlen értéket” jelent számára.²⁵¹

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa határozatot fogadott el az iparban és a bányászatban dolgozók alapbérének felemeléséről és a normák rendezéséről, hallhatták a „Hírek” 1950. július 20-án elhangzott déli kiadásában. A napilapok közölték a határozat szövegét, és azt is, mi indokolta ezeknek az intézkedéseknek a szükségességét. A határozatból kiderül, hogy a „fontosságukhoz képest viszonylag elmaradt területeken, mint a bányászat nagyobb legyen az alapbéremelés”. Ehhez hasonlóan a határozat magasabb alapbért tett lehetővé a szakképzettséggel rendelkezők vagy „nagyobb erőfeszítést követelő” munkavállalók esetében. A lapok részletesen közölték a végrehajtási utasítást is. A kormány azt remélte, hogy az intézkedés „új lendületet fog adni a munkaversenynek, az újjátómozgalomnak, növelni fogja a versenyzők munkakedvét, lelkesedését és jelentős mértékben járul hozzá a Sztahanov-mozgalom továbbfejlődéséhez, a szakma legjobbjára címért folyó verseny kiszélesítéséért”²⁵²

A „Hírek” 1950. augusztus 3-án 12 órakor elhangzott összefoglalójában a reggeli lapok cikkeiből adott ízelítőt, amelyben az Országos Tervhivatal 1950. évi népgazdasági terve második negyedévének eredményeiről számoltak be. Elsőként a *Szabad Nép* cikkből emelte ki, hogy a gyáripár teljesítménye összességében 34,3%-kal jobb, mint 1949 második negyedévében. A *Népszava* főcímében hangsúlyozta, hogy a

²⁵¹ Sztahanovisták, élmunkások és a rádió... *Rádió Újság*, 1950. május 5. 8.

²⁵² Hírek. 1950. július 20. 12:00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

gyáripar minden ágazatában túlteljesítette a terveket. A lap bevezetőjében írta: a népgazdaság ágazatai további jelentős fejlődést mutatnak. A Sztahanov-mozgalom és a munkaversenyben részt vevők nagy száma a tervek túlteljesítését eredményezte. A gyáripar a második negyedévben 105,4%-ra, a nehézipar 106,8%-ra, a könnyűipar 103,9%-ra teljesítette a tervét. A lapok táblázatba foglalva mutatták be az előző év hasonló időszakának eredményeit más ágazatokban is. A finommechanikai műszergyártás 130,4%-kal, a közlekedési eszközöket javító műhelyek termelése 83,9%-kal, a gépgyártás 49%-kal, a könnyűiparban a ruházati ipar termelése 87,4%-kal növekedett. A szerszámgépgyártás 55,6%-os, a mozdonygyártás 114,2%-os, a traktorgyártás 75,6%-os, a téglagyártás 105,2%-os emelkedést ért el. Az újságok cikkei arról is beszámoltak, hogy a gyáripari dolgozók száma 17 000 fővel emelkedett.

Az építőipar a „Párt és a kormány határozata nyomán gyorsütemű fejlődésnek indult”. A múlt év hasonló időszakához képest a magas-építőipar 251,6%-kal, a mélyépítőipar 337,1%-kal emelkedett. Az építőipar 1950. június 30-ig az egész évi terv 47,5%-át teljesítette. A munkások létszáma 24 000, a tanulóké 5400 fővel növekedett. A *Népszava* cikk külön hangsúlyozta, hogy az építői tanulók 30%-a nő.²⁵³

A rádió Ifjúsági Osztálya a „Jó reggelt gyerekek!” 1950. szeptember 21-én elhangzott műsorában a IX. kerületi Lónyai utcai általános iskolát mutatta be. Az iskola megalakulásáról, működéséről, a gyerekek életéről Czákó Mária, az úttörőcsapat tanácselnöke beszélt. Az épület történetéről elmondta, hogy az 1945 után élelmiszerjegy-központ volt. „A hároméves terv eltüntette a háborúnak ezt a gyászos maradványát és a helyén létesült az ötéves terv első iskolája. 1950. március 9-én, Rákosi pajtás születésnapján volt az évnyitó.” A kerület szinte minden részéből jöttek gyerekek, nagyon hamar jó közösséggé kovácsolódott a diákság – mondta. Az első feladat a gyenge tanulmányi átlagú pajtások felzárkóztatása volt. Az iskola tanulói a nyári szünetben is tartották a kapcsolatot egymással. Az iskolát nyáron, a tanév kezdése előtt meszelték ki. Az úttörőcsapat vezetősége megszervezte, hogy a pajtások segítenek a takarításban. Felajánlották, hogy „rohammunkával” feltakarítják az iskola padlózatát, a „kisebb pajtások a tintatartókat tisztogatták nagy igyekezettel. Egy akaratall csináltuk, és nagyszerűen sikerült.”

Szeptemberben a csapattanács azon tanácskozott, hogy az „igazgató pajtásnak milyen ajándékot adjunk az évnyitóra”. A tanács úgy döntött,

²⁵³ Hírek. 1950. augusztus 3. 12:00. MNL. K 615 fond. 283. csomó.

hogy az összegyűlt pénzen „szeretetsomagokat küldünk a koreai szabadságharcosoknak. [...] az igazgató pajtás nagyon boldog volt”.

Az iskolai élet nagyon változatos – mondta. A csapattanács igyekszik minél jobban megismertetni a gyerekeket a természettudományokkal. Az iskola udvarán veteményes kertet építettek, ahol különböző növényeket termesztenek. Az osztályok komoly növény- és kőzetgyűjteményekkel rendelkeznek. Van olyan osztály, ahol akvárium is van.

Szeptemberben nyílt meg az iskola olvasószobája, amit a pajtások rendeztek be, hoztak könyveket. Függyönnyel, virágokkal tettek otthonossá.

Czakó Mária végezetül az új tankönyvekről beszélt. Ezek „sokkal világosabbak és érdekesebbek, mint az eddigi könyveink. Öröm lesz tanulni belőlük.” Az „Alkotmánytan” című könyvből „megtanulhatjuk [...] azt a sok szépet és jót, amit mi gyerekek nap mint nap élvezünk, erős törvény biztosítja számunkra, amelyet Rákosi pajtás adott nekünk. Ez a törvény kötelességeket is ró ránk: a mi kötelességünk a tanulás.” Majd a rádióhallgató gyerekektől is azzal búcsúzott, hogy számukra is a legfontosabb feladat a tanulás legyen.²⁵⁴

„A magyar bányamunkások hasonlóképpen, mint az ország többi dolgozója egyre inkább élvezik a magyar népi demokrácia tervgazdálkodásának eredményeit, vívmányait” – tájékoztatta egyebek mellett a rádió 1950. október 10-én 12 órai híradásában a hallgatókat. A kormány évente „sok millió forintot fordít a bányák gépesítésére, mely könnyebbé és termelékenyebbé teszi a munkát”. Az ötéves terv célkitűzései között szerepelt a bányászat valamennyi ágazatának gépesítése. A gépesítést a tervek szerint 1954-re 80%-ra kívánják emelni, szemben az 1949-es 42%-kal. Az ércbányászatban a villanyárammal működtethető kompresszoros kalapácsok használatát fokozzák, ezekből az ötéves terv utolsó évében „több száz darabot állítanak munkába”. Hasonló gépesítik a vegyes ásvány és tőzeg kitermelését is. A tervekben szerepel 1950-ben egy, 1951-ben három és 1952-ben még egy tőzegebánya nyitása. Az ötéves terv végére nyolc kotrógépet helyeznek üzembe, az elszállításra pedig kisvasúthálózatot építenek.

A bányászatban a tervév végére megkészszerzik a futószalagrendszert, amely megkönnyíti a fizikai munkát. Folytatják és gyorsítják az

²⁵⁴ „Jó reggelt gyerekek!” Az ötéves terv legelső iskolája. 1950. szeptember 21. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. szeptember 21. 6:45–7:00.

olajmezők villamosítását. A tervekben szerepel két új nagy teljesítményű kőbánya megnyitását, és három működő bánya gépesítése.

A kormány fokozatosan javít a bányászok életminőségén. „A régi egészségtelen, szűk tömeglakások helyére egymásután épülnek a bányatelepeken a modern, napfényes, központi fűtéses, villanytűzhelyes bányászlakások.” Épülnek napközi otthonok, csecsemőgondozók, kulturális létesítmények. „A bányász dolgozók az ország legjobb üdülőhelyein töltik szabadságidejüket, a bányásztanulók és a bányász dolgozók gyermekei pedig teljesen ingyen üdülhetnek.”²⁵⁵

A híradásokban folyamatosan számoltak be a nagy októberi forradalom 33. évfordulójára szervezett munkaversenyekről is. A „Hírek” 1950. október 25-én délben elhangzott összefoglalója arról tudósította a hallgatókat, hogy november 7-e alkalmából az „üzemek és műhelyek százai, a magyar dolgozók tízezrei tesznek nap, mint nap újabb felajánlásokat”. Az Acélöntő és Csőgyár dolgozói vállalták, hogy az ünnep tiszteletére „250 tonna terven felüli acélt termelnek”.

A Csepeli Építőipari Vállalat dolgozói november 7-ét „jobb munkával fogják megünnepelni”, az egyik építkezést „nyolc nappal a kitűzött határidő előtt befejezik”.

A Csavarüzem dolgozói „globális tervüket” a forradalom évfordulójára befejezik. Felajánlották, hogy „10 tonna megtakarított anyag felhasználásával járulnak hozzá az ötéves terv első évi irányzatának sikeres megvalósításához”.²⁵⁶

Az üzemek dolgozói „egyre fokozott teljesítményekkel, felajánlásaikkal lelkiismeretes végrehajtásával készülődnek”, november 7-re, folytatódott az ünnepre való készülődésről szóló tudósítás a híradásokban, így az 1950. november 2-án délben elhangzott adásban is. Az Egyesült Izzó lámpagyári dolgozói az „elsők között jelentették be csatlakozásukat” a forradalom megünnepelése tiszteletére indított „szocialista munkaversenyhez”. A dolgozók egyéni vállalásaiból alakult ki az üzem globális vállalása. „A vállalás eredménye az, hogy két fontos üzemrész már november 1-jére „befejezte évi tervét”.

A Hazai Fésűsfonó és Szövőgyár dolgozói vállalták, hogy november 7-re „650 ezer forint értékű anyagot megtakarítanak”. A vállalásukat már több mint 300 000 forint értékben teljesítették.

²⁵⁵ Hírek. 1950. október 10. 12:00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

²⁵⁶ Hírek. 1950. október 25. 12:00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

A híradások a Rákosi Művek Martin-üzeméből indult kezdeményezésről is beszámoltak. Az egyik kemence újjáépítésénél a dolgozók elhatározták, hogy „békeőrség keretében minden eddiginél jobb munkát végeznek. Vállalásuk szerint szovjet munkamódszerek alkalmazásával 12 nap helyett 7 nap alatt fejezik be a kemence újjáépítési munkáit.”

A Csőgyár dolgozóinak két brigádja a Martin-üzem példájára ugyancsak a „békeőrség keretében 50,3 tonnás rekord teljesítményt ért el a csőgyártásban”.²⁵⁷

A Központi Statisztikai Hivatal 1950. III. negyedévi eredményeiről számolt be a rádió november 13-án elhangzott műsorában. A kiadott jelentés megállapította, hogy a „kormány által időközben felemelt 1950. évi termelési tervet az egész gyáripar 106,9%-kal túlteljesítette”. A gyáripar termelése az 1949. évi III. negyedévhez képest 36,1%-kal, a nehézipar termelése – ezen belül – 37,4%-kal, a könnyűipar pedig 34,8%-kal emelkedett. „A terven felül jelentős mennyiségű traktort, műtrágyát, vasércet, vasöntvényt, mezőgazdasági gépeket, vasúti teherkocsit, tehergépkocsit, pamutszövetet, gyapjuszövetet, férfi-öltönyt, bőrcipőt, gumiarút, szappant és édesipari készítményt állítottunk elő.” Jelentős fejlődésen ment át a magas-építőipar, amely 187,8%-át, a mélyépítőipar pedig 239,5%-át érte el az 1949. évi III. negyedéves teljesítményükhöz képest.

Ezek a tények azt mutatják – foglalta össze a műsor készítője a hallottakat –, hogy a dolgozók a „több, jobb és olcsóbb termelés megvalósításával sikeresen oldják meg az 5 éves terv által elének tűzött feladatokat. Az 5 éves terv teljesítése pedig szorosan összefügg a béke védelmével.”²⁵⁸

A „Hírek” 1950. november 25-én délben elhangzott összefoglaló műsora egyebek mellett arról tudósított, hogy november 26-án ül össze az Országos Bányászértekezlet. A híradás a *Szabad Nép* és a *Népszava* cikkeire támaszkodva tudósított az értekezletet megelőző országos hangulatról. A *Szabad Nép* arról írt, hogy a Pécs vidéki MESZHART-bányákban²⁵⁹ öt munkacsoport az úgynevezett ciklikus fejtési módszerrel dolgozik, amelyet a szovjet bányászok dolgoztak ki. A módszer a terme-

²⁵⁷ Hírek. 1950. november 2. 12: 00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

²⁵⁸ A termelés növelése és a békeharc összefüggése. 1950. november 13. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. november 13. 17:10-től.

²⁵⁹ MESZHART http://www.archivnet.hu/gazdasag/a_mecseki_szen.html ArchivNet XX. századi történeti források. Sipos Antalné: A mecseki szén. 10. évfolyam. (2010) 3. szám.

(2013. augusztus 4.)

lés zavartalanságát, folyamatosságát jelenti. A módszerrel 25%-os termelésemelkedés érhető el. A lap beszámolt arról is, hogy milyen nagyszerű eredményeket értek el a magyar bányászok. Várpalotán november 23-án számos bányász 200%-ra teljesítette a normát. A bánya egész területére jellemző volt a termelési eredmények növekedése.

A *Népszava* rövid beszámolóban írt arról, hogy az 1948 nyarán megnyitott Pusztavámi Szénbánya bányászai újabb kimagasló eredményeket értek el az Országos Bányászértekezlet napján, ezekkel „akarják meghálálni a [...] a Párt gondoskodását”.

A *Szabad Nép* egyik cikke azt mutatta be, hogyan viszonyulnak a többi vállalatok dolgozói a bányászok „munkalendületéhez”. Például a budapesti Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek dolgozói vállalták, hogy havonta 1600 tonna szenet takarítanak meg. A szombathelyi Fűtőház dolgozói 12,5%-os szénmegtakarítást vállaltak. A békéscsabai István-malom dolgozói is csökkentették az 1 q gabona őrléséhez szükséges szén mennyiségét. „A sióagárdi dolgozó parasztok levelet intéztek a komlói bányászokhoz, amelyben hálájukat fejezték ki azért, hogy a bányászok eredményes munkájuk folytán falujuk villant kapott és fogadják, hogy a mezőgazdaság termelésben méltók lesznek a bányászokhoz.”²⁶⁰

A rádió Zenei Osztálya ünnepi műsorral köszöntötte az Országos Bányászértekezlet tiszteletére tartott műszak termelési eredményeit elért üzemek bányászait 1950. december 7-én sugárzott műsorával. Az Ajkai Szénbányák 31 vagonnal túlteljesítették a november 26-ai felajánlásukat. Egyéni teljesítményükkel kiváló eredményt értek el a Táncsics-akna dolgozói, pl. Gere Sándor 322%-ok, Bárány József 311%-ot, Bárány Károly 277%-ot, Szabó István 255%-ot ért el. A rádió munkatársai a jókívánságok mellett azt üzenték a bánya dolgozóinak, hogy az „elért eredmények mellett még jobban szilárdítsák meg a munkafegyelmet, mert csak öntudatos, fegyelmezett dolgozókkal lehet 5 éves tervünket végrehajtani, békénket megvédeni”.²⁶¹

Az öt éves terv első évének eredményeiről és jövő évi feladatairól beszélt 1950. december 29-én elhangzott rádió-előadásában Friss István²⁶² közgazdász. „1950-ben kétségkívül jelentős sikereket értünk el. Nép-

²⁶⁰ Hírek. 1950. november 25. 12: 00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

²⁶¹ A széncsata hősei. 1950. december. 7. MRA. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. december 7. 12:15-től.

²⁶² Friss István (1903–1978) közgazdász. 1945-től 1954-ig az MKP/MDP Állampolitikai, majd Államgazdasági, végül Terv-, Pénzügyi és Kereskedelmi Osztályát

gazdaságunk minden ágában előbbre vagyunk, mint voltunk egy évvel ezelőtt” – kezdte előadását a szakember. A közelmúltban a gazdaság teljesítményét a háború előtti színvonallal lehetett összehasonlítani. Az új eredmények „másfélszer, kétszer és részben még nagyobb mértékben túlszárnyalják a háború előttiéket”. A fejlődés nemcsak a termelésen érzékelhető. A változások a szociális ellátás és kultúra területén is megfigyelhetők. „Összehasonlíthatatlanul jobb ma a magyar nép élelmezése, mint bármikor a felszabadulás előtt.” Jelentősen javultak a közegészségügyi viszonyok, az anya- és csecsemőgondozás, a gyermekek ellátása. A közép- és felsőfokú oktatási intézményekben ugrásszerűen emelkedett a tanulók létszáma. „Eltűnt a munkanélküliség, ipari és mezőgazdasági munkásságunk évtizedeken át, fenyegető réme.” Inkább a munkaerőhiány válik egyre érzékelhetőbbé.

A tervév végéhez közeledve a vállalatok, üzemek, bányák sorra jelentették, hogy milyen termelési eredménnyel zárták az évet. „Sok esetben nem is az eredeti, hanem az év folyamán felemelt terv teljesítéséről van szó.” Több azoknak a vállalatoknak a száma, amelyek „már elérték 1950-re kitűzött céljukat”. A széntermelés „például nehezen tudja a megnövekedett szükségleteket kielégíteni, de az eredeti terven mérve, szénbányászatunk teljes egészében teljesítette és túlteljesítette idei feladatát”. A kitűzött célokat általában sikerült teljesíteni – mondta előadásában Friss István.

A továbbiakban a terv teljesítése közben tapasztalt hibákról, hiányosságokról beszélt. Kiemelte, hogy azoknál az üzemeknél, vállalatoknál, amelyek már teljesítették a tervet, ez a „teljesítés gyakran csak az egész termelési értékre vonatkozik. Az ilyen teljesítés mögött sokszor lemaradás húzódik meg egyes cikkek termelésében, néha elég lényeges lemaradás.” Példaként elsősorban a szerszámgépipart említette, amelynek fejlődése nem kielégítő: „hosszabb ideje hónapról-hónapra nem tudja tervét teljesíteni”. Az ipar egyes ágazataiban „még távolról sem sikerült a feltétlenül megkövetelhető selejtcsökkenést elérnünk, így különösen ne az öntödei selejtnél s ez rengeteg kárt okoz, hátráltatja a termelést más iparágakban és megnehezíti kiviteli tervünk teljesítését. Gyártmányaink minősége nem egy helyen még távolról sem olyan, amilyet részben a külföld, részben saját iparunk és dolgozó népünk joggal megköve-

vezette. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03975/04760.htm> (2013. augusztus 5.)

tel”. A szakember a munkafegyelem területén is komoly hiányosságokat sorolt, véleménye szerint ez leginkább az építőiparban figyelhető meg. Változtatni kell a munkaversenyek szervezésén is, a „komoly sikerek ellenére, sok még a lemaradás s a munkaverseny szelleme még korántsem hatja át az egész munkásságot. Ez a legfőbb oka annak, hogy Sztahano-v-mozgalmunk is lassan bontakozik ki.”

A felsorolt hiányosságok mellett az is hozzájárult egyes esetekben a tervek kései teljesítéséhez, hogy a tervszámok összeállítása, elfogadása későn történt meg, és ez hosszabb ideig bizonytalanságot okozott. „Az is kitűnt, hogy a tervcélok sok esetben rendkívül szerények voltak. Ilyenkor a terv teljesítése, sőt túlteljesítése könnyen megy, nem igényel komoly erőfeszítést, de az ilyen terv nem jó. Jó tervnek csak az olyan tervet tekinthetjük, amely a lehetőségek teljes kihasználását, s amelyet éppen ezért csak jó szervezéssel és kemény munkával lehet teljesíteni.”

A közgazdász ezt követően arra a kérdésre kereste a választ, hogy miért nem voltak az 1950-es év tervei minden szempontból teljesíthetők. Ez részben azért történt, mert a szakemberek „sem elég gyakorlottak és széles látókörűek ahhoz, hogy a lehetőségeket pontosan felmérjék”. Másrészt pedig azért, mert „felelős helyen álló ipari vezetők nem egyszer [...] azon fáradoztak, hogy a tervek az elérhető lehetőségek mögött maradjanak”. Az 1951. évi tervek teljesítéséhez mindezeket a hibákat ki kell küszöbölni, a hiányokat pedig pótolni.

A folytatásban az ötéves terv második tervévének feladatait ismertette a hallgatókkal. Az 1951. évi terv „feszített” lesz – hangsúlyozta – „nemcsak azért [...], mert jobban tudunk tervezni, mint tavaly”, hanem azért is, mert „gyorsabb ütemben akarjuk fejleszteni termelésünket, erősíteni népgazdaságunkat, mint eredetileg szándékunk volt”. Ez nem egyszerűen azt jelenti – folytatta –, hogy a fejlesztés az ipar szinte minden ágazatára vonatkozik, hanem az eredeti tervnek megfelelően elsősorban a nehéziparra. Most még inkább erősíteni kell a nehézipar és „különösen az alapanyagok, a kulcsszerepet betöltő félgyártmányok és az energiatermelés fejlődésének ütemét és megfelelően fokozni az ezek termelését szolgáló beruházásokat is”. Ezen azért nagyon fontos változtatni, mert ezeknek a hiánya sok esetben akadályozta a tervteljesítést.

A gazdasági szakember ezt követően azt a legfontosabb külpolitikai okot mondta el a hallgatóknak, amely a fokozott ötéves terv 1951-re vonatkozó módosítását szükségessé tette. Tényként emelte ki, hogy „az imperialista hatalmak, élükön Amerikával, miután megindítottak egy véres, elnyomó és rablőháborút Koreában, új világháborút készítenek

elő. Az amerikai nagytőkések az ország egész gazdasági életét a fegyverkezés szolgálatába állítják. Amerika parancsára lázasan fegyverkeznek a marshallizált országok is. Amerika kölcsönökkel, élelmiszer és hadianyag szállítással igyekszik megerősíteni Tito hadseregét, hogy az egy részt meg tudja törni a jugoszláv nép szabadságát, másrészt felhasználható legyen a Szovjetunió és népi demokratikus országok ellen. Az imperialisták új hadsereget állítottak fel Nyugat-Németországban a békeszerető népek elleni háború céljaira.”

A szocialista tábor népei békében akarnak élni – folytatta –, a „Szovjetunió barátságára és hathatós, mindennapos segítségére támaszkodva, [...] a világ megdönthetetlen békétáborának részeként biztosan haladunk előre”. A külpolitikai helyzetből következően „az imperialisták háborús készülődéseiből levonjuk azt a következtetést, hogy minden erőnket összpontosítanunk kell, függetlenségünk, biztonságunk megőrzése érdekében”.

Ebből következően az 1951. évi terv „nagyobb követelményeket” állít a dolgozók elé – mondta a szakember. „Nagyobb követelményeket két irányban is. Egyrészt abban az irányban, hogy az életszínvonal emelkedése nem lehet olyan rohamos, mint az elmúlt években volt. Másrészt abban az irányban, hogy fokoznunk kell a munkafegyelmet, többet, jobban, olcsóbban kell termelnünk. Ezeknek a követelményeknek teljesítése nélkül nem marad elég anyagi eszközünk a termelés megfelelő gyorsítomű fejlesztésére, készletek gyűjtésére, a honvédelem erősítésére.”

Ezeknek a céloknak a megvalósítása csak a nagyobb fegyelem, a jobb szervezettség, a legszigorúbb anyagtakarékosság megszervezésével és betartásával érhető el. „Sztálin elvtárs arra tanít bennünket, hogy a takarékos gazdálkodás a szocialista tervgazdálkodás állandó módszere, alapvető vonása.” Ez különösen fontos a jelenlegi helyzetben, amikor „külső és belső okok erőink megfeszítését írják elő”.

Az 1951. évi „feszített” terv teljesítésének egyik alapfeltétele a gépeknek a korábbiakkal szembeni „összehasonlíthatatlanul jobb” kihasználása. A terv a gazdaság legtöbb ágazatában a „termelés nagyfokú emelését és az önköltség erőteljes leszállítását írja elő”. A célok megvalósításához elengedhetetlenül szükséges az üzemek, gyárak, vállalatok vezetésének „további megjavítása”. Friss István véleménye szerint azokon a helyeken, ahol a vezetés személytelen „nem egy ember, hanem két, három, vagy több” ember dönt meghatározó kérdésekben az „intézkedéseknek nincs gazdájuk, a hibákért, mulasztásokért nincs kit felelősségre vonni. Ilyen helyeken alig lehetséges szilárd fegyelem. A fegyelem szerves kiegészítő része az oszthatatlan, egyszemélyű vezetés, ahogy ez a vezetés

a maga részéről elválaszthatatlan a legmesszebbmenő egyéni felelősségtől.” Az egyenletes termelés egyik feltétele tehát a személyi vezetés és az egyéni felelősség megteremtése, amely a korábbiakkal együtt biztosítéka lehet az 1951-es terv teljesítésének és túlteljesítésének.²⁶³

AZ ELSŐ ÖTÉVES TERV EREDMÉNYEI A MEZŐGAZDASÁGBAN

„A mostani újesztendő első napja nem közönséges újévi nap. Ünnepi érzés fog el a ma minden hazáját szerető, a haladásért lelkesedő dolgozót e hazában. A mai nap öt éves tervünk első napja! A fényes holnap, a kézzelfogható jövőndő kapujába érkezünk, ahonnan nyílegyenesen vezet előre az út az új magyar haza, a szocialista népgazdaság, a szocialista Magyarország megteremtéséért” – hallhatták a rádióhallgatók 1950. január 1-jén „A falu hangja” vasárnap délutáni adásban.

Különösen jelentős ez a nap a mezőgazdaságban – folytatódott az adás –, hiszen az öt éves terv „végre teljesen megszünteti a magyar mezőgazdaság, a magyar falu évszázados elmaradottságát”. Az öt éves terv végére „traktorok művelik meg a földjeinket. A gépek és a tudomány korszerű eszközeivel 42 százalékkal több értéket termelünk a mezőgazdaságunkba, mint ma. Villany, rádió lesz minden faluban, a dolgozó paraszt magasabb iskolába küldheti gyermekeit”. A mezőgazdaságban elért eredmények nyomán az „egykori elmaradott magyar falu felcsatlakozik a haladottabb városok mellé. A falusi dolgozók felemelkednek a városi, ipari munkások életszínvonalára.”

1950-ben a tervek szerint 751 millió forintot fordítanak a mezőgazdaság ágazatainak korszerűsítésére. Majd a beruházások növelésével a termelés „ötszörte gyorsabban fejlődik, mint Horthy nagybirtokos nagytőkés országában”!

Az év folyamán a legfontosabb feladat a gépesítés, a tervezett összeg 59,2%-át, mintegy 445 millió forintot ezekre a beruházásokra kívánnak fordítani. „Ipari munkásosztályunk erőfeszítésének eredményeként közel 3 ezer új traktort kap a magyar mezőgazdaság az 1950-es esztendőben s meglévő gépállomásainkat 140 új gépállomással szaporítjuk”. Az

²⁶³ Aktuális kérdések. Részleteket olvasunk fel Friss Istvánnak a *Szabad Népb*ben megjelent: „Öt éves tervünk második éve előtt” című cikkéből. 1950. december 29. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. december 29. 20:30–20:45.

év végére „360 lesz a gépállomások száma” az országban, a traktorok száma pedig „jóval meghaladja a 6 ezret”.

A traktorállomány növekedésével az új évben 2 millió katasztrális holdon végezhető el a talajmunkák. Vagyis az év végére „minden ötödik kat. holdat állami traktor: a gépállomás traktora képes felszántani”.

A gépállomások felbecsülhetetlen segítséget nyújtanak 1950 tavaszán „annak a másfélezer termelőszövetkezeti csoportnak, amelyek többsége még csak most, az elmúlt ősszel alakult meg”. A termelőszövetkezetek csoportjai a gépi munkák segítségével a „jó terméseredmények elérésével vitán felül be tudják bizonyítani mindenkinek a nagyüzemi társas gazdálkodás döntő fölényét az elmaradt, kezdetleges eszközökkel dolgozó egyéni gazdálkodás fölött”. A szövetkezetekbe „tömörült dolgozó parasztok kezében a leghatalmasabb fegyver a maradiság, a régi világ, a meglévő falusi reakció felszámolása – a leghatalmasabb eszköz az új világ kialakításában”.

Az ötéves terv végére „közel 23 ezerrel nő az állami traktorok száma”. A nehéz talajmunkát a gépek végzik, a parasztságnak „nem kell tehenét igáznia, mint még ma is nagyon sok helyen. A tehenet használni tarthatja, mint ahogy annak is való. Akkor majd elmondhatjuk azt is: a tejet ezután nem az eke issza meg, hanem az ember...”

A műsorban ezt követően az 1950-es esztendő legfontosabb feladatait sorolták a műsor készítői, így kiemelték a növénytermesztés területén a termelőkkel megkötendő szerződések kiemelt fontosságát. Az 1949-es 820 ezer katasztrális holdhoz képest 1950-ben 1,2 millióra kívánják növelni a „szerződéses termelésbe bevont földterületet”.

Szintén kiemelt feladat az egyre növekvő állatállomány megfelelő takarmánynövénnel történő ellátása. Ezért a tavalyi 465 ezer katasztrális holddal szemben ebben az évben 580 ezer holdra kívánják növelni a lucerna vetésterületét.

A mezőgazdaságban a termelés növeléséhez elengedhetetlenül fontos a szakemberképzés. A szaktárca ezért ebben az évben szorgalmazza a parasztság körében a „fejlett agrotechnikai” módszerek, a növényápolás, a talajművelés megismerését és elsajátítását.

A mezőgazdasági szakemberek nagyobb figyelmet fordítanak a „gyapotmeghonosítási kísérletek folytatására”, az erre fordított összeg mintegy 5 millió forint. A tavalyi 630 katasztrális hold gyapotterületet három és fél ezer katasztrális holdra kívánják növelni.

Az ötéves terv mezőgazdasági beruházásai között szerepel az öntözött területek arányának növelése, amelyre 41 millió forintot szán a kormányzat. Különösen a rizs termőterületének gyarapítását tervezik,

amely így elegendő lenne az ország rizs szükségleteinek ellátására, és exportra is jutna.

Az állatállomány gyarapításánál a nagyüzemi állattenyésztés fejlesztése került előtérbe. A tervek szerint az állami gazdaságokat „tenyésztőrzsekkel” látják el. Az országban működő gazdaságokat felosztják, ami azt jelenti, hogy az éghajlati, a takarmányellátási és egyéb viszonyoknak megfelelő tenészfajokat telepítenek. Az állatállomány fajtáinak nyilvántartása érdekében az év folyamán bevezetik a törzskönyvezést.

A műsorban megfogalmazott célok a mezőgazdaság átfogó, szinte minden ágazatára kiterjedő fejlesztését mutatták be. A célok megvalósulása „már nincs elérhetetlen messzeségbe, az ötéves terv megteremti a feltételeket” ehhez. Az eredmény csak kemény munkával érhető el. „A magyar dolgozók élcsapata, a Magyar Dolgozók Pártja és Rákosi Mátyás vezetésével” megvalósul a „korszerű szocialista” mezőgazdaság.²⁶⁴

A „Falurádió” „Gazdakalendárium” című 1950. január 21-én elhangzott műsorában a baromfiállomány növelésével foglalkozott, amely az ötéves terv feladatai közé tartozott, az év végére a terveknek megfelelően az állománynak meg kell haladnia a 22 milliót. A baromfiállomány növeléséhez nagyban hozzájárultak az állami gazdaságokban létrehozott telepek is.

A műsor készítői a téli tojásellátás fontosságára és ennek érdekében a tyúkok helyes tartására hívták fel a figyelmet. A gazdáknak elmondták a keltetéshez szükséges optimális környezet és klíma paramétereit és azt is, hogy a különböző szárnyasok tojásait mikor kell keltetni. Ha keltetett kiscsirkéket megfelelő helyen nevelik, április-májusban már elérik a rántanivaló súlyt.²⁶⁵

Ugyancsak a „Falurádió” „Gazdakalendárium” 1950. január 27-i adásában szóltak arról, miként óvható meg az állatállomány a betegségektől, illetve hogyan biztosítható a megfelelő mennyiségű oltóanyag előállítása. Az ötéves terv ugyanis az állategészségügy ez irányú továbbfejlesztését írta elő. Azt, hogy az állatállományt meg kell védeni a különböző járványoktól és fertőző betegségektől, megfelelő időben beadott védőoltásokkal, például a sertéspestis, a sertésorbánc, a lépfene, a veszettség és a baromfikolera ellen. A már beteg állatok gyógyítására

²⁶⁴ A falu hangja. Ötéves tervünk első esztendeje a mezőgazdaságban. 1950. január 1. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. január 1. 17:40–18:40.

²⁶⁵ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. január. 21. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. január 21. 6:00–6:30.

különös gondot kell fordítani. Gyógyító vakcinák adhatók a lépfene, a sertéspestis, a száj- és körömfájás, a baromfipestis, szopornyica ellen.

Az ötéves tervben „több mint 100 millió forintot” fordít a mezőgazdasági kormányzat az állategészségügy fejlesztésére. Az egészséges állatállomány feltétele a „mennyiségi és minőségi” állattartásnak.²⁶⁶

A „Falurádió negyedórája” a termelőszövetkezetek és gépállomások dolgozóinak első országos tanácskozásáról számolt be 1950. január 30-i adásában. Az ország minden részéből érkezett küldöttek „vitatták meg” a mezőgazdaság aktuális kérdéseit, és számoltak be eredményeikről. Az értekezleten elhangzott beszámolókból „világosan kiderült a termelőszövetkezeti mozgalom életrevalósága”. A tanácskozás végén hozott határozatban kiemelték, hogy az „elmúlt őszen a dolgozó parasztok tízezrei csatlakoztak a termelőszövetkezeti mozgalomhoz”. A termelőszövetkezetek területe és tagságának létszáma is növekedett. A működési engedéllyel rendelkező „termelőcsoportok száma 580-ról 1520-ra emelkedett”. A tagság létszáma 46 ezer, családtagokkal együtt 70 ezer. Az adatok is bizonyítják, a parasztság „nagy része látja, hogy a gazdagodás a jólétútja a közös gazdálkodásban van”. Ezt hangsúlyozta a tanácskozás második napján „népünk szeretett vezére Rákosi Mátyás is”.

A felszólalók elmondták, hogy „a szó szoros értelmében, kivirult új életre kelt a régi elnyomott parasztság. A szövetkezeti tag érzi, hogy minden oldalról segítő kezek támogatják, minden oldalról a hóna alá nyúlnak. Segítik társai, segíti az állam, segíti mindenekelőtt nagy Pártunk és mind e segítség mögött ott áll a hatalmas Szovjetunió támogatása. A dolgozó parasztság megtanulja a termelésben a nagyvonalúságot. Ahogy az ipari munkás a gépe mellett töri a fejét, hogy lehet ésszerűbben, jobban gyorsabban többet termelni”, a szövetkezetekben a parasztság is azon „gondolkodik, hogyan javíthatja a termelést, hogyan emelheti a mennyiséget és a minőséget. Új növényekkel, új termelési módokkal kísérletezik.”²⁶⁷

A „Falurádió” „Gazdakalendárium” 1950. február 3-án elhangzott adásában a gépállomások fontosságáról, újak létrehozásáról számoltak be a hallgatónak. A mezőgazdasági gépek alkalmazása szünteti meg a „dolgozó parasztság kizsákmányolását, a látástól-vakulásig való nehéz munkát. A gépállomások a Szovjetunió segítsége és sokévi tapasztalata

²⁶⁶ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. január. 27. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. január 27. 6:00–6:30.

²⁶⁷ A Falurádió negyedórája. 1950. január 30. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. január 30. 19:00–19:15.

következtében olyan lendülettel fejlődnek, hogy ötéves tervünk keretében a dolgozó parasztság felszabadul a legnehezebb mezőgazdasági munkák kemény erőfeszítése alól, és lehetővé válik a munkaidő csökkentése is.”

A tervek szerint a gépállomások száma 1950-ben eléri a 360-at. Ugyancsak tervezik azok felszereléseinek növelését is. „A gépállomás munkáján keresztül megerősödik a dolgozók államának egyik fő tartóoszlopa a munkás-paraszt szövetség.” A gépállomásokon dolgozó mezőgazdászok szakmai segítséget, tanácsot adnak a parasztság számára.

A kormányzat fontosnak tartja szakemberképzést is. Az ötéves terv végére „40 000 dolgozó parasztnak nyílik alkalma, hogy kiképezhesse magát traktorvezetővé”.

A mezőgazdasági munkák elvégzéséhez a Szovjetunióból „500 darab Sztalinyec” lánctalpas traktor érkezett. Ezek teljesítménye a Magyarországon gyártott legerősebbeket sem közelítették meg. Így a hazai mezőgazdaság „mindinkább a Szovjetunió nagyszerű eredményeinek elérése felé” tart.²⁶⁸

A „Gazdakalendárium” 1950. március 29-i adásában a másnap nyíló mezőgazdasági kiállításra hívták fel a hallgatók figyelmét. A kiállításon az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek legszebb állatait csodálhatja meg a közönség. Az állatok fizikai erőléte, a „korszerű nagyüzemi gazdálkodás, nagyüzemi állattenyésztés fölényét bizonyítják a kisüzemi állattenyésztéssel szemben”. Mindehhez szükséges a jó takarmányellátás, a megfelelő gondozás. A műsor készítői példaként említették a Szovjetunió „állattenyésztő kolchozaiban”, állami gazdaságaiban „tudományos megalapozottsággal, fejlett állattenyésztési technika alkalmazásával” tenyésztett „mind jobb, mind nagyobb teljesítőképességű állatokat”.

A műsor zárásaként felhívták a gazdák figyelmét a helyes téli takarmányozás fontosságára. Az ősze begyűjtött szénát jól kell beosztani, a jobb tápértéket tartalmazó takarmányt, a fiatal és vemhes állatoknak adják. A silózott takarmány nagy kincs a téli hónapokban. Ha ez nem áll a gazdák, szövetkezetek rendelkezésére, akkor a szárított répaszelet vagy takarmányrépa is nagyon fontos táplálék lehet. Gondoskodni kell az állatok vitamin és mész szükségletéről is. Ez a különböző gyári készítésű vitaminokkal pótolható. Fontos, hogy napsütéses, szélmentes időben

²⁶⁸ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. február 3. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. február 3. 6:00–6:30.

az állatok néhány órát a levegőn legyenek, és a szervezetük számára, a mozgást is biztosítani kell.²⁶⁹

A „Gazdakalendárium”, a minisztertanács aratásra, cséplésre és terménybegyűjtésre kiadott rendeletét ismertette az 1950. június 10-én elhangzott műsorában. A jogszabály értelmében azok a „dolgozó parasztok”, akik július 8-ig szállítási szerződést kötnek a földműves-szövetkezetekkel, hogy a „fejadagon, vetőmagon és tényleges beadási kötelezettségein felüli gabonájukat is beadják és a lekötött gabonát október 1-ig beszállítják, mázsánként 6 forint jutalomban részesülnek a szabadpiaci gabonaáron felül”. A rendelkezés a műsor készítői szerint új dolgot jelent, mert lehetővé teszi, hogy a gazdák a főlegyes gabonamennyiséget a „szabad-kereskedelemben való árusítás helyett az államnak adja el, és ezért 6 forinttal magasabb árat kapjon, mint a búza szabadpiaci ára”. Az intézkedés azért is jelentős, mert „míg a búza világpiaci ára 33%-kal csökkent”, addig Magyarországon „az ár változatlan maradt”. A parasztság számára a szerződéssel lekötött 6 forintos gabonaár „jutalmat” jelent, ez olyan jövedelem, amely „nagymértékben fokozza jólétét, életszínvonalának emelését”.

A műsor készítői értesüléseik alapján úgy vélték, hogy az „amerikai tőkések a búzaárak zuhanása elkerülése céljából hatalmas mennyiséget tartalékolnak az elmúlt években búzából. Az idei termés azonban lehetetlenné fogja tenni a további spekulációt”, a jelekből arra lehet következtetni, hogy a mezőgazdasági termények világpiaci árában az év folyamán „olyan zuhanás fog bekövetkezni, amely hatalmasan meg fogja rázkódtatni a világ mocsarába süllyedő tőkés világgazdaságot”.

Hazai viszonylatba semmiféle válságtól nem kell tartaniuk a gazdáknak, mert az ország gazdasági kapcsolatai „szilárd alapokon” állnak, ennek legfőbb biztosítója „a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való” gazdasági együttműködés.

A szállítási szerződések megkötésével a parasztság az „ötéves terv sikerét biztosító tervgazdálkodásunkat segíti, ugyanakkor saját magát gond nélkül biztosított jövedelemhez juttatja”. A műsor készítői az adás végén még egyszer felhívták a gazdák figyelmét a szerződések megkötésére és azok előnyeire.²⁷⁰

²⁶⁹ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. március 29. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. március 29. 6:00–6:30.

²⁷⁰ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. június 15. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. június 15. 5:30–6:00.

A „Falurádió negyedórája” az Országos Tervhivatal elnökének rendeletét ismertette 1950. június 16-án elhangzott műsorában. A rendelet értelmében a kötelező beadásra szánt búza mázsájáért 60 forintot, az „önként beadott szabad” búzáért 80 forintot fizetnek. A rozs ára kötelező beszolgáltatás esetén 54 forint mázsánként, az állami begyűjtő szervezetnek eladott rozsfeleslegért pedig 60 forintot. Az árpa esetében a kötelezően beadottért, 30 forintot, a szabad ár esetében 70 forintot fizetnek mázsánként. A kötelezően beadott zab ára 50, a szabad ár 60 forint.

A gazdáknak további „kedvezményeket is biztosít” a kormány, mert azok, akik gabonájukat augusztus 12-ig beviszik a földműves-szövetkezetekbe, azok „mázsánként 4 forint jutalmat kapnak”, azoknak pedig, akik szeptember 2-ig teljesítik kötelezettségüket „2 forint gyorsbeadási jutalom jár mázsánként”.

A műsor készítői helyi riportban számoltak be Gyomárról, ahol már javában készülnek az aratásra, az „egyéni gazdák udvarában csakúgy, mint a termelőcsoportokban, vagy a gépállomáson”. A rádió munkatársai a gépállomáson tettek látogatást, a gépek zaja biztosan vezette őket a helyszínre. „Az udvaron nagy sürgés-forgás van, dolgoznak az elvtársak, kezük, arcuk olajos.” Egy nagy cséplőgép alkatrészeit cserélik ki. „A tengelyek, cséplődob – csupa rozsdá. A rádiós kérdésre, hogy honnan került ide a gép, „Fehér elvtárs”, a gépállomás vezetője válaszolt – az „egyik kuláktól. Nem akarta megjavítani, szétszedte, eldugta a szénakazalba. Így szerette volna szabotálni a cséplési munkát. De elkobozták tőle, és most itt van, csináljuk, javítjuk, mert egy cséplőgép is nagyon sokat jelent. Több a termés idén, több gép kell, munkába kell állítani mindegyiket.”

A gépállomáson, a cséplőgépeken kívül még 18 erőgép és három vontató végzi majd a munkákat – mondta Gábor Sándor párttitkár. Minden gépet figyelmesen átvizsgálnak, javítanak, „nehogy valami rejtett” hiba maradjon. A javítóműhelyben a nagygépek mellett a tárcsákat és boronákat is felkészítik a munkára. A gépállomáson végzett munka mellett feladatuk még a cséplési szerződések megkötése a gazdákkal, szinte minden házhoz el kell menniük, a tervek teljesítése érdekében. „Mert ez az alapja a gépállomás [...] jó munkájának.”²⁷¹

A „Falurádió” 1950. június 23-i adásában már arról számolhattak be, hogy az egész ország területén javában folynak az aratási munkák. Az

²⁷¹ A Falurádió negyedórája. 1950. június 16. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. június 16. 21:00–21:15.

idei aratásnak az a különleges jelentősége, hogy az ötéves terv „első mezőgazdasági eredményét jelenti ez a munka”. A párt és a kormány „kiadta a jelszót: »Harc minden szem gabonáért!«. A jó termést az ellenség acsarkodó gyűlölettel nézi. Az imperialisták és itteni ügynökeik jól tudják, hogy a gabona [...] a dolgozók jobb életének biztosítéka. Ezért fenyegeti termésünket ellenséges veszély. A kulákság és klerikális reakció nem kíván a dolgozó parasztság számára nyugodt jólétet, biztonságot.”

A műsor készítői arra figyelmeztették a gazdákat, hogy ne hallgassanak a kulákok tanácsaira, mert az a céljuk, hogy az „aratás megkezdését késleltessék, és így a szemvesztést növeljék”. „A minisztertanács határozata világosan megmondja”, hogy a különböző gabonaféléket mikor kell levágni. A műsorban a gazdákkal részletesen megismertették a legfontosabb alapélelmszer, a gabona optimális aratási időpontját. A szakemberek kísérleti eredménye alapján a búzát „viaszérésében” kell aratni. A búza magja ebben az állapotában a „legacélosozott, hektolitersúlya a legnagyobb, sikértartalma a legmagasabb”. Az ebből a búzából készült lisztnek „tartása” van, a magas kenyér, a vékony rétestészta legjobb alapanyaga. A teljes éréskor aratott gabona a „pergési veszteség” miatt káros. Ez a gabonamennyiség csökkenését és minőségromlást is jelent, a szem elveszti „acélosságát”. Ez egyaránt kárt okoz a gazdáknak és a gazdaságnak.

A takarmánynövények aratására is adott tanácsot a műsor. A rozst a teljesérés kezdetén, a takarmányárpát és a zabot sárgaérésükben kell betakarítani. A sörárpánál meg kell várni a teljesérést, mert akkor a legértékesebb, ha magas a keményítőtartalma.

A szemvesztés a gyors aratással, a pontos kévekötéssel, a kereszttek szabályos készítésével és helyes asztagrakással csökkenthető a legjobban. A munka csak akkor lesz eredményes, ha tervszerűen és pontosan végzik, és „közben lankadatlan éberséggel” akadályozzák meg az „osztályellenség kártevését”.²⁷²

A meleg nyári idő gyorsan érleli a gabonaféléket, ezért sietni kell az aratással. Erről tudósított a „Gazdakalendárium” 1950. június 30-ai adásában. Az aratást most már azokon a területeken is meg kell kezdeni, ahol még nem történt meg. A műsor készítői a gabonabetakarításhoz adtak néhány hasznos tanácsot a hallgatóiknak. A levágott gabonaféléket 6-8 nap után kereszttekbe kell rakni, ez az idő elegendő a szemek

²⁷² Falurádió. 1950. június 23. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. június 23. 5:30–5:45.

utóéréséhez. A gabonából asztagokat raknak, azok helyét gondosan kell kiválasztani, lehetőleg sík területre kerüljenek, hogy víz ne folyhasson alájuk. Vigyázni kell arra is, hogy az asztagok egymástól megfelelő távolságra kerüljenek, tűzvédelmi szempontból. A gabona asztagokba hordását a lehető leggyorsabban el kell végezni. A behordáshoz meg kell szervezni a fogatok fordulási rendjét, hogy sem a kocsira rakásnál, sem pedig az asztagrakásnál ne vesztegeljenek üres fogatok.

Az aratást követően elkezdődik a tarlóhántás, itt külön felhívták a figyelmet arra, hogy a termelőcsoportok és az egyéni gazdák is kössenek szerződést a gépállomásokkal ezekre a talajmunkákra is.²⁷³

„Az idei gabonatermés betakarításának egyik felét elvégeztük. Dolgozó parasztságunk minden eddiginél gyorsabban és szervezettebben végezte el az aratást, az elmúlt hét végére a gabona 60 százalékát be is hordtuk” – kezdte beszámolóját a „Gazdakalendárium” 1950. július 18-i műsorában. A műsorban részletes tájékoztatást adtak az eddigi eredményekről. A gabonabehordás országszerte nagy lendülettel folyik. Az eredményeket tekintve Békés megye áll az élen, ott a termés 99%-át behordták. Szolnok és Csongrád megye szorosan Békés mögött van 90%-os teljesítménnyel. Tolna, Somogy és Baranya 80-88%-nál tart.

A gabonabehordásban lemaradás tapasztalható Borsod, Győr, Veszprém megyékben. Itt 35-40%-nál tartanak. „Ezekben a megyékben fokozni kell a politikai, felvilágosító, népnevelő munkát.” Fontos, hogy a parasztság megértse, a saját érdekében kell minél gyorsabban végezni a munkákkal. „De [...] fokozni kell az ellenőrzést is, mert a dolgozónép ellenségei újabb és újabb szabotázs kísérletekkel, támadásokkal igyekeznek a munka lendületét fékezni és késedelmet, kárt előidézni.” Ezért fontos, hogy a „Párt vezetésével” a népfrentbizottságok és más tömegszervezetek, a hatóságok és a parasztság „mindenütt éberren vigyázzon, hogy a dolgozó nép kenyerét senki se veszélyeztethesse”.

Majd egy elrettentő példával, a „füzesgyarmati gyújtogató kulák” esetével ismertették meg a hallgatókat. „Ez az elvetemült kártevő a termelősövetkezeti csoport gabonáját akarta megsemmisíteni. A gyújtogatók következtében 10 hold legelő és 800 négyszögöl erdő leégett. Molnár Sándor kulákot a statáriális bíróság halálra ítélte.”

A gabonabehordással egy időben, az országban sok helyen megindult a cséplés is. Erről is tájékoztatást adott a műsor a számadatok tükrében.

²⁷³ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. június 30. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. június 30. 5:30–5:45.

Békés megye itt is vezető helyen áll az 560 000 mázsa kicsépelt gabonával. Csongrádban 370 000 mázsánál tartanak. A cséplést minden megyében gyorsítani kell, kihasználva az időjárás adta lehetőségeket. A gépállomásoknak fokozni kell a versenylendületet. „A cséplés mellett megindult a begyűjtési verseny is. »A cséplőgéptől a szövetkezeti raktárba!« Ez legyen most a jelszó. Minden erőt a gyors, versenyben végzett terménybeadásra, arra kell fordítanunk, hogy a begyűjtésben is győzelmet arassunk.” A műsor végén még egyszer felhívták a gazdák figyelmét, az éberségre, a terménybeadás fontosságára, a jól végzett munkára, mert csak ezzel lehet erősíteni az országot, a „dolgozó nép szebb és boldogabb jövőjét”.²⁷⁴

A rádió „Harcban a gabonabegyűjtés sikeréért” című 1950. augusztus 2-án elhangzott adásában a tájékoztatta a hallgatókat az aratási és a begyűjtés munkák helyzetéről. A műsorban elhangzott egyebek mellett, hogy ebben az évben olyan bőséges a termés, mint 1945 óta még egyetlen évben sem. „Ez komoly harc eredménye. A falusi ellenség, a kulák, a klerikális reakció minden mesterkedése ellenére biztosítottuk a mezőgazdasági munkák terv szerinti határidőre való elvégzését. A cséplési és begyűjtési munka azonban még fokozottabban harci feladat. Azért harci feladat, mert számítani kell a munkák során egyre másra jelentkező kuláktámadásokra. Arra, hogy a kulák ellenséges tevékenységével gátolni igyekszik a munkák időben való elvégzését.” A parasztság feladata, hogy gondos munkával biztosítsa a terménybegyűjtés sikerét, amely az egész nép érdekét szolgálja.

Az eredményes terménybegyűjtésért „már úgyszólván az egész dolgozó parasztság versenyben áll. Egyéni és páros versenykihívások százazrei mutatják a hatalmas lelkesedést, mellyel az országban a terménybegyűjtés folyik.” Sok helyen az alkotmány ünnepére, augusztus 20-ra befejezik a terménybegyűjtést.

A műsorban beolvasták azokat a táviratokat is, amelyeket Rákosi Mátyásnak küldtek az ünnepi felajánlásokról. „Drága Rákosi elvtársunk! Mi, Földes község dolgozó parasztsága harcos üdvözlétünket küldjük és boldogan jelentjük, hogy terménybegyűjtési versenyben első helyen álló Hajdú-Bihar megyében a mi községünk teljesített a legjobban. Ígérjük, hogy augusztus 20-ra népköztársaságunk alkotmányának első évfordulójára maradéktalanul eleget teszünk terménybeadási, kötelezett-

²⁷⁴ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. július 18. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. július 18. 5:30–5:45.

ségünknek és gabonafeleslegünk beadásával mutatjuk meg, hogy híven követjük a Párt útmutatását, helytállunk a Szovjetunió vezetete békeharcba. [...] Egyben versenyre hívjuk Hajdú-Bihar megye összes községét, hogy a begyűjtést augusztus 20-ig befejezzük.”

Egy másik távirat Bács-Kiskun megyéből Csikéria községből érkezett, „ahol a dolgozó parasztok 110%-ban teljesítették már a terménybeadási tervüket, de igen szép eredményt ért el Gátér község is, ahol 3881 q gabona helyett már több mint 4071 q gabonát adtak be a dolgozó parasztok”.

A műsor befejezéseképpen a munkások és a parasztság szövetségét hangsúlyozták, amely együtt képes elérni az emberek életszínvonalának emelkedését.²⁷⁵

A „Gazdakalendárium” a begyűjtési verseny újabb sikereiről számolt be 1950. augusztus 11-i adásában. Mindszent és Szegvár versenyfelhívására válaszolt az ország több települése. Hajdú megye augusztus 9-én este jelentette 119%-ra teljesített begyűjtési tervét. Elsőként a bácsalmási járás 102%-ra teljesített eredményéről értesítette Rákosi Mátyást. A járás „dolgozó parasztjai tovább folytatják a versenyt. Nemcsak a kenyérgabonából, hanem a takarmánygabonából, az árpából, zabból is nagy mennyiségben szállítják be feleslegeiket.”

A begyűjtés feltétele a cséplés, ezért a legfontosabb feladat annak elvégzése. A Belkereskedelmi Minisztérium a megyékben versenyt hirdet a „cséplőbrigádok” számára. „A legjobb megyei brigád” címet és 2000 forint jutalmat kap az a brigád, amelyik a „Földművelésügyi Minisztérium által meghatározott normákat a legmagasabban túlteljesíti. A sorrendben utána következő brigád 1000 forint jutalmat kap.” A jutalmakat a brigádok a cséplés befejezése után kapják meg.²⁷⁶

A „Falurádió” 1950. augusztus 17-én elhangzott adásában a Szovjetunióból hazaérkezett parasztküldöttség²⁷⁷ feladatait ismertette a hall-

²⁷⁵ Harchan a gabonabegyűjtés sikeréért. 1950. augusztus 2. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 2. 20:30–20:50.

²⁷⁶ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. augusztus 11. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 11. 5:30–5:45.

²⁷⁷ 1950. július 16-tól–augusztus 17-ig 200 tagú parasztküldöttség tanulmányozta a Szovjetunió mezőgazdaságát. Erdei Ferenc: A Szovjetunióban járt parasztküldöttség tanulmányútjának eredményei. *Társadalmi Szemle*, 1950. 5. évf. 10.sz. 819–823. http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=70833 (2013. október 29.)

Glatz Ferenc: A sztálini rendszer és kritikusan. *História*. 1987/5–6. sz. www.glatzferenc.hu/upload/file/Historia/H1987-056.pdf (2014. április 6.)

gatókkal. A küldöttség tagjai a „világ legfejlettebb mezőgazdaságát, a kolhozparasztok boldog életét láthatták. Azt a boldog életet, ahol a kolhozparasztok nagy anyagi jószágban élnek.” Elmondták, hogy mindenütt volt rádió, a településeken villany, könyvtár és mozi. „Meggyőződhetek, a kizsákmányolástól mentes felszabadult munka lendületéről, s arról a biztonságérzetről, ami minden szovjet dolgozóban benne él, hogy egyre szebb jövőjükért dolgoznak, mert ezen az úton Sztálin elvtárs és a dicső Bolsevik Párt szerető gondoskodása vezeti őket.”

A látogatás „újabb szoros baráti szál a hatalmas szovjet nép és népünk között”. A küldöttség tagjai bemutatták, a „szovjet embert, az új világ építőjét, harcosát”. A kolhozokban tett látogatások során megismerkedtek az ott dolgozókkal, mezőgazdasági szakemberekkel, az eredményekkel.

A küldöttség tagjainak feladata, hogy a saját falujába mindenki átadja tapasztalatait, ennek azért van különleges jelentősége, mert az „egyéni dolgozó parasztok ezrei lépnek a boldogulás útjára”; a termelősövetkezetekbe. Be kell mutatniuk „a maga teljességében a szovjet parasztság boldog, gazdag életét”. Azokat az eredményeket, amelyeket a szövetkezeti gazdálkodással értek el.

A műsorban arra is felhívták a figyelmet, hogy nem szabad egyetlen „ellenséges” híresztelést sem figyelmen kívül hagyni. Erre példaként ismertették műsorukban a komádi pap esetét, aki azt prédikálta, hogy a „szövetkezeti tagoknak még orvoshoz is kár menni, mert őket úgysem segíti az Isten, nélküle pedig nincs gyógyulás”. A küldöttség tagjainak válaszul el kellett mondaniuk a Szovjetunióban látottakat, azt, hogy „milyen orvosi rendelőket, bölcsődéket, szülőotthonokat, kis kórházakat láttak minden kolhozban és azt, hogy a kolhozdolgozók között milyen kevés a beteg, s mennyire egészséges gyerekek, fiatalok, asszonyok és öregek lakják a kolhozfalukat”. Elmondták azt is, hogy milyen házakban élnek ott az emberek. Arról is szóltak, hogy milyen mezőgazdasági gépek segítik a parasztok munkáját a kolhozokban, hogyan „harcol a szovjet paraszt a természettel, milyenek a mezővédő erdősávok, a tervszerűen létesített tavak, a füves vetésforgó, milyen új növényeket nemesítettek stb.”.

Majd folytatták: parasztküldöttség tagjainak át kell adniuk a Szovjetunióban tapasztalt „jó munkamódszereket, a helyes jövedelemelosztást, a munkaszervezés módszereit” és még számtalan fontos dolgot a kint tanultak közül. Az út tapasztalataival a küldöttek hozzájárulnak mezőgazdaság szocialista építéséhez, hogy a „termelősövetkezetek a magyar falunak e szocialista részlege, sikeresen betölthesse hivatását”.

„Ezért fordul köszönettel a dolgozó parasztság a második tanulmányút lehetővé tételéért a nagy Szovjetunió felé. Dolgozó parasztságunk hála, bölcs tanítójának, Rákosi Mátyásnak és a Magyar Dolgozók Pártjának, hogy kieszközölte ezt az óriási tanulságokkal járó tanulmányutat.” A műsor készítői felsorolták a kommunista párt 1945 óta végzett tevékenységét, a szovjet–magyar barátság jelentőségét, amely „hazánk felemelkedésének biztosítéka volt és legnagyobb biztosítéka a jövőben is”.

Végezetül hangsúlyozták, hogy a Magyar Dolgozók Pártja a „felvilágosító” munkában is számít a küldöttek tapasztalataira, amelyekkel „döntő csapást mér a kulákok, s a velük szövetkezett klerikális reakció és jobboldali szociáldemokráciára”.²⁷⁸

A „Gazdakalendárium” a gabonabegyűjtési verseny újabb eredményeiről számolt be hallgatóinak az 1950. augusztus 26-i adásában. Az ország különböző helyiségeiből érkező jelentések arról számolnak be, hogy sok helyen túlteljesítették a beadandó gabona 100%-át. „A több mint százezer vagon begyűjtött gabona megmutatta, hogy dolgozó parasztságunk lelkesen szavaz a Pártunk, kormányunk politikája mellett.” Vagyis a gabonabeadás eredményeivel „gyorsítsa szocializmust építő ötéves tervünk végrehajtását, erősítse országunkat, előmozdítsa békénk védelmét”.

Az elért eredmények „ne kápráztassanak el” senkit, mert a kenyér-gabona beadása mellett ugyanolyan fontos a takarmánygabona, árpa, zabfélések beszállítása is. A gazdáknak természetesen jövedelmet is jelent, „hiszen jó áron veszi át a földműves-szövetkezet” a terményeket.

A párttagságnak, a tömegszervezetek tagjainak „le kell leplezni az ellenséget, a kulákokat, akik az elrejtett zabbal és árpával a dolgozó parasztok kárára akarnak uzsoráskodni és ugyanakkor a takarmánygabona-felesleg visszatartására akarják biztatni az öntudatos dolgozókat”. Ezért hívta fel műsorában a rádió is a figyelmet arra, hogy a községek vezetői „számoltassák el a kulákokat!”. A spekulációt meg kell akadályozni. Sok településről számoltak be arról, hogy a „kulákok egyetlen szem takarmánygabonát nem adtak be és ugyanakkor feketén ajánlgatják másoknak megvételre az árpát, zabot”.

²⁷⁸ Falurádió. Kommentár. 1950. augusztus 17. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 17. 5:30–6:00. (A rádió másnap augusztus 18-án a „Jó reggelt gyerekek!” című műsorában a parasztküldöttség két tagjának levelét olvasták fel a gyerekeknek. 1950. augusztus 18. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 18. 7:30–7:45.) A Falurádió adásaiban még később is számos beszámoló hangzott el a Szovjetunióban járt parasztküldöttség tapasztalatairól.

„Ha a kulák a takarmánygabona-beadására ellen beszél, azért teszi, mert elviselhetetlen számára a terménybeadás eddigi sikere. Minden szavával a dolgozók államának, s a karmaik közül kiszabadult dolgozó parasztnak akar ártani.” Válaszul a „kulákoknak” tovább kell folytatni a gabonabeadást, és le kell leplezni az „aljas hazugságaikat”.²⁷⁹

A vidéki parasztság a terménybegyűjtést követően az őszi mezőgazdasági munkákra készül a földeken, számolt be egyebek mellett erről is a hallgatónak a „Gazdakalendárium” 1950. szeptember 2-án elhangzott műsorában. Az adásban kiemelt hangsúlyt kapott a termelőszövetkezetekbe belépő új tagság bejelentése. A műsor készítői ezt azzal magyarázták, hogy az év folyamán kiemelkedő eredményeket értek el a termelőszövetkezetek. Sok helyen azonban még mindig visszatartó erő „a szokás, a kulákok és mindenféle ellenség agitációja is”. Ezeket az erőket le kell győzni. „A munkásosztály hatalmas segítségével, a nagyszerű gépek, melyek vidáman hasítják a termelőszövetkezetek földjét, aratják búzáját és biztosítják számára a lényegesen jobb termést, minden dolgozó parasztot gondolkodásra készítetnek.” A jól működő szövetkezetek híre bejárja a környéket, a tagok elmondják a környékbelieknek eredményeiket. Nincs olyan gazda, aki „ne vágyakoznék 14-15-16 mázsa holdankénti búzatermesre, új házra, öntözött kertészetre, vagy olyan ragyogó jószágokra, mint amilyet a termelőcsoportok újonnan épült hatalmas istállóiban nevelnek az államtól kapott fajtenyészetekből”. Mindezek azt bizonyítják, hogy a „szocialista mezőgazdasági nagyüzem olcsóbban termel”, mindezt a tervszerű gazdálkodással érheti el. A műsor készítői végezetül felsoroltak néhány olyan települést – Drávaszerdahely, Lovászhetény, Lippó, Csátalja, Bácsbokod –, ahol minden lehetőségét ki tudták használni a termelőszövetkezeti formának. Terveik szerint a következő esztendőben eredményeik az idei legjobb szövetkezetek eredményeit is „messze túl fogják szárnyalni”.²⁸⁰

Az első tervén harmadik negyedévi eredményeiről a Központi Statisztikai Hivatal jelentését közzétette a „Hírek” 1950. október 20-án délután elhangzott adásában. A mezőgazdaságban a kenyérgabona termése „jó közepes”, a takarmánygabona-termés az „átlagnál gyengébb volt”, de ezt a szárazsággal indokolták a szakemberek. „A szocialista szektor förlényét mutatja, hogy a holdankénti termés a termelőszövetkezetekben

²⁷⁹ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. augusztus 26. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 26. 5:30–6:00.

²⁸⁰ Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. szeptember 2. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. szeptember 2. 5:30–6:00.

és állami gazdaságokban jelentékenyen magasabb volt, mint az országos átlag.” A jelentés kiemelte, hogy az állami gazdaságok harmadik negyedévében sokat fejlődtek. „A 100 hold szántóra eső lóerő az év eleje óta megkétszereződött.” Az állami gazdaságokban jelentősen gyarapodott az állatállomány. A terménybeszolgáltatás terén is újabb eredmények születtek. Kenyérgabonából augusztus 20-ig 85%-ot vittek be a gazdák, míg a tavalyi év hasonló időszakában csak 55%-ot teljesítettek.

A gépállomások száma 361-re, a gépállomások összes traktorainak száma 5930-ra nőtt, ez a szám 1949-ben 2830 volt. Az ország gabona-termésének „több mint a felét a gépállomások csépelelték ki”. A termelőszövetkezetek száma is gyarapodott, a május 30-ig belépett családok száma 46 000 volt, szeptember végére ez a szám 86 000-re változott. A termelőszövetkezetek területe ugyanezen idő alatt 482 000 katasztrális holdról 740 000-re növekedett.²⁸¹

A „Gazdakalendárium” 1950. december 7-i adásában részleteket ismertetett a *Szabad Nép* december 3-án megjelent számából, amely a Minisztertanács határozatát tartalmazta az állattenyésztésről és takarmányellátásról az 1951 és 1952 évekre vonatkozóan.

A határozat egyik pontja kimondja, hogy az 1950. évi tejhozamot a zsírtartalom növelése mellett „országos átlagban tehenenként 1951-ben 200 literrel kell emelni”. A műsor szerkesztője feltette a kérdést, hogyan lehet elérni ezt a tejmenyiséget? A válasz a megfelelő takarmányozásban keresendő. A helyes takarmányozás a fiatal állatok részére naponta 3 kilogramm lucernaszéna és egy kilogramm kukoricadara. A kívánt tejhozam biztosan nem marad el. Ugyanilyen eredményt lehet elérni két hónapon át naponta 1,70 dekagramm kalóriadús búzakorpával. Ez összességében az első esetben nem egészen 1 mázsa lucernaszénát és 30 kilogramm kukoricadarát, a második esetben 1 mázsa korpát jelent. A műsor szerkesztői úgy vélték, hogy ez igazán nem lehet akadálya az „ötéves terv keretében az állattenyésztés fejlesztéséről hozott minisztertanácsi határozat teljes sikerének”.²⁸²

²⁸¹ Hírek. 1950. október 20. 12:00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

²⁸² Falurádió. Gazdakalendárium. 1950. december 7. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. december 7. 5:30–6:00.

A RÁDIÓ PROPAGANDÁJA A „JOBBDALI SZOCIÁLDEMOKRATÁK” ELLEN

1950 tavaszán támadás indult az egyesülést követően az MSZDP-ből az MDP-be került szociáldemokrata vezetők ellen. Koncepciós pereket követően 1950 áprilisában Szakasits Árpád, a párt elnöke, majd augusztusban Marosán György, az MKP-val egyesülést támogató pártvezető is börtönbe került. A szociáldemokrata perekben több száz párttag ellen indult eljárás. A perekkel együtt kíméletlen politikai támadás kezdődött a „jobbdali” szociáldemokraták ellen. Ebben a rádió propagandatevékenységére is számított az MDP vezetése. 1950. július 1-jén elhangzott „Hírekben” idézték Rákosi Mátyásnak a DISZ alakuló kongresszusán (1950. június 16–18.) elhangzott beszédét, amelyben a főtitkár kijelentette, hogy a jobbdali szociáldemokráciának „mindig is a rothadás, a burzsoá ideológiához, a rosszhoz, az ellenséghez való ragaszkodás volt az éltetője. [...] Ez volt akkor is, amikor Horthyt, vagy Hitler budapesti helytartóját, Veessenmayert szolgálták ki, [és] ma is, amikor Truman, Bevin²⁸³, Moch²⁸⁴ a legfőbb főnökük. A jobbdali szociáldemokraták azok – mondotta Rákosi Mátyás –, akik lazítják a munkafegyelmet, növelik a selejtet, tanácsokkal látják el és bátorítják a normalizatókat, a bércsalókat, a táppénzcsalókat, terjesztik az ellenség rémhíreit, igyekeznek aláásni a dolgozók jó hangulatát.”²⁸⁵

Ennek megfelelően szólt a rádió a „Hírek” 1950. július 31-én, délben elhangzott műsorában – a *Népszavából* átvéve – a jobbdali szociáldemokraták bércsalást elősegítő tevékenységéről. Azért támadnak a bércfronton – hangzott el –, „mert bár bérrendszerünk megvalósítani igyekezett a szocialista bérezés elvét, ez teljes mértékben még nem sikerült”. A jobbdali szociáldemokrata „osztályellenségnek érdeke volt, hogy ezt a hiányosságot felhasználja”. Így – állította a rádió – sikerül hatni a kevésbé öntudatos munkásrétegekre. A szociáldemokraták „támadták [...] ötéves tervünket, [...] amikor a munkafegyelmet lazították, bércsalásra és a munkaverseny ellen lázítottak. Támadást indítottak, az önköltségcsökkentés ellen, mert nekik az volt az érdekük, hogy az árak magasak legyenek s ezt kihasználva, elégedetlenséget szítsanak a dolgozók

²⁸³ Bevin, Ernest (1881–1951) angol munkáspárti politikus, ekkor külügyminiszter. *Munkásmozgalom Történeti Lexikon*. Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 1972. 65. o.

²⁸⁴ Moch, Jules (1893–1985) francia mérnök, politikus, szocialista parlamenti képviselő. Uo. 367. o.

²⁸⁵ Hírek. 1951. július 1. 12:00. MNL. K 615. fond. 282. csomó.

között. A bércsaláson keresztül veszélyeztették, a minőséget és rontani igyekeztek többek között az exportra gyártott áru minőségét, amellyel a magyar népgazdaságnak súlyos anyagi és erkölcsi kárt okoztak”. A szociáldemokraták célkitűzései között az is szerepelt Rákosi szerint, hogy tevékenységükkel az „élmunkásokat, sztahanovistákat, a munkásosztály büszkeségeit szembeállítsák a többi dolgozókkal, s ezzel megbontsák a munkásosztály egységét”. Az MDP felhívta erre a figyelmet: a „magyar munkásosztály visszaveri a jobboldali szociáldemokraták támadását. Az üzemekben sorra leleplezik a bércsaló és normalizáló jobboldali szociáldemokratákat, és a munkások maguk ítélnék felettük, ugyanakkor a dolgozók legjobbjai felajánlják, vizsgálják felül normáikat, mert látják, hogy a fejlődés feltétele az elavult normák helyesbítése.” A *Népszavát* idézve végül kiemelték, hogy „ezért fogadta munkásosztályunk megelégedéssel a minisztertanács határozatát a normák rendezéséről és az alapberek felemeléséről, mert meg van győződve arról, hogy az ötéves tervünk végrehajtását, a szocializmus építését segíti elő. A jobboldali szociáldemokraták leleplezése pedig megerősíti népi demokráciánkat, fokozza a gyűlöletünket és kíméletlen harcunkat az imperialisták minden csatlósa a béke ellenségei ellen.”²⁸⁶

A hírek mellett hosszabb, elemző előadások is elhangzottak a rádióban. Így például arról, hogy a jobboldali szociáldemokrácia az imperialista háború eszköze. Az írás szerzője az 1950. július 24-én elhangzott adásban, történeti távlatokban és nemzetközi összefüggésekben tárgyalta az imperialista háborúkat támogató szociáldemokraták politikáját. Ezt tették – hangzott el – 1914-ben az első világháború alatt, „amikor a szociáldemokrata pártok a proletár nemzetköziség teljes elárulásával és saját határozatainak felrúgásával vállalták: az imperialista háború támogatását”. Majd a világháború végén kitört „proletárforradalmak leverésére használta fel őket. Ők gyilkoltatták meg Liebknecht Károlyt és Luxemburg Rózát, a német forradalmi szocialisták vezetőit.” Később pedig „ők segítették a nácizmus kifejlődését Németországban. Ezért mondotta Sztálin elvtárs róluk: »A fasiszmus a burzsoázia harci szervezete, mely a szociáldemokrácia aktív segítségére támaszkodik.«” A „legnagyobb szolgálatot” tették „Hitlernek és Mussolininek és ezzel növelve a fasiszta agressziót, a második világháború veszélyét”.

A második világháborúban a nemzetközi munkásosztály háború- és náciellenes egységfrontját akadályozták. A vezetők nem tanultak a kon-

²⁸⁶ Hírek. 1950. július 31. 12:00. MNL. K 615. fond. 282. csomó.

centrációs táborok rémségeiből, ahol „nemcsak kommunisták pusztultak el, hanem volt szociáldemokraták is”.

A második világháborút követően az „újjaéledt szociáldemokrata pártok mindenütt újra a legsötétebb, a dollár-imperializmus szolgálatába szegődtek. Az amerikai imperializmus, mit a volt náci-imperializmus, világhatalomra tör, új háborúra készül, különleges feladatokat bízva a nemzetközi szociáldemokráciára. Ennek keretében a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen nemcsak propagandát folytatnak, de szabotázszt és kém munkát is.”

Az előadásban szó esett még arról is, hogy a „jobboldali szociáldemokraták esküdt ellensége[i]” a nemzetközi békemozgalomnak is. Végül Rákosi Mátyásra hivatkozva felhívták a rádióhallgatók figyelmét, hogy „mindenütt, ahol megbúvik, fedjük fel, leplezzük le, tegyük ártalmatlanná az ellenségnek ezt az elvetemült ügynökségét”.²⁸⁷

A „jobboldali szociáldemokratákat” a gazdasági felemelkedés ellenségeiként is bemutatták. Az Oktatási Osztály megbízásából Bacsó János²⁸⁸ 1950. augusztus 4-én elhangzott előadásában a pénzügyi stabilizáció, a jó forint elleni támadást „leplezte le”. A kommunistákkal szemben – hangzott el a rádióban – a szociáldemokraták a külföldi kölcsönökre akartak támaszkodni, amivel az imperialistáktól való függést érték volna el. 1946. augusztus 1-je után sem hagytak fel támadásaikkal. Sikerült elérniük „a cipő, a textil és más közszükségleti cikkek drágulását”. Szabotálták a vidék áruellátását, a városok élelmiszer-ellátását. Kirívó eltéréseket hoztak létre a fizetések terén: „Amikor a miniszterelnöki fizetés 1380 forint volt, egy segéd munkásé pedig 120 forint körül mozgott, vállalati vezérigazgatók számára 6000 forintos havi jövedelmet biztosítottak.”

A kommunista párt azonban keresztülhúzta számításait, „leleplezték aljasságaikat” a legmagasabb körökben mozgó jobboldali szociáldemokratákat. „Az eddig foganatosított 4400 letartóztatás is megtette a magáét.” A demokratikus erők „az MDP vezetésével elég erősnek bizonyultak, hogy minden támadást visszaverjenek, és megálljt kiáltanak

²⁸⁷ A jobboldali szociáldemokrácia az imperialista háború eszköze. 1950. július 24. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. július 24. 16:40–17:00.

²⁸⁸ Bacsó János (1919–1960) újságíró. Bécsben a Kereskedelmi Akadémián tanult. Az újságírói pályára 1945 után lépett: az *Igaz Szó*, majd a *Szabadságharcos* munkatársa. 1951–1956 között az *Új Világ* hetilapnál dolgozott. 1957 nyaráról az *Ország-Világ* című képes hetilaphoz került, és mindvégig annak rovatvezetője volt. *Magyar Életrajzi Lexikon* I. kötet. Budapest. 1967. 68. o.

azoknak a sötét erőknél, akik a gazdasági zűrzavar állandósulására spekuláltak...”²⁸⁹

A rádióban 1950. augusztus 16-án elhangzott előadás a „bércsalásra játszó” jobboldali szociáldemokraták elítéléséről szólt, kiemelve Peyer Károlyt, az MSZDP egykori vezető politikusát. Egyebek mellett elhangzott, hogy a „magyar munkásosztály a felszabadulás előtt nehéz harcokat, kemény sztrájkokat vívott az életszínvonal emelésért. Peyer és társai ezeket a harcokat mindig hátba támadták segítve tőkés uraiknak a munkásokat nyomorba tartani, életszínvonalukat mind lejjebb szorítani.” A háború után pedig „gyökeresen megváltozott módszerük [...] az újjáépítés hősie időszakában már [a] bérdezagógiát választották fegyverül a munkásosztály elleni támadásra”.

Rákosit idézve beszéltek arról, hogy „ők azok, akik lazítják a fegyelmet, növelik a selejtet, tanácsokkal látják el és bátorítják a normalizatókat, terjesztik az ellenség rémhíreit, igyekeznek aláásni a dolgozók hangulatát”. „...kikeresik a szocializmus építésének ütőerét, [...] támadtak a bérezés frontján. Hiszen a normák lazítása, a bércsalás a termelékenység emelését gátolja, a termelékenység emelése pedig öt éves tervünk egyik legfontosabb kulcspontja”.

„A jobboldali szociáldemokraták aknamunkája azt is célul tűzte ki – hangzott el a rádióban –, hogy lejárassa a munkaversenyt. Ezek a munkásárulók úgy értek el magas százalékot, hogy kétszer, háromszor számolták el ugyanazt a munkát úgy, hogy a már egyszer elszámolt munkadarabot visszaopták a raktárból.” Közülük néhány „bércsaló” a bíróságon felelt tettéért.²⁹⁰

Lukács József²⁹¹ 1950. szeptember 26-án elhangzott előadásában a szociáldemokrata politikusok és a klerikális reakció „szövetségéről” beszélt. A jobboldali szociáldemokraták és a klerikális reakciók „hűségese kiszolgálói maradtak mindmáig az imperialista burzsoáziának. [...] E két ellenforradalmi erő megjelenése óta lényegében ugyanazt a tevé-

²⁸⁹ Jobboldali szociáldemokraták – a stabilizáció ellenségei. 1950. augusztus 4. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 4. 17:20–17:30.

²⁹⁰ Miért érdeke a bércsalás a jobboldali szociáldemokratáknak? 1950. augusztus 16. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. augusztus 16. 20:30–20:50.

²⁹¹ Lukács József (1922–1987) filozófus, egyetemi tanár. 1945-ben a MADISZ tagja. 1949–1951-ig a Népművelési, 1952–1953 között a Külügyminisztériumban dolgozott. 1958–1960 a *Valóság* szerkesztője. 1960–1967-ben a *Világosság* szerkesztője. 1973–1977 ELTE filozófiai tanszékén egyetemi tanár. 1977-től az MTA Filozófiai Intézetének igazgatója. 1976-tól az MTA levelező tagja.

<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09689.htm> (2014. április 9.)

kenységet folytatja és így természetes, hogy harc közben nemcsak imperialista gazdáik, hanem egymás kezét is keresgéljük, hogy még eredményesebben harcolhassanak a kapitalizmus fenntartásáért, napjainkban új világháború kirobbantásáért.”

A „szövetség” további alátámasztására példaként a szerző 1947 tavaszát említette, amikor is a „klerikális reakció tömegpártjai és a jobboldali szociáldemokraták egyszerre kapták meg amerikai gazdáiktól a parancsot: minden áron kiszorítani a kormányból a fasiszmus elleni harc vezetőit, a nép legjobb fiait, a kommunistákat, hogy így megteremthessek a katolikus párt és a jobboldali szociáldemokraták szövetségén a lappangó új, reakciós államhatalmat”.

A Lukács kijelentette, hogy „nincs különbség a jobboldali szociáldemokraták és a klerikális reakció ideológiai fegyverei között sem. Mindkettő szociális demagógiával keveri az osztálybéke megteremtésére irányuló törekvéseit, mindkettő az ellentétek elkenésén, a dolgozók lefegyverzésén, a szolidaritás megbontásán, sztrájktilosra a népi demokráciákban pedig a szabotázson, bércsaláson, rémhírtérjesztésen fáradozik.”

Lukács a továbbiakban példaként a „jobboldali szociáldemokrata Peyer Károly és a klerikális vezér Friedrich István szerepét” említette a „Horthy fasiszmus megszilárdításában. Ezután, aztán nincs mit csodálkozni azon, hogy a reakció régi politikáját meg akarta ismételni, hogy Mindszenty is, Rajk is egyaránt a klerikális reakció és a jobboldali szociáldemokrácia összefogásának segítségével óhajtotta megszilárdítani a tervezett fasiszta, imperialista kényuralmat. Rajk és Mindszenty jól megértették gazdáik parancsait, az amerikai imperialisták politikája az egész világon ugyanaz.”

A szerző véleménye szerint a szociáldemokraták a koreai háború kirobbanásánál is szerepet játszottak, mert „az imperializmusnak ezek az elvetemült lakájai tudatosan támadják meg a legfontosabb pontok egyikét, hogy akadályozzák fejlődésünket, a békétábor további erősödését, hogy így hajtsák a háborús uszítók malmára a vizet. Kimutatták a foguk fehérét az imperializmus Vatikáni bérencei Korea kérdésében is.” Az előadásban Lukács a Vatikán lapjának az *Osservatore Romano* cikkét idézte, amely azt írta, hogy a „Koreába betolakodók »az emberi szolidaritás lobogója« alatt harcolnak. Az észak-koreai népi-demokratikus köztársaságot vádolja meg támadással és ugyanakkor – valószínűleg az irgalmasság nevében – szó nélkül megy el az 1200 »kommunista gyanús« dél-koreai kivégzésének híre mellett”. Az előadó megállapította, hogy a „nemzetközi politikában nincs olyan kérdése, amelyre a kleriká-

lis reakció, és a jobboldali szociáldemokraták együttműködése ki ne terjedne. Az imperialisták vatikáni bérencei és a szociáldemokrata háborús gyűjtogatók mindenütt egymásra találtak közös gazdájuk, az amerikai imperialisták segítségével.”

Az előadása végén hangsúlyozta, hogy a „klérus és a jobboldali szociáldemokraták vezetői azonban tévednek, amikor kihagyják számításból a dolgozó nép öntudatának hatalmas emelkedését, azt a tényt, hogy a dolgozók ma még az egész világon mind inkább tudatára ébrednek annak, milyen béke az, amelyről az imperializmus lakájai fecsegnek és meglátják a békeangyal hófehér inge alá rejtett atombombát és baktériumfegyvert. A katolikus dolgozók csak úgy, mint a múltban a szociáldemokrata befolyás alatt álló munkások együtt harcolnak a világbéke őreivel, a kommunista pártokkal, a Szovjetunió vezetete béketáborral, együtt sztrájkolnak a munkásosztály hatalmas többségével, együtt írják alá a békefelhívást és leplezik le a béke és a szocializmus ügynökségét akár a klerikális, akár jobboldali szociáldemokrata mezben jelentkezik is az.” „...a haladás egyre növekvő erői pedig el fogják söpörni az útból a háborús uszítók e megvetésre méltó ügynökeit.”²⁹²

A KOREAI HÁBORÚ A RÁDIÓ NÉHÁNY DOKUMENTUMÁBAN

1950. június 25-én a Kim Ir Szen pártelnök uralta Észak-Korea megtámadta az amerikaiak által támogatott Dél-Koreát. Ez utóbbi védelmében az ENSZ zászlaja alatt formálisan 15 állam, de lényegében amerikai csapatok sorakoztak fel; az északiakat a Kínai Népköztársaság „önkéntesei” erősítették. Váltakozó sikerű hadieseményeket követően 1953. július 27-én Panmindzsonban került sor fegyverszüneti egyezmény aláírására, amely lényegében az eredeti határokat, a status quót rögzítette.²⁹³

A rádió 1950. július 22-én kora reggel elhangzott híradásában a *Szabad Nép* „A magyar nép válaszol” című vezércikéből idézett, amelyben a koreai nép számára meghirdetett gyűjtési akció jelentőségét méltatták.

²⁹² A klerikális reakció és a jobboldali szociáldemokraták szövetsége. 1950. szeptember 26. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. szeptember 26. 20:45–21:05.

²⁹³ Tarján M. Tamás: 1953. július 27. A panmindzsoni fegyverszünettel véget ért a koreai háború.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1953_julius_27_a_panmindzsoni_fegyverszunettel_veget_er_a_koreai_haboru/ (2014. április 13.)

„Amikor a koreai harcokról hallottam, úgy éreztem, hogy a szomszéd ház ég” – ezeket a szavakat mondta Rideg Józsefné parasztasszony, aki 50 forintot adott kórházi felszerelésre jövedelméből. Szavaival pontosan kifejezte azt, ami „százazrek és milliók előtt, tudatosodott, hogy a nagy földrajzi távolság ellenére a szomszédunk házát gyújtották fel az imperialista gyújtogatók”. A vezércikkben hangsúlyozták, hogy az egész „magyar dolgozó nép az első pillanatban felismerte, hogy a koreai nép ügye a mi ügyünk is.” Az ipari munkások ezekben a hetekben vizsgálták felül a „laza normák felszámolását”, a parasztság értékelte az aratás, a cséplés, a terménybegyűjtés eredményét és a dolgozók „ezekben a hetekben fokozták a harcukat a belső ellenség leleplezésére, a jobboldali szociáldemokraták, a klerikális reakció és a kulákság mesterkedéseinek visszaverésére”. A koreai nép „becstelen megtámadása olyan szolidaritási mozgalmat váltott ki dolgozó népünkben, amely a mi körülményeink között ugyanarra összpontosítja népünk figyelmét, mint amiért Korea népe harcol: a béke megvédéséért”.

A gyűjtési akcióban az „üzemi munkásság jár az élen”, a pénzgyűjtéssel egy időben, szinte minden üzemben, gyárban „tettek termelési felajánlást is”.

A lap a gyűjtés hangulatáról is beszámolt, kiemelte, hogy a segítség a sebesült katonák, ártatlanul szenvedő asszonyok és gyermekek megsegítéséért indult, „de nem egy sebesült” népert. „Ellenkezőleg: mindenki büszkeséggel vehette tudomásul, hogy az igazság adta kettős fegyver birtokában a koreai nép kiveri hazája földjéről a pimasz betolakodókat, és győztesen üdvözlí a testvéri népek szolidaritását és segítségét.”²⁹⁴

A „Hírek” 1950. július 26-án délben megjelent kiadása egyebek mellett arról számolt be, hogy Vörös Csillag moziban tegnap este mutatják be az *El a kezekkel Koreától* című filmet. A film díszbemutatóján Szabó István vezérőrnagy, az MDP Politikai Bizottságának tagja mondott beszédet, elmondta, hogy a filmből még inkább világosabbá válik, hogy „miért érnek el hatalmas sikereket a néphadsereg csapatai”. Ma már nem lehet, hogy az „imperialista hódítók halomra gyilkolják a fegyvertelenül, védtelen szabadságukért küzdő népeket”. Észak-Korea komoly csapásokkal válaszol azoknak, akik a „szabadságát és függetlenségét akarják megsemmisíteni”.

A film kapcsán hangsúlyozta, hogy a magyar dolgozók a Szovjetunió „vezette békétábornak” a tagjai, „azzal válaszolunk az imperialisták

²⁹⁴ Hírek. 1950. július 22. 5:20. MNL. K 615. fond. 282. csomó.

észak-koreai támadására, hogy dolgozó népünk pár nap alatt több mint tízmillió forintot gyűjtött és tábori kórházat küld Koreába”. Az egész nép „még szorosabban felsorakozik nagy Pártunk mögé. Szilárd meggyőződésünk, hogy Lenin–Sztálin diadalmas zászlaja alatt a tartós béke győzni fog. Minket ebben a dicső harcban szeretett Rákosi elvtársunk vezet” – mondta befejezésül Szabó István.²⁹⁵

A „Hírek” 1950. július 27-én délben elhangzott összefoglalójában tájékoztatták a hallgatókat arról, hogy július 26-án egy 200 ágyas tábori kórházat indítottak útnak Koreába. A kórház személyzetét üzemek, gyárak küldöttjei búcsúztatták ünnepélyesen a Nyugati pályaudvaron, Lenin, Sztálin, Kim Ir Szen és Rákosi Mátyás képeit emelve a magasba transzparenszeiken.

A kórház költségeire indult gyűjtési mozgalom Budapesten több mint 5 900 000 forint, ebből az összegből a nagyüzemek 1 és ¼ millió forintot adtak. Vidéken 6 640 000 forint gyűlt össze. Az országban összesen 12 559 000 millió forintot gyűjtöttek a tábori kórház költségeire.²⁹⁶

A „Hírek” 1950. augusztus 9-én délben elhangzott adásában a *Szabad Nép* cikkére hivatkozva arról is beszámolt, hogy a koreai munkaverseny keretében „egyre hatalmasabb ütemben növekszik a verseny, a magyar dolgozók egymásután döntik meg, szárnyalják túl az új normákat, kiváló termelési eredményeket érnek el”. A hallgatónak részletes tájékoztatást ad a műsor legnagyobb gyárakban, üzemekben szervezett munkaversenyről. Így például a Rákosi Mátyás Művek „sztahanovistái, és minden dolgozója lelkesen veszi ki részét a koreai nép győzelméért folyó harcból”. Muszka Imre Kossuth-díjas esztergályos már a második napon „270%-ra teljesítette [az] igen bonyolult munkájára megállapított normát”. A Győri Vagongyár Hídműhelye eddig „140 000 Ft. értékű felajánlást teljesített”. A Magyar Pamutipar dolgozói a „napi 3200 méteres többlettermelésért harcolnak”. Az ózdi dolgozók „7,3 millió Ft. értékű többlettermelést vállaltak”. A diósgyőri gépgyár szereldéjében a géplakatosok elhatározták, hogy „egy esztergapaddal többet készítenek e héten”.

A vezércikk beszámolt a nők részvételéről a koreai hét munkaversenyében. „Az amerikai imperialisták bectelen támadása a magyar dolgozó nők körében is mélységes felháborodást váltott ki.” A Férfiruha ipari

²⁹⁵ Hírek. 1950. július 26. 12:00. MNL. K 615. fond. 282. csomó.

²⁹⁶ Hírek. 1950. július 27. 12:00. MNL K 615. fond. 282. csomó.

vállalatnál a nők 90%-a, a Lóden posztógyárban 83%-a, a Kistexben 76%-a, győri textilgyárban 70%-uk tett felajánlást.

A lap figyelmeztetett cikkében a „klerikális ellenség aknamunkájára”, mert egyes üzemekben „gátolta a felajánlási lendületet”. Az MNDSZ vezetői azonban mozgósítani tudják a „nők tízezreit olyan cselekvő békévédelemre, mint a normák túlteljesítése, a több és jobb munka”.²⁹⁷

„A koreai nép győzelmének erőforrásai” címmel készített műsort a rádió Oktatási Osztálya, amelyet 1950. augusztus 11-én sugároztak. Arra, hogy melyek ezek az erőforrások, „maga Kim Ir Szen adja meg a választ”. Először a Szovjetunió felszabadító szerepét hangsúlyozta a „japán gyarmatosítók uralma alól”. Másodsor országá demokratikus berendezkedését emelte ki, mert – mint mondta – a „véghezvitt demokratikus átalakulás teljesen megfelel népünk érdekeinek és biztosítja hazánk sikeres, demokratikus fejlődését”. Harmadszor az erő forrásának a Munkapártot jelölte meg, amely Korea „leghatalmasabb pártja”. A negyedik, pedig azaz erő, és tapasztalat, amivel a „Szovjetunió és a népi demokratikus országok” segítik Koreát.

A műsorban ezt követően részletesen bemutatták Korea történelmét, az ország kettészakadását, majd az 1945 utáni eltérő gazdasági, politikai fejlődésről szóltak. Végül a Dél-Koreában kialakult gazdasági, politikai helyzettel magyarázták, hogy miért volt szükség arra, hogy az észak-koreai csapatok háborút robbantsanak ki dél ellen. Mint mondták, „a koreai nép igazságos háborút vív az amerikai imperialisták és bábjaik ellen; hazájuk egyesítéséért, azért, hogy az egész koreai nép élvezhesse a szabadság és a demokrácia gyümölcsét, és hogy az egész nép megindulhasson a fejlődés és a felemelkedés útján, ezért mondjuk mi is, a világ valamennyi dolgozója:»El a kezekkel Koreától!«.”²⁹⁸

A „Hírek” 1950. augusztus 28-i déli összefoglalójában arról is beszámoltak, hogy vasárnap az országban sok helyen békenagygyűléseket szerveztek. A felvonulók „százazrei tüntettek az USA koreai terrorja ellen, követelve az imperialista csapatok azonnali kivonását Koreából”. Debrecenben 30 ezren vettek részt a gyűlésen. A résztvevőknek Kis Károly, az MDP Központi Vezetőségének tagja beszédében hangsúlyozta, hogy a „Szovjetunió az első perctől kezdve támogatja a koreai kérdés, békés rendezését, míg az imperialista gyűjtogatók megtagadják a békés rendezés napirendre tűzését, kimutatva ezzel rabló imperialista törek-

²⁹⁷ Hírek. 1950. augusztus 9. 12:00. MNL. K 615. fond. 282. csomó.

²⁹⁸ A koreai nép győzelmének erőforrásai. 1950. augusztus 11. Archivum. Műsorboríték 1950. augusztus 11. Adásba ment: 1950. augusztus 11. 17:40–18:00.

véseiket”. Kiemelte azt is, hogy a békéért folytatott harcot össze kell kötni a gyárakban, az üzemekben, a mezőgazdaságban a „termelés fokozásával”.

Kecskeméten, a békenagygyűlésen felvonulókhoz Hidas István, a Budapesti Pártbizottság titkára szólt. Beszédében a béke megvédésének fontosságát hangoztatta, amely az egész világ népeinek ügye. Ismertette az iparban és a mezőgazdaságban elért eredményeket, felhívta a figyelmet a Szovjetunióban járt parasztküldöttség munkájára is. Beszédét az országban kialakult békemozgalom erejének hangsúlyozásával zárta.

A miskolci békenagygyűlésen Apró Antal, a Szakszervezeti Tanács főtitkára tartott ünnepi beszédet. Kiemelte a békéért folyó harc fontosságát, amelyhez minden világrész dolgozóinak csatlakozni kell. A világ népeinek követelnie kell az ENSZ Biztonsági Tanácsától a koreai háború befejezését. Emlékeztetett a koreai munkahét felajánlásainak sikerére. A nehéziparban több mint 200 ezer dolgozó tett munkafelajánlást, a bányászok a hét folyamán 30 075 vagon szénnel fejtettek többet. Az ipari munkások és a parasztság is „megértette, hogy a termelés fokozása a béke védelme most egész népünk alapvető feladata”. A nagygyűlés résztvevői határozati javaslatot fogadtak el, amelyben „megbélyegezték az amerikai imperialisták koreai gaztetteit és megfogalmazták, hogy harcolnak a békéért”.²⁹⁹

„Több mint három hónapja folyik az a hősieles küzdelem, melyet a szabadságért és nemzeti függetlenségért harcoló koreai nép vív, a Hitlert is megszegyenítő bátorsággal és vadállati kegyetlenséggel támadó imperialista intervenciós hadseregek ellen” – ezekkel a gondolatokkal kezdte a koreai háborúról és a hadsereg erejéről szóló műsorát a rádió 1950. október 5-én. „Az egyenlőtlen erőviszonyok ellenére is töretlen erővel harcoló koreai nép nagyszerű küzdelmét csodálattal és meleg együttérzéssel figyeli az egész haladó világ.”

A műsor készítője arra a kérdésre kereste a választ, hogy honnan merít erőt a koreai Néphadsereg az „óriási túlerőben lévő intervenciós” hadsereggel szemben. A Néphadsereg erejét elsősorban a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme” adja. A forradalom győzelme „gyökeres fordulatot hozott az egész emberiség történelmében” – hangsúlyozta a szerző. Megváltoztatta a gyarmati világ helyzetét, „új fejezetet nyitott a népeknek felszabadulásukért vívott küzdelmében”.

²⁹⁹ Hírek. 1950. augusztus 28. 12:00. MNL. K 615. fond. 282. csomó.

Ez Korea történelmében is meghatározó volt, „Lenin és Sztálin eszméinek tüze új lángra lobbantotta a koreai nép elnyomott millióinak szívét”. Ezek az eszmék „vezetik és teszik hűsökké ma is a koreai harcosokat az amerikai imperialistákkal szembeni küzdelemben”.

A fő erő a Koreai Kommunista Párt, amely a koreai népet „egységbe tömöríti, szervezi és vezeti a szabadságért és nemzeti függetlenségért folytatott küzdelmében”. A Néphadsereg győzelmét a „Párt helyes és következetes politikája és a Párt vezetése alatt álló Néphadsereg jó stratégiája és taktikája tette lehetővé”.

A műsor hallgatói ezt követően a Koreai Kommunista Párt történetével ismerkedhettek meg, azzal, hogy a Szovjetunió kommunista pártja miként segítette a párt szervezését, és ebből jött létre a nép „megbontathatlan” barátsága. A Szovjetunió „kimeríthetetlen erőforrást jelent a koreai nép számára, amely minden szabadságáért és függetlenségéért harcoló nép biztos és szilárd támasza, példaképe és segítője”.

Ugyancsak „felbecsülhetetlen erőforrást jelent [...] a koreai nép számára a nemzetközi munkásosztály szolidaritása és harcos támogatása”. Majd így folytatta: „az imperialista államok elnyomott dolgozói sztrájkokkal, tüntetéssel, békenagygyűléssel, tiltakozó táviratok ezreivel, az amerikai fegyverek kirakásának [a fegyverek hajókról történő kirakásáról van szó] megtagadásával, – a népi demokratikus államok dolgozói pedig az imperialisták aljas politikájának leleplezésével, az imperializmus belső ügynökei, a jobboldali szociáldemokraták és a klerikális reakció elleni fokozott harccal segítik és erősítik a szabadságért harcoló koreai népet”. Nincs tehát olyan nép – hangsúlyozta –, amely ne juttatná kifejezésre azt, hogy a „koreai nép ügye minden szabadságszerető és békére vágyó nép közös ügye”.

A Néphadsereg erejének meghatározója, forrása a párt vezetője, Kim Ir Szen, aki egyben „kiváló katonai vezető. Vezetésében a „Sztálini hadtudomány alapján álló stratégiai és taktikai” elemek szerepelnek.

További forrás a katonák bátor, önfeláldozó, hősies helytállása, amelyet a kiváló katonai kiképzés során sajátítottak el. Ennek alapja pedig a „marxista-leninista” szellemű „sztálini hadtudomány” gyakorlata.

Meghatározó még a lakosság együttműködése és a földrajzi környezet alapos ismerete, amely nagy segítséget nyújt az „imperialista rablók ellen”.

A műsor végén a szerző az utóbbi napok hadijelentéseiről számolt be a hallgatóknak, amelyben az „amerikai imperialisták örült számbeli és anyagi fölénnyel megindított támadásairól számolnak be”. A szerző véleménye szerint az amerikai politikai és katonai vezetés „rendkívül

rosszul” számol, amikor a háború „esélyeit kizárólag az ágyúk és repülőgépek, valamint a dollármilliók számával mérlegelik, és a sikert vélt anyagi fölényükre alapozzák”. Elszámítják magukat, mert „nem értik meg és lebecsülik a népek szabadságvágyát, ellenálló erejét, és abba a hibába esnek, amelybe a múltban is beleestek és a jövőben is bele fognak esni mindazok, akik az öntudatra ébredt népek ellen harcolnak”.

A műsor egy Sztálin-idézettel zárult, amely így szólt: „soha nem lehet legyőzni azt a népet, melyben a munkások és parasztok nagy tömegei tudják, érzik és látják, hogy hatalmukat, a dolgozók hatalmát védik, azt az ügyet védelmezik, melynek győzelme részükre és gyermekeik részére biztosítja azt a lehetőséget, hogy az emberi munka minden alkotásában és a kultúra minden áldásában részesülhessenek”.³⁰⁰

Az MTVA Archívumában a Műsorborítékok sokaságában megmaradt egy dokumentum, amelynek címe „Egy koreai katona levele fiához” volt. A szöveg 1950. december 27-én hangzott el. „Ma elhagylak téged és anyádat, hogy fegyvert fogjak és harcoljak a hazánkra tört rabló amerikai zsoldosok ellen. Hogy győzünk, abban biztos vagyok: a Tummangang vize nem folyhat visszafelé, a Paktusztant nem rágják meg a patkányok. De megesik, hogy győztes csapatainkkal nem térek vissza Phöngjanba, hanem ott maradok valahol a csatatéren. A háborúban ezzel is számolni kell” – ezekkel a szavakkal kezdte az alig egyéves kisfiának írt búcsúlevelét egy katona. Az apa hosszasan leírta, milyen volt családjáélete a japán megszállás alatt. Majd azt kérte fiától, hogy próbáljon szerencsét a városban. Elmondta, hogy társaival Phenjanba ment munkát keresni, bár pontosan tudta, hogy a „szegény a gazdagtól jót nem várhat”, és azt is, hogy a „japán hódítók” a koreai nép „esküdt ellenségei”. A nagyváros kemény iskola volt, megtanulta, hogy a munkás sora nem könnyebb a parasztokénál. „Kevés bért fizettek és mindig annyit vontak le belőle, ezért-azért, hogy ne szabadulhassunk, hogy a gyárhoz láncoljanak bennünket.” Azt is megismerte, hogy ki azok, akik segítik a munkásokat és parasztokat, vagyis a pártot. Ezért 17 éves korába belépett a pártba, megtanult írni és olvasni.

A II. világháború kitörését követően társaival együtt Kim Ir Szen zászlója alá állt. „Gyűlöld fiam az ellenséget, ahogy én gyűlölöm. Hányszor csaptunk le rájuk, amikor a legkevésbé várták! Számtalanszor is megbosszultam az iri-i [Iri Dél-Koreában van] sortüzet és apám halálát.”

³⁰⁰ A Koreai Néphadsereg erejének forrásai. 1950. október 5. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. október 5. 19:00 az alig egy éves kisfiá 19:15.

Leírta fiának, hogyan sebesült meg az Amrokgang folyó partján, amikor a japánok bekerítették csapatukat. Bajtársai mentették meg az életét. A végső győzelem kivívásában a szovjet hadsereg segített 1945. augusztus 15-én. Azt kérte fiától, ha megnő, ezt a napot mindig ünnepelje meg, mert ez a nap jelentette számukra a szabadságot és a függetlenséget. „Megvalósulhatott a parasztságunk évszázados álma: földhöz jutott.” Majd leírta, hogy Korea kettészakadt, és mindazt, ami ezután történt azt „csak a 38. szélességi foktól északra eső területekről lehet elmondani”.

Büszkeséggel töltötte el, hogy az ország felszabadulásának első évfordulóján a párt többedmagával Moszkvába küldte tanulni. Azt a feladatot kapták, hogy írják meg a koreai nép történetét.

„Mérhetetlen az a segítség – írta –, amit a fõlszabadulás után is nyújtottak a szovjet emberek. Mérnökök, technikusok, orvosok, nevelők, mezőgazdasági szakemberek eljöttek hozzánk, hogy tanítsanak bennünket az új élet megteremtésére.” Részletesen beszámolt a Moszkvában töltött két évben történelekről, életéről, munkájáról, a mindennapokról. Hazatérve megnősült, és ekkor következett élete legboldogabb korszaka.

„Búcsúzóul a boldogságról szeretnék neked írni, hogy könnyebben rátalálj az igaz útra.” Életében a legnagyobb boldogságot a szabadság jelentette, de hangsúlyozta, hogy a „szabadságért nem harcolhatsz egyedül, a szabadságnak nem örülhetsz egyedül: a boldogsághoz vezető utat csak osztályoddal, és népeddel együtt járhatod”. A szabadságban boldogságot jelent a munka, mert „többé nem a létfenntartás küzdelmét jelentette, hanem az ország, a haza építésében való önkéntes részt vállalást is: ez adta meg célját és értelmét”.

Ez azonban még nem elég a boldogsághoz – folytatta –, mert akkor lehetsz igazán boldog, ha már nem lesznek boldogtalan népek a földön, s ha már nem lesznek imperialista hatalmak, amelyek a népek békéjét, boldogságát veszélyeztetik”.

„Ezért fogok most én is fegyvert, fiam. Bármily fontos munkát végeztem is, az ellenség ránk gyújtotta a házat, a fegyver most többet ér a tollnál. Jó géppuskás vagyok, szükség van rám a fronton.”

Utolsó gondolatként arról írt, mi fog történni a városban: „az itt maradt árva gyerekekről” az édesanya fog majd gondoskodni, „ez a Párt határozata”, amit mindenki „örömmel fogadott”. „Sohasem kell szégyenkezned szüleid miatt, hogy amikor a haza veszélyben forgott, csak a családjukkal törődtek.”

„Élve akarok visszatérni azért is, hogy még sokáig fogjam a kezed a boldogság felé vezető úton. Ha azonban úgy esik, hogy nem látjuk vi-

szont egymást, fogadd meg mindazt, amit levelemben búcsúzóul írtam. Rendületlenül hiszek a jövőben. A történelem minden ereje a mi szövetségünk és mindnyájunk atyja, Sztálin, reánk is gondol.”³⁰¹

A BÉKEKÖLCSÖNJEGYZÉS PROPAGANDÁJA A RÁDIÓBAN

Az 1949-ben már meghirdetett és 1950 elején induló ötéves tervhez tervkölcson-, majd békekölcsönkötvényeket bocsátott ki a kormány Olt Károly pénzügyminiszter ellenjegyzésével.³⁰² A békekölcsön valós céljait tekintve lényegében nem tért el a tervkölcson céljaitól és megoldási módozataitól. A háborúra készülő nehézipar fejlesztése, a gigantikus beruházások megfelelő anyagi bázist követeltek. Ezt csak a lakosság fizetésének megsarcolásával lehetett elérni. A nehéz gazdasági körülmények között a békekölcsön egyéb célokat is szolgált.

Az 1950. szeptember 28-án közzétett békekölcsönt 750 millió Ft értékben bocsátották ki, a visszafizetési határidő 10 év, a kamat 5% volt. (Az 1949-es tervkölcsonnál még 5 évben határozták meg a visszafizetést, a kamat ott is 5% volt.)³⁰³

A propaganda a terv- és a békekölcsön esetében az önkéntességet hangsúlyozta. A kölcsönt jegyzők azonban érezték, hogy jobb, ha jegyeznek, s még jobb, ha demonstratívan túljegyeznek. Gyárakban, üzemekben, a falun keltek versenyre az emberek, hogy ki és mennyit jegyez, s a propaganda, amiben fontos szerepet kapott a rádió, mindezt közvetítette.

Az országos propagandához csatlakozva jelent meg a *Rádió Újság* 1950. szeptember 29-i számában egy cikk a „Békekölcsön – újabb csapás az imperialistákra” címmel. „Békekölcsönt jegyez minden magyar és ezzel is kifejezi szeretetét népe, hazája mai rendje és épülő szocialista országa iránt – és kifejezi mélységese gyűlöletét a háborút készítő imperialisták ellen.” A magyar dolgozók „egységes kiállása a békekölcsön mellett is válasz az imperialisták rágalmaira, uszító hadjáratásra, válasz ez is az imperialisták hazai ügynökeinek diverziós kísérleteire. Válasz

³⁰¹ Egy koreai katona levele fiához. 1950. december 27. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. december 27. 20:00–20:25.

³⁰² Az MDP Agitációs és Propaganda Bizottsága kidolgozta a békekölcsön lebonyolítására vonatkozó menetrendet, annak megszervezését, a kölcsönjegyzés agitációját. MNL. 276. fond. 89. csomó. 157.; 158.; 159. öe.

³⁰³ Romsics Ignác: *Magyarország története...* i. m. 357. o.

ez is mindazoknak, akik megkísérlik megrontani népünk egységét, megzavarni népünk mély és hálátelt szeretetét a Szovjetunió iránt, akik éket akarnak verni a nép és nagy pártja, a kommunisták pártja közé.”

A dolgozók „tudják, hogy a kölcsön eszköze életszínvonaluk további emelésének, eszköze békénk védelmének. A kizsákmányolt dolgozók az imperialisták világában tudják, hogy a tőlük elrabolt pénz ellenségeik, az őket rabságban tartó állam kasszájába megy – a magyar dolgozók tudják: a kölcsön saját államunknak, önmagunknak adják, a helyes tervgazdálkodás eredményeinek növelése érdekében. A kényszer és az önkéntesség, az elnyomás és szabadág két világának ellentétei mutatkoznak meg ebben”.

A nyugati államokban a dolgozók „sohasem látják viszont a közvetlen és közvetett adók címén elrabolt pénzeiket – a magyar dolgozó tudja, hogy az államnak adott kölcsön jó befektetés, kamatostól visszatérül. Visszatérül pénze kamataival együtt direkt módon és visszatérül sokszorosan közvetve az élete szépülésével, életszínvonala emelésével. Neki termelnek a kölcsönből épített gyárak, neki jut lakás a kölcsönből épített házakban, az ő gyermekének épül iskola, kórház, üdülő és sporttelep.”

A rádió munkatársai is „harcosai a békének. A kölcsönjegyzés első napján eleget tesz náluk is minden dolgozó kötelezettségének.” A jegyzés első napját ünnepelték a rádióban, és tudják, hogy a kölcsönt „önmaguknak” adják „jó célokra”. Az elmúlt évben, a rádióban végbement fejlődés is bizonyította a kölcsön eredményességét.

Az újságban felhívták a figyelmet arra, hogy a békekölcsön jegyzésekor és október 22-én, a tanácsválasztás napján „népünk nagy Pártunkat, a Magyar Dolgozók Pártját, mélyen szeretett vezérét, Rákosi Mátyás elvtársat követi a felemelkedés útján, az újabb győzelmek felé”.³⁰⁴

„Hatalmas lendülettel folytatódott vasárnap a békekölcsön jegyzése”, számolt be erről a „Hírek” 1950. október 2-i déli kiadása. A nagyüzemek élen járnak a jegyzésben. A győri Vagongyár dolgozói, a Rákosi Mátyás Művek (Csepel) munkásai kitűnnek a „harcban”. A sztahanovisták, Horváth Ede és Muszka Imre egymással versenyezve jegyezték békekölcsönt. A *Független Magyarországból*, a Magyar Függetlenségi Népfront lapjából idézve beszámoltak arról, hogy „a boldog kölcsönjegyzők valamennyien elmondják, hogy az ötéves terv megvalósításának meggyorsítását, a tudomány és a művészet felvirágzását és mindannyiunk közös

³⁰⁴ A békekölcsön – újabb csapás az imperialistákra. *Rádió Újság*, 1950. szeptember 29. 2.

célját, a béke megvédését várják a békekölcsöntől. A haladó emberiség e legnemesebb célja mozgósítja a magyar dolgozókat, a békekölcsön-jegyzésre, a békekölcsön túljegyzésre.”³⁰⁵

A rádió híradásai 1950. október 3-án a parasztság kölcsönjegyzéseiről számoltak be. Ismeretes, hogy a népnevelők segítették a kölcsön-jegyzést vidéken. „A dolgozó parasztság hatalmas tömegei megértették, hogy mindnyájuk személyes ügye, a harc a békéért. Ez a tudat sarkalta a dolgozó parasztokat, hogy versenyre hívják ki egymást a kölcsön-jegyzésben. A jegyzésben Vas, Veszprém, Fejér, Bács és Zala megyék vezetnek. Mind gyakrabban a magas jegyzésről érkező hírek, nőnek a községek jegyzési átlagai, nem ritka az olyan község, mint a dunántúli Tolna megyei Alsónyék, amelynek lakossága átlagosan 728, vagy Vár-alja, amelynek lakossága átlagosan 540 forintot jegyzett. A budapesti kerületek versenyében a vasárnapi agitáció során Csepel tört az élre, de a hétfői nap során a IX. kerület, Budapest keleti munkáslakta kerülete újra megszerezte a vezető helyet.” Az üzemek versenyében az első helyen az „Egyesült Izzó Lámpagyár, amely a tavalyi tervkölcsönjegyzési átlagot majdnem megduplázta. A csepeli RM Művek dolgozói a győri Vagongyár dolgozóit az eddigi eredmények túlszárnyalására hívták fel.”³⁰⁶

A rádióban a hírösszefoglalók mellett hosszabb kommentárok is elhangzottak, ilyen adás volt például az 1950. október 6-án a „Békekölcsönnel védjük a békét” című előadás, amelyben lelkesedéssel szóltak arról, hogy „az első órában ezrek, az első napon százezrek, az első héten milliók teljesítették hazafias kötelességüket”. A jelszó hamar elterjedt: „Békekölcsönnel védjük a békét.”

Az előadás szerint a békekölcsön jegyzése lényegében a „magyar dolgozók népszavazása, amellyel hitet tesznek a béke mellett”. Elvileg háromigenes népszavazás: „Békét akarsz? Igen! Szabadságot? Igen! Jólétet, boldog jelent, még boldogabb jövőt? Igen.”

A műsorban egyéni példákkal kívánták hitelesíteni a kölcsönjegyzés fontosságát. Idézték például Fekete Gábor négygyermekes nádudvari gazdálkodót, ő 1945-ben négy és fél hold földet kapott. „Ötszáz forintot jegyzett, ötszáz forinttal szavazott a békére” és a következőket mondta: „a népi demokráciában sokkal könnyebb ötszáz forint béke-

³⁰⁵ Hírek. 1950. október 2. 12:00. MNL. K 615 fond. 282. csomó.

³⁰⁶ Hírek. 1950. október 3. 12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

kölcsönt jegyezni, mint a múlt rendszerben ingyenmunkán nyolcvan fil-lért keresni”.

Frank János felsőgallai 10 holdas gazdálkodó, aki 1000 forintot jegyzett, elmondta: „én is ki akarom venni a részemet a kölcsönjegyzésből, épp úgy, mint az ipari munkások. A béke, a szabadság nekünk épp úgy drága kincsünk, megvédése épp úgy érdekünk, mint nekik! [...] A dolgozó parasztság a felszabadulás óta már több ízben megmutatta, hogy nagy szövetségese, a munkásosztály vezetésével, áldozatkész munkával részt vesz az ország építésében és bebizonyította, hogy megbízható, hű szövetségese, hogy lehet rá építeni. Megmutatta ezt a dolgozó parasztság a kulákok ellen folyó harcban, amikor győzelemre vitte a kenyércsatát, hatalmas győzelmet aratott, amikor a terménybegyűjtés nagy munkáját határidőre, sőt a határidő lejárta előtt elvégezte. A dolgozó parasztság lelkes munkájával most is ezt bizonyítja, amikor versenyben végzi az őszi szántás-vetést, hogy a tanácsválasztás napjáig újabb győzelmet érjen el”.

Az előadás végén újra kiemelték, hogy az „élenjáró munkásosztály példáját követve a dolgozó parasztság békekölcsönre jegyez, tulajdonképpen saját magának adja. Mindenki jól tudja hazánkban, hogy a nép állama a rábízott pénzt tízszeresen, százszorosan adja vissza. Nemcsak kézpénzben és nyereségek formájában, hanem sokszorosan megjavult életünk színvonalának állandó emelkedésével is.”³⁰⁷

1950. október 7-én, a jegyzés utolsó napján, ismételten „nagyszerű” eredményekről számoltak be a „Hírek” déli adása. A Rákosi Mátyás Művek dolgozói „5 millió forinttal több békekölcsönt jegyeztek”, mint az 1949-es tervkölcsön esetében. Veszprém megye 27 milliónál tart, Békés megye 20 és félmillió, Fejér megye 18 millió, Szabolcs megye dolgozói 16 és fél milliót jegyeztek. Sok községben mindenki vállalta a békekölcsönjegyzést.³⁰⁸

Az első összesítést már másnap, október 8-án közzölték a hírösszefoglalóban. „A jegyzés végeredménye 1 milliárd 032 millió 085 ezer 300 forint. A 750 millió forint összegben kibocsátott békekölcsönt dolgozó népünk több mint 282 millió forinttal, tehát 37 egész 6 tized százalékkal túljegyezte.”³⁰⁹

³⁰⁷ Aktuális belpolitikai kérdések. Békekölcsönrel védjük a békét! 1950. október 6. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. október 6. 17:20–17:35.

³⁰⁸ Hírek. 1950. október 7. 12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

³⁰⁹ Hírek. 1950. október 8. 12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

Az 1950. október 10-én megjelenő napilapok kivétel nélkül a békekölcsönjegyzés sikeréről, a „nagy győzelemről” számoltak be. Az erről készült összefoglalót a „Hírekben” hallhatták a rádióhallgatók. A *Szabad Nép* vezércikkében Olt Károly pénzügyminiszter adott hivatalos tájékoztatást. Bejelentette, hogy a békekölcsön „750 millió forintos előirányzatának 37,6%-os túlszárnyalása komoly anyagi eredmény. A tervkölcsön is fontos eredmény volt, nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy már az első évben 900 millió forinttal felemelhettük ötéves tervünk beruházási keretét.” A békekölcsön „hasznlóan előrelendíti és meggyorsítja ötéves tervünk következő szakaszát”. A kölcsönt jegyzők „igen jó befektetést csináltak”. Nagyban segítettek ezzel az ötéves terv megvalósulását, amelyben „még több gyár, még több traktor” könnyíti meg a munkát. „De jó befektetés azért is – hangsúlyozta a miniszter –, mert ezen túl minden kötvénytulajdonos, amellet, hogy pénzét visszakapja, még kisebb-nagyobb nyereseményekhez jut.” Olt Károly azt is kiemelte, hogy az eredmény „mindenekelőtt döntő fontosságú politikai győzelem” is, mivel aktivizálta a szocializmus ügyéért dolgozó embereket. A békekölcsön sikeréért „népnevelők tízezrei indultak harcba [...] és a 2 750 000 kölcsönt jegyző bizonyítja Magyarország népének nagyszerű megmozdulását, a szocialista építés és a béke megvédése mellett”.³¹⁰

A békekölcsön jegyzés lezárása után közel három héttel Antos István pénzügyminisztériumi államtitkár 1950. október 27-én elhangzott előadásában arról beszélt, hogy „Mire fordítjuk a békekölcsönt”. Szólt arról, hogy a kapitalista gazdaságban is találkozhatunk államkölcsönnel, amivel a nagy bankok és az állam tőkét kívánják gyarapítani. A lakosság megtakarításának felhasználása ez esetben az „uralkodó osztályok érdekében, a költségvetés hiányainak fedezése céljából kerülnek kibocsátásra és fegyverkezési célokra, a rablőháborúk céljaira szolgálnak”. Ezzel szemben a szocialista békekölcsön célja – állította Antos István – „mindig a termelés növelése, a felhalmozás kiszélesítése”, a béke megvédése, a szociális és kulturális javak emelése. Ez az alapvető különbség a kapitalista és szocialista államkölcsön között.

A békekölcsönt a szocializmusban a lakosság kétszeresen kapja vissza: törlesztés, kamatokkal ellátott visszafizetés, valamint a hatalmas beruházások által, amelyek az ő pénzükből létesülnek, és végső soron közös tulajdonuk lesz – állította az államtitkár.

³¹⁰ Hírek. 1950. október 10.12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

Antos István felsorolta előadásában a készülő és a békekölcsönrel támogatott beruházásokat: a dunapentelei vasmű, a budapesti metró, az épülő gyárak tucatjai, a mezőgazdaság gépesítése. Idetartoznak még az új iskolák, kultúrotthonok, színházak, mozik, sporttelepek, üdülők százzai. „Ötéves tervünk – állította a szerző – kereken 51 milliárd forintot irányzott elő beruházási célokra.” Ebből a békekölcsön 1 milliárd 61 millió forintot vállalt magára. Ezzel a magyar nép „a Szovjetunió és a népi demokráciák népeivel együtt a békés építőmunka mellett tört lándzsát”. Ugyanakkor a békekölcsön hozzájárult a béke megvédéséhez, a „nagy Szovjetunió által vezetett békefront ránk eső szakaszának” védelméhez, „híven követve a Magyar Dolgozók Pártja és Rákosi elvtárs iránymutatását”.³¹¹

AZ ELSŐ TANÁCSVÁLASZTÁS, AZ ÚJ TANÁCSSTAGOK

Az 1950-es esztendő a magyar közigazgatási rendszer teljes átalakítását, a szovjet mintájú tanácsrendszer kiépítését hozta. Az 1949-es alkotmány a korábbi formák helyett a megyei, járási, városi és községi tanácsokat tette az állam helyi szerveivé. 1950. május 11-én az országgyűlés elfogadta az 1950. évi I. törvényt a helyi tanácsok szervezetéről. A helyi tanácsok költségvetése beépült az állam költségvetésébe. A felsőbb államigazgatási szervek rendeletekkel és utasításokkal irányíthatták a helyi tanácsokat.

Az első tanácsválasztásokat 1950. október 22-ére írták ki. A szervezést, a végrehajtást az MDP által irányított Népfontra bízta. Egyúttal összehangolt propaganda indult a minél nagyobb részvétel érdekében. Ebben a munkában a rádióra is jelentős szerep hárult.

A választás napját a rádióban ünnepként jelentették be. Hangsúlyozták, hogy a választásokat követően a „dolgozó nép közvetlenül is a kezébe vesz minden hatalmat. A munkásosztály és a dolgozó parasztság, ország szerte a termelés emelésével, munkamódszer átadással, az új normák túlteljesítésével készül a nagy ünnepre.”³¹²

A választási felkészülés kiemelt eseményei voltak a szervezett nagygyűlések. 1950. október 12-én Szegeden rendeztek választási tömeggyűlést, amelynek a párt fő ideológusa, Révai József volt a szónoka.

³¹¹ Mire fordítjuk a békekölcsönt? 1950. október 27. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. október 27. 17:20–17:35.

³¹² Hírek. 1950. október 6. 12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

Másnap a rádió részletesen beszámolt híradásában az ott elhangzottakról. Révai kiemelte, hogy 220 000 tanácstagot fog választani 6 millió választópolgár, „ami azt jelenti, hogy minden harminc választópolgár-ra jut egy tanácstag. Ez az arány már magába véve is mutatja, hogy a tanácsválasztásokkal igen komoly lépést teszünk előre népi demokráciánk megerősödése és kiterjesztése, államunk és népünk további összeforrasztása útján.” Az új tanácsok tagjai „kizárólag a dolgozó nép képviselőiből fognak állani s nem a reakciós kormányzat kinevezett kiszolgálóiból, a vagyonosok képviselőiből”. A leendő tanácstagok és a választóik viszonyáról Révai elmondta, hogy az új alkotmány „gondoskodik arról, hogy a dolgozó nép állandóan figyelje, bírálja, ellenőrizze saját képviselőinek munkáját és nézzen jól a körmükre: becsületesen, jól a nép érdekében dolgoznak-e?”. A politikus azt is hangsúlyozta, hogy a tanácstagjelöltek „Többsége dolgozó paraszt, termelőszövetkezeti tag, szegényparaszt, középparaszt egyaránt”. A tanácsválasztás „méltó választ fog adni a békére és függetlenségre törő imperialista uszítóknak. [...] Az imperialisták rágalmaival és arcátlanságával nem kellene sokat törődnünk, ha nem tudnánk, hogy mögötte az úgynevezett hidegháború van. A hidegháborút pedig, ha nem vagyunk résen csak egy lépés választja el a melegháborútól. Résen lenni annyit jelent, mint erősnek, képesnek, elszántnak lenni az önvédelemre, ami nem utolsó sorban annyit jelent, mint erős hadsereget szervezni. A béke védelmére felsorakozva, hadseregünket fejlesztve, nem szabad elfelejteni, hogy a hadsereg ereje nemcsak önmagában rejlik, hanem az ország erejében, a nép egységében rejlik.”

Az ország gazdasági helyzetéről szólva elmondta, hogy a „gabonabe-gyűjtés hatalmas sikere és a normarendezés” eredményeként „1950 első negyedévében a nehéziparban 760 Ft. volt az átlagkereset, a második negyedévben 789 Ft., ami júliusban 770 Ft-ra esett vissza, augusztusban már ismét nőni kezdett és elérte a 774 Ft. havi átlagkeresetet. Mindez azt mutatja, hogy a bérek nem estek, hanem újra emelkedtek és még tovább fognak emelkedni, de a teljesítményeknek megfelelően, ami egyaránt érdeke az államnak és a munkásnak.” Gazdasági nehézségeinkről szólva megállapította, hogy azok a növekedés nehézségei. Kiemelte a kormány részéről azokat az intézkedéseket, amelyek a „városok élelmezésének biztosítására hozott. Élesen visszautasította és megbélyegezte azokat a rágalmakat, amelyeket különösen a jugoszláv nép elvetemült hóhérai, a belgrádi banditák terjesztenek a magyar élelmezési helyzetről.”

A népfrontválasztásokra visszatérve kiemelte, hogy „aki helyesli az öt éves tervet az a Népfront mellé áll, [...] és a Népfront jelöltjeire sza-

vaz”. Aki pedig nem a Népfront jelöltjeire szavaz, az „az ötéves terv ellen van, az le akarja rombolni annak eddigi teljesítményeit, és akadályokat akar gördíteni az újak építése elé”.

Beszédében szólt még az ötéves terv várható eredményeiről, végül kiemelte, hogy minden sikert a „felszabadító Szovjetuniónak, nagy barátunknak és tanítónknak Sztálinnak köszönhetjük”. Végül elmondta, hogy „öt év munkája és küzdelmei bizonyítják, hogy Pártunk vezére, Rákosi Mátyás méltó rá, hogy a kommunisták, a munkásosztály, az egész dolgozó nép élén álljon és új, meg újsikerek felé vezesse hazánkat. Rákosi Mátyással előre a Népfront győzelméért.” A híresszefoglaló végén kiemelték, hogy ezeket a szavakat szűnni nem akaró viharos taps követte.³¹³

A rádió a tanácsválasztásokat azzal igyekezett életszerűbbé tenni, hogy ismert tanácstagjelölteket mutatott be. Ez történt a *Rádió Újság* 1950. október 13-én megjelent számában. Így például Erdey-Grúz Tibor Kossuth-díjas egyetemi tanárt, aki elmondta, hogy nagy megtiszteltetés számára a jelölés. Tervei szerint mint tanácstag még többet tehet a tudomány fejlesztéséért.

Megszólították Barcs Sándort, a Magyar Távirati Iroda vezérigazgatóját (a rádió volt vezetőjét), aki egyebek mellett kijelentette, hogy „Nincs még egy közigazgatási és államigazgatási felépítmény, amely olyan mélyen gyökerezne a népben, mint a Tanács”.

Benjámin László költő pedig arról beszélt, hogy meg akarja tanulni a „városi közigazgatást egészében és részleteiben”, hogy segíteni tudjon mint tanácstag a hozzá forduló emberek gondjain.

A nyilatkozók között olvasható Horváth Richárd lelkésztanárnak, a Katolikus Papok Országos Békebizottsága titkárának interjúja. Ő kijelentette, hogy szerinte a „tanácsokon keresztül elmélyül és megszilárdul népünk egysége. A tanács tagjai a népből valók, együtt élnek a néppel, sorsuk a közösség, a nép sorsa. A szeretet, a bizalom, az igazságérzet és felelősségérzet a közösségi élet lényeges alapja és mindannyian keresztény erény és életfeladat is egyúttal. [...] Minden hívő embernek – hangsúlyozta Horváth Richárd – tehát hitbéli meggyőződéséből következően is részt kell vennie a választásokban!”³¹⁴

A tanácsválasztás időpontjához közeledve a jelölőgyűlések száma is szaporodott. A rádió is hírt adott ezekről az 1950. október 16-án este

³¹³ Hírek. 1950. október 13. 12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

³¹⁴ Tanácsjelöltek – akiket a rádióból is ismerünk. *Rádió Újság*, 1950. október 13. 2.

elhangzott összefoglalójában. Így például Székesfehérvárról, ahol Dobi István tartott nagygyűlést. A szónok hangsúlyozta, hogy az alakuló helyi tanácsok a „nép harcos egységének egy-egy új vára lesz”. Farkas Mihály Pécssett pedig arról beszélt, hogy a „tanácsokban nevelődnek majd ki az új típusú, a munkásosztályból, dolgozó parasztságból, értelmiségből és a dolgozó kisemberekből származó vezetők, akik ezer és ezer szállal vannak összeforrv a néppel, s akik új módon irányítják majd a nép ügyét”.³¹⁵

A rádió vezetése a tanácsválasztáshoz kötődő műsoraiban a gyerekekhez is szólt. „Jó reggelt gyerekek” címmel 1950. október 17-én reggel ³/₄-kor az ébredő gyerekeket azzal „lepte meg” a rádió, hogy „Néhány nap múlva, október 22-én, országunk népe helyi tanácsokat választ”. A megválasztandó tanácsok jelentőségét a gyerekek számára a sport új támogatási rendszerével kötötték össze. A tanácstagok – hangzott el a rádióban –, akik között élsportolók is lesznek, mindent megtesznek majd azért, hogy új tornatermek, sportpályák, sportudvarok létesüljenek az iskolák számára. A fejlesztéshez az is hozzátartozik, hogy az „általános iskola elvégzésének idejére minden tanuló tudjon úszni”.³¹⁶

1950. október 21-én a rádió híradásai már a másnapi tanácsválasztás „ünnepi” előkészületeiről számoltak be. „Az ország dolgozói – hangzott el – lelkesen készülnek a holnapi választás ünnepére, a Népfront győzelmére.” Az ország zászlódíszbe öltözött, így várják a választás ünnepét. A népnevelők arra készülnek, hogy a lakosság 2 óráig adja le szavazatát. Ennek érdekében újra elbeszélgetnek a szavazókkal, hangoztatva, hogy „minden becsületes magyar embernek, aki szereti hazáját, aki meg akarja védeni a békét kötelessége vasárnap a népfontra szavazni”.³¹⁷

A szavazás utáni napon, 1950. október 23-án a rádió a híradásokban is a tanácsválasztásokon elért eredményekről számolt be: „Vasárnap este az ország minden városában és községében rendben befejeződött a szavazás. Az ország dolgozó népe lelkes ünnepségekkel, lampionos felvonulásokkal, kultúrrendezvényekkel ünnepelte az esti órákban a Népfrontnak a tanácsválasztásokon elért hatalmas győzelmét. A dolgozó milliók ünnepelték győzelmeink szervezőjét, a Magyar Dolgozók Pártját és népünk szeretett vezérét, Rákosi Mátyást.”

³¹⁵ Hírek. 1950. október 16. 17:00 MNL K 615 fond. 282. csomó.

³¹⁶ Jó reggelt gyerekek! 1950. október 17. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1950. október 17. 6:45–7:00.

³¹⁷ Hírek. 1950. október 21. 12:00. MNL K 615 fond. 282. csomó.

Az elért „eredményeket” a szavazás estéjén a fővárosban is ünnepelték. „Budapest utcái és terei fényárban úsztak. A Hősök terén és a más helyszíneken is műsoros előadást, majd utcabált rendeztek.” A rádió riporterei interjúkat készítettek az esemény kapcsán. Nyilatkozatot kértek Bulla Elma népszerű színésznőtől: „Nagy örömmel mentem szavazni. A szavazatszedő bizottság egyik tagja elmondta nekem, hogy engem is és kollégáimat is csupán a felszabadulás óta látott színpadon, mert azelőtt soha nem állt módjában színházba járni. Boldogan szavaztam a tanácsokra, hiszen többek közt újabb hatalmas tömegeket vonnak be kulturális életünkbe.”

Bajkai Istvánné munkásasszony elmondta, hogy Kőbányán él. Fiait a „háborúba kényszerítették a fasiszták. [...] Ma azért szavaztam a Népfontra, és azért harcolok a Népfront győzelméért, hogy megghiúsítsuk az új háborús gyűjtogatók terveit. De nemcsak szavazatommal, munkámmal is biztosítani akarom boldogságunkat, a békét.”

Novák Éva ekkor még bronzérmes, később világbajnok olimpikon „egyike volt a legboldogabb választóknak” – hangzott el a rádióban. „A fiatal úszóbajnoknőnk, aki a választás előtti nap a magyar úszóknak a tanácsválasztások tiszteletére rendezett versenyen megjavította a 200 méteres mellúszás világrekordját”, kijelentette, hogy „népi demokráciánk támogatása segített abban, hogy megjavíthattam a világrekordot. Most szavaztam életemben először. [...] Nyolc éve versenyzek már, de komoly eredményeket csak a felszabadulás után értem el.”³¹⁸

A rádió Aktuális Osztálya 1950. november 2-án kelt jelentésében értékelte az elmúlt fél év munkáját, ezen belül a tanácsválasztásokkal foglalkozó műsorokat. Elöljáróban megállapították, hogy „a békekölcsön és a tanácsválasztás agitációjához készített munkatervet” nemcsak végrehajtották, de túl is teljesítették. Igaz – írták –, kezdetben nem sikerült egészen jó, a tanácstagokat bemutató riportokat elkészíteni, de hamarosan változott a helyzet, és „sikerült igen sok, a tanácstagjelöltet érdekesen, színesen, emberi hangon készített riportokban népszerűsíteni”. A választási kampány utolsó két hetében már olyan riportok készültek, amelyek a tanácsok kérdését közel hozták a mindennapi élethez, megmutatták, „mit jelent a dolgozók számára a tanács”.

³¹⁸ Hírek. 1950. október 23. 12:00. MNL K 615, 282. csomó. (A későbbi összesítés szerint a választásra jogosultak 96,9%-a jelent meg a szavazáson, és ennek 97,8%-a a Népfront jelöltjeire szavazott. *Magyarország Történeti Kronológiája*. IV. 1944–1970. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1982. 1057. o.)

Összefoglalóan kijelentették, hogy a tanácsválasztás propagandája sikeres volt. Jobban kell vigyázni – írták – a riportok mechanikusságára és frázisszerűségére. Ez a későbbiekben kerülendő tanulság. Azt a kritikát is elfogadták, mely szerint „riportjainknál a való élettől való elszakadás” is megmutatkozott. Így fordult elő, hogy nem beszéltünk élethűen a „hibáinkról, a hiányosságokról, növekedésünk nehézségeiről és egy a valóságnak nem megfelelő rózsaszínű képet festettünk”. E hibákra is ügyelni kell – írták a jelentés készítői.³¹⁹

A *Rádió Újság* 1950. november 10-i számában, a választás után nem egészen három héttel interjú jelent meg a megválasztott tanácstagokkal. Nyilatkozatot közöltek Horváth Teri színművésznővel, aki akkor a Színművészeti Főiskola harmadéves hallgatója volt, s lett a budapesti VIII. kerületi tanács tagja. Interjújában elmondta, hogy a „népi demokrácia tette lehetővé, hogy ingyen tanulhassak”. Majd arról szólt, hogy „Mint tanácstag, becsületesen és lelkesen igyekszem dolgozni. Nemcsak a VIII. kerületi kultúrcsoportok munkáját segítem majd, hanem a kerület minden hozzám forduló dolgozójának panaszát, kezdeményezését meghallgatom és kivizsgálom.”

Simon Zsuzsa Kossuth-díjas rendező az V. kerületben lett tanácstag. Interjújában arról szólt, hogy munkáját, mint tanácstag, még jobban kívánja végezni. „A kultúr munka területén útbaigazítást adok majd, de fő feladatomnak tekintem azt is, hogy mint anya, a hozzám forduló szülőknek is segítségére leszek ügyes-bajos dolgaikban.”

Vásárhelyi Zoltán is az V. kerületben lett tanácstag. Ő a Vásárhelyi-kórus rádiószereplései során vált közismertté. Jelenleg – mint mondta – a Honvéd Központi Művészegyüttes énekkarának a művészeti vezetője. „E téren különösen a békeharc megvédését kívánom zenei vonalon indulóinkkal, katonadalainkkal tovább erősíteni.” A tanácstagság – állította – a munkában és közéleti tevékenységében is segítségére lesz.³²⁰

³¹⁹ Az Aktuális Osztály jelentése munkatervének eddigi végrehajtásáról, tekintettel a lezajlott kampányokra. 1950. november 2. MTVA KI. TD-362/3. 4. doboz.

³²⁰ Tanácsstagok – munkájukról és a békéről. *Rádió Újság*, 1950. november 10. 4.

III. FEJEZET

Az ellenőrzések éve

1951

A TAKARÉKOSSÁG JEGYÉBEN

Szirmai István, a Magyar Rádió Hivatal vezérigazgatója 1951. január 2-án Révai Józsefnek írt feljegyzésében arra kérte, hogy támogassa a rádió évi fejlesztési tervét, ami 2 millió forinttal terheli a minisztérium valutakeretét. A részletes indoklásban az szerepelt, hogy Angliából magnetofonokat, hangrögzítő készülékeket kell beszerezni. A rádió összesen négy ilyen berendezéssel rendelkezett ekkor, amelyből egy már nem működik tökéletesen. A négy készülék a „központi stúdiók ellátására is elégtelen.” A fejlesztések nem állhatnak meg, de ezzel együtt „végre kell hajtanunk bizonyos fokú decentralizációt Pesten is és országos viszonylatban is”. Ez azonban csak akkor valósulhat meg, ha az 1951-re igényelt magnetofonokat „be tudjuk szerezni” – írta Szirmai.

A feljegyzésben magnetofonszalagok vásárlását is kérte Szirmai, szintén a valutakeret terhére. Az 1951-re igényelt 10 000 darab magnetofonszalagból 3000 darab került felhasználásra, a „többi műsortartalékolásra kell” fordítani, mivel „Tartalékolnunk kell legalább 200 óra rögzített zenét és 100 óra rögzített prózát” is.

A vezérigazgató feljegyzése végén arra kérte Révait, „biztosítsa, hogy a Tervhivatal a kért kétmillió forint-valutát ne csökkentse”, és kapjon támogatást ahhoz is, hogy a „szükséges import mielőbb lebonnyolódjék”.³²¹

Még az év elején sor került a *Rádió Újság* szerkesztőségi munkájának értékelésére, valamint a további feladatok meghatározására – volt olvasható az 1951. január 11-én készült jelentésben. A dokumentum bevezetőjében megállapították, hogy a lap népszerű, majd azt vizsgálták, „mennyiben teljesítette azt a feladatát, amely rá, mintegy viszonylag

³²¹ Feljegyzés Révai József elvtárs részére. 1951. január 2. MTVA KI. TD-322/3.

nagy példányszánú és az olvasók széles rétegeihez eljutó” sajtóra hárul. „Ez a feladat pedig nem más, mint Pártunk és Kormányunk politikai-kultúrpolitikai célkitűzéseinek olyan szolgálata, amely a rádióújság profiljának megfelel. A rádióújság éppúgy »Népfrontújság«, mint a rádió.”

Lévai Béla főszerkesztő mielőtt a részletek taglalását megkezdte volna, hangsúlyozta, hogy a lap szerkesztősége mindig szem előtt tartotta a „Központi Vezetőség” határozatát, amely rávilágított a „munka” fontosságára és hiányosságaira is. „Most már inkább az a veszély áll fenn, hogy a »színesség, olvasmányosság, érdekesség« ürügyén nehogy visszacsússzunk egy olyan kispolgári lapstílusba, amely ellen pedig már sok eredménnyel harcoltunk.”

Ezt követte a pontokba szedett részletes, kritikus-önkritikus és az eredményeket bemutató rész. 1. A lap eredményeit vizsgálva megállapítható, hogy kialakult annak rádiószerű profilja, vagyis a tartalomban nem jelenik meg olyan írás, aminek nincs köze a rádióhoz. 2. Ehhez hozzátartozik, hogy a „maga a rádió, a rádióműsor nemcsak a kultúrát szolgáltatja, de foglalkozik a magyar élet, a magyar építés minden problémájával, a békéért folyó harcnak pedig egyik legfontosabb eszköze”, vagyis a „rádiószerű módon hozzá tud szólni minden fontos kérdéshez”, figyelembe véve a terjedelmi korlátokat is. 3. A lapban a többi „baráti” országban megjelenő témákhoz hasonlóan foglalkozik az „imperialista rádiók leleplezésével”, az ötéves terv „rádióban szereplő hőseivel, az építés rádióban is tükröződő problémáival, a baráti rádiók bemutatásával, a magyar színházi élet rádióban is bemutatásra kerülő eseményeivel, a rádióban elhangzó irodalmi művek részleteinek közlésével, vagy [...] a rádiógyártás sztahanovistáival, a magyar rádiózás távlataival, stb.”. 4. A lap igyekszik olyan témákkal foglalkozni, amelyek a rádióhallgatók „összességét” egyaránt érdekli. 5. A szerkesztésben sikerült elérni, hogy a „szovjet és a népi demokratikus anyag szervesen hozzátartozik a laphoz, tehát a »rádiós« anyag, – nem úgy, mint számos más újságban, ahol például a szovjet propaganda »kilóg«, erőltetett”. 6. „Kiküszöböltük – és mindjárt tegyük is hozzá, hogy koránt sem megfelelő módon, – a rádióújságban azelőtt oly gyakori pongyolaságok, megbízhatatlan információk, a bárgyú, nem tudni mi okból rádióújságba bekerült cikkek »Színházi Élet« stílusú, kulisszahasogató, »színes« írások jórésztét. Kisiklások – lásd Karádi-címlap... – még vannak.” 7. A címlapok esetében megszűntek a „magazin-stílusú és csupán a kiadóhivatal állítólagos érdekeit szolgáló” borítóképek és egyéb „pl. hatodrangú szereplők beküldött arcképeinek” közlése is. 8. Sikerült

megvalósítani a teljes és részletes műsorközlést, párhuzamosan a Kosuth és Petőfi adóknál. 9. A szerkesztőség munkatársai megszervezték, hogy a szomszédos országokból gazdag képanyagot közölhessen a lap a rádiózásukról és az ország életéről is. 10. Megszűnt a lap „sokszor nyugati stílusú, cifra, nyugtalan” tördelése, és megváltozott a külalakja is. 11. Jó kapcsolatot sikerült kialakítani a hallgatókkal, már inkább gondot jelent a levelek közlése, a terjedelem korlátai miatt. 12. A kiemelten fontos műsorokról a korábbiakhoz képest részletesebb ismertetést ad a lap, de ez még nem megfelelő. 13. Komoly érdeme a szerkesztőségnek, hogy az előre elkészült terveket a Népművelési Minisztérium Sajtóosztálya „több ízben megdicsérte”. 14. Sikerült megszervezni a „minőségi, mennyiségi és önköltségsökkentési munkaversenynek egy még kezdetleges, de jól funkcionáló formáját”. 15. Jó kapcsolatot épített ki a szerkesztőség a rádió egyes osztályaival, de az együttműködésben még vannak hiányosságok. 16. A súlyos sajtóhibák kiküszöbölése érdekében komoly kézirat- és korrektúra-ellenőrzést vezetett be a szerkesztőség. 17. pontban említette Lévai a „politikai hibák” számának minimálisra történő csökkenését, további eredménynek pedig azt, hogy, mindezek következtében, már nem kell a Népművelési Minisztérium Sajtóosztályának „állandó felügyeletet” gyakorolnia a lap felett.

A dokumentumban a szerkesztőségben végzett munka legfőbb hibáiról olvashatunk. Ilyenek például a megbízhatatlan információk gyakorisága, a „falusi kultúrotthon- mozgalom” és kultúrversenyek népszerűsítése, az „éberség szempontjainak tökéletes betartásával”, vagy hogy többet kellene írni a „rádiónak, a honvédség nevelésében, és kiképzésében betöltött” szerepéről, propagálni kell a vezetékes és néprádiót. Az Oktatási Osztály által összeállított „Rádiószeminárium” adások tervezetét meg kell ismertetni a hallgatókkal, példaadó kritikákat kell közölni a hallgatók leveleiből, több külső munkatársat kellene foglalkoztatni a szerkesztőségben, fokozottabban figyelni kell sajtóhibákra, az idegen szavak és nevek helyesírására, „rendszeresebben több humort kell adni”, ki kell küszöbölni a rossz minőségű apró képek felhasználását. El kell érni, hogy a keresztretjvényekben ne legyenek rejtvénytyszerkesztési hibák, a címdalakat változatosabbá, érdekesebbé kell tenni.

A jelentés következő részében a főszerkesztő kitért a szerkesztőség belső problémáira. Beszámolt arról, hogy a munkatársak elmondták, hogy egyszemélyi vezetés érvényesül, „nincsen azonban – az osztályvezető hibájából – rendszeres, nyugodt, »izgalommentes« munkastílus, és bizonyos, hogy ez [az] okozója a hibáknak is, az elmélyültebb, gondosabb munka hiányának is”. Probléma az is, hogy a szerkesztőség

munkatársainak terhelése nem egyenlő, van olyan munkatárs, aki sokkal többet dolgozik, mint a másik. A kis létszám miatt lényegében egész nap feszített tempóban folyik a munka. A munkatársak egy része külső munkán van, mások szakmai előadás-sorozaton vesznek részt, megint mások pedig továbbképző tanfolyamok hallgatói. A szerkesztőség egyetlen nagy helyiségben van, a munkatársak zavarják egymást a szerkesztésben, olvasásban, korrektúrázásban. A gyakori munkatársváltások sem tesznek jót a szerkesztőségi munkának. Az adminisztrációs munkát egyetlen szerkesztőségi titkár végzi, ami nagy megterhelés a számára, de nincs osztályvezető- helyettes sem.

Lévai a jegyzőkönyvben a példányszámokról is pontos kimutatást készített: 1949 nyarán, amikor az előző főszerkesztő, Gyöngyösi Nándor elment, 65 000 példányt nyomtak a lapból. 1950 elején 82-85 000, 1950 nyarán 71 000, 1950 októberében (amikor az egész terjesztést átszervezték) 61 000, 1950-ben az 51. szám már 77 782 példányban jelent meg. Magyarázként hozzáfűzte, hogy 1950 októberéig az eladatlan példányok, a remittenda elérték a 30-35%-ot. 1950 őszétől „áttértek az ún. fix remittendára, ami nem lehet több mint 10%”. Megállapította, hogy ennek ellenére a példányszám így is „sokkal magasabb, mint az eddigi legnagyobb, és az utóbbi két hónapban fokozatos és állandó emelkedést mutat”.

Ennek az a magyarázata – írta a főszerkesztő –, hogy a Posta és a Lapterjesztő „megfelelő szervei jobban funkcionálnak és hogy a szerkesztőség többszöri sürgetésére a Folyóirat Kiadó vezetősége megindított több olyan kampányt, amelyet eddig hiába kértünk”. Ilyen akció volt például a rádió-előfizetők körlevélben történő értesítése, vagy a postások „érdeklteté tétele, az előfizetés gyűjtésben”. Az új rádió-előfizetők az újságban található szelvény kitöltése és a postához történő elküldése után kapnak „rádióengedélyt”, nekik a lap két hónapig ingyen jár.

Lévai Béla hiányossággként említette, hogy a lap nem jut el megfelelő példányszámban a Csehszlovákiában és a Romániában élő magyarokhoz. Gondot jelent a papírhány is, így nem lehet a terjedelem emelésére gondolni, illetve arra sem, hogy a lap árát csökkenteni lehessen. Annyi kedvezményt sikerült elérni, hogy az 1 forint 50 filléres példányonkénti ár mellett a havi előfizetési díjat 4 forintra szállították le.

A jegyzőkönyv végén Lévai Béla a legfontosabb feladatokat sorolta. A közelgő pártkongresszusra készülve a szerkesztőség a „minőségi munka fokozásán kívül” brigádmozgalom indítását tervezi. „A műsorosztályok megbízottaival komplex-brigádot szervezünk a műsor teljességének és hibátlanságának biztosítására.” A nyomda jobb kihasználása-

nak érdekében a munkatársak törekszenek a kéziratok pontos leadására és a gyorsabb korrektúrázásra. A lap leadási idejét 20%-kal kell csökkenteni. A kongresszusig el kell érni, hogy a költségvetésnek csak a 60%-át használják fel.³²²

A takarékoság nemcsak a *Rádió Újság* szerkesztésénél, megjelenésénél jelentett átszervezési feladatokat, hanem, a Minisztertanács 1951. január 11-én hozott határozatának értelmében, az egész rádiónál. „A műsoroknál a nívónak, művészi színvonalnak legcsekélyebb érintése nélkül nagymérvű megtakarítás volna elérhető, ha az osztályok pontosan, tervszerűen dolgoznának. Kihat ez a műsorral összefüggő minden munkára.” A takarékoságot különösen a végső lebonyolító szerveknél kell figyelni: a Stúdió-, a Műszaki Osztály, a lebonyolítás, a műsorutalványozás, a postázó, a kottamásolások munkájánál. A pontos és tervszerű munkánál megszűnnének, például a kottamásolásoknál az 50%-os, illetve 100%-os sürgősségi és éjszakai pótdíjak, a műsoroknál az éjszakai taxiköltségek, amelyek tetemes összegeket tesznek ki.

A hangfelvételek készítése esetében is fontos a takarékoság, mert a Műszaki Osztály decemberi felmérése egyértelműen kimutatta, hogy 115 órával több volt a felvételi idő. A rögzített anyagok időtartama 561 óra 37 perc volt, ebből a leadott műsor 446 óra 56 perc. Így keletkezett a felesleges többlet idő. A kimutatásból az is kiderült, hogy a legtöbb feleslegesen felvett műsoridő a Zenei Osztályon keletkezik. A többletkiadás természetesen a munkabérben, a tiszteletdíjakban és a jogdíjakban is kimutatható.

A Műszaki Osztály statisztikai adatai arra is rávilágítottak, hogy „egy rögzített műsoróra 6 munkaóra esik”. A keverő technikuskánál egy műsoróra 12 munkaóra alatt készül el. Ugyancsak magas a munkaórák száma a hangfelvételek, riportok esetében, ahol egy külső helyszínen rögzített óra 40 felvételi munkaórát jelent, ezekhez hozzáadódik még a gépkocsivezető és a riportter munkaidejének anyagi vonzata. „Mindezek az adatok a munka szervezetlenségében és az ezzel kapcsolatos kérdések »túl liberális« kezelésében keresendők.” A felmérésből azonnal kiderül, hogy a külső közvetítéseknél a riportterek „munkájukhoz minden előzetes előkészület nélkül fognak hozzá”.

A Minisztertanács a dokumentumban azt javasolta, hogy Aktuális Osztály vezetője „tegye szigorú vizsgálat tárgyává a kérdést”, a Műsza-

³²² Jelentés a „Magyar Rádió” munkájáról. 1951. január 11. MTVA KI. TD-363/1. 5. doboz.

ki Osztály munkatársai és a technikai eszközökkel csak akkor készíthetnek külső felvételeket, amikor a riporterek már felkészültek a felvételre. Az Aktuális Osztály vezetője engedélye nélkül „vidéki kiszállás ne történhessék”. A dokumentum készítői úgy vélték, hogy ezek az intézkedések jelentősen csökkentik a munkaórát, a kiszállás költségeit. Arra is rávilágítottak, hogy a pluszköltségeket a későn elkészített műsorok okozzák. Ezért nyomatékosan felhívták a Műsorigazgatóság figyelmét arra, hogy amelyik műsor a szereposztással nem készül el időben, ahhoz ne rendeljenek meg zenét, illetve azokat a darabokat, amelyekhez nem mellékeltek költségvetést, szintén ne fogadjanak el. A takarékos „műsorköltségkeret” megtartásáért az osztályvezetők, a teljes műsorköltségért pedig a Műsorigazgatás a felelős. A plusz munkaóra kifizetését a jövőben csak a Gazdasági Osztály vezetője engedélyezheti, rendkívüli esetben az osztályvezető is, de utólag azt jelentenie kell.

A Minisztertanács a dokumentumban az anyagfelhasználással kapcsolatos takarékososságra is figyelmeztetett. A rádió munkatársai az „irodászerekkel, papírral való takarékososságot csak kismértékben tartják szem előtt”. Az intézményen belüli levelezésnél is „céhes papír, boríték kerül felhasználásra”. A rádió munkatársai „megtagadják” az előírt „mofém írónok” (töltőceruza) átvételét. A munkafolyamatok ellenőrzése során az is kiderült, hogy a lektorok olyan kéziratokat is másoltatnak, amelyek nem a végleges szöveget tartalmazzák. Meg kell határozni azoknak a körét, akik a lemásolt példányokat megkaphatják, mert itt is sok felesleges papír keletkezik.

A Műszaki Osztályon takarékoskodni kell a vágótűkkel (a hangot a filmbe karcoló tű), korábban ehhez a művelethez acéltűket használták, mostanra azonban a zafír vágótűket részesítik előnyben, az utóbbiakkal sokkal könnyebb dolgozni, mert a vágószög beállítása sokkal kevesebb időt vesz igénybe. Az árak között lényeges eltérés van, az acéltű 2 forintba, a zafírtű 60 fillérbe kerül.

Az anyagtakarékossággal kapcsolatos javaslat a rádión belüli a levelezésre is kiterjedt. Csak a bizalmas tartalmú levelek kézbesíthetők borítékban, a többit „sima fogalmazó, vagy átütő” papírra írva, tűzőkapoccsal lezárva továbbíthatták. A töltőceruzák használata „mindenkire kötelező” volt.

A Műsorigazgatóságnak el kell készíteni azoknak a munkatársaknak a jegyzékét, aki a műsorokat fénymásolatban megkapják. A másolatokat a jövőben csakis kétoldalasra lehet készíteni, a sokszorosítóban dolgozó munkatárs a továbbiakban csak olyan anyagot vehet át sokszorosításra, amelyet a Titkárság engedélyezett.

A dokumentum készítői nyomtatékosan felhívták a figyelmet a rádió berendezési tárgyainak védelmére. Ennek érdekében javasolták, hogy az összes stúdió kulcsát a Lebonyolítási Osztály kezelje, az osztályvezető engedélye nélkül senki se léphessen be a stúdiókba. A berendezési tárgyak épségéért, pedig a műsorellenőrök és az altisztek egyaránt felelősek.

A rádióban komoly takarékoskodási rendszabályok léptek életbe a fűtéssel és a világítással kapcsolatban is, mindezek betartatásáért az osztályvezetők által kijelölt munkatársak voltak felelősek.³²³

A takarékosági rendeletet a Rádió Kollégium még aznap, január 11-én megtárgyalta. A kollégium tagjai elmondták véleményüket a javaslatokkal kapcsolatban. Pollner György arra kérte az osztályvezetőket, hogy a takarékosággal kapcsolatban pontosan írják le, milyen feladatokat tudnak vállalni. Hajdú Pál, az Aktuális Osztály vezetője hangsúlyozta, hogy a takarékosági szempontokat figyelembe kell venni, hogy „az ne a műsor minőségének rovására menjen”. Újhelyi Szilárd műsorigazgató pedig azt emelte ki, hogy a „tervszerű műsorszerkesztéssel” lehet a legtöbbet megtakarítani. Az éjszakai felvételeket a „színészek elfoglaltsága” miatt nem lehet megszüntetni, csak csökkenteni. A rögzített, de adásba nem kerülő felvételek kérdését meg kell vizsgálni. Szirmai István megerősítette Pollner György véleményét, vagyis az intézmény „átfogó takarékosági” tervét az osztályvezetők javaslatai alapján kell elkészíteni.

A Kollégium hétpontos határozatot fogadott el a takarékosággal kapcsolatos feladatokról, amelyek lényegében megegyeztek a Minisztertanács által javasoltakkal. A kottamásolásokat rendkívüli esetben csak Újhelyi Szilárd vagy Szirmai István engedélyezhette. A hangfelvételek tartalékolására szintén csak a műsorigazgató adhatott engedélyt. A kollégium tagjai arra kérték a Zenei Osztály vezetőjét, hogy két héten belül készítse el az osztályon tartalékolt műsorok jegyzékét. Mispál Lajost a testület a RAFILM-mal (Rádió és Filmtechnikai Nemzeti Vállalat) való tárgyalásra kérte fel. A Műsortitkárság megbízást kapott arra, hogy készítsen egy részletes névsort azokról a munkatársakról, akik a műsoranyagot másolatban megkaphatják. A szövegmásolások takarékosága érdekében a határozat kimondta, hogy „ha a rendező vagy a lektor nem végleges szöveget másoltat le, annak árát meg kell térítenie”, ezt az osz-

³²³ Feljegyzés a Minisztertanács takarékoságra vonatkozó határozatának a Rádióban megvalósítandó pontjairól. 1951. január 11. MTVA KI. TD-363/1. 5. doboz.

tályvezetőnek kell ellenőrizni. Végezetül a határozat kimondta, hogy stencilezett anyagokat a papír mindkét oldalára kell másolni.³²⁴

A *Rádió Újság* 1951. január 19-én megjelent számában Katona Antal, a Magyar Posta vezérigazgatója nyilatkozott az 1950. évi technikai fejlesztésekről. A tervén első évében a magyar rádiózás „hatalmas fejlődést ért el”. A második évben „még nagyobb arányú lesz ez a fejlődés”. Az elmúlt évben 12,4%-kal emelkedett a rádió-előfizetők száma. Kiemelte azt is, hogy 1950 harmadik negyedévében az új előfizetők „40%-a a munkásosztály soraiból került ki”. Ugyanebben az időszakban a „munkás előfizetők száma 35,3, a dolgozó parasztoké pedig 72,8%-kal emelkedett”. Ezek a számok egyrészt az „életszínvonal emelkedését” tükrözik, másrészt pedig azt, hogy az ipar „egyre több olcsó, a dolgozó nép széles rétege által könnyen megszerezhető rádiókészülékeket gyárt” – mondta a szakember. Az elmúlt év eredményeként emelte még ki a két, „egyenként 100 kilowattos adóállomás üzembe helyezését, amelyek által népi demokráciánk hangja, [az] igazság hangja, a szocializmust építő, a Szovjetunió vezetésével a békéért dolgozó nép hangja most már zavartalanul eljuthat a világ minden pontjára”.

Az 1951. évi tervek között szerepel két középhullámú közvetítőállomás építése, annak érdekében, hogy a Kossuth- és Petőfi-adók műsorának vételi lehetősége azokon a területeken is javuljon, ahol az most még nehézkes, valamint azért, hogy a legkisebb teljesítményű készülékeken is tisztán, zavartalanul lehessen hallgatni a rádió műsorait. A nagy ipari központok környékén pedig úgy szüntetik meg a vételzavarokat, hogy több kisadót építenek. Ezek teljesítménye 0,4-2 kilowatt lesz.

Katona Antal felhívta a figyelmet a vezetékes rádióhálózat további fejlesztésének a szükségességére is. A rádió adásait az erősítőállomások kellőképpen felerősítik, a hallgatók így a telefonhoz hasonlóan vezetéken keresztül hallhatják a műsorokat. A készülékek bekötése is hasonló a telefonéhoz. A készüléket az előfizető kérésére az általa megjelölt helyre szerelik fel, egy konnektorhoz csatlakoztatva. A készülékeket a posta „ingyen bocsátja rendelkezésre, s mindössze havi 6 forint előfizetési díjat kell fizetni”. A rádiókészülék működtetéséhez nincs szükség elektromos áramra, mert a műsort, a központ vezetéken át szolgáltatja, így olyan helyre is be lehet szerelni a készüléket, ahol „még nincs villany”. A készülékek felszerelése díjtalan, meghibásodás esetén a posta

³²⁴ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1951. január 11-i üléséről. MTVA KI. TD-363/1. 5. doboz.

ingyen cseréli azokat. A szakember véleménye szerint az emberek megkedvelték a vezetékes rádiót, az elmúlt év végén mintegy 4000 előfizetőt regisztráltak. A tervek szerint 1951-re 50 000-re, 1953 végére félmillióra kívánják emelni a vezetékes rádióval rendelkezők számát. Vezetékes rádiót kapna akkorra már „minden megyei és járási székhely, az ipari központok, nagyobb falvak és tanyaközpontok”.

A tervek szerint a „rendes” rádió-előfizetők számát 1951-ben mintegy 15%-kal kívánják növelni. Ennek érdekében a „kézbesítők munkaverseyben, házi agitációval szerzik az új rádióelőfizetőket”.³²⁵

1951-ben a műszaki fejlesztéssel együtt a rádió épületének bővítése is szükségessé vált. A rádióhoz csatolható épületként az Esterházy-palota került a rádió vezérigazgatójának látókörébe. Az épületben 1945 után a köztársasági elnök, Tildy Zoltán és hivatala működött. Szirmai István megnézte a palotát, és Vas Zoltánnak, az Országos Tervhivatal vezetőjének írta meg tapasztalatait egy 1951. január 29-én kelt levélében.

Mint Szirmai írta: az épület termeit illetően, a nagyobbakat leszámítva, 80 munkavégzésre alkalmas helyiség van. Az alagsor megfelelő átalakításával és néhány nagyobb szoba szétválasztásával 100 munkahelyiség alakítható ki.

A termék nagy része mindenféle átalakítás nélkül alkalmas próbatermeknek. Négy nagyobb terem stúdióként hasznosítható, ezek falát az akusztika miatt szigetelni kell, de ez rövid idő alatt megoldható. A stúdiókhoz tartozó rendezői fülkéket üvegfal határolná, így nem kellene a falakat megbontani, és az épületben sem keletkezne kár.

A stúdiókká átalakított termekben központi fűtést kell beszerezni, ezekben 150 000 kalóriával számolva 350 000 forint költségre lehet számítani. Jelentősebb kiadást jelent a szigeteléshez szükséges anyagok megvásárlása, a világítás átalakítása, 4 üvegfal kialakítása, ezek filcezése és némi kőművesmunka. Ezeket a tételeket számítva, minimálisan 1 000 000 forint költséggel 4 új stúdiót, próbatermeket és 90 munkahelyiséget lehet kialakítani.

A tervhivatal költségvetésében 4 131 000 forint szerepel a stúdióépület további bővítésére. Szirmai véleménye szerint ebből az összegből csak stúdiókat lehetne építeni. Úgy vélte, hogy ezt néhány év múlva is ráérnek megvalósítani. Fontos feladat az első emelet tetőszerkezetének megépítése. A továbbiakban, 1951–1952-ben a vidéki nagyvárosok rádióépületeinek stúdiókkal való ellátására lesz szükség.

³²⁵ A magyar rádiózás 1951-es fejlődéséről. *Rádió Újság*, 1951. január 19. 2–3.

A levélben Szirmai hangsúlyozta, hogy „nem elsősorban a spórolási szándék” vezette, amikor kezdeményezte a palotának a rádióhoz történő csatolását. Inkább az, hogy a „rádióban ma már a munkafeltételek elviselhetetlenül rosszak, szükséges helyiségek hiánya miatt. Ezt megállapította a Népművelési Minisztérium Ellenőrzési Főosztálya is – írta. Nincsenek karmesteri szobáink, szobák a rendezőink részére, nem tudjuk elhelyezni együtteseinket. Helyiség hiánya miatt hozzá sem foghatunk a munkánk szempontjából nélkülözhetetlen archívum megszervezéséhez. Nincs kultúrtermünk, társadalmi szervezeteinknek sincsenek helyiségeik.”

Az Országos Tervhivatal munkatársai is megállapították, hogy a rádiót még egy épülettel bővíteni szükséges. Ezért kínálgatik gyors, hatékony és nem utolsósorban olcsó megoldásnak a palota csatolása. Az épület közelsége miatt az új munkaszobák és stúdiók kábelezési munkái sem jelentenek nagy kiadást, és új telefonközpont kiépítése sem szükséges.

A palota átvételével megoldódna a garázs probléma is. Egy épülettömbbe kerülne a rádió minden munkacsoportja. Ezzel fokozható a biztonság és a munkafegyelem is. A Szentkirályi utcában pedig felszabadul egy 12 szobás épületrész.

Levele végén Szirmai ismertette még az ÁVH-s szakemberek véleményét, amely szerint a palota kihasználatlan, a „fogadások részére nem elég biztonságos”. Vendégek elhelyezésére egyebek mellett azért sem alkalmas, mert kevés a fürdőszoba. Majd megerősítette, hogy a leírtak alapján kéri a „ház átadását”.³²⁶

KÖTÖTT MUNKAI DŐ, KÖTETLEN MUNKAI DŐ

A rádió Ellenőrzési Csoportja 1951 tavaszán vizsgálatot végzett Borsa Gáborné³²⁷ vezetésével a munkafegyelem, a munkaidő betartásáról, a késések alakulásáról. A március 31-ére elkészült feljegyzésben a szerző megállapította, a „kötetlen munkaidő egyik akadálya a tervszerű együtt-

³²⁶ Kedves Vas elvtárs! Szirmai István levele Vas Zoltánhoz. 1951. január 29. MTVA KI. TD-248/46.

³²⁷ Borsa Gáborné (született: Vajda Kata) (1920–?) 1949. szeptember 19-én került a rádióba. A Központi Titkárságon, a Tervosztályon és az Ellenőrzési Csoportnál előadóként dolgozott, majd 1952. április 1-től a Szakszervezet vállalati termelési felelőse volt. 1952. augusztus 5-től a Szikra Könyvkiadó szerkesztője volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 5. doboz.

működésnek, forrása a laza munkafegyelemnek”. Példaként a *Rádió Újság* szerkesztésénél folyó munkát említette, a délelőtti „munkát sokszor gátolja, hogy egyes lektorok különböző időben jönnek be”.

A munkaidő ellenőrzésénél a kartonokból megállapították, hogy a „kötetlen munkaidőben dolgozók általában 48 óránál többet bélyegeznek (többen vannak olyanok, akik nem bélyegeznek, főleg távozáskor), de ellenőrizhetetlen az, hogy a bélyegzett időt a munkahelyükön töltötték-e”. Az Ellenőrzési Csoport az a javaslatot tette, hogy a rádió épületét csak az osztályvezető engedélyével lehessen elhagyni, „és az osztályokon vezessenek nyilvántartást arról, hogy ki, mikor, hova távozott és mikor érkezett vissza munkahelyére. Aki munkaidő alatt engedély nélkül távozik, az ellen fegyelmit kell indítani.”

A színészek esetében a szerződésükben szerepel, hogy „kötelesek 48 órát dolgozni”, de ez nehezen ellenőrizhető, hiszen a próbák, a felvételek és az adások különböző időpontban vannak. A bélyegzőkartonokból ezért „nem állapítható meg, hogy mennyit vannak elfoglalva, mert teljesen rendszertelenül bélyegeznek”. Ezért az a javaslat született, hogy nekik nem kell bélyegezniük.

A vizsgálat arra is kitért, hogy melyek azok az osztályok, ahol a kötött munkaidőt be lehet vezetni. Az egyes osztályok munkatársai „sok tárgyi nehézségre hivatkoztak”. Az Ifjúsági Osztályon az esti felvételek, próbák, jelentik a problémát, az Irodalmi Osztályon arra hivatkoztak, hogy „írói tevékenységükben gátolva vannak”, sok az éjszakai felvétel, nem tudják intézni magánügyeiket. A Zenei Osztály szintén a túlterheltséget és az éjszakai felvételek nagy számát jelezte. Az Ellenőrzési Csoport megvizsgálta a panaszokat, és megállapította, hogy az Ifjúsági Osztálynak „igen kevés az esti felvétele és próbája”. Az Irodalmi Osztály esetében létezik egy olyan határozat, hogy a lektoroknak $\frac{1}{2}$ 9 órára kell beérniük a rádióba, „tehát a kötött munkaidő nem gátolná írói munkásságukat”, az esetenként előforduló éjszakai felvételeken és próbákon pedig „nem mindig vesz részt a lektor”. A Zenei Osztályok az osztályvezetők a felelősök, hogy a lektorok a „reggeli órákban (legkésőbb $\frac{1}{2}$ 10) bejőjenek” a rádióba. A *Rádió Újság* szerkesztőségében és az Oktatási Osztályon „semmi akadályt nem okoz a kötött munkaidő bevezetése”. Az említett osztályokon tehát a csoport véleménye alapján bevezethető a kötött munkaidő, azzal a kitétel-lel, hogy ha lektorok részt vesznek esti vagy éjszakai felvételeken, és ott a munkájukra valóban szükség van, akkor az osztályvezető az ott töltött időt a munkaidejükből szabadidőnek engedélyezheti.

Az Aktuális, a Rövidhullámú és a Stúdió osztályokon, az adásidők a kötött munkavégzést feltételezik, de ezeken a helyeken, a munkatársak-

nak a munkaidőn túl is a munkahelyükön kell tartózkodniuk. Az Ellenőrzési Csoport javaslat szerint a három osztály esetében az osztályvezetők a rovat, a szekció vagy a turnusvezetőket bízzák meg azzal, hogy a „munkatársak előre megállapított munkaidő kezdését személyenként ellenőrizték, úgyszintén azt, hogy az illető dolgozó a meghatározott munkaidején belül valóban a munkahelyén tartózkodik-e”.

A rádióban, az adminisztratív munkakörben dolgozók nagyrészt eddig is kötött munkaidőben végezték munkájukat, ahol eddig ez nem így történt, ott be kell vezetni a jövőben a kötött munkaidőt.

A dokumentumban hangsúlyozottan szerepel, hogy a későn jövőkkel és a nem bélyegzőkkel, akik igen nagy számban vannak (főleg a nem bélyegzők) „semmilyen fegyelmi intézkedés nem történik, még a nevüket sem írják ki rendszeresen”. Az Ellenőrzési Csoport ezért azt javasolta, hogy a Bérosztályon legyen egy felelős, aki „naponta értékeli a notórius munkafegyelem ellen vétőket, és azok neveit nyilvánosságra hozza, nyilvántartja és meghatározott időközökben a fegyelmi bizottság elé terjeszti”.

A „tanulófélnapokkal” kapcsolatban a feljegyzés rámutatott arra, hogy rádió olyan munkatársai is élnek ezzel a lehetőséggel, akiket az nem illet meg, például a műsorosztályok lektorai. Ezért a javaslatukban az ellenőrök azt kérték a vezetőségtől, hogy újra nézzék meg, kik azok, akik jogosultak a tanulófélnapokra, és azok neveit az osztályvezetők kapják meg.

Az Ellenőrzési Csoport úgy vélte, hogy ha az osztályvezetők lesznek a felelősök a munkaidő betartatásáért, annak ellenőrzéséért, és a rádióban dolgozók kötelességszerűen elvégzik a „munkahelyükön a meghatározott” feladataikat, akkor ez a munkafegyelem javulását eredményezheti.³²⁸

Az Ellenőrzési Csoport kötetlen munkaidőre tett javaslatait a Rádió Kollégium 1951. április 6-i ülésén elfogadta, és következő határozatot hozta: Az Irodalmi, Oktatási, Ifjúsági, Zenei Osztályokon és a *Rádió Újság* hetilapnál a kötetlen munkaidő megszűnik. Kötetlen munkaidőben dolgoznak a színészek, a rendezők, a keverők, a külsős műszaki szakemberek. Az Aktuális és a Rövidhullámú Osztályokon az osztályvezetők a felelősök a munkafegyelemért.

Ugyancsak elfogadta a testület a korábbi javaslatok nagy részét, így a rádió dolgozóinak váratlan ellenőrzését, a munkaidő betartásának fi-

³²⁸ Feljegyzés. 1951. március 31. MTVA KI. TD-363/7. 5. doboz.

gyelemmel kísérését, a Szakszervezeti Bizottság és a Bérosztály munkatársainak bevonásával. A színészek kötelező bélyegzésének eltörlését, valamint a tanulófélnapok jogosultjainak felülvizsgálatát.³²⁹

A RÁDIÓ ÉNEKKARA

A Rádió Kollégium dokumentumai között egy 1951. április 4-én készített jelentés az 1950-ben alakult rádió énekkar eddigi munkájáról adott tájékoztatást. Az énekkar „jelentős szerep betöltésére alakult, de feladatai a megalakulás óta még meg is növekedtek. Zenekultúránk fejlődése szempontjából egyre nagyobb jelentőséget kapnak a vokális műfajok, amelyek megszólaltatására első sorban jó énekkarokra van szükség.”

A jelentés részletes kimutatást ad az énekkar műsorairól azok időtartalmáról, az adatok az elmúlt fél éves munkát tükrözik:

1950. szeptemberben	9 alkalommal lépett fel,	170 perc műsoridőben,
1950. októberben	7 alkalommal lépett fel,	71 perc műsoridőben,
1951. februárban	20 alkalommal lépett fel,	217 perc műsoridőben,
1951. márciusban	23 alkalommal lépett fel,	225 perc műsoridőben,

a rádió énekkórusa. Ezekhez az adatokhoz tartozik még a februárban a kongresszus tiszteletére készített 6 óra 40 perces műsor. A jelentés készítője, Székely Endre karnagy úgy vélte, hogy ezek az eredmények jelentős fejlődést mutatnak, „de még nem elegendőt. Fokozni kell a reprezentatív, önálló műsorok számát.”

Az énekkar egy év alatt 92 művet tanult meg, ezek műfaji megoszlása a következő: zenekari kísérettel 16 kantáta, 33 tömegdal, 40 nagyobb mű a capella kórus előadásában (hangszerkíséret nélküli többszólamú kórusmű), 3 könnyebb népdalfeldolgozás. Továbbá még: 53 magyar kompozíciós mű 24 szerzőtől, 18 szovjet kompozíciós mű, 6 kompozíciós mű és 15 egyéb mű a népi demokratikus országokból. A műsor 57%-át magyar művek teszik ki. A 92 műnek a 60%-a, 56 mű bemutató előadáson hangzott el.

Az énekkórus „legjelentősebb eredményei a magyar kantáták, [a] bemutatatlan szovjet művek, Kodály nagy kórusainak és végül egy sereg

³²⁹ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1951. április 6-i üléséről. 1951. április 6. MTVA KI. TD-364/1. 6. doboz.

új aktuális kórusnak, tömegdalknak [az] előadása” volt. A karnagy úgy vélte, hogy kórusa gyorsan reagál az aktuális politikai eseményekre, példaként a kongresszust említette. Fontosnak tartja a kórustagok szakmai fejlesztését, mert a rádió „műsorpolitikája ezt megköveteli”. Úgy vélte, hogy műsoraikat tovább kell bővíteni a szocialista országokban komponált új művek és a magyar klasszikusok, például Liszt Ferenc műveinek bemutatásával.

Az énekkórus művészi fejlődésének legfontosabb feladatai a tiszta hangzás, a szövegkiejtés minőségi javítása. Ennek érdekében nagy gondot fordítanak a tagok egyéni képzésére. A kórus tagjai 3 órás szolgálatban vannak, ezen kívül 3 csoportban hetente 2 órában szolfézst tanulnak, és mindenki részt vesz heti 2 óra „kultúrpolitikai szemináriumon”. A képzés része még a tiszta intonáció és a különböző dinamikai gyakorlatok végzése. Havonta egy alkalommal közös zenehallgatáson is részt vesznek.

A kórus nyilvános szereplései sikeresek voltak, különösen nagy szeretettel fogadták őket az üzemek, gyárak dolgozói. A kórus fájdalmas pontja, hogy „hazánk, Pártunk vezetői előtt még egyszer sem” énekelhetett.

A kórusnak általában jó a kapcsolata a rádió osztályaival. A Stúdió-osztály jól ellátja az adminisztratív irányítás feladatát, és „szeretettel foglalkozik” a kórus egyéb problémáinak a megoldásával is. A zenei szerkesztőségtől és a műsorirányítástól több szakmai segítséget várnak. A műsorújságban a kórus műsorainak jobb propagálását várják.

A karnagy a munka javítása érdekében tett javaslataiban kiemelte, hogy a komolyzenei szerkesztők a műsorok összeállításánál vegyék figyelembe a kórus szerepeltetését. A kórusnak „sok lelkesítő, tetszetős, hazafiságra nevelő, mezőgazdasági építőmunkát segítő műre van szüksége. Lehel elvtárs gondoskodik arról, hogy Kodály és más zenészerzők a kórusnak műveket írjanak.”

Szükséges lenne egy világos, jól szellőztethető próbahelyiségre és egy kis szobára, ahol a kórus fellépőruháit megfelelő módon lehet tárolni, valamint egy olyan helyiségre is, ahol a megbeszéléseket lehet tartani.

A nagy kórusművek előadásához a kórus létszámának bővítésre lenne szükség, ezzel lehetővé válna, hogy nagy kórusműveket zenekari kísérettel, nyilvános fellépésen adjanak elő. Ugyancsak szükséges lenne a kórustagok számára „estélyi jellegű” ruha beszerzése.³³⁰

³³⁰ Jelentés a Rádió-énekkar helyzetéről. 1951. április 6. MTVA KI. TD-364/1.

AZ IFJÚSÁG ÉS A RÁDIÓ

A Rádió Kollégium az 1951. május 5-én tartott ülésén az Ifjúsági Osztály munkájának értékelésével és a további feladatok meghatározásával foglalkozott. Hajdú Pál, az Aktuális Osztály vezetője elmondta, hogy a rádió műsorai közül a legfontosabbak az ifjúságnak szóló műsorok. Az osztály az „óvodásoktól a felnőtt ifjűmunkásokig egyaránt ad műsort, ezért meg kell találni a helyes hangot, kihez hogyan kell szólnia”. A jelenlegi adások közül az ifjúság felé „meseszerű, romantikus” műsort sugároznak. A hallgatói vélemények is ezt támasztották alá az úttörőknek szóló adásokat, a gyerekek rendszeresen hallgatják, viszont az ifjűmunkásoknak szóló műsoroknak kevesebb hallgatója van. Az utóbbiakat színesebbé tehetik, ha a 25 vidéki tudósító mellé még újabbakat szerveznek be. Elfogadták az a javasolta, hogy a jelentősebb üzemekben, a falvakban és a városokban tevékenykedő DISZ-szervezetek propagandistái rendszeresen tartsák a kapcsolatot a rádió Ifjúsági Osztályával, és egyben ők is lehetnek tudósítók.

Asztalos Lajos³³¹, a Műszaki Osztály vezetője véleményében kiemelte, hogy az osztály „nem foglalkozik eléggé a dolgozó üzemi és paraszt fiatalokkal”, problémáikat érdemben nem tárgyalja.

Gaál Magda³³² kifejtette, hogy a műsoroknak a 15-18 éves korosztályhoz kell szólni, az idősebb korosztály a rádió valamennyi műsorát hallgathatja. Nem értett egyet Asztalos Lajos véleményével, mert a műsorokban „megszóllaltatják a fiatalokat, akik beszámolnak munkájukról”.

Szirmai István a vita végén hosszasan beszélt az osztály munkájáról. Kiemelte, hogy azt „nem lehet önálló egésznek tekinteni és tőlük mindazokat a követelményeket kívánni, mint a Rádió egészétől”.

³³¹ Asztalos Lajos (1920–1983) vasmunkás, politikus. 1949. szeptember 27-től dolgozott a rádióban. Először a Központi Igazgatósági Titkárságon előadó, majd 1951-től, az Erősítő Osztály vezetője. 1952. szeptember 6-án kilépett a rádiótól. 1953. szeptember 1-jétől újra a rádióban dolgozott 1956. június 30-ig. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3347&catid=42%3Aa&Itemid=67&lang=hu (2014. április 17.)

<http://nevponthu/view.php?id=543> (2014. augusztus 22.)

³³² Varga Imréné (született: Gaál Magda) (1930–?) 1950. február 2-ától dolgozott a rádió Idegennyelvű Osztályán, fordító, bemondó, szerkesztő volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 138. doboz.

Az azonban világosan látszik – folytatta –, hogy az osztály tagjai „nem képviselik eléggé az ifjúságot, nem csinálnak jó politikát a Rádió-
n belül. Nem verekednek eléggé, hogy pl. a Zenei osztály több ifjúsági
zenét adjon, az Irodalmi osztály több műsort adjon az ifjúságnak.” Az
osztály „nem egy egész, ezért nem helyes, hogy direkt agitációt csinál-
jon. Csak a DISZ agitációt kell önállóan vinnie. Ezen túlmenően sokkal
kevesebb direkt agitációt adjon az osztály, mint ma.” Műsoraikban sok
a riport, sok a híryanag, viszont „nagyon kevés a hangjáték, esemény-
játék”. Ezek „hiánya okozza azt, hogy elszakadtak a napi feladatoktól,
az ötéves terv napi agitációjától”.

Az osztály feladata, hogy műsoraival oktassa és szórakoztassa az if-
júságot. „A direkt agitáció nagy részét bízzák az Aktuális Osztályra. Ne
adjanak sok sima prózát, riportot, beszámolót.” Komoly hiba az is a
vezérigazgató szerint, hogy kevés adás foglalkozik sporttal, pedig se-
gíteni kell az ifjúság sportra való ösztönzésében. Ugyancsak hiányzik a
műsorokból az ifjúság teljes életének bemutatása, például nem beszél-
nek a „szerelemről”.

Helyesnek tartotta, hogy a nyárra új műsorokban gondolkodnak az
osztály munkatársai, mert ezzel is csökkentik a „direkt agitációt”. Sür-
gősen pótolni kell azonban a Szovjetunióval és a Komszomollal kapcso-
latos hiányosságokat a műsorokban.

Fontos, hogy a rádió „ne csak a szervezett fiatalokhoz szóljon, – nép-
front rádió kell, hogy legyen! Műsoraikban nem foglalkoznak megfele-
lően a lányokkal.”

Az adásokból nem érződik, hogy „folyik az osztályharc. Meg kell
mutatni, hogy van ellenség. Meseműsorainktól kezdve mindenütt be-
széljünk az ellenségről, akit megverünk.”

A kollégium határozatot fogadott el a legfontosabb feladatokról, ame-
lyek nagy részben a Szirmai által kifogásolt hibák, hiányosságok mie-
lőbbi megoldását tartalmazták.³³³

³³³ Jegyzőkönyv a Rádió kollégium 1951. május 5-i üléséről. 1951. május 5.
MTVA KI. TD-364/3. 6. doboz.

A RÁDIÓ ÚJ MŰSORSZERKEZETE, KÖLTSÉGEK, A MUNKAVERSENY ÉS AZ ELLENŐRZÉS

A rádióban a hallgatók kérései alapján új műsorszerkezet lépett életbe, tájékoztatta erről olvasóit a *Rádió Újság* 1951. május 18-án megjelent számában. Az utóbbi időben számos panaszos levél érkezett, amelyben a hallgatók azt kifogásolták, hogy az esti pihenőidőben a Kossuth adón prózai műsorok, a Petőfi adón szintén felolvasás vagy színházi közvetítés hallható. Ezzel szemben sokkal szívesebben hallgatnának tánczenét, népi muzsikát, operarészletet, vagyis szórakoztató műsort. A rádió vezetése figyelembe vette a kéréseket, és május 21-étől az esti műsorokban 19 és 23 óra között új blokkok szerepelnek. A közkedvelt „Hangos Újság” 19 óra helyett 20 órakor kezdődik, a műsorban hírszolgálat is helyet kapott. Így 19:00-tól 19:40-ig mindennap felváltva tánczenét és népzenei közvetítést a rádió.

Az új műsorszerkezetben lehetőség lesz arra is, hogy az eddiginél több operettet, hangversenyt és 21 órától irodalmi összeállításokat közvetítsen a rádió. Ezek mellett este több időpontban is bőven lesz tánczene mindkét adón. 20:40 perckor a keddi színházi közvetítésekre kerül sor, ugyancsak ebben az időben minden hónap harmadik hetében egy új nagyoperett bemutatására kerül sor. A sportkedvelő hallgatók számára a napi sportadás 19:15-kor hallható a Petőfi adón, ez a műsor negyedórásra bővül. Az „Egy falu-egy nótá” című műsor korábban 19:30-kor jelentkezik. A „Mindenki operája hétfőre kerül át és órával később 19.45 perckor kezdődik”.

A rádió vezetése a hallgatók kéréseinek figyelembevételével készítette el az új műsorrendet, azt remélve, hogy mindenki megtalálja a kedvelt műsorszámát. A műsorváltozással a zene az egész műsoridőnek a 60%-át teszi ki, amelyből mindössze 20% hanglemme. A műsorok műfaji megoszlása a következő: 60% könnyű- és 40% komolyzene. A rádió ezt követően várja a hallgatók további véleményét az új műsorszerkezetről.³³⁴

A rádió elnökségi dokumentumai között található egy 1951. június 2-i irat, amelyben arról olvashatunk, hogyan lehet ellenőrizni az idegen nyelvű hírszolgálat adásait. A lehetséges megoldásról a rádió vezetése tájékoztatta Horváth Mártont, az MDP Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztályának vezetőjét. A dokumentumban hangsúlyozták, hogy a rádió írott anyagai ugyanúgy ellenőrizhetők, mint más sajtótermék. Nem árt azonban néha lehallgatni az írott szöveget. A rádió „be-

³³⁴ Hétfőn életbe lép az új műsorszerkezet! *Rádió Újság*, 1951. május 18. 3.

küldi minden nap az Agit. Bizottság által meghatározott személyeknek, vagy bizottságoknak, az Agit. Prop. Osztály sajtó alosztályának, a Népművelési Minisztérium tájékoztatási főosztályának a híradások tükrét és a legfontosabb kommentárok szövegét magyar nyelven”.

A rádió Idegennyelvű Osztálya az említett híryanagot beküldi a Külügyminisztérium Politikai Osztályának is, mindegyik anyagot a megfelelő osztályra. Ez eddig is így történt, „azonban a jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy [a] beküldött anyagainkat soha nem nézik”. Az utóbbi egy évben a nap, mint nap beküldött híryanagot „mindig pontosan visszazapjuk, de soha eddig még egyetlen megjegyzést sem kaptunk. A hatékonyabb munka érdekében a dokumentum készítője úgy vélte, hogy az Agitációs és Propaganda Bizottság részéről Láng István a pártsajtó alosztályának vezetője, Mihályfi Ernő miniszterhelyettes és Sík Endre vagy a Külügyminisztérium más munkatársa vegyen részt a rádió Idegennyelvű Osztályának havonkénti értekezletén.

A híryanag egy része szöveg, ezért azok ellenőrzése csak utólag lehetséges. A műsorról csak akkor lehet teljes képet kapni, ha lehallgatják. Vannak a híresszeállításban nem szöveges részek is, például riportok, zene stb. „Ezért határozzon úgy az Agit. Prop. Bizottság, hogy a Külügyminisztérium politikai osztályainak vezetői kötelesek havonta legalább két adást meghallgatni és arról az Agit. Prop. Osztálynak és a Rádióknak jelentést adni” – olvasható a javaslat.

Az ellenőrzéstől függetlenül, arról is olvashatunk, hogy az osztály munkájában előrelépést jelentene, annak „jobb káderekkel való ellátása”. Erre vonatkozott az a javaslat, hogy az Agitációs és Propaganda Bizottság „kiemelt súllyal foglalkozzék” a megfelelő munkatársak kiválasztásával.³³⁵

A rádióban működő Termelési Bizottság munkájáról, amely a munkaversenyt szervezte, és az újabb feladatokról számolt be egy 1951. június 6-án keletkezett dokumentum. A munkaverseny a kongresszusi felajánlásokkal vette kezdetét, „kampányszerűségének kiküszöbölését” nem sikerült elérni. A kongresszusi versenyt követően „komoly törés és visszaesés mutatkozott a munkaversenyben, melyet április 4-re egyáltalán, és május 1-jére csak kevésé tudtunk felszámolni”.

Májusban nyilvánvalóvá vált, hogy az osztályok nagy része nem kapcsolódik a versenyhez. Vagyis a verseny „formálisságát elkerülni” nem

³³⁵ Horváth Márton elvtársnak. 1951. június 2. MTVA KI. TD-257/2. (A dokumentum 2. oldala hiányzik, és aláírás sem található rajta.)

lehet, a termelő üzemeknél érzékelhető megtorpanás a rádió esetében „teljes teret nyert”. Ez alól csak néhány osztály volt kivétel, például az Aktuális Osztály és az Erősítő, csökkent ugyan a versenymozgalom lendülete, de vállalt feladataik nagy részét teljesítették.

A Versenybizottság beszámolójában a legkomolyabb hibának a verseny ellenőrzését és a nyilvánosság, a propaganda hiányát emelte ki. Leírták azt is, hogy a bizottság tagjai, akik az egyes osztályok versenymunkáját ellenőrizték, „nem végezték lelkiismeretesen munkájukat és referátumaik nem nyújtottak teljes és a valóságnak megfelelő képet a kiértékelés igen nehéz munkájához”. A bizottság tagjai sok esetben nem bírálták el a „felajánlásokat és még a május 1-jei versenyszakaszban is az események után” kullogtak. Az is hiba volt, hogy egy-egy tagra „túlságosan nagy ellenőrzési terület esett”, és más munkája miatt a „dolgozókkal beszélgetni” időhiányában nem tudott. A dolgozók mellett a bizottság tagjai a „Párt és a Vállalatvezetőségtől is elszakadtak, a legfontosabb szempontokat nem ismerték, így sok kérdésben „elszigetelten” döntöttek.

A hibák feltárását követően a további feladatokkal kapcsolatban kiemelték a Versenybizottság bővítését, úgy hogy a versenyben „résztvevő 19 osztályból 2-2 osztály jusson egy tagra”. Így szorosabb kapcsolat építhető ki az osztályok dolgozóival. A Termelési Bizottság létszámát is tovább kell bővíteni, olyan tagokkal, akik a rádió „illetékes szerveivel” tartják a kapcsolatot, például az „újítási felelős, takarékosági-szakmai továbbképzés DISZ-és propaganda felelős”. A Termelési Bizottság létszáma a 14 fő, akiket az osztályok delegálnak.

A Versenybizottság úgy ítélte meg, hogy „halaszthatatlanul szükséges az egyes osztályok munkaversenyének [a] lehető legaprólékosabb felülvizsgálása és új alapjainak [...] [a] lefektetése”. A feladatok elvégzésére öt időpontot határoztak meg, csoportosítva az osztályokat. Kiemelték még, hogy az osztályok „felülvizsgálata előtt [...] a Párt és Vállalatvezetőség” célkitűzéseit is figyelembe veszik.

Az augusztus 20-ára meghirdetett munkaverseny programjai a takarékoság, az újítások nyilvánosságra hozatala, a munkafegyelem megszilárdítása, a racionális munkaszervezés, az „országos és vállalati rendelkezések betartása”, a túlórák csökkentése, az egyéni munkaversenyek, vállalatok racionalizálása. Az új versenyszakaszt a korábban jelzett felülvizsgálattal „párhuzamosan” kívánták indítani.³³⁶

³³⁶ Beszámoló a vállalati munkaversenyről. 1951. június 6. MTVA KI. TD-364/5. 6. doboz.

A rádió Pénzügyi Osztálya 1951. július 18-án készített jelentésében az év elején meghirdetett takarékosági program első félévi tervének végrehajtásáról számolt be. A Magyar Rádió Hivatal 1951. évi takarékosági tevében 1 221 000 forint szerepel. Ebből az első félévben 610 550 forintot kell megtakarítani. A valós megtakarítás „ezzel szemben 807 000 Ft., tehát az előirányzatot 196 450 Ft.-tal” teljesítették túl.

Költségtúllépés csak a világításnál fordult elő, mert ez a „Rádió különleges szükségletéből adódik és annak helyesbítésére”, mint ez indoklásban is szerepel, „szükséges lesz”.

A jelentésben megállapították, hogy az első féléves pénzügyi terv „általában az engedélyezett ütemezés keretein belül került végrehajtásra”. A túllépések közül az időszakosan főállásban foglalkoztatottak tiszteletdíja, a már korább említett világítás, a posta és egyéb költségek esetében kellett indoklást tenni.

Az időszakosan főfoglalkoztatottak, például a fűtők, az ő esetükben a tervezett keret „nem fedezi a tényleges szükségletet”, amikor az őszi fűtési szezon beindul, a többletkiadást pontosan meg lehet állapítani, így arra „póthiteligénylést” kell beiktatni. Az egyéb költségek esetében a Rövidhullámú Osztály 165 000 forintos kábelbérleti díjának összege merült fel, ezt a pénzügyi terv készítésekor még nem lehetett tervezni, ezért erre is póthitelkérést kellett előterjeszteni.

A műsorosztályok részére előirányzott 1951. évi keret a szerzői, a jogdíjakra, a szereplők tiszteletdíjára és az ezzel kapcsolatos egyéb költségekre, egész évre 10 700 000 forint. Ebből az első félévre a tervezet szerint 5 350 000 forint volt. A műsorosztályok részére előírt takarékoság jegyében a „Hivatal vezérigazgatója” 4 900 000 forint felhasználását engedélyezte. A második félévre 450 000 forint „tartalékolás történt”. A műsorosztályok azonban a 4 900 000 forinttal szemben csak 4 680 000 forintot használtak fel, így további 220 000 forint „fel nem használt összeg áll rendelkezésre” a második félévben.³³⁷

A Magyar Rádió Hivatalnál az Állami Ellenőrző Központ revizorai Mike Gyuláné, Várady Béla, dr. Horváth Sándor és Tauszky Sándor 1951. augusztus 3-án általános vizsgálatot tartottak. A szinte mindenre kiterjedő ellenőrzés eredményét egy 19 oldalas dokumentumban írták le, amely augusztus 25-ére készült el. A vizsgálat célja az volt, hogy a „Rádió termelési munkájában, a műsorszerkesztésben, hogyan érvé-

³³⁷ Jelentés a Magyar Rádió Hivatal 1½ évi takarékosági és pénzügyi terve végrehajtásáról. 1951. július 18. MTVA KI. TD-364/7. 6. doboz.

nyesül a tervszerűség, az ügyvitel szervezése alkalmas-e a feladatok zökkenőmentes megoldására”. Az ellenőrzés kiterjedt továbbá műsor-szerkesztésre, az ezzel kapcsolatos ügyviteli feladatokra, a Műszaki Osztályra, a gazdálkodásra és „tájékoztató jelleggel a Rövidhullámú osztály” munkájára.

A dokumentumban a Rádió Hivatal feladata a „közhaszínlátú mű-sorszóró” berendezések műsorral történő ellátása, az ehhez szükséges műszaki berendezések létesítése, működtetése és karbantartása, az „adó-állomáshoz vezető összeköttetés kezdőpontjáig”. A rádió személyi és dologi szükségletei a Népművelési Minisztérium költségvetésében szerepelnek, és felügyeletet is a minisztérium látja el. Minderről a 70/1950. M.T. hozott rendelet intézkedik, valamit arról is, hogy a Magyar Távirati Iroda önálló szervezatként működik. A dokumentumban rögzítették a rádió vezetőinek személyét: a vezérigazgató Szirmai István, a gazdasági és adminisztrációért felel Mispál Lajos helyettes vezérigazgató, a Műszaki Osztály vezetője Asztalos Lajos.

A Rádió Hivatal 1951-es szervezeti felépítésében a műsorokat 4 pró-zai, 2 zenei és a Rövidhullámú Osztály szerkeszti. A műsorok lebonyo-lítását két stúdióosztály, a „lebonyolító” csoport és a Műszaki-erősítő Osztály végzi. A szerkesztősegeket a Műsorszóróosztály fogja össze. A kül-földi rádiókkal a Külügyi Osztály tartja a kapcsolatot. A gazdálkodással és a vagyonkezeléssel külön osztály foglalkozik.

„A hivatal létszáma, a stúdió tanfolyammal együtt 1951. július 31-én 972 fő volt, a dolgozók összlétszámának 44%-a nő.” A rádió a Bródy Sándor u. 5–7. szám alatti épületét, összeépítették a Szentkirályi u. 25. sz. alatt lévő épülettel. Ezeken kívül a rádióhoz tartozó helyiségek talál-hatók még a Szentkirályi u. 11. és a Trefort u. 2. sz. alatti épületekben. Az ugyancsak a rádióhoz csatolt volt köztársasági elnöki palota átépíté-se folyamatban van.

A vizsgálatot végző bizottság a rádió működéséről először általános megállapításokat fogalmazott meg, ezeket azért mutatjuk be, mert olyan információkat tartalmaznak, amelyekből megismerhető az egyes osztá-lyok tevékenysége és az is, hogy milyen hiányosságokat talált a bizottság.

A rádió teljesítményét a revizorok állandónak ítélték, „habár nem egyenletes fejlődés mutatkozik; műsoraival mindinkább harcra agitá-tóra a szocializmus építésének. Hozzájárul ehhez a baráti rádiókkal ki-épített eleven kapcsolat is.”

A rádió eredményes munkájának mutatója a „kulturális igények emel-kedése mellett” az előfizetők számának növekedése, amely a következő-képpen alakult: 1938-ban 419; 1945-ben 178; 1951-ben 650 ezer.

A vizsgálatot végző revizorok szerint a rádió belső munkájában is „fejlődés mutatkozik a korábbi időszakkal szemben”, ez a leginkább azon mérhető le, hogy az elsőhetes műsorokban „már alig van változás”. Az 1951-es év második félévére készített munkatervekből látszik, hogy konkrétan tartalmazzák a leendő műsorait, „ezzel a műsor-szerkesztés munkáját realisabbá teszik, segítik a jobb előkészítést”. Ezek hiányossága, hogy a „tervidőszak alatt készülnek, továbbá, hogy a Hivatal kollégiuma egyáltalán nem, vagy csak menetközben adja meg bírálatát”.

Változtatni kell továbbá azon is, hogy a műsorok tervezése ne a „tizedhetes műsorjavaslattal” kezdődjön, amely az „adás idejéig számtalan változtatáson megy keresztül”. A változtatások egy része indokolt – a revizorok véleménye szerint is –, hiszen az időközben jelentkező politikai, gazdasági, kulturális és egyéb események alapvetően meghatározhatják a műsorok tartalmát. Felhívták a figyelmet arra is, hogy a változások jelentős része a „hiányos előkészítés következménye”. Ezek visszahatnak a rádió „egész munkájára, megszorítják, és egyenlőtlennek teszik, mivel a tizedhetes műsorjavaslattal egyidejűleg megindul a lebonyolító (adminisztratív) munka is”. Mindezt az ellenőrök egy teljesen véletlenszerűen kiemelt műsor példájával bizonyították. Az 1951. január 1-jei „30 zenei műsor 26 változása a Zenei osztályok és a Műsortitkárság adminisztrációjában 135 különböző többletmunkát és 18 kimenő levelezést jelentett”.

„A műsorkészítési fegyelem lazaságát mutatja, hogy az osztályok műsorbeadási határidejüket sok esetben nem tartják be.” Az 1951. július 9–16. közötti hét „72 műsorából 28 később került beadásra, mint az előírt határidő”. A késés oka a vizsgálatot végzők szerint a „külső munkatársak határidő túllépése” volt.

A dokumentumban megállapították azt is, hogy a műsoridő növekedésével a „technikai berendezések és felszerelések fejlődése nem tartott lépést: 1938/21; 1945/12; 1951 első félév napi 42 óra (ez utóbbi a rendkívüli sugárzást nem tartalmazza), [a] működő stúdiók száma: 1938/10, 1945/7, 1951/15”.

A jelentés készítői kiemelték, hogy a „vezetés és a műszaki dolgozók érdeme, hogy az adások előfeltételeit ennek ellenére biztosították. A gépi berendezés viszonylagos elmaradottságának következménye, hogy a megnövekedett feladatok teljesítése a legnagyobb fokú gépkihasználatot követeli meg. Egyes hangrögzítő gépek napi 18-19 órát működnek.” Ilyen terhelés mellett nehéz elvégezni a karbantartásukat, és „a gépek igénybevételénél nem érvényesül elég a tervszerűség”.

A rádióban dolgozó munkatársak összlétszámában a „legutóbbi időkben is jelentős munkaerő hullámvész mutatkozik, ami általában egészséges cserélődésre vezethető vissza. Körültekint munkaerő gazdálkodást jelent, hogy a speciális követelményeknek megfelelő szakmunkások képzéséről a Hivatal a saját keretében rendezett tanfolyam útján gondoskodik.”

Megállapították azt is, hogy a szakmai továbbképzésekben és a felsőoktatásban részesülők „tanulmányi eredményeinek ellenőrzésével nem eléggé foglalkoztak”. A dokumentumban arra is rámutattak, hogy a rádióban dolgozók között több területen is bérfeszültség tapasztalható, ez egyrészt az érvényben lévő kollektív szerződés hibája, másrészt a helytelen fizetési kategóriákba történő besorolások eredménye.

A Magyar Rádió Hivatalban működő adminisztrációról összességében leírták, hogy szervezésére nem egyforma hangsúlyt fektetnek minden területen. Míg a gazdasági osztályok adminisztrációja általában összefogott, addig a műsor- és a műszaki osztályoké „hiányos, szervezetlen”.

A jelenleg használatos Bogina-féle³³⁸ könyvelési rendszer „nem ad lehetőséget a tényleges gazdasági eredmények, a selejt és a vagyon helyes kimunkálására”. Hiányosságként jelentkezik továbbá, hogy a rádió álló eszközeinek tételes „értékelése mind ez ideig nem” készült el.

A rádió Ellenőrzési Csoportjáról kiemelték, hogy többszöri átszervezésére került sor. Ez eredményesnek bizonyult, mert „tényleges ellenőrzési munkát most kezd tervszerűen végezni. Komoly hiányossága, hogy a csoportban műszaki képzettségű dolgozó nincs, így ennek a nagyon fontos területnek ellenőrzésére nem képes.”³³⁹

³³⁸ Bogina Elemér (1914–1962) közgazdász. 1940-ben Kolozsvárott szerzett közgazdasági egyetemi végzettséget, majd 1942-ben a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen közgazdasági és pénzügyi doktori fokozatot. Pályája során ércbányászati vállalatoknál, a háború után előbb az Iparügyi, majd a Könnyűipari Minisztériumokban töltött be vezető állásokat. Innen 1956-ban vállalt szerepéért eltávolították, majd 1962-től dolgozott a Budapesti Orvostudományi Egyetemen. Szakmai munkája mellett mint karnagy zenei pályát is befutott. 316. Bogina Elemér iratai. 1935–1997. 9. doboz. http://www.leveltar.sote.hu/316_fond_sote.doc (2013. december 17.9)

³³⁹ Jelentés a Magyar Rádió Hivatalnál (VIII. Bródy Sándor-u. 5–7.) tartott általános vizsgálatról. 1951. augusztus 25. MTVA KI. TD-364/9. 6. doboz.

AZ AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDA OSZTÁLY MEGALAKULÁSA

Az 1951. szeptember 19-ére összehívott rádió kollégiumi ülésen a rádió egyik legfontosabb szervezeti egységének az Agitációs és Propaganda Osztály létrehozásáról született döntés. Az Agitációs és Propaganda Osztály vezetésével Hajdú Pált bízták meg, ő korábban az Aktuális Osztályt vezetője volt. Helyettese Szepesi György lett. Az osztály Szerkesztőbizottságának tagjai: Hajdú Pál, Szepesi György, Földes Alíz,³⁴⁰ Horváth László³⁴¹, Molnár Tibor³⁴² osztálytitkár, Edelényi Sándorné³⁴³, Gaál Júlia³⁴⁴ és Jankovich Edit³⁴⁵ gépírónők. Palásti Pál³⁴⁶ technikai rendező, Benczés Magda³⁴⁷ és Lehel Judit³⁴⁸ forgató, az utóbbi munkatársnő ide-

³⁴⁰ Földes Alíz (1921–2008) Gimes Miklós felesége. 1956-ban fiával Svájcba menekült.

http://www.rev.hu/portal/page/portal/rev/rendezvenyek/halda_aliz (2014. augusztus 16.)

<http://archivum.hvg.hu/article/200308Sorskeresok.aspx> (2014. augusztus 16.)

A rádióban nem maradt meg személyi anyag róla.

³⁴¹ Horváth László (1927–?) 1949. november 7-én került a rádióba, az Aktuális osztályon dolgozott lektorként, majd a Hírszerkesztőség helyettes vezetője volt. 1953. március 12-én lépett ki a vállalatból. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁴² Molnár Tibor (1925–1975) újságíró. 1951. január 15-től a rádió Agitációs és Propaganda Osztály szerkesztője. Az Ipari rovat és a „Hangos Újság” rovatvezetője volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁴³ Edelényi Sándorné (született: Edelényi Katalin) (1908–?) újságíró. 1949. január 1-től az MTI munkatársa. Majd a rádió Oktatási Osztályán lektor, fordító. 1950. november 16-án áthelyezték az Országos Tervhivatalba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 8. doboz.

³⁴⁴ Gaál Júlia (1921–?) 1949. január 13-tól a rádió Politikai Adások Főszerkesztőségén gépírónő, majd előadó. 1981. szeptember 30-án ment nyugdíjba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 39. doboz.

³⁴⁵ Jankovich Edit (1921–?) 1946. május 15-től dolgozott a rádióban. Gépírónő. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁴⁶ Palásti Pál (1929–2007) 1948-tól dolgozott a rádióban, majd a Magyar Televízióban.

<http://www.origo.hu/teve/20070421elhuny.html> (2014. április 17.)

³⁴⁷ Németh Imréné (született: Benczés Magda) (1927–?) 1950. december 12-től dolgozott a rádióban, szerkesztőként, a szórakoztató rovatnál. 1982. február 28. nyugdíjazták. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁴⁸ Lehel Judit (?). 1950. január 1-től dolgozott a rádióban. Az Irodalmi Osztályon forgató, majd szerkesztő volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 78. doboz.

iglenes megbízatással. A Szerkesztőbizottság tagjai egyben a műsorok szuperlektorai is voltak így: Hajdú Pálhoz tartozott a „Hangos Újság”, Szepesi György az ipar, a külpolitika és a sport rovatokat lektorálta. Földes Alíz az oktatás és a kultúra, Horváth László a hír, a falu, az ifjúság és a néphadsereg műsorait ellenőrizte. A „Hangos Újság” szerkesztője Gellért Endre volt.

Az Agitációs és Propaganda Osztály rovatai: Ipari, Falusi, Külpolitikai, Népművelési, Oktatási, Sport, Ifjúsági rovat és a Hírszerkesztőség. Az osztály legfontosabb „kollektívája” a Szerkesztőbizottság, amely hetente egyszer ülésezik itt „megvitatja, az osztály műsorainak elvi politikai irányvonalát és szervezeti kérdéseit”.

Az új osztály rovatainak műsorköltsége havonta 136 740 forint, műsorideje pedig havonta 10 030 perc. A költségek növekedésének indoklásában szerepelt egyebek mellett az, hogy az eddig működő Aktuális Osztály 75 000 forintos költségvetési kerete is „szűknek bizonyult az elmúlt két hónap folyamán, amelynek oka egyrészt a színészi tiszteletdíjak augusztus 1-jével történt felemelésére, másrészt külső munkatársaknak nagyobb mérvű foglalkoztatására vezethető vissza”. Az Aktuális Osztály Agitációs és Propaganda Osztállyá bővülése a költségek növekedését is eredményezte, a 136 740 forint „csaknem kizárólag a műsorok” kiadásait fedezi.

A kollégiumi ülésen Hajdú Pál a jelenlévőknek kiegészítésképpen elmondta, hogy a Szerkesztőbizottság feladata, hogy ülésein sorra megvizsgálja az egyes rovatokat, „azok munkáját, szervezeti felépítését”, és ezekben az ügyekben határozathozatali jogkörrel is rendelkezik. Ismertette azt is, hogy mi a különbség a Szerkesztőbizottság és a rovatértekezlet között. Míg a Szerkesztőbizottság feladata az, hogy megtárgyalja a „felmerült szervezeti és fontosabb politikai kérdéseket”, addig a rovatértekezleten az „összes rovatok képviselői részt vesznek, itt a napi feladatokat határozzák meg. Megbírálják a rovatok előző napi munkáját. Ez egy operatív értekezlet, az azonnali teendőket határozza meg.” A rovatok munkatársai „felelősek a nevük mellett felüntetett műsorokért, de ez nem jelenti azt, hogy más feladatokat nem kell elvégezniük”.

Az Agitációs és Propaganda Osztály „munkáját összekötik a munkaverseny kérdésével. Kéthetenként versenyértekezletet tartanak. Ezenkívül havonként osztályértekezleteken megvitatják a komolyabb elvi, szerkezeti kérdéseket.” Az osztály az Ifjúsági Osztálytól két 20 perces és egy 30 perces műsoridőt vesz át, ezekben a műsorokban az „üzemek, falvak fiataljai felé szólnak”.

A kollégiumi ülés résztvevői elmondták véleményüket az Agitációs és Propaganda Osztály létrehozásával kapcsolatban. Szendrő Sándor³⁴⁹ úgy vélte az osztály létrehozása helyes volt. „Komoly lépés előre, mert egységesebbé teszi [az] agitációs” munkát. Nem látja azonban világosan a Szerkesztőbizottság és a rovatvezetői értekezlet közötti különbséget. A kettő munkája lényegében nem választható ketté. Úgy érzi, ez a megoldás inkább az „értekezletek zsúfolódását jelenti”. Felvetette, hogy nem lenne-e ésszerűbb „egy egységes szerv létrehozása, amely a rovatvezetést és az egész osztály vezetését egységesebbé tenné”. Azt is elmondta, hogy a munka ésszerűsítésének kérdése mindig felvetődik, az osztály létrehozásáról szóló előterjesztésben erre „nem lát utalást”.

Sándor György hozzászólásában helyeselte az új osztály létrehozását, mert úgy vélte, hogy az „ifjúság felé szóló propaganda komolyabb súlyt kaphat, ha helyesen építik be” az osztály munkájába. Az osztály működésére vonatkozó tervezetben azt a „veszélyt” látta, hogy az ifjúsági műsorok „túlnyomórészt” a Néphadseregről szólnak. „Ez akkor lesz baj, ha az üzemi, falusi problémák nem kapnak elég helyet a műsorokban”. Véleménye szerint az Ifjúsági rovat akkor „éri el célját, ha a többi rovatok műsoraiban mindig több ifjúsági anyagot adnak”. Helyesnek tartaná, ha az Ifjúsági rovat az új osztály „más csoportjai részére kiegészítő műsorjavaslatokat tenne”.

Arra kérte még a kollégiumot, határozza meg azt, hogy az Ifjúsági Osztály miként tartsa a kapcsolatot a DISZ-központtal. Korábban a DISZ Agitációs és Propaganda Osztályának ülésein ő vett részt, és azt szeretné tudni, ez a jövőben hogyan alakul. Azt is megjegyezte, hogy az új osztálynak nem szeretné átadni Gaál Magdát, aki a tervek szerint az Ifjúsági Osztályon a helyettes lett volna.

Hajdú Pál osztályvezető azzal indokolta Gaál Magda áthelyezését, mert ő korábban is az ifjúsági adásokat szerkesztette.

Szirmai István vezérigazgató a vita lezárásaként elmondta, hogy az új osztály „felállítása már egy régebbi terv. Ez látszik abból is, hogy elvileg senki sem teszi kifogás tárgyává az Agit. Prop. Osztály megszervezését.” Néhány kérdést azonban még részleteiben meg kell beszélni. A Szerkesztőbizottság „felállítását helyesnek tartja”. A jelenlévők figyelmét felhívta arra is, hogy az átszervezés alkalmas rá, hogy „néhány munkatársat áthelyezzenek más területre, és néhány bizonytalan elemtől

³⁴⁹ Szendrő Sándor (1923–?) 1951. augusztus 13-én került a rádióhoz. Az Idegennyelvű Agitációs és Propaganda Főosztály vezetője. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 37. doboz.

megszabaduljunk”. Az osztály létrehozására tett javaslatban ez nem szerepel. „Ez nemcsak elvileg, hanem politikailag is elfogadhatatlan, mert az osztályon vannak bizonytalan elemek.”

Javasolta, hogy „fogadja el a kollégium a tervezetet azzal, hogy annak végrehajtása október 1-jével kezdődik. Szerkesztőbizottság alakul a javaslatban megnevezett elvtársakból.” Szirmai azt is kiemelte, hogy az osztályon „meg kell valósítani az egyéni felelősség elvét, nem a Szerkesztőbizottság, hanem Hajdú elvtárs felelős az osztály munkájáért.”

Felhívta a figyelmet az egyes rovatok munkatársai számának aránytalanságaira. Az Ipari rovatnál 7 munkatárs dolgozik, de a Népművelési rovatnál is 7 fő a létszám, a „feladat kisebb területre szól, mint az ipari rovaté”, vagyis „csökkenten kell” a Népművelési rovat létszámát. Nagyon szembetűnő a falurovat létszámának kicsi volta, különös tekintettel arra, hogy a rovat munkatársainak az országot kell járniuk és nagyon eleven kapcsolatuk kell, hogy legyen a vidékkel. Ugyancsak sok munkatársa van az Oktatási rovatnak. Különösen szembetűnő ez az Ipari rovat műsoridejéhez viszonyítva. A sportrovat munkatársainak száma mindenképpen kevés, mert csak Molnár Károly dolgozik ott. Azt javasolta, hogy az egyes rovatoknál dolgozó munkatársak létszámát Hajdú Pál és Kozák Tibor, a Személyzeti Osztály vezetője nézze át.

A DISZ-központtal továbbra is Sándor György tartsa a kapcsolatot. Az új osztály felállításának költségvetésével kapcsolatban azt javasolta, hogy azt jelenlegi formájában a kollégium ne fogadja el, és Mispát Lajos tételesen nézze át. Szirmai István javaslatait a kollégium „határozatként elfogadja”.

A kollégiumi ülés következő fontos napirendi pontja a Dramaturgiai Osztály létrehozása volt. Szendrő Sándor azért javasolta az osztály megszervezését, mert a „zenei területen dolgozó elvtársak ellenzik, hogy a zenei részt átvegye a Dramaturgiai osztály”. Kérte az ülés tagjainak véleményét arról, hogy érdemes-e létrehozni az irodalmi dramaturgiát.

Szirmai István elmondta, az eredeti elképzelés az volt, hogy azt az „anarchikus területet, amely a rádió dramaturgiánál mutatkozik, egyesítsük. Súlyos hibák voltak ezen a területen.” Három osztályon is készítenek „rádiódramát”. „Másik hiba a politikai színvonal gyengesége. Harmadik a dramaturgia nem ismerése, a rádiódramaturgia kialakításának hiánya. Ezeket a hibákat az egyesített osztálynak kellett volna kiküszöbölni. Úgy néz ki, hogy ezt ma még nem tudjuk megvalósítani.” Ennek az osztálynak a feladata lett volna rádiódramák, zenés játékok elkészítése. Szirmai úgy vélte, hogy ehhez még hiányzik a szakmai ismeret és a szakembergárda is, az utóbbiakat csak a belső munkatársak

átszervezésével lehetne megoldani. „Nincs megfelelő szabad dramaturg ma Magyarországon.” Ezt a problémát a rádió vezetése nem tudja úgy megoldani, hogy „színvonal emelkedés” következne be.

Szirmai azt javasolta, hogy hozzanak létre egy dramaturgiai tanácsot, ők fogják össze ezt a területet. Az Irodalmi Osztályon belül szervezzék meg a dramaturgiát. A dramaturgiai csoport irányítását Cserés Miklós főrendező végezze, és a munkatársakra is ő tegyen javaslatot. A munkavégzéshez kapjon egy külön titkárnőt is. A dramaturgiai tanács készítsen el egy 6 hónapra szóló tervezetet az elkészítendő darabokról, ellenőrizze, és ha szükséges, javítsa a szöveggönyveket, ellenőrizze a próbákat és a felvételt.

A dramaturgiai tanács jóváhagyása nélkül egyetlen „eseményjátékot, rádiódramát, operettet, zenés játékot” sem lehet bemutatni, nem lehet felvételt készíteni, de a próbák megkezdéséhez és a forgatókönyvek sokszorosításához is a tanács jóváhagyása kell. A tanács dolgozza ki a működése ügyrendjét, amelybe a benyújtási határidők, a más osztályokkal történő kapcsolattartás és az egyes munkaterületek felosztása tartozik, majd mindezt határozatként nyilvánosságra is kell hoznia. A tanács titkárának Kalmár Györgyöt javasolta Szirmai.³⁵⁰

A rádióban 1951. szeptember 20-ára összehívták az első szerkesztőbizottsági ülést. A bizottság tagjai Hajdú Pál, az Agitációs és Propaganda Osztály vezetője, Földes Alíz, Horváth László és Szepesi György. Az első megbeszélésen a bizottság üléseinek időpontjaiban és a legfontosabb teendőkben állapodtak meg. Horváth László a szuperlektorok kérdését vetette fel. A szuperlektor feladata, hogy politikai munkával megjavítsa az adásokat. A szuperlektor hívja meg a riportert, vagy aki az adást összeállította, és beszélje meg vele az észrevételeket. A rovatvezetők értekezletekre ezt követően elkészítik a „szuperlektori jelentést”, így az egyes rovatok vezetői mindig visszajelzést kapnak műsoraikról. „A műsort látja: lektor, rovatvezető, szuperlektor és egyes műsorokat a Műsortitkárság.” Csak olyan műsorterv kerülhet a Szerkesztőbizottság ülésére, amelyet a szuperlektor jóváhagyott. Ha valamilyen okból a műsor jelenlegi szuperlektora nem tudja ellenőrizni a műsort, akkor azt át kell adnia olyan munkatársnak, aki korábban végezte ezt a feladatot.

A feljegyzésből kiderült, hogy október 2-án lesz a munkaverseny értékelése. „A rendelkezésre álló egy hét alatt át kell szervezni a versenyt,

³⁵⁰ Jegyzőkönyv az 1951. szeptember 19-i Rádió Kollégiumi ülésről. MTVA KI. TD-364/11.

az Oktatási osztályt is bele kell vonni”. A versenyek kiértékelése úgy történik, hogy a rovatvezető a versenyfeladatok értékelését átadja a „versenybizottságnak”, a bizottság a döntést átadja a Szerkesztőbizottságnak. A versenybizottság tagjai a következők voltak: Ádám Istvánné³⁵¹, Burján Béla³⁵², Sebestyén György³⁵³, Szepesi György és Vas Klára³⁵⁴.

A Szerkesztőbizottság ezt követően a további feladatokat beszélte meg, amelyek között szerepelt az Ifjúsági Osztály műsortetvének elkészítése, a „Falurádió” személyi átszervezése, a bizottsági tagok vidéki útjainak egyeztetése, az Oktatási Osztályról elbocsátandó munkatársak ügye.³⁵⁵

³⁵¹ Ádám Istvánné (született: Petőházi Etel) (1921–?) magyar nyelv- és irodalom szakos tanár. 1950. október óta dolgozott a rádióban. Az Agitációs és Propaganda Főosztály Levelezési rovatának helyettes vezetője volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁵² Burján Béla (1922–2006) újságíró. 1950. január 1-jén került a rádióhoz. 1955-ben a Mezőgazdasági rovat vezetője, október 17-től szerkesztőségi titkári besorolásba került. 1956. augusztus 1-től a Televízió Híradó szerkesztőség vezetője lett. 1957. október 31-én kilépett az intézményből, áthelyezéssel a Lapkiadó Vállalathoz. „Az ellenforradalom idején az ő lakásán jöttek össze (kb. október 26–27-én), ahol megalakították a Szabad Kossuth Rádió szerkesztő bizottságát, megszerkesztettek egy nyilatkozatot, amelyben megbélyegezték a Rádió addigi elnökét és közvetlen munkatársait, »elhatárolták« magukat tőlük. Ez a nyilatkozat megjelent október 30-án a *Népszavában*, külön röplapban és más akkor megjelenő újságokban is.” A szerkesztőbizottságban Gömöri (Endre) mellett a második ember volt. „Ők készítették el a listát arról az 50 kommunista rádiós munkatársról, akiket eltávolításra ítélték. Előfordult az is, hogy egy-egy határozatuk alá olyan munkatársak nevét is odaírták, akik arról semmit sem tudtak.” 1957 novemberében, a MÚOSZ fegyelmit indított ellene, és „szigorú megrovást kapott, mert az ellenforradalom alatt a Szabad Kossuth Rádió szerkesztő bizottságának tagja volt, aktív résztvevője ennek működésében”. Enyhítő körülmény volt, hogy novemberben már dolgozott. „Burján Béla felvételét sem a Rádióban, sem a Televízióban, a fenti okok miatt nem javasolom, semmiféle beosztásba.” Budapest, 1962. április 21. Takács Zsuzsanna. (személyzeti osztályvezető). MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 61. dosszié.

³⁵³ Sebestyén György (1923–?) 1949. október 31-től dolgozott a rádióban. Az Aktuális Osztályon lektor, majd 1951-től az Agitációs és Propaganda Osztályon riporter. 1954. április 5-ig dolgozott a rádióban. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁵⁴ Vas Klára (1913–1981) 1931-ben kereskedelmi érettségit tett. 1949. június 1-jén került a rádióhoz. Először az MTI-be, gépírónő, majd az Oktatási Osztályon osztálytitkár, 1951–54-ig Hírszerkesztőség, újságíró. Rövidhullámú Osztály titkársága. 1958 novemberétől a Rádió Elnökségén dolgozott. 1968. december 31-én vonult nyugállományba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 140. doboz.

³⁵⁵ Feljegyzés a szeptember 20-án, 11 órakor megtartott első Szerkesztőbizottsági ülésről. 1951. szeptember 20. MTVA KI. TD-295/11.

Szepesi György a Szerkesztőbizottság tagjaként készítette el jelentését az általa elvégzett feladatokról. Az 1951. szeptember 25-én írt dokumentumban beszámolt a Műsorfőtitkárságon folyó szuperlektori munkáról. Megállapította, hogy a „szuperlektorálásra eddig hozzájuk felküldött anyagokat nemcsak pecséttel látták el, hanem azokat valóban el is olvasták – úgy vélte – helyesnek látszik tehát a továbbiakban is ezt a rendszert fenntartani”.

A termelési, külpolitikai és sportrovat heti értékeléseként kiemelte, hogy a termelési rovat „gondosan felkészült a kölcsönjegyzési munkára”.³⁵⁶

A külpolitikai rovatok munkatervét is megfelelőnek tartotta. „Elegendőnek (négy anyag) látszik a Tito ellenes agitáció és a »Hangos Újság« külpolitikai rovatában. A beadott tervből azonban hiányolom a rövid, ütőképes és a közönség által kedvelt imperialistaellenes glosszákat, amelyek a gúny fegyverével teszik gyűlöltté az imperialistákat. Ezek közé bizonyára lehetne találni jó Vatikán-ellenes anyagot is.”

A sport rovat munkatervét jónak minősítette, Vad Dezső³⁵⁷ egyedül készítette a tervezetet, munkáját egyedül végzi, programjai változatosak. „Kellő mértékben foglalkozik a sportolók kölcsönjegyzésével.”

A szuperlektori jelentések közül a „Női szemmel” adását nézte meg. Az adásából kiemelte, hogy a szerkesztő jól építette be az adásba azt a részt, ahol az osztrák asszonyok nyilatkoztak a legutóbbi Szovjetunióban tett látogatásuk tapasztalatairól. Az adás ebben az esetben is kellőképpen foglalkozott a kölcsönjegyzéssel. Tóbiás Áron³⁵⁸ riportját nem látta, mert az későn érkezett meg – írta –, így azt más szuperlektornak kell megnéznie.³⁵⁹

³⁵⁶ 1951. szeptember 27-én tette közzé a kormány a második békekölcsön jegyzés felhívását.

³⁵⁷ Vad Dezső (?) 1950-től 1957-ig dolgozott a rádió Agitációs és Propaganda Osztályán. A „Szabad Kossuth Rádió” munkatársaihoz tartozott. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 136. doboz.

³⁵⁸ Tóbiás Áron (1927–) Nyári gyakornokként kezdett 1946. július 12-én a rádiónál az Irodalmi Osztályon. 1953-ban elvégezte az egyetemet. 1955. április 21-én eltávolították a rádióból. 1956. október „Szabad Kossuth Rádió” öttagú szerkesztő bizottságának tagja volt. 1957 októberében a Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsa elítélte. Több helyen dolgozott, majd 1990. március 16-tól újra a rádió Irodalmi Osztályának főmunkatársa lett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁵⁹ Jelentés a Szerkesztőbizottság értekezletére. 1951. szeptember 25. MTVA KI TD-295/11.

Halda Alíz,³⁶⁰ az Irodalmi Osztály munkatársa 1951. szeptember 24-e és 30-a között elhangzott műsoroktól készített kritikát október 8-i feljegyzésében. A hét műsorait jónak, színvonalasnak ítélte. Kiemelte a békekölcsönjegyzés „agitációját” és a néphadsereg napjának ünnepi műsorait. A legjelentősebb esemény a békekölcsönjegyzés volt, a kampánnyal kapcsolatban felhívta a figyelmet néhány hiányosságra. „Meg kellett mutatnunk a munkásosztály vezető szerepét a kölcsönjegyzésben is. Ebből a szempontból helyes volt az Irodalmi osztály 50 000 forint c. eseményjátéka. Nem kapott azonban elég teret munkánkban (különösen az első napokban) a parasztság felé irányuló agitáció, pedig ez fontos politikai okokból igen jelentős lett volna. Ezen a téren önálló műsor nem volt, és az agitáció is késett.” A kölcsönjegyzés propagandáját műsorai-val a legjobban az Aktuális Osztály segítette, munkájukat azért végezték jól, mert gyorsan reagáltak a kölcsönjegyzéssel kapcsolatos eseményekre, sok helyen megfordultak, és sok anyagot gyűjtöttek, „ezáltal széles körben érvényesült a hírek mozgósító hatása”. Ezek a műsorok a „tudósítóhálózat hasznos voltát is bizonyítják”. Hiányosságként jegyezte meg, hogy az osztály a műsorokban „nem propagálta eléggé a jegyzési versenymozgalmat”, el kellett volna látogatni például a bányászokhoz, és onnan tudósítani a jegyzési versenyről.

Az Aktuális Osztály szerkesztésében hallható „Hangos Újság” műsorai a sok esetben fontos, jelentős híryanagot, riportanyagot is „meglehetősen szárazon” tárgyalják. Ezen az egyhangúságon úgy lehetne vál-

³⁶⁰ Halda Alíz (1928–2008) középiskolai tanár. 1950 júniusától a rádió Irodalmi Osztályán dolgozott. 1955 decemberében eltávolították a rádióból. 1956 szeptemberében visszakerült korábbi munkahelyére, majd 1957 márciusában újra elküldték. Az ok Gimes Miklóssal való kapcsolata és az 1956-os forradalomban betöltött szerepe volt. Ezt követően 5 évig nem kapott munkát. 1962. augusztustól 1983. szeptemberig, nyugdíjba vonulásáig a Fényes Elek Szakközépiskolai Kollégium igazgatója volt. Az 1988 tavaszán megalakult Történelmi Igazságtétel Bizottságnak kezdetől vezetőségi tagja. 1990. szeptemberben lemondott TIB-vezetőségi tagságáról. Alapító tagja a Szabad Demokraták Szövetségének. Az 1990. évi országgyűlési választásokon felkerült az SZDSZ országos listájára. 1992. február 18-tól az Országgyűlés mentelmi és összeférhetlenségi különbizottsága tagja, 1992. október 13-tól az átszervezett mentelmi, összeférhetlenségi és mandátumvizsgáló különbizottságban dolgozott. 1992. október 20-tól a környezetvédelmi állandó bizottságnak is tagja lett. Az SZDSZ-frakcióban az etikai és jószolgálati bizottság munkájában vett részt. 1991-től 1994-ig a József Attila Alapítvány kuratóriumának tagja. Az 1994. évi országgyűlési választásokon pártja országos listájának harmincharmadik helyéről szerzett mandátumot. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

<http://www.parlament.hu/kepviselo/elet/h369.htm> (2014. április 17.)

toztatni, ha „több kulturális riportot közvetítene, és több zenét adna”. Ugyancsak „hasznos volna, ha az ismételéseket [...] is megszüntetnék”.

A néphadsereg napi adásaiban meg kellett mutatni „Néphadseregünket, mint szabadságharcos hagyományaink folytatóját”. Az Oktatási Osztálynak két műsora volt ebben a témában, az egyik a „Hatalmas kezdesz lenni végre nép” című műsor példája volt az „okos, világos” előadásmódnak, de „nem tárta föl a pesti mozgalom és a pákozdi csata összefüggését”. A másik adás a „Néphadseregünk dicső elődei”, amelyről így írt: „érdekes s színes műsor volt, de elvileg helytelenül fogalmazta meg a szabadságharcos hagyományok ápolásának szükségességét”.

Az ünnep kapcsán a legfontosabb feladata a rádiónak, hogy műsorai-
ban bemutassa a „dolgozó nép és a Néphadsereg egységét, összeforrottsá-
gát”, az említett két műsor alapvetően eleget tett ennek az elvárásnak
– írta Halda Alíz.³⁶¹

A rádió nemzetközi agitációs és propaganda munkája nagyon fontos szerepet tölt be és széles területet ölel fel, erről a tevékenységről számolt be egy 1951. október 10-én készített jelentés, amelyben az egyik legfontosabb téma a „Tito ellenes harc ügye” volt. Az Agitációs és Propaganda Osztály „komoly eredményeket ért el ezen a területen, elsősorban mennyiségileg”. A Hírszerkesztőség „minden egyes Tito ellenes hírtáv-
íratot igyekszik felhasználni. A Külpolitikai rovat hetenként háromszor rendszeresen, s ezen felül a »Külügyi negyedórában« is ad a Tito banda napi politikájával foglalkozó cikkeket, hírmagyarázatot, glosszát, stb.” A „Világgazdasági negyedóra” című műsor szintén foglalkozik „Jugoszlávia gazdasági züllesztésével”. Az Oktatási rovat július óta minden második héten „Tito-ellenes propaganda előadásokat” tűzött műsorra, ezekben a „Tájékoztató Iroda határozatainak feldolgozása után sorra tárgyalták a kapitalizmus visszaállításának kérdését, a fasiszta rendőrállam működését stb.” Az elmúlt hónapokban az Ifjúsági Osztály „fokozta Tito-ellenes műsorai számát, [...] elsősorban a »Tények beszélnek« című külön műsorban”.

Az Irodalmi Osztály is „komoly eredményeket ért el ezen a területen”, például „Urbán Ernő³⁶²: Tito vasjarmában, Devecseri Gábor: Déli őrszem” című műveinek bemutatásával, és más „Tito-ellenes rádiódrámának, novellának, naplórészletnek, versnek a közlésével”.

³⁶¹ Kritika a szeptember 24-től – 30-ig terjedő hétről. 1951. október 8. MTVA KI. TD-367/6. 4. doboz.

³⁶² Urbán Ernő (1918–1974) író, újságíró. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16127/16207.htm> (2014. január 22.)

A jelentés készítője hangsúlyozta, hogy „ezeknek az eredményeknek ellenére sem lehetünk megelégedve a Tito-ellenes agitációkkal. Meg kell mondanunk elsősorban azt, hogy eredményeink legtöbbjét a legutóbbi harci szakaszban értük csak el. Másrészt gyengesége Tito-ellenes agitációnknak, hogy a leleplező műsorok (agresszív tervek, terror, [az] amerikaiakkal való paktálás, stb.) mennyiségileg és főleg minőségileg elnyomja agitációnkban a jugoszláv nép ellenállásának növekedéséről szóló műsorokat.”

A jelentésben ugyancsak hiányosságként szerepelt az, hogy az „agitációs műsorok, kommentárok túlságosan tárgyiak, nem eléggé gyűlöletet keltőek, s ami ezzel együtt jár, csak formailag kapcsolják össze a Tito-ellenes agitációt a magyar feladatokkal s az emberek személy szerinti feladataival. Nem mutatják meg eléggé mennyire elsőrendű magyar nemzeti feladat a Tito-elleni harc ügye.”

A jelentés összefoglaló részében azokat a feladatokat emelték ki, amelyeken folyamatosan javítani kell. Ilyen volt a közérthetőség, az érzelmekre való hatás, a tömegviszhang kérdése. A közérthetőség esetében arra kell törekedni, hogy minél kevesebb idegen kifejezés legyen a szövegben, a mondatok rövidek és érthetőek, az adások szerkesztettek, egyszerűk és világosak legyenek. Ezeket a célokat kell megvalósítani a külpolitikai adások, az Oktatási rovatok és a Hírszerkesztőség munkájában.

Az emberek érzelmeire való hatás nagyon fontos. Ez a felismerés nem új. Megvalósítása azonban nem könnyű feladat, különösen a kommentárokból és az előadásokból. Például a „Tito-ellenes agitáció” esetében egy-egy adást kivéve „általános sikert még nem értünk el”.

Az adások tömegviszhangjáról nincs rendszeres visszajelzése az osztálynak. Ezen úgy kívánnak változtatni, hogy az üzemi tudósítók információira támaszkodva próbálnak híreket összegyűjteni az adások hatásáról, a híranyagok információtartalmának hasznosságáról.

A jelentés végén a legfontosabb feladatokat határozták meg, ezek között szerepelt az Oktatási rovat adásainak bővítése, vagyis a korábbiaknál nagyobb arányban kell foglalkoznia nemzetközi kérdésekkel. Az előadásokban a legfontosabb feladat az, hogy „leleplezzük az imperialisták hazugságait, megtévesztő békeszólatait; hogy megmutassuk a békéért harcoló népek nyomorát, elnyomottságát és növekvő harcát a kapitalista és gyarmati országokban, hogy összefüggéseiben megmutatva az eseményeket, mindig mozgósítsuk népünket az internacionalizmus szellemében, a békéért folytatott aktívabb harcban”.

Szintén kiemelt feladatként szerepelt a jelentésben a „klerikális reakció elleni harc”, amely az Agitációs és Propaganda Osztály „valameny-

nyi” rovatára vonatkozott. Külpolitikai előadások keretében kell bemutatni a „Vatikán és az amerikai imperializmus gazdasági” kapcsolatait. Különösen sok, és jó anyagok van ennek bemutatására az Irodalmi Osztályon, a „klasszikus orosz (Gorkij, Csehov), német (Goethe), francia, olasz és magyar (Petőfi, Gárdonyi, Arany, Jókai, Mikszáth) írók műveire” támaszkodva. Az osztály „rádiójátékokat, eseményjátékokat, verseket és irodalmi riportokat írat a klerikális reakció magyarországi működéséről”.

A rádió adásaiban fokozni kell a „Tito-ellenes leleplező és gyűlöletkeltő agitáció és propaganda minőségét”, s különös tekintettel kell lenni a „jugoszláv nép harcának megmutatására”.³⁶³

A MUNKAVERSENY VÁLLALÁSAI

„A világpolitikai események alakulása, az amerikai háborús agresszió növekedése minden becsületes dolgozót arra késztet, hogy fokozott erőfeszítéssel vegyen részt a világbékéért folyó harcban” – ezért tett munkafelajánlást a rádió Pénzügyi, Gazdasági és Könyvelési Osztály egy 1951. október 20-án keltezett dokumentumban. Az osztály azt vállalta, hogy munkáját jobban megszervezi, kevesebb hibával dogozik, „politikai és szakmai tudását” fejleszti, „több és jobb munkával” erősíti a „békeharcot”. Az októberi forradalom 34. évfordulója tiszteletére felajánlásokat tettek. Brigádokat alakítottak: a Forgalmi könyvelés csoport Dózsa-brigád; az Anyag és leltárkönyvelési csoport Bikov-brigád; az Utalványozási csoport pedig Zsdanov-brigád néven alakult meg.

A három brigád közösen vállalta, hogy november 7-ére előkészíti az 1950. év „vagyonmérlegének zárótételeit a már elkészült leltárértékeléssel egyeztetve, teljes könyvelésre kész állapotban” – ennek hiányát jelezte az Állami Ellenőrző Központ legutóbbi augusztus 25-i jelentésében. „Mivel ez a nagyarányú munka folyamatos, ebből kiindulva további felajánlást tesz a 3 brigád; Sztálin elvtárs december 21-i születésnapjára a mérleget lekönyveli, és a zárótételekkel a folyó év vagyonszámviteli megnyitja.”

³⁶³ Jelentés a Magyar Rádió Hivatal nemzetközi propaganda és agitációs munkájáról. 1951. október 10. MNL. XIX-I-3-a. 217. doboz.

A 3 brigád folyamatosan végzi ezt a munkát, felajánlásukkal azt kívánták elérni, hogy a Magyar Rádió Hivatal „teljesen vagyoni helyzete minél hamarabb teljesen tiszta képet nyújthasson”.

A 3 brigád külön-külön is tett felajánlást. A Zsdanov-brigád vállalta, hogy az 1952-es költségvetés tervezéséhez „kíván reális adatokat szolgáltatni” a rádió vezetése számára. A Bikov-brigád kimutatást készít az ingatlankezelésről és az erősítő műszaki anyagairól, azokról, amelyeket 1951. január eleje óta nem használtak fel. Ugyancsak jegyzéket készítenek a karbantartási és a fejlesztési anyagraktár „kivételezett”, de fel nem használt anyagairól. A Dózsa-brigád a bérosztály által „előjegyzett és levont letiltások személyenkénti nyilvántartását és folyamatos” vezetését vállalta külön felajánlásként.³⁶⁴

A rádió munkáját felügyelő Művelődési Minisztérium Tájékoztatási Főosztályán 1951. november 29-i keltezéssel javaslatot állítottak össze a főosztály és a rádió együttműködésének feladatairól, különös tekintett a rádióban nemrég megalakult Agitációs és Propaganda Osztályra. A Tájékoztatási Főosztály dokumentumában kiemelték, hogy a rádió az „egyik legfontosabb agitációs, propaganda és szervező” eszköz a „nemzetközi békeharc, a szocializmus építése, dolgozó népünk politikai és kulturális színvonalának emelése szempontjából”. A rádió-előfizetők száma mintegy 650 000, a „hallgatóinak száma a leghallgatottabb időpontokban és a külföldi magyar hallgatókat is beleértve legalább négy-szeresére tehető”. Ez is mutatja a rádió „nagy politikai és kulturális jelentőségét, és indokoltta teszi, hogy a Népművelési Minisztérium az eddiginél szorosabb kapcsolatot létesítsen a Rádió vezetése, az ellenőrzés és a segítségnyújtás terén”.

A dokumentum meghatározta a Magyar Rádió Hivatal felügyeleti szervének, vagyis a Népművelési Minisztériumnak, valamint a rádió vezérigazgatójának, Szirmai Istvánnak a pozícióját. A helyzetet bonyolította, hogy Szirmai a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének póttagja volt, és tagja a minisztérium kollégiumának is. Vagyis a viszony legalábbis mellérendelt volt.

A javaslatban utasítás volt arra, hogy a minisztérium Tájékoztatási Főosztálya tartson rendszeres kapcsolatot a rádió Agitációs és Propaganda Osztályával. (Elsősorban azért ezzel az osztállyal, mert a propaganda szempontjából a legfontosabb rovatok tartoztak az osztályhoz.) A kapcsolattartás részeként a rádió képviselője részt vett a főosztály

³⁶⁴ Elnökségi levelezés. 1951. október 20. MTVA KI. TD-257/2.

„heti szerkesztői értekezletén, a Rádió megfelelő rovatvezetői, a minisztériumban havonként megtartott termelési, mezőgazdasági, kulturális, stb. rovatvezetői értekezletén”. A minisztérium főosztályának „inspekciós csoportja rendszeres összeköttetésben van” a rádió Agitációs és Propaganda Osztályával, legfontosabb feladata a rádió munkájához „szükséges információk” biztosítása. A főosztály „rádióreferense” részt vesz az Agitációs és Propaganda Osztály értekezletein.

A javaslatban a feladatok meghatározásánál részletesen kitértek a minisztérium egyes főosztályainak és a rádió osztályainak kapcsolatára, felügyeletére: így a korábban leírtak alapján a Tájékoztatási Főosztályhoz tartozik a rádió Agitációs és Propaganda Osztálya, „amely magába foglalja az ipari, falusi, külpolitikai, oktatási, népművelési, ifjúsági rovatokat, valamint a hírszerkesztőséget”. A minisztérium Zenei és Tánccsoportjához tartoznak a rádió zenei osztályai. Az Irodalmi Főosztály a rádió Irodalmi Osztályával, a Színházi Főosztály a rádió Dramaturgiai és Stúdióosztályával tartja a kapcsolatot. A minisztérium Népművelési Főosztálya felügyeli az Oktatási és Népművelési rovat műsorait (ez a két rovat a rádióban az Agitációs és Propaganda Osztályhoz tartozik). Az Agitációs és Propaganda Osztály vezetőjének munkájukról egyeztetnie kell a Tájékoztatási Főosztállyal is. A minisztérium Személyzeti Főosztályához tartozik az egész rádió személyzeti ügye.

A javaslatban hangsúlyozottan szerepel, hogy a minisztérium csak akkor tudja teljesíteni feladatát, ha munkáját összehangoltan és irányítottan végzi, ennek felelőse a miniszterhelyettes. Ő nevezi meg az egyes főosztályokon azokat a munkatársakat, akik a rádió egyes osztályaival tartják a kapcsolatot.

A minisztérium főosztályai „félévenként jelentést készítenek a Rádióval kapcsolatos munkájukról, a munkaterv végrehajtásáról és javaslatokat tesznek a Rádió munkájának megjavítására, összegzik tapasztalatukat. Az összesített jelentéseket a minisztérium kollégiuma (a Népművelési Minisztérium Kollégiuma) tárgyalja meg.”³⁶⁵

³⁶⁵ A Népművelési Minisztérium kapcsolata a Rádióval és feladatai. 1951. november 29. MNL. XIX-I-3-a. 217. doboz.

MŰSOROK, VÁLLALÁSOK A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA II. KONGRESSZUSÁRA³⁶⁶ – A RÁDIÓ TOVÁBBI FELADATAI

A Rádió Kollégium több ülésén foglalkozott a rádió kongresszusi adásaival, így ez volt az 1951. február 7-i megbeszélés fő napirend témája. A készülő műsorokról elsőnek Szirmai mondta el véleményét. A legkirívóbb „hibák” a következők voltak: „csak a Pártról magáról beszélünk, de a Párt programjáról hallgatunk”. A különböző műsorokban elsősorban a párt háború előtti, „illegális munkájáról” esik szó, „de alig beszélünk a felszabadulás utáni munkájáról, a Párt eredményeiről, nem ezen keresztül mutatjuk meg nagyságát, legyőzhetetlenségét”. Ugyancsak sok adás készül a „mártírjainkról” is. „Legyünk rájuk büszkék, beszéljünk róluk, de mutassuk meg, hogy hatott ez a Pártra és mit tettek a népért.”

A megfogalmazott kritikákat összegezve utasította az egyes osztályokat, hogy nézzék át újra valamennyi műsorukat; többet szerepeljen a párt programja és a kitűzött feladatok. A kongresszusi hét adásaiban „nyíltan agitáljanak a versenyért és a szövetkezetekért”.

Szintén a műsorok általános hiányosságaként róttá fel, hogy megfeledkeznek a „hétköznapi kis hősök százezreiről”. Különösen igaz ez az Ifjúsági Osztály anyagaira. Pedig itthon is vannak hősök, „sztahanovisták, stb., a fiatalok között vannak élenjárók”. Őket kell bemutatni, meg kell ismertetni a hallgatókat „nemcsak a háborús hősökkel, hanem az építés hőseivel is”. Ezt követően a kollégium úgy határozott, hogy az osztályok három napon belül javítsák és egészítsék ki műsoraikat a leírtak alapján.³⁶⁷

„A rádió műsorai hetek óta arról beszélnek, hogy készül, és milyen lelkesedéssel készül az ország népe a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusára. A verseny lázát, dolgozó népünknek a Párt iránti szeretetét a rádió műsoraiban visszaadni sem prózában, sem zenében, de még a hírszolgálatban sem lehet anélkül, hogy a rádió szerkesztői, előadói és műszaki gárdája ne érezze maga is mindazt, amit a Párt felé a dolgozók nevében tolmácsol. Hangunk nem volt hamis. Egyetlen hamis hangra is felfigyelnek már hallgatóink, azonnal közlik és joggal közlik, hogy ma már a rádióval szemben nagyobb követelményeket támasztanak. Magukénak érzik a rádiót, és saját rádiójukban nem tűrik a hamis hangot”

³⁶⁶ 1951. február 25-e és március 2-a között ülésezett a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusa.

³⁶⁷ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1951. február 7-i üléséről. MTVA KI. TD-363/4. 5. doboz.

– kezdte írását Szirmai 1951. február 20-án. Majd így folytatta: „nincs hamis hang, mert a rádió dolgozói is versenyben állnak, a rádión belül is folyik a kongresszusi verseny. A verseny célja nálunk is munkánk folyamatos, állandó javítása”. A rádió pártszervezetéhez nagyon sok felajánlás érkezik, a párttagoktól és a párton kívüli munkatársaktól egyaránt. A munkatársak túlnyomó többsége tudja, hogy a „rádiósok feladata a nép szolgálata és ez a szolgálat egyre magasabb színvonalú műsort követel”.

A rádióban dolgozó újságírók vállalták, hogy „javítják beszámolóikat a nemzetközi helyzetről, több gonddal készítik elő nemzetközi és belpolitikai tájékoztató munkájukat, hegyesebb ceruzával leplezik le a magyar nép ellenségeit, nagyobb erővel mozgósítanak a békéért folyó harcra.”

A műszaki dolgozók azt vállalták, hogy „hibátlanul közvetítik a kongresszusi hét műsorait, a kongresszuson elhangzó legfontosabb beszédek. Komoly műszaki teljesítményeket vállaltak, amelyek selejtmენტessé teszik a rádiósok munkáját és gazdaságosabbá is.”

A Zenei Osztály munkatársai „sok friss, vidám dallal, dallamos zenével szórakoztatják a versenyben álló dolgozókat”. A rádió zenekara, énekkara vállalta, hogy „meglátogatják a versenyben élenjáró üzemek dolgozóit, és legszebb műsoraikat felajánlják azoknak az üzemeknek, termelőségüket csoportoknak és egyéni dolgozóknak, versenyzőknek, akik Pártunk iránti szeretetüket tettekkel bizonyítják, hősi teljesítményekkel igazolják”. A rádió közvetíti a Zenei Osztály által a kongresszus tiszteletére készített műveket is. Az Irodalmi Osztály a „magyar írók szavát” közvetíti a párthoz.

Az egyes szerkesztőségek is versenyben állnak egymással, az „ifjúsági az irodalmival, a könnyű zene műsorszerkesztői a komolyzenével, a falurádió az ipari termelési agitációval – a verseny célja: a műsor minőségi javítása”. Vagyis több és magasabb színvonalú produkciót készítsenek a szerkesztőségek. „Nyújtson a rádió több segítséget a Párt által népünk elé tűzött feladatok végrehajtásához. Nyújtson több érvet, fegyvert, tudást, kultúrát ahhoz a harchoz, amelyet népünk nagy Pártunk és szeretett vezérünk Rákosi elvtárs vezetésével a békéért és szocializmusért vív. A rádiósok kongresszusi versenyének célja ez.”

Szirmai kiemelte, hogy a rádióműsorok javításához hozzájárul a rádióhallgatók „tömegeivel való” kapcsolat további mélyítése. „Csak a dolgozó tömegek kritikájának segítségével érhetünk célhoz.” Folyik tehát a verseny a szerkesztőségek között a „tömegkapcsolatok megjavításáért is”. A versenyben azt is figyelemmel kell kísérni, hogy melyik

szerkesztőség kapja a legtöbb olvasói levelet, és hol dolgozik a legtöbb külső munkatárs. Melyik osztály rendelkezik a „legjobb kiépített munkás- és paraszt tudósítói” hálózattal, ki tudja bevonni a „propagandamunkába [...] a legnevesebb” publicistákat, tudósokat, írókat, pedagógusokat, művészeket stb.

A kongresszus közeledtével „sok dolgozónk érezte, hogy közelebb kell kerülnie a Párthoz, jobban meg kell ismernie Pártunk politikáját. Többet kell foglalkoznia a Marxizmus–Leninizmus elméletével, ahhoz, hogy a műsor javítására vonatkozó felajánlásait teljesíteni tudja. Mások úgy látták, akkor őszinték Pártunkhoz, népünkhöz, ha felismerik, hogy hiányosak kulturális ismereteik. Úgy gondolják – írják felajánlásaikban –, hogy ezeknek a hiányosságoknak pótlása teszi majd lehetővé, hogy a műsorban többet, jobbat nyújtsanak a magyar népnek. Sokan felismerték, hogy el kell sajátítaniuk az orosz nyelvet, Lenin és Sztálin nyelvét, a felszabadító szovjet nép nyelvét ahhoz, hogy a Szovjetunió magasabb rendű politikai rendjének és kultúrájának hatalmas tapasztalatával gazdagodva emeljék műsoraink színvonalát.”

Végül hangsúlyozta, hogy a verseny természetesen a műsorokban is jelentkezik, „de a rádió műsorát magasabb színvonalra a Párt gondos, bölcs irányító keze és a magyar népnek a kongresszusi héten is megmutatkozó lelkes kiállása, lázas építőmunkája, a Párt iránti mélységes szeretete emeli. Ez a magyar nép igazi hangja, a Párt és drága Rákosi elvtársunk iránti hűség és szeretet hangja.”³⁶⁸

A pártkongresszus küldöttei határozatot fogadtak el a rádió további feladatairól is, ezekkel ismertette az olvasókat Kovács Józsefné, a Magyar Rádió Hivatal MDP pártszervezetének titkára, a *Rádió Újság* 1951. március 9-én megjelent cikkében. Beszámolójában egyebek mellett kiemelte, hogy „Rákosi és Gerő elvtárs olyan távlatokat mutatott meg a magyar népnek, amilyen történelme folyamán sohasem adatott meg számára. Minden igaz hazafi úgy érezte, és érzi ezekben a napokban, hogy a kitűzött célokért érdemes küzdeni, harcolni és áldozatot vállalni.” Majd ismertette a rádióra váró feladatokat. Ezek közül a legfontosabb, hogy a rádió „minél hívebben tükrözze adataiban a magyar nép fejlődését és a felszabadulás óta megtett útját”. A pártszervezetnek pedig segítenie, támogatnia kell a „rádió vezetését” és a rádió munkáját. A műsorokban hangsúlyozni kell, hogy „hazánkba a szovjet fegyverek

³⁶⁸ Szirmai István magánlevelezése. 1951. február 20. MTVA KI. TD-324/4. (A dokumentum megjelent a *Rádió Újság*, 1951. február 23-i számában. 3.)

hozta felszabadulás nyomán hat év alatt új élet született s új, szocialista emberek születtek. Ennek az új életnek hangja és az új kultúra kell, hogy felcsendüljön nap, mint nap a rádiókban.”

A rádiónak a „nép nyelvén” kell szólania a „néphez”. Az emberek építő munkája, „békeakarátának hangja, az igazság ereje, az éter hullámain túlszárnnyal minden imperialista kardesörtetőt”!

A rádió kiemelt feladatai közé tartozik a tanulás segítése, a tanítás is. „Kultúrát vinni az ország minden zugába a dolgozók közé!”

A világ minden részébe sugározni kell, hogy „hazánk szilárdan áll a békétábor soraiban a nagy Szovjetunió mögött!”. A rádiónak meg kell ismertetni a világgal a „magyar nép eredményeit [...] és azt, hogy ez a nép szilárdan tömörül a Magyar Dolgozók Pártja mögé, és mélységesen szereti vezetőjét, Rákosi elvtársat!”.

A rádiónak „mozgósító” erejével segíteni kell az ötéves terv végrehajtását! Segíteni kell a dolgozókat a „szocializmus építésében”, de egyben „kíméletlenül” le kell „leplezni a háborús agresszorokat”.

„A béke fegyverévé kell tenni a rádiót, a nép harcos, szilárd hangjává, mely szüntelenül szem előtt tartja s tartatja a kongresszusi feladatokat”, és mozgósít azok végrehajtása érdekében.

Ezt a feladatot a rádió csak akkor tudja teljesíteni – írta cikke végén a Kovács Józsefné –, „ha egy percre sem feledkezik meg Sztálin elvtárs szavairól: »A béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét, és végig kitartanak mellette«”.³⁶⁹

A rádió vezetése ezt követően 1951. március 23-án egy részletes munkatervet készített a feladatokról, amelyet Jánosi Ferencnek továbbítottak a Népművelési Minisztériumba. A dokumentumban leírták, hogy a kongresszuson a rádió működésére vonatkozó határozatok a „Rádió munkájában lényeges változásokat követelnek meg. A Rádió-agitációt előbbé, elevebbé, mozgósítóbbá kell” tenni. Változtatni kell a módszereken, a rádió nyelvezetén. Az ötéves terv módosítása³⁷⁰ a rádió vezetésétől is megköveteli, hogy átgondolja a feladatokat és módosítson a fejlődés tempóján, és gyorsítson azon. A munkaterv a továbbiakban az egyes műsorokra lebontva tartalmazza a feladatokat.

Az ipari műsorokban a jövőben az eddig elért eredményeket, hiányosságokat kell bemutatni, valamint a meglévő erőforrásokat, a terv

³⁶⁹ Rádiók feladatai a Kongresszus után. *Rádió Újság*, 1951. március 9. 3.

³⁷⁰ Az országgyűlés 1951. május 15–18-i ülésén fogadta el az 1951. évi II. törvényt az ötéves tervről szóló 1949. évi XXV. törvény módosításáról. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8380> (2014. április 17.)

„teljesítésének perspektíváit, követelményeit”. A műsorokban fel kell hívni a figyelmet az önköltség csökkentésére, a takarékosagra, a termelés növelésére. A jövőben foglalkozni kell a „kisipari szövetkezeti mozgalom és a helyi iparosok” kérdésével. „Ezután ösztönzést adunk ennek a mozgalomnak is. Az eddiginél bátrabban, többet kritizálunk.” (Aláhúzás az eredeti dokumentumban.)

Az ipari műsorokban a többet kell foglalkozni a „munkás-paraszt szövetség kérdésével”. Az adásokban be kell mutatni azt, hogy munkások mivel és miként segítik a parasztság munkáját, teszik könnyebbé életét, mindennapjait, hogyan veszik ki részüket a „termelőszövetkezeti mozgalom sikeréért folytatott küzdelemben. A kongresszus határozata értelmében „döntő stratégiai feladat a mezőgazdaság szocialista átszervezésért folytatott közvetlen és közvetett agitáció központi helyet foglal el”.

Sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani a rádiónak „falusi” pártszervezetekre, a „falusi” tömegszervezetek, „de mindenek előtt a tanácsok” megerősítésére.

A műsorokban fokozott hangsúlyt kell fektetni a békeharcra, a „nemzeti erők demokratikus” összefogására. Segíteni kell azt, hogy a „béke-mozgalom hazánkban általános népmozgalommá váljon”. Be kell mutatni a „békebizottságok” eredményeiket, akcióikat. Fel kell dolgozni a műsorokban a „Béke Világtanács határozatait, előkészítve az újabb hatalmas aláírási kampányt, mozgósítva a Béke Világtanács felhívásának aláírására”.

A nemzetközi kérdések esetében pedig fel kell hívni a figyelmet arra, hogy Béke Világtanács „határozatainak végrehajtása hogyan növeli az egyes kapitalista országokban a béke erőit. Ezen a területen különös figyelemmel kell fordulnunk az USA, Anglia és Franciaország békemozgalmá felé.”

„A béke ellenségeinek leleplezésében folytatott munkánkat két ponton kell különösen tovább fejlesztenünk. Az egyik, hogy a Nyugat-Németországban folyó felfegyverzés elleni harcot az eddiginél sokkal inkább kell magyar ügynek tekinteni, s az amerikaiakat úgy kell a tömegeink elé állítani, mint a magyar nemzet szabadsága, ősi eltiprójának, a német imperializmusnak újjáélesztőit.”

A másik téma ezen a területen: „Titoék. Itt az agitáció további minőségi javítása mellett meg kell mutatni a nyugatnémet imperializmus feltámasztása és a Tito banda támogatása közötti kapcsolatot, meg kell mutatni, hogy Titoékat ugyanazok támogatják, akik ősi ellenségünket, a német imperializmust.”

A rádió Oktatási Osztályának ugyancsak a kongresszus határozatai szabták meg a feladatokat. Az egyik legfontosabb teendő „A II. kongresszus jelentősége” című előadás- sorozat összeállítása. Ugyancsak előadások formájában szerepelnie kell az osztály programjában a „Nemzetközi helyzet” a „Módosított ötéves tervünk” és a „Mezőgazdaság szocialista átalakításának kérdése” című műsoroknak. Ezeket a témaköröket természetesen több előadásban kell kifejteni.

A rádió Irodalmi és Zenei Osztályainak műsorai tükrözzék vissza a „mai élet kérdéseit és megnyilatkozásait olyan formán, hogy ezek kapcsolódjanak a kongresszus határozataihoz”. A kongresszus tiszteletére készített adások ismétlése mellett új műsorok is készülnek, amelyek munkásokat, gyártörténetet, békédíjasokat, magyar tájakat mutatnak be. A Zenei Osztály a hagyományok feldolgozására, bemutatására törekszik. Az egyik legnagyobb szabású műsor a Liszt-hangversenysorozat lesz.³⁷¹

JUTALMAZÁS, BÜNTETÉS, LETILTÁS A RÁDIÓBAN

A rádió különböző osztályain történt hibákról és mulasztásokról, a munkatársak büntetéséről, illetve a jutalmazásokról készített összefoglalót Kardos Györgyné, a Műsortitkárság vezetője egy 1951. február 10-én keltezett feljegyzésében. A dokumentumban leírta, hogy az elmúlt években a hibákról először a Műsortitkárságot, a turnusvezetőket és a műsorellenőröket tájékoztatta, majd ezt követően az „erősítő napló jelentése alapján” a Műsorigazgatóság hétfői üléseire készített összefoglaló jelentést. Ebben szerepeltek azok a hibák is, amelyeket a belső vagy külső munkatársak észleltek, illetve a hallgatók „reklamációi alapján” szerzett tudomást. A Műsorigazgatóság a „hibákat mérlegelve büntetéseket szabott ki, úgy, mint pénzbüntetéseket, szóbeli és írásbeli intéseket

³⁷¹ Jánosi Ferencnek. Népművelési Minisztérium. 1951. március 23. MTVA KI. TD-252/3.

A rádió részletes kongresszusi programjának figyelembevételével minden osztály elkészítette a saját munkatervét. Az Aktuális Osztály feladatait tartalmazó dokumentum is megmaradt az archívumban. Az osztály legfontosabb feladatai szerepelnek a korábbi dokumentumban. A rádió „aktuális” osztályának kongresszusi munkájáról és a kongresszus határozataiból adódó feladatokról. 1951. március 26. MNL. XIX-I-3-i. 1. doboz. A rádió Oktatási Osztályának feladatairól írt cikket Földes Alíz. A feladatok a korábban közölt dokumentumban is olvashatók. A Rádió oktatási munkájának új feladatai. *Rádió Újság*, 1951. április 27-én megjelent számában. 4.

és megrovásokat, súlyosabb esetben fegyelmi eljárást indított”. A Műsortitkárság vezetője szerint a kialakult rendszernek az volt a hibája, hogy a „kiszabott pénzbüntetések a következő hónap elsején vonták le a munkatársak fizetéséből, így az elkövetett hiba és kiszabott büntetés közötti összefüggés a közben eltelt idő miatt elhalványult, az is előfordult, hogy a munkatárs az elkövetett hibára már nem is emlékezett”.

A Népművelési Minisztérium 1950. október 28-án készült jelentésében olvasható, hogy a Műsorigazgatóság „ezt a rendszert megszüntette”. A továbbiakban a különböző „fegyelmezetlenségek elintézését az osztályvezetőkre bízta”. Ezt követően a hibákról összeállított jelentést az illetékes osztályvezetők kapják meg. Az ő kötelességük az „ügyek kivizsgálása vagy kivizsgáltatása és szükség esetén” a büntetés kiszabása is. Az új rendszer tavaly november közepe óta működik. Ennek eredményeként a Műsortitkárság „megállapította, hogy a pénzbüntetések rendszerét a régi formájában csak két osztály tartotta meg, az Erősítő és Lebonyolítás, amelyek november közepétől január végéig 140.–, illetőleg 170.– forintot fizettek be a szakszervezet jóléti alapjára a befolyt büntetéspénzek címén”. A Zenei Osztály vezetője, Lehel György elmondása szerint az osztály munkatársai is fizetnek büntetést, de azt ő „nem továbbítja a Szakszervezeti Bizottsághoz, hanem a pénzüsszeget az osztály szociális alapjának tekinti”, abból még nem történt semmiféle kifizetés.

A jelentés szerint a többi osztályvezető a „pénzbüntetés rendszerét megszüntette, de egyébként sem jár el kellő szigorral a felmerült fegyelmi ügyekben”. Kiemelte az Irodalmi Osztályt, mert az „anyagok leadásának határidejében kifejezett visszaesést mutatott”. Az Ifjúsági Osztály is ebbe a kategóriába tartozik, mert a „műsorfegyelem általában rossz, időnként némi javulást mutat, de ez sohasem tartós”. Az Oktatási Osztály munkájának jellemzésében olvasható, hogy „anyagai szintén sokat késnek, ezeknél azonban, mivel rendszerint 1-2 szereplős és élő adásokról van szó, a késések nem okoznak komolyabb fennakadást”. A Stúdióosztály „ugyan pénzbüntetések nem szab ki, de az osztályvezető tudomására hozott szabálytalanságok ügyében rendszeresen eljár, az ügyeket kivizsgálja, az elintézését jelenti, és a hibákat megdorgálja. Módszere nem látszik rossznak.”

A Műsortitkárság vezetője összefoglalójában megállapította, hogy a „szabálytalanságokat a lebonyolító osztályok sokkal komolyabban veszik, mint a műsorszerkesztő osztályok”, ennek az a magyarázata, hogy a „hibák adásba is kimennek, és nem sikkadnak el”. A műsorok szerkesztése közben elkövetett hibák „sok esetben nem is derülnek ki”. De a műsorok lebonyolításánál történő hibákról is „csak nagyon vázlatos

képe van” a Műsorigazgatóságnak, „mert a műsorellenőrzési csoport jelenlegi formájában nem sokat ér”. A feladatot ketten végzik, közülük „Pintér Gyula³⁷² kifejezetten rossz munkaező, akinek jelentéseire csak fenntartással lehet építeni”. A másik munkatárs, Nezvál László³⁷³ pedig csak nemrégén került a csoporthoz.

A dokumentumban szerepelnek azok a rádiós munkatársak, akik január hónapban munkájuk elismeréseképpen „írásbeli dicséretben” részesültek. Így Hartai István³⁷⁴ a szilveszteri „három órás táncműsor” összeállításáért. Kovács Márta³⁷⁵ lektor, az „újévi üdvözlő beszédért és külföldre küldött úttörő üdvözletekért”. Három rádiós a *Pomádé király új ruhája* című gyermekoperával kapcsolatos feladatok elvégzésében nyújtott munkájukért: Devecseri Gáborné, Rónai István³⁷⁶ a zenei rendezésért, Török Tamás³⁷⁷ pedig a rendezésért. Feketéné Halda Alíz a január 10-én elhangzott „Ők és mi” című adás lektorálásáért kapott dicséretet.

A korábban leírtak szerint a Műsorigazgatóság rendszeres kimutatást készített azokról is, aki pénzbüntetést kaptak a munkájuk végzése közben elkövetett hibákért. A dokumentum melléklete a Lebonyolítási Osztály munkatársainak a „jóléti alapra befizetett” büntetési listáját tartalmazza. A forrást azért közöljük teljes terjedelmében, mert pontos

³⁷² Pintér Gyula (1925–?) 8 elemi, szabó. 1950. január 5-től a rádió Oktatási Osztályán műsorellenőr. 1951. december 15. áthelyezve a Munkaezőtartalékok Hivatalába. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 30. doboz.

³⁷³ Nezvál László (1912–1966) 1949. október 15-től dolgozott a rádióban, a Műsor Lebonyolításon, turnusvezetőként. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁷⁴ Hartai István (1920–?) villany és rádiószerelő, zenész. 1948. július 15-től a rádióban dolgozott a rádióban, zenei forgató, műsorvezető, a könnyűzenei rovat vezetője volt. 1950-től műsorszerkesztő. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 14. doboz.

³⁷⁵ Kovalik Károlyné (született: Kovács Márta) (1929–?) újságíró. 1950. március 11-től dolgozott a rádió Ifjúsági osztályán, gépirónóként, majd lektor. 1955-ben eltávolították, 1956 szeptemberétől újra az Ifjúsági osztályon dolgozott. 1956-ban a Munkástanács tagja volt. 1984. július 15-ig dolgozott a rádiónál. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁷⁶ Rónai István (1914–?) főiskola, zeneszerző-karnagy. Tanár. 1949-től a rádió zenei rendezője 1952-ig. 1953 januárjában elment a rádióból, különböző munkahelyeken dolgozott majd 1957 őszétől ismét a rádióban volt. 1980. május 31-én ment nyugdíjba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 110. doboz.

³⁷⁷ Török Tamás (1925–?) egyetem, bölcsész, rendező. 1948. júniustól 1957. július 22-ig volt a rádiónál. 1958. augusztustól a győri Kisfaludy Színháznál dramaturg-rendezője. Ismét a rádió, 1967-től szerződéses jogviszonyban, majd 1970-től az Irodalmi Főosztály rendezője. 1985. május 31-én ment nyugdíjba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 134. doboz.

betekintést ad arról, hogyan próbált munkafegyelmet tartani a rádió vezetése. A mulasztások, hibák pénzbüntetése tükrözi azok súlyosságát. A dokumentum értéke azért is jelentős, mert kevés hasonló forrás maradt meg a rádió működéséről.

„A Lebonyolítás által a jóléti alapra befizetett büntetések:

Boros Miklósné³⁷⁸: nov. 16-án a híryanagban szereplő »Ausztrália« helyett »Ausztriát« és »16 órás országos sztrájk« helyett »16 országos sztrájkot« olvasott. Büntetés: 30.– Ft.

Bán György: Amerikai híryanagot beolvasás előtt elvesztette. XI. 19. Büntetés: 100.– Ft.

Bodnár Ottó³⁷⁹: Nov. 22-én nem szólt a bemondóknak a felolvasó megváltozásáról, így az tévesen ment adásba. Büntetés: 10.– Ft.

Randé Jenő³⁸⁰: Nov. 23-án hírek után nem olvasta be az időjárás-jelentést. Büntetés: 10.– Ft.

Kőhalmi Ferencné³⁸¹: Nov. 26-án elnézte a beosztást és 7 óra helyett ½8-ra jött be, így az adás 3 perc késéssel indult. Büntetés: 50.– Ft.

Kárpáti Dezső: Dec. 1-én két lemezből álló zongora mű első lemeze után intett a bemondónak, hogy konferálhat, aki hegedűszólót konferált a kartárs viszont a zongoramű második lemezét forgatta le. Büntetés: 20.– Ft.

Boros Miklósné: Dec. 2-án hibás hírbeolvasás. Büntetés: 10.– Ft.

Regéczi Lilla: Dec. 14-én a lapszemlén »...joggal kell felruházni...« helyett »lehet felruházni« olvasott. Büntetés: 10.– Ft.

³⁷⁸ Boros Miklósné (született: Boros Klára) (1926–?) 3 polgári, nyomdász tanuló, egyetem, középiskolai tanár. 1950. február 13-tól a rádió Oktatási Osztályán, lektor, ipari rovat, szerkesztő, riporter, szerkesztőségi titkár. 1955. Agitációs és Propaganda osztály szerkesztőségi titkára. 1981. május 1-jéig dolgozott a rádióban. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 5. doboz.

³⁷⁹ Bodár Ottó (1924–?) 1950-ben került a rádióhoz, a Lebonyolítási Osztályon turnusvezető. 1953. március 15-től az Idegennyelvű Főosztályon riportszervező. 1965. január 31-ig dolgozott a rádióban. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁸⁰ Randé Jenő (1922–) újságíró. 1946–1963 között a rádió munkatársa. 1957 és 1960 között a rádió NewYork-i, 1960–1963 között pedig londoni tudósítója volt. 1964–1967 között a Magyar Televízió adásainak főszerkesztője volt. 1968–1970, 1974–1987 a Külügyminisztérium sajtófőnöke. 1970 és 1985 között kairói és bécsi nagykövet. 1985–1990 között a Magyarok Világszövetségének főtítkára. 1990-ben nyugdíjba vonult. http://hu.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:Magyar_r%C3%A1di%C3%B3sok,_telev%C3%ADzi%C3%ADzi%C3%B3sok (2014. április 17.)

³⁸¹ Kőhalmi Ferencné (született: Csipkay Erzsébet) (1918–?) okleveles tanítónő. 1949. augusztus 15-től dolgozott a rádióban a Személyzeti Osztályon mint tisztviselő. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 21. doboz.

Elek Károly: Dec. 16-án rossz átmenetet csinált, az adásból egy mondat kimaradt. Büntetés: 10.– Ft.

Regéczi Lilla:³⁸² Dec. 17-én csak a második szám után (19.00 »Népek nagy barátja Sztálin«) konferálta be a kiajánlási szöveget. Büntetés: 20.– Ft.

Schurecz Józsefné³⁸³: Utasító levélen jan. 3-án jelezve volt a műsornál, hogy név nélkül, mégis bemondta a nevet. Büntetés: 10.– Ft.

Erdei Klára: Jan. 11-én utasító levélben jelezve volt, hogy Molnár Tibor nevét nem kell bemondani, mégis bemondta a nevet. Büntetés: 10.– Ft.

Az Erősítő által a jóvátételi alapra befizetett büntetések:

Kozel Miklós³⁸⁴: dec. 1-én a Kossuth és a R. H. műsor négy illetőleg 9 perccel később indult. Ok: Kozel elaludt. A hiba nagyságát csökkenti az a tény, hogy 36 órás szolgálat után következett be. Büntetés: 30.– Ft.

Nagy László³⁸⁵: Dec. 1-én Petőfi műsor két perc késéssel indult. Ok: a magnetofontekercset nem készítette elő. Büntetés: 30.– Ft.

Kiss László: Dec. 1-én Petőfi műsorban 1 perc szünet volt. Ok: nem közölte az üzemessel a stúdióváltást. Büntetés: 30.– Ft.

Kiss Gyula³⁸⁶: Dec. 4-én figyelmetlenségből más műsorszámot forgatott be. Büntetés 10.– Ft.

³⁸² Gellért Endréné (született: Regéczi Lilla) (?) 1950. január 2-től 1954. október 15-ig dolgozott a rádiónál. Lebonyolítási Osztály, majd a *Rádió Újság* munkatársa. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 21. doboz.

³⁸³ Schurecz Józsefné (született: Galambos Ibolya) (1929–?) gyors és gépíró. 1950. július 13-tól dolgozott a rádióban. Lebonyolítási Osztályon, bemondóként. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 21. doboz. 33. doboz.

³⁸⁴ Kozel Miklós (1923–?) Kandó Kálmán Híradástechnikai Technikum, műszerész. 1943. július 19-től 1949. október 31-ig dolgozott a Magyar Posta Rádióhivatal. 1949. november 1-től rádióban, technikus, csoportvezető, osztályvezető. 1973. június 1-jén az akkor induló Műsoradások Osztály vezetésével bízták meg. 1987. április 30-án nyugdíjba vonult. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁸⁵ Nagy László (1930–?) vízvezeték szerelő. 1951. november 16-án lépett be a rádióba. Ifjúsági Rádió felelős. 1952. február 16. áthelyezték, a DISZ országos központba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

³⁸⁶ Kiss Gyula (1928–?) 4 polgári, 4 osztály villamos ipari középiskola. 1949. július 22-től 1955. augusztus 22-ig, az erősítőben technikusként dolgozott. Áthelyezték a Mechanikai Laboratóriumba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 19. doboz.

Kugler Róbert³⁸⁷: Dec. 6. téves kapcsolás következtében nem kívánt szöveg ment ki az adóra. Büntetés: 30.– Ft.

Südi Nándor: Dec. 19. figyelmetlenségből más műsorszámot forgatott be. Büntetés: 10.–Ft.”³⁸⁸

„A Rádióban, mintegy két hónappal ezelőtt, a »Taxi Manci« című dalomat súlyos, igazságtalan és valótlan állításokra alapított támadás-sorozat érte. A Rádió egyes dolgozói széthintették a köztudatban azt, hogy a dal letiltott mű” – ezekkel a sorokkal kezdte levelét Szenes Iván³⁸⁹, amelyet a Magyar Rádió Hivatal vezérigazgatójának, Szirmai István-nak írt 1951. március 19-én. Leveléhez egy részletes beadványt csatolt, amelyben a „Taxi Manci” dal történetéhez nyújtott információkat.

A dal a „női taxisofőrök népszerűsítése céljából írtam meg, a dal kirobbanó sikere és nagy népszerűsége bizonyítani látszott előttem, hogy a dal megtalálta a kapcsolatot a dolgozók legszélesebb rétegével. Legnagyobb meglepetésemre az egyik vasárnapi »Zenés postában« a rádió a legrombolóbb módon megtámadta a szöveget. Az egyes sorokat rosszindulatúlag értelmezte, és nem pontosan idézte. A drámai hangja ellenére is nevetséges támadással szemben, amely teljesen nélkülözte az építő kritikának akár egyetlen egy jelét is, úgy éreztem könnyű szembeszállni. Cikket írtam a »Rádió Újság« számára »Taxi Manci védelmében« címmel. Ez a cikk nem jelent meg a Rádió hivatalos lapjában, hanem a »Taxi Manci« elleni támadás szerzőinek birtokába jutott, akik látván az én ellenállásomat, minden erejüket összpontosították a dal kivégzésére.”

Szenes Iván leírta: a támadás érdekessége az, hogy Tamássy Zdenkó, a Könnyűzenei Osztály vezetőjének a háta mögött hangzottak el a kifogások a dallal szemben, mintegy „megkerülték” őt. Tamássy Zdenkó is kiállt Szenes, illetve a „Taxi Manci” mellett: „teljesen indokolatlannak tartotta a »Taxi Manci« ellen felhozott vádakát és mindig meglepetés-szerűen értesült az újabb fejleményekről”.

³⁸⁷ Kugler Róbert (1932–?) 4 polgári, műszerész segéd. 1950. október 2-tól a Műszaki Osztályon technikus. 1951. július 15-ig, a rádióban dolgozott. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 21. doboz.

³⁸⁸ Jelentés. 1951. február 10. MTVA KI. TD-257/2.

³⁸⁹ Szenes Iván (1924–2010) dalszövegíró, zeneszerző. Levelét munkahelyének, a Fővárosi Népszórakoztató Üzemek Központi Igazgatósága (Bp., VIII. Köztársaság-tér 30.) cégéres levélpapírján írta. E szervezethez tartozott ekkor a Városi Színház, a Fővárosi Nagy Cirkusz, a Fővárosi Varieté és Kamara Varieté.

Szenes Iván a dal szövegét megmutatta a Fővárosi Tanács Művelődési Osztálya vezetőjének és a Nagy-Budapesti Pártbizottság Kulturális Osztálya vezetőjének, akik a „legszigorúbb vizsgálat után sem találtak a dalban politikai hibát”. A szerző nem értette ezek után, hogy a rádió, „miért intézett e feltétlenül haladó szándékú dal ellen ilyen központi támadást”. A Népművelési Minisztérium Zenei Osztályán is bemutatta a dal szövegét Szenes, mégpedig Asztalos Sándornak, az osztály vezetőjének. Asztalos a dalról elmondta, hogy bár vannak művészi hiányosságai, de „ugyanakkor azonban leszögezte, hogy a Rádió támadása, amely a szöveget antidemokratának tartja, nem felel meg a valóságnak, és nagyon helyteleníti azt, hogy a Rádió a dalt betiltotta”.

„Másnap [...] a taxisofőrök határozatának híre eljutott a Rádióhoz, és legnagyobb meglepetéssel tapasztaltam, hogy eset 11 órakor a Rádió eredeti tervszerű műsorától eltérően eljátszották a »Taxi Mancic« c. dalt. Tamássy Zdenkó kijelentette, mint a könnyű zenei osztály vezetője, a dal ellen eddig sem volt, továbbra sincs semmi kifogása.”

A vezérigazgatónak címzett levelét Szentes Iván azzal zárta, hogy: „Végül kérem »Taxi Mancsi« című dal »rehabilitálását.«” De nem elégedett meg a kéréssel: „Ellenkező esetben, bár semmi nyereszkesedési szán-

dékom nincs ez ügygel kapcsolatban, erkölcsi rehabilitáció érdekében kénytelen volnék perbe hívni a Rádiót.”³⁹⁰

A nagy vihart keltett dal zeneszerzője Szerdahelyi Zoltán volt, Szenes Iván a szöveget írta, ami így szólt:

Taxi-Manci dudál, Gyalog Marci megáll,
Rámereszti szemét, majd elveszti fejét.
Hiszen ilyen csinos sofőrt se látott még!

Ám a lámpa piros, tovább menni tilos!
Süpped a fékpedál. Taxi-Manci megáll.
És a kocsi előtt Marci elsétál.

Taxi-Manci biztos kézzel vezet,
Vígán ül a volánnál.
Gyalog Marci, hogyha nem tévedek
Még ma este megvárja a garázsnál...

Rendőr bajtárs beint, lehet menni megint,
Gyalog Marci kacsint, de Taxi-Manci csak int,
„Szolgálatban vagyok” – kettőt dudál,
és indul már...

Elővers:
Az autó műszaki iskolán
Egyre több a nő,
A tanfolyam hat hét csupán,
S már kocsit vezet Ő!
Megtanulják jól ezalatt,
A közlekedési szabályokat.
S ha túljutott a vizsgán,
Már nagy legény a kislány...³⁹¹

³⁹⁰ Magyar Rádió Vezérigazgatójának, 1951. március 19. MTVA KI. TD-257/13.

³⁹¹ Azt, hogy a „Taxi Manci” című dal mikor keletkezett, nem sikerült kideríteni. Ennek nincs nyoma a Magyar Rádió Hangarchívumában, s a pályatárssal, Körmendi Vilmostal folytatott telefonbeszélgetésből sem derült ez ki. Az interneten ma is megtalálható a dal szövege, kottáját azonban ez ideig nem sikerült felelni. A dallamra többen emlékeznek, azonban a rádióban elhangzott, illetve az interneten kért infor-

A „FESZÍTETT TERVÉV” FELADATAI AZ IPARBAN

1951 első napjaiban a rádió híradásaiban az 1950-es év termelési eredményeiről számoltak be. Ez volt a fő hír az 1951. január 2-i kora reggeli „Termelési lapszemle” adásban is. Az üzemek egymás után jelentették: az 1950. évi tervüket teljesítették. A Mátravidéki Erőmű dolgozói „teljesítették ötéves tervük első évi előirányzatát. Nem volt könnyű feladat. Ismeretesek a nehézségek, mely egy épülő erőmű első idejében a beépített gépi berendezések üzembe helyezésével és üzemben tartásával adódnak”. Az erőmű „élenjáró” dolgozóinak „példamutatása, lankadatlan szorgalma mindenkit magával ragadott a terv teljesítése érdekében”.

Az erőművet szénrel ellátó Petőfi bánya bányászai „minden nehézséggel megküzdve” biztosították a lignitet. „A bányászok jelszava: »Minél kevesebb árammal minél több lignitet adni«; az Erőmű jelszava: »Minél kevesebb lignittel, minél több áramot termelni!«”

A Hárosi Falemezművek dolgozói is „örömmel jelentik, hogy a lemez-üzem részleg teljesítette [az] 1950 évre tervezett előirányzatát, így az üzem minden egyes részlege” külön-külön is „teljesítette évi tervét”.

Az Észak-magyarországi Cipőüzemek Felnémeti telepén december 10-ére teljesítették az „első évi” tervet.

A Csepeli Papírgyár dolgozói „is bebizonyították, hogy harcban vesznek részt a békéért, a szocializmusért vívott harcban, mert [az] 1950. évi tervüket globálisan december 5-ével 100 százalékra teljesítették”. Az elért eredmény a dolgozók „lelkes odaadó munkája nyomán jött létre”.

Az Április 4 gépgyár munkáját „lelkes hangulatú, eredményes tervértekezlete” bizonyította. A gyárban egyénekre bontották le a tervet, így a „dolgozók tisztán” látták feladataikat. Kiszámították a munkaórák számát, és azt is, hogy ez „hány százalékos teljesítményt” jelentett az egyes dolgozóknál. A gyár vezetése úgy látja, hogy a dolgozók „örömmel vesznek, ha pontosan ismerteti” velük a vezetés a „tennivalóikat, ésszerűbben, jobban és eredményesebb tudják elvégezni munkájukat” – hangzott a híresszefoglalóban.³⁹²

Az 1951. január 4-i délutáni „Hírek” az ötéves terv első évének eredményei mellett a második tervév elején indult versenymozgalomról is

mációra nem érkezett érdemi válasz. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/74154/szenes-ivan/taxi-manci-zeneszoveg.html> (2013. december 22.)

³⁹² Hírek. 1951. január 2. MTVA KI. Adásba ment: 1951. január 2. 6:05.

beszámolt. „Kiemelkedő teljesítményekkel” kezdték a diósgyőri bányászok az 1951-es évet. A vājárok közül „153 százalékos” teljesítményt ért el Borsodi Imre és csapata. Ugyan csak „jó eredménnyel dolgozik az első műszakban Vercsik Sándor és csapata. Tervelőirányzatukat az első napon 160 százalékra teljesítették. Ladányi András csapata a légvágat megmunkálásánál 43 százalékkal teljesítette túl normáját.” Tarr Lajos vājár és csapata 181, Vincze Lajosék pedig 154%-os teljesítményt értek el a második tervév első napjaiban.

A Pécs vidéki MESZHART bányák dolgozói „győzelemmel fejezték be az 5 éves terv első évét. A Párt iránymutatásával a munkaverseny mind szélesebb körű kiterjesztésével 1950 évi tervelőirányzatukat 102 egész 1 tized százalékra teljesítették.” Az eredmény elérését a „nemes vetélkedés” is segítette. A munkaverseny három pécsi bányakerület között folyt. A versenyben az „első a mecsekszabolcsi, a második a vasasi, a harmadik pedig a Pécs-bányatelepi bányakerület lett”. A térség bányászai az év elején „munkalendületet még tovább fokozták”, mert tervüket „107 egész 6 tized százalékra teljesítették”. Az eredmények elérését segítette a „szovjet ciklikus fejtési módszer”.

Országsszerte a textilüzemek is kimagasló eredményeket értek el, első-sorban a szénmegtakarítás terén. A hírblokk ezekről a teljesítményekről is részletesen tájékoztatta a hallgatókat. A kipeesti Textilgyár az „alap-szén fogyasztás csökkentésével és a tüzelés hatásfokának emelésével 38 ezer forintot” takarított meg 1950. december végéig. A pamutkikészítő gyár dolgozói „10 százalékkal csökkentették” a gyár szénfelhasználását. Az angyalföldi Textilművek a „szénkeverés tökéletesítésével szénfogyasztásukat 17 százalékkal csökkentették”. A kelenföldi Textilkombinát havonta „120 tonna” szenet takarít meg.

A Ganz Hajógyár öntödéje az országos versenyben az év végi értékelések alapján a negyedik helyen állt. Az öntöde dolgozói elhatározták, hogy „munkájuk további megjavításával, az anyagtakarékossági mozgalom kiszélesítésével, a selejt csökkentésével azon lesznek, hogy a legközelebbi értékelésnél az első három helyezett között szerepeljenek”. A vállalat teljesítésére az öntöde dolgozói közül már eddig is „felajánlásokat és több újítási javaslatot nyújtottak be”. Az üzemben dolgozik Jancsik János sztahanovista, ő az „ország legjobb” magkésztője, „újítása alapján a formák erősítésére drót helyett mag-vasat használnak. Az újítás évi 18 ezer forint megtakarítást eredményez.”

A délutáni hírósszefoglaló végén az építőipar eredményeit ismertették. 1950-ben 1949-hez képest az építkezéseknél „800 százalékkal több előre gyártott elemet használtak fel”. Az 1951-es tervben ennek a meny-

nyiségnek a háromszorosa szerepelt. A második tervév célkitűzése az is, hogy az „építőelemek mintegy 85 százalékát előre gyártott üzemekben készítik el. Az összes elemek közel 30 százalékát pedig már előre felszítva gyártják.” Ez a Szovjetunióban bevált technológia lehetővé tette, hogy a „vasbetonelemek készítésénél több mint 25 százalékos vasanyag megtakarítást” érjenek el.³⁹³

„Az imperialisták fokozódó agressziója következtében népünk békevédelmi felkészültségének említése vált Pártunk fő feladatává. Az imperializmus háborús fenyegetése ellen, a béke védelmére, ötéves tervünk növekvő feladatainak megvalósítása során a termelékenység emelésére, a munkához fűződő új szocialista viszony kialakítására fokozottabban kell mozgósítanunk párttagságukat és egész dolgozó népünket” – az idézet az MDP Politikai Bizottsága 1950. november 21-i határozatát foglalta össze, amely meghatározta a Rádió Kollégium 1951. január 11-ére összehívott ülésének egyik témáját. A rádió vezetésébe tisztában volt azokkal a lehetőségekkel, amelyek a „legszélesebb tömegekhez szólva „mozgósítanak az „ötéves terv megvalósítására és túlteljesítésére”, valamint hogy ráirányítsa a hallgatók figyelmét a béke „megvédésének időszerű következményeire”. A legszélesebb körben ismertté kell tenni, hogy „hazánk védelme, békénk megvédése ma öntudatos, minden eddigit felülmúló helytállást követel a termelés frontján és a munkához való viszony hazaszeretetünket, a Pártunkhoz való viszonyunkat fejezi ki”.

Fontos, hogy a „napi agitációkban ösztönzést adjunk, módszereket javasoljunk a munka termelékenységének emelésére, segítsük – [az] országos tapasztalatok ismertetésével és építő kritikával – az egyéni dolgozót, nyissunk fórumot a szocializmus építését elősegítő kezdeményezéseknek”.

A rádiónak „olyan agitátornak kell lennie, amely a jelenből mindig előre mutat, perspektívát ad s ezzel összefüggéseiben mutat rá népgazdaságunk fejlődésére, ötéves tervünk győzelmes befejezésének jelentőségére”.

A rádió agitációja „akkor sikeres, ha eléri egy jó népművelő egy személyhez szóló agitációjának hatását. Ezért meggyőző munkáknak személyhez szólónak kell lennie, riportjainkban az élő – nemcsak a munkában résztvevő, hanem a proletárdiktatúra áldásait élvező – embert kell

³⁹³ Hírek. 1951. január 4. MTVA KI. Adásba ment: 1951. január 4. 17:00.

erejében és gyengeségeiben bemutatni.” A rádió kollégiuma, ezeket az elveket határozta meg agitációjának megvalósításához.³⁹⁴

Az elért eredmények bemutatása mellett az MDP február végére összehívott II. kongresszusára tett felajánlásokat is ismertették az 1951. január 19-én reggel elhangzott „Hírek” „Termelési lapszemle” című rovatában – megszólaltatva egyes gyárak, üzemek munkásait. Egy diósgyőri munkás elmondta, hogy „nagy lelkesedéssel készülnek” a gyár dolgozói a párt kongresszusára. A dolgozók Diósgyőrben a „felajánlások tömegét tették a pártkongresszus tiszteletére. Megértették és tudatában vannak annak”, hogy felajánlásaik teljesítésével „harcolhatnak a legméltóbban az ötéves terv második évének sikeréért”.

„Csúcsteljesítmények születnek állandóan az üzemekben, és ezzel fejezik ki a dolgozók szeretetüket a Párt iránt.” A gyár reszelőgyártó részlegének munkásai „versenyre hívták a gépgyár valamennyi DISZ alapszervét”. Azt vállalták, hogy az üzemben „valamennyi DISZ tag teljesíteni fogja normáját”, valamit azt, hogy komolyan veszik a munkafegyelmet, igyekeznek felszámolni a késéseket, kimaradásokat, részt vesznek a „minisztertanács takarékosági határozatának megvalósításában”. Az üzem önköltségét 2%-kal csökkentik. A versenykihívást „eddig a meleg-üzemi lakatosok, a rendészet- és a vasszerkezet DISZ alapszervezetei fogadták el”.

Az ország különböző részén a bányászok közül sokan másfajta felajánlást tettek, „mind többen és többen ajánlják fel földjeiket, ami megakadályozza őket abban, hogy akár a földművelésben, vagy akár a bányamunkában egész emberként állhassák meg helyüket. Nem múlik el nap, hogy valamelyik bányavidéken ne jelentkeznének dolgozók, akik szakítani akarnak kétlaki életmódjukkal. Felajánlják földjüket az államnak.”

Az ózdi bányászok közül is többen váltak meg földjüktől: így „Kelenen Béla vágár négy hold földjét, a bükkaljai szénbányáknál Varga István vágár 5 hold földjét, Kiss Gyula és Tóth Mihály bányászok pedig 4-4 hold földjüket ajánlották fel az államnak megvételre”.

A komlói bányászok közül is egyre többen jutottak „arra a felismerésre, hogy nem lehet egyszerre jó munkát végezni a bányában és a mezőgazdaságban”. A bányászok közül 13-an jelezték szándékukat, hogy megválnának földjeiktől. Közülük Sili István vágár elmondta, „sokszor megerőltető fáradtságba került a bányamunka után a mezőgazdasági

³⁹⁴ Rádió Kollégiumi ülés anyaga. 1951. január 11. MTVA KI. TD-363/1.

munkát is elvégezni”. Haidecker Pál bányász pedig kijelentette, hogy „minden bányásznak be kell látni, hogy a kétlakiság a termelés, ezen keresztül a dolgozók felemelkedésének kerék-kötője”. Földi András kisterneyei vájár ugyancsak azt hangsúlyozta, hogy „most már világosan látja milyen sokat ártott eddigi életmódjával magának és egész népgazdaságunknak. Ezért sürgősnek érezte, hogy változtasson helyzetén és felajánlotta földjét.”

„Pártunk útmutatása tehát sorra rávezeti az addig földműveléssel is foglalkozó bányászokat arra, hogy földjük felajánlásával nemcsak a termelőmunkában vehetik ki fokozottabban részüket, de saját és családjuk helyzetén is sokat könnyítenek.”³⁹⁵

A rádió Oktatási Osztálya 1951. február 1-jén sugárzott adásában a szocialista munkaverseny és a „Sztahanov mozgalom” jelentőségét hangsúlyozta az ötéves terv megvalósításában. A szerző Bácskai Tamás³⁹⁶ közgazdász, aki később a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem professzora volt. Előadása bevezetőjében megállapította, hogy „két egymástól elválaszthatatlan feladat áll dolgozó népünk előtt: a béke védelme és a szocializmus építése. Mind a két feladatot döntő részben a termelés arcvonalán valósítják meg a dolgozók, mert ez az osztályharc egyik legfontosabb területe. Sztálin elvtárs feltette a kérdést: »Miért győzheti le, miért kell, hogy legyőzze, és miért fogja okvetlenül le is győzni a szocializmus a kapitalista rendszert?« Mert a munka magasabb rendű formáit tudja adni, magasabb munkatermelékenységet, mint a kapitalista gazdasági rendszer. Mert több terméket tud adni a társadalomnak, és gazdagabbá tudja tenni a társadalmat, mint a gazdaság kapitalista rendszere.”

A közgazdász a továbbiakban kifejtette, hogy a gazdaság fejlődésének „hajtóereje [...] a Bolsevik Párt és Lenin, a szovjet állam nagy megteremtője fedezte fel – a szocialista munkaversenyt”. Majd Leninre hivatkozva hangsúlyozta, hogy ő volt az, aki „kíméletlenül lerántotta a leplet a szocializmus ellenségeinek arról a rágalmáról, amely szerint a szocialista társadalom megöli a versenyt, az emberek egyéni kezdeményezését”. Tovább idézve Lenint: „a szocializmus nemcsak nem fojtja el a versenyt, hanem ellenkezőleg, először teremti meg annak lehetőségét, hogy versenyt valóban széles, valóban tömegméretekben alkalmaz-

³⁹⁵ Hírek. 1951. január 19. MTVA KI. Adásba ment: 1951. január 19. 6:05.

³⁹⁶ Bácskai Tamás (1925–2007) közgazdász, egyetemi tanár.

In memoriam Bácskai Tamás. http://www.bankszovetseg.hu/wp-content/uploads/2012/10/HSZ6_bacsikai.pdf (2014. április 19.)

zák, hogy valóban a dolgozók többségét vonják be az olyan munkába, ahol megmutatják, hogy mit tudnak, ahol kifejleszthetik képességeiket, ahol megnyilvánulhatnak azok a tehetségek, amelyek a népben, a frissen buzgó forrásban megvannak, s amelyeket a kapitalizmus ezer és ezer, millió és millió esetben eltiport, elnyomott és elfojtott”.

A példa tehát adott „ezért tekinti Pártunk és népi demokráciánk Lenin és Sztálin tanításai nyomán, a Párt és az állam egyik fontos feladatának a szocialista munkaverseny szervezését”. A szakszervezetek legfontosabb feladata ugyancsak a munkaversenyek szervezése.

Bácskai kifejtette, hogy a „szocializmus építéséhez nem elegendő csupán a termelőerők fejlesztése, a munka magasabb termelékenységeinek biztosítása. Új, szocialista embertípusra is szükség van. Ez az új embertípus a régi, a kapitalizmusból visszamaradt előítéletek, nézetek elleni, mindennapos szívós harcban nevelődik ki.” Mindehhez szükséges a „tudatos fegyelem, a munkához való szocialista viszony” kialakulása és „elsősorban a kizsákmányolás megszüntetése”. „Ez a munkához való új viszony teremti meg és fejleszti ki a versenymozgalmat.” A versenymozgalom tudatossá válásához szükség van a „régik szokások kiirtására, az új önkéntes munkafegyelem megteremtésére”. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy az emberek „munkához való viszonya gyökeresen megváltozzék”.

A közgazdász előadásában kiemelten foglalkozott a munkaverseny eddigi eredményeivel, vagyis az ötéves terv első évének teljesítményével. Mindezt a munkaverseny „kiszélesítésének és fejlődésének” tulajdonította. Az első ötéves tervben a „gyáriparban a munka termelékenységének fejlődését 16.8%-ra terveztük és 19.4%-ra teljesítettük”. Az átlagosnál nagyobb teljesítmény „főként a nagyobb odaadáson, a fegyelmezettebb, lelkesebb munkán alapulnak” – mondta.

Bácskai a továbbiakban a munkaverseny új formáját, a „Sztahanov mozgalmat” és annak fontosságát hangsúlyozta. A mozgalmat Sztálin a „szocialista verseny újabb fellendülésének, a szocialista verseny újabb, magasabb fokának nevezte”. A mozgalomban „az az új, hogy szorosan összekapcsolódott az új technikával, hogy azoknak a munkásoknak a mozgalmá, akik megismerik és elsajátították az új technikát és megtanulták, hogyan kell merész új termelési módszerekkel a maximumot kihozni ebből a technikából”. A mozgalom jelentősége a továbbiakban, abban is megmutatkozik, hogy „előkészíti a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet előfeltételeit”. Vagyis „ezzel túlmutat a szocializmuson”, megteremti a jövő számára az „elkövetkező hatalmas technikai és kulturális” fellendülést. „Ezáltal a testi és szellemi munka közötti

különbség megsemmisítését is előkészíti.” A különbségek – Bácskai Tamás szerint – csak úgy szüntethetők meg, ha a „munkásosztály kulturális és technikai színvonalát, a mérnökök és technikusok színvonalára emeljük”.

Előadásában a sztahanovista munkás jellemzőit is bemutatta. A tapasztalatok szerint „művelt, technikailag képzett emberek. A legtöbbjük elsajátította az úgynevezett technikai minimumot, és állandóan továbbfejleszti technikai tudását. Nem maradiak, merészen törnek előre. Újítanak. Megdöntik az elavult technikai normákat”. Megállapította, hogy a „sztahanovista munkának világos, tudatos célja van. A sztahanovista a fejlődés új útjait teremti meg, szétfeszíti az elavult kereteket, forradalmasítja a munkát”. Felhívta a figyelmet a mozgalom jelentőségére a tudomány területén, mert míg az elért eredmények „termékenyítően, serkentően hatnak a tudomány fejlődésére”, addig a tudósok „megoldják a mozgalom által felvetett technikai problémákat, általánosítják a sztahanovisták gazdag termelési tapasztalatait”.

A közgazdász előadása végén összefoglalta a „Sztahanov mozgalom” jelentőségét, hangsúlyozta annak fontosságát, hogy „mozgalom korszakalkotó jelentőségének felismerése fontos minden magyar dolgozó számára”. Ez a felismerés „az alapja annak, hogy még szélesebbé” váljék a munkaverseny és, hogy „még nagyobb tömegek” csatlakozzanak a mozgalomhoz. A mozgalom erősödése eredményezi azt, hogy „tömeges, szívós harcot folytassunk a [...] gátló tényezők: a bürokratizmus és az ellenség hangulatkeltése ellen”.

Mindennek megvalósításhoz a „Párt vezetésével keményen harcolnunk kell, hogy tudatosítsuk a munkaverseny és a »Sztahanov mozgalom« óriási jelentőségét, hogy korunk legéletképesebb, leglegyőzhetetlenebb mozgalma új, még az eddigieket is felülmúló sikereket arasson”.³⁹⁷

A „Hírek” 1951. február 27-én este elhangzott adásában egyebek mellett a Minisztertanács határozatát is beolvasták, amely a „dolgozók védelmében szabályozta a zsiradék és szappanellátást. Március elsejétől kezdve Budapesten, 11 vidéki városban, a bányáknál és a legfontosabb ipartelepeken jegyes ellátással biztosítja, hogy a dolgozók zavartalanul kielégíthessék zsiradék és szappanigényeiket. A jegyekre kiadott meny-

³⁹⁷ „5 éves tervünk kérdései”. A szocialista munkaverseny és a Sztahanov-mozgalom jelentősége öt éves tervünk végrehajtásában. 1951. február 1. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. február 1. 19:00–19:15.

nyiségeket úgy állapították meg, hogy azok fedezzék a dolgozó családok szükségleteit. A jegyes áruk ára változatlan marad.”

„A minisztertanács megállapította, hogy a cukor és finomliszt ellátás januárban életbeléptetett rendszere teljes mértékben meghozta a várt eredményeket. A dolgozók maguk kérték, hogy a kormány, hasonló módon rendezze a zsiradék és szappanellátást.”

A kormány a következő városokban biztosította a jegyek „szervezett elosztást”: Budapest, Debrecen, Győr, Miskolc, Ózd, Pécs, Salgótarján, Sopron, Szeged, Szolnok, Szombathely, Tatabánya. Ugyanebben az ellátásban részesülnek a más fontos bánya- és ipartelepek dolgozói és azok családjai is. A cukor és finomlisztelosztás esetében is ugyanezek a szempontok érvényesülnek. A kormány „magasabb kereskedelmi áron, szabadon forgalomba hoz zsiradékot [...], hogy az esetleges további szükségleteket ki lehessen elégíteni”.

„A zsiradék alapfejadag 60 deka.” Ezt a mennyiséget a korábban felsorolt városokban „megkapja kivétel nélkül minden lakos. A fogyasztók egy része pótjegyet is kap. A pótjegyekkel kiegészítve a legmagasabb fejadagot, 140 dekát a föld alatt dolgozó bányászok kapták.” 110 dekát kapnak a „tudósok, írók, művészek, a gazdasági és igazgatási vezető állásban dolgozók, a szocialista munkában élenjárók és mindazok, akiknek a Népköztársaság Elnöki Tanácsa kitüntetést adományozott”. A 110 dekagramm fejadag illeti meg a „nehéz fizikai munkát” végzőket. 60 + 30, vagyis 90 dekagramm zsírt kapnak az „egyetemi és főiskolai hallgatók [...] és a dolgozók”. A Minisztertanács határozata alapján a terhes és szoptató anyák, valamint az egy éven aluli gyermekek fejadagja 80 dekagramm. Az egy és 12 év közötti gyermekeké pedig 70 dekagramm.

A szappanjegy esetében a felsorolt területeken „kap minden munkavállaló, annak házastársa, gyermekei és önálló keresettel nem rendelkező szülei”. Ugyancsak szappanjegyben részesülnek a „nyugdíjasok, kegydíjasok, OTI és egyéb járulékosok, járadékosok”. A kereskedelemben az „ország egész területén [...] szabadforgalomba” kapható szappan. Vagyis mindenki más (önálló kereskedők, iparosok, állandó jövedelemmel rendelkezők, stb.) megvásárolhatja.³⁹⁸

A tavaszi munkaversenyek eredményeiről és azok folytatásáról számolt be a „Hírek” „Termelési” rovata 1951. április 4-én elhangzott műsorában. A bányászat eredményeiről elsőként az ormospusztai bányászok teljesítményéről számolt be. A bányászok teljesítették április 4-ére

³⁹⁸ Hírek. 1951. február 27. MTVA KI. Adásba ment: 1951. február 27. 22:00.

tett felajánlásait, és vállalták, hogy május 1-jére „terven felül 23 ezer mázsza szenet” hoznak a felszínre. A híradásban arról is beszámoltak, hogy a bánya műszaki vezetése „minden segítséget megad a dolgozóknak vállalásaik teljesítéséhez. Minden frontszárnyhoz fűrómestert, és fűrókészüléket osztottak be.” Tovább segíti a munkát, a „Szovjetunióból kapott nagy teljesítményű fűrógép, amely a lyukfűrás idejét 10-20 percről 30-40 másodpercre csökkentette”. A bányászok munkamódszereik átadásával is hozzájárulnak vállalásaik teljesítéséhez.

A versenymozgalomban a téglagyár dolgozói is kitűntek eredményeikkel. A Nyergesújfalui Téglagyár dolgozói „páros versenyre hívták a Neszmélyi Téglagyár dolgozóit”. A nyergesújfaluiek vállalták, hogy az 1951. évi tervüket 10%-kal túlteljesítik, valamint azt, hogy 5%-os szén- és 5%-os egyéb nyersanyag-megtakarítást érnek el, mintegy 150 ezer forint értékben. A neszmélyiek elfogadták a versenykihívást, és a két telephely dolgozói között újítási versenyt is kezdeményeztek.

A szegedi Ruhagyárban Kertes Endre sztahanovista szabász eredményeiről számoltak be. Teljesítménye „állandóan” 400-500%, mindezt „újítással, ésszerűsítéssel” éri el. Így „harcol az 5 éves terv mielőbbi befejezéséért. Munkája jobb megszervezésével a múlt évben és a második tervén első hónapjaiban annyi előnyt szerzett, hogy április 13-ra befejezte jövő évi tervelőirányzatát is.” Munkatársai „meleg ünneplésben részesítették a kiváló sztahanovistát, aki [...] felajánlotta, hogy május elseje tiszteletére 17 nap alatt teljesíti 1953. januárra előirányzott tervét, és még ebben az évben befejezi 1953-ik évi tervét”.

A „Termelési” rovatban arról is hírt adtak, hogy a Ganz Villamosági Gyár 1950-ben 1161 újítást nyújtott be, amelyből „ötszázat be is vezettek”. Az elfogadott újítások mintegy 4 millió forint megtakarítást eredményeztek a gyárnak. Az újítómozgalom 1951-ben is hozott eredményt, az „első negyedévben 653 újítást nyújtottak be és ezekből 421-et be is vezettek”. Az eddigi újítások értéke 3 millió forint megtakarítást jelentett.

A Dorogi szénbányák dolgozói is kiváló eredményeket értek el, az „előirányzott mennyiségen felül 44 ezer 805 tonna szenet termeltek” 1951 első negyedévében. Ugyancsak ebben az időszakban „csökkent a 100 százalékon alul teljesítő dolgozók száma”. A takarékoság területén is jelentős eredménnyel büszkélkedhettek: „320 ezer forint értékű bányafát, robbanóanyagot és villamos energiát takarítottak meg.” Ezeket az eredményeket munkaversenyben érték el a bányászok.

„A dolgozók 65 százaléka felbontott terv szerint dolgozik, 79 százaléka hosszúlejárátú versenyszerződést kötött. A műszaki vezetők egy-egy

100 százalékon alul teljesítő csapat patronálását vállalták és rendszeresen átadták munkamódszerüket.”³⁹⁹

A rádió „Jó reggelt gyerekek!” című 1951. április 27-én elhangzott adásában a gyerekeknek a Tatabányai bányák VII. számú aknáját mutatták be. A gyerekek hallhatták, hogyan, milyen eszközök segítségével lehet lejutni a bányába, valamint leírást kaptak arról a központi helyről, ahol találkoznak a vájatokból, tárnákból érkező csillék. Megismerhették azokat a gépeket, amelyek segítségével a felszínre kerül a szén. Az ott dolgozó bányászok elmondták például, hogy „nincs a világon annyi pénz”, amiért itt hagynák munkájukat. A műsor készítői abban bíztak, hogy felkeltették az érdeklődést a bányászok munkája iránt, és idővel a fiatalok közül „sokan mennek majd bányaipari technikumba”, és egyszer ők fogják megmutatni a gyerekeknek a „bátorság birodalmát”.⁴⁰⁰

A FELEMELT ÖTÉVES TERV PROPAGANDÁJA

A rádió 1951. május 10-én sugározta a módosított öt éves terv feladatairól készített műsorát. Az Oktatási Osztály anyagában többször idézték Rákosi Mátyás kongresszusi beszédét, és ez alapján sorolták azokat a feladatokat, amelyek elvégzése szükséges az emelt terv teljesítéséhez. „A módosított öt éves terv minden eddiginél nagyobb feladatok elé állítja dolgozó népünket. A feladatok nagyok, de reálisak, megvalósíthatók. Pártunk alaposan számba vette a lehetőségeket. Elemezte mindenek előtt tervgazdaságunk és ezen belül az öt éves terv első évének tapasztalatait.” Majd Rákosit idézve a műsor készítője így folytatta: „eddig alábecsültük a szocialista ipar lehetőségeit és tartalékainkat, melyekkel rendelkezünk, s melyeket most kezdünk csak mozgósítani”. A terv első évének „tapasztalatai bebizonyították, hogy az eredeti öt éves tervet messze túlterjesztettük. Hatalmas tartalékok rejlenek még mindenek előtt népünk munkakedvében, szocialista öntudatában, versenymozgalmában” – tette hozzá az előadó.

³⁹⁹ Hírek. 1951. április 16. MTVA KI. Adásba ment: 1951. április 16. 14:00.

⁴⁰⁰ „Jó reggelt gyerekek!” 1951. április 27. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. április 27. 6:45–7:00.

A műsorban ezt követően elmondták és röviden kifejtették azokat a feladatokat, amelyek megvalósítás az emelt terv teljesítésének feltétele. Elsőként a Szovjetunió szerepét emelték ki, Rákosi kongresszusi beszédét felhasználva: „Szovjetunió segít legmodernebb üzemek építésben, átadja nekünk legjobb gépeit, legújabb gyártási eljárásait, de ami nem kevésbé fontos, nagylelkűen rendelkezésünkre bocsátja legjobb tudósait és élmunkásait.”

Az emelt terv sikerének egyik legfőbb mozgatója a „munkaverseny”, amelybe minél nagyobb tömegeket kell bevonni. A munkások mellett „részt vegyenek benne a műszaki értelmiségiek is” és ne csak a városokban, hanem a versenymozgalom „bontakozzék ki falun is a [...] mezőgazdaság szocialista szektorában”. Fontos, hogy a munkaversenyek ne csak egy eseményhez kapcsolódjanak, hanem, ahogy Rákosi mondta: „rajta kell lennünk, hogy biztosítsuk a versenymozgalom egyenletes, állandó fejlődését, hiszen a terv végrehajtása is szüntelenül feladatokat, mégpedig egyre növekvő feladatokat állít a dolgozók elé”.

A sikeres végrehajtás következő szigorú feltétele a takarékoskodás, amellyről a kongresszuson Rákosi azt mondta, hogy a legfontosabb alapanyagokkal, a szén, az energia, a hengereltáru „termelése elmaradt az egész ipar fejlődési üteme mögött. Ha nem akarjuk, hogy ez fékezze egész népgazdaságunk fejlődését, úgy a legszigorúbban takarékoskodnunk kell ezekkel az anyagokkal.” Nyomatékosan felhívta a figyelmet a takarékosagra a külföldről behozott anyagok esetében is, mindennek előtt a színesfém, a gyapot és a bőr felhasználása esetében.

A munkafegyelem a következő feltétele a tervek megvalósításának, vagyis a kongresszuson elhangzottaknak megfelelően, ha az ipar termelékenységének növelése a cél, akkor „nagyobb erőfeszítéseket kell” tenni a „munkafegyelem megszilárdításáért”. Rákosi Mátyás hangsúlyozta, hogy a „felemelt öt éves tervünk nagy feladatát csak úgy tudjuk megoldani, ha odaadóbban, fegyelmezettebben dolgozunk”.

A tudás és a szakértelem szintén része a sikeres munkának, hívták fel a figyelmet a műsor készítői. Fontos, hogy minél többen tanuljanak a főiskolákon, az egyetemeken, és a szakmunkások is állandóan képezzék tovább magukat.

Végezetül a pártszervezetek feladatát foglalták össze, azt, hogy a „terv sikere érdekében új módon kell gyakorolniuk a termelés pártirányítását és ellenőrzését”. A feladat kettős, egyrészt küzdeniük kell az „egyszemélyi vezetés, az egyéni felelősség elvének következetes érvényesítéséért”. Másrészt pedig „meg kell valósítaniuk a gazdasági vezetők hatásos pártellenőrzését, kezdeményezésekkel, javaslatokkal, egészséges bírálattal

kell fellépniük”. Általános feladatként pedig „mozgósítaniuk kell a tömegeket a terv feladatainak megoldására, az ellenség elleni éber harcra”.⁴⁰¹

A „Hírek” „Termelési lapszemle” rovatának 1951. május 15-i kora reggeli adásában elsőként számoltak be a felemelt ötéves terv teljesítésének feladatairól. Arról informálták a hallgatókat, hogy az országban az ipari üzemek, vállalatok, bányák stb., hogyan készülnek a terv végrehajtására.

A MÁVAG Mozdony- és Gépgyárában a DISZ vezetőség nagyszabású fémgyűjtési verseny indításáról határozott. A terv teljesítésének egyik alapvető feltétele – ahogy ezt már korábban Rákosi kongresszusi beszédéből megismerhettük – a takarékoság, a vassal és a színesfémekkel. Az építkezések a „Dunai Vasmű, az Inotai Erőmű, a Földalatti vasút igen sok fémeket vesznek igénybe. De nemcsak a szerszámgépek, mozdonyok, épületek munkáihoz kell a fém, hanem a lakosság szükségleteinek kielégítéséhez is.” Ezért kezdeményezte a fémgyűjtési versenyt a DISZ vezetése, de az eredményesség érdekében a gépgyár minden dolgozójának részt kell vennie a gyűjtésben. „Fel kell kutatni a műhelyekben és másutt szanaszét heverő vashulladékokat, hogy újra a kohóba kerülhessenek, majd ismét gépek és egyébek formájában szolgálhassák a nép jólétét.” A DISZ felhívása alapján az egyes műhelyek „tegyenek vállalásokat és induljon meg az egymás közötti verseny, hogy ki tudja vállalását túlteljesíteni”. A felhívásban szerepelt az is, hogy a fémgyűjtő hét elmúltával is figyeljenek a keletkező fémhulladékokra, azok összegyűjtésére és elszállítására.

A Martfői Tisza cipőgyár dolgozói „tovább fokozzák május elsejei eredményeiket, hogy a második terv negyedévben visszaszerezhessék az elhódított »Élüzem« kitüntetést a páros versenytársuktól, a szombathelyi Cipőgyártól”. A híradások arról is tudósítottak, hogyan alakult a gyárban a munkaverseny. A gyár sztahanovista tűzönője Sütő Józsefné „170 százalékos átlagteljesítményét 187 százalékra fokozta”. Példáját többen is követték. A dolgozók ebben az évben „875 ezer forint értékű nyersanyagot takarítottak meg”.⁴⁰²

A rádió Agitációs és Propaganda Osztálya 1951. augusztus 7-én készített feljegyzése azokat a feladatokat tartalmazza, amelyek a műsorokon keresztül segítik az ötéves terv „agitációját”. Hajdú Pál, az osztály vezetője az elmúlt hónapok munkájának értékelését, benne az ötéves

⁴⁰¹ Feladatunk a módosított 5 éves terv végrehajtásában. 1951. május 10. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. május 10. 19:00–19:15.

⁴⁰² Hírek. 1951. május 15. MTVA KI. Adásba ment: 1951. május 15. 5:30.

terv agitációjának eddigi megvalósulását írta le. A műsorok középpontjában az ötéves terv tárgyalása, a legfontosabb célkitűzések bemutatása állt. Az osztályon belül az „Ipari-termelési” rovat adásaiban foglalkoztak részletesen a terv ismertetésével, a dolgozók felelősségtudatának ébrentartásával, a személyes érdekelttség fokozásával, a tervteljesítés napi eseményeivel. Példaként említette a „Mi épül az országút mentén?” című riportsorozatot, amelyben bemutatták, hogyan változtak meg Budapest és Győr között az egyes városok, falvak képe, az emberek mindennapi élete. Ugyancsak hasonló sorozat mutatta be a Hatvan és Ózd közötti települések változásait. A sorozatokon kívül havonta átlagban 10-12 riport készült, amelyek az ország különböző részein folyó építkezéseket, „iparosodó” falvakat, gyárakat, üzemeket, embereket mutatott be. A műsorok riporterei arra is figyelmet fordítottak, hogy a terv céljainak megvalósításánál összekapcsolják azokat a „Szovjetunió példájával”, idézték a „Szovjetunió tapasztalatait és azt a felmérhetetlen értékű segítséget, melyet ezeknek alkalmazása a mi iparosításunkban jelentett”.

A terv napi megvalósítása tekintetében a műsorokban „helyzetjelentést” adtak a nagy létesítmények építése mellett a kisebb építkezések menetéről is. Népszerűsítették a „legjobbkat, az élenjárókat”. Az eredmények mellett igyekeztek „kritikai hangon felhívni az érdekelteket egy-egy általánosabb hibára”.

A terv teljesítésének propagandájában fontos szerepet tölt be az Oktatási Osztály. Az osztály két műsorban is foglalkozott a „munkaverseny és a népgazdaság fejlődésének” kérdéseivel. Az egyik sorozat „hét-ről-hétre a munkaverseny irányításról, szervezéséről, a munkaverseny formáiról beszél”, egy-egy adásban pedig „konkrétan, címében is a terv teljesítésének feltételeit” tárgyalja. Példaként emelte ki a páros versenyek fontosságát a terv teljesítésében.

A másik sorozat a népgazdaság „állandó fejlődését” biztosító „tervkészítés jelentőségével, a tervjelentés” fontosságával, a munkafegyelem kérdésével foglalkozik.

Az osztály tervez egy „földrajzi” sorozatot, amelyben havonta két előadásban az ötéves terv létesítményeit mutatnák be. Így az ipari városok, Budapest egy-egy nagy építkezése, létesítménye például a „(földalatti vasút)”, vagy egy-egy nagyobb tájegységben, megyében megvalósult „új ötéves terv-alkotások” bemutatása.⁴⁰³

⁴⁰³ Feljegyzés az ötéves terv agitációjáról az Aktuális Osztály műsoraiban. 1951. augusztus 7. MTVA KI. 032.

FOKOZOTTABB BEGYŰJTÉS ÉS BESZOLGÁLTATÁS A MEZŐGAZDASÁGBAN

Az állami készleteknek 1950-ben még 22, 1951-ben 47, 1952-ben pedig már 73%-a származott a begyűjtésből. A beszolgáltatandó termények körét és mennyiségét központilag írták elő és bontották le megyékre, járásokra, falvakra és végül egyénekre. A mennyiséget fokozatosan növelték, viszont a beszolgáltatott termékekért kapott összeg egyre csökkent. Ugyanakkor a szabadpiaci árak 1946 és 1956 között körülbelül meghétszereződtek, a beadási árak azonban csak mintegy 150%-kal emelkedtek. A búzát például 60 Ft-ért vették át mázsánként, amikor az önköltsége körülbelül 280 Ft volt, s a szabadpiacon 300 Ft-ot is megadtak érte.

Az árualapok szűkössége miatt 1951 elején ismételten bevezették a jegyrendszert. Cukorhoz, liszthez, kenyérhez, zsírhoz, húshoz és szappanhoz az év végéig, illetve 1952 elejéig ismét csak központilag elosztott jegyekkel lehetett hozzájutni – vagy igen drágán a feketepiacról lehetett beszerezni. Cukorból a fejadag havonta 0,5-1,20 kg, finomlisztből havi 1,20-2,40 kg, kenyérből napi 0,25-0,55 kg között mozgott. (A magasabb fejadagok a nehéz fizikai munkát végzőket, valamint a vezetőket és a sztahanovistákat illették meg.)⁴⁰⁴

A kormány az újév első napjaiban fontos intézkedéseket vezetett be, amelyekről a „Hírek” 1951. január 3-án kora reggel elhangzott adásában tájékoztatták a hallgatókat. Az információk az alapellátásra, a cukor és finomliszt jegyre történő elosztására vonatkoztak: „...a sorban állás kiküszöbölése érdekében kormányunk úgy intézkedett, hogy január 2-ától kezdve az eddigi áron jegyre kapnak cukrot és finomlisztet az összes ellátatlanok. Cukor és finomliszt szükségletünket népgazdaságunk ki tudja elégíteni: a jegyre kiadott mennyiségek megfelelnek az 1948–1950-es évek tényleges fogyasztási átlagának. Az 1948 és 50-es években a cukorfogyasztás a városokban havi 3-3 és fél kiló volt családonként. Most egy átlagos városi munkáscsalád havonként 3 kiló 70 deka cukrot kap. Hasonló a helyzet a finomliszttel. Az új elosztás alapja tehát az átlagos fogyasztás.” A cukrot és a lisztet a kormány „magasabb kereskedelmi áron” szabadárúként is a lakosság rendelkezésére bocsátotta.

„Az elosztás bármely rendszabályát vegyük is elő, valamennyit mélyen áthatja, azaz előre látás, a dolgozókról való gondoskodás, igazsá-

⁴⁰⁴ Romsics Ignác: *Magyarország története...* i. m. 350–357. o.

gosság, amely eddig is mindenben jellemezte Pártunk, kormányunk politikáját. Az igaz szó értelmében népszerű intézkedés ez: minden egyes pontjával dolgozó népünk érdekét szolgálja.”

A rendeletek magyarázatát a kormány a népnevelőkre bízta, azt a feladatot kapták, hogy „egyszerűen, világosan magyarázzák meg jelentőségét. A munkás, a dolgozó az egyenes beszédet szereti a legjobban; ezt szokta meg, és ezt várja el a kommunistáktól.”

A közellátással kapcsolatos változásokról a pártszervezeteknek is informálni kell a lakosságot. Így a „magyar dolgozók milliói fegyelmezetten támogatják majd kormányunkat az új intézkedések sikeres és zavartalan végrehajtásában, a szervezettebb és jobb közellátás biztosításában”.⁴⁰⁵

Az év elején 1951. január 18-ára készült el a Magyar Rádió Hivatal agitációs és propaganda munkájának értékelése és a további feladatokat meghatározó jelentés a „falu szocialista átalakításáért folyó harcban”. A dokumentumot a Rádió Kollégium tagjai kapták meg. A jelentés a korábban írt és elfogadott dokumentumokkal szemben sokkal több realitást tartalmaz a parasztság, a mezőgazdaság helyzetének megítélésében.

A vaskos irat bevezetőjében emlékeztetett a mezőgazdaság három évvel ezelőtti átalakítására, az első termelőszövetkezeti csoportok megalakítására, gépállomások létesítésére, 1951-re azonban ezek a feladatok „sürgetőbbé váltak”, mert ezek gyorsítása jelenti vidéken a „szocializmus építését”.

A feladatok gyorsítását két ok váltotta ki, az egyik a „feszült nemzetközi helyzet, az imperialisták fokozódó háborús készülődése”. A második ok, amely visszavezethető az elsőre, hogy az ipari termelést „*az ötéves terv új feszített előirányzata alapján rohamosan emeljük, növelve ezzel is védelmi készségünket. Már most a háború előtti termelés kétszerese körül járunk. Mezőgazdasági termelésünk viszont alig van felette az 1938-asnak.* Ez az elmaradás komoly veszedelemmel fenyeget egyrészt terveink végrehajtása, másrészt a munkás-paraszt szövetség terén. *Ha a szocialista nagyüzemi gazdaságok gyors fejlesztésével nem tudnánk elérni a mezőgazdasági termelés megfelelő emelkedését – egyre nagyobb szűkben lennének a legfontosabb élelmiszereknek, számottevő nyersanyagoknak, kiviteli cikkeknek. Lassítanunk kellene az ipari fejlődés ütemét, városi lakosságunkat élelmiszerinség fenyegetné, a dolgozó*

⁴⁰⁵ Hírek. 1951. január 3. MTVA KI. Adásba ment: 1951. január 3. 5:20.

paraszságot pedig egyre növekvő igényeikkel elriasztanánk szövetségétől, a munkásosztálytól és az ellenség karjaiba kergetnénk” (kiemelés S. I.).

„Gyorsítanunk kell tehát a szocialista fejlődést falun is – azonban a termelőcsoportokba való belépés önkéntességének [aláhúzás az eredeti szövegben] további szigorú betartásával. Ez a tény fokozott feladatokat ró az agitáció és a propaganda munkáira [...] a falusi munka terén.”

Az Aktuális Osztály vezetése által készített jelentés röviden értékelte az előző évben végzett munkát, kiemelve a hiányosságokat. A „Falusi rovat” esetében kiemelték munkájukban a kampányszerűséget. „A nyári kenyérgabona begyűjtés idején [...] vagy az őszi tszcs-fejlesztésnél se láttunk, se hallottunk, jóformán csak a soron lévő legfőbb kérdés agitációját vittük. Volt ennek haszna is, mert nagy lendületet adott a munkánkban, egy-egy kérdést sokoldalúan, mindig új és új szempontból fogtunk meg. A Párt pozitívan értékelte nyári és őszi műsorainkat.” A kampányszerűség hátránya a fontos kérdések elnagyolása, a kapkodás volt.

A tavaly végzett munkára az is jellemző volt – olvashatjuk a jelentésben –, hogy a célszerű tervezéshez a „Párt mezőgazdasági osztályától állandó rendszeres irányítást” kapott a rovat.

A jelentés részletesen tartalmazta a következő hónapok feladatait is, így a termelőszövetkezeti mozgalom szélesítése érdekében a mezőgazdasági rovatokra háruló feladatokat. „Az agitáció központi feladata a középparasztok meggyőzése, ezen az úton tudjuk csak elérni, ugyanis a tömeges kollektívizálás megindulását. Eddig főleg a termelőcsoportok magasabb terméseredményeivel és a tagok rohamosan növekvő életszínvonalával agitáltunk.” A rovat adásaiban ezt tovább kívánják folytatni, mindezt ki kell egészíteni a „nagyüzemi gazdálkodás előnyeinek alapos szakmai bizonyításával és a perspektívák részletesebb, realisabb megmutatásával”.

A rovatban ezek mellett a középparaszságot kívánták meggyőzni a nagyüzemi termelés hatékonyságáról. Két módon érveltek: egyrészt elismerték, hogy a középparasztság szakértelme nélkülözhetetlen a nagyüzemi gazdaságban, másrészt, hogy igazán ők ott tudják „majd igazán kifejteni tudásukat, képességeiket”. Nem rejtették véka alá véleményüket: a középparasztok „nagyobb szakemberei a földművelésnek, mint a szegényparasztok”... A termelőszövetkezetekben lévő lehetőségeket azért kell az „eddiginél jobban megmutatni [...], mert a középparaszságot hidegen hagyta” az eddigi „életszínvonal agitáció”. Ennek az a magyarázata, hogy jövedelmük „nem alacsonyabb, mint ma még a termelőcsoport javarészeének tagjaié”.

A „Falusi rovat” műsoraiban az egyik legfontosabb agitációs feladat az egyéni parasztság meggyőzése volt, illetve a kulákság „leleplezése”. A „kulákság újra és újra igyekszik egységfrontba vonni az egész parasztságot a maga oldalán, a munkásosztállyal szemben. Megpróbálja felhasználni az egyéni dolgozók félelmét a szocialista átalakulással kapcsolatban, az erősebb begyűjtési módszerekkel szembeni elégedetlenséget stb.”

„Itt is látszik – írták –, hogy a dolgozó parasztsággal, közelebből a középparasztsággal kötött tartós szövetség nem valami nyugalmi állapotot jelent, hanem állandó harcot a munkásosztály, a Párt vezető szerepének érvényesüléseért, az ingadozó elemek a mi oldalunkra való vonásáért, szemben az osztályellenség törekvéseivel.”

A jelentés egy nagy fejezetében foglalkozik a „kuláksággal és a klerikális reakció elleni harccal”. Ebben a faluval foglalkozó rovatok adatai kaptak hangsúlyt, így a „jámbor arcot mutató veszedelmes ellenség leleplezése”. A műsorokban szerepelnie kell, hogy „ugyanaz a kulák, aki most mindenkihez dörgölődzik, milyen könyörtelen zsarnok volt régen – és az szeretne lenni”. A feladatok között szerepelt az is, hogy több adásban kell bemutatni a „jelenben elkövetett szabotázs” cselekményeket. „De nagyon fontos, hogy a leleplezés mindig személyszerinti, egészen konkrét legyen, a kiabálás, hogy így kulák, úgy kulák, csak nekünk árt.”

„A klerikális reakció ellen elsősorban közvetett módon ismeretterjesztő, felvilágosító munkával harcolunk.” A „Falusi rovat” adásaiban „állandóan napirenden szerepel a babonaság, a természeti erőknek való kiszolgáltatottság érzése elleni küzdelem”. Az Oktatási Osztály a természettudományos adásaival „végez jó munkát”. Ezek „hiányossága, hogy nem elég harcosak, elmondják ugyan a helyes álláspontot, de az elmara-dott nézetekkel nem szállnak eléggé szembe”.

A rovat műsorainak fontos adása továbbra is a begyűjtés „agitációja”. Ahogyan a jelentés készítői fogalmaztak, „ebben az esztendőben már megszűnt néhány hetes nyári kampányfeladat lenni” a begyűjtés. „Nemcsak a kapások múlt évi gyengébb termése az oka, hogy éppen az elmúlt hetekben, január végén kezdtük meg a begyűjtési munka egy újabb szakaszát, mely március közepéig tart. Az ötéves terv feszített előirányzatának végrehajtása érdekében minden eddiginél nagyobb mennyiségű készletet kell összegyűjtenünk, egyrészt élelmezési, másrészt export-célokra (helyette gépeket és ipari nyersanyagokat kapunk) harmadrészt pedig azért, hogy elegendő tartalékot gyűjtsünk esetleges válságosabb időszakokra.”

„A dolgozó parasztság ennek nem túlságosan örül, jelentős méretű termény-felajánlási mozgalom mindmáig nem bontakozott ki és [a] továbbiakban is elsősorban adminisztratív rendszabályokra támaszkodunk.”

Az Aktuális Osztály és rovat vezetői hangsúlyozták, hogy ez nem lenti számukra azt, hogy „nem kell” agitálniuk a „begyűjtés mellett”. A begyűjtés adminisztratív szabályai „se esnek annyira zokon a dolgozó parasztnak, ha közben megértetjük vele: nem az ismeretlen és ellensége »Város« kívánja el tőle terménykészleteit, nem is tőle idegen célokra használják fel azokat, hanem hazánk erősítése és fejlődése, végső fokon az ő egyéni jóléte érdekében”.

A rovat feladata, hogy mindezt „lehetőleg a parasztok szájával” magyarázza meg, be kell mutatni azokat, akik „élenjárnak kötelezettségeik teljesítésében”. Kiemelni a „példamutató kommunistákat, tanácstagokat stb.”⁴⁰⁶

Az MDP II. kongresszusára a parasztság is készült – számolt a „Falurádió” „Gazdakalendárium” című rovata 1951. január 24-én reggel. Az országban sok helyen, „mint Bárdudvarnokon is Mencseli József, összeszedte a felesleges kukoricáját, burgonyáját, azután elvitte a begyűjtőhelyre”. Ezzel „bizonyította be, hogy akarja az ország megerősítését, ami az ő erejét, nyugodt, boldog életét is jelenti. Mert hazánk is mindent megtesz értünk.” A rovat készítői úgy fogalmaztak, hogy az állam „csak azt a felesleget” kéri, „amire nincs már szüksége” a családoknak, vagy a gazdaságoknak. „Mert biztos, hogy egy kis ez, az, mindenütt akad.”

„Csak a kulákok verik a port, siránkoznak, hogy de honnan adjuk be. Ismerjük ezt a mesét. Ismeri minden dolgozó paraszt is, mert nincs olyan falu, ahol ne büntettek volna meg kulákokat azért, hogy elszabotálta a beadást, eldugta, tönkre tette a terményt. – Inkább rohadjon, dohosodjon meg, minthogy beadjam – mondják egymás közt a kulákok. Az ilyeneknél biztosan van felesleges termény.” A műsorban arra figyelmeztettek, hogy vigyázni kell arra, hogy „kárt ne tehessenek benne, nehogy elherdálják, mert nekünk minden szem termény fontos”. A parasztság „járjon nyitott szemmel a maga falujában”. Majd még egyszer megismételték a felhívást a terménybeadásról.⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ A Magyar Rádió Hivatal agitációs és propaganda munkája a falu szocialista átalakításáért folyó harcban. Rádió Kollégiumi ülés 1951. január 18. MTVA KI. TD-363/2. 5. doboz.

⁴⁰⁷ Falurádió. Gazdakalendárium. 1951. január 14. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. január 24. 6:00–6:30.

A „Falurádió levelesládája” rovatába az ország különböző részéről érkeztek a kongresszusi felajánlások, ezekkel ismertették meg a hallgatókkal az 1951. január 28-án elhangzott adásban. Az Ugodi Állami Erdőgazdaság „Rákosi Mátyás” munkabrigádja, a pártkongresszus tiszteletére, versenyre hívta az „ország összes fakitermelő” brigádját. Az ugodiak vállalták, hogy „teljesítményüket 300 százalékgig” fokozzák. Továbbá azt, hogy munkamódszerüket két másik brigádnak is átadják. A munkától való távolmaradásokat megszüntetik. Március 10-i tervüket már február 24-re teljesítik. A brigád versenykihívásához a gazdaság „összes fizikai és szellemi” dolgozója csatlakozott, és a márciusi tervük teljesítését február 24-re vállalták.

A sok levélben érkezett felajánlás közül Rovó Rózsiét választotta még ki a rovat szerkesztője. Rózsi egy Nagymágocson élő „hatholdas dolgozó parasztlány”. Azt írta levelében, hogy a földet a család többi tagja műveli, ő pedig harmadik esztendeje dolgozik az erdészetnél, egy 10 tagú „női fakitermelő” brigád tagjaként. A pártkongresszus tiszteletére meg akarják mutatni, hogy nem hiába kaptak „egyenjogúságot”, versenyre hívták a férfi brigádot. A verseny első napjaiban a női brigád mintegy 10 köbméteres átlagot ért el, – mint írta – ez bosszantotta a kihívott brigádot, de ez őket még inkább „munkára” serkentette. Vállalták, hogy első negyedévi tervüket január végére teljesítik.⁴⁰⁸

Ugyancsak a vidék híreivel ismertette meg a hallgatókat a „Szövetkezeti Híradó” 1951. február 3-i esti adásában. A híradások középpontjában a kongresszusi munkaverseny állt. A jelentésekből megtudhatjuk, hogy termelőszövetkezetek csoportjai miként teljesítik a „páros verseny során vállalt felajánlásait”. Így például az endrődi termelőszövetkezet „Petőfi” csoportja DISZ-szervezetének lánytagjai „határidő előtt elkészítették [...] a melegágyak betakarásához szükséges nádtakarót”. A versenyben Mackó Erzsébet készült el a „vállalt 100 méterével”.

A gádorosi „Gerő” termelőcsoport 14 000 forintot takarított meg a „dolgozó nép államának”. A csoport elhatározta, hogy megépíti a bekötő utat a termelőszövetkezet központjához.

A híradások a nemesszalóki „Harc” termelőcsoport és a kéttornyúlaki „Új barázda” csoport közötti páros versenyről is beszámoltak. A vállalkások eredményeként a nemesszalókiak „már rendbe hozták a 150 db-os hizlaldájukat”. Mind a négy istállót kimeszelték, és bevezették a vil-

⁴⁰⁸ Falurádió. A Falurádió levelesládája. 1951. január 28. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. január 28. 8:30–9:00.

lanyt. Az „Új barázda” termelőcsoport „tagjai sem nézték ezt tétlenül. Hamar hozzákezdtek 5 istállójuk meszeléséhez”, és a munkát „majdnem ugyanakkora fejezték be”, mint a „Harc” termelőcsoport.

Új termelői csoportok alakulásáról is beszámoltak a műsorban. Zala-
főn 10 dolgozó parasztcsalád, „jórészt középparasztok II. típusú termelőcsoportot alakítottak”. Nagyberényben 16 család alakította meg a „Petőfi” termelőcsoportot, ők a szövetkezés III. típusát választották. Hevesaranyoson pedig 14 család szervezte meg a szintén III. típusú szövetkezést, „Vezércsillag” néven.⁴⁰⁹

A kongresszus időpontjának közeledtével az egyre fokozódó munka-
versenyről számoltak be a vidékről szóló adások, így a „Szövetkezeti
Híradó” 1951. február 17-i műsora is. A náduvari 4200 holdas „Sztálin”
termelőszövetkezet eredményei példa értékűek mások számára is. A ter-
melőszövetkezet pontos tervek szerint működik, minden brigád száma-
ra kijelölték a földterületet. A szövetkezet vállalásában szerepelt egy
70 holdas rizstelep létesítése, valamint a tavaszi vetőmag megtisztítása,
a mezőgazdasági gépek javítása, karbantartása. Befejezés előtt áll a juh-
akol és a baromfitelep építése is. Növénytermesztési és állattenyésztési
versenyre hívta őket a türkevei „Vörös Csillag” termelőszövetkezet, a
versenykihívást elfogadták, és – mint írták – ez csak további „jó munká-
ra serkenti a csoporttagokat”.

Határidő előtt fejezték be Hegyeshalmon a sertésól építését a „Tán-
csics” termelőcsoport tagjai, kialakították az állatok etetéséhez szüksé-
ges speciális etetőrácsokat, valamint felkészítették gépeiket a tavaszi
mezőgazdasági munkákra is.

Bükkszentmihályról a tehenészetből érkeztek hírek. A „VIT” terme-
lőcsoportban „két literrel növelték a tehenenkénti napi tejhozamot”.
Tisztán, rendben tartják az állatokat és az istállókat, az egyenletes takar-
mányellátás céljából bevezették az állatok egyedi takarmányozását. El-
készültek a „sertésfiaztató” kialakításával is. Jelentésük alapján minden
vállalásukat teljesítették.

A „Szövetkezeti Híradó” most is beszámolt újabb és újabb termelő-
szövetkezeti csoportok alakulásáról és a szövetkezeti tagok számának
napról napra történő emelkedéséről. „A meggyőző eredmények nyomán
az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok egyre fokozódó érdeklődés-
sel fordulnak a termelőszövetkezeti mozgalom felé.” A Türkevéről érke-

⁴⁰⁹ Szövetkezeti Híradó. 1951. február 3. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment:
1951. február 3. 18:05–18:40.

zett híradásokban például arról számoltak be, hogy „már szinte kivétel nélkül minden egyes dolgozó paraszt termelőszövetkezeti tag”. A termelőszövetkezet 21 000 holdon gazdálkodik.

Túrkeve példáját – a híradások alapján – Karcag is követte, ahol a nemrégiben alakult termelőszövetkezeti csoportok tagjai „lelkesedéssel folytatják a felvilágosító munkát”. Karcagon a „dolgozó parasztok több mint 80%-a termelőszövetkezeti” tag lett. A térségben Hercegfalván 7, Cegléden 5 új termelőcsoport alakult a példák láttán.

A kastélyosdombi „Felszabadulás” termelőcsoport is növelte taglétszámát. A „jó felvilágosító munka során pár nap alatt 9 család kérte felvételét”. A beszámolókból negatív példa is szerepelt. A „Felszabadulás” termelőcsoport eredményeivel szemben, a kadarkúti „Szabadság” termelőcsoportban „nem törődnek a továbbfejlesztéssel. Megpihentek az eddigi sikereiken”. A híradó szerkesztői arra figyelmeztették őket, hogy nem elégedhetnek meg az eddigi eredményekkel, mert „egyszer csak azon veszik észre magukat, hogy minden község elhagyta őket. Javítsák hát ki a hibát, erősítsék tovább csoportjukat.”⁴¹⁰

A „Falurádió” „Mit tartsunk észben?” című rovata 1951. március 25-i adásában a Népköztársaság Elnöki Tanácsának rendeletét ismertették az 1951/52. évi állami begyűjtésekről. „A rendelet mindenek előtt előírja, hogy mivel fogjuk biztosítani népgazdaságunk mezőgazdasági termény, élőállat és állati termékszükségletét. Erre szolgál: az állami gazdaságok termésbeadása, a terület utáni beadás, a termelési szerződések, ipari keresmények természetbeni beadása pl. cséplőgép [...], malmok, darálók és hántolók vámkeresetének beadása, az állami gépállomások természetbeni keresményének beadása és a szabadforgalomban való állami felvásárlás.” A mezőgazdasági termelőknek a területük után kell teljesíteni a beadási kötelezettséget. A beadás termény- és állatbeadásból, baromfi- és tojásbeszolgáltatásból és tejbeadásból áll. A rendelet értelmében a termény és állatbeadási kötelezettség alól mentesülnek az önálló termelőszövetkezetek és III. típusú termelőszövetkezeti csoportok tagjainak háztáji gazdasághoz tartozó területei, továbbá az I. katasztrális holdnál kisebb területen gazdálkodók. A baromfi- és tojásbeadási kötelezettség ezekre a területekre is érvényes, ha a föld területe eléri a 800 négyszögölt. A tejbeadás minden tehéntartó gazdának kötelessége.

⁴¹⁰ Szövetkezeti Híradó. 1951. február 17. MTVA KI. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. február 17. 17:50–18:25.

„A kulákok a termény és állatbeadási kötelezettségen kívül sertésbeadást és borbeadást kötelesek teljesíteni, amelyet azonban a termény és állatbeadási kötelezettségbe be kell számítani. A levágott sertések után kötelező zsírbeszolgáltatásra és a gyapjúkészletek kötelező beadására vonatkozó külön rendelkezések változatlanul érvényben maradnak, a beadott zsír és gyapjút a termény és állatbeadási kötelezettségbe be kell számítani.”

A termelőnek a kenyérgabona termésből elsősorban a háztartás és a gazdaság szükségleteit kell biztosítania, és csak az ezenfelül megmaradt mennyiségből köteles a beadási kötelezettségét teljesíteni. A többi terményből, állatból és állati termékből „azonban elsősorban a beadási kötelezettséget kell teljesítenie”.

A rendelet szabályozta azt is, ha a termelő már teljesítette beadási kötelezettségét, a „következő évi vetéstervének megfelelő vetőmagot tartálékolt”, akkor a fennmaradó terménnyel, állattal és állati termékkel szabadon rendelkezhetett. Értékesíthette szabad forgalomba, az állami begyűjtő szervezeteknek is eladhatta. Az államnak „így felajánlott” terményekért, állatokért és állati termékekért a „begyűjtési árnál magasabb árat kap”.

Más a beadási kötelezettség az I., II. és III. típusú termelőszövetkezeti csoportok esetében. A rendelet először a III. típus esetét szabályozta. Ha a közös művelés alatt álló szántó, kert, rét, szőlő és legelő együttes területének egy holdjára eső átlagos kataszteri tiszta jövedelem 11 aranykoronánál kisebb, akkor holdanként 120, ha a jövedelem 11 és 17 aranykorona között van, akkor 150, és a jövedelem 17 aranykorona vagy annál több, akkor 180 búzakilogrammot kell beszolgáltatni. A kenyérgabona-beadás az összes beadási kötelezettség 30%-a, az állat és zsírbeadás 60%-a, a burgonyabeadás pedig 10%-a.

Az I-es és II-es típusú termelőszövetkezeti csoportok tagjaira ugyanaz a rendelet vonatkozik, mint a „dolgozó parasztokra”. A beadási kötelezettségből le kell vonni termelőszövetkezeti kedvezmény címén az I. típusú csoport tagjainál a csoport közös művelésébe bevitt terület beadási kötelezettségének 10%-át, a II. típusú csoportba tartozók esetében a közös művelésbe bevitt terület beadási kötelezettségének 15%-át.

A dolgozó parasztok termény- és állatbeadási kötelezettségét a gazdasághoz tartozó szántó, rét, szőlő és legelő együttes értékének nagysága kataszteri tiszta jövedelem szerint a következőképpen alakult: 1-3 holdig 6 búzakilogramm, 3-5 holdig 10, 5-8 holdig 15, 15-20 holdig 31, 20-25 holdig 37 búzakilogramm aranykoronánként.

A rendelet értelmében a beadási kötelezettség kiszámításánál kataszteri holdanként legfeljebb 20 aranykorona tiszta jövedelmet lehet

számítani. Ha a gazdaság együttes területének átlagos kataszteri tiszta jövedelme ennél nagyobb lenne, akkor is csak 20 aranykorona tiszta jövedelmet kell figyelembe venni. A dolgozó parasztoknak a termény- és állatbeadási kötelezettséget négy csoportra osztva kell teljesíteni: a kenyérgabona-beadás 33%, a takarmánybeadás 15%, az állat- és zsírbeadás 40%, a burgonyabeadás 12%.

„A kulákoknál a beadási kötelezettség aranykoronánként 48 búzakilogrammmal. A teljesítési előírás pedig a következő: a kötelezettség 25%-a a kenyérgabona beadás, 15%-a a takarmány beadás, 48%-a állat és zsírbeadás, 12%-a burgonyabeadás.”⁴¹¹

A „Falurádió” 1951. április 3-i adásában azt mondták el a műsor készítői a hallgatónak, hogy mit kell tenni a tavaszi munkák sikeres elvégzése érdekében. A bevezetőben emlékeztettek a pártkongresszus határozatára, a mezőgazdaság vonatkozásában. Vagyis a kongresszuson elfogadott határozatnak arra a fontos pontjára, amely a mezőgazdasági termelés növelését jelölte meg. Mégpedig úgy, hogy 1954-ben a termésnek az 1949. évihez képest „legalább 50%-kal kell nőnie”. Ehhez el kell érni „mind nagyobb területen” a mezőgazdaság „elmaradottságát”. Ennek megvalósítása érdekében már a „tavaszi munkákat a minisztertanácsi határozat előírásainak megfelelően egyre nagyobb területen kell úgy végezni, ahogy azt a korszerű agrotechnika megköveteli”.

Majd ismertették azokat a feladatokat, amelyeknek elvégzése feltétele a jó termésnek. Elsőként a tervszerűséget hangsúlyozták, ugyanis a „tervgazdaság alapeleme, hogy a vetési terveket, a termelési szerződésben vállalt kötelezettségeket mindenki pontosan betartsa”. Az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek vetésterv szerint dolgoznak. Az egyénileg dolgozó parasztság pedig a községi terveknek megfelelően dolgozik, a termelési szerződések megkötésével ők is bekapcsolódtak a „tervszerű termelésbe”.

A második feladat a határidők minél pontosabb betartása, azoké, amelyeket a „minisztertanácsi határozat és ennek alapján kiadott földművelésügyi rendelet előír”. Ez azt jelenti – magyarázták –, hogy az előírt határidőig az adott munkafázist be kell fejezni. Felhívták a figyelmet arra is, hogy egyes növények vetése, ültetése esetében nem célszerű a „túlzott előreszaladás” sem. Vagyis a „határidő előtti túl korai vetés, nem szolgálja a nagyobb termést. Minden növénynek megvan a maga

⁴¹¹ Falurádió. Mit tartsunk észben? 1951. március 25. MTVA KI. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. március 25. 8:30–9:00.

csírázási, kelési, hőmérsékleti igénye.” Például az április elején vetett kukorica ki van téve a fagyoknak, amelyek elpusztíthatják a kukorica-csírát.

A harmadik feltétel a szakmunka. A műsorban a Szovjetunó példájára hivatkozva elmondták, hogy a „haladó, fejlett agrotechnika a nagy termés alapja. Nem az időjárás, hanem a munkán múlik, hogy mit aratunk. Aki korszerű eszközökkel mindent a maga idejében elvégez, ez nagyobb termésre számíthat, mert jó talajműveléssel, a gyomirtással sikeresen megküzdhetünk az aszályal is, ha az alap, az őszi szántás megvan.” Természetesen a talajmunkák elvégzéséhez elengedhetetlen a megfelelő mezőgazdasági géppark.

A következő tényező a géppel történő vetés, ugyanis ez biztosítja, hogy a magvak egyenletes eloszlásba és mélységbe kerüljenek a földbe. A kukorica esetében négyzetes vetést javasoltak a szakemberek. Fontos, hogy a vetőmag vagy burgonya esetében a gumó egészséges legyen, mert ez szintén alapfeltétele a jó termésnek.⁴¹²

A tavasz folyamán a kormány a kenyérellátás szabályozására kényszerült, be kellett vezetni a kenyérjegyet. A rádió talán legfontosabb és leghallgatottabb műsorában, a „Hírekben” tájékoztatták részletesen a hallgatókat erről az 1951. április 15-én a reggeli adásban. „Az utóbbi hónapok folyamán megállapítást nyert, hogy a kulákok és más spekuláns elemek jelentős mennyiségben rendszeresen vásárolnak kenyeret, és ezt állatokkal etetik fel. Megállapítást nyert az is, hogy a kulákok közül sokan a saját fogyasztásukra szolgáló gabonát nem öröltetik meg, hanem elteszik, hogy spekuláljanak vele, saját fogyasztásukra pedig az ellátatlanok ellátására való kenyeret vásárolják. Hasonlóképpen beigazolódott, hogy a kulákok, amennyiben gabonájukat megöröltetik, ezt számos esetben liszt formájában eladják, maguk pedig kenyeret vásárolnak. Mindezek következtében a kenyérfogyasztás az utóbbi hónapok folyamán nagymértékben emelkedett messze túlmenően azon a mértéken, amit a dolgozók számának emelkedése és az életszínvonal természetes növekedése indokol.” Ezek az „okok” indokolták a kenyérjegy bevezetését.

A rendelet első pontja a kenyérjegyre jogosultak körét határozta meg. A jogszabály alapján „kenyérjegyre jogosult minden hat hónapos életkorát betöltött ellátatlan fogyasztó, akinek állandó lakóhelye az ország területén van.

⁴¹² Falurádió. A tavaszi munkák sikeréért. 1951. április 3. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. április 3. 5:00–5:20.

Kenyérgabonában önellátók és hatósági kenyérellátásban nem részesülnek. A munkájukból kifolyólag lakóhelyüktől távollévő dolgozó, önellátók közül azok, akik havi 12 és fél kilogramm gabonát (búzát, rozst), a helyi gabonabegyűjtőnél hatósági áron beszolgáltatnak, 1951. évi május elsejétől egy-egy havi kenyér és finomliszt alapjegyet igényelhetnek. Részükre munkahelyükön pótjegyek is kiadhatók.”

A rendelet a kenyérfejadagokat a következőképpen szabályozta: a bányászok részére kenyérből „naponta alapadag 250 gramm, pótadag 300 gramm, összesen fejadag 550 gramm”. Finomlisztből „havonta alapadag 1200 gramm, pótadag 1200 gramm, összesen fejadag 2400 gramm”.

A nehéz testi munkát végzők kenyérfejadagja naponta: „alapadag 250 gramm, pótadag 200 gramm”, összesen 450 gramm. Finomlisztből összesen 2400 grammot kaptak.

A fizikai dolgozók kenyérből naponta alapadagként 250 grammot, pótadagként 100 grammot, összesen 350 gramm fejadagot. Finomlisztből havonta alapadagból 1200 grammot, pótadagban 400 grammot, összes fejadagként 1600 grammot.

„Kiemelt szellemi és adminisztratív dolgozók (kitüntetettek, műszaki, gazdasági és igazgatási vezetők) kenyérből naponta alapadag 250 gramm, pótadag 50 gramm, összes fejadag 300 gramm. Finomlisztből havonta alapadag 1200 gramm, pótadag 1200 gramm, összesen fejadag 2400 gramm.”

A nem kiemelt szellemi és adminisztratív dolgozók, valamint a nem fizikai dolgozó kategóriába tartozó, egyéb munkakörbe soroltak, kenyérből alapadagként naponta 250 grammot, pótadagként 50 grammot, összesen 300 gramm fejadagot kapnak. Finomlisztből alapadagként havonta 1200 grammot, pótadagba 400 grammot, összes fejadagjuk 1600 gramm.

Az egyetemi és főiskolai hallgatók: kenyérből alapadagban naponta 250 grammot, pótadagban 50 grammot, összes fejadag 300 gramm. Finomlisztből havonta 1200 grammot.

Mindenki más, aki ellátatlan fogyasztó: kenyérből naponta 250 grammot, finomlisztből havonta 1200 grammot kapott.

A szoptató és terhes anyák esetében, a terhes anyáknál a negyedik hónapjától a gyermek féléves koráig kenyérből alapadagként naponta 250 grammot, pótadagként 200 grammot, összes fejadagjuk 450 gramm. Finomlisztből havonta 1200 grammot kaphatnak, az anyákat ezeken felül a munkakörük után járó kenyérpótjegy is megilleti.

A rendelet szabályozta a kenyér- és lisztjegyek kiosztásának időpontjait is. Az áprilisi kenyérjegyeket április 16-a és 21-e között osztják ki.

A kenyérjegyet a fogyasztók április 22-től válthatják be. A köztes időben, vagyis április 16-a és 21-e között a kenyeret a római hármasszámú lisztjegyek május-június havi lisztszelvényére, a lisztjegy fejrészére kaphatják meg a következő időpontokban: a májusi lisztszelvényre április 16-án és 17-én, a júniusi lisztszelvényre április 18-án és 19-én, a lisztjegy fejrészére április 20-án és 21-én adnak ki 2-2 naponként 500-500 gramm kenyeret.

A jövő héten történő kenyérkiadás a májusi és júniusi lisztszelvényekre történik, a fogyasztók a kenyérjeggyel együtt az új lisztjegyeket is meg fogják kapni. A májusra és júniusra érvényes havi egyesített kenyér- és lisztjegyet egy nyomtatványon április 30-án kapják meg.

A kenyérjegyeket a lakosság csak abban a városban, községben válthatja be, ahol azokat kiadták. A lakóhelyüktől távollevők, más városban, községben dolgozók a lakásuk szerinti illetékes helyi tanácsnál, illetve jegyfióknál alapjegyük szelvényei ellenében hatnapos hetijegyet igényelhetnek.

A vendéglátóiparban, üzemi konyhákban és egyéb éttermi ellátó helyeken kenyeret csak „kenyérváltójegy ellenében” lehetett kiadni.

Azok, akik üzemi konyhákban vagy vendéglátó-ipari egységeknél kenyeret szeretnének fogyasztani, alap- vagy hetijegyük szelvényeit egyenlő súly értékben 5 dekagrammos szelvényekből álló váltójegyre cserélhetik a helyi tanácsoknál, körzeti fiókokban, a „dohányárudákban” vagy az arra kijelölt vendéglátóüzemben, a nagyobb üzemekben, vállalatoknál és hivataloknál működő konyhán. A pótgjegyek, hetijegyek és váltójegyek az ország egész területén beválthatók. A kenyér alapjegyek szelvényei 2-2 napra, a pótgjegyek szelvényei 1-1 napra szólnak.

A pótgjegyeket Budapesten a Belkereskedelmi Minisztérium Szervezett Ellátási Főosztálya, vidéken a megyei tanácsok adták ki.

A kenyérjegyeket mindenki az állandó lakóhelyén, a pótgjegyet pedig a munkahelyén vehette át. A terhes és szoptatós anyák alapjegyüket és anyasági pótgjegyüket is lakóhelyükön kapták meg.

A kenyér alapjegyek a házfelügyelőktől vehetők át. Ők a jegyeket a kerületi tanácsoknál, illetve körzeti jegyfiókokban, minden házra sorrendben április 16-án, 17-én és 18-án „kötelesek” átvenni, és „azonnal kiosztani a ház gabonában ellátatlan lakói között, tehát azok részére, akik finomlisztjegyre jogosultak”. Vidéken a „helyi viszonyoknak megfelelően az utcamegbízottak vagy a választási körzetek szerinti beosztásban megbízott felelősök útján történik [április] 16, 17 és 18-án a kenyér alapjegyek kiosztása”.

Budapesten és vidéken is a kiosztott finomlisztjegyek átvételekor névsort kellett készíteni azokról, akik kenyérjegyet kaptak. A jegy átvételét az „igényjogosult aláírásával tartozik elismerni”. Az aláírt jegyzéket a házfelügyelőknek, utcamegbízottaknak, felelősöknek a megmaradt jegyekkel együtt április 19-én, 20-án és 21-én vissza kell vinni a kerületi, tanácsi, körzeti jegyfiókokba.

A kenyérpótjegyek kiosztása sem volt egyszerű. A rendeletben már korábban szerepelt, hogy ezt a dolgozók a munkahelyükön kapták meg. A jegyek átvétele április 16-án, 17-én és 18-án történt. Az 500-on felüli dolgozót foglalkoztató üzemekbe, intézményekbe, hivatalokba stb. a kiszámított jegymennyiséget Budapesten a Belkereskedelmi Minisztérium közvetlenül szállította ki. Vidéken pedig a kiszállítás a járási tanácsok feladata volt. Az 500 munkavállalónál kevesebbet foglalkoztató üzemek, intézmények, hivatalok esetében a már fent jelzett napokon, Budapesten a kerületi, vidéken pedig a járási tanácsoktól lehetett a kenyérpótjegyet elvinni.

Az 500 dolgozó felett és alatt foglalkoztató üzemek stb. a pótjegyeket az átvétel után kötelesek kiosztani. A szelvényre a pótadag a kiosztott nap hetében visszamenőleg is kiváltható. Azok, akik az április havi jegyosztáskor munkájukból adódóan, lakóhelyüktől távol vannak, „ideiglenes bejelentőlapjuk felülbélyegzése mellett – a munkásszálló, internátus, intézet, felelős vezetője által összeállított névjegyzék alapján” április második felére az illetékes tanácstól kenyér hetijegyüket megkaphatják.

Azokban a városokban, községekben ahol sütőüzem működött, ott a helyi tanács engedélyével a lakosság kenyér alap- és pótjegyeire kenyérlisztet vásárolhatott. Ezeken a településeken 1000 gramm kenyér helyett 700 gramm fehérliszt adható ki. Itt a kenyérjegyek két hétre érvényes szelvényei az érvényességi hónapban egyszerre is beválthatók. Hetijegyre és váltójegyre kenyérliszt nem adható.

A kenyérjegykiadás a szállodák és panziók lakói számára bejelentő[lap] ellenében volt kiadható, vagyis csak azoknak, akiknek máshol bejelentett lakóhelyük nincsen, igényelhetek jegyet a szálloda igazgatóságától. A szálloda vagy panzió vezetője a rendőrségi bejelentő könyvvél tudja igazolni a helyi tanácsnál, hogy az igénylők tényleg állandóan a szállodában laknak.

A kórházak személyzete az állandó lakhelyén kapja meg a kenyérjegyet. A kórházi betegek kenyérjegyüket szintén a lakóhelyükön vehették át. A betegek ellátására minden kórháznak, szociális intézménynek, a gyárakban az üzemi konyháknak, internátusoknak, vendéglátó-ipari

egységeknek stb. kétheti szükségletüknek megfelelő ún. „kenyér kezdő ellátmányt” kellett igényelni, amelyből a napi szükségletet biztosítani tudták. A kenyeret szállító sütőüzemeknek a helyi tanácstól április 20-ig kellett engedélyt kérni a szükségletek kiszállítására. Addig azonban, amíg az ellátmány nem érkezik meg, a sütőüzem „conto” kenyeret adhat ki, „de az így átvett kenyérmennyiségre a kezdő ellátmányból megfelelő súlyra szóló kiutalást vagy váltóutalványt át kell adni a sütőüzemnek”.

Az olyan közintézményekben, mint a kórházak, szociális intézmények, internátusok, a teljes ellátásban részesülőknek be kellett szolgáltatniuk a kenyérfogyasztást.

A sütőüzemek 1951. április 15-től „kötelesek az üzem, telephely szerint illetékes helyi tanács kereskedelmi osztályához bejelenteni” lisztkészletüket. „Egyben kötelesek az üzemi termelési napló alapján bejelenteni átlagos kétheti kenyérszükségletüket.”

A híradás összefoglaló részében a hallgatók megnyugtatóra elmondták, hogy ez a rendelet biztosítja a lakosság zavartalan kenyérellátását. A kormány „messzemenően szem előtt tartotta a dolgozók szükségleteit. A fejadag magasabb, mint Magyarországon bármikor volt és teljesen megfelel a tavaly kialakult magasabb átlagfogyasztásnak. 1948–49-ben az ország havi kenyérfogyasztása átlag 3 ezer 209 vagon volt. 1949–50-ben 4 ezer 595 és 1950–51 nyolc hónapjának fogyasztása alapján a havi átlag 5 ezer 558 vagonra emelkedett.”

A rendelet értelmében a fejadagok alapján „havonta 6 ezer vagon kenyeret kell sütni, tehát többet, mint a nyolc hónap fogyasztási átlaga”. A kormány nem szabályozta újra a szabadforgalomba lévő zsemle, kifli és liszt árát. „A rendelet az igazságos elosztás elvét követve, fokozottan biztosítja a nehezebb munkán dolgozók ellátását.”

A „Hírekben” a hallgatók egy rövid nemzetközi összehasonlítást is hallhattak a magyar átlagfejadag és néhány nyugat-európai ország vonatkozásában. Megállapították, hogy a magyar kenyérfejadag „jóval magasabb, mint a nyugat-európai tőkés” országoké, „sőt a kenyér és lisztfogyasztásunk” együttesen is. „Angliában a liszt és kenyérfogyasztás heti 178 és fél deka. Svédországban 168. Franciaországban 175 deka. A mi kenyérellátásunk e fejlett tőkés országok kenyérellátásánál sokkal bőségesebb és összehasonlíthatatlanul igazságosabb.”⁴¹³

A „Falurádió” „Gazdakalendárium” című műsorában 1951. április 19-én kora reggel a baromfi és a tojás beszolgáltatására figyelmeztettek,

⁴¹³ Hírek. 1951. április 15. MTVA KI. Adásba ment: 1951. április 15. 8:00.

amelyet április 1-jétől kellett megkezdeni. „Az ügyes dolgozó paraszt-asszonyok már számba is vették azt, hogy mit vár tőlük az állam, az öt-éves terv, és mint például a zsadányiak már meg is kezdték a baromfi és a tojás beadás teljesítését.”

Azokon a portákon, ahol több a baromfi, jobban járnak, könnyebben tudják teljesíteni a beadási kötelezettséget, mert a beadandó mennyiséget nem a tyúkok, csirkét száma alapján, hanem a földterület nagysága arányában állapították meg. Egy hold föld után „2 kiló 25 deka baromfit kell beadni”, akkor is, ha például valaki 100 tyúkot, vagy csak 10-et nevel.

A műsorban azzal a lehetőséggel is tovább ösztönöztek a beadási kötelezettség teljesítésére, hogy aki eleget tett baromfi- és tojásbeszolgáltatásnak, az a felesleget a szabad piacon értékesítheti. Ennek az volt a feltétele, hogy a „beadási kötelezettség 70%-át minél előbb, de legalább is július 1-ig teljesítsék”. Ha sikerült eladni a felesleget, a pénznek megvan a helye, kerti vetőmagra, palántákra és a gyerekek is örülnek az új ruháknak a nyár közeledtével. Mindenki számára fontos tehát – hívták fel a gazdák figyelmét végül –, hogy a beadási kötelezettségnek mihamarabb tegyenek eleget.⁴¹⁴

A baromfi- és tojásbeadási kötelezettség mellett a „Falurádió” szerkesztői az 1951. június 18-án kora reggel elhangzott adásukban összegyűjtötték a gazdáknak azt, hogy hányféle terménnyel teljesíthetik a beszolgáltatást. Az elmúlt évhez képest, amikor 17-féle terményből lehetett választani, az idén 38-félével „lehet teljesíteni a begyűjtést”. A beadásnál „első a kenyérgabona”, ez az összbeadás 33%-a, ezt háromféle terménnyel lehet teljesíteni, búzával, a rozssal és a napraforgómaggal. A beadott terményeknél a búza az alap, egy mázsa búza 100 búzakiló, rozsból egy mázsa 12 kilót, a napraforgómagból 77 kilót kell beszolgáltatni. A terményeknek előre megállapított ára van „minősége szerint, senki sem járhat rosszul”. A búzának 60 forint, a napraforgónak 80 forint a begyűjtési ára.

⁴¹⁴ Falurádió. Gazdakalendárium. 1951. április 19. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. április 19. 5:00–5:30. (Minden hold szántó után a 2 kiló 25 deka baromfihús mellett, összesen 30 tojást is be kellett adni. Azoknak, akik május 10-ig teljesítik kötelezettségüket, és szerződéssel is rendelkeznek, „gyorsbeadási jutalmat” kapnak, tojásonként 48 fillért, ha nem volt szerződésük, akkor 45 fillért. A baromfi kilójáért 6 forint 80 fillért fizettek. Falurádió. Gazdakalendárium. 1951. április 28. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. április 28. 5:00–5:30.)

A beadás 15%-át a takarmány teszi ki, ezt 10-féle terménnyel lehet teljesíteni: ezek az árpa, a zab, a morzsolt kukorica, a lucerna, a lóhere, a baltacim (a herefélék családjába tartozó takarmánynövény), a muhar, a zabosbükköny valamint az első és másodosztályú réti széna. Az árat itt is az érték után határozták meg. Például a zab mázsájáért 50 forintot, a muharszénáért 20 forintot fizetnek.

Azokat a gazdákat, akik időben teljesítik a kötelezettségeiket, „gyorsbeadási” jutalomban részesítik. Aki augusztus 20-ig a gabonabeadási kötelezettségének eleget tesz, 2 forint jutalmat, a kukorica november 1-jei beadása után 5 forint jutalmat kap mázsánként. A szeptember 15-ig beadott szalastakarmány után pedig egy forint jutalom jár.

Maradt még az állat, a zsír és a burgonya beadása. Az állat az összbeadás 40%-át teszi ki, ezt sertéssel, borjúval, gypjúval, napraforgómaggal, baromfival, tojással vagy vágómarhával lehet teljesíteni. Zsír-ból 6 kilogrammot, gypjúból 4 kilogrammot kell beszállítani. „Ezt is árban fizetik, 10 forintot egy kiló zsírért, 14 forintot a gypjú kilójáért.”

A terménybeadás 12% volt az összbeadásból, amit 17-féle terményből lehet teljesíteni. Ezek lehetnek: burgonya, vöröshagyma, fokhagyma, bab, borsó, lencse, mák, köles, cirokma, csillagfűrtma, lucernamag, lóheremag, téli alma, káposzta, bor. Példaként, ha a mákból, valaki 20 kilót ad be, kilójáért 7 forint 50 fillért, az alma esetében, ha 60 kilót ad be, 1 forint 20 fillért adnak kilónként.

A „Falurádió” munkatársai begyűjtési versenyre szólították a gazdákat. „Aki elől jár, aki példát mutat, az jutalmat is kap. 3 millió forintot kapnak a begyűjtési verseny győztesei.” Közülük „3000 dolgozó parasztot tüntetnek ki pénzjutalommal, elismerő oklevéllel és vándorzás-lóval. Nagy lehetőség áll előttünk, dicsőséget kell szerezni a begyűjtésnek, javát kell szolgálni az egész országnak, s a begyűjtésen keresztül megkönnyíteni a városi dolgozók ellátását.”⁴¹⁵

Június végétől a rádió szinte minden mezőgazdasággal foglalkozó műsorában az aratás, a gabonabegyűjtés állt a középpontban, ezekről számolt be a „Szövetkezeti Híradó” is 1951. június 30-án, a reggeli adásában. A híradás a déli megyékben folyó betakarítási munkákról tudósított. A szövetkezeti csoportok versenyben végezték az aratást. A földesi „Petőfi”, a „Dózsa”, a „II. Kongresszus” termelőcsoportok a „verseny-lendület fokozásával, a kitűzött határidő előtt fejezik be az aratást. Nem

⁴¹⁵ Falurádió. Hányféle terménnyel teljesíthetjük a beadást? 1951. június 18. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. június 18. 5:00–5:30.

marad le [...] a »Rákóczi« termelőcsoport sem, közös munkával 8 nap alatt aratják le 1470 holdjukat.” A termelőcsoportok a betakarítás után földterületeiknek 30%-án másodnövényeket vetnek. „Fáradhatatlanok a munkában az MNDSZ és a DISZ tagjai is. Az asszonyok mind segítenek, a fiatalok ellátják a figyelőszolgálatot és öröködnék, hogy az ellenség kárt ne tehessen a gazdag termésben.”

A nagyszénási „Lenin” termelőszövetkezetben minden tervszerűen történik, mindenki pontosan tudja a feladatát, ismeri az aratás, a behordás, a cséplés szabályait és a másodvetési terveket is. „A munka dandárja idején üzemi konyha veszi le az asszonyok válláról a főzés gondját, a gyermekek pedig vidáman játszanak a termelőszövetkezet napközi otthonában. 53 aratópár dolgozik a növénytermelő brigádokban. Jut kévehordó is elegendő, a 4 aratógép után. 8 nap alatt befejezik az aratást.” A kévék összerakását követően felgereblyézik a „kaparékot”, majd a megtisztított földeken „estétől reggelig megszakítás nélkül folyik a tarlóhántás”. A learatott búza helyére szinte már másnap bekerül a másodvetés magja. Ebben a termelőszövetkezetben 240 holdon vetettek másodnövényt.

Elkezdődött a munka a megyesegyházi „Moravszki” termelőszövetkezet földjein is, itt 40 aratópár dolgozik. A szomszédos táblán kombájn végezte az aratást. A gépállomás tehergépkocsija szállította az elcséplelt gabonát. A termelőszövetkezet tagjai megfogadták, hogy a „Szovjetunió segítségét azzal hálálják meg, hogy munkájuk meggyorsításával, szemvesztés nélkül végzik el az aratást”.

A határvidékhez közel fekvő Lippón, a „Béke öre” termelőszövetkezetben is aratják már a búzát. Terveik szerint 5-6 napon belül végeznek az aratással, a gépállomás segítségével, majd a cséplés következik. „Megmutatják a szomszédságban lévő Tito bandának, hogy sikerre viszik a felemelt ötéves tervünket.”⁴¹⁶

A Rádió Kollégium 1951. július 25-i ülésén a sikeres terménybegyűjtés agitációjának feladatait tárgyalta meg, és fogadott el egy megglehetősen részletes dokumentumot. A téma fontosságát jelezte a dokumentum bevezető gondolata is: „A begyűjtés végrehajtása fejlődésünk jelenlegi szakaszában az osztályharc döntő ütközete a falun, Pártunk és államunk komoly erőpróbája. Lényegében arról van szó: mezőgazdaságunk kapitalista és kisárutermelő szektorának termeléséből kell elegendő készletet

⁴¹⁶ Szövetkezeti Híradó. 1951. június 30. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. június 30. 5:30.

begyűjteni – szocialista építésünk számára. (De még a szocialista jellegű termelőszövetkezetek fölös termésének begyűjtésénél is meg kell küzdenünk a tagságban tovább élő kapitalista csökevényekkel.)”

A dokumentumban részletesen felsorolták azokat a tényezőket, amelyek „nehezebbé” teszik a begyűjtés „gyors és sikeres lebonyolítását”. „1. Az osztályellenség, a kulák egyre inkább vesztét érzi, elkeseredettebben és ravaszabban támad ellenünk, mint valaha. Ugyanis mondhatjuk: tovább éleződik az osztályharc. 2. Megkönnyíti a kulákok dolgát és megnehezíti a miénket, hogy a jelenlegi helyzetben az egyéni dolgozó parasztságban is újra jobban éledezik a spekuláns hajlam. Szocialista iparunk rohamos fejlődése s a mezőgazdaság viszonylagos lemaradása fokozott keresletet teremtett az összes fontosabb mezőgazdasági árucikkben. Ezt a körülményt az egyéni dolgozó parasztok jelentős része is spekulációra igyekszik felhasználni: vámszedője szeretne lenni szocialista építésünknek. Másrészt a nemzetközi helyzet feszültsége folytán növekedett a tartalékolásra való törekvés is bizonyos termékekben (»hátha háború lesz« – jelszóval).” 3. A kormány mindezzel a tényezőkkel pontosan tisztában volt, ezért az „összes fontos mezőgazdasági termékre” kiterjesztette a beadási kötelezettséget, hogy így biztosítani tudja a „városi és falusi ellátatlanok s a néphadsereg élelmezését”, az ipar nyersanyaggal történő ellátását, a külkereskedelmi forgalom működését, és mindezek mellett gondoskodni kellett a „megfelelő nagyságú tartalékok” felhalmozásáról is. Mindez a „dolgozó parasztoktól is többet” kívánt, „mint eddig, (amellett, hogy a kulákokat még nagyobb terhekkel sújtjuk). Ezt természetesen kicsit sziszegve fogadják – hiszen még nem szocialista emberek.”

A kollégiumi ülés résztvevői megismerkedhettek azokkal kedvező eseményekkel, amelyek az elmúlt évhez képest segítik a „begyűjtés idei sikeres végrehajtását”. Első helyen a párt „azóta még inkább megnövekedett ereje és tekintélye” az államhatalom „erősödése, [...] a tanácsok” létrejötte szerepelt. A második pontban az 1951. évi terméseredményeket sorolták, mint például azt, hogy kenyérgabonából 25, takarmánygabonából 20%-kal több termett, mint tavaly. Hasonlóan jó termésre számítottak más növényekből is. A növénytermesztés eredményei maguk után vonták az állatállomány növekedését és ebből következően ez az „állati termékek begyűjtésére is kedvező hatással van”. A harmadik helyre a begyűjtés pontos megszervezése került. Valamint azok a kedvezmények, jutalmak, amelyekkel a parasztságot a minél hamarabbi és megfelelő mennyiségű termény és állati termék beszolgáltatására kívánták rávenni. Ezek között szerepelt a szabadpiaci

értékesítés lehetősége vagy a 3 millió forint értékű jutalom a begyűjtési verseny nyerteseinek.

A rádióban az agitációs munka legfőbb szempontjait a párt Agitációs Propaganda Osztálya adta meg. Ezek a következők: 1. Siettetni kell a hordást, cséplést, támogatni a cséplőmunkás csapatok egymás közti versenyét, mert a gabona gyors betakarítása is előfeltétele a mielőbbi begyűjtésnek. 2. Fő jelszavunk legyen: „a géptől egyenesen a begyűjtőhelyre”. 3. A korábbiaknál „sokkal pontosabban” kell hangsúlyozni, a beadás pontos időre történő teljesítését, és az, hogy ez a parasztság „törvényes” kötelessége. „Elmulasztása büntetést von maga után.” 4. „Apelláljunk az egyéni érdekekre. Jól jár, aki gyorsan és sokat visz be (prémium, több árucikk, szabad őrlés, szabad piaci kedvezmények, jutalmak), de rosszul jár, aki késlekedik, vagy egyáltalán nem ad be (felelemlik a kötelezettséget, nem kap prémiumot, pénzbírság, börtön. Adjunk hangot a kiszabott büntetésnek is. Elsősorban a kulákok, de közben-közben [a] dolgozó parasztok viszonylatában is).” 5. Hangsúlyozni kell az „egyéni és a közérdek” összefüggéseit. Azt, hogy a „begyűjtési terv az ötéves terv” része, teljesítése a mezőgazdaság jobb helyzetét eredményezi, és „minden dolgozó paraszt boldogabb életének megteremtését segíti elő”. 6. A műsorokban „újra és újra” be kell mutatni a „személyes” példákat, „elsősorban a kommunisták, tanácsstagok, tömegszervezeti vezetők stb. részéről”.

Ezekon kívül a párt Agitációs és Propaganda Osztálya a rádióvezetés figyelmébe ajánlott még néhány más feladatot is. Így például, hogy „konkrétan” kell harcot folytatni az „osztályellenség ellen, név szerint” kell megnevezni őket, „egy-egy szabotáló kulákot, uszító papot”, és nem szabad megfélemlkezni a „tanácsokba még mindig meghúzódó ellenséges” elemekről, a „kulákokkal összejárós cséplőgép ellenőrökről sem”. Ilyen feladat annak hangsúlyozása, hogy a „kötelezettség teljesítésén kívül a fölösleget” is be kell adni. Népszerűsíteni kell az „élenjárókat, hadd forogjon közzsájon a nevük, egyes dolgozó parasztké csakúgy, mint a legjobb községeké”. Ki kell emelni a műsorokban, riportokban a versenyek jelentőségét, a páros versenyekre a megyék, falvak, „egyes parasztközött”, a versenytáblákra. A gabona-begyűjtés fontossága mellett állandóan napirenden kell tartani a tojás- és baromfibeszerelést, a szénabegyűjtést, később ősz elején pedig a termények (kukorica, burgonya stb.) és természetesen a hús, zsír beadását.

A meggyőzés módszereként a műsorokban „bőven” kell használni az érveket, vagyis a meggyőzést kell alkalmazni. Az érvek egy részét „felülről” kapja a rádióvezetés, illetve a kiadott dokumentumokban találhatók a mérvadók. A leghatásosabb azonban, ha a műsorok külső helyszíneken

készülnek, a falvakban a „népnevelők tízezrei harcolnak jobb-rosszabb érvekkel a kulákgagitáció s az ellenséges hangulatok ellen”. Ezekből kell kiválasztani a hathatós érveket, és terjeszteni „országosan”.

Ezeket a legfontosabb szempontokat kell figyelembe venni az egyes osztályoknak a műsorok elkészítésénél. Jelentős feladat hárul a begyűjtéssel kapcsolatos adások szerkesztésénél az Aktuális Osztályra, hiszen idetartozik a „Hangos Újság”, a „Hírszerkesztőség”, a „Falurádió” és annak minden rovata is.⁴¹⁷

A „Hírek” 1951. augusztus 26-i reggeli műsorában jól megfigyelhetők azok a szempontok, amelyet a korábbi dokumentumban tárgyaltunk. (Azt is meg kell azonban jegyeznünk, hogy a korábbi műsorokban is felfedezhetőek a fentiekben felsorolt módszerek.) A hírösszefoglalók mezőgazdasági blokkjában a begyűjtési verseny állásáról számoltak be a hallgatóknak. „Az elmúlt héten 63 ezerre emelkedett azoknak a dolgozó parasztoknak a száma, akik kenyérgabona és takarmány beadási kötelezettségüket 200 százalékon felül teljesítették.” A megyék versenyében az augusztus 23-ai állapotokat tekintve Bács-Kiskun megye vezet, évi tervének 93,6%-át teljesítette. A második helyen Pest megye áll, tervének 90,5%-os teljesítésével, a harmadik pedig Baranya megye, ott a tervek 83,2%-át gyűjtötték be. A megyék között utolsó helyen Somogy megye áll 46,7%-os teljesítéssel.

A járásek versenyében Kiskunfélegyháza, a városok esetében pedig Gyöngyös áll az élen. A községek között folyó versenyben Kelebia és Széphalom küzdött az „elsőségért és az ezzel járó 100 ezer forintos jutalomért”. A versenyt végül Kelebia nyerte meg „415 százalékkal”. A termelőszövetkezetek versenyét a nagybörzsönyi „Kossuth” tszcs nyerte „1228 százalékos teljesítménnyel”.⁴¹⁸

A „Falurádió” 1951. október 27-i reggeli adása szintén a begyűjtési versenyek eredményéről tájékoztatott. Az őszi betakarítási munkákban „jó közepes eredményeket ért el” a fertőszéplaki „Úttörő” termelőcsoport. A kukorica és a burgonya betakarításával már végeztek, és a répa szedését is hamarosan kezdik a tszcs-ben dolgozó asszonyok. Eredményeik sokkal jobban lennének, ha a munkát jobban megszerveznék, a „hibák kijavításában a járási tanács és a gépállomás is” a segítségükre lehet.

⁴¹⁷ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1951. július 25-i üléséről. 1951. július 25. MTVA KI. TD-364/7. 6. doboz.

⁴¹⁸ Hírek. 1951. augusztus 26. MTVA KI. Adásba ment: 1951. augusztus 26. 8:00.

Eredményes munkáról számoltak be a híradások Kenderesről, a „Dolgozók” termelőszövetkezetből 594 négyszögöl gyapot betakarítása esett minden egyes tagra. A munkában a családok minden tagja részt vett. Ügyeltek a minőség szerinti osztályozásra. Jó teljesítményük eredményeként eddig 15 holdról 98 mázsa gyapotot szedtek le.

Ugyancsak jó termésről számoltak be a földéaki „Dózsa” termelőszövetkezetből. A csoport 20 katasztrális hold gyapotföldről eddig 105 mázsa gyapotot szedett. Ennek értékeként „130 400 Ft kézpénzt és 475 méter textil-vásárlási utalványt kaptak”. A csoport tagjai nagyon lelkesen végzik munkájukat. „Nagy Ferencné pl., aki 70 éves, de minden nap kinn dolgozik a gyapotföldön, naponta 15-20 kg-os szedési eredményt ér el.” Eredményes munkája jutalma, 1 q gyapot után „5 méter textil kedvezményes vásárlására jogosító utalványt” kap.

A földesi „Rákóczi” termelőszövetkezetből pedig arról szoltak a hírek, hogy „határidő előtt fejezték be az őszi kalászosok vetését”. Pontosan a vetésterveknek megfelelően hajtották végre az egyes munkafázisokat. A tervek szerint vették igénybe a gépeket és az igaerőt. A korai vetéssel a jövő évi jó termést biztosítják.⁴¹⁹

A „Falurádió” „Mit tartsunk észben?” című rovata 1951. október 28-i adásában a sertésvágás szabályozásáról szóló rendelettel ismertette meg a hallgatókat. A rendelet értelmében „magánfogyasztás céljára sertésvágási engedélyt csak az kaphat, aki minden levágásra kerülő sertés után a háztartásához tartozó két személy hatósági zsírellátásáról egy évre lemond. Ezt a vágás napjától kell számítani.” A jogszabály pontosan meghatározta azt is, hogy a levágott sertések után mennyi zsírt kellett a községi zsírgyűjtő helyre beadni. „A levágható sertések száma a családtagok számától függ.” A rendelet méltányosságból figyelembe vette azt, hogy hány személy él egy háztartásban, ahol több személy van, ott kevesebb zsírt kell beszolgáltatni. Egy személy esetében, egy sertés levágása után 15 kg zsírt kell beadni. Három személy esetében, egy sertés vágását követően 4 kilogramm zsírt, 5 személy után 1 kg-ot, 6 családtag esetében, egy sertés levágása után nem kellett zsírt beszolgáltatni.

A rendelet fontos pontja volt, amelyben úgy szabályoztak, hogy ha a „dolgozó paraszt beadási kötelezettség teljesítésre hízott sertés átadását december 1. előtt időre vállalta, sertésvágási engedélyt addig nem kaphat, míg ennek a kötelezettségének eleget nem tett”. Ha a beadási köte-

⁴¹⁹ Falurádió. 1951. október 27. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. október 27. 6:00–6:30.

lezettséget december utánra vállalta, akkor „legfeljebb egy sertés vágására kaphat engedélyt”, amíg a beadási kötelezettségét nem teljesítette. Abban az esetben a hízott sertés beadását 1952. január 1-je utáni időre vállalta, „minden korlátozás nélkül annyi sertésre kap vágási engedélyt, amennyire a háztartásához tartozó személyek száma szerint jogosultsága van”.

A rendelet kedvezményt adott azoknak, akik a beadási kötelezettségén felül, vagy a sertéshízlalási szerződésen felül hízott sertést adott le az Állatforgalmi Vállaltnak. Ebben az esetben minden átadott sertés után „további egy hízott sertés levágására” kapott engedélyt. Ha a sertésvágásra ilyen engedéllyel került sor, akkor „12 kg zsírt kell a községi zsírgyűjtőhöz beadni, tekintet nélkül arra, hogy a dolgozó paraszt háztartásához hány személy tartozik és hány sertést vágott”.⁴²⁰

A rádió Agitációs és Propaganda Osztályához tartozó műsor volt az „Állami Vállalatok Hírei” című rovat. Ennek 1951. december 23-i adásában a zsírbeszolgáltatási kötelezettség teljesítésére hívták fel a figyelmet. Arra, hogy a sertésvágásokat követően a megállapított zsírmennyiséget mindenki adja be, ez minden termelőnek „állampolgári kötelessége”, hogy „ezzel népgazdaságunk tervszerű munkáját elősegítse”.⁴²¹

HARC AZ IMPERIALIZMUS ELLEN

A hidegháború légkörében a termelés problémái, az ellenséges ideológia, a szabotázs, az egyházak ellenállása, a szociáldemokraták „árulása” mind-mind az imperialisták hazai, illetve nemzetközi ügynökeinek a „mesterkedéseként” jelent meg. Szinte bármiről esett szó, a rádió legtöbb műsorában szerepelt az imperializmus felforgató tevékenysége, nyílt és rejtett támadása, háborús céljainak ismertetése. Így nehéz is elkülönítve szólni róla, csupán néhány kiemelten jellemző rádióműsort érdemes ismertetni és elemezni.

„Az amerikai imperialisták aknamunkája az ENSZ-ben” című 1951. január 11-én elhangzott műsorban Rákosi Mátyás beszédét ismertették, amely az MDP Központi Bizottságának ülésén hangzott el. Rákosi beszámolójában „rámutatott az imperialisták mesterkedéseire, amelyek

⁴²⁰ Falurádió. Mit tartsunk észben? 1951. október 28. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. október 28. 8:30–9:00.

⁴²¹ Állami Vállalatok Hírei. 1951. december 23. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. december 23. 15:45–15:50.

arra irányulnak, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetét a világbéke és a nemzetközi biztonság szervezetéből az amerikai imperialista agresszió fedőszervévé változtassák át”.

Az előadásban a szervezet történetéről is adtak egy rövid összefoglalót a hallgatónak. Ebben egyebek mellett az is szerepelt, hogy az ENSZ a „fasizmus elleni háború győztes koalíciójából nőtt ki. Ennek az antifasiszta koalíciónak szervező és vezető ereje [...] a Szovjetunió volt.”

Az előadásban az aktuális politikai helyzetre vonatkozóan elhangzott, hogy az „új háború kirobbantásának politikáját az imperialisták úgy próbálják előmozdítani, hogy gyengítik és aláaknázzák az ENSZ-et, hogy békeszervezeteiből az imperialista agresszió eszközévé teszik”.

„Háborús terveik és cselszövéseik egyik legfőbb akadályát az ENSZ Alapokmányában lefektetett vétő-jogban látják. Ez a Biztonsági Tanács öt állandó tagja egyhangú határozatának szükségességét írja elő, minden, a világbékét és a nemzetközi biztonságot érintő kérdésben. Mindenek előtt a nemzetközi békének és biztonságnak ettől a nélkülözhetetlen szervezeti biztosítékától akarják megfosztani az Egyesült Nemzetek Szervezetét. Így akarják a nemzetközi szervezetet bűnös, háborús üzenetekkel szemben meddő tehetetlenségre kárhozatni. A vétőjog kiküszöbölésével elsősorban azt akarják meggátolni, hogy a Szovjetunió szilárd békeakarata érvényesüljön az ENSZ-ben.”

Az ENSZ keretein kívül – hangzott el a műsorban – a „béketábor” növekvő ereje tudja megállítani az „amerikai bankártábornokok világuralmi törekvéseit”.⁴²²

„A vatikáni szervezetek az amerikai imperializmus szolgálatában” című 1950. március 10-én elhangzott adásban a műsor készítői hangsúlyozták, hogy „az amerikai imperialisták és uszályhordozók arcátlan cinizmussal élnek vissza a hívők vallásos érzületével. Régi, jó bevált módszerekkel használják fel a vallásos szervezetek befolyását a tömegekre s ezen keresztül ideológiájuk eszközévé és reakciós politikájuk fegyverévé alacsonyítják le az egyházi intézményeket.”

„A Vatikánon keresztül a háborús gyűjtogatók lehetőséget találtak arra, hogy céljaik megvalósítására felhasználják a katolikus egyházat és a szorosan hozzátartozó politikai pártokat, szervezeteket, ifjúsági és nőegyesületeket, jótékonyági és kultúrszervezeteket.”

⁴²² Az amerikai imperialisták aknamunkája az ENSZ-ben. 1951. január 11. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. január 11. 19:00–19:15.

Azt is kiemelték, hogy az „USA urainak érdekében a Vatikán széleskörű aknamunkát folytat a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen. Tengerentúli gazdái utasítására »keresztes-hadjáratot«⁴²³ szervez a kommunizmus ellen. [...] Washington utasításra a pápa és a katolikus egyház főpapjai elkeseredett harcot vívnak a béketábor ellen. A Magyarországon, Bulgáriában, Romániában és Csehszlovákiában lefolytatott bírósági tárgyalások megcáfolhatatlanul bebizonyították, hogy a Vatikán az USA uszító kémiszolgálatának készsleges eszköze.”

Arra törekednek, hogy a katolikus, protestáns, mohamedán egyházak egységes fellépését ériék el a népi demokráciák ellen. „Az utóbbi időben az amerikai imperialisták különösen nagy figyelmet szentelnek Németországnak és Japán egyházi szervezeteinek. Nyilvánvaló, hogy e két ország egyházi szervezetét is céljaik megvalósítására akarják megnyergelni.” Erre, az az egyik bizonyíték – írták –, hogy „Dibelius püspök, a német evangélikus egyházak tanácsának elnöke az USA-ba utazott, hogy találkozzon Trumannal”. A találkozóból arra következtettek a műsorban, hogy az „USA vezető körei a német főpapságon keresztül akarják mozgósítani a protestáns vallási szervezeteket a Német Demokratikus Köztársaság ellen”.

Lengyelországban és Németországban a „Jehova Tanúi nevű egyházi szervezet folytatott felforgató, romboló, kémkedő munkát az amerikai kémiszolgálat utasítására”.

„Amerika világuralomra törekvő urai hűséges szolgákra találtak a németországi egyház reakciós főpapjaiban is. Ezek a főpapok szoros kapcsolatban állanak az új háborúra spekuláló német burzsoá és katonai körökkel.”

„Az amerikai imperialisták Japánban is hasonló szándékokat táplálnak. Japánt felvonulási tereppé akarják változtatni a Szovjetunió és

⁴²³ A hidegháború egyik eszközeként jött létre a Szabad Európa Rádió, a SZER története a Szabad Európa Bizottság megalakulásával kezdődött, a szervezetet 1949. május 17-én jegyezték be New Yorkban. A közvélemény számára hivatalosan ez a szervezet hozta létre a SZER-t. A működéshez szükséges anyagi források előteremtésére alakult magánszervezet a „Keresztes Hadjárat a Szabadságért” (Crusade for Freedom). A szervezet tagjai között voltak meghatározó politikusok, bankárok, gyártulajdonosok. A szervezet által biztosított összeg nem fedezte a működéshez szükséges költségeket. A SZEK és a SZER anyagi finanszírozása a kezdetektől a CIA költségvetéséből történt, mindezt a tényt a vállalat amerikai vezetése csak az 1960-as évek közepén hozta nyilvánosságra. Simándi Irén: *Magyarország a Szabad Európa Rádió hullámhosszán 1951–1956*. Országos Széchényi Könyvtár – Gondolat Kiadó, 2005. 17–25. o.

a népi demokratikus Kínai Köztársaság elleni támadó háború esetére. Ezek a rabló hadjáratra készülő urak minden eszközzel el akarják fojtani az ázsiai népek felszabadító mozgalmait. Céljaik megvalósítása érdekében a katolikus, buddhista, stb. vallási szervezetekre támaszkodnak.”

A műsorban arra is felhívták a hallgatók figyelmét, hogy a „vallásos szervezetek ilyen arcátlan felhasználása a háborús gyűjtogatás céljaira mind nagyobb elégedetlenséget kelt mind a vallásos tömegek széles köreiből, mind pedig a papság soraiban. Ezért az alsópapság és a hívő tömegek mind gyakrabban emelik fel tiltakozó szavukat az egyházi szervezetek vezetőinek politikája ellen.” Ezt a szándékot erősítette meg a „Béke Híveinek II. Világkongresszusa, melyen a különböző vallások papjai is képviseltették magukat, [mindez] fényesen igazolja, hogy a hívők széles tömegei nem akarják az angol-amerikai imperializmus szolgálatában látni a vallásos szervezeteket, és élesen tiltakoznak az ellen, hogy a szervezetek egy újabb háború kirobbantásának eszközeivé váljanak”.⁴²⁴

„A második imperialista világháború előkészítése és a Szovjetunió békepolitikája” címmel hangzott el előadás 1951. június 25-én. A műsor történeti áttekintéssel foglalkozó részében az 1929–1933-as világgazdasági válság hatásáról beszéltek, amely kihatással volt az összes kapitalista országra. „Ez a világválság mélyebb, pusztítóbb, fenyegetőbb volt a kapitalista országok számára, mint bármelyik azelőtt. [...] Az imperialisták keresték az utat, hogyan akadályozhatják meg az új, az 1929-esnél is pusztítóbbnak ígérkező válság kirobbanását. A menekülést ebből a helyzetből a fegyverkezésben, a munkásosztállyal szemben alkalmazott fasiszta rendszabályok fokozásában látták. A legagresszívabb imperialista hatalmak – Németország, Japán, Olaszország – a világ újrafelosztásában kereste a kiutat. Ez a történelmi példa is bizonyítja, hogy nincsen semmi új az amerikai imperialisták mostani politikájában. Ismertes, hogy 1948-ban és még inkább 1949-ben elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban – válságjelek mutatkoztak. Az amerikai imperialisták, akárcsak a II. világháború előtt a német, japán és olasz fasiszták, fegyverkezéssel, a népek leigázásával, az agresszió fokozásával remélnek a válságból kilábalni.”

Az előadásban a továbbiakban a Szovjetunió szerepét taglalták, hangsúlyozva, hogy „egyedül a Szovjetunió folytatott szilárd békepolitikát,

⁴²⁴ A vatikáni szervezetek az amerikai imperializmus szolgálatában. 1951. március 10. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. március 10. 14:10–14:30.

egyedül ő tanúsított következetes ellenállást a fasiszta hatalmak szennyes világuralmi célkitűzéseivel szemben”. Kiemelték azokat a fontos diplomáciai megállapodásokat, amelyeket a Szovjetunió kötött 1935-ben Franciaországgal, a „német fasisztáktól fenyegetett Csehszlovákiával”, 1937-ben a Kínai Köztársasággal. Arra az erőfeszítésre is felhívták a figyelmet, amelyet szintén a Szovjetunió tett azért, hogy „közös frontot alakítson ki Angliával, Franciaországgal és kölcsönösen szavatolják a német fasizmus által fenyegetett Lengyelország határait. Nem a Szovjetunión múlt, hogy ezek az erőfeszítések eredménytelenek voltak. Az egyes országok imperialista kormányainak a Szovjetunió iránti gyűlölete olyan nagy volt, hogy saját nemzeti érdekeit is semmibe véve inkább a támadókkal: a hitleri Németországgal igyekeztek egységfrontot alakítani.”

A Szovjetunió béketörekvéseit az is jelentősen segítette – emelték ki a továbbiakban –, „hogyan az „egész szovjet nép politikailag és erkölcsileg egységesen sorakozott fel a kormánya, nagyszerű bolsevik Pártja, lángeszű vezére: a nagy Sztálin mögé”.

A kialakult történelmi helyzetet értékelve a műsorban úgy vélték, hogy a helyzet sokban hasonlít az 1930-as évek eseményeihez. Mert, mint mondták, a „fasiszta hatalmak nyomdokaiba lépő amerikai imperialisták és mindenre kész csatlósai új háború előkészítésére és világuralomra törekednek, a fasizmus újjáélesztésével kísérleteznek. [...] Az imperialisták gyűlölettel fordulnak a Szovjetunió és a népi demokráciák, a béketábor felé. Háborús politikájuk nyomán máris új háborús csomópontok kialakításának vagyunk tanúi. Koreában folyik a szennyes imperialista agresszió...” Európában pedig „Jugoszláviában és Nyugat-Németországban próbálnak háborús csomópontokat kialakítani az imperialisták”. Megfigyelhető azonban ezekkel szemben a „szervezett ellenállás, amely nyugaton a fasiszta német hadigépezet feltámasztása ellen irányul, Európa déli részén pedig – s magában Jugoszláviában is – a fasiszta Tito-banda megfékezését szolgálja”.

A műsorban hangsúlyozták azt is, hogy a világban „megváltoztak az erőviszonyok”, más a helyzet, mint volt a II. világháború előtt. „Ma már nem felkészületlen népekkel találják szembe magukat az imperialisták.” A változás elsősorban annak köszönhető, hogy a Szovjetuniót „békepolitikájában erős szövetségesek követik [...] mindenek előtt a népi demokráciák Európában és Ázsiában egyaránt. Hatalmas háborúellenes erő a kapitalista országokban az egyre szélesedő békemozgalmak”. Ez a szervezet „lehetetlenné teszi, hogy az imperialisták titokban, váratlanul, a diplomácia »boszorkány-konyháján«’ kifőzött tervek alapján, a népekre támadjanak”.

Hangsúlyozták a hallgatók számára azt is, hogy „hiba volna [...] lebecsülni azt a veszélyt, amelyet az imperialisták háborús tervei jelentenek a világ népeinek békéjére”. Majd egy Sztálin-idézetrel zárták a műsor: „A béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig kitartanak mellette.”⁴²⁵

1951. június 26-i adásban a „Mi történik a világgazdaságban” című műsor lényegében csak arról szólt, hogy miként támogatják az imperialisták Titoékat, akiket egy új háború kirobbantására akarnak felkészíteni. De a nyugati kölcsönök sem tudják a szocialista útról eltérített jugoszláv gazdaságot talpra állítani. Jugoszláviában ipari és mezőgazdasági válság van, és az „imperialista kölcsönök csak annyiban segítik Jugoszláviát, mint az akasztott embert a kötél”.⁴²⁶

A rádió 1951. augusztus 10-én az „Atlanti Szövetség, az amerikai imperializmus háborús terveinek eszközei” címmel sugárzott műsort. Ebben hangsúlyozták, hogy a szövetség nem más, mint „az amerikaiak háborús tervének európai” megvalósítója. A szövetség „nem az Atlanti országok védelmi szövetsége, ahogy azt a hazug imperialista propaganda mondja, hiszen ezeket az országokat nem fenyegeti támadás. Nem is regionális, vagyis helyi jelentőségű egyezmény, ahogy az amerikaiak mondják, mert egymástól nagyon távol eső és az Atlanti-óceántól is messze fekvő országokat is bekapcsoltak. Nem is békeszándékú tömörülés. [...] Az Atlanti Szövetségből eleve kizárták a Szovjetuniót és a népi demokráciákat. Az Atlanti Szövetség [...] agresszív blokk, amelynek semmi köze a békés célokhoz.”

A szövetség keletkezésének történetéről elmondták, hogy annak létrejöttét a „Marshall-terv” készítette elő. „Ennek segítségével gazdaságilag leigázták mindazokat az országokat, amelyek elfogadták, az amerikai monopolisták nyújtotta úgynevezett segélyeket. [...] A gazdasági leigázást mindinkább politikai beavatkozás is kísérte és a Marshall-segély-szállítások lassanként fegyverszállításokká változtak. A Marshall-segély mindinkább a fegyverkezést szolgálta, különösen a koreai agresszió kezdete óta.”

⁴²⁵ A második imperialista világháború előkészítése és a Szovjetunió békepolitikája. 1951. június 25. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. június 25. 17:10–17:30.

⁴²⁶ Mi történik a világgazdaságban? 1951. június 26. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. június 26. 21:30–21:45.

A műsorban elhangzott az is, hogy „hiába építi [...] az amerikai rabló imperializmus haditámaszpontjainak százait az Atlanti Szövetség országában, a kommunisták vezette munkásosztály, a munkásság vezette békemozgalom döntő csapást fog mérni embertelen terveikre”.⁴²⁷

HARC A KLERIKÁLIS REAKCIÓ ELLEN, A GRÖSZ-PER

A Rákosi-rendszer politikai célkitűzései között szerepelt a katolikus egyház vezetőinek félreállítása, az egyház politikai hatalma oktatásban, egészségügyben betöltött szerepének a gyengítése, illetve felszámolása. Ennek jegyében a Mindszenty-per a Grösz József kalocsai érsek elleni per követte. Grösz szentszéki felhatalmazással vezette a magyar egyházat Mindszenty elítélését követően. Azonban 1951 májusában őt is letartóztatták, és 15 év szabadságvesztésre ítélték. Történt ez annak ellenére, hogy Grösz József volt az, aki 1950. augusztus 30-án aláírta az állam és a katolikus egyház közötti megállapodást.

A rádióban részletesen beszámoltak a per bírósági tárgyalásáról,⁴²⁸ kiegészítve más, a témát szolgáló műsorokkal.

1951. január 14-én hangzott el Fekete Sándor író „A márciusi ifjúság harca a klerikális reakció ellen” című előadása. A szerző az 1848–49-es forradalom és szabadságharc históriájához nyúlt vissza, és arról beszélt, hogy a márciusi ifjak „felvéve a harcot az ellenforradalmi klérus ellen, népünk iránti kötelességét teljesítette”. Majd azokat az okokat sorolta az előadásában, amelyek szükségessé tették a „reakciós klérus elleni harcot”. Az egyház a múltba is szemben állt „népünk szabadságával, a nép iránti elvakult gyűlölettel fűtött támadásuk a forradalom és a szabadságharc ellen”.

A katolikus egyház – állította Fekete Sándor – anyagi okok miatt állt a „reakció oldalára”. Hatalmas birtokaikat féltették, azokat, amelyeket a Habsburgoktól kaptak, „annak a hazaáruló, Habsburg barát, labanc politikának fejében, amelyet a klérus a Bocskai, Thököly és Rákóczi szabadságharc idején a nemzet legfontosabb érdekei ellen képviselt. Ért-

⁴²⁷ Az Atlanti Szövetség az amerikai imperialisták háborús terveinek eszköze. 1951. augusztus 10. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. augusztus 10. 19:00–19:15.

⁴²⁸ Grösz-per rádióközvetítésének írott dokumentumai és hanganyaga. Tárgyalási napok: 1951. június 22.; június 23.; június 24.; június 26. Megtalálható: MTVA KI és Hangarchívum. (Grösz József és társai büntetőpere. Budapest. Szikra. 1951.)

hető tehát, hogy az egyház úgyis, mint feudális kizsákmányoló, úgyis, mint a gyarmatosító Habsburgok ügynöke elszánt ellensége volt” a szabadságharcnak. „S ebben mindennek előtt birtokaiknak, a kizsákmányolás lehetőségeinek védelme vezette.”

A márciusi ifjúság követelte a „papi vagyon szekularizációját, vagyis visszaadását a népnek. Nem el, hanem visszavételről volt szó.” Hiszen a „hatalmas vagyon nem a papok munkája nyomán keletkezett, hanem a dolgozó százazrek kizsákmányolásából”. Az ifjúság úgy érvelt, hogy a „papi javak visszavételét megköveteli a társadalmi igazság, de megköveteli a nemzeti függetlenség érdeke is”.

További 48-as követelés volt a „demokratikus iskolareform, a népbutító papi befolyás kiűzése az iskolából, az új demokratikus iskolák sorának alapítása, [...] az egyház hatalmas javaiból úgysem fordított egy tizednyit sem oktatásra”. Ugyancsak fontosnak tartották a márciusi ifjak a „papi vagyon kisajátítása mellett” a kolostorok bezárását, a szerzetesrendek felosztatását. A szerzetesrendek felosztatása azért is jogos, mert „céltalan, a népnek semmi hasznot nem hajtó szervezetek, mert tagjaik a társadalom számára hasznos munkát nem végeznek”.

„Fel kellett lépniük a rendek ellen azért is, mert a különféle szerzetesek voltak a Habsburg önkény s a feudális rendszer legbuzgóbb ügynökei.” A márciusi fiatalok szerint az egyház a „nép iszonyú vakítását vitték végbe”.

A szerző szintén aktualizált akkor, amikor arról beszélt, hogy a márciusi fiatalok nem a vallást, hanem a „reakciós klérust támadták”. Írása zárszavában nyíltan kimondta, „történeti” nézetei aktuális célját „népi demokráciánk azokat a törekvéseket valósítja meg és fejleszti tovább, amelyek a márciusi ifjúság, Petőfi és Vasvári forradalmi pártjának harci céljai voltak”.⁴²⁹

A „Hírek” 1951. május 18-i esti kiadásában egyebek mellett beszámoltak a katolikus papok budapesti békebizottságának délelőtti tartott értekezletén történekről. Dr. Szécsi Antal érseki tanácsos kifejtette, hogy „hatalmas birtokok voltak a főpapság kezén, meg lett volna a lehetőség, hogy segítsenek a sok bajjal küzdő alsópapságon, még sem tették. Több mint egy évszázada húzódik már a kongrua (papi illetmény, fizetés legnagyobb összege) kérdés rendezése, míg végre a népi demokrácia

⁴²⁹ Fekete Sándor: A márciusi ifjúság harca a klerikális reakció ellen. 1951. január 14. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. január 14. 11:30–12:00.

kormányzata teljesítette az alsópapság kérését, és vidéki viszonylatban máris megoldotta a problémát.”

Dr. Babocsa Endre plébános pedig elmondta, hogy az „állam és az egyház közötti megegyezés kötelezettséget jelent minden katolikus pap számára, hogy a dolgozó néppel együtt haladva küzdjön az új háború felidézése, az atomfegyverek alkalmazása ellen és a nagyhatalmak közötti békés megegyezés kérdésében a hívőket is alkotó békénk védelmére buzdítása”.

Beresztóczy Miklós protonotárius kanonok arra hívta fel a katolikus alsópapság figyelmét, hogy „az eddigieknél még fokozottabb mértékben kell kivennie részét a békéért folyó harcból”.⁴³⁰

„Zalaegerszegen megalakult a katolikus papok Zala-megyei békebizottsága”, számoltak be az eseményről a „Hírek” 1951. május 22-én esti összefoglalójában. Céljaik között vállalták a „békéért folyó harcot”, valamint azt, hogy „az eddiginél jobban és lelkiismeretesebben kapcsolódunk be a terménybegyűjtés elősegítésébe, a növényápolás szükségességének tudatosításába, és minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy elősegítsük a jobblétet teremtő termelőcsoportok erősödését és kiszélesítését”.⁴³¹

1951. május 27-én a „Hírekben” arról adtak tájékoztatást, hogy Beresztóczy Miklós kanonok, a katolikus papok országos békebizottságának elnöke vezetésével papi küldöttség látogatta meg Kossa Istvánt, a nemrég megszervezett Állami Egyházügyi Hivatal⁴³² vezetőjét. Beresztóczy „üdvözlő szavaiban a papság örömének és hálájának adott kifejezést azért, hogy a kormány külön hivatal felállításával is tanújelét adta komoly szándékának, hogy az egyházak és az állam között létrejött megegyezéseket a gyakorlatban átvenni, azokat az utolsó betűig végrehajtani akarja”.⁴³³

A közvélemény 1951. június 15-én a „Hírekből” értesült arról, hogy „A budapesti megyei bíróság [...] ma reggel kezdte meg a tárgyalást Grósz József kalocsai érsek és társainak bűnügyében”.⁴³⁴

⁴³⁰ Hírek. 1951. május 18. MTVA KI. Adásba ment: 1951. május 18. 20 óra.

⁴³¹ Hírek. 1951. május 22. MTVA KI. Adásba ment: 1951. május 22. 22 óra.

⁴³² Az Állami Egyházügyi Hivatalt a hathatósabb állami beavatkozás érdekében 1951. május 19-én (1951. I. tv.) hozták létre. Addig az egyházi ügyeket a Népművelési Minisztérium egyik főosztálya felügyelte. MN. 1. kötet. 1993. 533. o.

⁴³³ Hírek. 1951. május 27. MTVA KI. Adásba ment: 1951. május 27. 8 óra.

⁴³⁴ Hírek. 1951. június 22. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 22. 10 óra.

A vádiratot a „Hírek” 1951. június 22-én elhangzott kiadásában ismertették: „Grösz József és bűntársai összeesküvést szerveztek és vezettek, amelynek célja a demokratikus államrend megdöntése és a Habsburgok trónra juttatásával a királyság visszaállítása volt. Ennek érdekében a Magyar Népköztársaság ellen szervezett aknamunkát fejtettek ki.” Majd a hírösszefoglalóban a részletekkel is megismertették a hallgatókat: „el akarták pusztítani, le akarták rombolni mindazt, ami új, ami a miénk. Vissza akarták hozni a régit: királyságot akartak Magyarországon, földesurak, nagytőkések, bankárok uralmát. A munkásoktól el akarták venni a szabad munkát. A dolgozók nyugodt élete ellen törtek. A földet akarták elrabolni a paraszttól, mely végre az övé, a kenyeret, melyből már vastagabban szelhetnek az anyák. A fényt, a kultúrát, mely besugározza a magyar várost és falut.”

Idézet hangzott el Grösz József vallomásából is: „Beismerem, hogy az általam vezetett összeesküvés megkezdte fegyveres csoportok szervezését, amelyek feladata volt a Népköztársaság megdöntése és a hatalom átvétele.” A „beismerő vallomás” részletezésében elmondták, hogy „a hatalom átvétele trónra és kormányra juttatását jelentette volna azoknak, akik háborút akarnak. A magyar nép kemény munkával építi hazánkban a béke erődjét. Ők pedig gyarapodó népi demokráciánkat az imperialista gyilkosok háborús ugródeszkájává tették volna. Gyilkosokat és gonosztevőket rejtegettek, osztenburgista⁴³⁵ különítményeket, volt Horthy-tiszteket és kulákokat, csendőrezredest és hajdani gyárost: a béke legádázabb ellenségeit, a háború véreskező lovagjait szervezték bandájukba.”

„Tervük nem sikerült. Nem sikerülhetett. Mint ahogy lelepleztük Mindszentyt és Rajkot, éppen ugyanez a sors várt rájuk és vár a hozzájuk hasonlókra.” A hallgatók levelei közül felolvasták Velkovits Ilona levelét, aki a Hungária úti általános iskola igazgatója volt. Azt írta, hogy „az egész dologzó nép a legszigorúbb büntetést követeli azokra, akik életünkre, szabadságunkra akartak törni”. A hírösszefoglalóban megerősítették, hogy a „magyar dolgozók milliói egy emberként állanak őrt szabad hazájuk felett. És lesújtanak azokra, akik lángba akarják borítani fejük felett a családi otthont.”⁴³⁶

⁴³⁵ Az Ostenburg-különítmény fegyveresei 1920. február 17-én elhurcolták és meggyilkolták Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, a *Népszava* szerkesztőjét és munkatársát.

⁴³⁶ Hírek. 1951. június 22. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 22. 17:30. (A Hírek végén felhívták a hallgatók figyelmét arra, hogy este 20 órakor a Kossuth

„Az üzemek dolgozói még jobb munkával, éberségük fokozásával válaszolnak az összeesküvő Grösz-bandának” – számoltak be a „Hírek” 1951. június 25-én este elhangzott adásában a dolgozók reagálásáról. „A Kismotor- és Gépgyárban a békebizottságok röpgyűléseket tartottak. Megtárgyalták Grösz József és összeesküvő társai bűnperét. A dolgozók gyűléssel fordulnak az összeesküvők felé.” A gyár raktárosa, Ligeti Lóránd a gyűlést követően így nyilatkozott: „Ezek a bitangok valamikor vasvillát szórtak a tóba, hogy [a] zsellérgyerekek ne fűrdhessenek. Meg is öltek vele egy kisgyereket. Ma már nem ilyen nyíltan dolgoznak. A klerikális reakció, sokkal burkoltabban végzi bomlasztó munkáját.” Majd hozzátette, hogy a helyi termelőszövetkezet patrónusaként azt is világosan látja, hogy a „klerikális reakció a legaljasabb eszközökkel próbálja akadályozni a dolgozó parasztság előrehaladását, a boldogulást” a téeszekben.

A Kábelgyár dolgozóinak véleményét is tolmácsolták a hírösszefoglalóban. Korponai Istvánné, két gyermek édesanyja elmondta, hogy „ezek a gyilkosok az én gyermekeim boldog jövőjét is el akarták rabolni. Mi valamennyien tudjuk, mi a kötelességünk. Az utolsó három hónapban átlagosan 139 százalékra teljesítettem a tervemet. Gröszék összeesküvése eredményeim további növelésére sarkall. Ígérem, hogy még jobb munkával, tervem túlteljesítésével mutatom meg az imperialistáknak és Grösz-féle csatlósainak: a magyar asszony minden erejével kész arra, hogy gyermekei boldog, derűs életét, biztos jövőjét megvédje.”⁴³⁷

Komárom megye valamennyi községében békegyűléseket tartottak, számoltak be a „Hírek” 1951. június 26-án a délutáni összefoglalóban. A gyűlések résztvevői „mélységes felháborodásuknak adtak kifejezést amiatt a merénylet miatt, amely Grösz József és társai szerveztek népünk jövője ellen. A kormányhoz intézett felhívásban kéri, hogy az aljas összeesküvők, a nép ellenségei megkapják a méltó büntetést. Azzal válaszolnak az imperialista bérenceknek, hogy időben való aratással és gyors termékbeadással őrt állnak a békefront magyar szakaszán.”⁴³⁸

A rádió 1951. június 27-én este elhangzott „Híreiben” beszámolt arról is, hogy az Országos Béketanácshoz egymás után érkeznek a tiltakozó táviratok. A katolikus papság egy részétől is elítélő nyilatkozatok érkeztek. Az országos papi békebizottság veszprémi ülésén határozatot

rádióban hangképes beszámolót közvetítenek Grösz József és társai bűnügyének fő-tárgyalásról.)

⁴³⁷ Hírek. 1951. június 25. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 25. 17:30.

⁴³⁸ Hírek. 1951. június 26. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 26. 17:30.

fogadtak el, amelyet aláírásukkal hitelesítettek. Az ülés résztvevői azt nyilatkozták, hogy „mélyen megdöbbenett bennünket ez az összeesküvés akkor, amikor a magyar nép egységesen és őszintén szögezte le, hogy nem akar háborút. Mi hívő papok akarunk lenni, de jó állampolgárok is. Még akkor is, ha akadnak főpapok, akik eladták magukat a nagytőkés imperialistáknak, grófoknak, gyárosoknak, ha akadnak olyanok, akikből eltűnt az állampolgári kötelesség és csak a népellenes politika maradt meg bennük.”⁴³⁹

1951. június 28-án a „Hírekben” ismertették azt, hogy a Grösz-perben szereplő, Vezér-Vizer pálos rendi szerzetes mi módon adott utasítást egy szovjet katonára meggyilkolására. „...akik gyűlölik a szovjet katonákat, a szabadságot hozó szovjet nép fiait – előbb-utóbb lehull az álarc és kiderül: azért gyűlölik őket, mert gyűlölik »saját« népüket is, ellenségei a nép szabadságának, felemelkedésének. „Lehullt az álarc a grösözökről, a vezér-vizerekről is, akik a népet újból rabságba, szolgaságba akarták taszítani, és akik felett ezért most méltó ítéletet mond a szabad magyar nép bírósága.”⁴⁴⁰

A bíróság 1951. június 28-án délben hirdetett ítéletet Grösz József és társai ügyében, számolt be erről a „Hírek” éjféli hírosszefoglalójában. A budapesti megyei bíróság „Grösz Józsefet elsőrendű vádlottat 15 évi, dr. Bozsik Pál másodrendű vádlottat tízévi, dr. Farkas Endre harmadrendű vádlottat 8 évi, Endrédi Vendel hatodrendű vádlottat 14 évi, Hagyó Kovács Gyula hetedrendű vádlottat 13 évi, Csellár István nyolcadrendű vádlottat 10 évi börtönre ítélte.” Vezér Ferenc kilencedrendű vádlottat a bíróság halálra ítélte. Mellékbüntetésül valamennyi vádlottat a politikai közügyek gyakorlásától való eltiltásra és teljes vagyonuk elkobzására ítélte a bíróság. (A rádió az ítélet kihirdetéséről helyszíni közvetítést adott.⁴⁴¹)

Ezt követően a híradásokban is az ítélet „jogosságát” hangoztatták. Így már másnap június 29-én is: „Grösz József és társai a nép országának ádáz ellenségei megkapták méltó büntetésüket. Az ítélet a nép akaratát fejezi ki.” A hírosszefoglalóban ezt követően ismételten részletezték Gröszék tervét a tulajdonviszonyok megváltoztatására vonatkozóan. Majd hangsúlyozták, hogy „méltó ítélet” született, ez hitelesítette a gyárak és üzemek válaszát, ami a termelés növelésében, a földmű-

⁴³⁹ Hírek. 1951. június 27. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 27. 20:00.

⁴⁴⁰ Hírek. 1951. június 28. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 28. 17:30.

⁴⁴¹ Hírek. 1951. június 28. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 28. 24:00.

ves-szövetkezetek gyarapodó teljesítményében, az értelmiség helytállásában mutatkozott meg.⁴⁴²

A rádió híradása 1951. június 30-án reggel a *Magyar Nemzet* vezércikéből idézett. A cikk az összeesküvés általános tapasztalatairól és a további feladatokról szólt. „Ennek az összeesküvésnek a részletei még az eddiginél is parancsolóbban teszik kötelességünké az állampolgári készenlétet. Senki se gondolja, hogy az éberség kizárólag a kommunista párttagok kiváltsága, vagy kötelessége, senki se kezelje az éberséget afféle pártzakkifejezés gyanánt. Az éberség mindenkire kötelező, aki jobban szereti népét, mint Hagyó Kovács Gyula, aki jobban tiszteli államának törvényeit, mint Endrédy Vendel, akinek kevesebb hazája, mint az imperialisták tervei, aki békét akar Magyarország földjén és nem hadszínteret. A békeharc minél konkrétabb fokozása, népi demokráciánk hazai ellenségeink és az imperialisták háborús szándékai közötti állandó összefüggés és felismerése az éberségnek mindenkire vonatkozó hazafias kötelezettséggé fejlesztése: ezek azok a tanulságok, amelyeket a Grösz-ítélet másnapján levonhatunk.”⁴⁴³

Szirmai István magánlevelezésében található egy 1951. július 4-én kelt dokumentum. Írásában a vezérigazgató a Grösz-per általános tapasztalatait és az ebből adódó feladatokat ismertette a munkatársaival. Mi a visszhangja a pernek? – tette fel a kérdést Szirmai. „Vannak, akik helytelenül reagálnak és a perből csak annyit látnak, hogy a leleplezett csuhások szeretik a bort, a nőt, a persely pénzt szeretőiknek adják, kocsmat nyitnak, valutáznak, feketéznek, stb. Vannak, akik a klérust szidják, a katolikus egyházat teszik felelőssé azért, hogy a nép ellenségei ott megbújhatnak, s nem látnak egyebet a perben, mint a népi demokrácia védekezését a klerikális reakció ellen. Vannak mások, aki a per anyagára úgy reagálnak, hogy íme bebizonyosodott: a vallás az ármány a tömegek becsapása, hazug csodákkal akarják a tömegeket félrevezetni. A lényeg: egy mise-egy dollár.”

De ennél tovább kell látnunk – mondta Szirmai –, „igaz az, hogy ezek a leleplezett gazemberek, gazemberek. Igaz az, hogy erkölcstelen figurák, akik szeretik a bort, a nőt, stb. Igaz, hogy a klerikális reakció aktív nép-ellenes tényező. Mégis hibás volna, ha mindezeken túl nem néznénk.”

A történelemből vett példa alapján a „proletáriátus diktatúrája nem jelenti az osztályharc megszűnését, sőt Lenin és Sztálin sokszor figyel-

⁴⁴² Hírek. 1951. június 29. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 29. 10:00.

⁴⁴³ Hírek. 1951. június 30. MTVA KI. Adásba ment: 1951. június 30. 7:45 perc.

meztették a munkásosztályt arra, hogy a burzsoázia hatalmának megdöntése után még hosszú ideig erős marad. Erős, mert megmaradnak nemzetközi kapcsolatait, megmarad az ország vezetésében, a politikában, megmarad befolyása a kispolgári tömegekre, az elmaradottakra. Lenin és Sztálin arra tanítanak, hogy a burzsoáziával hatalmának megdöntése után is kemény harcot kell vívnia a proletáriátusnak, hogy megsemmisítse a megdöntött burzsoázia erejét.”

A párt arra figyelmeztet – folytatta –, hogy az „osztályharcnapról-napra élesebb, az ellenség napról-napra dühödtebb, és az ellenség gyengülése, az ellenségre mért vereségek sorozata korántsem jelenti azt, hogy az ellenség belenyugszik vereségébe, – ellenkezőleg, napról-napra dühödtebben támad, hogy visszaszerezze elvesztett hatalmát. [...] Ne néhány papot lássanak tehát a vádlottak padján, hanem az egész belső reakciót, a külső ellenséggel összefogva.”

Kik a külső és kik a belső „ellenségeink”? A belső ellenségek közé sorolta a papokat, volt katonákat, a Horthy-rendszer politikusait, gyártulajdonosokat, csendőrtiszteket, földesurakat, jószágigazgatókat; a „régii földesúri, bankár világ haszonélvezőit, mind együtt vannak a kapitalizmus ragadozói, akik a múltban a nép verejtékén, véréből éltek, főúri módon. Főpapok, akik mögött hatalmas birtokok és jövedelmek álltak, stb.” Az a céljuk – mondta –, hogy visszaállítsák a „régii világot, vissza a földet, a gyárat, a szabad kereskedelmet, szabad rablást, bankuzsorát, csendőrterrorrt a dolgozók ellen”.

A külső ellenségek pedig a „per folyamán nyilvánosságra került, hogy Grösz és társait kik pénzelték, kik látták el tanácsokkal, kik utasították őket, kik hagyták jóvá tervüket, és így tovább. Az amerikai követség, az olasz követség juttatta el hozzájuk az amerikai imperia-listák és az ezek szolgálatában álló lakáj kormányok utasításait, pénzt, stb.”. Azok is ide tartoznak az „egész világon támaszpontokat építenek a Szovjetunió és népi demokráciák ellen tervezett háború céljaira. Azok a tőkésék, akik most kétségbe vannak esve, mert amióta megindultak a fegyverszüneti tárgyalások Koreában, hatalmas árzuhanások vannak a New York-i és párizsi tőzsdén, – esik a részvények és arany ára. Akik most azzal vigasztalják a tőzsdéseket, hogy a koreai »tüzet szüntess« esetén is folytatják a fegyverkezési iramot, és egyetlen tőkésnek sincs félténivalója, mert a halálgyár-részvények értéke nem zuhan.”

Ellenségként beszélt Titoról is, azt hangsúlyozta, hogy „Jugoszláviából egy hatalmas börtönt csinált. Több mint 150 ezer embert őriznek börtönben; – ahol dúl a fasiszta terror, az éhség és nyomor, stb.”

Majd arra a kérdésre válaszolt, hogy mit akar a belső és külső ellenség? A belső ellenség a szabadságot és függetlenséget bocsátotta áruba. A külső pedig „megvásárolni az országot, megvásárolni a népet. Az országból gyarmatot, a népből rabszolgát akartak csinálni.”

Végül azt kérdezte, hogy ki az, aki a Grösz-perben elhangzott vallo-másokra helyesen reagál? „Aki érti az osztályharc élesedésének elméletét, látja gyakorlatát. Aki tudja, hogy az ellenség nem teszi le a fegyvert, és épen ezért maga is jobban markolja meg az osztályharc fegyverét. Akit a Grösz-per arra tanít, hogy fokoznunk kell az ellenséggel szembe-ni éberséget. Aki felismeri, hogy ellenségeink közül nem a legveszélye-sebb fajta, amelyik üzemeikben, állami gazdaságainkban, termelőszö-vekezteinkben megbújva lazítja a munkafegyelmet, elégedetlenséget próbál szítani, rémhíreket terjeszt, és minden eszközt felhasznál arra, hogy akadályozza békés építőmunkánkat, tervünk teljesítését. [...] Akiben fokozódik a düh és a nép ellenségeivel szemben, és haragjá-nak erejét a magyar szocializmus építésére hasznosítja. Dolgozóik igazi gyűlölete a terven felül gyártott gépekben, szénben, textilben kell, hogy kifejezést nyerjen.”⁴⁴⁴

Az 1951-es esztendő a magyar katolikus egyház elleni adminisztratív és fizikai leszámolás éve volt. A Grösz-perhez még 24 mellékper kapcsolódott egyházi vezetők, de egyszerű papok ellen is. Az ítéletek súlyos börtönéveket szabtak ki, és 15 halálos ítélet is született.⁴⁴⁵ Ideiglenes házi őri-zetbe vettek négy megyéspüspököt a Grösz-per idején. Az egyházmegyei hatóságokhoz miniszteri biztosokat neveztek ki ellenőröknek. Az Elnöki Tanács előzetes hozzájárulásához kötötték az egyházi vezetők kinevezé-sét. Egyházi épületeket, földingatlanokat államosítottak.⁴⁴⁶

„JÓ REGGELT GYEREKEK!”

A rádió műsorait teljes mértékben áthatotta politikai propaganda. Ez megmutatkozott a gyermekműsorokban is. A „Jó reggelt gyerekek” című műsor 1951. február 28-án elhangzott adásában például „Pataki Tamás pajtás Rákosihoz írt levelét” ismertették, amiből kiderült, „hogyan volt

⁴⁴⁴ Szirmai István magánlevelezés. 1951. július 4. MTVA KI. TD-324/4. Nem tudjuk pontosan, hogy az előadása hol és mikor hangzott el.

⁴⁴⁵ MN. 8. kötet. Budapest. 1999. 843. o.

⁴⁴⁶ Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992*. Kronológia. Budapest. 1993. 295–300. o.

a régi világban és hogyan van most”. Pataki Tamás levelében elmesélte, hogy 12 éves. Ötéves volt, amikor édesapját a német katonák elvitték sáncot ásni. Önként nem akar menni, „de pisztollyal tudtára adták, hogy mennie kell”. Édesanyja a Vöröskeresztnél érdeklődött édesapja holléte felől, de annyit közöltek, hogy meghalt. Ezt követően Édesanyja egyedül nevelte, a háború mindenüket „tönkre tette”. Tamás ötéves volt, amikor megszületett szívében a „gyűlölet azok iránt, akik ilyen nyomorúságba” juttatták a családját.

Az iskolában „de milyen iskolába? Darabokból összetákolt ablakok, tüzelő nem volt, a szél a tanteremben füttyült, csak éppen, hogy nem áztunk! Rossz, hitvány kis ruhában, fázósan bújunk össze. Korgott a gyomrunk, amikor két-három gyermek zsíros kenyerét kétkedve majszolta előttünk. Nekik akkor is volt. Szegény Édesanyám boldog volt, ha pár csepp olaj került a levesbe, amit fekete kenyérral ettünk meg. Akkor a gazdagokat is kezdtem gyűlölni, mert Édesanyámnak még munkát sem adtak. Iskolába nem szerettem járni, el is csavarogtam egyszer, de Édesanyám bánatos tekintetét látva megfogadtam, hogy tanulni fogok. Ilyen volt a helyzetem a felszabadulás előtt” – írta.

„Az élet csak ezután kezdődött! – Jöttek a szovjet katonák. Nálunk volt a konyha, a legénységnek főztek. Nem volt a hadseregnek egy olyan éhes katonája sem, mint én voltam. Főtt a gulyás; rotyogott a nagy kondérban. [...] Amikor a zsíros, ízes étellel jól laktam, egészen más embernek éreztem magam.”

1945 őszén más lett az iskola is, a hároméves terv keretében felújították az épületet, és új bútorok is érkeztek. „Hiszen ezt már Rákosi pajtás is tudja – írta Pataki Tamás –, mert akkor már a Magyar Dolgozók Pártjának vezetője volt. Új tanító jött a régi helyett. Fiatal, tele étellel, akaratlaltal, más lett a tanítás, de mások lettünk mi is. Édesanyám kenyérkeresethez jutott. Hat elemivel irodai munkát kapott a Községházán. [...] Volt már ruhánk, cipőnk.” Karácsony előtt pedig disznót vágott a család.

A tanulóifjúság pedig olyan, mint „egy nagy család. Egységben az erő. A családfő a párt. A Párt vezetője Rákosi Mátyás! Így hát nekünk apátlanoknak, Rákosi pajtás lett az apánk.” Ha felnő majd az ifjúság – folytatta –, mérnök, orvos, politikus, munkás, földműves válik majd belőlük. Még elmondta azt is, hogy „Örül majd Sztálin pajtás, ha azt látja, hogy érdemes volt a drága szovjet vért hullatni a kis Magyarorszáért.”⁴⁴⁷

⁴⁴⁷ Jó reggelt gyerekek. Ma Pataki Tamás pajtás Rákosi Mátyáshoz írt levelét olvassuk fel. 1951. február 28. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. február 28. 6:45–7:00.

1951. április 21-én Leninről szóló igaz történettel ébresztették a gyerekeket. 1917 júniusában történt, hogy a Razliv nevű állomás közelében lévő tónál Leninnek el kellett rejtőzködnie az ellenség elől. „Elvtársai szállást készítettek neki, hiszen ki tudja hány napig kell majd rejtőznie az ellenség elől. Lombsátort emeltek a tóparton.” Tiszta helyet készítettek egy szénakazalban, hogy megvédjék az esőtől. De Lenin azt mondta: „Ez a szállás nem elég jó. A szénakazal beázhat, ezt a gyenge lombsátrat elviheti a szél. Fogta magát és elment az erdőbe. Fatörzseket döntött le. Ágakat vágott. [...] Így épített magának jó erős lombsátrat.”

Nem volt komoly felszerelése sem, csak egy bádog teáskanna és egy csajka, amibe ételt készített. Volt még nála egy balta és egy „élesre fent kasza, hogy a sátor körül hosszúra nőtt fűvet lekaszálhassa”. Ezeket a tárgyakat – mondta a mesélő – a leningrádi Lenin Múzeumban nézhetik meg a látogatók, „naponta sok ezer” ember nézi „szeretettel” ezeket a tárgyakat, amelyeket „Vlagyimir Iljics Lenin használt akkor, mikor az ellenség üldözte”.⁴⁴⁸

1951. augusztus 8-án folytatták Lenin történetét. A meséből kiderült, hogy Lenin levelezést is folytatott a rejtekhelyéről. Levelet küldött Sztálinnak arról, „hogyan kell elkezdni a fegyveres felkelést”. A lombsátor szinte a forradalom irányító központja lett, itt fogadta Lenin a küldötségeket is, akikkel a forradalomról váltott szót. Végül a mese azzal zárult, hogy Lenin „néhány hónap múlva visszatért Leningrádba, hogy személyesen irányítsa a győztes forradalmat”.⁴⁴⁹

1951. szeptember 22-én a reggeli mesében Rákosi Mátyás 1925-ben történt elfogásának körülményeit ismerhették meg a gyerekek. Rákosi-nak Vas Zoltánnal volt megbeszélte találkozója Budapesten a Közraktár utcában. Akadtak azonban árulók, akik a rendőrségnek jelentették ezt a találkozót. Ennek nyomán elfogták Rákosit és Vas Zoltánt is. A halálbüntetéstől a nemzetközi tiltakozás mentette meg őket, de így is 16 évre börtönbe kerültek, ahonnan a Szovjetunió szabadította ki őket. A Szovjet Hadsereg – záródik a történet – az egész magyar népet is felszabadította. „A szabad magyar népet pedig azóta a legjobb magyar hazafi, Rákosi Mátyás vezeti győzelemről-győzelemre.”⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Jó reggelt gyerekek. Igaz történet Leninről. 1951. április 21. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. április 21. 6:45–7:00.

⁴⁴⁹ Jó reggelt gyerekek. Lenin Razlivban. 1951. augusztus 8. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. augusztus 8. 7:00–7:15.

⁴⁵⁰ Jó reggelt gyerekek. Vas Zoltán: Rákosi. 1951. szeptember 22. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. szeptember 22. 7:00–7:15.

1951. december 21-én „nagy napra” ébredtek a magyar gyerekek is: Sztálin születésnapját ünnepelhették. Ez alkalomból a „Jó reggelt gyerekek!” adása Sztálin iskolai éveiből emelt ki néhány eseményt: okos, felkészült fiú volt, társai szerették, tisztelték, segített a nehezebben tanulóknak, de arra nem vállalkozott – hiába kérelték –, hogy a gazdag kereskedő fiának sűgjon. „Nem sűgok – mondta. De tied lesz a bicskám – kiáltotta a másik dűhösen.” Azt válaszolta: „Nem sűgok – az család. Erős akaratával, kitartásával, jóságával – hangzott el a rádióban – mindig kivívta társai szeretetét. Akkor – vagy hatvan esztendővel ezelőtt – csak a kis grűz falu iskolájában ismerték és szerették. Ma nincs a földnek olyan pontja, honnan ne áradna a szeretet, a hála 72. születése napján – Joszif Visszarionovics Sztálin felé”.⁴⁵¹

1893. december 27-én ünnepelte születésnapját Mao Ce-tung a „kínai nép bölcs vezére”. A „Jó reggelt gyerekek!” 1951. december 27-i reggeli műsorában rövid életrajzával ismertették meg a magyar gyerekeket. Gyerekkorában a „kis Mao egyre többet segített apjának, sokat dolgozott a mezőn és esténként segített apjának az elszámolásban”. „Egyszer tél idején – hangzott el a történetben – Mao kabát nélkül jött haza a faluból. Apja faggatására elmondta, hogy egy fiúval találkozott, aki egy szál ingben ment az úton a dermesztő szélben. Mao odaadta neki a kabátját.” „Máskor apja egyik adósához pénzért küldte. Visszafelé az úton egy csoport rongyos koldussal találkozott Mao és szétosztotta nekik az egész pénzt. Ce-tung mindig segített a szegényeken. Hiszen maga is dolgozott, szerette a munkát, ismerte az értékét.”

Az iskolában jól tanult Mao, de ellensége volt a magolásnak. Olyan könyveket szeretett olvasni, melyek a „régí idők hőseiről, hazafiakról, hadvezérekről, utazókról szóltak. Csillogó szemmel olvasta el újra meg újra a száznyalc hős hazafiról szóló történetet, akik a Sujhu-tó mellett küzdöttek halált megvető bátorsággal az elnyomók ellen.”

Különösen érdekelte, hogy az „elnyomott, kizsarolt, éhezö parasztok, hogyan kelnek fel a kegyetlen földesurak ellen”. Nagyon sokat olvasott, „kereste a könyvekben a választ arra, hogy miért nyomorog a kínai nép. Iskoláról iskolára járt, könyvtárakat bújt hónapokon keresztül. Gyűjtötte a tudást és a kitartó hű barátokat, akik vele egy célért küzdöttek a kínai

⁴⁵¹ Jó reggelt gyerekek. Sztálinról öreg munkások emlékezése. 1951. december 21. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. december 21. 6:45–7:00. A mese címe „Acélos Szoszó” volt, s olvashatták ezekben az években az iskolákban. Szoszó Sztálin gyermekkori beceneve volt, az „acélos” jelző pedig az acél orosz elnevezésére – sztál – utalt, ami egyben a vezér illegalitásban felvett nevét is adta.

nép felszabadításáért.” 1911-ben, amikor kitört a forradalom 18 éves volt, beállt a kínai forradalmi hadseregbe. „Csellel, nagyszerű fortéllal vezette maroknyi csapatát és az ellenség ezreit kényszerítette megadásra. Harcolt, tanult és írt. Cikkeket, kiáltványokat, harcos hangú verseket írt, amelyeket az iskola falára függesztett. Így buzdította harcra társait és tanárait is rábírta, hogy küzdjenek az elnyomó császári rendszer ellen.”

Mao Ce-tung „fáradhatatlanul szervezte a forradalmat Kínában”. Társaival „nyaranta kis batyuval a hátukon gyalog járták a fálvakat, tanyákat forradalmi csoportokat szerveztek, agitáltak, tanítottak. [...] A dicsőséges kínai forradalom nagyszerű győzelme után Mao Ce-tung elvtárs lett a kínai nép vezére és biztos kézzel vezeti őket Lenin és Sztálin tanításai nyomán előre a szocializmus útján.”⁴⁵²

⁴⁵² Jó reggelt gyerekek. December 27. Mao Ce-tung születésnapja. 1951. december 27. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1951. december 27. 6:45–7:00.

IV. FEJEZET

A megfelelés éve 1952

A PÁRTIRÁNYÍTÁS „EREDMÉNYEI”

A rádió Agitációs és Propaganda Osztályát a korábbi Aktuális Osztályból hozták létre 1951. szeptember 19-én. Hajdú Pál osztályvezető készített jelentést az osztály addigi működéséről, szervezeti felépítéséről, a munkatársakról, az osztályhoz tartozó műsorokról 1952. január 2-án. A jelentést megkapta az MDP Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztálya.

A jelentésben első helyen az osztály műsorainak paraméterei szerepelnek. Ezek szerint az osztályon készített belföld felé sugárzott műsoridő az összes adásidő 21,4%-át teszik ki. A heti adásidő 2712 perc, ami írott anyagban mintegy 1400 gépelt oldalnak felel meg, nyomtatásban pedig „20 hétköznapi *Szabad Nép*” terjedelmet jelent. A műsoridőnek nagy részét – 804 percet – a „Hírek” töltik ki, a „többi az osztály 49 különböző műsora között oszlik meg”.

Az osztály feladata, hogy „tájékoztassa, tanítsa, nevelje a dolgozók tömegeit, hogy mozgósítsa Pártunk, Kormányunk által népünk elé állított feladatok végrehajtására, a szocializmus építésére, a béke védelmére, Pártunk, s a Szovjetunió szeretetére, az ellenség gyűlöletére”.

Az osztály szervezeti felépítésénél Hajdú Pál hangsúlyozta, hogy a korábbi Aktuális Osztály rovatain kívül új szervezeti egységek is kerültek az osztályra, így az Ifjúsági és az Oktatási Osztály. Ez azt jelenti, hogy szinte a rádió „egész agitációs és propaganda munkáját” az új osztály látja el. Az osztályhoz 9 rovat tartozik, amelyek munkáját a rovatvezetők irányítják. A rovatok irányítását 1951 őszéig az osztályvezető látta el, de ez nem működött hatékonyan, ezért volt szükség egy 4 tagú Szerkesztőbizottság létrehozására, amelynek a munkáját az osztály vezetője irányítja. A Szerkesztőbizottság tagjai felügyelik megfelelő felosztásban az osztály rovatait, mindenki hármat-hármat. A bizottság tagjai a már kétszer lektorált műsorokat kapják meg olvasásra. Heti érte-

kezleteiken koordinálják, kiegészítik a műsorterveket, megtárgyalják az osztály munkájával kapcsolatban felmerülő kérdéseket.

„A politikai irányítást az osztály vezetője végzi.” Hetenként háromszor tart értekezletet a rovatvezetőknek, itt napirendre kerülnek az „új politikai” szempontok, az elhangzott műsorok „bírálata”.

Az osztály műsorterveit Szirmai István irányításával a rádió vezetőiből, osztályvezetőiből álló Műsorülés ellenőrzi. Az Agitációs és Propaganda Osztály munkáját a Rádió Kollégium „rendszeresen részleteiben is megvitatja. Ezen kívül, ha egy-egy nagyobb feladat előtt állunk, Szirmai elvtárs közvetlen segítséget is nyújt”, személyesen beszél munkatársaival a feladatokat.

Az osztály vezetője rendszeresen részt vesz a párt Sajtó-alosztályának értekezletein. A Szerkesztőbizottság egyik tagja jelen van a Népművelési Minisztérium Tájékoztatási Főosztályának hetente megtartott információs értekezletén. A rovatok vezetői rendszeres kapcsolatot tartanak a párt, a minisztériumok és a tömegszervezetek megfelelő szervezeteivel.

Hajdú jelentésében részletesen elemezte az addig elvégzett munkát. Kiemelte, hogy az osztály „jó szervezeti felépítésének, egyre tervszerűbb munkájának köszönheti eredményeit, azt, hogy viszonylag jól megoldja feladatát”. Megállapította, hogy egyre több az olyan műsor, amelyek „növekvő mértékben segítik” a párt és a kormány „határozatainak végrehajtását és helyesen támasztják alá” a párt politikáját. Példaként említett néhány műsort, így az MDP kongresszusáról, május elsejéről, augusztus 20-áról és a november 7-éről készített adásokat.

Úgy vélte, hogy az „agitációs” módszerek az elmúlt időszakban „változatosabbak, hatásosabbak lettek”. A rovatok munkatársai beszámoltak valamennyi kiemelkedő munkaversenyről, riportjaikkal ösztönözték az üzemek, gyárak, bányák munkásait és a mezőgazdaságban dolgozókat a „felemelt termelési színvonal állandósítására”.

Az osztályon dolgozó munkatársakról nagyon pozitív véleményt fogalmazott meg. „Fejlődtek [...] szakmailag, politikailag és ideológiai téren is. Minden politikai munkatársunk részt vesz szakmai és politikai oktatásban.” 1951-ben nyolc munkatárs „volt párt, kulturális, vagy újságíró iskolán. 9-en végezték el, vagy járnak egyetemre, főiskolára. 55 politikai munkatársunk közül 28 munkás- vagy parasztkáder. Legtöbben egy, vagy másfél éve rádiósok. A kifejezetten ellenséges elemeket lelepleztük, és harcok árán kiszorítottuk az osztályról. A még meglévő ingadozók munkáját ellenőrizzük, és fokozatosan eltávolítjuk”.

Az egyes rovatok munkájának értékelésekor azok egyes műsorait mutatta be, elemezte. A dokumentumban a legfontosabb részek a követke-

zők voltak: az „Ipari rovat” műsorai, az „Építőipari félóra”, a „Bányász félóra” a „Vasutas negyedóra”, ezek az adások egy-egy réteghez szóltak, s mutatták be munkájukat. Az „Ipari rovat” figyelemmel kíséri az ötéves terv végrehajtását, beszámol a „felmerülő” problémákról. A rovat hibájaként említette, hogy a „termelési agitációját nem köti eléggé össze a nemzetközi kérdésekkel”. Egyoldalú, mert „aránytalan mértékben építi a maga munkáját a legfontosabb üzemekre, a legkiválóbb dolgozókra. Többet kell a jövőben törődni az átlagos üzemekkel, az átlagmunkásokkal”. Ugyanakkor dicsérőleg említette, hogy a hallgatók visszajelzései alapján a rovat műsorai „igen hallgatottak”.

A „Falusi rovat” műsorai is igen széles skálán mozognak, amelyek közül a két leghallgatottabb műsor a „Falurádió” és az „Egy falu-egy nóta”. Hajdú Pál megállapította, hogy a rovat munkája az utóbbi időben sokat fejlődött. Kiemelte a begyűjtési agitációt, „mely az idén ősszel, sokkal harcosabb, érvekben jóval gazdagabb volt a tavalyinál. Általában osztályharcosabbak falusi műsoraink, többet és konkrétabban beszélnek a kulákok elleni harcról”, mint korábban. A vidékről szóló adások kritikájaként említette, hogy sokat beszélnek a nagyüzemi gazdálkodás előnyeiről, de arról, „hogyan kell hozzáfogni a nagy táblákon a munkához”, kevés szó esik. „Gyengén megy a falusi műsorokban az antiklerikális agitáció, különösen a falun ma folyó klerikális aknamunka konkrét leleplezése.” Ugyancsak változtatni kellene azon, hogy az adásokban több segítséget kapjanak az „egyéni” parasztgazdaságok.

A „Külpolitikai rovat” szintén „javította az utóbbi hónapokban munkáját – folytatta Hajdú. – Napirenden tartotta a nemzetközi politikai élet legfontosabb eseményeit, azokra gyakran már gyorsan és helyesen reagált.” Igényesebb lett a rovat munkája az elvi kérdésekben, „össze-kapcsolva ezeket a napi feladatokkal”. A rovat hiányossága, hogy „nemzetközi tájékoztató” agitációja „még mindig nem elég harcos”, azonban „lényeges [a] javulás a béketábor erőfölényének megmutatása terén [...] de az imperialisták konkrétan és bőségesen leleplezett készülődéseivel szemben ez még mindig elég általánosan hat, s ezért sokszor nem elég meggyőző”.

„A Tito-banda leleplezését most már kellő súllyal, s terjedelemben viszi a rovat. Ezek az anyagok különösen a harcos glosszák szaporításával minőségileg is javultak. Azonban agitációnk nem elég konkrét, még mindig kevés adatra támaszkodva, szegényesen mutatjuk be a jugoszláv nép harcát a Tito-bandával szemben.”

Az Oktatási rovat elsősorban előadás-sorozataival segíti a többi rovat munkáját. A rovat sorozataiban foglalkozik az „imperialisták leleplezé-

sével”, bemutatja a „kapitalista országok politikai, gazdasági, kulturális helyzetét – természettudományos oktatást nyújt, ismerteti Sztálin, és a Kossuth-díjas tudósok munkásságát, tanít történelmet és földrajzot”. Adásaikban nincsen éles határ az „agitáció és propaganda között” és így műsoraik többsége „színes, érdekes”.

Különösen fontos szerepet tölt be a rádió életében a „Hírszerkesztőség”. Adásaik pozitív irányba változtak. A korábbi bonyolult, hosszú kommentálások helyett „ma tömören és pártosan arról beszélnek, ami történt, vagyis gyorsan, frissen informálnak, tudósítanak. A változások ellenére ugyanakkor „még nem elég céltudatos a szerkesztés, s így a napi hírekben rejlő agitációs lehetőségeket nem” aknázzák ki teljességgel. A belpolitikai tudósításaik „még mindig szürkék”. A híradások alapja gyakran az MTI-ből átvett „száraz” stílus, ami a rádióban „nem jó, mert az írott és nem beszéd stílus”.

A jelentésben Hajdú foglalkozott még a „Népművelési rovat”-al. Lakonikusan állapította meg: ennek adásai egyebek mellett a kultúrotthonok munkájával, a kultúr csoportok eredményeivel ismertetik meg a hallgatókat. Feladatuk még a filmek, könyvek, színházak népszerűsítése.

Az osztályvezető megállapította, hogy a rádió egyik legismertebb műsora a „Hangos Újság”, amely élő riportokban számol be a legkülönbözőbb eseményekről. Közvetíti a versenymozgalom felhívásait, bemutatja az ötéves terv „alkotásait”, mikrofonjával ellátogat a gyárakba, üzemekbe, bányákba, bemutatja a dolgozók eredményeit. A műsor hiányossága azonban, hogy „nem köti le eléggé a hallgatókat”. Ennek egyik oka a riportok „viszonylagos gyengesége”, a másik pedig az, hogy a rovatnak nincs külön szerkesztősége, a szerkesztő egyedül végzi a munkát. Ezen mindenképpen változtatni kellene egy önálló szerkesztőség kialakításával – írta Hajdú.

A „Sport rovat” szintén a legnépszerűbb műsorok egyike. A rádió sportriporterei „közvetítéseikben igyekeznek politikai mondanivalót is közölni a hallgatóval (így a nemzetközi mérkőzések alkalmával)”.

Az osztály vezetője jelentésének végén néhány kérést és javaslatot is megfogalmazott. Kérte az osztály létszámának bővítését, 10 új munkatárs felvételét. Majd javasolta, hogy a Népművelési Minisztérium Oktatási Osztálya vizsgálja meg a rádióon belül a szakmai oktatás színvonalát, és adjon ehhez segítséget. A belföldi tájékoztatás érdekében indítványozta, hogy nagyobb ipari és mezőgazdasági „centrumokban függetlenített” tudósítók dolgozhassanak. Az osztály vezetőjének rendszeresebb tájékoztatása érdekében kérte, hogy részt vehessen az MDP

Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztályának vezetői értekezletein.⁴⁵³

A Hajdú Pál által készített jelentést a Rádió Kollégium 1952. január 8-i ülésén tárgyalta. A megjelent kollégiumi tagok szinte kivétel nélkül egyetértettek a jelentéssel, legalábbis a jelentés lényeges pontjaival. Voltak megjegyzések az egyes rovatok aránytalan bemutatására vonatkozóan, így például Horváth László azt kifogásolta, hogy a fontos „Népművelési rovat” munkájával keveset foglalkozik Hajdú. A jelentésből hiányolta, hogy az „osztályon belül a pártszervezet munkájával egyáltalában nem foglalkoznak. A pártszervezet, a pártcsoportok munkája hozzátartozik az osztály munkájához, és nagyban elősegíti, ha jól dolgozik, vagy nem segíti elő a munkát, ha rosszul dolgozik az apparátus.”

Földes Alíz egyetértett a jelentéssel, de az Oktatási rovat esetében kifogásolta, hogy a hiányosságokról kevésbé írt az osztály vezetője.

Szendró Sándor szintén elfogadta a dokumentumban lévőket, de hozzászólásában több témát is felvetett, például azt, hogyan lehetne a rádióban az egyes rovatoknál a bírálat módszerét alkalmazni. Az volt a véleménye, hogy a rádió vezetésének el kellene mondania az álláspontját, a „Pártban az elvtársak megmondanák, hogyan milyen formában” bírálhat a rádió. Elmondta azt is, hogy a jelentésben a „feladatok nincsenek eléggé kidolgozva”. Helyesnek tartaná azok részletes felsorolását.

Fenyő Béla úgy vélte, a jelentés jó, azt kérte, hogy a dokumentumban nagyobb hangsúlyt kapjon az „agitációs munkában a rutin és az agitáció nyelvének kérdése. Az utóbbi még mindig bonyolult, nem elég világos, közérthető.” Felvetette azt is, hogy a megfelelő rovatoknál „nem kelle-ne-e a demokratikus tábor erejét jobban megmutatni”.

Asztalos Lajos elmondta, hogy a „jelentésben az agitáció és a propaganda vonalon van egy bizonyos aránytalanság. Az oktatással semmitmondóan foglalkozik. Az egész jelentés inkább az agitációs munkát tárgyalja.” Hiányolta, hogy a rádió műsoraiban keveset bírál. „A riporterek a jó üzemekkel, sztahanovistákkal foglalkoznak, és mennyiségileg nagyon kevés esetben mutatnak rá a hibákra.”

Szirmai István hozzászólását azzal kezdte, hogy a jelentés átalakítására van még idő, az elhangzott vélemények, javaslatok közül néhányat ki lehet egészíteni. Azt javasolta, hogy az egyes rovatokhoz kerüljön egy-egy mondat arról, hogy az elkövetkező hónapokban mivel kívánnak

⁴⁵³ Jelentés a MDP Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Kollégiuma részére a Rádió Agitációs és Propaganda osztályának munkájáról. 1952. január 2. MNL. XIX-I-3-a. 217. doboz.

foglalkozni a műsorokban. Az agitáció „javítása szükségessé teszi, hogy közelebb kerüljünk az emberekhez, közelebb kerüljünk a problémához, mert ez az előfeltétele annak, hogy agitációnk konkrétabb legyen”.

Szendró Sándornak igazat adott abban, hogy az „ötéves terv agitációknál gyengeségek vannak. Hiba, hogy csak részleteket mutatunk, és sokszor nem mondjuk meg, hogy ez az ötéves terv része.”

A Horvát László által felvetett pártszervezeti munkával kapcsolatban elmondta, hogy „ez nem pártjelentés, nem az osztályon dolgozó pártcsoportok munkájáról kell beszámolnunk”, hanem az Agitációs és Propaganda Osztály tevékenységéről kell jelentést készíteni. Véleménye szerint a „kettőt nem volna helyes összekeverni”. Ugyancsak a Horváth által felvetett „Népművelési rovat” esetében Szirmai megjegyezte, hogy „ez egy fiatal rovat és nem is a legérdekesebb. Számításba kell venni azt, hogy a Párt. Agit. Prop. Osztályának munkatársai kevéssé ismerik a Rádió munkáját. Ez vezetett bennünket arra, hogy az »Oktatási rovatnál« se fejtegetssük bőven, mit végeztünk. Ez majd külön jelentést képez.” Hangsúlyozta, „helyes, hogy a jelentésben a súly az agitációs munkán van, de a Kollégiumon (pártnál) kérjük majd, hogy tűzzék külön napi-rendre a Rádió propaganda munkáját”.

Az ötéves terv agitációjával kapcsolatban Szirmai kifejtette, hogy az még mindig nyitott kérdés. „Agitáció nálunk Magyarországon nagyon sántít. Pártunknak az agitáció megjavításra vannak tervei és ebből a Rádióknak is, ki kell venni a részét.” Helyesnek tartja, hogy a terv eredményeinél hangsúlyt kapjon az egész bemutatása.

Szirmai a vita lezárásaként elmondta, hogy sok rovat munkájával nem foglalkozik a jelentés, „azok külön jelentés érdemelnek”. Javaslatában arra kérte Hajdú Pált és a hozzászólók közül Földes Alízt és Horváth Lászlót, hogy az elhangzottak alapján „dolgozzanak még a javaslaton”. A jelentés szerkezetéhez véleménye szerint „nem volna helyes hozzányúlni, mert jelenlegi formájában megmutatja az osztály felépítését, hogyan van megszervezve, stb. Ez a Párt Agit. Prop. Kollégiumát érdekli. A propagandarész példaszerű, két-három sorozat címének megmutatásával bővítsék ki. Mondják meg, hogy a következő hónapokban, mit akarunk csinálni.”⁴⁵⁴

⁴⁵⁴ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1952. január 8-i üléséről. MTVA KI. TD-369/1. 7. doboz. (A Szirmai István által kért kiegészítésekkel együtt 1952. március 20-ára elkészült a Jelentés az MDP Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Kollégiumának. MTVA KI. TD-280/12. 87. doboz.)

A két dokumentumból jól érzékelhető, hogy a rádió vezetése komoly figyelmet szentelt az MDP Agitációs és Propaganda Osztályának mintájára a rádióban létrehozott Agitációs és Propaganda Osztálynak, annak továbbfejlesztésének, s az ehhez szükséges személyi feltételek biztosításának. Ezt jelezte, hogy Szirmai István itt Hajdú Pállal együtt dolgozta ki az osztály koncepcióját, amit aztán a kollégiumi ülésen meg is védtek. Az osztály létrehozásával egyben közvetlenebbé vált a rádió „pártirányítása”, egyértelmű függése az MDP KV Agitációs és Propaganda Osztályától. A mozgásteret a rádió vezetőinek, így elsősorban Szirmai Istvánnak a nómenklaturában elfoglalt pozíciója biztosíthatta.

A RÁDIÓNAK JÓL MŰKÖDŐ ARCHÍVUMRA VAN SZÜKSÉGE

1951. január 29-én Szirmai István levéllel fordult Vas Zoltánhoz, az Országos Tervhivatal elnökéhez, amelyben tájékoztatta a rádió Archívumának helyzetéről. Levelében arról tájékoztatta Vast, hogy az Archívum megszervezéséhez hely hiánya miatt előbb hozzá sem fogtak. Majd mégis elkezdődött valami. Öt munkatárssal, mert egyértelművé vált, hogy az Archívum nélkülözhetetlen a rádió munkájához. Ehhez azonban mindenképpen újabb helyiségekre és munkatársakra van szükség.

E tájékoztatást követően, 1952. február 4-én Gömöri Endre⁴⁵⁵ készített feljegyzést a rádió vezetése számára. Az Archívumban dolgozó munkatársakkal folytatott beszélgetésből kiderült, hogy a munka „jelenleg nem elégíti ki sem a nemzetközi, sem a belpolitikai agitáció követelményeit”. Ennek okait Gömöri a következőkben látta: a legfontosabb talán, hogy a szervezésnél a „legkülönbözőbb területeken szűkmarkúság mutatkozott. A mai követelmények között már nem lett volna szabad öt emberrel indítani az Archívumot.” Hangsúlyozta, hogy az indulásnál legalább 15 munkatársra lett volna szükség, és ezt a létszámot „három hónaponként” növelni kellett volna, egészen 30 főig. A „szűkmarkúság” – mint írta – más területeken is megmutatkozott. Az Archívumnak „hét *Szabad Népre* volna szüksége, – de hármat is csak hosszas harcok árán sikerült kieroszakolnia. Az archiválás alapfeltétele a rend, és az anyag könnyű kezelhetősége. Megfelelő szekrények helyett az elvtársak a cél-

⁴⁵⁵ Gömöri Endre (1922–2007) újságíró. 1949. szeptember 15-től dolgozott a rádió Aktuális Osztályán. 1954. augusztus 1-jétől az Agitációs és Propaganda Osztály rovatvezetője. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 12. doboz. <http://www.origo.hu/itthon/20070508elhunyt.html> (2014. április 24.)

nak alkalmatlan kiszuperált szekrényekben kénytelenek az anyagot egymás hegyén-hátán elhelyezni. Sem, külön írógép sem gépirónő nincs. Rengeteg felesleges imperialista sajtóanyag teljesen betölti az amúgy is szűk archívum egyik helyiségét, mert zúzdába csak akkor hajlandók elszállítani, amikor már az öttonnás teherautót meg lehet vele rakni.” Ezek a megoldatlan problémák együttesen gátolják az Archívum munkáját.

„Figyelemreméltó, hogy a szűkmarkúság, a valóságban pazarlás”, mert például Véghelyiné⁴⁵⁶ szinte az egész munkaidejét azzal tölti, hogy a „lapok után szaladgál az egyes szekciókban. Spényné pedig egész nap a lapokat szortírozza.”

A másik probléma, hogy az Archívum munkatársait „adminisztratív munkával terhelik túl. A politikai munkatársaknak elsősorban Spényné elvtársnőnek kell szétosztania a külföldi lapokat”, de az idegen nyelvű levelezés adminisztrációját is a munkatársak végzik. Ezek miatt az „Archívum egész jellege eltolódott a politikai adatszolgáltató és információs munkától az adminisztráció felé”.

A felsorolt problémák miatt az Archívum a „fő munkáját, a decimális rendszer szerinti anyagfeldolgozást nem végezhetik kielégítően”. Gömöri véleménye szerint ahhoz, hogy az Archívum „politikai fegyverré váljon”, a következő legfontosabb anyagokat kellene archiválni: *Szabad Nép* és a *Tartós Béke*⁴⁵⁷ számait, valamint az úgynevezett hártyaanyagot (belső tájékoztató), az MTI által kiadott belpolitikai tájékoztatót.

Feljegyzése végén javaslatot tett az Archívum létszámának egy hónapra belül 15 főre történő emelésére. Anyagi forrás megteremtését kérte „archív-berendezés” vásárlására, a politikai munkához szükséges lapok beszerzését, az adminisztratív munka megszüntetését, a felsorolt lapok és belső anyagok decimális archiválásának biztosítását.

Gömöri feljegyzését a Rádió Kollégium 1952. február 6-i ülésén tárgyalta. Hajdú Pál az osztály vezetője a dokumentumot azzal egészítette ki, hogy az Archívum és az osztály között nagyon kevés kapcsolat van. Az Archívum munkatársai „nincsenek tájékoztatva arról”, hogy az Agi-

⁴⁵⁶ Véghelyi Ferencné (született: Kupetz Ilona) (1910–?) 1950. május 15-től dolgozott a rádióban. A Személyzeti Osztályon politikai munkatárs, majd a Rövidhullámú Osztályon és a rádió Archívumában dolgozott. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 43. doboz.

⁴⁵⁷ A *Tartós békéért, népi demokráciáért!* című, a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának lapjáról van szó. Megjelent 1947 és 1956 között. http://nektar1.oszk.hu/LVbin/LibriVision/lv_view_records.html (2014. augusztus 23.)

tációs és Propaganda Osztálynak milyen anyagokra van szüksége. Fontos lenne, hogy az osztály értekezletein az Archívum egy munkatársa jelen legyen. Hajdú kiemelte, hogy az Archívum legfontosabb feladata „lenne a riporterek ellátása anyaggal. Ilyen segítséget jóformán nem kapnak.” Célszerű lenne – mondta –, ha a riporterek a riportok készítése előtt kapnának „alapanyagot”, és annak tanulmányozása után felkészülten mennének az üzemekbe, stb. Az osztály munkatársainak „képzettségét” így is emelni lehetne.

Szirmai is hozzászólt. Fontosnak tartotta, hogy egy valóban működőképes Archívum jöjjön létre. Elmondta: a szervezés három hónapja kezdődött, „kis méretekben”. Támogatta Gömörinek a helyiség hiányával kapcsolatos felvetését. Tájékoztatásképpen elmondta, hogy a tervek szerint október, november folyamán az MTI elköltözik az épületből. Jelezte továbbá, hogy az így felszabaduló helyiségekbe beköltözhet az Archívum, amit addig is jelentősen fejleszteni kell.

A hozzászólást követően határozatot fogadott el a kollégium, amelyben rögzítették az Archívum fejlesztésének feladatait. Mindenekelőtt megrendelik a szükséges mennyiségű sajtót, 7 példányban a *Szabad Népet* és 4 példányban a *Tartós Békét*. Az Archívum kap egy írógépet. Hajdú Pál és Nagy Antal⁴⁵⁸ megvizsgálják az Archívum berendezéseit, bútorait, és azokat a „meglévőből” pótolják. Az Archívum kap egy hivatalsegédet és három munkatársat. „Az utóbbiak fő feladata a hártya decimálása, amit a bizalmas részlegben dolgozzanak fel.” Az új munkatársak beállításáért a Személyzeti Osztály vezetője, Kozák Tibor a felelős.⁴⁵⁹

TERVEK, CÉLOK, MŰSOROK, KÁDERHELYZET – A KONGRESSZUS SZELLEMÉBEN

Az Agitációs és Propaganda Osztály vezetője és helyettese osztályértekezletet hívott össze 1952. március 18-ára, ahol a féléves – április 1-től szeptember végéig szóló – munkaterv legfontosabb feladatait beszélték meg. Hajdú Pál ismertette az egyes rovatok tervezett műsorait. Elöljáróban hangsúlyozta, hogy a programot a „Párt II. Kongresszusa szabta

⁴⁵⁸ Nagy Antal (1911–?) 1943. július 3-án kezdett dolgozni a rádiónál. 1948. augusztus 1-jétől gépmester. 1949. június 1-től a Házgondnokság osztályvezetője. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 26. doboz.

⁴⁵⁹ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1952. február 6-i üléséről. MTVA KI. TD-369/2. 7. doboz.

meg [...], mint harci eszköz kell segítenünk azok megvalósítását. Időben és mennyiségben az osztály egészét tekintve nem kell, hogy többet nyújtson. Minden rendelkezésre álló eszközt, a műsorok minőségének emelésére kell fordítani. A színvonal emelése elengedhetetlenül elsőrendű feladat, mert a dolgozó nép igényei megnövekedtek, fejlődő iparunk, mezőgazdaságunk, átalakultak az emberek is, kulturális ismereteik megnövekedtek.”

Ezért változtatni kell a „jelenlegi [...] megszokottá, unalmassá” vált formákon. A keretműsorokat meg kell újítani, mára az a veszély fenyeget, ha valaki úgy hallgatja az egyes műsorokat, hogy a „tartalmát nem figyeli eléggé, azt hiszi, hogy ugyan azt a műsort ismételjük”. A mezőgazdasági műsoroknál a „Mari néni és Gergely bácsi alakjai sem felelnek már meg a falusi követelményeknek. Ki kell vinni ezt a két alakot az életbe, hogy fejlődjenek.” Az agrárműsorokban az „agrotechnikai módszereket jobban ki kell fejteni”. Az a cél, hogy a hallgatók tanuljanak, a műsor nyújtson segítséget nekik. Nem elég az eredményekről számok alapján, százalékokban beszámolni, „tovább kell vinni az agitációt az elért munkamódszerek ismertetésével is”. A riportereknek jobban fel kell készülni az adott témából. „Mindenkinek a saját rovata termelési szakemberévé kell válnia”, szeptember végére a „politikai” fejlődés mellett a „szakmai” fejlődésnek is meg kell valósulnia.

Hajdú Pál emlékeztetett arra, hogy ha az MDP Agitációs és Propaganda Osztálya jóváhagyta a rádió tudósítói hálózatának bővítését, ez sok probléma megoldását teszi lehetővé.

Az „Ipari rovat” esetében elmondta, hogy az ötéves terv második-harmadik negyedévi célkitűzéseit kell elsősorban bemutatni. A műsortervben előre meg kell határozni azokat a kérdéseket, amelyekkel majd az adásokban foglalkoznak, „biztosítani kell a folyamatos munkát”.

Az ipari és a mezőgazdasági rovatoknak egyaránt „feladata lesz az elkövetkező 6 hónapban, hogy fokozottabban, konkrétabban adja át a szovjet tapasztalatokat is”. A műsorokban beszélni kell a „Szovjetunió élenjáró dolgozóinak munkamódszeréről”.

A „Falurovat” feladatai ebben az időszakban a legsűrűbbek, ekkor végzik még a tavaszi munkák egy részét, a nyári munkákat teljes egészében és a betakarítás, a begyűjtés időszakát magában foglalja ez a hat hónap. „Éles, konkrét harcot kell folytatnunk az ellenséggel (klerikális reakció, kulákok stb.), Ebben segíteni kell a külpolitikai, népművelési, kulturális és oktatási rovatoknak egyaránt.”

Az „Ifjúsági rovat” külön feladatként hangsúlyozta Hajdú a fiatalok mozgósítását az „új munkamódszerek átvételére”. A rovatnál tervezzék

meg, hogyan lehet segíteni a DISZ munkáját, a szervezeten kívül „is vannak fiatalok, azokhoz is kell szólni. Gondoljanak arra, hogy az ifik között is van ellenség, nemcsak öreg, hanem fiatal kulák is van. A nők között is van kulák. Erről keveset beszélünk. A klerikális reakció elleni harc elsősorban az Ifjúsági rovat feladata.” A programban arra kell törekedni, hogy „sajátos módszerekkel, új eszközökkel próbáljuk a klerikális reakciót teljesen elszigetelni a mi ifjúságunktól”.

„A nemzetközi agitációval kapcsolatban elkészítettük [a] direktíva tervet, ezt kell konkretizálni, növelni.” A rovatnál is struktúraváltásra van szükség, ez a „nemzetközi agitáció műsorai irányításának centralizálását” jelenti. „Egy felelőshöz fog tartozni minden ilyen műsor.” A tervek szerint ez jobban segíti azt, hogy a „nemzetközi agitáció tervszerűbb és céltudatosabb legyen”.

A „Hírszerkesztőség” munkájáról Hajdú elmondta, hogy az elkövetkezendő időszakban az egyik legfontosabb feladat a tájékoztatás minőségi javítása. A híryanagot „Érthetőbben kell fogalmazni, gondosabban kell szerkeszteni és ellenőrizni”. A megírt szöveg stílusára is nagyobb gondot kell fordítani, hiszen a híreket hallgatják a legtöbben a rádió műsorai közül. A szerkesztőség munkáját egy helyettes szerkesztő és több új munkatárs felvételével kívánják javítani.

A hat hónapos munkatervről általánosságban kérte, hogy az adások tükrözzék a fejlődést az előző tervekhez képest, és minden műsor részletes tematikáját ennek megfelelően dolgozzák ki, hat hónapra előre. Meg kell szervezni a terv ellenőrzését, a megvalósítás csak személyre bontott felelősökkel lehetséges. A terv végrehajtásának ellenőrzése elsősorban a rovatvezetők és a Szerkesztőbizottság feladata. A tervek elkészítését közösen végezzék az egyes rovatok munkatársai, a rovatvezető „felelősége mellett”, az elkészítés határideje március 25-e.⁴⁶⁰

Az Agitációs és Propaganda Osztály káderhelyzetéről Kozák Tibor, a Személyzeti Osztály vezetője készített jelentést, melyet a Rádió Kollégium 1952. június 5-i ülésén tárgyalta meg. Az osztályon összesen 80 munkatárs dolgozik, a következő kategóriákban: politikai munkatárs 66 fő, ebből párttag 38 fő, tagjelölt 9 fő, kizárt 3 fő, rendezetlen a párttagság 1 főnek. A dokumentumban a kizártak nevét is közölték: Kal-

⁴⁶⁰ Jegyzőkönyv az 1952. március 18-án megtartott osztályértekezletről. MTVA KI. TD-216/4. 6. doboz.

már Árpádné⁴⁶¹, Szamosújvári Rudolf,⁴⁶² Roska Miklós⁴⁶³. Rendezetlen a párttagsága Földes Sándornak⁴⁶⁴. A párttagok közül 14 fő tagja volt a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak.

Az adminisztratív munkatárs 14 fő, párttag 4 fő és a pártból kizárt 2 fő, ők Edelenyi Sándorné,⁴⁶⁵ Jankovich Edit.

A Személyzeti Osztály vezetője elemezte a számokat, és megállapította, hogy a nemrégén alakult és nagyon fontos szerepet betöltő osztályon a „párttagság szempontjából az összetétel jónak mondható. Azonban számolni kell azzal a ténnyel, hogy párttagjainknak egy kisebbik része nem következetes és nem számíthatunk rájuk úgy, mint a többségre, pl. Ember György⁴⁶⁶, Pusztai Lajos⁴⁶⁷ stb.” Az osztályon a káderhelyzetet tekintve „megállapítható, hogy volt egy olyan időszak, amikor ezen a területen rendkívül nagy fejlődés volt tapasztalható, ami a műsorokban is megmutatkozott”. Kozák Tibor úgy látta, hogy ez a fejlődés akkor indult meg, amikor Hajdú Pál átvette az osztály irányítását. „Nagyobb önállóságot adott a dolgozóknak, így lehetővé vált, hogy képességeik maximumát adják, ami fokozatosan be is következett. Új műsorokat állítottak be, megvalósították a tervszerű munkát, sok ötletet valósítottak meg, sok új szint vittek bele az agitációba. Az elért eredmények láttán az osztály dolgozóinál önelégültség kezdett megmutatkozni

⁴⁶¹ Kalmár Árpádné (született: Máta Livia) (1932–?) A rádióba történt munkába lépésének nincs pontos dátuma. A személyi lapján 1959. decemberi dátum szerepel. A Stúdióosztályon dolgozott díszlettervező volt, majd a televízióban dolgozott tovább. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

⁴⁶² Szamosújvári Rudolf (1929–?) 1951. augusztus 1-től dolgozott a rádió Agitációs és Propaganda Osztályán. 1955. január 15-én elküldték. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 36. doboz.

⁴⁶³ Roska Miklós (1920–?) újságíró. 1941-től dolgozott a rádióban. Az Agitációs és Propaganda Osztály sportrovatának vezető helyettese volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 111. doboz.

⁴⁶⁴ Földes Sándor (1895–) újságíró. 1948. november 1-től dolgozott a rádióban. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 38. doboz.

⁴⁶⁵ Edelenyi Sándorné (született: Schwing Klára) (1925–?) 1943. november 1-jétől a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. munkatársa. 1945. július 1-jétől újra a rádióban dolgozott. Az Aktuális Osztályon forgató ellenőr. 1953. szeptember 8-án hozzájárulással kilépett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 8. doboz.

⁴⁶⁶ Ember György (1917–?) újságíró. 1948. augusztus 10-től dolgozott a rádióban, az Aktuális Osztály rovatvezetője volt. 1956. november 15-én kilépett a rádióból. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

⁴⁶⁷ Pusztai Lajos (1910–1988) 1929. július 1-jén került a rádióba. A Külföldi Adások Főszerkesztőségében rovatvezető-helyettesként dolgozott. 1971. május 31-én vonult nyugállományba. Személyi dossziék és lapok. 106. doboz.

és ezzel a fejlődés meglassúbbodott.” Később ezt a változást a Párt Agitációs és Propaganda Kollégiuma is „megállapította”. Ez „meglepte az osztály dolgozóit és tudomásul kellett venniük, hogy bajok vannak az osztályon”. Ezt követően megindult „némi javulás”, az egyes rovatoknál dolgozó fiatalok részéről különböző véleménynek hangzottak el, így például, hogy többet kellene velük foglalkozni és segíteni a szakmai képzésüket.

Az alapvető változtatás végrehajtása Hajdú Pál feladata, vagyis az, hogy a fiatalok munkáját „ne négy szemközt” bírálja, hanem a hibákat a „nyilvánosság előtt” vitassa meg, mert ezzel segíti a fiatalok szakmai fejlődését.

Az osztály rovatairól a dokumentum alapján elmondható, hogy szinte mindegyik esetében jelentős változás történt, jobb a munka megszervezése, nőtt a szakma iránti igény. Minden rovatnál sok fiatal munkatárs dolgozik, a legfontosabb feladatként az ő szakmai segítségüket emelte ki a jelentés.

Kozák Tibor a hiányosságok felszámolásra is készített javaslatot. Az osztály vezetőjének: „úgy kell szervezni a munkáját, hogy az osztály vezetésében operatív[an] vegyen részt”. „Fokozatosabban” kell ellenőriznie a munkatársak munkáját, és sokat kell foglalkoznia a fiatalokkal. Az osztály vezetését – írta Hajdúnak – „meg kell szilárdítani”, egy helyettes felvételével. A rovatvezetők megerősítése szintén fontos, a „nem megfelelők helyett újat” kell beállítani. Meg kell vizsgálni, hogy a rovatoknál „kik azok a dolgozók, akik valójában minden jóindulatuk mellett sem tudnak a rájuk váró követelményeknek megfelelni és javaslatot tenni az áthelyezésükre”. Ellenőrizni kell, hogy a rovatoknál a munkatársak beosztása megfelel-e az egyes műsorokhoz. Végezetül azt javasolta, hogy a tanév végén érettségi után 10 különböző középiskolából vegyenek fel újságíró és riporter-gyakornok fiatalokat.⁴⁶⁸

LEKTORÁLÁS VAGY CENZÚRA?

A Műsortitkárság 1952. október 9-én készített javaslatot a szuperlektorok feladatainak átszervezéséről a Rádió Kollégium számára. A dokumentumban meghatározták a szuperlektorok feladatát: vagyis a

⁴⁶⁸ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1952. június 5-i üléséről. MTVA KI. TD-369/6. 7. doboz.

„vállalatvezetőség a rádió legfontosabb műsorait politikai színvonal szempontjából ellenőrizze. A vállalatvezetőség a szuperlektúrán keresztül figyelemmel kísérheti egy-egy osztály munkáját, fejlődését. Biztosítja a vállalatvezetőség valóságos felelősségét a műsorpolitikáért, a konkrét műsorokért. Emeli az osztályvezetők, a munkatársak felelősségét az osztályok munkájáért, a műsorokért.”

A dokumentumban megfogalmazást nyert, hogy a régi lektorálási rendszer „nem felelt meg” a célnak, mert „nem biztosította, hogy a vállalatvezetőség a legfontosabb műsorokat ellenőrizze, hanem elárasztotta kevésbé fontos műsorokkal, amelyek nem mutatták egy-egy osztály valóságos munkáját, fejlődését. Nem biztosította az osztályvezetők felelősségét műsoraik iránt.”

A szuperlektúra új formáját a következőképpen körvonalazták: csak szigorú lektorálást követhetnek műsorra: az Idegennyelvű Adások Osztály „központi szerkesztőségének fontosabb politikai kommentárjai és glosszái”. Az Agitációs és Propaganda Osztály „fontosabb belpolitikai és külpolitikai kommentárjai és glosszái”. Ugyancsak szigorú ellenőrzés után kerülhet adásba: „minden egyes pártanyag, határozat, okmány, beszédek, minisztertanácsi határozat”. Az Oktatási rovat „minden pártoktatási anyaga és minden közvetlen politikai anyaga”. A Külügyi Osztály „külföldre küldendő politikai anyagai”. Minden osztályon „mindenfajta új műsortípus, új kezdeményezés első kísérletei”.

„Az összes többi anyag csak a főosztályvezetők, osztályvezetők, és a kollégium által megbízott helyettesek aláírásával kerülhet műsorba”, a következők szerint: Agitációs és Propaganda Osztályon Hajdú Pál, Vajda Márton⁴⁶⁹, Földes Alíz. Az Idegennyelvű Adások Osztályáról: Szendrő Sándor, Fenyő Béla, Pusztai György⁴⁷⁰. A Zenei Osztály műsorait Sári Tibor és Tamásy Zdenkó lektorálja. Az Irodalmi és Dramaturgiai Osztályon Antal Jánosné és Képes Géza⁴⁷¹ végzi az ellenőrzést. A Gyermek és Ifjúsági rovatnál készült műsorokat Sándor György és Szendrő Sándor nézze meg.

⁴⁶⁹ Vajda Márton (1915–1981) újságíró. 1951-től dolgozott a rádióban. 3 éven át volt a Falurádió rovat vezetője. 1977-ben ment nyugdíjba. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 136. doboz.

⁴⁷⁰ Pusztai György (1920–?) 1951. szeptember 1-től dolgozott a rádiónál, a Rövidhullámú Osztály helyettes vezetője volt. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 31. doboz.

⁴⁷¹ Képes Géza (1909–1989), író, műfordító, 1945. október 25-től dolgozott a rádióban, először az Irodalmi, majd a Dramaturgiai Osztály helyettes vezetője volt. 1954. október 31-én kilépett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok.

Jelezték, hogy természetesen a Műsortitkárság olyan anyagok lektorálását is kérheti, amelyek nem tartoznak az előbb felsorolt munkatársak hatáskörébe, de „indokolt” esetben „kötelességük elvégezni” a lektorálási feladatot.

„A szuperlektorálás adminisztrációját az osztályokon a megbízott munkatársak végzik.” A Szirmai Istvánnak „kötelezően bemutatandó anyagok adminisztrációját” az ő titkársága bonyolítja. A Műsortitkárságra bekért műsorok kezelése ott történik.

Minden szuperlektorált műsor a saját osztályára kerül vissza, majd megy a Stúdióosztálynak és a Lebonyolításnak, őket szigorúan figyelmeztetni kell arra, hogy „csak a fent felsoroltak [...] aláírásával ellátott műsort fogadhatnak el”. Ennek érdekében a Műsortitkárság feladata, hogy Szirmai István aláírásával jutasson el egy listát a Lebonyolításra a „szuperlektorálási joggal bíró” munkatársokról. A pecsétet, amellyel eddig engedélyezték a műsort, át kell adni a vezérigazgatónak, ezt követően pedig a Lebonyolítás „semmilyenféle pecséttel nem fogadhat el műsort”.⁴⁷²

KÖLTSÉGVETÉS, ÉVBÚCSÚZTATÁS, A VEZÉRIGAZGATÓ SZÁMADÁSA

1952. október 15-re elkészült a Magyar Rádió Hivatal 1953-as költségvetési terve, amelyet a Rádió Kollégium megtárgyalt. A terv részletesen tartalmazta a rádió kiadásait és bevételeit, osztályokra lebontva is. A legérdekesebbek azonban az összkiadást és a bevételeket jelző keretszámok, amelyek az 1952. évi költségvetéshez képest növekedést terveztek. A jegyzőkönyvből kitűnik, hogy az 1953. évi költségvetés összkiadásait 57 648 000 forintra állították be, míg ez 1952-ben még 45 472 000 forint volt. A bevétel esetében az 1953-ra előirányzott összeg 57 668 000 forint lett, ami 1952-ben 46 816 000 forint volt. A tervben a váratlan többletkiadások összege 12 176 000 forint lett, a bevételi többlet összege pedig 10 852 000 forint.

A bevételek között szerepelt a rádió külföldi munkatársainak átlagban személyenkénti és havonta érkező 500 forintos szállástérítése, ami összesen 420 000 forintra rúgott. A bevétel talán legfontosabb tételét a készülékkel rendelkező rádió-előfizetők befizetése jelentette, ennek

⁴⁷² Javaslat a szuperlektúra átszervezésére. 1952. október 9. MTVA KI.TD-369/7.

tervezett összege 1952 és 1953 összehasonlításában a következő volt: 1953-ban a készülékkel rendelkező rádió-előfizetők számát 850 000 főre, 1952-ben 780 000 főre tervezték. A Magyar Posta 1952. augusztusi kimutatásai szerint 740 000 volt az előfizetők száma. Ehhez jöttek még a vezetékes előfizetők, kiknek száma ugyanezen kimutatás szerint 77 000 fő volt. Az összes rádió-előfizető száma 1952 augusztusában 817 000 főre volt tehető. Ugyanakkor a Magyar Posta és rádió között létrejött megállapodás értelmében a vezetékes rádió-előfizetők díjaiból a rádió „nem részesedik”, ezért a rádió bevételeinél a vezetékes készülékkel rendelkező előfizetők befizetéseit nem vették számításba.

Az 1953. évre tervezett 57 648 000 forint összkiadás már valamenynyi költséget magában foglal, ami csak szükséges volt a rádió működéséhez: így a béreket, a tiszteletdíjakat, az összes másolási költséget, a jutalmakat, a családi pótlékot, a családoknak adható segélyeket, a tanulmányi segélyt, a külföldi vendégek kiadásait, az utazási és napidíjakat, a vidéki kiküldetések és szállásköltségek összegét, az épület karbantartását, irodaszerkölségeket, könyvek, hírlapok, folyóiratok vásárlását és előfizetését, a stúdió berendezések, hangszerek karbantartását, az épületek fűtését, világítását, vízellátását, a munka- és védőruhák költségét, a különböző hangrögzítő anyagok vásárlását, a posta- és telefonkölségeket, a közműszolgáltatást, a szállítási költséget, az étkeztetés, a napközi otthon, a bölcsőde kiadásait, a sport- és kulturális célra fordítandó összegeket.

A költségvetési tervben műsorköltségként osztályokra lebontva készült el a havi felosztási keret.

A táblázat az 1952 évi és a tervezett 1953-as év költségvetési számait mutatják.

Osztályok:	1953	1952
Zenei Osztály:	410 000 Ft	370 000 Ft
Irodalmi Osztály:	160 000 Ft	100 000 Ft
Dramaturgia:	80 000 Ft	70 000 Ft
Agitációs és Propaganda Osztály:	180 000 Ft	120 000 Ft
Ifjúsági Osztály:	140 000 Ft	120 000 Ft
Külügyi Osztály:	10 000 Ft	10 000 Ft
Idegennyelvű Osztály:	40 000 Ft	30 000 Ft
Külföldi művészek osztályon kívüli műsorról kapcsolatos költségek:	30 000 Ft	25 000 Ft
	1 060 000 Ft	855 000 Ft

A műsorosztályok havi kerete 1953-ban 215 000 forinttal emelkedett a terv szerint, ami 25%-os növekedést jelentett.

A költségvetés vitájában az osztályvezetők vettek részt. Mispál Lajos, a gazdasági és adminisztrációs ügyekért felelős vezérigazgató-helyettes ismertette a tervezetet és hangsúlyozta, hogy a leírtak a „Szovjetunió tapasztalatai nyomán készültek, s a rend igen szigorú. A rovatok között szigorú gazdálkodás van, egyik rovat megtakarítását nem lehet átvinni más rovatra.”

Szirmai István a költségvetéssel kapcsolatban elmondta, hogy „ezek még nem tévyszámok, de az eltérés nem lesz nagy. A költségvetést a Kollégium nem tárgyalja le, de azért néhány megjegyzést fűz hozzá. Az a vélemény, hogy túlzottak az igényeink. A legtöbb előirányzatból takarékossgal, helyes gazdálkodással le tudunk faragni. Pl. a munkabéralapból.” A rádióban az új státuszokat az említett ok miatt nem lehet betölteni, csak „fél évtől, s így a munkabéralap csökken” – mondta.

A műsorköltségek „túl magasak”. Ezekből is lehet csökkenteni, el is mondta javaslatai, például a „Zenei osztály rosszul gazdálkodik a rendelkezésére bocsátott összeggel”. Ezért elegendő lenne 390 000 forint, az Irodalmi Osztálynak 120 000, az Agitációs és Propaganda Osztálynak 140 000, az Ifjúsági Osztálynak 130 000 forintra módosította a költségvetését. A költségtakarékosság miatt azt is javasolta, hogy ne emelkedjenek a zeneszerzők általány díjai. A béralap csökkentése maga után vonja a különböző pótlékok, az SZTK (Szakszervezetek Társadalombiztosítási Központja, ma **Egészségbiztosítási Alap**) járulékok, stb. csökkenését. A tervek között szerepelt 1953-ban a rádió homlokzatának tatarozása és az épületek általános javítása, ezért a karbantartási költségből némi összeget szintén csökkenteni lehet.

A nyersanyagköltséggel kapcsolatban elmondta, hogy azok szintén magasak, fel kell mérni pontosan a tartalékokat, és „legalább 1 millióval kevesebbet tervezni”. A munkaruhák költségvetését ki kell egészíteni 200 000 forinttal és a „zenekarnak csináltatni kell frakkot”.

A Rádió Kollégium ülésén született határozat értelmében a gazdasági igazgató „felelőssége gyakorlati és operatív módon terjedjen ki az eddigieknél sokkal jobban a műsorosztályok pénzügyi ellenőrzésére”. Ennek megvalósítása érdekében tervet kell kidolgozni. A határozatban szerepelt, hogy az 1953-as költségvetést a javaslatok alapján a következő Rádió Kollégium ülésére a gazdasági vezetés készítse el, és a Pénzügyminisztériumnak juttassák el.

A rádió pártszervezete részéről Kádár Istvánné⁴⁷³ hiányolta, hogy költségvetésben nem áll rendelkezésre semmilyen összeg, amiből a Rádió Pártbizottságának folyóiratot, újságokat vagy jutalmazás céljából könyvet vásárolhatnak. Kérte, hogy a költségvetésbe szerepeljen ezekre a kiadásokra havonta legalább 150 forint.

Mispál Lajos helyt adott Kádárné kérésének, és hozzátette, hogy a „költségvetésbe beállított műsorköltségek összegét az osztályvezetők ne ellenezzék, hanem inkább legyenek [a] segítségére”.⁴⁷⁴

A Rádió Kollégium 1952. november 14-i ülésére elkészült a szilveszteri műsor javaslatja, amelyet a testület meg is tárgyalt. A tervezetben a szilveszteri műsor egészéről szóló bevezetőben a műsor feladatát fogalmazták meg: a műsornak az a „feladata, hogy igazán jó szórakozást nyújtson a hallgatónak. Az tény, ha szerte az országban hangosan kacag, jól mulat a hallgatóság a rádió mellett, önmagában is fontos politikai tett, hiszen ez az ötéves tervünk döntő évének sikeres befejezése fölött érzett örömmek, jövőbe vetett bizalmunknak kifejezője. Amennyire lehet, úgy kell mulattatnunk, hogy az egyszersmind a hallgatók nevelését is szolgálja. Tehát bírálunk kell a hibákat, gúnyolnunk ellenségeinket, de mindennek csak akkor van igazán értéke, ha ezek a tréfáink hangos kacagást tudnak kiváltani.”

A tervezet szerint a műsor négy részből állt. Az első részben 20 órától 22 óráig szórakoztató zenét ad a rádió, ún. „asztali muzsikát, másrészt kiváló művészek egy-egy számát”. A művészek a zeneszámok előtt pár mondatban üdvözlik a hallgatókat. A zenei műsort 20 percenként egy-egy rövidebb jelenet, prózai rész tenné változatosabbá, pl. „Láttuk, hallottuk, olvastuk” című hétvégenként hallható műsor mintájára. A jelenetek témáit illetően vicceket, újévi jókívánságokat, táviratok szövegét, „az elégedetlen, aki új életet kezd” és más satirikus írásokat terveztek.

A műsornak ezt a részét az Irodalmi Osztály állítaná össze. A zenei részt Tamássy Zdenkó, a prózait Antal Jánosné készíti el. Mind a két műsor tervezetét november 20-ig össze kell állítani.

⁴⁷³ Kádár Istvánné (1924–?) (született: Benda Zsuzsanna) 1950. augusztus 14-től dolgozott a rádió Agitációs és Propaganda Osztályán lektorként. 1951. december 1-től a VIII. kerületi Pártbizottság rádiónál függetlenített Agitációs és Propaganda Titkár. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 17. doboz.

⁴⁷⁴ Jegyzőkönyv. Készült a Rádió Kollégium 1952. október 15-i ülésén. MTVA KI. TD-369/7.

A második rész 22 órától egy 60 vagy 90 perces műsor a „Csinn-Bumm Cirkusz”⁴⁷⁵ felnőtteknek szóló műsora. A jelenetek témája: külpolitikai vonatkozású tréfák, amelyeket Boldizsár Iván írt. Majd a bűvészműtáványok, a művész pl. varázsoljon nyulat a kalapból, „de mikor felszólítják, hogy szöget vagy kályhacsövet varázsoljon, megáll a tudománya”. A műsorban szerepelne „Kelemen és Bikkmag dialógja, hogyan vásárol Bikkmag egy szerencsemalacot”. Az összeállításban szerepelne még a „Nagy dalnokerseny”, amelyben valamennyi cirkuszi szereplő énekelne egy-egy számot.

A harmadik részben 11:30-tól éjfélig zenei műsort közvetítene a rádió. Az éjfélű köszöntő személyéről Antal Jánosné gondoskodik majd. A javaslatban Urbán Ernő neve szerepelt. A köszöntőt követően a rádió Nagyzenekara eljuttatja a Himnuszot.

A negyedik részben éjfélű három óráig táncmuzsikát közvetít a rádió, ennek programját legkésőbb december 5-ig össze kell állítani, ez szintén Tamássy Zdenkó feladata lesz. A javaslatban szerepet még a két rendező Szécsi Ferenc és László Endre neve, valamint az, hogy a műsorokat december 20-ig el kell készíteni, és a Rádió Kollégium tagjainak a számok meghallgatása után, azokat jóvá kell hagyniuk.

A tervezetet a Rádió Kollégium még ugyanazon a napon megtárgyalta. Szendrő Sándor hozzászólásában a javaslatot jónak ítélte. A műsor hibájának tartotta, hogy „túl budapesti, a rádiót szilveszterkor nagyon sokan hallgatják majd falun”, tehát „feltétlenül erősíteni kell a falusi jelleget”. A tánczene szerkesztésénél felhívta a figyelmet arra, hogy ne „legyen vontatott”.

Sárai Tibor azt kérte, hogy szeretnék a szilveszteri műsor tánczenei részét a hallgatók kívánsága szerint összeállítani.

Szirmai módosításokat javasolt, és azt, hogy a Rádió Kollégium ezekkel fogadja el a tervezetet. További ötleteket kért, mert „így kissé szegényes a terv. Legyen bátrabb a bíráló.” Támogatta Szendrő Sándor javaslatát, miszerint legyen több műsorszám a vidéki hallgatók számára. Így a „Csinn-Bumm Cirkusz” műsorában is több „falusi témát” vesse fel. A zenei anyagban „legyen sok csárdás” a 20-tól 22 óráig tartó részben, mind az éjfél utáni műsorban.

⁴⁷⁵ A Csinn-Bumm Cirkusz 1951. augusztus 4-én indult, népszerű gyermekműsor volt. Írója Szőnyi Zoltán.

<http://www.visszaaradiohoz.hu/cikk.php?cim=kal/0804el.html> (2014. január 22.)

A Rádió Kollégium ülésén született határozat értelmében a szilveszteri műsor irodalmi és zenei részének legkésőbb december 10-ére el kell készülnie, a teljes műsort rögzíteni kell.

A tánczenét „ne állítsuk össze a telefonkérések alapján, de azt meg lehet valósítani, hogy 30-40 kiváló, jól dolgozó munkást, sztahanovistát előre megkérdezünk, mire akarnak szilveszterkor táncolni, és azt közvetítjük. Esetleg egy-egy üzemnek a kívánsága szerint közvetítünk egy dalt, mert pl., a tervét teljesítette.”

Javasolta azt is, hogy éjfélkor a köszöntőt egy „igen neves, Kossuth díjas munkásunk, pl. Szőcze Ferenc⁴⁷⁶ mondja el”. A köszöntő szövegének megírására Ember Györgyöt kérték fel, s megbízták őt, hogy beszéljen erről Szőczével. A köszöntő tartalmában az elmúlt év sikereiről szóljon, és köszöntse az 1953-as évet, szövege maximum három perc legyen. „A köszöntő előtt legyen 12 óraütés, a Himnusz, a köszöntő utána az Internacionálé.” A Rádió Kollégium tagjai december 10-én hallgatják le a szilveszteri adás teljes műsorát.⁴⁷⁷

A Központi Irattárban Szirmai István magánlevelezésében megmaradt egy dokumentum, amelyet 1952. november 22-én írt. (A kutató számára olyan benyomást keltett az írás, mint a Szirmai István számadást készített volna. Szirmai írásának „A magyar rádió műsoraival a békét szolgálja” címet adta. Az nem kérdés, hogy a „rádió a béke harcos esz-

⁴⁷⁶ Szőcze Ferenc (1913–?) asztalos. 1952-től a rádióban kórustag, 1954. október 10-én hozzájárulással kilépett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 38. doboz.

⁴⁷⁷ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1952. november 14-én tartott üléséről. MTVA KI. TD-369/8. 7. doboz.

A Kossuth rádió szilveszteri műsora az újságban megjelentek szerint 20 órakor kezdődött a „Láttuk, hallottuk, olvastuk” című vidám zenés műsorral. Ezt követte 22 órától a „Csinn-Bumm Cirkusz” adását. A szövegeket Boldizsár Iván, Leszkay András, Mikes György, Morvay Tihamér, Ország György, Palásti László, Ráczalmási György és Szőnyi Zoltán írta. A zenéket szerezte, illetve összeállította: Csanak Béla, Garai Imre, Ráki György és Vincze Ottó. A főszereplők a gyermekműsor állandó szereplői voltak: Bikkmag – Ascher Oszkár, Bukfenc – Pethes Sándor, Emilke – Komlós Vilmos, Istállómester – Halmai Imre, Kelemen – Bilicsi Tivadar, Robi – Rátonyi Róbert, Szamóca – Keleti László. Továbbá: Apáthi Imre, Gobbi Hilda, Juhász József, Pártos Erzsébet és Rádai Imre. A cirkusz zenekarát Török Emil vezényelte. A rendező László Endre volt.

A Petőfi rádióban 18 óra 45 perctől 20 óra 30-ig a „Muzsikáról – Muzsikára” című műsort adták. A keretjátékot Boros János írta, előadta Ruttkai Éva és Gönczöl János. Közreműködött még Gyurkovics Mária, Komor Vilmos, Kovács Dénes, Palló Imre, Sárdy János, Sugár Rezső és Szervánszky Endre. A műsort Török Tamás rendezte. *Rádió Újság*, 1952. december 29–január 4. 20–21.

köze”, inkább azt kell megvizsgálni, „hogyan teljesíti békeharcos feladatát”.

Szirmai a rövid bevezetőben azt az utat mutatta be, amelyet az intézmény 1945-től a rádió államosításáig megtett. A rádió „a felszabadulás óta annyit nőtt, amennyit az egész magyar nemzet emelkedett gazdasági javakban, kultúrában és öntudatban. Meggyorsult a fejlődés a fordulat éve után, amikor a koalíciós zűr-zavar a vezetésében is megszűnt és a rádiót egyértelműen a nép szolgálatába állítottuk. Ez a radikális fordulat azt jelentette, hogy lényegében funkciójában új rádiót kellett megteremtenünk. A régi rádió a horthysta feudalista-kapitalista világhatalmi eszköze volt, a tömegek elnyomásának, félrevezetésének eszköze. Olyan rádiót kellett teremtenünk, amely a maga eszközeivel a nép legfontosabb feladatainak megvalósításában nyújt segítséget. A rádiót is a nép tulajdonává tettük és a fordulat éve óta a Párt irányítása biztosítja, hogy a rádió új funkciójának: népünk békéje védelmének, az ellenség leleplezésének megfeleljen.”

Írása további részében Szirmai pontokba szedve sorolta azokat a feladatokat, amelyeket a rádió a nép érdekében, a béke védelmében tett. 1. A népet „segíti munkájában. A mi népünk legfontosabb békeharcos fegyvere a munka. Ezért folyik, a kapitalista országokban elképzelhetetlen gyors tempóban az ország nehéziparának építése, a szocializmus alapjainak lerakása. Ezért termelnek napról-napra ezernyi a munka hősei.” A rádió ezt a munkát mutatja be „ott van a munkapadok mellett”, segíti a tapasztalatcserét, segít megismerni az „újat, a jót, megmutatja a hibákat, hiányosságokat és segít leleplezni az ellenséget, legyőzni az akadályokat”.

2. Műsoraiban sokszor beszél a Szovjetunióról, mint a „világ békebástyájáról, a mi népünk legdrágább szövetségeséről, nemzeti függetlenségünk őráról. Segít elmélyíteni népünk szeretetét a Szovjetunió népei iránt”. Közvetítette a szovjet munkások tapasztalatait a „tanításokat, a számtalan szovjet segítség gyakorlati példáit”. Az adásokból a magyar hallgatóság megismerkedhetett a Szovjetunió vezetőitől induló „ismét és ismét megújuló békeoffenzívájával, a béke és az épülő kommunizmus hatalmas építkezéseivel”, ország „egyre növekvő, mérhetetlen és legyőzhetetlen erejével, a munka és a harc szovjet hőseivel”.

Mindezek mellett közvetítette a rádió a szovjet kultúra értékeit, beszámolt az emberek mindennapi életéről, a béke védelmében tett elszánt küzdelmükről, amellyel megmutatják az utat, a „magyar nép boldog jövőjét”.

3. „Népünk rádiója végre magyar, végre nemzeti rádió lett. Hazánk szeretetére neveljük ifjúságunkat. A magyar nemzet igaz történetét ta-

nítjuk, lehámozva a múlt történelemhamisításait. Nemzeti hagyományainkat a nép közkincsévé tesszük, hogy ebben az országban mindenki tudja; a magyar múlt minden haladó alkotója a néppel együtt az ország függetlenségéért, szabadságáért, békéjéért harcol. A békéért folyó harc ma is legnagyobb nemzeti ügyünk. A magyar nép érzi felelősségét a békéért. Ez készteti, hogy Sztálin elvtárs tanításához híven kezükben tartsák a béke védelmének ügyét. Ezt a nagy nemzeti ügyet szolgálja a rádió.”

4. A rádió műsorait „át kell, hogy hassa a proletár nemzetköziség szelleme” – írta. A magyar nép szolidaritást vállal a „világ minden békeharcosával, minden kapitalista ország járomban sínylődő népével. Ennek a nemzetköziségnek bizonyítéka, hogy ma már a rádió 14 nyelven sugározza híreit, ismerteti népi demokráciánk eredményeit, 14 nyelven harcol a háborús uszítók ellen, leplezi le azok véres tetteit, aljas terveit.”

5. A utolsó pontban arról írt, hogy az országban nagyon sokat tanulnak, képezik magukat. A rádió műsoraival segíti ezt a munkát is. A tanulás fontosságát hangsúlyozva azt írta, hogy „egy kultúrnép meg tudja védeni szabadságát, egy kultúrnépet nem lehet többé leigázni, nem lehet becsapni, lepattannak róla az ellenséges rágalmak”. A magasabb kultúráért „folyó harc is a békéért folyó harc, különösen, ha a természet és társadalom egyedül tudományos marxista–leninista törvényeit tanítják. Ezek igazsága, az emberi tudatot megvilágosító fénye mindenkit békeharcossá nevel.”

Szirmai úgy vélte, hogy ezek a legfontosabb módszerek, amelyekkel a rádió a békéért folyó harcot segíti. Majd arról írt, hogy mindennek megvalósítása érdekében milyen technikai fejlesztések történtek. A rádióadók az 1938-as 150 kilowatthoz képest 550 kilowatt teljesítményűek, ezen azt kell érteni, hogy 1945-ben a visszavonuló német műszaki alakulatok által felrobbantott adóállomást a semmiből kellett újraépíteni. 1945-ben egyetlen működőképes stúdió sem volt, a ma pedig 26 jól felszerelt stúdióban készülhetnek a rádió műsorai. 1938-ban csak 9 stúdió volt a rádióban. Az adásidő hosszában is jelentős különbségek vannak, míg 1938-ban csak napi 20 órányi adás volt, addig 1952-ben már napi 40 óra felett sugározhatták műsoraikat az adók.

A rádió-előfizetők számában is jelentős növekedés következett be, ami, ahogy Szirmai fogalmazott: „népünk bizalmát igazolja”. 1952-re 850 000 előfizetője van a rádiónak, ez a szám „duplája” az 1937-esnek. Ezt a jelentős változást néhány év alatt sikerült elérni, „ma már majdnem minden tizedik lélekre jut egy rádió” Magyarországon. Összehasonlította mindezt a nyugati országokkal, és megállapította, hogy olyan

„kaptalista állam nincs”, ahol ilyen rövid idő alatt hasonló eredményeket értek volna el. „Ennek magyarázata nemcsak a mi gazdasági stabilitásunkban, fejlődésünkben, szemben ezzel a kapitalista válságokban, a tömegek nyomorában található – hanem abban, hogy a mi rádióink békeharcos rádió, a kapitalista államok rádiói majdnem kivétel nélkül háborús uszítók.”

„Ilyen irányú tevékenységükben az amerikai imperialisták, az angolok és franciák idegen hullámhosszak felhasználásától sem riadnak vissza és ezzel saját rádióhallgatóik vételi lehetőségeit is megzavarják, saját hallgatóiknak is élvezhetetlenné teszik Nyugat-Európában a rádióműsorokat.” Példaként leírta, hogy a Nyugat-Németország „különböző zónáit megszálló amerikai, angol és francia katonai hatóságok elrabolják a német nép rádióhullámhosszait és ezeket féktelen háborús uszítás céljaira használják”.

A Magyar Rádió műsorai a technikának köszönhetően eljutnak Nyugat-Európába, Észak és Dél-Amerikába, ahol nemcsak azért hallgatják a budapesti rádiót, hogy „magyar népzenet hallgassanak, hanem mert kíváncsiak a nemzetközi helyzet reális értékelésére, arra, hogy a béketábor egyik rádiója milyen véleményt mond erről, vagy arról az időszerű politikai kérdésről. Segítséget várnak a Magyar Rádiótól, várják, hogy segítsen visszaverni a béke ellenségeinek támadásait, leplezze le azokat.” Ezt a levelek sokasága bizonyítja, amelyek a világ szinte minden részéről érkeznek. „Felvilágosítást kérnek, javaslatokat tesznek, köszönetüket fejezik ki egy-egy adásért. Amiről az imperialisták sajtója és rádiói hazugságot írnak, megmondjuk mi az igazat. Amiről ők hallgatnak, beszélünk mi, – a nagyvilágban ma már erről és nem a cigányzenéről ismerik” a rádiót. A rádió azzal is harcol a békéért – mint írta –, hogy „mikrofont biztosít a nyugat nagy előadóinak, alkotóinak”.

A rádió „abban a szerencsés helyzetben van, hogy a béketábor hangját közvetítheti. A mi rádióink a maga egyszerű eszközeivel boldogan járul hozzá, hogy ez a hang napról-napra bejárja az egész világot, biztassa és erősítse a szabadságtól megfosztott milliókat a békéért folytatott harcukban.”⁴⁷⁸

⁴⁷⁸ Szirmai István magánlevelezése. 1952. november 22. MTVA KI. TD-324/4. (A jól megszerkesztett írás – a korábbiakkal ellentétben – nem jelent meg a *Rádió Újságban*.)

A vezetésének a rádióban folyó munkaverseny eredményeiről, hiányosságairól és a további feladatokról készített beszámolót Kovács Józsefné, a terület felelőse, amit a Rádió Kollégium 1952. február 14-i ülésén megtárgyalt. „A rádióban két év óta folyik munkaverseny, váltakozó hullámozó ütemben és formában. Először az osztályok közötti verseny alakult ki sok spontaneitással és nehéz értékelhetőséggel.” A legutóbbi „versenyperiódusnak legmagasabb fokát 1951. II. hóban a Párt II. Kongresszusának tiszteletére indított versenyszakaszbán értük el”. A beszámolóban ezt követően a „verseny sikerét” segítő okokat sorolta az előadó. Az első ok az volt, hogy a kongresszust „minden dolgozó magáénak érezte és valamilyen formában igyekezett a Párt iránti hűségét, szeretetét bebizonyítani”. Ebben az esetben a „pártszervezet” vette át a verseny irányítását, és „jó agitációs előkészítő munkát végzett”. A verseny megfelelő nyilvánosságot kapott, „folyamatos és gyors” volt az étékelés. A dolgozókat a vezetés „érdekelté tette [...] a verseny továbbvitelében”. „Világos volt a cél, miért folyt a verseny és az elérhető jutalom. (Versenyzászló, osztályelső, rovat-első, szerkesztő első stb.) A versenyfelelős állandóan az osztályokon élt és segített a felajánlások kibontakozásában, állandó kapcsolatot tartott a vállalat- és pártvezetőséggel.”

A hiányosságokat a következőkben látta: talán a legfontosabbak, hogy „nem volt elég reálisan értékelhető az osztályok közötti verseny, mert nem volt kidolgozva kiindulási alap, ami a mérhetőséget biztosítja. Nem volt eléggé összekötve a felajánlás, a verseny a munka minőségének javításával. A felajánlások néha formálisak voltak és elszakadtak a napi feladatoktól.” Ugyancsak hiányzott a tanulságok „megfelelő módon” történő megbeszélése, a „helyes és jó” felajánlások továbbvitele, a verseny „egy év óta ezért lefelé tendál és elsekélyesedett”.

Az 1952-es év felajánlásai Rákosi Mátyás születésnapjára történtek. Ezekről megállapítható, hogy a „rádió dolgozói a legnagyobb lelkesedéssel, mondhatni egységesen tettek felajánlást, közel 700-an”. A felajánlások széles sávban mozognak, a „dolgozók spontán lelkesedése sokkal előbbre járt ismét, mint a vezetőszervek: a Párt, szakszervezet, vállalt kezdeményezése.”

Ezt követően a terjedelmes dokumentumban Kovács Józsefné szinte minden osztály versenyfelajánlásáról részletes beszámolt, példákat említett, valamint további javaslatokat tett. Az Agitációs és Propaganda Osztály, amely az egyik legfontosabb és legsokrétűbb feladatot végzi, versenyfelajánlásaiban vállalta a munka „minőségének” megjavítását,

új műsorok szerkesztését, az adminisztrációs hibák csökkentését, az osztály tömegkapcsolatainak fejlesztését és a „szakmai és politikai” továbbképzést.

Az egyéni felajánlásokat bemutatva kiemelte Tóbiás Áron vállalását, aki „Feljegyzések a rádióriportról” címmel készít egy segédanyagot, fiatal riporterek számára.

A Hírszerkesztőség kollektív felajánlást tett, amelyben vállalták, hogy március 9-ére „átveszik és megvitatják az Ötéves Tervről szóló könyvet”.

Az Irodalmi Osztályon Antal Jánosné, az osztály vezetője irodalmi-műsor-sorozat előkészítését vállalta, amely az MDP történetét mutatja be, az adások októberben indulnak majd. Szűcs László⁴⁷⁹ egyéni felajánlásában a „Kincses Kalendárium” szerkesztői munkáinak tervét készíti el március 9-ére.

A Zenei Osztályon Hartai István a rádió tánczenekarával ünnepi műsorral készül április 4-ére, olyan „szovjet dalok fognak szerepelni, melyeket a szovjet hadsereg hozott 1945-ben magával”.

A Műszaki Osztály vállalásait nevezte Kovács Józsefné a „legkonkrétabbnak”, közöttük szerepelt, a „tervek határidőre való teljesítése, a műszaki gépek időre való elkészítése, a szakmai tanulás, a hibamentes üzem”.

Összegzésében leírta, hogy a rádióban folyó munkaverseny sokkal eredményesebb lett volna, „ha kellő alapossággal és körültekintéssel vizsgálnák meg” az osztályvezetők a „maguk területét. Továbbá, ha igénybe vennék a hibák kijavításánál a versenymozgalmak mozgató erejét.” Amely azt a tényt igazolja, hogy „amelyik kérdést alaposan és jól tudatosítottunk, gyökeret vert, így a tízperces mozgalom, a hibamentes üzemvitel, harc a munkafegyelem megjavításáért és az osztály, rovat vagy munkacsoport elsőségért”.

Javasolta a Loy Árpád jelszavával, a „Dolgozz ma jobban, mint tegnap!” a „Röder- mozgalom”, amely a munkaközösségek létrehozást szorgalmazza, a „Deák-mozgalom”, amely az egyéni felelősség kiépítése céljából jönne létre, és a „Vorosin-mozgalom”, amely a „szocialista vagyon megőrzése, a munkahely csinosága és a rend érdekében” alakulhat.⁴⁸⁰

A Rádió Kollégium február 14-én tárgyalta meg a munkaversenyről szóló beszámolót. A kollégium tagjai összességében egyetértettek a Ko-

⁴⁷⁹ Szűcs László (1924–?) újságíró. 1950. június 7-től dolgozott a rádió Irodalmi Osztályán, lektorként. 1952. december 31-én kilépett. MTVA KI. Személyi dossziék és lapok. 38. doboz.

⁴⁸⁰ Munkaverseny. 1952. február 14. MTVA KI. TD-TD-369/2. 7. doboz.

vács Józsefné által leírtakkal, beleértve javaslatait is. A jelen lévő osztályvezetők közül néhányan kiegészítették a vállalásokat. Így például Hajdú Pál, aki bejelentette, hogy a „jövő héttől kezdve naponta értékeli a legjobb riportokat, cikkeket, megállapítja a rovat-elsőket”.

Szirmai egyetértett a jelentéssel, javasolta a jelenlévőknek, hogy osztályértekezleteken ismertessék a munkatársakkal, és beszéljék meg a négy versenymozgalom elindítását.⁴⁸¹

ADÓTORNYOK – RÁDIÓZAVARÁS – RÁDIÓEGYEZMÉNY – RÁDIÓ-ELŐFIZETŐK: TANÁCSKOZÁS BUDAPESTEN

A rádió műszaki fejlesztési tervei még 1951-ben elkészültek, a stúdiók bővítése és újak kialakítása mellett új műsorszóró adóállomások üzembe helyezését is tervezték. Erre azért volt szükség, mert a Petőfi rádió műsorainak vételi lehetősége a dunántúli területeken csak 50%-ban volt biztosítható. A Magyar Posta a rádióval együtt közös fejlesztési tervet dolgozott ki. A tervekben egyebek mellett egy új 135 kilowattos adóállomás építése szerepelt a Balaton térségében, Balatonszabadiban. Szintén a nyugat-dunántúli területek vételi lehetőségeinek javítása érdekében Szombathely közelében tervezték egy 25 kilowattos adóállomás építését. Kelet-Magyarországon szintén javítani kívántak a rádiózás technikai lehetőségein, így Nyíregyháza mellett ugyancsak egy 25 kilowattos adóállomás építését tervezték.⁴⁸²

Az új beruházások készültségi állapotáról tájékoztatta Szirmait a Rádióműszaki Üzemi Vállalat igazgatója, Susánszky László 1952. április 7-én küldött levelében. A két 25 kilowattos adóállomás műszaki munkálatai jól haladnak. A nyíregyházi adó esetében márciusban befejezik a próbaüzemet, az adóállomás gyakorlatilag „üzemkésznek tekinthető”.

A szombathelyi adóberendezés szerelése folyamatban van, az építő Standard cég az adó próbaüzemét május 31-én kezdi el. Az adó üzembe helyezéséhez még hiányzik két toronyantenna, ezeknek az elkészítését a Győri Vagon- és Gépgyár vállalta, a szerződés szerint május 15-ig az an-

⁴⁸¹ Jegyzőkönyv a Rádió Kollégium 1952. február 14-i üléséről. MTVA KI. TD-TD-369/2. 7. doboz.

⁴⁸² Dósa György: A magyar rádió műsorszórás-fejlődése 1949-től a hetvenes évek közepéig.

<http://www.bpmk.hu/fileadmin/content.old/pdf/dosa-radiomusorszoras.pdf> (2014. január 12.)

tennákat felszerelésre kész állapotban a helyszínre szállítják, és a MÁVAG 15 nap alatt felszereli.

A Balatonszabadiban létesítendő adó építése nagyobb beruházást igényelt. Levelében Susánszky leírta, hogy az építkezés a terveknek megfelelően elkezdődött, de azt nem garantálhatta, hogy az „épület szerelésre kész” állapotba kerül a tervezett határidőre, augusztus 1-re. Ezt nagymértékben befolyásolják a központifűtés-szerelés munkálatai, és a nyári mezőgazdasági munkákra való tekintettel a munkaerőhiány. Folynak a tárgyalások az áramszolgáltatásról, a Bánya- és Energiaügyi Minisztériummal. A Dél-dunántúli Áramszolgáltató Vállalat folytatott tárgyalások eredményeként ők, csak a távvezeték építését vállalták, a transzformátorcsatlakozás kiépítését nem. „Ez az indokolatlan huzavona veszélyezteti” az állomás áramellátását arra az időre, amikorra az adóberendezés bevizsgálásához szükség lenne az elektromos áramra.

A tervek szerint a kiinduló állapot 1952. augusztus 1-je, amikortól az adóberendezés szerelési munkáit végző cégnek december 1-jére, a próbaüzem megkezdésére kellene az adótoronyt rendelkezésre bocsátani.

A visszaigazolt teljesítésekből úgy látszik, hogy mintegy két hónap csúszásra kell számítani. Ugyanis a toronyhoz és a toronyszigetelőhöz szükséges acélöntvényeket a Sztálinvárosi Vasmű csak július 30-ra tudja elkészíteni. Így minden további munka határideje tolódik. Az antennatorony 1952. december 1-je helyett 1953. január 15-re készülhet el. A téli hónapokban azonban az időjárási tényezőkkel is számolni kell.

A határidő előbbre hozatala érdekében segítséget kellene kérni a Kohó- és Gépipari Minisztérium vezetőjétől, arra vonatkozóan, hogy a Sztálini Vasművek legalább június 1-jére a megrendelt öntvényeket „bocsássa megmunkálásra rendelkezésére”.

Susánszky levelében arra kérte Szirmait, hogy a balatonszabadi nagyadó kivitelezési munkáinak határidőre történő teljesítése érdekében járjon közbe a kohó- és gépipari miniszternél az antennatoronyhoz szükséges öntvények, valamint a bánya- és energiaügyi miniszternél az elektromosáram-csatlakozók soron kívüli elkészítése érdekében.⁴⁸³

⁴⁸³ Szirmai István levelezése. 1952. április 7. MTVA KI. TD-322/1. 1952. augusztus 20-án megkezdte működését a szombathelyi középhullámú adó. Szeptemberben kezdték el a balatonszabadi nagyadó antennatornyának építését. A 146 méter magas torony a Lakihegyen feleslegessé vált 150 méteres torony anyagának felhasználásával készült. Lévai Béla: *A rádió és a televízió krónikája 1945–1978*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Budapest. 1980. 121, 122. o.

A Balatonszabadiba tervezett adó építését az is sürgette, hogy Belügyminisztérium illetékes szervei és hallgatók levelei alapján a rádió vezetése biztos információkkal rendelkezett arról, hogy a nyugati országokban a Petőfi rádió adásán erősen áthallatszik az Amerika Hangja. Ennek megakadályozása érdekében a Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoportfőnöksége úgy döntött, hogy „valamennyi rádióvevő készülékben a Petőfi-adót” lekötik. A minisztérium részéről Vágó Ernő alezredes 1952. április 7-én levélben kérte Szirmai István véleményét az ügyben. Szirmai „kijelentette [...], hogy már hosszabb idő óta a Petőfi-adó hullámhosszán nem hallik át az amerikai rádió adása”. A készülékek lekötése jelentős többletmunkával jár, és a hallgatók nem tudják hallgatni az adó műsorát, ezért Szirmai kérésére a lekötéseket megszüntették.⁴⁸⁴

A nyugati rádióadók adásainak áthallásáról és a magyar zavaróadásokról írt feljegyzést Szirmainak Gogolyák Gusztáv,⁴⁸⁵ a rádiózavaró szolgálat vezetője 1952. április 9-én. A Petőfi rádió a 1187 kilocikluson (kc)⁴⁸⁶ ad, mellette a 1196 kc-on „dolgozik München, amely »Amerika Hangját« sugározza”. Abban az esetben lehet tisztán hallani, ha a „Petőfi nem dolgozik (03:45–04:15). Továbbá akkor is, ha dolgozik ugyan, de az ellenség közelebb jön [a] Petőfi hullámhosszához. Mióta mi dolgozunk nem az ellenség hangja, hanem a mi zavarásunk hallatszik át [a]

⁴⁸⁴ Szirmai István levelezése. 1952. április 7. MTVA KI. TD-322/1.

⁴⁸⁵ Gogolyák Gusztáv (1920–?) műszerész. Négy polgárit végzett, előbb fodrász-segéd volt, 1937-től a Magyar Philips Művekben műszerésztanuló lett. 1940-ben felszabadult, 1949-ig szakmájában dolgozott. 1945. februárban belépett a Magyar Kommunista Pártba, az üzemi bizottság tagjává választották. 1948. decemberben egy hónapos pártiskolát végzett, majd az MDP XIII. kerületi pártbizottságán termelési megbízott lett, később Angyal földön MINSZ-titkár. 1949. május–októberben a budapesti MINSZ Bizottság szervezési osztályának helyettes vezetője volt. 1950. januártól az MDP III. kerületi pártbizottság titkára, októberben két éves pártfőiskolára küldték, de 1952. januárban betegsége miatt tanulmányait abbahagyta. Ekkor kinevezték a rádiózavarásokat működtető Budapesti 118. sz. Központi Postahivatal élére. 1956. decemberben lett az MSZMP tagja, 1957. júliustól a párt Budapesti Bizottsága instruktora volt, 1958-tól a XIII. kerületi pártbizottság másodtitkára. 1961. júliustól diplomáciai szolgálatba került, nagykövet lett Hanoi-ban, 1962-től Laoszba is akkreditálták. 1968-ban Guineában volt nagykövet.

http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=4183&catid=65:g&Itemid=67&lang=de (2014. január 12.)

⁴⁸⁶ kilociklus (kc): 1000 ciklus másodpercenként, azaz 1000 Hz, 1 kHz. A kilociklus a kHz régies elnevezése.

<http://www.visszaaradiohoz.hu/cikk.phtml?cim=kal/radiolexikon.html> (2014. január 12.)

Petőfi műsorára az ország azon területein, ahol hatásosan zavarunk. Ez részben azért történik, mert mi még nem kellő pontossággal dolgozunk, részben azért is, mert követnünk kell az ellenséget, amikor ők [a] Petőfi hullámhosszán közelednek.” Gogolyák ezért arra kérte Szirmait, hogy „azokban az időkben mikor az ellenség dolgozik, ha lehetséges [a] Petőfi zenekari muzsikát adjon”.

A rádiózavaró szolgálat munkatársai megfigyeléseket végeznek azt vizsgálva, hogy a magyar zavaródás mennyire zavarja a Petőfi rádió műsorainak vételét, például a Néprádiók esetében. Gogolyák azt javasolta, hogy a Petőfi rádió „sugározzon zenét a (1196 kc-on), mint zavaró adást”. Véleménye szerint, ezzel „semlegesíteni” lehet az „ellenséget”, és tovább javulhat a Petőfi rádió vételi lehetősége.

A Kossuth rádió adásán ugyancsak lehetett hallani a hajnali órákban Münchent, ami „egy héten négyszer” dolgozik. Amióta azonban a zavaródások megkezdődtek, „nincs áthallás és az ország nagy részét teljesen” sikerült lefedni.⁴⁸⁷

Szirmai Vágó Ernő alezredesnek, a Honvédelmi Minisztériumba 1952. április 11-én írt válaszlevelében, vélhetően Gogolyák Gusztáv feljegyzésének hatására mégis úgy vélte, hogy a „Petőfi adón történt készülékek lekötöttségét egyelőre ne szabadítsuk fel. Ma már ugyan Amerika Hangja nem jön be tisztán ezen a hullámhosszon, de a kísérletek, amelyek a nyugodt vételi lehetőségeket kell, hogy biztosítsák, még folynak.” Azt javasolta, hogy egy hónap múlva újra térjenek vissza a kérdésre.⁴⁸⁸

A rádió olyan hírforrás volt, amelyből az emberek tájékozódhattak, elsősorban a hazai s némileg a külföldi történeésekről – természetesen megszűrve, az adásokat irányítók ízlésének megfelelően. A helyzet 1952 elejétől annyiban változott, hogy a rádiókészülékek között az olcsó „Néprádiók” mellett megjelentek a hazai gyártású nagyobb teljesítményű, több hullámsávot fogni képes készülékek is. Erről számolt be a *Rádió Újság* 1952. április 28.– május 4-e között megjelent száma a Statisztikai Hivatal Jelentése alapján. A jelentés szerint az 1952 első negyedében gyártott vevőkészülékekből az 1951 első negyedévi mennyiség 12,7%-át gyártották.

Rádiókészülékből 87,6%-kal vásároltak többet, 1952 első negyedében, mint az előző éve azonos időszakában. A rádió-előfizetők száma

⁴⁸⁷ Szirmai István levelezése. 1952. április 9. MTVA KI. TD-322/1.

⁴⁸⁸ Szirmai István levelezése. 1952. április 11. MTVA KI. TD-322/1.

egy év alatt 121 000-re emelkedett. Mindez a „dolgozók életszínvonalának” emelkedését mutatja. A KERAVILL (Kerékpár, Rádió és Villamossági Kiskereskedelmi Vállalat) üzleteiben 7-8 féle készüléket lehet vásárolni, mindegyik típus a magyar ipar termékeként jelent meg. A készülékek ára 380 és 3130 forint között mozog. A vásárlók a drágább készülékeket veszik, derült ki az összesítésekből, hiszen az eladott rádiók 60%-át az 1400-1800 forintos készülékek teszik ki. Ez ismételten „bizonyítéka az életszínvonal emelkedésének”. A rádiókészülékek mellett sokan vásároltak lemezjátszót is, ezek 900 és 1400 forintba kerültek.⁴⁸⁹

A szovjet–magyar rádióegyezmény megkötésére 1950. április 12-én került sor – amiről a *Rádió Újság* is beszámolt. 1952. július 5-én a Külügyminisztériumból Szirmaihoz küldtek jelentést a korábbi együttműködés felülvizsgálatáról. A két évvel korábban kötött egyezmény teljesítésével kapcsolatban a következő megállapítás született: a két rádió „havonta küld rendszeresen a másik félnek magnetofon felvételen orosz klasszikus és szovjet műveket, valamint magyar klasszikus és új magyar zenei műveket, együttesek és szólisták előadásában”. 1952 első felében a Magyar Rádió Hivatal „összesen 164 magnetofon tekercset kapott”, zenei és prózai felvételeket, valamint kottákat. Szovjet Rádióbizottságnak a magyar fél ugyanebben az időben 25 tekercs zenei felvételt küldött. Mind a két ország rádiója rendszeresen műsorára tűzi a kapott felvételeket.

A rádió minden évben november 7-én rendezi meg a „Szovjet Zene Ünnepe”⁴⁹⁰, viszonzásképpen a Szovjetunió Rádióbizottsága április 4-e tiszteletére a „Magyar Zene Hetét” ajánlja a szovjet rádióhallgatóknak.

A két fél minden hónapban magnófelvételen, rendszeresen küld egymásnak társadalmi, politikai, tudományos ismeretterjesztő, irodalmi előadásokat és hangjátékokat, ez utóbbit a gyermekek számára is.

A Szovjetunióból naponta érkezik sajtószemle a szovjet lapokból a magyar hallgatóknak. Ezt a rádiónál, a „Hírszerkesztőségben” gyorsírással rögzítik. Mivel azonban az MTI is rendszeresen rögzíti a sajtószemle érdekesebb cikkeit, és azokat ki is adja, a külön lehallgatást, mintegy fél évvel ezelőtt megszüntette a magyar fél. A rádió naponta közvetít orosz nyelven sajtószemlét a magyar lapokból. A visszajelzések szerint a Szovjetunió Rádióbizottsága ezeket az anyagokat fel is használja.

⁴⁸⁹ Legújabb győzelmi jelentésünkből. *Rádió Újság*, 1952. április 28. – május 4. 3.

Kölcsönösen megvalósított zenei, irodalmi, művészi és más adások közvetítésére eddig még nem került sor.

A Magyar Rádió Hivatal havonta rendszeresen küld jelentést a szovjet rádióállomások magyarországi hallgatottságáról. Ezt az ellenőrzést a Posta Műszaki Vállalat végzi. A két fél rendszeresen megküldi egymásnak a rádióműsoraikat és egyéb sajtóanyagot.

Az egyezményt, még 1950. április 12-én készült el, egy évre tervezték, de ennek a határidőnek lejárta előtt három hónappal egyik fél sem jelentette be a szerződés felmondását, ezért az automatikusan továbbra is érvényben marad.

A dokumentumból tehát kiderült, hogy az egyezmény érvényben van, a Szovjetunió Rádióbizottságának képviselője és a Magyar Népköztársaság moszkvai nagykövetségén „folytatott megbeszélés során megerősítette”, hogy a két fél között megkötött „műsoregyezmény megújítására nincs szükség”. A megbeszélésen elhangzott az is, hogy amennyiben a magyar fél újabb „kötelezettségeket” kíván betenni az egyezménybe, azt jelezze.

A lehetőséggel élve a Magyar Rádió Hivatal „szeretné rendszeresen megkapni a rádióhíradás, a rádiózás technikai és a televízió kérdéséről a Szovjetunióban megjelenő szakirodalmat”. Javaslatként szerepelt az is, hogy a „moszkvai rádió magyar nyelvű adásainak kommentár anyagát, írott riportjait és cikkeit hetenként küldjék meg” a rádiónak. Ez biztosítaná, hogy „állandóan friss, időszerű anyaghoz jutnánk, amelyek a Szovjetunióban folyó építkezésekről és a belpolitikai élet fontos eseményeiről adnak érdekes és pontos tájékoztatást”.

A műsoregyezmény kiegészítéseképpen azt is javasolta a magyar fél, hogy a rádió „hetenként háromszor [...] közvetítsen sajtószemlét a szovjet” lapokból.⁴⁹⁰

A nemzetközi rádiózás terén történt fontos eseményről számolt be rövid összefoglalóban a *Rádió Újság* 1952. október 27.–november 2-i számában. Az OIR Nemzetközi Rádiós Szervezet Adminisztrációs Tanácsa és Technikai Bizottsága nemrégiben Budapesten tartotta ülését. A nemzetközi szervezet a tárgyalások lezárásaként határozatot fogadott el. A dokumentumban rögzítettek „világszerte elősegítik a rádiósugárzás megjavítását és a rádiózás terén a békeszerető népek közötti együttműködést”.

⁴⁹⁰ Elnökségi tematikus anyag. 1952. július 5. MTVA KI. TD-322/4.

A cikkben beszámoltak arról, hogy a szervezetnek jelenleg 18 európai és ázsiai ország tagja, közöttük a Szovjetunió és a 73 rádióállomással rendelkező Kínai Népköztársaság. A budapesti megbeszélés a „népi demokratikus országok adóinak képviselői mellett első ízben vettek részt a népi Kína és a Mongol Népköztársaság Rádióbizottságának küldöttei”.

A tanácskozás résztvevői „megállapították, hogy a Nyugati imperialista hatalmak nemcsak politikai, gazdasági téren gyakorolnak nyomást más országokra, hanem agresszív tevékenységet fejtenek ki az éterben és akadályozzák egész sor országban a rádiózás zavartalanását”.

„Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország jogtalanul elfoglaltak olyan hullámsávokat, amelyeket az általuk is aláírt nemzetközi egyezmények más országoknak juttattak. Ezeket az elfoglalt hullámsávokat az imperialisták arra használják fel, hogy fokozzák a Szovjetunió és a népi demokráciák elleni féktelen háborús uszítást és rágalomhadjáratot, ugyanakkor zavarják sok európai ország”, közöttük Magyarország rádióállomásainak működését. Az OIR Adminisztrációs Tanácsa „tiltakozó jegyzéket intézett a Nemzetközi Villamos összeköttetések Szervezete Genfben székelő központjához, amelyben felhívja a figyelmét a nyugati imperialista hatalmak agresszív magatartására, és határozottan követeli a rádióhullámok nemzetközi elosztására kötött koppenhágai egyezmény feltétlen tiszteletben tartását”.

A tanácskozáson született határozat „felszólítja a világ minden rádiós társaságát és a rádiós társaságok minden dolgozóját, hogy munkájukkal a népek javát, a béke ügyének megőrzését szolgálják”.

A budapesti tanácskozáson közzétettek egy felhívást is, amelyben az 1952 decemberében Bécsben megrendezésre kerülő „Népek Békekongresszusa” rendezvény fontosságát hangsúlyozta. Az OIR Adminisztrációs Tanácsa arra kérte az országok rádiósszervezeteit, hogy a bécsi kongresszus munkájáról, annak minden határozatáról „tárgyilagosan és mélyrehatóan tájékoztassák a hallgatóikat”.

A tanácskozásról szóló beszámoló zárógondolata az OIR-tagországok közötti együttműködés fontosságát, a rádióknak, a „béke, a haladás, a kultúra szabadsága” közvetítésében betöltött szerepét erősítette.⁴⁹¹

⁴⁹¹ Az OIR... *Rádió Újság*, 1952. október 27.–november 2. 5.

A *Rádió Újság* 1952. január 28.–február 3-i számában beszámoltak arról, hogy január 21-én, hétfőn, a rádió munkatársai ellátogattak a Ganz Vagon 545-ös műhelyébe, és a nap folyamán riportokat is készítettek a műhelyben dolgozókkal. Az első műszak 7 órakor kezdte a munkát, a rádiósok már 6 óra után a műhelyben voltak, és jegyzeteket készítettek a munkakezdés bemutatásához. A vágókocsi megérkezését követően kezdődött a munka. A műhely dolgozói örömmel fogadták a rádió riporterei, akik az egész napot a munkások között töltötték.

A délutáni műszak 3 órakor kezdett, és 11 óráig dolgoztak, a rádió munkatársai is váltottak. A délutános műszakban arról számoltak be, hogy „voltak hiányosságok. A gépek egy része állt. Akadozott az anyagellátás és a fegyelem terén is mutatkoztak hibák.” A rádió riporterei mindezt elmondták a hallgatóknak is, hogy ezekből a tapasztalatokból „tanuljanak más üzemek is”.

A harmadik műszak 11 órakor kezdődött, a 24 órás beszámolóból kiderült, hogy ebben a műhelyben is ez a „leggyengébb”. Sok olyan gépet láttak a rádiósok, amelyek „csak két műszakon keresztül” dolgoztak. Kevés a szakmunkás – mondták a műhely dolgozói. A műhely átképzős munkásai közül „sok 100%-on” alul teljesít. Az éjszakai műszakban „sok a feleslegesen kieső idő is, pl. Szatmári Piroska átképzős másfél-órát töltött el valamilyen szerszám után kutatva”.

„De természetesen az 545-ös műhelyben is több a jó, mint a rossz!” – tette hozzá a riport írója. Példaként Feder Miklós maróst emelte ki, aki már a februári tervén dolgozik. A műhelyben egyéni felajánlások is születtek Rákosi Mátyás 60. születésnapjára, így a „16 éves Mauer Rózsi, aki most 125%-os átlaggal dolgozik, azt ajánlotta fel, hogy március 9-ére 140%-ot ér el”.

A munkaverseny „nyilvánossága terén hibák vannak” a műhelyben, erre a DISZ- szervezet titkára hívta fel a riporterek figyelmét, a versenytáblán még az 1951. évi októberi eredmények szerepeltek. A műhely dolgozói bíznak abban, hogy az 1952-es év első negyedének tervét határidőre teljesítik.⁴⁹²

A rádió „Rendeletismertetés” című, 1952. január 24-én elhangzott adásában az iparban dolgozók figyelmét a munkafegyelem „fokozottabb betartására” hívták fel. „A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága

⁴⁹² 24 óra a Rádióval a Ganz Vagon 545-ös műhelyében. *Rádió Újság*, 1952. január 28.–február 3. 3.

a munkafegyelem súlyos megsértőivel szemben” a következő intézkedést hozta.

A műsor készítői az Alkotmányból idéztek néhány a munkavégzésre vonatkozó paragrafust, mint például, hogy „minden munkaképes polgárnak nemcsak joga, hanem kötelessége is, hogy képességei szerint dolgozzék”. A Munka Törvénykönyv 110-ig §-a szerint a „munkafegyelem megtartása az összes dolgozó kötelessége és becsületbeli ügye”.

A műsorban elhangzott, hogy a dolgozók jelentős hányada munkáját „öntudatosan, fegyelmezetten végzi és lelkesen vesz részt az öt éves terv teljesítésében, a szocializmus építésében. Akadnak azonban olyan fegyelmezetlen dolgozók, akik a gondolkodásukban fennmaradt kapitalista maradványok hatására, vagy sokszor egyenesen ellenséges befolyásra, kötelességüket elhanyagolják, vételenek a munkafegyelem ellen, és ezzel megzavarják, hátráltatják az üzem munkáját.” Ők azok, akik „visszaélnék azzal, hogy a népi demokráciába már nincs munkanélküliség. Önkényesen átlépnek egyik vállalattól a másikhoz, munkahelyüket önkényesen elhagyják, vagy munkanapokat igazolatlanul mulasztanak.”

A dolgozókat arra is figyelmeztették, hogy az „önkéntes kilépés és az igazolatlan mulasztás veszélyezteti a népgazdasági terv megvalósítását, sérti a szocialista építés érdekeit, támadja Népköztársaságunk gazdasági rendjét és ezért a társadalomra veszélye”. A munkafegyelem „megsértésének ezeket, a súlyos eseteit büntettnek kell minősíteni”, akkor, ha ezek népgazdasági terv teljesítését veszélyezteti, vagy a népgazdaság érdekeit sérti. Tehát „büntettnek minősül az önkéntes kilépés”, a bíróság ilyen esetekben a „dolgozónak szocialista öntudatra nevelése érdekében általában javító-nevelő munkát” alkalmaz.

A műsorban a nyugdíjak emeléséről is tájékoztatták a hallgatókat. Ennek értelmében minden nyugellátásban részesülő nyugdíját egységesen 150 forintra kell emelni. A felemelt öregségi nyugdíjak összegét ugyancsak egységesen 220 forintra kell emelni. A havonta fizetendő „ezer forintra korlátozott” rokkantnyugdíjakat „korlátozás nélkül járó összegre kell emelni”, ez az összeg azonban nem haladhatta meg az 1200 forintot. Az 500 forintra korlátozott özvegyi nyugdíjak összegét havi 600 forintra, az árvaellátás összegét havi 70 forintról 100 forintra kell emelni.⁴⁹³

A „Hírek” 1952. február 19-én kora reggel elhangzott kiadásában az üzemi tudósítások az iparban elért legjobb eredményekről számol-

⁴⁹³ Rendeletismertetés. 1952. január 24. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. január 24. 17:00–17:10.

tak be. Ilyen volt a „Loy-mozgalom” a tatabányai 14-es aknában. Az üzemi tudósító, Somogyvári Gyula arról számolt be a rádióban, hogy Sváb Károly és munkatársai januárban az egyik „frontfejtésen [...] csak 90 százalékot” értek el. Naponta 15-18 csille szemet termeltek. „Amióta azonban kitűzték maguk elé azt a jelszót, hogy »termelj többet ma, mint tegnap« már mutatkozik is a jó eredmény. Február 4-én 19 csille szemet fejtettek, február 6-án 26 csillére emelkedett a teljesítmény.” A 14-es aknában más vājárcsapatok is szép eredményeket értek el. Erdei Gergely csapata például februári 15 csille helyett napi 18-ra emelte teljesítményét.

Az egyre fejlődő konzerviparnak nagyobb mennyiségű üvegre van szüksége. A Sajószentpéteri III. számú kemencénél három műszakban „sztahanovista üvegfüvő brigád készíti a konzerv üvegeket” – számolt be erről a gyár tudósítója Budai Pál. A legjobb eredményt a Bognár Lajos vezette brigád érte el 141%-os teljesítményével. A brigád azt is vállalta, hogy Rákosi Mátyás születésnapjára az „első negyedévi tervét 15 nappal a határidő előtt befejezi és a selejtje nem fog 2 százalék fölé emelkedni”. A brigád a február 27-i tervén dolgozik, és a selejt arányát „egy egész 8 tized százalékra csökkentette”.

A Kender-, Juta- és Textilipari Vállalattól is kiváló teljesítményekről szóltak a híradások. Scherzer Lajosné Rákosi Mátyás születésnapjára vállalta, hogy eddigi 195%-os teljesítményét 205%-ra növeli. A „kiváló előfonónő az elmúlt héten 218 százalékra teljesítette előirányzatát és tervében már 1952. november 25-nél tart”.

A vállalat sztahanovista szövője, Marovesz Imre vállalta, hogy teljesítményét 64%-ról 79%-ra emeli, és az első negyedéves tervét március közepére befejezi. Vállalást 84,5%-ra túlteljesítette. Átlagban 160%-os tervteljesítéssel már március 12-énél tart – írta a rádió üzemi levelezője, Bíró György.⁴⁹⁴

A Rákosi Mátyás tiszteletére rendezett ünnepi vállalásokat egy újabb felajánlási verseny követte április 4-ére. A „Hírek” az ünnep előestéjén, azaz 1952. április 3-án a reggeli adásában számolt be az üzemek, gyárak teljesítményéről. Például az Elzet Vasárugyár Rákosi-brigádja április 4-e tiszteletére vállalta, hogy az ünnep alkalmából teljesítményüket 115%-ra emelik, csatlakoztak a „Loy-mozgalomhoz”. Teljesítményük ettől kezdve fokozatosan emelkedett. Először elérték a 117%-ot, majd a 120-at. Röviddel utána már 127%-ra teljesítették napi tervüket. Ezt há-

⁴⁹⁴ Hírek. 1952. február 19. MTVA KI. Adásba ment: 1952. február 19. 7:45.

rom napig tartották, majd újabb lendülettel 133%-ra ugrottak. Március 27-én minden addigi eredményüket túlszárnyalva elérték a 150%-ot, példát mutatva ezzel a gyár többi dolgozójának.⁴⁹⁵

A rádió 1952. április 29-én elhangzott adásában Turi András egy irodalmi műsor keretében számolt be a diósgyőri Nagykohó építési munkáiról. Az óriás „befűtve várja május 1-jét, az első öntés napját, amikor megmutathatja már, mire képes”. Az ország legnagyobb olvasztója „egymaga annyi nyersvasat termel majd, hogy három műszak termelésből 6 gőzmozdonyt, vagy 450 traktort lehet elkészíteni. Mennyi hősi percet szült a Nagykohó építése, mennyi hősi vállalás pihen roppant acéltestében, hányan lettek építése közben igazi szocialista emberekké s értették meg, mit jelent a nagy mű alkotójának lenni, olyasvalakinek, akinek egy-egy mozdulatára az egész dolgozó nép figyel”. A műsorban sorra bemutatta az építkezés érdekesebb részeit és a meghatározó szakembereket, a mérnököket, a toronydaru- kezelőket, a brigádvezetőket, akik versenyre hívtak más brigádokat, hogy a Nagykohó elkészüljön.⁴⁹⁶

A „Hangos Újság” 1952. május 3-án készített riportműsort arról, hogy Oroszlányban elkészült az új 19-es akna gépi berendezése, majd megkezdődött a 20-as Beloianiszról elnevezett akna mélyítése. A 240, illetve 220 méter mélységűre tervezett aknáknál 4,5 métert haladtak lefelé. A légakna mélyítésénél is jelentős előrelépés történt eddig 4 métert mélyítettek. A függőleges akna mélyítésénél a nagyteljesítményű szovjet markológépet helyezik üzembe.

A műsor munkatársai a Budapesti Műszaki Egyetem bővítéséről is tudósítottak: a tervek szerint 1952 szeptemberétől már 1450 hallgató kezdheti meg tanulmányait. A bővítéseknek köszönhetően a miskolci Rákosi Mátyás Nehézipari és Műszaki Egyetemen ösztől 700 újabb hallgató tanulhat. A veszprémi Nehézségi Műszaki Egyetem új épületének befejező munkálatait követően pedig a hallgatók létszáma 240-nel növekedhet.⁴⁹⁷ A „Hangos Újság” 1952. május 6-án elhangzott adásában az öt éves terv „győzelméért” a legérdekesebb tudósításokat ismertették meg a hallgatókkal. Például, hogy a Landler Jenő Járműjavítóból Kiss László jelentése szerint általában a műszak legjobb dolgozója Urbán Jó-

⁴⁹⁵ Hírek. 1952. április 3. MTVA KI. Adásba ment: 1952. április 3. 7:45.

⁴⁹⁶ A diósgyőri nagykohó. 1952. április 29. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. április 29. 15:45–16:00.

⁴⁹⁷ Hangos Újság. 1952. május 3. Archívum. Adásba ment: 1952. május 3. 20:00–20:40.

zsef ifjűmunkás, vasöntő, aki a korábbi 200%-os vállalásával szemben már 210%-ot ért el.

Barsai Béláné a pesterzsébeti Harisnyagyárból azt írta, hogy Norber János kötő kimagasló teljesítményt, 132%-ot ért el. Fenyő Pálné, aki az első nő a centrifugálóknaál 232%-os teljesítménnyel vezet.

Bitter Tibor az Óbudai Hajógyárból küldte beszámolóját a hajókovácsműhelyben dolgozó Köffer ifjűmunkás brigádról, ők fémhulladék-gyűjtésben értek el kiváló eredményt, mintegy 100 tonna hulladék vasat gyűjtöttek, és szervezték meg annak elszállítását.⁴⁹⁸

A „Hangos Újság” 1952. május 10-én a déli kiadásában számolt be a termelésben elért eredményekről. Az Óbudai Hajógyárból Bitter Tibor jelentette, hogy a Hajókovácsműhelyben dolgozó Tringer-brigád az Országos Béketalálkozó tiszteletére vállalta, hogy az „I-es számú személyhajó egyengetési munkáit két nappal a kijelölt határidő előtt befejezi”.

Martsa György a Budapesti Kábel és Sodronykötélgyárból küldte jelentését: a forgóosztály legjobb dolgozója Molnár Lászlóné vasalónő, aki 211%-os teljesítményt ért el.

A Férfiruhagyárból Baka Jánosné jelentette, hogy a május 1-jei munkaversenyt követően a gyár dolgozói „elhatározták, hogy [az] elért eredményeket még tovább fokozzák. Ezért a 17-es és a 16-os sztahanovista ifi szalag felajánlotta, hogy tervét 117 százalékra teljesíti.”

Az Acélöntő és Csögyárból is komoly eredményekről érkezett jelentés. Az üzem fiataljai nagy lelkesedéssel veszik ki részüket a fémgyűjtési versenyből. Az acélöntő brigád Görög György vezetésével felajánlotta, hogy 50 mázsza vasat gyűjt, ebből már 20 mázsát teljesítettek.⁴⁹⁹

A fémgyűjtési hónap két kiemelkedő eredményéről tudósított 1952. május 19-én elhangzott adásában a „Hangos Újság”. A tudósításban beszámoltak arról, hogy páros versenyek is szerveződtek, így például a Ganz Vagongyár „Kalapács” és a „Március 9” brigádok között. A legfrissebb összesített eredmény alapján a „Március 9” brigád vezet, a tagok kilencen vannak, ők összesen 1651 mázsza ócskavasat gyűjtöttek. A másik brigádnak 795 mázsza vasat sikerült gyűjteni.

A Ganz Hajógyár DISZ-szervezet majálison látta vendégül az üzem népszigeti üdülőttelepén a fémgyűjtésben a legjobb eredményt elérő 25

⁴⁹⁸ Hangos Újság. 1952. május 6. Archívum. Adásba ment: 1952. május 6. 20:00–20:40.

⁴⁹⁹ Hangos Újság. 1952. május 10. Archívum. Adásba ment: 1952. május 10. 12:00–12:30.

ifjúmunkást. A hajógyáriak 260 tonna hulladék vasat és 7 és fél tonna színesfémeket gyűjtöttek.⁵⁰⁰

A szénbányászat tervteljesítéséről számolt be a „Hangos Újság” 1952. június 2-án este elhangzott adása. A szénbányászatban dolgozók „május utolsó hetében minden tudásukat latbavetették, hogy behozzák a május havi lemaradást és teljesítsék a havi tervet”. A hónap utolsó napjaira ez sikerült is. A terv teljesítésének „egyetlen árnyoldala az, hogy még mindig a hónapvégi rohammunkával, a kiugró műszakkal” tudták teljesíteni mindazt.

Május 31-én a szénbányászat 147,4%-ra teljesítette napi tervét. Kimagasló eredményt ért el a Tatabányai Tröszt, 182,2%-os eredménnyel. A Hidasi Vállalat túlszárnyalta ezt 191,2%-os eredményével.

Májusban a jelentések szerint, a dorogi, a tatabányai és a borsodi bányászati tröszt 100% feletti teljesítményt ér el, nógrádiak azonban 100% alatt teljesítettek. A hónap utolsó napjára megszületett eredmények tanulsága az, hogy a „szénbányászatban még nagy tartalékok vannak”. Az előző időszak tanulsága az, hogy már „június első napjaiban is töretlen lendülettel” harcoljanak „döntő tervünk második negyedévének teljesítésért, akkor a kapkodás, a hullámzó termelést felszámolva egyenletes tervszerű munkával maradéktalanul teljesíthetik a második negyedéves terv feladatait is”.⁵⁰¹

A „Hangos Újság” munkatársai 1952. június 10-én műsorukban a szénbányák újabb versenyéről számoltak be, amelyeket augusztus 20-a, az Alkotmány ünnepének közelgő évfordulója alkalmából tettek. A Komárom megyei Síkvölgyi-akna dolgozói a közelgő ünnep kapcsán célul tűzték ki, hogy az „év végére tett 6000 tonnás vállalásukból 5000 tonnát teljesítenek”. Ezt látva a Dorogi Szénbányászati Tröszt Anna-völgyi X-es aknája a „Béke-akna” címért folytatott versenyben vesz részt a megyében. A jelentések szerint a III. helyen végzett. „Évi tervükön felül tett 6700 tonnás vállalásból május végéig már 2026 tonnát teljesítettek. Most pedig elhatározták, hogy augusztus 20-ig további 1500 tonna szén adnak népgazdaságunknak terven felül.”⁵⁰²

⁵⁰⁰ Hangos Újság. 1952. május 19. Archívum. Adásba ment: 1952. május 19. 20:00–20:40.

⁵⁰¹ Hangos Újság. 1952. június 2. Archívum. Adásba ment: 1952. június 2. 20:00–20:40.

⁵⁰² Hangos Újság. 1952. június 10. Archívum. Adásba ment: 1952. június 10. 12:00–12:30.

A „Hírek” 1952. augusztus 20-án a reggeli kiadásában az ünnepi felajánlások eredményeiről számolt be. A közép-dunántúli Szénbányászati Tröszt dolgozói „táviratban jelentették Rákosi elvtársnak, hogy teljesítették augusztus 20-i felajánlásukat”. A bányászok terve az ünnep alkalmából az volt, hogy „7537 tonna szenet termelnek terven felül. Vállalásukat túlteljesítve [...] 9500 szenet termeltek”. A táviratban még eredményeik fokozására tettek ígéretet.

A Kábelgyár dolgozói is teljesítették az ünnepi felajánlásukat. „Elkészült 3300 méter export Röntgen-huzal, 200 ezer méter különleges híradástechnikai vezeték, 4 ezer méter bányakábel 75 ezer 400 darab bakelit cikk.” Rákosi Mátyásnak küldött táviratukban arra is „ígéretet tettek, hogy töretlen versenyrendülettel harcolnak tovább harmadik negyedévi tervük túlteljesítéséért”.

Az ózdi durvahengermű dolgozói is túlteljesítették augusztusi felajánlásukat. A 319 tonna helyett „ezerhetven tonna acélt hengereltek terven felül. Így 751 tonnával túlteljesítették az augusztus 19-ig tett vállalásukat”.

A híradások beszámoltak arról is, hogy elkészült a kiskőrösi Vasút-állomás épülete. A tervek szerint a munkákkal az év végére kellett volna elkészülni, de a MÁV Magasépítő Vállalat dolgozói szocialista munkaversenyben megfogadták, hogy jóval a kitűzött határidő előtt”, augusztus 20-ra végeznek az építéssel.

A Szombathelyi Mezőgazdasági Gépgyár dolgozói is teljesítették augusztus 20-ára tett vállalásukat. A terveikben az szerepelt, hogy a harmadik negyedévi felajánlásukat „195 ezer forint értékkel túlteljesítik. Tervüket eddig 164 ezer forint értékkel teljesítették túl”.⁵⁰³

A „Hangos Újság” egy újabb kiváló bányász teljesítéséről számolt be 1952. november 9-i adásában. A Tatabányai Szénbányászati Tröszt dolgozói „több mint két ezer vagon szén kitermelésével ünnepelték a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 35-ik évfordulóját”. Munkájukkal az Oroszlányi „Szeptember 6 akna” bányászai tűntek ki, ők november 6-án 187 vagon szenet termeltek. A bányásoknak ez kétszeres ünnep volt, november 7-e mellett aknájuk „élüzemmé avatását” is ünnepelték.⁵⁰⁴

„A hét eseményeiből” címmel a legjelentősebb versenyfelhívásokról számolt be a „Hangos Újság” 1952. november 15-i esti kiadásban. Az első felhívást Gáspár János oroszlányi sztahanovista frontmester brigád-

⁵⁰³ Hírek. 1952. augusztus 20. MTVA KI. Adásba ment: 1952. augusztus 20. 8:00.

⁵⁰⁴ Hangos Újság. 1952. november 9. Archívum. Adásba ment: 1952. november 9. 12:00–12:30.

ja tette, „páros versenyre hívta Tajkov András tatabányai XIV-es akna csapatvezetőt és csapatát”.

A várpalotai szénbányák cseri aknájában dolgozó vájárok, Csösz József sztahanovista vájár vezetésével az „F. 4-es fejtőgéppel 1 hónap alatt 400 métert haladt” az elővájásban. A sztahanovista vájár „Légy jó gazdája gépednek jelszóval versenyre hívta Veszprém megye valamennyi fiatal bányászát”.

A Tiszalöki Vízlépcső építői is befejezték idei tervüket, és mintegy 47 ezer köbméter betont építettek be. A vízlépcső építésénél az „Április 4. és az Augusztus 20 szívókotró hajók legénysége az építkezésnél 290 köbméter föld megmozgatásával befejezte 1952. évi tervét”.⁵⁰⁵

Az 1952. november 21-i „Hangos Újság” a decemberi felajánlásokról is beszámolt a hallgatóknak. Az Óbudai Hajógyár dolgozói vállalták, hogy éves tervüket december 21-ére, „Sztálin elvtárs születésnapjára befejezik”. Az éves tervek vállalásánál a Hajógyár öntői álltak az élen, mert tervüket októberben 113,6%-ra teljesítették.

A soroksári pályaudvar dolgozói is „megfogadták, hogy lemaradásukat behozva évi tervüket december 21-éig teljesítik. „A felajánlás teljesítése során máris jelentős eredményeket értek el a kocsi-tartózkodási idő csökkentésében.”⁵⁰⁶

December 21-éhez közeledve egyre több felajánlásról számolt be a „Hangos Híradó”. Az 1952. november 26-i esti összefoglalóját MÁV Mozdonny gyárból érkezett tudósítás is ezzel foglalkozott. Vizner József a gyár sztahanovista csiszolója „Sztálin elvtárs születésnapja tiszteletére vállalta, hogy befejezi 1955 évi tervét”. Vállalást november 26-ra „túl-teljesítve” befejezte tervét.⁵⁰⁷

A „Hangos Újság” 1952. november 28-án elhangzott esti kiadásban röviden beszámolt emlékeztetett arra, hogy hamarosan befejeződik az ötéves terv harmadik esztendeje. „Egész népünk hatalmas lendülettel dolgozik – ki-ki a maga helyén –, hogy diadalra vigye, – teljesítse és túlteljesítse, – a döntő év célkitűzéseit. És teljes joggal hozzátehetjük: egész népünk fokozott figyelemmel tekint szénbányászai felé – állják-e adott szavukat, teljesítik-e a szénbányászat 1952. évi tervét?”

⁵⁰⁵ Hangos Újság. 1952. november 15. Archívum. Adásba ment: 1952. november 15. 19:00–19:30.

⁵⁰⁶ Hangos Újság. 1952. november 21. Archívum. Adásba ment: 1952. november 21. 19:00–19:30.

⁵⁰⁷ Hangos Újság. 1952. november 26. Archívum. Adásba ment: 1952. november 26. 19:00–19:30.

A tudósításban arról számoltak be, hogy az új versenymozgalom kiemelkedő eredményei Sztálin elvtárs 73. születésnapja tiszteletére születtek. „Olyan munkások állnak a terv győzelméért folyó harc élén, mint Pióker Ignác, az Egyesült Izzó Kossuth-díjas gyalusa, Muszka Imre és Szodorai István a Rákosi Mátyás Művek esztergályosa, Sztálinváros legjobb építői, a diósgyőri, ózdi és borsodnádasi kohászok.”

Kiemelték azt is, hogy 1945 óta a bányászatban „rendkívül nagy eredményeket értek el. Szénbányászatunk már 1951-ben 17,5%-kal emelt termelést az előző évhez képest. Ez a fejlődés ötéves tervünk döntő esztendijében még erősebbé vált, meggyorsult: az elmúlt esztendőhöz hasonlítva ez év októberében csaknem 28%-kal fokozta termelését.”

Az eredmények mellett a tudósító elmondta, hogy „népgazdaságunk gyorsuló fejlődése, egyre növekvő igényei, követelményei mögött széntermelésünk mégis elmaradt. Elmaradt annak ellenére, hogy a terv reális, teljesíthető.” Felhívta a bányák vezetőségének és a bányászok a figyelmét arra, hogy az „elkövetkezendő hónapok során fokozniuk kell erőfeszítéseiket ahhoz, hogy kiegyenlítsék adósságukat, hogy becsülettel felkészülhessenek az elkövetkezendő tervév feladatainak megoldására”.⁵⁰⁸

A JEGYRENDSZER MEGSZŰNT, A BEGYŰJTÉS MARADT

A „Falurádió” „Gazdakalendárium” című 1952. január 18-án reggel elhangzott adásában az új begyűjtésről szóló törvénnyel ismertették meg a hallgatókat. A törvény 1952-ben is „általában a gazdasági évre, vagyis a július 1-től a következő év június 30-ig terjedő időszakra állapítja meg a beadási kötelezettséget. Kivétel ez alól a tej, a baromfi, és a tojás, ami érthető is, hiszen ezek nem évszakhoz kötöttek, mint a termények”.

A műsor készítői emlékeztettek arra, hogy 1951-ben a „tejbeadást nem a begyűjtési törvény írta elő, hanem az még az előző évben kiadott rendelet alapján történt. Az ipari dolgozók, és általában a városi lakosság tej és tejtermékekkel való rendszeresebb ellátása érdekében az idén már törvény írja elő a tejbeadás módját”.

A törvényi szabályozás értelmében tehát a „8 kat. holdnál kisebb földterületen gazdálkodó dolgozó parasztok a tehénállomány után kötelesek

⁵⁰⁸ Hangos Újság. 1952. november 28. Archívum. Adásba ment: 1952. november 28. 19:00–19:30.

a tejbeadásra. A 8-tól 25 kat. holdon gazdálkodók pedig a földterület és a tehénállomány után teljesítenek tejbeadást.”

Azok a gazdák, akik 8 katasztrális holdnál kisebb területen gazdálkodnak és tartanak tehenet, „csak tejjel teljesíthetik a beadási kötelezettségüket”. Azok a gazdák, akik 8 katasztrális holdnál nagyobb területen gazdálkodtak, beszolgáltatási kötelezettségüket „részben tejjel, részben helyettesítő termékekkel” teljesíthették. Ők a tehéntej helyett „juhtejet, juhgomolyát, tojást vagy sertésszírt” adhattak be.

A sokgyermekes családok esetében a törvény megengedte a „tejbeadási kötelezettség mérséklésének” lehetőségét, hiszen a gyermekek fejlődéséhez több tejre volt szükség. A tejbeadást abban az esetben is mérsékeltek, ha a gazdák kötöttek „borjúnevelési szerződést”, hogy a nevelésre szánt borjút jobban lehessen szoptatni, s abból szebb állat fejlődjék”.

A baromfi- és tojásbeszolgáltatást az elmúlt évhez hasonlóan „a szántó, a kert, a rét a szőlő és a legelő együttes területe után vetik ki”. A törvény változatlan rendelkezése az is, hogy a „baromfi beadási kötelezettséget 60 százalékban sovány, 40 százalékát pedig hizott baromfival kell teljesíteni”.

A törvény rendelkezett a „tej 270 napon keresztül folyamatosan, naponként” történő beadásáról. „Indokolt esetben azonban több napra előre is be lehet adni.” A tejbeadás indoklásában az szerepelt, hogy a „tehén, ha leellett a következő elapasztásig mindennap adja a tejet”. A baromfinevelés és tojástermelés azonban nem ilyen folyamatos – tette hozzá a műsor szerkesztője.

A törvény a baromfi és a tojás szolgáltatását negyedévenként állapította meg az egész évben beadandó mennyiségből úgy, hogy az „I. negyedévben baromfiból legalább 15 százalékot, tojásból 30 százalékot, a II. negyedévben baromfiból legalább 10 százalékot, tojásból 40 százalékot, a III. negyedévben baromfiból 20 százalékot, tojásból is 20 százalékot a IV. negyedévben a baromfiból a fennmaradó 55, a tojásból a 10 százalékot kell beadni”.

A törvény rendelkezései értelmében tehát, „akinek az összes földje, szántó, kert, rét, szőlő és legelő együttesen mondjuk 8. kat. hold annak a baromfi beadási kötelezettsége 19 kiló 20 deka, tojásból pedig 320 darab”.

A propagandának eleget téve a műsor készítői úgy vélték, hogy ez a szolgáltatás „nem olyan megterhelés, amit ne lehetne teljesíteni, hiszen az egész tojásbeadási kötelezettség nem több mint 4 tyúk tojástermelése. A baromfi beadást 10 pár rántanivaló csirkével és 2 hizott libával

túl is teljesítik. Ennél pedig jóval több baromfit tartanak és nevelnek egy-egy háznál. Ahol meg nem nevelnek, azok nagyon rosszul teszik. Hiszen a sokból könnyebb adni, mint a kevésből.”

Az adásban a beadási kötelezettség teljesítésére példaként az elmúlt év eredményeit említették, majd annak a reményüknek adtak hangot, hogy ez 1952-ben is így lesz. „Persze akadtak egyesek, akik húzták-halasztották a beadást. No, az ilyenek most vakarhatják a fejüket. Hiszen a régit is teljesíteni kell, meg azután, az újjal is számot kell vetni, hogy ilyen többé elő ne forduljon. Akik a kötelezettségükről megfeledkeztek, azok most kettős gonddal fognak bajlódni, persze a maguk hibájából.”

„A hanyagok legtöbbször úgy akartak kibújni a felelősség alól, hogy hiszen nem is temett, megdögöltek a tyúkok, elpusztult a tehén. Persze a 100 eset közül az ilyen állítás 90-nél nem állta meg a helyét. Az ilyeneknek azután most megérdemelten fő a fejük. Akik pedig teljesítették a múlt évit becsületesen, azok már most számíthatják az újat, gondoskodhatnak az ez évről. Az ilyeneknek nincs gondja a régivel, nem okoz hát nekik nehézséget az új begyűjtési rendelet teljesítése sem.”⁵⁰⁹

A „Hírek” 1952. február 19-én kora reggel elhangzott összefoglalójában egyebek mellett az 1951. december elején kiadott jegyrendszer megszüntetéséről tájékoztatták a hallgatókat. A rendelet értelmében a „hús- és zsiradékjegy, illetőleg utalvány ellenében történő árusítást legkésőbb 1952. február 29-én meg kell szüntetni; ez után az időpont után a hús és zsiradék is teljesen szabadon, jegy nélkül vásárolható”. A rendelet kommentálásában szerepelt, hogy „február elsején, egy teljes hónappal a megállapított határidő előtt megjelent a rendelet a zsiradékjegy megszüntetéséről. Nem sokkal később, két héttel az előírt határidő előtt eltöröltük a jegyrendszer utolsó maradványát is: megszüntettük a húsjegyet. Pártunk és kormányunk ily módon határidő előtt teljesítette a jegyrendszer megszüntetésére vállalt kötelezettségét.”

A jegyrendszer megszüntetése „természetesen nem a szűken vett közellátási kérdés. Ez az intézkedés elválaszthatatlan része azoknak a gazdasági sikereknek, amelyek a párt és a kormány december elsejei határozata óta elértünk és egyben igazolja, fémjelzi e határozat helyességét. [...] December elsejétől kezdve még jobb munkára, pontos tervteljesítésre, még nagyobb éberségre és a körmönfont ellenséggel szemben még keményebb és találékonyabb harcra volt szükség, hogy a párt és a

⁵⁰⁹ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. január 18. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. január 18. 6:00–6:30.

kormány határozatának sikerét megszilárdítsuk. Ebben a küzdelemben munkásosztályunknak, dolgozó népünknek maga a határozat volt egyik legfőbb fegyvere”.

A jegyrendszer megszüntetéséhez hozzájárult még – a hivatalos magyarázat szerint – a Szovjetunióból szerzett tapasztalat, a „merész, előrelátó és tudományos gazdaságpolitika”, továbbá a „párt, az állam belső egysége, szilárd fegyelme és harcedzettsége, amely biztosította az előkészítés és végrehajtás határozottságát, és csírájában megsemmisítette a meglepett ellenség zavarkeltő próbálkozásait”.⁵¹⁰

A begyűjtési verseny eredményeiről és állásáról számoltak be a „Hírek” 1952. március 3-i esti kiadásában. Az összefoglalóból kiderült például, hogy Vas megyében „szorgalmazni kell a beadási kötelezettség teljesítését, különösen az élőállat, tojás és baromfibeadás terén. A járási és községi tanácsokra felelősségteljes munkát ró a begyűjtési törvény végrehajtása. Az állami fegyelmet nem sikerült mindenütt megszilárdítani, nem sikerült a begyűjtési kötelezettségeket hiánytalanul teljesíteni. Vas megye országos viszonylatban is az utolsók között kullog. A megyén belüli versenyben még a legjobb járások sem dicsekedhetnek eredményükkel.” A lemaradást számokkal is bizonyították a hallgatók részére, a legjobb eredményt a sárvári járás érte el a „süldőbegyűjtésben” 29,5%-os eredménnyel, az utolsó helyen a vasvári járás áll 11,2%-kal. Baromfibegyűjtésben szintén jelentős a lemaradás a megyében, hiszen csak 3,3%-os a teljesítés. A tojásbeadásból 4,3%-ot teljesített.

A hírosszefoglalóban kiemelték a megyéből Molnaszecsőd községet, ahol „becsülettel” teljesítették a beadást, a „tanács jó felvilágosító munkát végzett”, ennek eredménye, hogy a februári „vágómarha beadási tervét”, a település 128%-ra teljesítette. A tanács jutalomba részesített több gazdát is például, Berger József 17 holdas középparaszt 474 forintot, Molnár Kálmán „dolgozó paraszt pedig 181 forint jutalomban részesült”.

A beszámoló szerint Veszprém megyében sem volt sokkal jobb a helyzet az élőállat, a tojásbegyűjtés és a tejbeadás terén. A megyében egyetlen egy járás „sem teljesítette 100 százalékban januári és februári kötelezettségét”. A leginkább lemaradt járások, a devecseri, a pápai, a keszthelyi. A tojásbegyűjtést egyedül a sümegi járás „teljesítette túl”, január-februárban 106%-ot ért el. A baromfibegyűjtésben az elmúlt két hónap eredményei alapján a keszthelyi járás „tört az élre”, 79,5%-os

⁵¹⁰ Hírek. 1952. február 19. MTVA KI. Adásba ment: 1952. február 19. 5:30.

teljesítéssel. A tejbeadásban 3 járás „teljesítette 100 százalékon felül előirányzatát”. Az első helyen itt a devecesteri járás állt 119,3%-kal, a további sorrend, a pápai 113,2%-kal, a sümegi járás pedig 113%-os eredménnyel.

Csongrád megye begyűjtési statisztikáját a vágómarha-beadásban a csongrádi járás, a hízottsertés-begyűjtésben Szeged vezette. A baromfibeegyűjtés első negyedévi eredményei a makói járásban a legjobbak, a második helyen Szeged áll. A tojásbegyűjtési versenyben ugyanez a sorrend alakult ki. A leginkább lemaradt járasok a szentesi és Hódmezővásárhely. A zsírbeszolgáltatásban Szeged érte el a legjobb eredményt.⁵¹¹

A rádió vezetése meghatározta a „Falusi rovat” legfontosabb feladatait a tavaszi mezőgazdasági munkák idejére, az erről szóló jelentést a Rádió Kollégium 1952. március 13-i ülése fogadta el. A dokumentum bevezetőjében hangsúlyozta, hogy a „tavaszi munkák országszerte elkezdődtek. Bár a kedvezőtlen időjárás mintegy két héttel visszadobta a munkák végzésében, de a falun tapasztaltak mutatják, hogy az idén a felkészülés jobb, mint bármikor ez előtt. Nagy lendületet adott a falusi munkáknak a Rákosi elvtárs 60-ik születése megünneplésére való készülődés. A lendítőerő a most következő szakaszban április 4-ének megünneplése.”

Az ünneppel kapcsolatban a „Falusi rovat” munkájában a legfontosabb „agitációs” feladatokat a következőkben jelölték meg: „1. Felszabadulásunk évfordulójának megünneplésére úgy kell mozgósítanunk a dolgozóparasztsgot, a) hogy elmélyítsük a Szovjetunió iránti szeretetet, b) méltassuk, mit jelent a magyar nép számára a felszabadulás. c) ez a felismerés serkentsen a termelési feladatok, közöttük elsősorban az egész évi begyűjtési terv teljesítése, ennek érdekében a tavaszi munka a fejlett termelési eljárások [ismertetése] [és] minél jobb elvégzése.” [sic!] 2. Az agitációs munkának az a célja, hogy Rákosi 60. születésnapját követően is „tovább folytatódjék”. A műsorokban közölni kell, és be kell mutatni a mezőgazdasági „felajánlásokat”, és a műsorokban hírt kell adni a „jó és rossz teljesítésről”. A rovatban ismertetni kell a Földművelésügyi Minisztérium rendeleteit, amelyek a tavaszi munkák fő feladatait határozták meg. 3. A rovatban riportokat készítenek a falvakban élőkkel, „egyéni paraszttal”, a termelőlösövetkezet tagjaival, fiatalokkal, nőkkel, arról szólnak, hogy „mit köszönhetnek a felszabadulásnak, milyen volt az életük s mit értek el azóta”. 4. A műsorban

⁵¹¹ Hírek. 1952. március 3. MTVA KI. Adásba ment: 1952. március 3. 20:40.

feldolgozzák a *Szabad Népb*ben megjelent cikkeket: „mit köszönhet a magyar mezőgazdaság a Szovjetuniónak”. Például a földosztást, a szovjet gépeket, a termelési technológiákat. 5. Március második felében, a riportokban megszólaltatnak olyan embereket, aki arról mesélnek milyen volt az első találkozás a „szovjet emberekkel”. 6. A műsor készítői beszélgetnek olyan szovjet tudósokkal, aki segítenek a magyar mezőgazdaságnak, például a Szkoblikovval, aki a gyapottermesztés esetében adta át a termelési tapasztalatokat, amely azt eredményezte, hogy emelkedett a „termésátlag s a termelők jövedelme”, és hogy jelentős gyarapodást jelentett ez a népgazdaság számára. 7. A Szovjetunióban működő „termelési kultúrák” bemutatása. 8. A Szovjetuniótól „kapott vagy példájára alkalmazott gépek: kombájn, Sztálinyec traktor, előlhántós eke, exkavátor, kapálógép stb., hogyan könnyítik meg a paraszti munkát, s hogyan emelik a termésátlagot s így a jövedelmet, ezzel hozzájárulnak a falvak modernizációjához és „közelebb hozzák a falut a városhoz”. 9. Az új tudományos módszerek bemutatása a nagyüzemi termelésben. 10. A Szovjetunióban látogatást tett magyar küldöttség beszámolójának közzététele a műsor keretében. 11. A Szovjetunióban tanult ösztöndíjasok, a magyar tudós delegáció tapasztalatainak megismertetése a hallgatókkal. 12. A szovjet szakkönyvek és szépirodalom terjesztése a műsor keretei között.

A „Falusi rovat” talán legfontosabb feladata a begyűjtést segítő agitáció, a dokumentumban is kiemelten szerepelt, hogy „nem kampány, hanem egész éven át tartó”, állandó feladat. Tehát nem korlátozódik az évszakokra, hanem „rendszeresen” kell foglalkozni a műsorban a begyűjtés témakörével (tojás-, baromfi-, élőállat-beadás). „A tavaszi munkák agitációjánál” azt is el kell érni, hogy a „dolgozó parasztok a fejlett módszerek alkalmazásával azért is törekedjenek nagy terméseredményekre, hogy többet adhassanak az országnak. Nagyobb legyen tehát az állam terménykészlete, hiszen ez egész öt éves tervünk egyik fontos gazdasági tényezője.”

A „Falusi rovat” adataival szemben megfogalmazódott a „helytelen felfogás”, hogy a „beadással a falusi ember segíti a városit, a paraszt a munkást. A jövőben még többet beszéljünk róla, hogyan szolgálja a beadás az egész országot, tehát a dolgozó parasztság felemelkedését is.”

Az év folyamán többet kell a műsorban foglalkozni a termelőszövetkezetekkel, az eredményekkel, a szövetkezetek számának és tagságának növekedésével. Az állami gazdaságok működésével, a gépállomások jelentőségével, a gépi munkaerő előnyeivel, a traktoristák „különösen a női traktoros tanfolyamokról kikerülő” lányokkal.

„A begyűjtésre való nevelés állandó munkája mellett szakadatlanul napirenden kell tartanunk a negyedévi konkrét feladatokat, ezek teljesítésére mozgósítunk.”

Mindezek mellett fontos feladatként szerepelt a „Falusi rovat” programjában a „harc az osztályellenség ellen. [...] A kulákok különböző nyíltan a törvénybe ütköző cselekményei mellett igyekszünk minél élethűbben, valóságosabban megmutatni a magát jámbornak álcázó kulák igazi arcát. A klerikális reakció elleni harcot is elsősorban konkrét leleplezésekkel segítjük, természettudományos felvilágosító munkánk mellett.”

A dokumentumban az is meghatározták, hogy a „Falusi rovat” egyes adásainak műsorai milyen időpontokban és mekkora időtartamban mutassák be a korábban vázolt feladatokat. A rovat egyik legfontosabb műsora a „Falurádió” volt, amely hetenként 7 órás műsort ad, s amelynek legismertebb műsorfajtái a következők voltak: minden hétköznapi reggel félórás műsorral jelentkezik a „Gazdakalendárium”, az „Állami gazdaságok híradója” szerdánként délután 20 percben hallható. Péntekenként reggel 7 órakor a „Mezőgazdasági Híradó”, szombat délutánonként 35 percben a „Szövetkezeti Híradó” hallható. A „Falurádió” „Levelesládája” pedig vasárnap reggelenként jelentkezik 30 percben, rendeletismeretessel is. Mezőgazdasági riportok hallhatók még a „Hangos Újság” rovatában, s ebben a rovatban hangzik el az igen népszerű „Egy falu – egy nóta” című műsor is.⁵¹²

A tavaszi begyűjtési verseny eredményeiről számolt be a „Hírek” 1952. április 8-án elhangzott esti adásában. A hírósszefoglalóban az április 4-ével lezárult begyűjtési verseny eredményeiről szóltak. A híradások szerint a verseny első szakaszát a dolgozó parasztság nagy része „becsülettel teljesítette”. Kiemelkedő teljesítményt értek el mezőcsáti és edelényi járás „dolgozó parasztjai”, eredményükkel az ország 10 legjobb járása közé kerültek. A felszabadulás hetedik évfordulója tiszteletére a begyűjtési versenyben elért eredményeikért a „begyűjtési minisztérium vándorzászlaját, emellett a mezőcsáti járás 12 ezer forint, az edelényi járás 10 ezer forint jutalomba részesült”.

Veszprém városa páros versenyre hívta Várpalotát, április 4-e tiszteletére, a versenyt Veszprém nyerte 174%-os teljesítményével. Várpalota

⁵¹² Jelentés a Falusi rovat 1952. évi tavaszi munkáiról. Rádió Kollégium ülése 1952. március 13. MTVA KI. TD-369/3. 7. doboz.

„eddig mindössze 15 egész 5 százalékra” teljesítette sertésbeadási kötelezettségét.

Szabolcs-Szatmár megyében „sok termelőszövetkezeti csoport jóval túlteljesítette első negyedévi begyűjtési” tervét. Közülük is a nagyhalászi Petőfi Termelőszövetkezet az első negyedéves beadási kötelezettségét tojás, baromfi és sertésbeadásban „521 százalékra” teljesítette.

A tudósítás szerint jól halad a begyűjtés Nagynyáradon is, „ahol minden mozielőadás előtt »Szív küldit« küldenek azoknak a dolgozó parasztoknak, akik becsülettel teljesítették, vagy túlteljesítették begyűjtési tervüket. A félévi sertésbeadási tervük 77 darab és ebből már 58 darabot vittek a begyűjtő helyre”.

Baranya megyében már május 1-jei versenyfelajánlásokról szóltak a beszámolók. Az elsők között jelentette be a siklói járás, hogy a sertésbeadási tervét az ünnepre 120%-kal teljesíti túl. A győztes a Begyűjtési Minisztériumtól jutalomra számíthat.

Az április 4-ei verseny eredményeket tekintve a váci járásból Sződ község áll az élen. A gazdák a sertésbeadást 5, a baromfibeadást 50, a tojásbeadást 33%-kal teljesítették. A község gazdái „megfogadták [...], hogy a május 1-i versenyszakaszban is megtartják első helyüket a járásban”.⁵¹³

A „Falurádió” „Gazdakalendárium” című 1952. május 29-én elhangzott kora reggeli adásában egyebek mellett a májusi fagykárók utáni további teendőről tájékoztatták a gazdákat. Az elmúlt hét „rendkívül hideg időjárása az ország egyes részein, különösen a kerti veteményesekben, a kapásnövényekben több-kevesebb kárt okozott. Ezek a károk azonban – mint azt a népgazdasági tanács határozata is megállapítja – jó agrotechnikai és szorgalmas munkával kiküszöbölhetők.” A szakemberek szerint a legfontosabb feladat most a „fagykárt szenvedett vetés gyors helyreállítása, a hiányzó növények pótlása és a növényápolási munkák fokozott gonddal való elvégzése. A hiányokat elsősorban pótvetéssel kell helyreállítani, mindenütt lehetőleg azonos növényvel. Újravetés, illetve kikapálást, vagy kiszántást csak a legindokoltabb esetben szabad engedélyezni”. Nagyon fontos, hogy a vetések pótlását nem szabad ekével végezni, hanem „kizárólag porhanyító eszközzel”. Az ekével forgatott föld gyorsan kiszárad ebben az időben, így a maradék nedvesség is elvész. A legmegfelelőbb eszköz a talajban a növények pótlására a kultivátor (talajművelő eszköz, forgatás nélkül lazítja a talajt), a lókapa

⁵¹³ Hírek. 1952. április 8. MTVA KI. Adásba ment: 1952. április 8. 20:40.

vagy a gyommentes növénykultúrákban a fogas borona, legvégső megoldásként az újratetés.

Az egyik legfontosabb növény a kukorica, amely a felmérések szerint „kisebb- nagyobb mértékű fagykárt szenvedett”. A mezőgazdászok szerint azonban, ha növény föld fölött lévő szára és a levelei el is fagytak, a föld alatt lévő csúcsából újra hajt, és megfelelő ápolás esetén jó termést hoz. A fagy után legalább egy hét kell ahhoz, hogy megállapítsuk, milyen mértékben pusztult el a kukorica. Ezért május 30-áig sehol sem szabad újratvetni a kukoricát, a pontos felmérés után tehet dönteni a pótvetésről. A kukoricavetéseket június 5-ig kell kiegészíteni. Az addig elvetett kukorica – a szakemberek szerint – megfelelő ápolás mellett beérik, és akár jó termés is várható.

Az alapapellátás szempontjából legfontosabb növény, a burgonya esetében viszont akkor sincs szükség újraültetésre, ha a növény föld feletti szárai elfagytak, mert a fagy után 8-10 nap múlva újra kihajtanak. A burgonyatáblákon csak kapálást kell végezni, a növény feltöltésére csak az új hajtások 10-15 centiméteres növekedése után van szükség. A teljesen kifagyott növényt póttüteléssel lehet pótolni, az egész táblát nem szabad kiszántani. „Ahol burgonyavetőmag nem áll rendelkezésre, a hiányokat babbal kell kiegészíteni.”

A napraforgó esetében a szakemberek azt tanácsolták, hogy csak akkor kell újra ültetni, ha a gazdák megbizonyosodtak arról, hogy a növény levelei teljesen megfagytak és a „tenyészőcsúcs” is elpusztult. A teljesen kifagyott vetéseket azonban mihamarabb pótolni kell.⁵¹⁴

A júniusi változékony időjárás hol kedvezett a növényeknek, hol pedig visszavette fejlődésüket. A legfontosabb a gabona, jól fejlődik, napról napra sárgulnak a kalászkok – tájékoztatta „Falurádió” Gazdakalendárium” című 1952. június 25-i kora reggeli műsorában a hallgatókat.

Az őszi árpa aratása jól halad, a rozssal is hasonló a helyzet, és készülnek a legnagyobb munkára, a búza aratására, majd pedig a mielőbbi beadás teljesítésére. Ezzel kapcsolatban felhívták a műsor készítői a figyelmet arra, hogy a „törvény előírja, hogy a begyűjtési kötelezettséget a cséplés után azonnal teljesíteni kell”. A törvény értelmében, ha „valaki 24 órával a cséplés után még adósa az államnak, azt felszólítják kötelezése teljesítésre. Ha pedig valaki a begyűjtési kötelezettsége teljesítésének 48 órán belül nem tesz eleget, akkor megbüntetik. A büntetés abból

⁵¹⁴ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. május 29. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. május 29. 5:00–5:30.

áll, hogy felemelik a gabonabeadási kötelezettségét, emellett elszámoltatják, és kártérítést vetnek ki rá.” A parasztságnak tehát saját érdeke, hogy a lehető leghamarabb teljesítse a beadási kötelezettségét, ha ennek eleget tett, akkor öröltethetik a gabonát, és a „szabadpiacon értékesíthetik fölös terményeiket”.

A büntetés lehetősége mellett sokkal nagyobb teher a falunak, a közvetlen környezetnek a „haragja”. Ha a nem teljesítő gazdának megmondják, hogy „te ötéves tervünk megvalósulásának ellensége vagy, neked nem fontos az ország megerősödése, a béke védelme”. Ez a büntetésnél is „súlyosabban nehezedik a késlekedőre”, arról már nem beszélve, hogy „miképpen néznek arra az egy-két hanyagra, akinek hibájából a község a szabad forgalomból nem veheti ki részét”. A begyűjtési kötelezettség „gyors teljesítése tehát egyéni és országos érdek is”.⁵¹⁵

Augusztusban már javában csépezték a gabonát országszerte, a versenyről és a begyűjtésről számolt be a „Gazdakalendárium” 1952. augusztus 19-én hajnali adásában. A cséplésben és a begyűjtésben élenjáró települések közé tartozott Hegykő parasztsága, ahol az aratás után „egyenesen versenyben vitték a terményt a cséplőgéptől a begyűjtő helyre”. A településen „150 dolgozó paraszt vetélkedett páros versenyben az elsőségért”. A beadást azok is teljesítették, akik nem vettek részt a versenyben. A faluban „260 jól teljesítő dolgozó paraszt kapujára szegezték ki a kis »Békeharcos« táblácskát”.

„Versenyben álltak az utcák is. Az nyeri el a »Békeutca« meg tisztelő nevet, ahol a legtöbb békeharcos lakik” – a verseny még javában zajlik, tudósítottak a műsor készítői.

A faluban a legjobb egyéni teljesítményt Fejes József „dolgozó paraszt” érte el, ő az „örzője a község begyűjtési vándorzászlójának”. Az elismerés átvételekor elmondta, hogy még sohasem volt ilyen megtiszteltetésbe része. Majd hozzátette: „a felszabadulásig cseléd voltam az uradalomban, vagyis nincstelen. Amin van, azt mind a nép államának köszönhetem. Pedig szépem van. Sohase gondoltam, hogy valaha ilyen jó módú leszek. Hogyne siettem volna beadni mindazt, ami csak tőlem telt. Milyen ember az olyan, aki adós marad az államnak, amelytől szabad, emberséges életet kapott? Semmilyen!” – válaszolt Fejes József.

A rádió riporterének beszámolójából kiderült az is, hogy a faluban sokan halottak arról, hogy ha 110% felett teljesítik a beadást, akkor az Al-

⁵¹⁵ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. június 25. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. június 25. 5:00–5:30.

kotmány ünnepén díszoklevelet kapnak a begyűjtési minisztertől. A hír hallatán – habár már teljesítette a község a kötelezettségét – „mégis sokan bevittek egy-egy zsák gabonát” a begyűjtőhelyre.

Az elismerés híre más falvakban is lázba hozta a gazdákat. Szebenyben például „Dobokai Mátyás hat holdas [...] dolgozó paraszt már napok óta egyre azon osztozik az asszonnyal, milyen rámába is tegyék majd a díszoklevelet, szorgalmas munkájuk és becsületes kötelességteljesítésük elismerését. Az asszony aranyrámát akar, Dobokainak meg fekete polituros kerethez volna inkább kedve.” Dobokai a riportba elmondta azt is, hogy az oklevél nemcsak arra fogja figyelmeztetni, hogy a „nép állama iránt mindig becsülettel” teljesítse kötelezettségét, hanem arra is, hogy „milyen sivár is volt” az élete korábban.

Bicskén is „nehezen” várják az ünnepet azok a gazdák, akik 110% felett teljesítették a beszolgáltatást – számolt be a műsor riportere. A faluban Báder József 11 holdas gazda 140%-ra teljesítette gabonabeadási kötelezettségét. A beszélgetésben elmondta azt is, hogy a faluban nem mindenki „teljesítette még kötelezettségét. A dolgozó parasztok között is akadnak egyesek, akik halogatják a beadást.” Ezek a gazdák „előbe fekszenek a szabadpiacra tartó szekereknek. Afféle mindig spekuláló parasztok. Most is azt csinálták, hogy kevesebbet vetettek, mint amekkora területet bediktáltak. Úgy gondolták, majd kukoricát vetnek bele, és azt elpiacozzák. Úgy okoskodtak, ahogy a kulák suttogta [a] fülükbe. Most aztán rosszul jártak. Ha becsületesen dolgoztak volna, ha betartották volna a rendeleteket, most a fejük sem fájna, könnyen teljesíthették volna a beadást. Én három és fél hold búzát vetettem, 46 mázsát csépeltem róla. A beadás után maradt még jócskán a szabad-piacra is” – mondta Báder.

A műsorban hangsúlyozták, hogy a begyűjtési verseny elérte a csúcspontját. Az országos kép alapján elmondható, hogy a gazdák „túlnyomó többsége közvetlenül a cséplőgéptől becsülettel eleget tett beadási kötelezettségének. Nagyot fejlődött, öntudatosabb lett dolgozó parasztságunk egy esztendő alatt. Világosan látja, jobb sorsa, még szebb élete mennyire összefügg öt éves tervünk győzelmével. Ehhez a győzelemhez járul hozzá beadásával is.”⁵¹⁶

A „Gazdakalendárium” 1952. augusztus 28-án sugárzott riportját a Dél-Dunántúlon, a Bonyhádi járás Kisvejke községében készítette. A te-

⁵¹⁶ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. augusztus 19. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. augusztus 19. 5:00–5:30.

lepülés „nem mindig tartozott a jó községek közé. Még tavaly is csak döcögött itt a begyűjtés. De az idén már az elsők között voltak a kisvejkai dolgozó parasztok. Élen jártak Tolnában. Jó két hete elnyerték a szabadpiacot, és vígan vitték terményüket a vásárra.”

A riport készítője úgy vélte, hogy a község „igen jól példázza dolgozó parasztságunk öntudatosodását. Olyan dolgozó parasztok lakják ezt a falut is, akik felismerték, egy a sorsuk az országéval. Tudják, hogy jövőjük, további felemelkedésük attól függ, hogyan halad előre hazánkban a szocializmus építése, hogyan kelnek életre ötéves tervünk nagy alkotásai, a gyárak szárai, az új nagy energiatelepek, vízierőművek, szépülő életünk hatalmas útjelzői.”

A gabonabegyűjtést a kukoricáé követi majd, a gazdák elmondták, ez sem lesz könnyű feladat. „Ütközet lesz ez is, szemben az alattomos el-lenséggel, amely Kisvejkén is próbálkozott hátráltatni a gabonabegyűjtést. A dolgozó parasztok azonban leleplezték és visszaverték a kulákokat, meggyőzték, és magukkal ragadták a kishitűeket. Kiszabadították őket a kulákfonta hazugság hálóból.” A műsorban szereplő gazdák elmondták, hogy a „kulákok azonban nem egykönnyen adják meg magukat. Most is erősen fenik a fogukat, hogy ha már a gabonabegyűjtésnél vereséget szenvedtek, hátha sikerül zavart okozni a kukorica begyűjtésnél. Már széteresztették hazugság fullánkjaikat. A kisvejkai dolgozó parasztok azonban azt mondják: becsülettel teljesítettük a gabonát, idő előtt teljesíteni fogjuk a kukoricát is.”⁵¹⁷

A „Hírek” 1952. augusztus 30-ai esti összefoglalójának a begyűjtésről szóló híreiben beszámoltak a Zala megyei Petrikeresztúr eredményeiről. A község „dolgozó parasztsága a kenyércsata győzelmes befejezése után máris teljes lendülettel hozzálátott az őszi begyűjtés sikeres teljesítéséhez”. A híradásból kiderült az is, hogy az „elmúlt hét végén összeült a község valamennyi dolgozó parasztja, hogy megtárgyalja az eddig elért eredményeket és közben mutatkozott hibákat, és hogy megtegyék vállalkásukat a nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójára”. A fel-szólalók többsége úgy nyilatkozott, hogy felajánlásait „túlteljesítik” napraforgóból, kukoricából, burgonyából. Vállalásaikat már október 31-re teljesítik, ezzel eleget téve az őszi kapásnövények beszolgáltatásának. A községből már többen eleget tettek beadási kötelezettségüknek, így például Varga Ferenc „8 holdas középparaszt, aki már teljes egészében

⁵¹⁷ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. augusztus 28. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. augusztus 28. 5:00–5:30.

teljesítette napraforgó beadását. Baráth Józsefné kisparaszt pedig mind burgonyából, mind napraforgóból eleget tett kötelezettségének.”

A megyében található Bánfa községben – a hírek szerint – a gazdák „igen lemaradtak a beadásban”. Gabonából „mindössze 84 egész egy százalékra teljesítették tervüket” az egész ívi sertésbeadásukat tekintve összességében négy, vágómarha-beadásuk 11, baromfi-beadásuk 36, tojásbeadásuk 60%-os teljesítményt mutatott.

Jó eredményeket ért el a barcsi „Vörös Csillag” termelőszövetkezet, az elmúlt évhez hasonlóan hízott sertés beadását teljesítette. A szövetkezet július 28-án szállította az első 43 db hízót, 57 mázsa súlyban „az 1952–53 évi kötelezettség teljesítésére”.

A következő szállítmányt október végére ígérték, 85 darab 140 kilogramm körüli hízót, ezzel teljesítik a közel 239 mázsa kötelezettségüket. Ezenfelül 160 db süldő malac hizlalása is folyamatban van, december végére a legnagyobb részük már eladásra kerül. A termelőszövetkezet dolgozói ezeken kívül, mintegy 100 db hízó szabadpiacra is kerül.⁵¹⁸

Ugyancsak a begyűjtés újabb eredményeiről számoltak be a „Hírek” 1952. szeptember 25-i esti adásában. A hírósszefoglalóban először a Begyűjtési Minisztérium adatai alapján közölték, hogy a hetényi Zubornyák Sándor négyholdas gazda kukoricából a kötelező a 94 kg helyett 155 kg-ot adott be. A Kecskeméti járásban Kerekegyháza Gengeliczki Mihály „alapszervi párttitkár 146 százalékra teljesítette kukorica beadási kötelezettségét”. Tiszakécskéről is hasonlóan kimagasló eredményekről számolt be a minisztérium. Gajdos János, aki 7 holdon gazdálkodik, kukoricából 157, napraforgóból 105, burgonyából 103 százalékra teljesítette beadási kötelezettségét.

A Szentesi járásból is kedvező hírek érkeztek. A járás gazdái versenyben végzik az őszi mezőgazdasági munkákat és a begyűjtést. Vállalták, hogy a kukorica betakarítása után „négy napon belül úgy teljesítik” a beadást is, hogy „november elsejére az évi tervnek 120 százalékban eleget tesznek”. Begyűjtési tervükben szerepelt még a burgonya beadása november 1-jére 102, a napraforgó beadása október 20-ra szintén 102%-os teljesítése, valamint az őszi szántás időre való elvégzése is.

Izsákon a tanács Végrehajtó Bizottságának tagjai csatlakoztak a begyűjtési bizottsághoz, és a településen meglátogattak néhány gazdálkodót, hogy beszélgessenek velük „a hazafias köteleességteljesítésről”. El-

⁵¹⁸ Hírek. 1952. augusztus 30. MTVA KI. Adásba ment: 1952. augusztus 30. 20:40.

mondták a jövő évi terveket is, azt hogy „1953-ban 500 kombájn, 600 kéveköltő aratógép, 600 új traktor és más mezőgazdasági gépek érkeznek a falvakba, a gépállomásokra”. A tervek között szerepelt még 570 ezer katasztrális hold terület erdősítése az ötéves terv végéig. A gazdák-nak arról is beszámoltak, hogy eddig mit kapott a község, és mit kap még az ötéves terv folyamán.⁵¹⁹

A begyűjtés további eredményeiről szóltak a tudósítások az 1952. október 2-i esti hírösszefoglalóban is. A Makói járáshoz tartozó Kiszomborban lakó gazdák is kiváló eredményeket értek el a jelentések szerint, így Szatócs József gazdálkodó, aki kukoricából 150, napraforgóból 100 és burgonyából 110%-ra teljesítette a beadást. Ugyancsak a faluban lakó Balogh József is hasonló eredményeket ért el, kukoricából 102, napraforgóból 100%-ot teljesített.

A Sándorfalván élő Budi János gazdálkodó gabonából 100, kukoricából 120 és burgonyából 105%-ra teljesítette kötelezettségét.

A hírösszefoglalóban a november 7-e tiszteletére érkező páros versenyfelhívásokról is beszámoltak. Például Győr-Sopron megyében a soproni és a tétai járás között induló páros versenyről. Az ünnep alkalmából a települések vállalták, hogy kukoricából 105, burgonyából 110, napraforgóból 101, szénából 115, tojásból 120%-ra teljesítik az éves tervet. A negyedik negyedévi sertésbeadási kötelezettségüknek pedig 60 százalékbán tesznek eleget november 7-re.

A hírek negatív példákra is beszámoltak, így Hízó János „31 holdas szerepi kulák 196 kiló burgonyát szedett fel anélkül, hogy bejelentette volna a tanácsnál. Rég lejárt már a beadás határideje is, amikor leleplezték. Ekkor azzal takarózott, hogy éppen most akarta bejelenteni. Bármilyen furfangos is volt azonban Hízó kulák, a dolgozókat nem tudta félrevezetni. Bíróság elé állították és a törvény kijátszásáért, nyolc hónapi börtönre, ezer forint pénzbüntetésre és ezer forint értékű vagyonelkobzásra ítélték.”

Kukoricalopásért a kisvárdai bíróság hozott ítéletet Tóth Miklós és Rosta János szabolcsveresmarti „munkakerülők” ügyében. A két férfi 110 kg kukoricát lopott el a szántóföldről, és eladta Szabó Károly „volt nyilas pártszolgálatosnak”. A bíróság a tettükért a „begyűjtés sikerének veszélyeztetéséért nyolc-nyolc hónapi börtönre, Szabót pedig orgazdaságért hat hónapi börtönre ítélte”.⁵²⁰

⁵¹⁹ Hírek. 1952. szeptember 25. MTVA KI. Adásba ment: 1952. szeptember 25. 20:40.

⁵²⁰ Hírek. 1952. október 2. MTVA KI. Adásba ment: 1952. október 2. 20:40.

A termelőszövetkezeti mozgalom eredményeiről számot be a „Szövetkezeti Híradó” 1952. október 25-i adásában, a Központi Statisztikai Hivatal jelentésére támaszkodva. A számok alapján a szövetkezeti csoportok „szántóterülete 42%-kal, a családok száma 37%-kal nagyobb, mint egy évvel ezelőtt. Az új belépők között egyre több a középparaszt”. Az állatállomány növekedése szintén az elmúlt évhez képest 123%-kal nőtt. A jelentés arról is beszámolt, hogy az országban sok az olyan termelőszövetkezet, ahol a „legfejlettebb termelési módszerek alkalmazásának eredményeképpen az átlagosnál jóval nagyobb volt a jövedelem, és a fejlődés”. Példának a Szekszárdi járás tengelici Petőfi termelőszövetkezetét említették, ahol „egy év alatt a taglétszám 129-ről 307-re, a földterület 846 holdról 2500 holdra növekedett”.

A Hajdúszoboszlói járás nagyhegyesi községében az „Október 22 Termelőszövetkezet” állattenyésztője Nyújtó Ilona, ő készítette a szövetkezet téli takarmányozási tervét. Ebben 108 szarvasmarha, 104 sertés, 502 juh és több mint 1500 baromfi téli ellátása szerepelt. Elkezdődött a növények silózása, a takarmány részét pépezi a kukoricaszár mellett a cirok, a napraforgófej, az árpa szalma, a törek és a répafej. Az állatok részére eddig 800 köbméternyi silógödört töltöttek meg, és új árok építéséhez is hozzáfogtak. Az eredményeikkel hozzájárulnak az „állattenyésztési terv” sikeréhez.

A műsor készítői a begyűjtési eredmények, munkaverseny-felajánlások mellett bemutatták azt is, hogyan öltözködnek a gazdaasszonyok vidéken, mindezt a Nagykanizsáról hozott riportjukból ismerhettük meg. Ha legcsinosabb asszonyt kellene megkeresni a városban, az nem lenne könnyű feladat, ha az öltözetet vizsgálnánk. Az elsők között Erdélyinét kell megemlíteni. A riportban elmondta, hogy nem régen, „alig 8 eszten-deje még hétköznapi-vasárnap egyaránt kopottan járt. Ma meg válogat a ruhákban, szinte minden gyűlésre, minden ünnepre másképp öltözik. Telik neki.” A „Vörös Csillag Termelőszövetkezet” egyik legkiválóbb dolgozója, ebben az évben „már közel 500 munkaegységet gyűjtött”. Új kultúrházat „avatott a milliomos termelőszövetkezet”, Erdélyiné „ott ült az első sorokban. Irigykedni nem kell rá – mondták a riport készítői –, hiszen bármelyik szövetkezeti asszony a nyomába eredhet a munkában is, az öltözködésben is”.

A Mohács közelében fekvő lánycsóki „Csillag” termelőcsoport gypotszedő lányai „nótaszóval végzik munkájukat. A sor végén pár szóra megállnak, körülfogják Frecs Mártát, aki napi egy mázsás teljesítménnyel dolgozik. A lány szívesen átadja munkamódszerét Kerekes Annának is, a többieknek is. S hogy még jobb kedvvel kövessék a példáját,

elmeséli, hogy a keresetéből nagy lakodalmat csapnak ősszel. A kengyelével nem lesz gond: a napi hét és fél munkaegység mellett kedvezményes áron ruhaanyagot is kap bőven. Az ilyen lányos tereferének azután komoly eredményei mutatkoznak. Alig van már olyan szedő a lánycsóki tszcs-ben, aki 40–45 kilónál alább adná naponta.”⁵²¹

A „Gazdakalendárium” 1952. november 27-én elhangzott reggeli adásában a műsor készítői azokra a „kulákokra” hívták fel a figyelmet, akik „szabotálni” igyekeztek az állattartást és terménybeszolgáltatást. A műsor készítői a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kállósejéni „kulákparadicsom” lakóit látogatták meg. A faluban lakó „Karácsonyi Jánosné nem teljesítette sertésbeadási kötelezettségét, és telesírta a falut, hogy nincs mit beadnia. Azt hajtogatta, azért nem nevel sertést, mert temett kukoricája, nincs mivel takarmányozni a jószágot, így aztán maga sem vág disznót az idén.” A község tanácsa elszámoltatta az asszonyt a portáján. A riportban elhangzottak szerint az asszony éppen a begyűjtési bizottság tagjainak megérkezésekor „szép étkezési burgonyát az aprójószágnak vetette oda, ahelyett hogy burgonya beadási kötelezettségének eleget tett volna. De ezen kívül az öt mázsa válogatott burgonyán kívül még húsz mázsa burgonyát talált nála a szárkupac alá dugva. A padláson hároméves sonkák lógtak, nem is szólva egy frissen vágott sertés húsáról és zsírájáról. Ezt persze engedély nélkül, feketén vágta le a kulákasszony, akinek férje, Karácsonyi János most is börtönben ül gabonarejtegetésért. A padláson mintegy tíz mázsa kukoricát találtak, de Karácsonyné inkább hagyta, hogy a jószágai az éhségtől szédelegjenek, semhogy hozzányúlt volna a kukoricához, nem is szólva arról, hogy nem teljesítette beadását ebből a terményből sem.”

A faluban lakó Magyar György sem kért engedélyt a hatóságoktól a sertések levágásához. A tanács munkatársai a házában tett látogatás során megtalálták a padláson „rejtegetett” húsz mázsa kukoricát, amit arra számítva rejtett el, hogy, majd ha feljebb megy az ára, „elfeketézi”. A riport szerint „ez a kulák azzal hancegett, hogy túljár minden tanácselnök eszén és akármilyen lesz, ő nem nevel jószágot, nem tart állatot, hiszen annyi mindig lesz a háznál, amennyi neki elég”.

A korábbiakhoz hasonló példaként mutatta be műsorában a „Gazdakalendárium” Simon Imre „kulákot”, aki szintén Kállósején lakosa volt. A riportban elhangzott, hogy a Simon „naponta csak egyszer fejte

⁵²¹ Falurádió. Szövetkezeti Híradó. 1952. október 25. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. október 25. 18:00–18:30.

meg a teheneit, azt is tessék-lássék módra és gőgösen híresztelte, hogy neki már van mit a tejbe aprítani, több tejre nincs szüksége, ha a városiak tejet akarnak fejjenek maguknak”. A malacokat sem gondozta, a riport szerint „elzavarta a háztól két szép malacát azzal, hogy ő ugyan nem neveli fel beadásra, ha az állam akarja, fogja el és hizlalja meg őket”.⁵²²

Az őszi terménybeszolgáltatási határidő november 30-a, a „Gazdakalendárium” 1952. november 29-én elhangzott reggeli adásában rövid helyzetképet adott a begyűjtés állásáról. A riport szerint a „páros versenyben álló dolgozó parasztok, a községek, tszcs-k, járások, megyék keményen harcolnak, hogy kukorica, burgonya és napraforgó tervüket november 30-ra maradéktalanul teljesítsék”. A verseny nagyon szorossá vált az utolsó héten, az eddigi eredményeket látva nehéz lenne megjósolni, hogy melyik megye nyeri el a Minisztertanács vándorzászlaját, „Rákosi elvtárs zászlaját”.

A gabonafélék beadásával a verseny még nem ért véget, ezt követően kell még eleget tenni a tojás, a baromfi és a hízott sertés beszállításának. A gazdák „nagy része igyekszik mielőbb teljesíteni még hátralévő kötelezettségét. Ez nagyon fontos, hiszen ez biztosítja a „közellátás zavartalanosságát”.

A riportban elhangzott a figyelmeztetés, hogy a sertést az „előírt 128 kilós” súly előtt ne adják be. „A nép ellensége, a kulák beszéli rá erre az elmaradottabb dolgozó parasztokat. Ezzel is, mint minden alattomos cselekedetével, elsősorban magának a beugratott parasztnak árt, de kárt okoz egész népgazdaságunknak is.” Az állattartók szerint a sertések az utolsó időben szednek magukra a legtöbbet, ebben az időszakban „már minden deka kukorica zsírrá válik. A hizlalás megszakításával tehát a dolgozó paraszt elesik a nagyobb jövedelemtől, népgazdaságunk pedig kevesebb zsírhoz jut”. A gazdák tehát akkor járnak jól, ha a beadásra szánt sertéseket „126 kilóra hizlalják”.

A riportban ismertették a vásárosmiskei paraszttasszonyok vállalását, amely szerint a „községükben senki sem lehet adósa tojással vagy baromfival a nép államának”. Ezt követően a faluban „napról-napra emelkedett [...] a tojás és baromfi beadás”. A falu a tojásbeadást 129%-ra teljesítette, és hamarosan teljesíti a baromfi beadási tervét is, mert már „túlhaladta a 95 százalékot”. A vásárosmiskei asszonyok példaként szol-

⁵²² Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. november 27. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. november 27. 6:00–6:30.

gáltak a többi település számára is. A riport végén felszólítottak minden községet, hogy a „tojás és baromfi beadást december 21-e tiszteletére” teljesítse.⁵²³

A sertésbeszolgáltatás mellett fontos a zsírbeadás, erre hívta fel a gazdák figyelmét a „Gazdakalendárium” 1952. december 17-én reggel elhangzott adásában. A tanácsok feladata a pontos nyilvántartás arra vonatkozóan, hogy „kitől mennyi kell begyűjteni”, ez vonatkozik a zsírra is.

A riportban példaként a nagyigmándi tanács működését mutatták be, „ahol a községi tanács alaposan számon tartja mindenkinek a kötelezettségét, de számon tartják maguk a dolgozóparasztok is, mert a sertésvágás után 24 órán belül beviszik a kötelező zsírmennyiséget”.

A műsorban figyelmeztették a gazdákat arra, hogy a zsírbeadást mennyiségre is teljesítsék. Elítélendő példaként említették Szűcs G. Péterné mezőtúri gazdaasszonyt, aki „15 kiló zsír helyett 8 kiló zsírt akart beadni, mondván, hogy elég lesz tán ennyi is. Vajon mit szólna Szűcsné, ha villanyt csak a szomszédig vezették volna el, az ő házába nem került volna a villanyfényből? Vagy ugyan mit szólna, ha a kultúrházba megérkezve valaki elvinné azt a széket, amire le akar ülni, hiszen elég lesz oda eggyel kevesebb ülőhely is. Vagy mit szólnának azok, akik részére a munkások a hidat nem építenék meg a folyó túlsó partjáig, hanem a víz felett a parttól 3 méterre vége szakadna a hídnak. Pedig azok, akik nem adják be az előírt zsírmennyiséget teljes egészében, éppen így tesznek.”⁵²⁴

A SZEMÉLYI KULTUSZ CSÚCSÁN – RÁKOSI MÁTYÁS 60 ÉVES

A 1950-es év első felében erősödött fel Rákosi Mátyás körül a személyi kultusz. Rákosi Mátyás születésnapjához, Sztálin 1949. december 21-i születésnapja adta a követendő modellt. Az ünnepre már az év eleje óta készültek termelési felajánlásokkal, munkaversenyekkel, ajándékokkal, nagygyűlésekkel, kiállításokkal, könyvekkel, versekkel. A termelési felajánlásokat az üzemek, a gyárak dolgozói, a vidék parasztsága, az értelmiség tette. Az ünnepről, a felajánlásokról és az eredményekről pedig a rádió tudósított.

⁵²³ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. november 29. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. november 29. 6:00–6:30.

⁵²⁴ Falurádió. Gazdakalendárium. 1952. december 17. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. december 17. 6:00–6:30.

Még jóval az „ünnepnap” előtt, 1952. február közepétől a rádió hírei jórészt arról szóltak, hogy „egyre szélesedik a versenymozgalom március 9-e tiszteletére”. Pécsbányán a Haraszi-csapat tagjai napi tervüket 148%-ra teljesítették. A Rákosi Mátyás születésnapja tiszteletére megindult versenymozgalom „jelentős eredményeket” hozott országszerte. A sztálinvárosi „Turi brigád egy hét alatt 2588 köbméter föld, kő és betonmunkát végzett, 300 százalékos átlagteljesítményt ért el és február 12-én befejezte márciusi havi tervét”.

A versenymozgalom a vidéket is megmozgatta. A sárbogárdi járási tanács vállalta, hogy a dolgozó parasztnak körében végzett felvilágosító munka segítségével megszüntetik a tojás- és baromfibeadásban mutatkozó lemaradásukat. Ercsi községben hasonló felajánlás nyomán egy nap alatt 300 kilogramm baromfit adtak be a dolgozó parasztnak. Lajoskomáromban „Simon György és Nagy József középparasztnak 300, illetve 720 tojást adtak be, és ezzel félévi kötelezettségüket teljesítették”.⁵²⁵

„Népünk nagy ünnepe előtt” címmel jelent meg 1952. március 3-án a *Rádió Újság* cikke, amelynek bevezetőjében az olvasható, hogy „Rákosi Mátyást tiszteli, és forrón szereti népünk apraja-nagyja. Szerte e dolgos, daloló hazában, minden városban és faluban, üzemben és szövetkezetben, iskolában és tudományos intézetben, kultúrházban és laktanyában, szó és dal Őt köszönti: népünk legnagyobb fiát. Sokezer nyi ajándékot, szívből jövő jókívánságot küld a magyar nép a szeretett apának, Rákosi elvtársnak.”

„Könnyű a dolga a sajtónak, könnyű a dolga a Rádiónak. Mindezt a sugárzó szeretetet, mindezt a hegyeket mozdító erőt, egekig csapó örömet kell visszaadni...”

A rádió műsoraiban azt kell megmutatni, hogy „Rákosi elvtárs örököse a magyar szabadság nagy harcosainak, a magyar nép nagy fiainak és azok közt is a legnagyobb, mert beteljesítője a célnak, amelyért azok küzdöttek: a magyar nép felemelkedésének”.

„A Rádió hullámain is megköszönik jövőnk reménységei, mosolygó gyermekeink a szerető apai gondoskodást, boldog vidám életüket. A gyermeki ákom-bákom írások, levélkéik, versecskék az írólapokon, a kis egészséges szívek háláját hordozzák, büszkén írják a tavaszi szélben lobogó zászlójukra: Rákosival előre!”

„Hozzáfordulnak a Rádión keresztül is a magyar asszonyok, akik néki köszönhetik szabadságukat, melengetett álmaik megvalósulását.”

⁵²⁵ Hírek. 1952. február 17. MTVA KI. Adásba ment: 1952. február 17. 12:00.

„A nép muzsikusainak dala, zenéje árad Rákosi elvtárs felé a rádión keresztül. Új dalok, új zeneművek születnek, amelyek népünk dalaivá válnak, népünket segítik a további harcban.”

„A magyar nép költőinek, íróinak szavát is halljuk a Rádióban. A nép szeretetét tolmácsolják versekben, elbeszélésekben és hálájukat azért, hogy szabadon, bátran írhatnak, alkothatnak.”⁵²⁶

Hosszabb riportok is születtek, amelyekben az ünnepi készülődésről szóltak. Március 5-én a rádió Miskolcra sugározott „irodalmi riportot”. A bevezetőben elhangzott: „Borsod megye szereti Rákosi elvtársat”. Mindezt néhány eredménnyel támasztották alá, így például a putnoki gépállomás javítóbrigádja „több mint négyszázezer forintos megtakarítást ért el már eddig is”. A Dióházi Állami Gazdaság baromfitelepének vezetője, Nagy Dánielné „versenyre hívta ki az ország összes baromfitelepének dolgozóját Rákosi elvtárs születésnapja tiszteletére”.

A rádió riportere eljutott Mezőkövesdre is, ahol találkozott Kis Jankó Bori nénival, a népművészet későbbi mesterével, aki a matyó hímzések előrajzolásával köszöntötte Rákosit. A látogatás alkalmával ígérte meg a megyei tanács képviselője, hogy a 76 éves országosan ismert Kis Jankó Bori néni házába bevezetik a villanyt.

A riport készítője többször is említette, hogy a hímzést készítő asszonyok „annyiszor gondoltak Rákosi elvtársra, ahányat öltöttek a tül-vel...”⁵²⁷

1952. március 6-án délután hangzott el a „Téged köszönt ma minden dalunk” című műsorban Szabó Pál köszöntője: „Rákosi Mátyás hatvan éves.” Az író elmondta, hogy 1945 előtt soha nem látta személyesen Rákosit, de amit hallott róla a Tanácsköztársaság katonáitól, „az valami egészen nagy emberi tisztaságot, értelmet, keménységet, harcot és a jó-ságot jelentett”.

A háború alatt a Moszkvából közvetített „Kossuth-leadóban [...] Rákosi szava túlnőtt mindenféle zavaró mesterkedésen, beharsogta a magyar égbe, a magyar faluk irdatlan rengetegébe, hogy emberek, a gyilkosoknak, rablóknak, becsteléneknek és tolvajoknak ne higgyetek”.

Majd „negyvenöt tavaszán a felázott dülők, mezők, szántások rengetege a Rákosi Mátyás nevéől volt hangos. Az uradalmi földeket szétosztó parasztok adogatták egymásnak a nevét, gázolták a felfakadt szántásokat, tocsogókat...”

⁵²⁶ Népünk nagy ünnepe előtt. *Rádió Újság*. 1952. március 3–9. 3.

⁵²⁷ Juhász Tibor: Ünnepre készül az ország népe. Irodalmi riport. 1952. március 5. Archivum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. március 5. 17:00–17:30.

Szabó Pál ekkor ismerte meg Rákosit, aki neki irodalmi tevékenységében is segítséget nyújtott. Ugyanis 1949 nyarán jelent meg az 1945 utáni magyar falu életét bemutató *Isten malmi* című regénye. Először gratuláltak neki, majd az „illetékesnek tetsző” kritikusok levágták a művet, s az író egyenesen reakciónak mondták. A telefon elnémult, a baráti hangok végső akkordja fakón, s tévován szálltak el az űrben... Múltak a napok és végre hosszas hallgatás után megszólalt a telefon: Rákosi Mátyás beszélni akar velem... néhány szavával szétozslatta körülöttem a majdnem végzetesnek induló megnemértéseket, lekicsinyléseket, talán irigységeket, anélkül, hogy ugyanakkor másnak, a reá érdemeseknek, vagy nem érdemeseknek a legcsekélyebb bántódást is adott volna.”

Rákosi ekkor mellé állt: „határozottan megmonda, hogy az Isten malmi neki tetszik, jó könyvnek tartja...” És ekkor hirtelen a kritikák is dicséretbe fordultak. Szabó Pál akkor a következőt írta: „Nos, micso-da megnyugvás az író számára, hogy a nehezen, vagy egyáltalán tisztázhatatlan vitákban, kérdésekben végső fokon ott van Rákosi elvtárs...” Köszöntését így zárta: „sok születése napját érjen Rákosi elvtárs erőben és egészségben, ezt is tölthessük el békességben!”⁵²⁸

A Rákosi-kultuszt igyekeztek történelmi előzményekkel is hitelesíteni. Az 1919-es Tanácsköztársaság eseményeibe betöltő szerepéről is készítettek műsort, amely 1952. március 7-én hangzott el. Már akkor is mondták, hogy a „szociáldemokrata árulók mesterkedései ellen folytatott harcban rendkívül nagy szerepe volt a Tanácsköztársaság legfiatalabb népbiztosának, Rákosi Mátyásnak. [...] Rákosi elvtársat a dolgozók bizalma a fegyveres harcban is mindig a legnehezebb, a legveszélyesebb helyekre állította – oda, ahol igazi kommunista helytállásra, bolsevik határozottságra volt szükség.”⁵²⁹

1952. március 9-én eljött a „nagy nap”. Reggel fél kilenckor a „Falu-rádió levelesládájában” ismertették a Rákosihoz szóló felajánlások eredményeit: Helesfa dolgozó parasztjai az első negyedévi baromfi-, tojás- és élőállat-beadásukat teljesítették a születésnap idejére.

Karacsics Tádé délszláv dolgozó paraszt március 9-ére befizette első félévi adóját. A gyomai gépállomás dolgozói is levelet küldtek a „Falu-

⁵²⁸ Téged köszönt ma minden dalunk. Szabó Pál: Rákosi Mátyás hatvan éves. 1952. március 6. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. március 9. 17:00–17:40.

⁵²⁹ Népünk szabadságáért. Rákosi Mátyás életéből. A Magyar Tanácsköztársaság hős harcosa. 1952. március 7. Archívum. Műsorboríték. Adásban ment: 1952. március 7. 19:00–19:30.

rádiónak”, amelyben tudatták, hogy gépeiket hat nappal a vállalt határidő előtt kijavították, és megtakarítottak 32 ezer forintot az újításokkal.

Ocskai Józsefné a bánhidai Szabadság tszcs-ből szintén felajánlásuk teljesítéséről írt: határidőre felépítettek egy istállót, amely 80 ló tartására alkalmas.

A balatonboglári nőitraktoros-képző iskola egyik növendékének levelével zárta adását a „Falurádió”. „Drága Rákosi Elvtárs! Áldozatos életéből tanulunk kitartóan dolgozni békénkért, szocialista hazánkért” – írta Balogh Teréz traktorosnak tanuló lány. Majd folytatta: „Megígérjük drága Rákosi elvtárs, hogy itt az iskolán is példáját követjük, hogy minél jobb gyakorlati munkát végezhesünk... Hatvanadik születésnapja alkalmából szívünk egész melegével kívánjuk, hogy igen sokáig éljen közöttünk jó erőben, egészségben, hogy még sokáig vezethessen bennünket, szocialista hazánkat építő munkánkban.”⁵³⁰

1952. március 9-én este a rádió gyermeklevelekkel zárta az ünnepi megemlékezés napját. A levelek a múlt szörnyűségeiről, a jelen eredményeiről, szépségéről szóltak. Mindezt Rákosinak köszönték, akit apjukként emlegettek. A levelekből a túlárado hála, a rajongó szeretet, a végtelen elismerés áradt Rákosi felé.⁵³¹

Urbán Ernő írása a *Rádió Újság* hasábjain 1952. március 10-én jelent meg. Az ismert író köszöntőjében emlékezett: 1945 májusában találkozott Rákosival, aki egy konferencián az ország újjáépítését ígérte. Az eredmények őt igazolták. A nép, az ország eredménye az ő munkáját dicséri. „Büszke vagyok rá – írta Urbán Ernő –, hogy magyar vagyok, egy a milliókból és hálás, amiért nagy idők tanújaként láthatom, hogyan forr össze a haza minden becsületes dolgozója rajongásig szeretett vezérével.” Majd e „rajongás” hangján szólt: „Éljen soká Rákosi elvtárs az emberi kor végső határáig! Éljen soká erőben, egészségben, népe szeretetében... Legyen tanúja egy kicsi, de nagyra nőő ország, soha nem látott felvirágzásának.”⁵³²

Az ünnep elteltevel a március 9-i vállalások teljesítéséről, az elért eredményekről számolt be a „Hírek” 1952. március 10-én délelőtti kiadásában. Így arról, hogy a Mályi Téglagyár dolgozói üzembe

⁵³⁰ Falurádió. A falurádió levelesládája. 1952. március 9. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. március 9. 8:30–9:00.

⁵³¹ Rákosival előre. Egy csokor gyermeklevél Rákosi Mátyás születése napjára. 1952. március 9. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. március 9. 20:20–21:00.

⁵³² Urbán Ernő: Vers és virág helyett. *Rádió Újság*. 1952. március 10–16. 3.

helyezték – ígértüknek megfelelően – az első préselőgépet. A Dinamo Elektromotor és Gépgyár dolgozói március 8-ig terven felül 355 motort gyártottak. A MAVAG szerszámgyára Rákosi Mátyás 60. születésnapjára elkészítette az új típusú elektromos vezérlésű esztergatkormány mintapéldányát. A tiszai állami gazdaság dolgozói vállalásait 193%-ra teljesítették. A budapesti földalatti gyorsvasút építése is „felgyorsult”: „amíg az első akna a Rákóczi úti munkahelyen 10 hónapig épült, addig a Blaha Lujza téri akna már 3 és fél hónap alatt elkészült”.⁵³³

Az 1952. március 10-én délután elhangzott híresszefoglaló a külföldi sajtó Rákosi Mátyás születésnapjára írott cikkeiből mutatott be néhányat. A *Neues Deutschland*, a Német Szocialista Egységpárt központi lapja ismertette „Rákosi Mátyás küzdelmekben és eredményekben gazdag életútját”. Kiemelte, hogy az „ő nevéhez fűződik a népi demokratikus Magyarország minden győzelme: a belső reakció, a Tito-klikk zsoldjában álló Rajk-banda felszámolása, új népi demokratikus alkotmányának megteremtése, az ötéves terv kidolgozása, a győzelmek, valamint a nagy eredmények hosszú sora”. A cikkben megemlégették, hogy neki köszönhető Magyarország és az NDK közötti barátság.

A *Rudé Právo*, a Csehszlovák Kommunista Párt központi lapja is vázolta Rákosi életútját. A csehszlovákok kiemelték: „Magyarországgal bennünket most közös cél köt össze: a szocializmus építése, a békeharc, amelyet a Szovjetunió és a nagy Sztálin vezet.”⁵³⁴

Ugyancsak március 10-én, az éjféli hírekben ismertették a moszkvai lapok születésnapjára írásait, amelyek viszonylag visszafogottak voltak. Beszámoltak Rákosi ünnepélyes köszöntéséről az Operaházban. Ismertették Gerő Ernő itt elhangzott ünnepi beszédét, de saját kommentárt nem fűztek hozzá. Válogatást közöltek a kommunista és munkáspártoktól Rákosi címére érkezett üdvözlő táviratokból.⁵³⁵

Az ünnepi rádióműsor halmazából csak részleteket, kiragadott példákat tudunk munkánkban bemutatni. A születésnapjára megemlékezés áradata ennél sokkal szélesebb volt. Erre utalnak a felkészülésről, az adásokról készült jelentések. Az 1952. március 12-éről fennmaradó jelentést a rádió Agitációs és Propaganda Osztályának vezetője, Hajdú Pál készítette, amely már tartalmazta az ünnepi műsorok rövid értékelését.

⁵³³ Hírek. 1952. március 10. MTVA KI. Adásba ment: 1952. március 10. 10. óra. A gazdasági nehézségek miatt a metró építését 1953-ban – további intézkedésig – Nagy Imre leállította. Az építés csak 10 év múlva, 1963-ban indult újra.

⁵³⁴ Hírek. 1952. március 10. MTVA KI. Adásba ment: 1952. március 10. 17. óra.

⁵³⁵ Hírek. 1952. március 10. MTVA KI. Adásba ment: 1952. március 10. 24. óra.

Beszámolt arról, hogy a felkészülés február első hetében elkezdődött. Hét munkatársat a jelentősebb ipari városokba helyeztek ki, akik napon-ta kétszer számoltak be a legfrissebb ünnepi eredményekről. A legtöbb híradást az Ipari rovat állította össze. A mezőgazdaság eredményeit a direkt ismertetések mellett az „Egy falu – egy nóta” és a „Jó munkáért – szép muzsikát” című műsorokban helyezték el. A Népművelési rovatban megjelentek a Rákosi születésnapjára készült új zenei és irodalmi művek. A Sportrovat közölte a neves sportolók interjút a „Mit köszönhet a magyar sport Rákosi elvtársnak” cím alatt. „Katonáink üzentek – írja a jelentés – szüleiknek, rokonaiknak, üzemeikbe, volt munkahelyeikre, hogy erősítsék a március 9-i versenyszakaszh lendületét. Budapest és Miskolc között közlekedő gyorsvonaton élő riportban mutatták be a vasutasok munkáját, az útvonalon épülő gyárak, szövetkezetek felkészülését a születésnapra.

Hajdú Pál megjegyezte, hogy ennek az akciónak a technikai kivitelezése gyenge volt. Mindenesetre a hallgatók véleménye szerint – állította – a rádió megemlékezéseinek, versenyfelhívásainak nagy szerepe volt a termelés emelkedésében. Ennek ellenére hibaként említette: „Nem tudtuk elég mélyen ábrázolni, kellő erővel fokozni a dolgozók lelkesedését.” Ezen az április 4-ére való felkészülésnél változtatni kell.⁵³⁶

A Műsortitkárság is készített összefoglaló értékelést az ünnepi műsorok sorozatáról egy 1952. március 17-én keltezett dokumentumban. Általános jellemzőként leírták, hogy „Igaz lelkesedést, forró szeretetet tükröztek műsoraink Rákosi elvtárs iránt”. Hiányossággént említették ugyanakkor, hogy „a Szovjetunióról és Sztálin elvtársról kissé megfélemedtünk Rákosi elvtárs ünneplésénél. Nem emeltük ki, hogy Rákosi elvtárs Lenin és Sztálin közvetlen tanítványa és nem emeltük ki a Rákosi elvtárs életének megmentésében való részvételüket. [...] Hiányosság volt még, hogy későn kezdtünk a készülődéshez és ezért az utolsó napokban kapkodás, idegesség volt tapasztalható pl. az Irodalmi és a Zenei osztályon is.”

A Műsorigazgatóság a rádió egyes osztályainak munkáját is értékelte. A hírszerkesztőség adásainak 60-70%-a foglalkozott a születésnapi előkészületekkel, ennek során különösen fontosnak tartották kiemelni, hogy részletes ismertetést adtak a munkaversenyekről és azok eredményeiről.

⁵³⁶ Kiegészítő jelentés a Rádió Agitációs és Propaganda Osztályának március 9-ét előkészítő, Rákosi elvtárs születésnapját ünneplő műsorairól. 1952. március 12. MTVA KI. TD-280/11. 87. doboz.

Hibaként említették, hogy „lemaradás volt az érzelmi agitáció terén. Rákosi elvtárs iránti szeretet ábrázolásában, az események után kullogtunk s inkább csak számot adtunk a dolgozók hangulatáról, nem ábrázoltuk mélyen, kellő erővel és nem tudtuk azt a dolgozóknak fokozni.”

A „Falurádió” adásainál viszont meglepedéssel nyugtázták, hogy azok jól mozgósítottak az állami gazdaságok, a termelőszövetkezetek, a gépállomások dolgozói körében, azonban kevésbé az „egyéni dolgozó” parasztnál.

Megállapították, hogy az Ifjúsági Osztály munkatársai szeretettel, gonddal állították össze ünnepi adásaikat. Az Úttörő Híradók eleveinek voltak. A gyermekek „Rákosi elvtárhoz írt levelei” nagy hatást értek el a hallgatóknál.

Az Irodalmi Osztály összeállításából és a bemutatott irodalmi alkotásokból a Rákosi iránti „lelkesezés és a szeretet” áradt a hallgatók felé. „Feltétlenül jó hatással volt az irodalmi műsorokra a lektoroknak az a gondossága, amellyel a Rákosi-műsorokat figyelemmel kísérték.”

A Zenei Osztály műsoraiban kiemelkedett a március 9-i, amely „méltó volt Rákosi elvtárs születésnapjának megünneplésére. Az ünnepi hangverseny minden perce lelkesítően hatott, szeretetet és örömet sugárzott.”⁵³⁷

Kardos László irodalomtörténész a rádió 1952. augusztus 20-i ünnepi előadásában mondta: „A magyar költészetnek átfogó, állandó és egyre gazdagabban, változatosabban kibontakozó tárgya, nagy ihletője Rákosi Mátyás alakja. [...] Az, amit Rákosi Mátyás alakja jelent, ha némán, ha kimondhatatlanul is ott zeng mindazokban az új magyar versekben, amelyek karcsún feszülő új hidainkat, új kórházainkat, gyárainkat, új ipari városainkat, termelőszövetkezeteinket, az új embertípust, új emberi érzéseket és gondolatokat éneklik.”

A költemények – Kardos László szerint – Rákosi és a nép kapcsolatát az apa és gyermeke viszonyához hasonlította. Elmondta: Rákosi neve Rákóczi, Petőfi, Kossuth és Táncsics neve mellett szerepel a versekben. Nagyságát külföldön is elismerik, különösen a Szovjetunió népei, akik tudják milyen „közel áll népünk vezére a nagy Sztálin szívéhez”.

Az előadás ünnepi versekkel folytatódott, amelyek között szerepelt Urbán Ernő *Tündérmajor* című költeményének négy sora is:

⁵³⁷ Megjegyzések a Rákosi elvtárs születésnapjára készült műsorokról. 1952. március 17. MTVA KI. TD-371/3. 7. doboz.

„Rákosi! Rákosi! – hőmpölygeti, zúgja
a hegyek, a völgyek hangos koszorúja...
S távoli harangok örömhírül hozzák:
Rákosit köszönti egész Magyarország.”⁵³⁸

A kötetben a rádió vezetőtestületeinek működése mellett bemutattuk a Rákosi-korszak legfontosabb politikai, gazdasági, társadalmi folyamatait – elsősorban a rádió politikai, propaganda- és közszolgálati műsorain keresztül.

Az 1949-es választások után, a rádió államosítását követően megváltozott az egyes műsorok szerkezete és tartalma. A rádió vezetése az Agitációs és Propaganda Osztály létrehozásával centralizálta a rovatokat. Változtatás történt a lektorálás rendszerében, a műsorokat szuperlektorok ellenőrizték, aláírásuk kellett ahhoz, hogy a műsorok adásba kerülhessenek.

A rádiónak a szerkezeti átalakítása hasonlított az állami vállalatokéhoz, üzemekéhez, ami, egyebek mellett, a munkaverseny bevezetésében is megmutatkozott. Mindez azonban nem volt konfliktusoktól, időnként groteszk helyzetektől mentes.

Ebben az időszakban is jelentős volt a rádió technikai fejlesztése, amely része volt az öt éves tervnek. A rádió épületén belül új stúdiókat alakítottak ki. Az Eszterházy-palota épületének a rádióhoz csatolásával területe jelentősen bővült, kedvezőbbé váltak a munkakörülmények. A vidéki adások vételi lehetőségeit is tovább javították, újabb adókat és stúdiókat építettek.

A rádió vezetésének munkáját a kor egyszemélyi vezetési stílusa jellemezte – azzal az eltéréssel, hogy a szakmai kérdésekben szélesebb konzultációkra is sor kerül. A fórumokon ugyan a legtöbb megjegyzés formális volt, de érdemi megjegyzések is elhangzottak. Tematikailag követték a pártutasítást: a vidéki riportok, beszámolók sokasága a munkaversenyekről, a legjobb eredményt elért munkásokról, gazdákról, téveszekről szóltak. A munkaversenyben, beszolgáltatásban legjobb teljesítményt elért munkásokat, gazdálkodókat név szerint is bemutatták

⁵³⁸ Az első szó Róla beszéljen. Kardos László: Rákosi elvtárs alakja a magyar költészetben. 1952. augusztus 20. Archívum. Műsorboríték. Adásba ment: 1952. augusztus 20. 14:15–14:45. (Rákosi születésnapja alkalmából a műsorban elhangzott még Képes Géza, Aczél Tamás, Zelk Zoltán, Kónya Lajos, Devecseri Gábor, Kuczka Péter és Benjámin László költeményének részlete is.)

– ez a párt Agitációs és Propaganda Osztályának határozott utasítása volt. A legnagyobb gyárakban, ipari létesítményekben pedig nem kevés anyagi ráfordítással stúdiókat alakítottak ki, hogy folyamatosan közve-títsenek a legfrissebb történeésekről, eredményekről, az ötéves terv ki-emelkedő sikereiről.

A kötetben igyekeztünk bemutatni a korszak legfontosabb belpoliti-kai eseményeinek visszatükröződését a rádióban, és azokat a változaso-kat, amelyek bekövetkeztek ezek hatására a szervezet életében.

A terveink szerint a kutatómunka folytatódik a rádió történetének 1953 és 1958 közötti korszakának feldolgozásával. A kötetben különös hangsúlyt kap a rádió 1956-os története, a Szabad Kossuth Rádió műkö-dése, és a rádió 1957-es újraindulásának körülményei, a forradalomban résztvevő rádiósok felelősségre vonása.

Mutató

- Aczél Tamás 406
Ádám Istvánné (Petőházi Etel) 266
Ambrus Teréz 66
Andics Erzsébet 12
Andrássy Gyula 24
André György 73
Androsits István 97
Angyal Mihály 69
Antal Jánosné (Sporn Helén) 150,
153, 154, 167, 354, 358, 359,
365
Antos István 231, 232
Apáthi Imre 360
Apró Antal 223
Ascher Oszkár 360
Asztalos Lajos 252, 258, 345
Asztalos Sándor 285
- Bach, Johann Sebastian 143
Bácskai Tamás 291–293
Bacsó Béla 331
Bacsó János 216
Báder József 391
Bajkai Istvánné 236
Baka Jánosné 377
Bakonyi Istvánné 189
Balassa Erik 17
Balázs Erzsébet 285
- Baleczky Emil 51, 138, 171
Balla Sándor 69
Baló László 52, 145
Balogh István 121
Balogh József 394
Balogh Margit 336
Balogh Teréz 402
Baltovich László 116
Bán György 282
Bárány József 195
Bárány Károly 195
Baráth Józsefné 393
Barcs Sándor 22, 26, 29, 36, 49, 51,
52, 58, 76, 77, 145, 234
Bárdi Nándor 129
Barsai Béláné 377
Barta Lajos, ifj. 27, 28
Bartók Béla 175
Beér János 123
Beethoven, Ludwig van 143
Beitner Károly 29
Benczés Magda (Németh Imréné)
261
Benda Kálmán 77, 108
Benedek Márta 188, 189
Benjámin László 234, 406
Benke Valéria 10
Bereczky Albert 163

- Berei Andor 12
 Beresztóczy Miklós 330
 Berger József 384
 Betlen Oszkár 106, 107
 Bevin, Ernest 214
 Bilicsi Tivadar 360
 Bíró György 375
 Bíró Zoltán 12
 Bitter Tibor 377
 Bodnár Ottó 282
 Bogina Elemér 260
 Bognár Lajos 375
 Bojti Pál 168
 Boldizsár Iván 133, 134, 359, 360
 Bornár Imre 69
 Boros János 360
 Boros Miklósné (Boros Klára)
 282
 Borsa Gáborné (Vajda Kata) 247
 Borsodi Imre 288
 Bostelle Ernő 73
 Bozsik Pál, dr. 333
 Brankov, Lazar 114–116
 Budai Pál 375
 Budi János 394
 Buharin, Nyikolaj Ivanovics 116
 Bulla Elma 236
 Burján Béla 266

 Churchill 81
 Courtade, Pierre, 115
 Czakó Mária 191, 192

 Csanak Béla 360
 Csehov, Anton Pavlovics 271
 Csellár István 333
 Cserés Miklós 172, 265
 Csízi Mónika 10
 Csősz József 380

 Darázs Sándor 71
 Dávid Gyula 18
 Deák Ferenc 24
 Demmel Ferencné 188
 Devecseri Gábor 269, 406
 Devecseri Gáborné (Huszár Klára)
 148, 281
 Dibelius, Otto F. K. 324
 Dobi István 104, 235
 Dobokai Mátyás 391
 Dombi 163
 Domokos Gyula 189
 Dósa György 366
 Dózsa Lajos 97

 Edelényi Sándorné
 (Edelényi Katalin) 261
 Edelényi Sándorné
 (Schwing Klára) 352
 Elek Károly 283
 Ember György 352, 360
 Ember Győző 72, 73
 Endrédy Vendel 334
 Enyedi György 17, 52, 138, 148,
 168
 Erdei Ferenc 104, 209
 Erdei Gergely 375
 Erdei Klára 283
 Erdélyi Miklós 54
 Erdélyiné 395
 Erdey-Grúz Tibor 234
 Érszegi (Cservenák) József 29

 Farkas Endre, dr. 333
 Farkas Mihály 112, 113, 115, 116,
 235
 Fazekas Gyuláné 285
 Feder Miklós 373
 Fehérvári Kálmánné 97
 Fejes József 390

- Fekete Gábor 229
 Fekete Sándor 163, 328, 329
 Feketéné Halda Alíz 281
 Fenyő Béla 51, 147, 149, 171, 345, 354
 Fenyő Pálné 377
 Fessler (Fesslei) Antal 30
 Földes Alíz 261, 262, 265, 279, 345, 346, 354
 Földes Sándor 352
 Földi András 291
 Frank János 230
 Frecs Márta 395
 Friedrich István 218
 Friss István 195, 196, 198, 199
- Gaál Júlia 261
 Gábor Sándor 205
 Gajda Imréné 97
 Gajdos János 393
 Gajzágó Imre 183
 Garai Imre 360
 Gáspár János 379
 Gazdag Ervin 151
 Geiger Imre 176
 Gellért Andor 23
 Gellért Endre 22–24, 81, 262
 Gellért Endréné (Regéczi Lilla) 283
 Gengeliczki Mihály 393
 Gere Sándor 195
 Gergely Jenő 20, 108, 336
 Gerő Ernő 29, 77, 79, 112, 113, 115, 116, 184, 305, 403
 Glatz Ferenc 209
 Gobbi Hilda 360
 Goethe, Johann Wolfgang 271
 Gogolyák Gusztáv 368, 369
 Gorkij, Maxim 271
 Gömöri Endre 266, 347–349
 Gönczöl János 360
- Görög György 377
 Grandpierre Emil 18, 22
 Grósz József 328, 330–333
 Guranics János 69
- Gyöngyösi Nándor 15, 18, 19, 25, 241
 György Péter 190
 Gyurkovics Mária 360
- Habsburg Ottó 98
 Hagyó Kovács Gyula 333, 334
 Haidecker Pál 291
 Hajdú Pál 37, 40, 167, 244, 252, 261–265, 298, 341–354, 366, 403, 404
 Halász Kálmán 29, 36, 49
 Halda Alíz 268, 269
 Halmai Imre 360
 Haraszthy Elemér 180
 Haraszi Sándor 102, 103
 Hartai István 281, 365
 Hartai László 10
 Hartmann Emília 285
 Házy Lászlóné (Grün Adél) 171
 Hayn Kornél 156–158
 Hidas István 223
 Hitler, Adolf 41, 114, 214, 215, 223, 326
 Hízó János 394
 Honvári János 79
 Horák Mihályné 97
 Horowitz, Michael 41
 Horthy Miklós 199, 214, 218, 331, 335
 Horváth Ede 228
 Horváth László 261, 262, 265, 345, 346
 Horváth Márton 12, 152, 254, 255
 Horváth Richárd 234

- Horváth Sándor, dr. 257
 Horváth Teri 237
 Hörbiger, Paul 41

 Izsák Lajos 20, 108, 118

 Jankovich Edit 261, 352
 Jánosi Ferenc 277, 279
 Jemnitz János 16
 Jónás István 8, 10
 Juhász József 360
 Justus Pál 16, 28, 29, 33, 116

 Kádár Istvánné (Benda Zuzsanna)
 358
 Kadosa Pál 143
 Káldor György 18
 Kállai Gyula 12
 Kállay Gyula 103, 104
 Kalmár Árpádné 351, 352
 Kalmár György 265
 Karacsics Tádé 401
 Karácsonyi János 396
 Karácsonyi Jánosné 396
 Karádi Katalin 40, 239
 Kardos Györgyné (Rayman
 Katalin) 166, 279
 Kardos László 405, 406
 Karinthy Gábor 25
 Kárpáti Dezső 282
 Katona Antal 150, 245
 Kelemen Béla 290
 Keleti László 360
 Képes Géza 152, 354, 406
 Kerekes Anna 395
 Kertes Endre 295
 Kertész Károly 182, 183
 Keszthelyi Zoltán 134, 135
 Kevély Endre 68
 Kim Ir Szen 219, 221, 222, 224, 225

 Kiniecsek József 52, 148
 Kis Jankó Bori 400
 Kis Károly 222
 Kisbárnai András 73
 Kisfaludi Stróbl Zsigmond 24
 Kiss Gyula 283, 290
 Kiss László 283, 376
 Koczur Istvánné 189
 Kodály Zoltán 250, 251
 Kókai Jánosné 122
 Komár András 69
 Komlós Vilmos 360
 Komor Vilmos 360
 Kónya Lajos 406
 Korponai Istvánné 332
 Kossa István 330
 Kosztov, Trajeso Dzsunev 128,
 129
 Kovács Dénes 360
 Kovács Gyula 333
 Kovács Józsefné 276, 364
 Kovalik Károlyné
 (Kovács Márta) 281
 Kozák (Klein) Tibor 37, 49,
 51, 52, 145, 264, 349,
 351–353
 Kozel Miklós 283
 Kozma Miklós 24
 Köböl József 70
 Köhalmi Ferencné
 (Csipkay Erzsébet) 282
 Kuczka Péter 406
 Kugler Róbert 284
 Kummer Ferenc 73

 Ladányi András 289
 Láng István 255
 László Endre 359, 360
 Lehel György 167, 251, 280
 Lehel Judit 261

- Lenin, V. Iljics 82, 92, 116, 127,
 129, 132, 221, 224, 276, 291,
 292, 334, 335, 338, 340, 404
 Leszkay András 360
 Lévai Béla 38, 101, 239, 241
 Liebknecht, Karl 215
 Ligeti Lóránt 332
 Losonczy Géza 49, 52, 120, 136
 Lovász Attila 57
 Loy Árpád 73, 365, 375
 Lucz János 127
 Lukács József 217, 218
 Luxemburg, Rosa 215

 Mackó Erzsébet 305
 Magyar György 396
 Magyar Zoltán 10
 Makarenko, Anton Szemjonovics
 148
 Maniu, Iuliu 129
 Mao Ce-tung 339, 340
 Markos György 75, 76
 Marosán György 214
 Marovesz Imre 375
 Martsa György 377
 Marx, Karl 116
 Mauer Rózi 373
 Mencseli József 304
 Mihályfi Ernő 121, 255
 Mike Gyuláné 257
 Mikes György 360
 Mindszenty József 83, 98–104, 119,
 129, 218, 328, 331
 Mispál Lajos 52, 145, 150, 244,
 258, 357, 358
 Moch, Jules 214
 Mód Aladár 101, 102
 Molnár Kálmán 384
 Molnár Károly 264
 Molnár Lászlóné 377

 Molnár Sándor 207
 Molnár Tibor 261, 283
 MolnárJózsef 66
 Morvay Tihamér 360
 Mussolini, Benito 215
 Muszka Imre 221, 228, 381

 Nagy Antal 349
 Nagy Dánielné 400
 Nagy Ferenc 103
 Nagy Ferencné 321
 Nagy Imre 9, 10, 51, 52, 102, 403
 Nagy József 73, 118, 399
 Nagy László 283
 Nagykovácsi Ilona 40
 Nánási János 69
 Nánási László 121
 Németh Antal 28, 29
 Németh Hajnalka 10
 Németh Imréné (Benczés Magda)
 261
 Nezvál László 281
 Norber János 377
 Novák Éva 236

 Nyújtó Ilona 395

 Ocskai Józsefné 402
 Olt Károly 109, 227, 231
 Orbán László 12
 Ország György 360
 Ortutay Gyula 23, 24
 Osztrovszki György 69
 Ottusek István 9

 Örkény István 25

 Pajzs István 53
 Pál József 88, 90
 Palásti László 360

Palásti Pál 261
 Pálffy György 116
 Palló Imre 360
 Pártos Erzszi 360
 Pataki Tamás 336, 337
 Péter Gábor 10, 36
 Péter, Nagy 149
 Pethes Sándor 360
 Petkov, Nikola 129
 Pető Andrea 116
 Petőházi Sándor 94
 Peyer Károly 104, 217, 218
 Pfeiffer Zoltán 98, 103
 Pintér Gyula 281
 Pióker Ignác 381
 Pollner György 18, 38, 149, 154
 Pusztai György 354
 Pusztai Lajos 352
 Puzin, A. 150

Rác Gyula 84
 Ráczalmási György 360
 Rádai Imre 360
 Radó Zoltán 176
 Rajk Júlia 116
 Rajk László 104, 110–115
 Ráki György 360
 Rákosi Mátyás 7, 9, 10, 50, 53, 55,
 59, 70, 74, 81, 89, 102, 104–109,
 112, 113, 115, 116, 118–120,
 122–124, 126, 139, 149, 160,
 188, 191, 192, 194, 195, 201,
 202, 208, 209, 211, 214–217,
 221, 228, 230, 232, 234, 235,
 275–277, 296–298, 305, 322,
 328, 336–308, 364, 373, 375,
 376, 379, 381, 385, 397–406
 Randé Jenő 282
 Rankovics 112, 113
 Rátonyi Róbert 360

Regéczi Lilla 282, 283
 Reményi Ferencné 188
 Révai József 12, 45, 48, 49, 142,
 145, 152, 181, 232, 238
 Rideg Józsefné 220
 Romsics Ignác 81, 84, 94, 118, 227,
 300
 Rónai István 281
 Roska Miklós 352
 Rosta János 394
 Rusznyák István 122

Sack, Erna 41
 Salamon József 182
 Sándor György 169, 170, 263, 264,
 354
 Sárai Tibor 37, 40, 41, 149, 359
 Sárdy János 360
 Sávoly Tamás 10, 24, 25
 Scherzer Lajosné 375
 Schurecz Józsefné (Galambos
 Ibolya) 283
 Sebestyén György 266
 Serrano, Rosita 41
 Shakespeare, William 22
 Sík Endre 255
 Sili István 290
 Simándi Irén 7, 63, 324
 Simon Endre 66
 Simon György 399
 Simon Imre 396
 Simon Zsuzsa 237
 Sipos Antalné 194
 Sipos Edit 182, 183
 Sipos Jánosné (Lakatos Edit) 182
 Sipos Péter 116
 Somelán Tibor 73
 Somogyi Béla 331
 Somogyi Sándor 96
 Somogyvári Gyula 374

- Soós András 154
 Spényné 348
 Steinbeck 22
 Such György 57
 Sugár Rezső 360
 Sulyok Dezső 103
 Surányi Péter 17, 18, 25
 Susánszky László 366, 367
 Südi Nándor 283
 Sütő Józsefné 298
 Sváb Károly 374
- Szabó Imre 132
 Szabó István 97, 195, 220, 221
 Szabó János 97
 Szabó Károly 394
 Szabó László 30
 Szabó Pál 400, 401
 Szabó Sándor 285
 Szakács Sándor 82
 Szakasits Árpád 104, 109, 214
 Szalai András 115
 Szalai Béla 123
 Szalai Sándor 16
 Szamosújvári Rudolf 352
 Szatmári Piroska 373
 Szatócs József 394
 Szécsi Antal, dr. 329
 Szécsi Ferenc 182, 359
 Székely András 73
 Székely Endre 54, 250
 Székely Gábor 16
 Szendrő Ferencné 49
 Szendrő Sándor 263, 345, 346, 354
 Szenes Iván 283, 285, 286
 Szentgyörgyi Elvire 57
 Szepesi György 154, 261, 262, 267
 Szerdahelyi Zoltán 286
 Szervánszky Endre 360
- Szirmai István 9, 35–45, 48, 51, 53, 60, 136, 145, 148, 151, 152, 155, 177, 181, 238, 252, 263–265, 275, 276, 334, 336, 345, 346, 349, 357, 359–363, 366–369
 Szkoblikov 386
 Szobotka Tibor 40, 41, 111, 138
 Szodorai István 381
 Szőcze Ferenc 360
 Szőke Györgyné (Galambos Lea) 172
 Szőnyi Tibor 115
 Szőnyi Zoltán 359, 360
 Sztálin, Joszif Visszarionovics 9, 92, 116, 117, 120, 125–127, 130, 131, 133–135, 140, 198, 203, 215, 221, 224, 306, 339, 367, 380
 Szűcs G. Péterné 398
 Szűcs László 365
- Tajkov András 380
 Takács Zsuzsanna 266
 Tamássy Zdenko 168, 284, 285, 354, 358, 359
 Tarján M. Tamás 219
 Tarr Lajos 288
 Tauschek János 73
 Tauszky Sándor 257
 Tildy Zoltán 246
 Tímár József 73
 Tito, Josip Broz 33
 Tóbiás Áron 267, 365
 Tolsztoj, Alekszej 149
 Tóth Antal 66
 Tóth József 97
 Tóth Lajos 96
 Tóth Mihály 290
 Tóth Miklós 394
 Török Emil 360

Török Tamás 281, 360
 Truman, Harry S. 81, 214, 324
 Turcsányi László 173
 Turi András 376

 Újhelyi Szilárd 51, 52, 138, 145,
 148, 149, 153, 165, 244
 Urbán Ernő 269, 359, 402, 405
 Urbán József 376

 Vad Dezső 267
 Vágó Ernő 368, 369
 Vajda Márton 354
 Vajna János 25, 26, 30, 51, 111,
 138, 149, 154
 Vajnovics Vilmos 182, 183
 Várady Béla 257
 Varga Ferenc 392
 Varga Imréné (Gaál Magda) 252
 Varga István 290
 Varga Júlia 29
 Varga László 189
 Varga Sándor 49
 Vas Klára 266
 Vas Zoltán 181, 246, 247, 338, 347
 Vasadi Gáspár 68
 Vásárhelyi Miklós 12, 30, 165, 167,
 171
 Vásárhelyi Zoltán 237
 Vass István, G. 36, 65
 Vass Zoltán 338
 Veessenmayer, Edmund 214
 Végh Józsefné 187, 188
 Véghelyi Ferencné (Kupetz Ilona)
 348
 Velkovits Ilona 331
 Vercsik Sándor 288
 Veress Klára 173
 Vészics Ferenc 182
 Vezér Ferenc 333
 Vezér-Vizer 333
 Vida József 97
 Világhy Miklós 124
 Vincze Lajos 288
 Vincze Ottó 360
 Vinczné 188
 Vizner József 380

 Wéber Tibor 129
 Wright 22

 Zala György 24
 Zeelk Zoltán 406
 Zgyenka János 69
 Zubornyák József 393